IOAN SLAVICI

O P E R E

Sub îngrijirea unui Colectiv

V

SCRIITORI ROMANI
EDITURA MINERVA
București, *1971*

Text stabilit la volumul V şi glosar:
TEOFIL TEAUA
Stabilirea sumarului şi noie;
D. VATA MANI VC

POSTUME

PRINŢESA. CĂILE MORŢILOR. UN DEMOCRAT

P R I N Ț E S A

TATĂ ŞI FATĂ

Se poate 1? Mă întrebi dac-o ştiu de mulţi? grăi nenea Iorgu, vecinul de peste drum. Cum, păcatele mele, să n-o ştiu, cînd am purtat-o-n braţe şi am văzut-o înflorind la casa lui Tănase Colţatul, tatăl ei, care de atîta timp ni-e vecin? Tocmai pentru c-o ştiu atît de bine pot să-ţi spun că „Prinţesă" îi ziceam noi cei din mahalaua Oborului, nu însă pentru că mai una, mai alta dintre vecine o socoteau încurcată cu prinţul Ghica, care acum a păţit-o atît de rău, ci pentru că aşa ne-am pomenit cu ea de cînd era fată mică! Asta era, dacă e vorba, nenorocirea ei, şi lucrurile nici c-ar fi putut să vie mai bine de cum au venit.

Uite! stau şi mă gîndesc cum am să-ncep a ţi le spune, pentru ca să te dumiresc asupra celor petrecute, căci aşa ceva mai rar se-ntîmplă.

Mai-nainte de toate una: ca s-o ştii pe ea, trebuie neapărat să cunoşti pe tatăl ei, Tănase tîmplarul, căruia toţi îi ziceam „Colţatul" fiindcă doi dintre dinţii lui de sus erau ieşiţi din rînd şi oarecum mai mari şi călcau peste buza de din jos, încît ţi se părea că el mereu se rînjeşte. Era om blajin Colţatul acesta, dar cîteodată, cînd se supăra, samăna oarecum a cîne hârjonit; de aceea noi, copiii, îi feream din cale cînd se-ntîmpla să-1 întîlnim. Mai era apoi înalt,

subţire şi sfrejit, şi umărul de la dreapta îi era mult mai ridicat decît cellalt, încît el părea cocoşat, ceea ce în adeyăr nu era. Purta, in sfîrşit, părul totdeauna cam lung şi mustaţa tunsă, iar umblînd, îşi bălăbănea braţele ca limba clopotului, de-i păreau foarte 'lungi, şi se uita cînd la dreapta, cînd la stînga cu ochii lui albaştri, mari şi-nholbaţi, din faţa cărora ne venea să ne ascundem.

De la casa în care şedeam noi pe timpul cînd umblam la şcoală mai erau pînă la colţ încă patru case, iar peste drum, la cellalt colţ, în fundul unei curţi mari şi pline de bălării, îşi avea Tănase tîmplăria. O văd şi acum dacă-mi închid ochii. Era o casă veche, dărăpănată rău de tot. La stînga ei se afla un şopron de scînduri plin totdeauna de „material", într-un colţ al şopronului îşi ţinea Tănase calul, un murg spetit, pe care-1 înhăma la camion cînd avea de cărat fie mobilă, fie uşi ori ferestre pentru binale.

Tănase lucra pe timpul acela, mai ales iarna, cu două calfe şi cu trei ucenici. Vara, de cele mai multe ori, era dus pe la binale. Noi, copiii de prin vecini, ne bucuram de aceasta, căci puteam să ne jucăm în curtea cea mare de-a mingea ori de-a ascunselea.

Risipiţi prin curtea cea largă, mai ales prin dosul caselor şi prin cele patru colţuri ale curţii, ici un corcoduş, colo un zarzăr ori un gutui, colo un desiş de salcîmi ori de oţetari, după cum buna întimplare ori vîntul aruncase sămînţa, iar pe lîngă împrejmuirea cîrpăcită erau mari şi de tot dese bălăriile, urzici, bozii şi mai ales cucută.

„Bată-vă să vă bată de copii!" zicea lelea Marghioala cind se pomenea cu noi alergînd în gură mare prin curte. Ea nu ne lua însă la goană, căci era mare bunătate de femeie şi mai avea şi doi băieţi, unul Sandu, care era cam de vîrsta mea, iar cellalt Fănică, pe care-1 văzuşi dus între baionete atunci, de vreo patru ani.

Multe nu s-ar fi petrecut dacă lelea Marghioala n-ar fi fost cum era.

Ea nu îi era, ce-i drept, lui Tănase soţie, dar stăpînea casa, în care nimic fără de voia ei nu se putea face. Pînă chiar şi Tănase ţinea să i se supună.

Era un fel de sluta tîrgului, scurtă, cam groasă, cu faţa buhăită, cu buzele oarecum umflate, cu nasul castravete şi cu faţa soioasă, parcă totdeauna unsă cu alifie gălbuie, dar mereu gata de a-i sări orişicărui într-ajutor şi muncitoare neobosită, cu adevărat topor de oase. Nu-mi aduc aminte s-o fi văzut vreodată stînd şi ea, ca altă lume, fără nici o treabă: gătea bucate' şi spăla vase, mătura prin casă, deretica ori freca podele, zolea rufe-n albie ori călca cu fierul... pe ea n-o ierta firea să-şi peardă timpul stînd de vorbă cu vreuna dintre vecine. Nici că s-ar fi-ncumetat însă Tănase să se apuce de vreo treabă fără ca să fi cerut şi sfatul ei.

De aceea, fără doar şi poate tocmai de aceea îi mergeau bine lui Tănase treburile, destul de bine. Lucrări mai subţiri, ce-i drept, nu prea ieşeau din tîmplăria lui, dar lucra cu spor la binale, pînă chiar şi-n timp de iarnă, şi nu se plîngea niciodată că nu are de lucru. Fiind apoi deprins cu sărăcia, el îşi punea întru toate frîu şi nu se supăra cînd lelea Marghioala stăruia să-şi tragă de la gură ca să pună cîte ceva Ia o parte pentru cei doi copii. A şi adunat bani frumoşi în timp de cîţiva ani, in urmă însă sa mai împrumutat, ca să cumpere casa cu locul pe care le avuse mai-nainte eu chirie.

— Le rămîi băieţilor dator, zicea el, şi-şi au banii asiguraţi în casăl

-—Aşi întîmpina dînsa. Vorbă şi aceasta 1 Parcă nu e şi a lor dacă e a d-tale.

Ştia dînsa ce zice şi n-ar fi muncit cu atîta inimă dacă n-ar fi ştiut ceea ce ştia.

De altminteri, Tănase nici nu s-ar fi avîntat să cumpere casa cu locul ei dacă n-ar fi fost la mijloc lucrarea mai mare pe care o luase asupra sa încă din vara trecută şi de la care se aştepta la un cîştig mai mare.

Vorba era de un hotel, case cu trei caturi pe două fronturi, cafenea, restaurant, bucătării, bufeturi şi

cămări, vreo optzeci de odăi şi iatacuri, adică sumedenie de uşi şi de ferestre, ba pe deasupra şi fel de fel de dulapuri şi de mese solide.

Nu era Tănase în stare să ieie asupra sa o lucrare atît de mare. Lasă că nu avea capital să cumpere materialul cuvenit, dar cu două calfe şi cu trei ucenici nu putea să scoată la capăt lucrarea. Luase deci înțelegere cu Manei antreprenorul, un italian, ca acesta să-i crediteze materialul la o cherestegerie, iară plata să i-o facă după ce i se vor fi predat lucrările prevâzute-n contract.

în timpul verii dar, cînd se lucra la zidărie, şi în timpul iernii următoare Tănase lucra cu cincisprezece calfe, ca să-i fie toate gata de primăvara viitoare, cînd urma să se facă tencuirea şi aşezarea uşilor, a ferestrelor şi a podelelor. O ducea deocamdată de tot greu, căci avea să facă pe dracu-n patru pentru ca să-i plătească pe lucrători.

în postul Crăciunului s-a pomenit apoi că deodată i se surpă toate-n cap. Italianul adecă a plecat — numai el ştia unde — şi le-a lăsat toate baltă, încît Tănase a rămas fără de material şi cu lucrările neluate-n primire, ba şi cu cei treisprezece lucrători în spinare.

„Dă-1 dracului! grăi Giovanni, alt italian, care condusese lucrările de zidărie. Eu ştiu mai bine decît orişicine că după contractul încheiat cu patronul putea să cîştige bine. îi plăcea însă să mănînce mult şi pe ales, să bea cele mai bune vinuri, să se plimbe şi să petreacă cu femei, ba mai şi juca cărți. Orişicare alt om, mai cumpenit, ieşea cu ciştig mare din afacerea aceasta."

O mulțime de oameni rămăsese încurcată pe urma celui fugit, zidari şi salahori, tîmplari şi dulgheri, lăcătuşi şi zugravi, dimpreună cu toți ce trăiau pe urma acestora, o lume întreagă îşi pierduse deodată pînea de toate zilele. Nimeni însă nu avea deopotrivă cu Giovanni şi cu Tănase cuvinte de a se nelinişti, şi de aceea mai ales italianul alerga neastîmpărat de ici pînă colo şi se învîrtea ca o sfîrlează, ca să găsească pe vreunul care e în stare să ducă lucrările mai departe şi să le scoată la capăt.

Avînd la el atît planurile, cit şi devizele, era în stare să-i facă oricăruia negru pe alb socoteala de cit capital are nevoie şi cît are să cîştige dacă se avîntă în afacere.

Tănase era de felul lui om care numai puțin şi de tot arareori vorbeşte, dar se gîndeşte bine mai înainte de a-şi deschide gura şi pune cu toată virtutea mîna cînd e nevoie de aşa ceva.

„Ce capitali? — grăi dînsul în cele din urmă. Mai capital decît al nostru!"

Deşi iarnă geroasă, era duminecă, zi frumoasă, şi el, simțindu-se înfierbîntat, se plimba în sus şi în jos prin curtea cea largă, bălăbănindu-şi brațele cele lungi. îşi făcuse şi el socoteala şi i se înfipsese în minte gîndul că nu e în lumea aceasta capital mai sigur decit destoinicia de a munci a omului priceput şi harnic. Lucrau în tîmplăria lui doisprezece lucrători aleşi pe sprinceană şi patru ucenici, mai punea mîna şi el însuşi, ceea ce făcea la un loc treizeci şi patru de brațe: destul capital dacă ştii să te foloseşti de el.

— Aşa ar fi dacă n-ar mai intra la mijloc şi cele şaptesprezece guri care au să fie hrănite, întîmpină lelea Marghioala. Ba, pe Ungă acestea, mai sunt şi altele tot atît de nesățioase.

N-o pierdea Tănase din vedere nici aceasta; el era însă om vîrtos la fire şi cu una, cu două nu-şi schimba gîndul.

— N-avem, zise, decît să muncim un timp oarecare cu toții mai mult şi să ne saturăm cu mai puțin decît de obicei.

Era din ce în ce mai zorit, căci lucrase mai înainte cu cincisprezece calfe din care îi rămăseseră treisprezece, apoi doisprezece, iar acum mai rămăseseră numai zece, încît îi era teamă c-o să-i rămîie tîmplăria goală. Tot aşa o păţise şi Giovanni cu zidarii, care în timpul verii îşi agonisesc hrana şi pentru iarnă, iar iarna îşi caută de lucru pentru vara viitoare: acum unul cît'e unul se învoiau la alte binale. Nu i-a fost dar lui Tănase greu să se înțeleagă cu Giovanni ca să ia asupra lor lucrările părăsite de Manei şi să le ducă mai departe în tovărăşie cu lucrătorii, dacă vor reuşi

sâ-i înduplece şi pe aceştia, ceea ce era lucru neobicinuit şi de aceea foarte greu.

De! mare îndrăzneală. După socotelile pe care şi le făceau, se puneau amîndoi în picioare dacă le scoteau toate bine la capăt; i se putea însă întîmpla lui Tănase şi ca într-o singură vară să piardă tot ceea ce clştigase pe urma muncii ce săvîrşise mulți ani de-a rîndul.

Mult s-a zbătut în tot timpul sfintelor sărbători şi multe nopți a petrecut în nedormire, dar în cele din urmă s-au înțeles el cu calfele lui, iar Giovanni cu zidarii şi cu zugravii, ca sa lucreze cu toții în tovărăşie, rămînînd ca fiecare să se mulțumească cu jumătate din ceea ce i se cuvenea după învoiala de mai înainte, dar să aibă parte din cîştig.

Paguba, dac-ar fi să fie, o purtau Tănase şi Giovanni ei singuri, şi tocmai de aceea din cîştig li se cuvenea lor jumătate, iar cealaltă jumătate se împărțea între ceilalți, potrivit cu simbria fiecăruia.

Stărui cu tot dinadinsul asupra acestor amănunte pentru că Prințesa n-ar fi fost Prințesă şi viața ei s-ar fi desfăşurat cu totul altfel dacă Tănase Colțatu n-ar fi intrat tn daravera aceasta.

După sărbători el s-a pus dimpreună cu ai săi pe lucru **şi** prin grele zile a trecut în timpul primăverii şi pe la începutul verii pînă ce n-a ajuns să aşeze uşile şi ferestrele la locul lor, pentru ca stăpînul caselor să înceapă şi el a i le plăti.

Acum s-a născut fetița, pe care au botezat-o apoi Elvira, şi numai bunul Dumnezeu ştie care i-ar fi fost soarta dacă ea n-ar fi adus noroc la casă. Lucrurile au ieşit însă bine, chiar de tot bine, încît mai în toamnă Giovanni a început să-şi aducă zidarii, ca să ridice la colț casa cea mare, încăpătoare şi înaltă pentru fata care i-a adus tatei noroc şi spor.

Atît ar fi fost destul pentru ca Tănase Colțatul să prindă oarecare slăbiciune pentru fata aceasta.

Mai erau însă şi altele.

După citeva zile însă el a rămas, uitîndu-se la ea, ca trăsnit din senin. Vedea şi nu se încumeta să creadă, nu ştia dacă e să rîdă ori să plîngă: aşa mică cum era avea, nenorocita de ea! umărul cel drept mai ridicat decît cellalt. Cuprins de adîncă înduioşare, el tremura în tot trupul.

„Cum şi de ce!? zise ca-ntr-aiurea. înțeleg lucrul acesta la mine, omul care de mic copil, ziua şi noaptea, vara şi iarna, singur şi-n rlnd cu alții trage mereu cu rindeaua. Ea însă? Ea? De ce să fie şi ea pocită?"

Sta şi se gîndea şi o vedea, parcă, fată mare şi frumoasă, dar cu un umăr mai ridicat decît cellalt, încît toți se uitau după ea ca după o cocoşată, ceea ce în adevăr nu era.

Nul mintea i se oprea în loc şi el nu era în stare să-şi dea seama cum a putut să treacă de la el la fata lui acest neajuns firesc.

Te mai miri dacă a prins pentru fată o slăbiciune bolnăvicioasă, Încît gîndul îi era mereu la ea!? Nu pleca de acasă fără ca să se fi dus s-o vadă, la ea se ducea mai înainte de toate cînd se-ntorcea de undeva, iar duminecile şi zilele de sărbători, cînd stătea acasă, mai ales cu ea îşi petrecea timpul.

Era lucru de sine înțeles că ale ei erau casele cele mari, încăpătoare şi înalte, şi Tănase Colțatul aştepta cu nerăbdare ziua cînd ele vor fi gata, ca de sfințirea lor să se cunune cu Marghioala şi să facă o nuntă ca să-i meargă pomina.

Aşa au venit lucrurile. încă de pe atunci îi ziceau fetiței cu toții Prințesa, căci ale ei erau toate, pentru ea toți aveau slăbiciune, ea pe toți îi stăplnea.

Nu erau apoi acestea decît începutul începuturilor. Crescînd, Elviriea se făcea din ce în ce mai drăgălaşă, mai vioaie şi mai deşteaptă, încit un fel de dulceață ți se revărsa în suflet cînd o vedeai. Ochii ei albaştri erau aidoma ca ai lui Tănase, deschişi, mari de tot şi pătrunzători, de te sfiai să te uiți în ei; părul ii era aproape alb, ai fi zis mătase opărită cu leşie dacă n-ar fi fost cîrlionțat; zimbetul ei de copilă răsfățată te scotea din sărite. Era parcă plîngea rîzînd şi zîmbea plîngînd.

Culmea culmilor a fost însă cînd au început să-i crească Elvirichii dinții: sus, la dreapta, unul dintre dinți, numai unul, îi era ieşit din rînd, încît călca din cînd în cînd peste buza de jos.

„Se poate!? Chiar şi aceasta!?" zicea Tănase încîntat peste măsură, căci mult îi şedea bine fetiţei dintele acela cînd vîrfuşorul îi ieşea deasupra buzei la iveală.

Toamna viitoare, cînd s-a sfinţit casa şi s-a încins hora la nunta cea mare, Elvirica era trecută de un an şi jumătate şi, gătită ca o adevărată prinţesă, în rochiţă de horbotă, le zîmbea tuturora şi sălta de bucurie cînd fraţii ei, fie Sandu, fie Fănică, o luau în braţe. De aici înainte, noi, copiii de prin vecinătate, nu-i mai ziceam Marghioalei, ca mai înainte, lele, ci cocoană, ea a rămas însă tot cea de mai înainte; sluta tîrgului, scurtă, cam groasă, cu faţa buhăită, cu buzele oarecum umflate, cu nasul castravete şi cu faţa soioasă, parcă unsă totdeauna eu alifie gălbuie, dar muncitoare neobosită, cu adevăr topor de oase. N-ar fi ajuns ea niciodată cocoană dacă n-ar fi fost la mijloc zîmbetul fermecător al Elvirichii, fata ei cea cu umărul drept mai ridicat decît cellalt.

BOBOCUL MAHALALEI

Pe acolo, prin mahalaua Oborului, copiii umblă şi desculţi, ba unii dintre dînşii pînă chiar şi numai desculţi, cu capul gol şi îmbrăcaţi în haine zdrenţuite şi mai mult ori mai puţin nespălate. Nespălaţi şi nepieptănaţi sunt şi ei înşişi, ba nespălată li-e şi gura, încît foarte uşor ajung să se hârjonească şi să se încaiere între dînşii, o lume nu tocmai potrivită pentru fata lui Tănase, bobocelul care era totdeauna spălată şi pieptănată, îmbrăcată în rochiţă frumoasă, cu pălărie în cap şi încălţată în pantofiori de lac. Ea trăgea, cu toate acestea, la copiii de vîrsta ei şi da din mîni şi din picioare cînd dădaca se încăpăţîna sa n-o lase în mijlocul celor ce nu erau de seama ei.

Cită vreme era mai mică, de trebuia să fie purtată-n braţe, Elvirica trecea mereu de la unul la altul, mai ales acasă, unde, afară de mama şi tată, mai avea şi doi frăţiori, precum şi mulţimea de muncitori

din timplărie, tot oameni cari ţineau la Tănase, deci şi la fetiţa lui, din ce în ce mai drăgălaşă.

După ce ieşise atît de bine tovărăşia cu Giovanni, Tănase avea capital şi ar fi putut să cîştige mai mult dacă nu mai lucra în tovărăşie şi cu lucrătorii, cărora le făcea parte din cîştig. Nu-I ierta însă firea s-o facă aceasta. Lasă că oamenii, fiindu-i tovarăşi la cîştig, munceau cu toată inima, deci şi mai bine şi mai cu spor, dar ei se simţeau în acelaşi timp mai legaţi sufleteşte de el, parcă ar fi fost rude apropiate ale Iui, şi ţineau la copiii lui, mai ales la Elvirica, pe care şi-o socoteau aducătoare de noroc. Mai cu deosebire ei ii ziceau Prinţesă, şi nu era între dînşii nici unul care nu se simţea mîngîiat cînd, luînd-o în braţe, ea-1 trăgea de mustăţi ori îi mîngîia obrazul cu mînuşiţa ei cea moale.

Cum, Doamne, să nu se fi simţit mîngîiaţi ei, când mă bucuram eu daca fie dădaca, fie Sandu ori Fănică mi-o dedea s-o iau în braţe şi să-i fac „uţa-uţa"!?

După ce s-a mai zburătorit şi era în stare să fugă de ici pînă colo, Elvirica alerga puşcă unde vedea mai mulţi copii adunaţi la un loc. Copiii binecrescuţi se ţin, ce-i drept, departe de cei desculţi, zdrenţăroşi, nespălaţi şi nepieptănaţi; Elvirica era însă fata tatii şi a mamei: deşi dar gătita ca o păpuşă, ea ţinea să se joace cu orişicare copil. Copiii aceia însă, fie băieţi, fie mai ales fetiţe, se uitau chiorîş la pantofiorii ei sclipitori, Ia rochiţa ei cea-nflorită şi la pălărioara ei împodobită cu pene-n fel de fel de feţe şi se dedeau la o parte. Prea le părea străină-n mijlocul lor.

Vazîndu-se astfel părăsită, Elvirica se strîmba, se uita-n pămînt cu ochii ei cei mari şi sperioşi şi începea-n cele din urmă să plîngă. Pui de om erau însă şi copiii, şi de cele mai multe ori se găsea între dînşii cîte unul mai duios la fire care se întorcea ca s-o mîngîie şi să i se facă tovarăş de joacă 1

Orişicît de gătită şi de curăţică dar, se perdea cîteodată Elvirica şi printre copiii desculţi şi nespălaţi, pînă chiar şi printre ţigănuşii cari nu erau puţini prin partea locului, pe acolo pe la Obor. Aceasta umplea de mîhnire pe Tănase cel cu casa mare şi-ncă-

pătoare, căci el nu putea să-şi închipuiască pe fata lui decît tolănită în trăsura trasă de doi murgi cari suflă pe nări pară de foc.

Avut-a-n urmă Tănase parte şi de mai mari supărări.

Ţiind să se potrivească cu lumea în mijlocul căreia se pomenise, Elviriea a luat într-una din zile pălăriuța cea împodobită cu fel de fel de pene şi-a aruncat-o cît colo şi a mai descălțat şi pantofiorii şi ciorapii, apoi a ieşit cu capul gol şi desculță, ca să aibă şi ea mulțumirea de a umbla prin praful de pe uliță şi de a se bălăci prin băltoaca de la puț.

Era lucru de toată frumusețea s-o vezi săltînd de bucurie ştrengărească, şi Safta lui Ilie factorul, care locuia în apropiere, nu s-a putut stăpîni, ci a sărit la ea şi-a ridicat-o in brațe, ca s-o sărute cu drag şi cu toată inima.

„Scumpa mamii, i-a zis, cum nu uită ea de unde-a ieşit şi se dă la teapă."

Şi in adevăr dragă şi scumpă le era fata lui Tănase tuturora pe acolo prin preajma Oborului, unde trăiesc atît de mulți oameni săraci, dar cu inima deschisă.

Îl încînta, dacă e vorba, atît pe Tănase, cît şi pe cocoana Marghioala gîndul acesta, căci[1] bun lucru şi frumos e să-ți ştii copilul lăudat şi iubit de toți cei ce-l cunosc; mai bine li-ar fi părut însă dacă Elvirica li-ar fi fost tuturora dragă fără ca să iasă desculță şi cu capul gol pe uliță şi fără ca să intre în tovărăşie cu țigănuşii de tot felul. Cînd i-a venit dar rîndul să umble la şcoală, n-au dat-o-n rînd cu copiii vecinilor, ci au trimis-o la un pension din Calea Moşilor, unde-nvățau numai domnişoare din case mai bune.

Sandu-şi făcea pe timpul acela ucenicia în tîmplărie, căci ținea tatăl său să-i treacă lui, cînd o fi, aşa-zisa brățară de aur, iar Fănică trecuse-n prima clasă gimnazială.

Diminețile, cînd Elvira pleca la pension, mai unul, mai altul dintre ucenici o-nsoțea mergînd la trei paşi în urma ei şi ducîndu-i ghiozdanul. Acelaşi ucenic

[1] In text: *care.*

se ducea apoi seara ca s-o aducă acasă. După citva timp, însă, totdeauna o-nsoțea Costache, un băiețan de vreo cincisprezece ani, care era mai deştept şi mai curățel. După iar citva timp, apoi, Elvirica nu mai suferea ca Costache să vie-n urma ei, ci ținea să meargă alăturea cu el, vorbind mai despre una, mai despre alta.

Serile se-ntorcea cu Elvirica şi Laura, fata cu vreo doi ani mai mare a uneia dintre vecine, care umbla şi ea la acelaşi pension.

Făcind şi azi şi mîine împreună drumul pîn-acasă, Elvirica şi Laura se vedeau des şi la pension şi s-au împrietenit în cele din urmă, încît nu mai putea să treacă duminecă, nici zi de sărbătoare fără ca ele să se intîlnească şi să petreacă un ceas, două împreună fie acasă la Elvira, fie la mama Laurei, o doamnă încă destul de tînără, care, despărțită de soțul ei, sta cu chirie la cocoana Aspasia, văduva acum bătrînă a unui căpitan.

Multă lume avea slăbiciune pentru Elvirica; dintre cei mulți însă numai de tot puțini erau deopotrivă cu cocoana Aspasia, care se bucura ca un copil cînd Elvirica, viind să-şi vadă prietena, trecea şi pe la dînsa.

Se şi făcuse fata lui Tănase adevărat boboc de trandafir, de-ți rîdea inima cînd steteai de vorbă cu ea.

Îi era, ce-i drept, umărul de la dreapta mai ridicat, dar ea n-avea decît să şi-î mai ridice puțin şi pe cel de la stînga şi se şi deprinsese a o face aceasta, încît ți se părea că numai din răsfățare copilărească se ține cînd cu unul, cînd cu altul dintre umeri mai ridicat. Era parcă întreaga ei înfățişare şi-ar fi perdut farmecul dacă umerii i-ar fi fost deopotrivă ca la toată lumea.

Încă mai mult ar fi perdut din farmecele înfățişării dacă dintele acela n-ar fi călcat cu vîrfuşorul asupra buzei aşa, din cînd in cînd, ici mai puțin şi colo mai mult, după cum îi jucau gîndurile-n suflet şi după cum se dedeau pe fată-n zîmbetul ei de copilă cu inimă curată. Erai mereu ispitit să stai pindă pentru ca nu cumva să-ți scape vreunul dintre zîmbetele acelea, care, cîteodată, te făceau să tresalți.

Cocoanei Aspasiei îi mai rîdea apoi inima şi cînd se uita în ochii cei mari ai Elvirichii, cînd ii netezea părul acum galben şi cînd îi auzea glasul limpede, încît îi era parcă stă în întunerec şi deodată i se luminează casa cînd intră Elvirica peste pragul ei.

Şi nici că s-ar fi putut să fie altfel.

Moştenise baba de la părinţii săi casa în care stetea, două odăi mai măricele, un iatac şi o bucătărie, şi nu-i mai dăduse nimănuia de mult mîna să o mai cîrpească pe unde o roseseră dinţii vremii, ploile şi vînturile. Nu pătrundea, ce-i drept, decît pe ici, pe colo şi din cînd în cînd ploaia prin acoperiş, dar tencuiala era în mai multe părţi căzută, în tavane se-nmulţiseră crăpăturile, podeala se rosese de ieşeau ochii din ea, geamurile din ferestre se îngălbeniseră, încît abia mai străbătea lumina soarelui prin ele.

Una dintre odăi şi iatacul de lingă intrare le ţinea cu chirie mama Laurei, iar în cealaltă odaie, lîngă bucătărie, şedea baba, care avea drept slugă rămasă din timpuri mai bune o ţigancă, tot babă şi ea.

Dimineţile cocoana Aspasia se scula cam pe la zece şi-şi făcea chiar cu mîna ei cafeluţa obicinuită şi-o lua dimpreună cu dulceaţa. Dacă se-ntîmpla ca ţiganca să fie acasă, se-nţelegeau amîndouă ce anume are să gătească pentru prînz. Ar fi fost însă foarte greu să spui care dintre cele două babe e adevărata stăpînă la casă, care porunceşte şi care se supune, şi foarte adeseori ţiganca era dusă încă din revărsatul zorilor de zi, şi atunci cocoana Aspasia se-mpăca cu gîndul c-are să-şi potolească pofta de mîncare cu ce va mai fi găsind prin casă, dacă nu altfel, cu ceapă strivită ori cu cîteva măsline.

După ce-şi făcea patul, se-mbrăca, se sulemenea, se aşeza pe divan şi începea să-şi caute norocul dînd cu cărţile şi mîngîindu-şi din cînd în cînd pisoiul cenuşiu, care torcea-n poala ei.

Aşa o găsea Elvirica totdeauna cînd venea s-o vadă: o bătrînă pipernicită, cam cocoşată, plină de zbircituri în obraji şi cam mustăcioasă, dar gătită, sulemenită si cu bretonul încreţit cu ferul.

Casa, de cele mai multe ori, nemăturată, toate colţurile pline de păiengeniş, perdelele otreapă, dar moţ în creştet şi fundă mare la gîtl

Elvira, fată crescută-n casa cocoanei Marghioalei, nu putea **Bă** vadă-n ochii ei aşa ceva fără ca să-şi peardă sărita. Nemaiputîndu-şi stăpîni firea, ea-şi ridica poala-n brîu, se sufleca şi punea mîna pe mătură, curăţea din cînd în cînd păiengenişul de prin colţuri, ba, la nevoie, se mai şi desculţa, ca să frece-n toată tigna scîndurile din podeala casei.

Acasă la dînşii nu i se da voie să le facă aceste şi tocmai de aceea le făcea aici cu mare rîvnă şi cu toată mulţumirea.

Cocoana Aspasia nu se supăra, ce-i drept, dar era cam dezamăgită, cît bine, tocmai bine nu-i şedea unui boboc ca dînsa să se-njosească apucîndu-se de asemenea treburi potrivite numai pentru cele mai proaste slugi.

„Del — îşi zicea baba cea sulemenită — se vede că din slugă de rînd a ieşiţi"

Avea baba dreptate, căci Laura, fată mai simţită, nu făcea tot aşa cînd prin cealaltă odaie se aduna gunoiul şi se sporea prin colţuri păiengenişul.

Nu era însă Elvirica ea însăşi vinovată dacă nu ştia să facă deosebire între om şi om.

Ea [se] pomenise-n mijlocul unei lumi în care nu era nimeni care n-o iubea; îi iubea deci şi dînsa pe toţi, pe unii mai mult, pe alţii mai puţin, dar pe toţi, şi era mulţumită în sufletul ei cînd puteasă-ifacăcuiva vreo bucurie. N-avea apoi de la cine să-nveţe a deosebi pe un om de altul.

In casele mari pe care şi le zidise Tănase cînd cu nunta sa erau şase odăi, un salon mare, trei iatacuri, bucătărie şi cămara. Mama Elvirichii nu mai putea dar să răzbească singură şi era nevoită sa ţie servitoare. Deşi cogeamite cocoană însă, ea lucra-n rînd cu servitoarea, ba, stiindu-se stăpînă-n casa ei, lua partea mai grea din muncă asupra sa.

Cu atît mai vlrtos muncea TănaBe în rînd cu calfele, cari îi erau tovarăşi. Lasă că n-ar fi fost om cinstit dacă s-ar fi codit, dar munca era mulţumirea vieţii lui.

Casele din fundul curții fuseseră dărîmate şi-n locul lor Tănase ridicase tîmplărie luminoasă şi sistematică, deasupra căreia se aflau trei săli în care dormeau ucenicii şi acele dintre calfe care nu erau căsătorite.

Fiind totdeauna zece-cincisprezece perechi de brațe la casă, bălăriile din curtea cea mare nu mai puteau să dăinuiască. Cînd n-aveau ce face, ucenicii şi calfele se puneau pe săpate şi pe greblate, iar pe Tănase nu-1 ierta firea să nu pună şi el mîna dimpreună cu Sandu, iară Elvirica s-ar fi simțit foarte nenorocită dacă n-ar fi avut voie să deie şi ea ajutor. Singur Fănică, băiat mai subțire, stetea la o parte, se uita şi-i îndruma pe ceilalți. In curînd deci bălăriile au fost stîrpite . şi-n locul lor au fost sădiți fel de fel de pomi, printre cari se aflau straturi de flori şi tufişuri de liliac.

Era lucru de sine înțeles că toate ale tuturora erau, căci pe urma muncii săvîrşite de toți au intrat în ființă. Primăvara deci, cînd liliacul era înflorit şi copiii din vecini stăteau cu gura căscată uitîndu-se la el, Costache lua scara şi-i tăia Elvirichii florile de liliac, ca să le împartă între copii. îi era ei mai mare mulțumirea de a-i vedea pe copii alergînd cu ele acasă la mamele lor decît bucuria de ale vedea tufişurile acelea pline de flori.

Aşa făcea şi mai tîrziu, cînd straturile erau pline de fel de fel de flori, vara, cînd cireşele erau coapte, şi toamna, cu belşug de poame.

De ce adecă nul? In gîndul ei bunul Dumnezeu de dragul tuturora le-a dat florilor podoabă şi miros, iară poamelor plăcută înfățişare şi dulceață răcoritoare.

Aşa era pe acolo prin mahalaua Oborului, unde oamenii trăiesc unii Ungă alții şi sunt rari de tot cei porniți a se ridica deasupra celorlalți.

Nu era tot aşa şi-n lumea în mijlocul căreia ajunsese Elvirica duclndu-se la pension, unde multe se învălmăşeau.

Mîndru şi mai mult decît mîndru, părinteşte fericit era Tănase Colțatu cînd se gîndea că are fată frumoasă, dulce la fire şi vioaie. încă mai fericit se simțea însă după ce-a aflat că fata lui mai e şi deşteaptă, foarte silitoare şi cu purtări bune, un adevărat giuvaer de şcolăriță, ,aşa zicea directoarea pensionatului.

E apoi lucru ştiut de toți cei ce s-au Invîrtit vreodată pe la şcoli că şcolarii țin la aceia dintre dînşii care sunt deştepți şi silitori, oarecum „fala clasei". Elvira se bucura deci în pension de multă iubire şi nu i-ar fi fost greu să-şi păstreze iubirea aceasta dacă n-ar fi avut şi oarecare păcate aduse din casa părintească şi din mahalaua în care-şi petrecuse pînă atunci anii copilăriei.

Cel mai de căpetenie din păcatele acestea era că nu te întreba niciodată cine ți-e tată şi cine mamă, nici nu te măsura de jos pînă sus, ca să vadă ce fel îți este îmbrăcămintea, ci se mulțumea să se dumirească cine eşti. Se însoțea dar numai cu acelea dintre fete care **Be** potriveau la fel şi la fire cu dînsa şi acestea ii erau dragi chiar şi daca erau mai sărăcăcios îmbrăcate şi mai puțin frumoase decît altele.

Alt păcat de asemenea greu era că nu-şi punea pază gurii, ci le spunea tuturora în față ceea ce gîndea.

Dacă vreuna dintre fete era mai mărginită, ea o lăsa să fie cum a rînduit-o Dumnezeu.

„Fii, mă rog, mai modestă — îi zicea insă cînd o vedea sfătoşindu-se — căci toată lumea te ştie cît eşti de proastă."

încă mai necruțătoare era față cu cele nesilitoare, neastîmpărate ori prea îndrăznețe, căci cu darul de a se sili, de a-şi pune frîu ori de a-şi măsura vorbele şi faptele a înzestrat Dumnezeu pe ©rişicine şi se cuvine să mustram pe cei ce nu se folosesc de darul acesta.

Cu desăvirşire nemiloasă era dîasa față cu cele înfumurate şi lăudăroase, cu cele hapsîne, cu cele pizmătărețe şi mai ales cu cele pline de deşertăciune, precum şi cu cele stăpînite de rele îndemnuri. Deoarece toate aceste erau multe, numai puține dintre fete scăpau de gura Elvirichii. Urmarea firească era că ea se simțea din ce în ce mai străină, în cele din urmă chiar urgisită acolo în pensionul acela.

Rele de gură mai erau adecă şi altele, şi dacă le trîntea dînsa lor, îi trînteau şi ele ei.

— Las-o-n ştirea Domnului! zicea una. La ce să

te mai aştepţi de la o fată de servitoarei? Nu ne spunea Laura că tatăl ei şi fratele ei sapă şi greblează ca nişte salahori în grădină?

— Iar mama ei, zicea alta, se pune şi azi la albia de spălat rufe şi freacă scînduri.

— Bal — întîmpină iar alta — Laura a văzut-o chiar şi pe ţanţoşa de Elvira frecînd scînduri.

— Şi-i mai zic şi „Prinţesă", auzi prinţesă 1?

Vorbind aşa, ele încetul cu încetul au ajuns să-i zică în bătaie de joc Prinţesă.

Del ce să-ţi mai spun!?... urmă nenea Iorgu. Adus-o Elvirica cît a putut-o duce la pension, dar în cele din urmă şi-a pierdut răbdarea şi şi-a pus piciorul în prag, stăruind să meargă la şcoala cea adevărată, în rînd cu copii de seama ei.

Tănase a rămas stană de piatra.

Nu şi-ar fi închipuit, Doamne fereşte, că poate fata lui cea dulce la fire să fie atît de încăpăţînată.

Nu! o dată cu capul nu, ea să meargă la pension, şi nu el s-o dea la şcoală în rînd cu copiii desculţi, zdrenţăroşi, nespălaţi şi nepieptănaţi.

îl ştiau pe Tănase toţi că are multă slăbiciune pentru fata lui şi nu l-ar fi crezut nimeni în stare să se pună cu atita îndîrjire împotriva ei.

în zadar însă, căci Elvirica era cu adevărat fata Iui şi nu moştenise de la el numai umărul drept ceva mai ridicat, dintele ce călca peste buza de din jos şi ochii aceia mari şi pătrunzători, ci şi firea cea vîrtoasă.

O singură scăpare îi mai rămînea omului.:

Fănică, deşi frate bun al Elvirichii, era cam leneş şi pornit spre ştrengării. Ştiindu-1 pe tatăl său om cu avere frumoasă, care din an în an se sporea, el se socotea băiat de bani gata, care poate să trăiască în toată lărgimea şi fără ca să se mistuie încordîndu-şi afară din cale puterile. A rămas dar mai în coada clasei, încît Tănase a fost nevoit să-i ia un meditator, pentru ca nu cumva să rămîie repetent.

„Să nu fie pe-a mea, dar nici pe-a tal" grăi în cele din urmă Tănase şi luă hotarîrea de a o da şi pe Elvirica pe mîna lui Filimon Mustac, meditatorul lui Fănică.

Pe Costache îl fulgeră un^fel de junghi prin inimă: lasă că nu mai avea s-o însoţească pe Elvirica la pension şi de acolo pînă acasă, dar îl fericea pe Filimon, băietanul din clasa a şasea, care urma să stea cîte un ceas, două pe zi cu Elvira, ca să-i dea învăţătura cuvenită.

Celelalte, încheie nenea Iorgu, o să le afli şi de la alţii şi-o să Ie înţelegi uşor.

SUFERINŢELE LUI COSTACHE

La încheierea anului şcolar, Fănică a trecut clasa. Va fi fost aceasta din vrednicia lui, căci Fănică era băiat cu cap deschis; Tănase însă, cocoana Marghioala şi mai ales Sandu erau pe deplin încredinţaţi că el n-ar fi făcut nici o treabă dacă n-ar fi fost la mijloc priceperea lui Filimon Mustac, **Zelosul** meditator. De aceeaşi părere era şi Costache, care ţinea la cocoana Marghioala, îi era bun prieten lui Sandu şi-**1** ştia mai bine decît orişicine pe Fănică[1], ce fel de poamă e. îl supăra, cu toate acestea, gîndul că anul viitor iar îl va medita Mustacul acela **pe** Fănică, dîndu-i, se înţelege, şi Elvirichii lecţiuni, ceea ce-I făcea să sufere.

Cînd se ducea adecă însoţită de el la pension şi cînd se întorcea acasă, Elvirica vorbea într-una şi pe nerăsuflate, cum cîntă sticleţelul, de te mirai de unde le mai scoate, curat maşină de vorbit, şi nu te mai saturai **s**-o asculţi.

Dacă dînsa **nu** mai mergea la şcoală, nu-i mai cînta lui Costache sticleţelul şi trebuia să se mulţumească cu altele.

Cînd voia să mănînce o nucă ori o alună, Elvirica îl chema pe el s-o spargă. Pe el îl chema cînd avea să cîrpească, să dreagă ori să mute de ici pînă colo cîte ceva. Cînd îi venea pofta de un măr, de o pară ori de 0 prună, tot pe el îl ruga să se urce în pom ori s-o ia în braţe şi s-o ridice, ca să şi le adune ea însăşi cu mînuşiţa cea cu degete subţiri. Nu doară că n-ar fi sărit şi

[1] **în text:** ***Sandu.***

alții dacă i-ar fi rugat, dar nimeni nu era tot ca el în stare să i Ie facă toate pe plac şi ea ştia foarte bine că el e mulțumit cînd ea îl cheamă.

Avea apoi şi el slăbiciunile lui.

Duminecile şi zilele de sărbători, neavînd altă treabă, el se punea să scrie, să facă socoteli şi să desemneze planuri şi ornamente, un lucru care îi făcea multă plăcere.

Adeseori se pomenea că Elvirica sare în dosul lui pe scaun, se ridică în picioare şi se uită peste umărul lui la desemnurile care îi plăceau şi ei. El nu mai putea, ce-i drept, să lucreze în toată lărgimea, dar aceasta nu-1 supăra cîtuşi de puțin.

' Ceea ce-1 făcea să sufere era numai gîndul că ea va fi putînd să aibă asemenea apucături de copilă răsfățată şi la lecțiunile lui Filimon, care, neştiind cum s-o ia, ar îndruma-o spre rele deprinderi.

De Sf. Mărie, Costache şi-a împlinit anii de ucenicie şi, ieşit calfă, a fost trecut tovarăş deopotrivă cu ceilalți. Era de aici Înainte mai spilcuit şi mai țanțoş, dar pentru cocoana Marghioala, care-i punea şi acum bucățica la o parte, pentru Sandu şi cu atît mai vîrtos pentru Elvirica el a rămas tot cel ce fusese.

într-una din zile Elvirica a venit să-i spună că la cocoana Aspasia s-a lăsat din țîțîni uşa de intrare, încît nu mai e chip s-o închizi, şi 1-a rugat s-o dreagă.

El s-a dus cu rindeaua şi cu tesla şi a scos uşa din țîțîni ca s-o potrivească, în vreme ce baba îi dădea ajutor uitîndu-se la el.

— Să fie oare adevărat că Tănase adună şi mereu adună bani? întrebă ea ca să mai zică ceva. îi merg treburile atît de bine cum se zice?

— îi merg, cocoană, răspunse Costache. Cum, păcatele mele, să nu-i meargă cînd ştie să le ducă?... Adună. Ți-o spun şi eu că adună!

— Dar vezi d-ta, urmă baba, chiriaşa mea îmi spune că pe italian mereu îl încurcă, de nu mai poate scăpa din strlmtorări.

Costache se opri pe-o clipă din lucru şi se uită drept in ochii ei.

— Dac-o spune, întîmpină el, vorbeşte alandala. Domnul Tănase e, ce-i drept, om proclet, care uşor ajunge să-ți facă viața nesuferită, dar dacă adună, nu agonisind, ci păstrînd din ale sale adună. Ce să-i faci italianului? îşi are şi el partea cuvenită, dar nu ştie s-o chivernisească. Cu Tănase Colțatul nu tot insul se poate potrivi. El se scoală cel dintîi şi se culcă cel din urmă; e mereu cu ochii în patru, munceşte în rînd cu ceilalți şi pune mîna la toate, trăieşte apoi tot ca mai înainte, cînd era sărac, ba ne ține şi pe noi de scurt ce să mîncăm, cît" să bem, cum să ne îmbrăcăm şi să ne petrecem viața, încît ni se înăcreşte viața. Iar despre cocoana Marghioala, ce să-ți mai spun, că le ştii pe toate. Italianul însă, tot ca cel ce şi-a luat lumea în cap, om cu slăbiciuni peste slăbiciuni. Tănase una singură are, fata lui, pe care împărăteasa ar fi în stare să şi-o facă.

Nu mai avea cocoana Aspasia ce să zică. Aşa, pe tăcute, însă, nu putea să-i ție Iui Costache de urît.

— Da, fata, grăi dar. Dragă mi-e şi mie, cum să nu Ie fie lor? Tocmai de aceea mă mir c-o lasă aşa sălăhuie de capul ei. şi nu-i țin o guvernantă care s-o îndrumeze, s-o mai poleiască, s-o dezbăreze de mitocănia mahalalei. Au şi din ce s-o plătească şi destulă încăpere în casa lor.

La aşa ceva Costache nieiodată nu se gîndise: mai bine era fără doar şi poate o franțuzoaică decît acel Filimon adunat de pe uliți. El însă nu-şi putea închipui pe Elvirica decît de capul ei[1], desfăşurîndu-se potrivit cu firea ei, ca firul de iarbă şi ca floarea din lumea umedă şi răcoroasă.

— Greu lucru, cocoană, grăi dar. Pe cît o ştiu eu pe fetița aceea, de azi pe mîne ar trebui să i se schimbe franțuzoaica. îndrăcită ar trebui femeia care o poate stăpîni dacă ea însăşi nu vrea să se stăpînească.

— Tocmai aceasta el stărui baba. Şi mie îmi este mai dragă aşa scarloi plin de voință nepotolită. Ca să poată însă răzbi prin lume, femeia are să fie deprinsă a se da pe brazdă, a-şi stăpîni pornirile, a se potrivi

[1] **în text:** ***lui.***

cu lumea din care nu poate să iasă. Ea n-o să trăiască numai în mahala, unde toți se uită în gura ei, adăuga baba, sugîndu-şi buzele arse de suliman. Ai văzut!?... Ți-a plăcut cînd ai aflat ca giuvaer de copil ca ea a fost dată afară din pension!?

Costache tresări, scăpă ciocanul din mină, rezămă uşa de perete, apoi se-nholbă la cocoana Aspasia.

— Cine zice c-a fost dată afară!? întrebă el, stăptnindu-şi glasul.

— Asta-iî răspunse baba. Parcă Laura nu umblă şi acum tot acolo... O ştie mahalaua întreagă.

Lui îi era parcă se clătina pămîntul sub picioare. „O ştie toată mahalaua!?" Ii venea s-o apuce pe baba şi s-o scuture, să-i dea foc casei şi s-o arunce pe Laura în flăcările mistuitoare.

Şi, totuşi, de unde ştia dînsul dacă nu cumva Laura a spus adevărul, cel mai curat adevărl? Cîte nu era în stare să facă un scarloi încăpățînat şi îndrăzneț ca Elvirica!? Femeie cu gură rea şi necruțătoare, ea nu se putea năravi cu celelalte fete care aveau cu totul altă fire şi fuseseră şi cu totul altfel crescute. Ştia chiar şi el cum îi umbla gura întorcîndu-se de la pension şi cîte ştia să spună despre celelalte.

Dar ce-1 privea pe el? Ce-i era şi ce-ar fi putut vreodată să-i fie Elvirica?... De ce să-şi facă el inimă rea?

— Eu, cocoană, grăi dînsul în cele din urmă, te rog să mă crezi că a mințit Laura. Adevărul e că Elvirica ea însăşi n-a mai vrut să meargă la pension.

Aşa îi da firea lui brînci să zică, greu de tot îl apăsa gîndul că mahalaua altfel vede lucrurile.

„Ce să-i faci lumiil? zicea în gîndul lui. Nu-1 vezi pe Fănică? Băiat abia trecut de doisprezece ani şi nu-i mai iese țigara din gură, umblă hoinar, se înhăitează cu toți derbedeii şi cu ciurucul puşlamalelor, bea şi joacă cărți, chefuieşte nopțile mai ici, mai colo şi nu mai ține seamă nici de părinți, nici [de] lumea care-1 vede. Cum vrei să n-o creadă oamenii şi pe sora lui la fel cu el!? Copii de slujnică, crescuți printre picioarele muncitorilor din tîmplărie şi tăvăliți printre lepădăturile mahalalei pline de gunoaie! Aşa e acum: ce-o să fie după ce va fi ajuns fată mare, ba chiar femeie la casa ei!?"

întors acasă, Costache se sfia a se uita în ochii cocoanei Marghioalei şi era pornit pe fugă cînd Elvirica îi ieşea în cale zîmbind, ca alte dați, a dragoste nevinovată şi a încredere cu inima deschisă.

Del binele şi răul, veselia şi întristarea, iubirea şi ura, mîngîierea şi suferința se urmează pe învălmăşite în viața omului.

Deşi lucrător destoinic, Costache fusese dat încetul cu încetul la o parte de către Tănase, care-1 socotea mai folositor dacă poartă socotelile tovărăşiei şi copiază planurile de tot felul de care aveau nevoie. Aceasta-1 umplea pe Costache de amărăciune. Lasă că era de tot migăloasă sarcina aceasta, dar mai erau la mijloc şi cicăliturile lui Tănase, care se dumirea cu anevoie, încît îi făcea viața nesuferită.

Nu mai avea el trai bun în casa aceea şi din zi în zi mai vîrtos i se-nfigea în minte gîndul că are sa-şi caute rost aiurea, unde poate iar să puie mina pe teslă, pe daltă, pe ferăstrău şi pe rindea şi să lucreze după rînduiala meseriei ce-a învățat.

Nu i-o spunea aceasta nici chiar lui Sandu, dar o simțea cocoana Marghioala şi încă mai vîrtos Elvirica.

Văzînd că el nu mai zîmbeşte în felul lui cel adevărat, că nu se uită la ea cu aceiaşi ochi şi nu mai sare ca de obicei cînd îl cheamă, ea s-a făcut sfiicioasă, iar peste citva timp s-a îndărătnicit şi nu-1 mai ruga cînd rîvnea la ceva. Casă nu-1 mîhnească pe el, nu ruga nici pe alții, ci mai bucuros se lipsea. în cele din urmă s-a dat însă de gol fireasca răutate a femeii şi ea a început să-i facă în pizmă, rugind chiar în fața lui cu tot dinadinsul pe alții să-i facă ceea ce mai înainte numai de la dînsul cerea.

El suferea, nu-i vorba, s-ar fi făcut însă de rîsul lumii dacă ar fi ținut seamă de ceea ce îi vedeau ochii. „Ce să-i faci!? îşi zicea. Ieşit abia de o zi, de două din găoace, puişorul de găină începe să rîşchie şi să scurme pămîntul."

Dacă nu s-a supărat însă el, şi-a perdut ea răbdarea şi-n cele din urmă s-a muiat.

Era in timpul sărbătorilor de Crăciun — zi de toată , frumusețea, ger crîncen, **Boare** cu dinți, zăpadă mare, gheață lucie pe băltoaca de la puț şi atît pe uliță, cît şi de-a lungul curții celei mari, minunat lunecuş pentru sanie. Jețul **pus** pe să ni oară era făcut de mult, se afla sub şopron şi nu mai rămînea decît ca să vie, ca-n alți ani, cineva şi s-o poftească pe Elvirica «ă se urce în el, ca s-o poarte ici mai domol, colo mai iute, în jos şi-n sus.

Costache însă şedea ursuz în **Bufragerie.** Uitase, precum se vede, cele trecute.

Elvirica a aşteptat cît a aşteptat, apoi, văzînd că aşteptarea li este zadarnică, a trecut aşa ca din intîmplare de cîteva ori prin sufragerie, apoi s-a aşezat în cele din urmă şi ea pe un scaun. Văzînd că nici acum n-o bagă Costache în seamă, ea s-a muiat să plîngă mai întîi încet şi pe înfundate, apoi puțintel mai tare.

Costache, om şi el, era răpus. Toate ca toate, dar peste una ca aceasta nu putea să treacă: îi venea să răcnească, nu alta!

Se întoarse deci, se ridică şi se duse Ia ea.

~ Ce e!? o întrebă, plecîndu-se puțin ca s-o mîngîie. De ce plîngi? Cine te-a supărați?

Abia acum se porni fata cu tot paraponul să plîngă.

— Dacă d-ta, se tîngui dînsa, te-ai supărat pe mine **şi** mă socoteşti prea proastă pentru ca să-mi spui de ce mi te-am făcut nesuferită.

— Nu sunt supărat şi nu-mi eşti nesuferită răspunse el. Sunt numai mihnit. Spune-mi curat dacă e ori nu adevărat că ai fost dată afară din pension?

Elvira [îl] strînse de mînă, sări în picioare **şi** deschise încă mai mari ochii ei acum plini de lacrămi.

— A mințit, zise, cel ce **ți**-a spus-o aceasta. Am plecat eu însămi fiindcă-mi erau nesuferite fetele acelea.

~- Şi fiind aşa am cuvinte de a **fi** mîhnit, stărui dînsul. Nu trebuia să te pui in pizmă cu ele. Ceea ce mă doare este că chiar şi Laura, pe care ți-o ştiam prietenă, a umplut mahalaua c-ai fost dată afară.

Elvira se uită rîzînd în fața lui şi se alipi ca o pisică de el.

~ Las-o, las-o, săraca! grăi. Ce vrei!? E bună fată, dar proastă.

Costache clătină a milă din cap.

— Proastă o fi, de tot proastă, întîmpină el, eu însă nu pot să alerg de-a lungul ulițelor strigînd că lumea n-are să pună temei pe spusele unei proaste ca dinsa, şi mahalaua te crede dată afară din şcoală.

— Ei şi!? grăi Elvirica, sărind intr-un picior. Ce-mi pasă l? Noi tot noi rămînem.

Costache se făcea de rîsuî lumii 1 Pe cînd el îşi făcea inimă rea pentru lucruri, care, la urma urmelor, puțin îl priveau, ei îi ardea ca el s-o poarte de ici pînă colo în săniuță.

Nici că i-a rămas decît să intre în voia ei. Purtînd-o însă, el se gîndea mereu la vorba cocoanei Aspasia[1], care venea din cînd în cînd şi pe la cocoana Marghioala.

Mai spre primăvară şi-a şi luat Tănase franțuzoaică în casă pentru ca să-i scoată fata din apucăturile mitocăneşti ale mahalalei.

Pentru Costache tot cu suferințe era împreunată şi aceasta, căci, pe iînga franțuzoaică, a mai rămas şi Filimon, care în gîndul lui Tănase era de neapărată nevoie la casă, ba mai erau şi altele. Luată cu binişorul şi ținută de scurt, Elvirica, încetul cu Încetul, s-a potolit şi s-a făcut fată cuminte, s-ar putea zice chiar cuviincioasă. Femeie trăită în lume, franțuzoaica ştia ce are să facă şi-o scotea pe Elvira în fiecare zi la plimbare spre partea mai curată a oraşului, cîteodată pînă pe la Cişmigiu ori la Şosea. Se mai ducea Elvirica din cînd în cînd pe la Laura şi pe la cocoana Aspasia ori pe la cîte una dintre fetele pe care le ştia de la pension, dar nu mai ajungea să se Însoțească cu fetele din vecini. Sandu se făcuse apoi flăcău, scurt, ce-i drept, ca mama Iui, şi cu nasul castravete, dar curățel şi sprinten. Era unul dintre cei mai îndemânatici muncitori, nu numai harnic, ci totodată şi bine cumpenit, încît intrase în rindul tovarăşilor la parte şi putea Tănase să se reazime pe el cînd era nevoit să plece-n treburi. Duminicile şi zilele de sărbători, cînd era frumos după-amează timpul, el se spilcuia, trimetea după unul dintre muscalii din vecini şi-şi scotea sora la

plimbare. îţi ridea inima cînd te uitai în urma lor, el feciorul mamei, iară ea fata tatii. Costache rămînea cu ochii pierduţi după dînşii, îşi aducea aminte de timpul cînd o-nsoţea mergînd la şcoală şi Intorcîndu-se înapoi şi iar simţea că tot mai bine-ar face să-şi caute aiurea rost mai potrivit cu meseria lui.

Peste iar cîtva timp i-a intrat Elvirichii în minte gîndul că trebuie să se prezinte şi ea la examen ca pregătită în particular. Păcat arfişifostcaeasărămîie lipsită de bucuria de care are parte orişicare copil deştept şi silitor dînd dovadă despre destoiniciile sale.

„N-are să fie lipsită I" aşa ziceau nu numai Tănase şi Sandu, ci şi franţuzoaica.

Treceau deci zile şi iar zile fără ca Costache s-o vadă pe Elvirica. Del nu mai era cum a fost, dar era bine, căci era cum trebuie să fie, şi atît cei din casă, cît şi cei din vecini n-aveau să se mire că fata cea zglobie, crescind, încetul cu încetul se desface de lumea în care-şi începuse viaţa şi tot mai mult se depărtează de ai săi.

Nu însă de tot, nici de toţi.

Serile, cînd luna ivită în mijlocul stelelor risipite pe cerul senin îşi revărsa lumina asupra pămîntului, Elvira, ieşind să se plimbe cu franţuzoaica prin adierea răcoroasă, îl zărea pe Costache din depărtare şi-i striga: „Uite, Costache, cît de frumos e cerul 1"

Atît! Mai mult nu! Lui îi era destul şi atît pentru ca să simtă că frumos, în adevăr, e cerul lui Dumnezeu.

Tot astfel primăvara, cînd toate intrau din nou în fiinţă, Elvirica striga din depărtare azi: „Costache, uite mugurii, uite bobocii, uite ghioceii, uite floarea de liliac!" Mîine: „Costache, uite fluturaşul, uite puişorii, uite boboceii, iată-le şi rlndunelele!"

El se uita şi era încîntat de tot ceea ce ii vedeau ochii.

Ştia dînsa foarte bine că nu e pe acolo prin preajma ei nimeni care le vede toate cu ochii lui şi e-n stare să se bucure ca dînsul. Nu în zadar făcuseră de atitea ori împreună drumul pînă la pension şi de acolo pîn-acasă.

La el alerga cînd sufletul îi era plin de bucurie şi tot la el cînd vreo nedumerire ori vreo durere îi întuneca viaţa, precum umbra norului dus de vînturi întunecă în treacăt pe ici, pe colo faţa pămîntului.

VISUL LUI TĂNASE

— Mă iartă! grăi Giovanni, potrivindu-şi cu dreapta manşetele prinse in butoni de aur la mîna stînga. Fac cu banii mei tot ceea ce voiesc.

— Eu zic că nu 1 întîmpină Tănase apăsînd cu toată hotărirea asupra vorbelor. Mîine ori poimîine ni se poate întîmpla să nu ne iasă bine o socoteală şi am păţi-o rău dacă n-am pune în fiecare zi cîte ceva şi pentru asemenea la o parte.

— Vezi d-ta! strigă italianul. Nu cumva ai vrea să mă pui, de frica zilei de mîine, la post!?

— Tocmai la post nu! răspunse Tănase. Cel ce mănîncă însă trei codri de pîine cînd se poate sătura şi cu două e păcătos, căci ia hrana de la gura celui ce n-are nici una. Hei! de multe zile amare am fi feriţi noi oamenii dacă fiecare s-ar mulţumi cu ceea ce îi este de neapărată trebuinţa.

Italianul îşi netezi cu palma întinsă părul pomădat şi lucios din creştetul capului, apoi îşi drese puţin cravata de mătasă vişinie.

Nu putea să-şi dea seamă dacă e să rîda ori să supere pe tovarăşul prea de tot stăruitor, care voia să-i caute oarecum prin buzunări.

— Mi-e, zise, parc-ai vrea să spui că ceea ce e al meu e şi al tău, ba chiar şi al tuturora.

—r Cam aşa şi e! stărui Tănase. E mişel cel ce aduna luînd ceea ce li se cuvine altora şi se îmbogăţeşte lăsînd pe alţii să flămînzească; om cumsecade nu e însă nici cel ce risipeşte cele ce mîine pot să le fie altora scăpare din mari nevoi. Uite, urmă, eu adun puind la o parte ceea e nu-mi este de neapărată trebuinţă: cum ar rămînea mîine oare oamenii care se reazemă pe noi dacă eu aş face tot ca d-ta? Avem, prietene, să punem fiecare la o parte cîte ceva pentru ca să n-ajungem în

doaga lui Manei care a lăsat atîta lume peritoare de foame. Vorba românului: „Neguțătoria fără de pagubă nu se poate 1" Dacă e vorba să ducem tovărăşia înainte, avem amîndoi să ne gîndim mereu şi la aceasta.

Giovanni strîmbă din nas şi-şi răsuci mustața. Nu întîia oară ii cînta tovarăşul său în struna aceasta; de multe ori îl făcuse să simtă că e lucru afară din cale greu să pleci la drum cu un om care nu are nici o slăbiciune.

Da! nici una nu avea Tănase. Cînd te uitai în ochii lui cei pătrunzători şi-1 vedeai bălăbănindu-şi brațele şi uitîndu-se în mersul lui cînd la dreapta, cînd la stînga, trebuia neapărat să simți că te afli în fața unui om care nu se iartă pe sine însuşi, dar nici păcatele altora nu le trece cu vederea.

Ani de zile de-a rîndul le mersese destul de bine tovărăşia, dar numai pentru că el le ținea toate de scurt. în mai multe rînduri li se întîmplase c-au dat greş la zidărie pentru că Giovanni îşi făcuse socotelile cu pripire, se ținea de plimbări ori de chefuri şi nu-i ținea de scurt pe zidari, pe zugravi şi pe salahori, ba cîteodată n-avea Ia îndemînă materialul cuvenit, încît lucrătorii îşi perdeau ziua degeaba dacă nu-i sărea Tănase la timp într-ajutor.

«Aşa nu poate să meargă lucrurile înainte! îşi zicea Tănase. Mai curînd ori mai tîrziu o să ni se înfunde, şi dacă el nu-şi vine în fire, nu-mi rămîne decît să fac rost de altul."

încă mai proclet, vorba lui Costache, era Tănase acasă la tîmplărie.

Pe urma muncii săvîrşite de lucrători cîştigau cu vîrf şi Îndesat antreprenorul, care risca, capitalistul, care dedea banii, şi arhitectul, care făcea planurile. Tănase îucra-n tovărăşie tocmai ca să scape de aceştia şi astfel putea să le facă toate mai ieftin decît alții şi nu era nimeni în stare să-1 bată la prețuri. Ca s-o scoată însă bine Ia capăt, el trebuia să-şi facă socotelile cu multă băgare de seamă.

La tîmplărie se plătea atunci muncitorul bun cu şapte lei pe zi. La tîmplăria lui cei mai buni luau şase, lucrătorii de rînd cinci, iar ucenicii patru. Din trei în

trei luni se făcea însă socoteala şi jumătate din cîştig se împărțea între tovarăşi, luînd fiecare ceea ce i se cuvenea, potrivit [cu] simbria zilei de lucru. Toți erau deci interesați să lucreze întins şi cu toată băgarea de seamă, să se ajute unul pe altul şi să facă lucru frumos, bun şi trainic.

Numai atît nu era însă destul, ci mai trebuia să-şi facă socotelile pînă în cele mai mici amănunte şi să se ferească de orişice risipă. Nimic n-avea în gîndul lui Tănase să se facă la întimplare ori la aproximațiune, ci toate trebuiau să fie potrivite la țanc, nici prea mult, nici prea puțin, ei tocmai pe tocmai.

Ca să-ți iasă socoteala, bunăoară, la o fereastră, ai s-o croieşti după plan, măsurîndu-i toate părțile pînă la cel din urmă milimetru, şi să te dumireşti cît te costă lemnul, cît plăteşti pentru vopsit şi pentru geam, cît te ține fierăria şi cît are să lucreze tîmplarul, ca s-o facă şi s-o aşeze la locul ei.

Vai de sufletul lui Costache, care avea să scoată planurile şi să facă socotelile pentru toate. Azi îl cicălea Tănase pentru că a scăpat din vedere o şipcă şi-a scos uşa prea ieftină, mîine-i amărea viața pentru că a luat rău măsura uşii, încît muncitorul perde prea mult timp cu aşezarea în golul din perete, iar altă zi cu altele şi iar altele de tot felul.

Cei de la tîmplărie nu scăpau nici ei, căci unul făcea greşeli de neiertat la croială, încît lăsa capetele de scînduri ori crîmpeie de şipci «ri de leaturi, care nu mai erau bune decît de foc, altul lua la dos seîndura cea bună şi o punea Ia față una noduroasă, iar altul scăpa rindeaua de intra prea adînc unde nu era nevoie decît de o fățuială uşoară, oameni care-şi fac treaba de mîntuială.

— Bagă de seamă, omule, zicea el, că nu pentru lemne de foc dăm banii. Şi a ta e lețcae pierdută în rămăşițele risipite pe la picioarele noastre!

Suferea Tănase de o boală fără leac: patima de a stărui orbiş ca toți şi toate să iasă cum neapărat trebuie să fie.

De aceea nu era în gîndul lui nimeni mai presus de arhitectul care croieşte planuri şi le calculează toate pină în cele mai mici amănunte.

— Da, băietei Mai întîi Dumnezeu, care le-a plăsmuit toate şi le-a făcut pe placul său, apoi arhitectul, care le plăsmuieşte de dragul altora şi face mereu socoteli, ca lumea să nu se încurce.

Vorbele aceste le-a grăit ca să-1 îmbărbăteze pe Filimon Mustac, tînărul acum elegant care, gata de a pleca în străinătate, venise să-şi ia ziua bună.

Meditase timp de patru ani pe Fănică, şi acesta, orişicît de ştrengar, îşi trecuse toate clasele, dovadă neîndoioasă despre marile destoinicii ale meditatorului său. Aceasta o ştiau Tănase şi fiul său Sandu şi li-o spune tuturora, iar dacă tot mai stetea vreunul pe gînduri, mai adăuga Tănase că tînărul i-ă mai dat lecţiuni şi Elvirichii, care tocmai de aceea a luat la toate examenele cele mai bune note.

Fiind aşa, nu putea să-i pară lui Tănase nimic mai învederat decît gîndul că Filimon Mustac e rînduit de Dumnezeu anume ca să fie inginer, ba chiar arhitect. Mustac el însuşi la început nu prea era de aceeaşi părere, ci se pleca mai mult spre advocatura; dînd însă cu socoteală că Tănase va fi avînd oarecari gînduri nemărturisite, s-a dat încetul cu încetul pe brazdă şi-a prins slăbiciune pentru inginerie, cea mai de frunte dintre toate profesiunile aşa-zise libere.

— Dai da^—îl încredinţa Tănase — bună şi mănoasă meserie. Nu văd eu I? Cum ar duce-o tăvărăşia noastră dacă italianul ar fi om mai priceput şi mai cu rost!? Am putea să scădem toate preţurile cu douăzeci la suta dacă n-am fi nevoiţi să hrănim şi arhitectul, care stă în casă mare, trăieşte în răsfăţări şi se plimbă cu muscalul pe urma muncii săvîrşite de noi. Dac-ar fi pe mine, aş face cu rînduială ca să aibă fiecare partea ce i se cuvine, dar şi numai atît! D-ta îi vezi pe oamenii noştri, urmă el ridicîndu-şi capul. Toţi sunt în voie bună şi lucrează cu toată inima, sunt rumeni la faţă şi curaţi în toate ale lor, se hrănesc şi se îmbracă cum se cuvine şi femeile şi copiii lor. De ce oare n-ar putea să fie pretutindeni aşa!? Uite! mai adăugă. Osteneşti un an, doi, apoi te întorci, intri în tovărăşia noastră şi eşti om făcut, te-a văzut Dumnezeu I Lucruri mai avem să facem, mari lucruri!

— Nu mă Îndoiesc, întîmpină Mustac. Vorba e numai că pe acolo, prin străinătate, viaţa e scumpă...

— O ştiu aceasta, o ştiu! îl întrerupse Tănase. Eu ma gîndesc şi la cele mari, şi la cele mici, la toate. Să vezi — urmă schimbînd vorba — mai unul, mai altul scapă vorba că băiatul acela, Fănică, prea e lăsat de capul lui. îşi petrece serile pe la teatre, pe la cafenele, numai el ştie pe unde, şi eu nu fac nimic să-1 opresc. Cum şi de ce aş fi avînd să-I opresc I? Eu am puţină învăţătură, de tot puţină, şi pot să judec numai cu mintea pe care mi-a dat-o Dumnezeu. Ei bine! după mintea aceasta, el e cum la vîrsta lui şi în împrejurările în care se află orişicare băiat are să fie. în urma celor ce am făcut şi fac de dragul lui, el are multe şi mari datorii faţă cu mine, şi cită vreme e şcolar, el îşi face datoriile aceste trecînd dintr-o clasă în alta, cum frate-său mai mare şi le face pe ale sale muncind cu toată inima în tîmplărie. Aspru şi nemilos, neînduplecat n-am să fiu decit atunci cînd el ar înceta să-şi facă datoria. Grea durere ar fi pentru mine să-1 horopsesc, dar ştie şi el că l-aş horopsi. N-am uitat, tinere, şi n-am să uit că pe urma ostenelilor puse de d-ta am fost ferit pînă acum de durerea aceasta, şi te rog — urmă puindu-i în mîna un plic cu hirtii de bancă — să fii încredinţat că-mi vei face o adevărată plăcere dacă, aflindu-te vreodată în strîmtoare, mi-o vei spune, înainte de toate, mie aceasta.

Mustac se plecă în faţa lui şi-i mulţumi înduioşat de rara lui bunătate sufletească.

El se înşela. Ceea ce-1 mina pe Tănase era gîndul de a-1 lega pe tînărul de la care se aştepta la multe, de a-1 face să se simtă dator, de a-1 arvuni oarecum pe nesimţite. „Dau, zicea, ca să mi se cuvină a lua."

Pornit o dată în calea pe care umbla, el se pierdea din ce în ce mai mult în rîvna de a strînge într-o mare tovărăşie pe toţi cei ce aveau oarecare legătură eu meseria lui, nu numai dulgheri, tîmplari, zidari şi zugravi,

ci şi tinichigii, lăcătuşi şi tapițeri, precum şi cărămidari, cherestegii, fierari şi geamgii, ca să nu mai poată răzbi cei ce, agonisind pe nemuncite, trăiesc în răsfățări şi strică lumea luînd pîinea de la gura celor flămînzi. Iar aceasta nu era cu putință fără ca să aibă în fruntea lor şi-un bun arhitect, care le croieşte planuri ieftine şi un advocat iscusit care-i scoate la nevoie din încurcături.

Era un fel de beție care-1 făcea să **se** creadă rînduit a scoate lucruri mari la capăt şi-i întuneca vederile, încît i se perdeau în întunerec toate cele ce nu steteau in legătură eu visul ademenitor al lui.

Nu mai lipsea decît să dea peste cineva care îi dă brtnci.

Plecînd Filimon Mustac, Tănase trebuia să caute pe cineva care o prepară pentru examene pe Elvirica; după părerea franțuzoaicei, o femeie.

Au dat peste domnişoara Olga Blatcu, studentă Ia Facultatea de ştiințe, tinără foarte deşteaptă, dar în acelaşi timp şi pornită spre sectarism.

I-au fost acestei domnişoare foarte deştepte destule cîteva lecțiuni pentru ca să se încredințeze că Elvirica este şi ea de o uimitoare deşteptăciune şi trebuie neapărat să **Btudieze** medicina, anume medicina. Mare păcat, adevărată nelegiuire ar fi fost dacă n-ar fi făcut-o aceasta.

Elvira, trecută acum în gimnaziu, era încîntată, cocoana Marghioala strîmba din nas, Fănică-şi lua sora-n zeflemea, Sandu dedea din umeri, iar Costache era dezamăgit, dar Tănase nu se mai îndoia că are domnişoara Olga multă dreptate cînd îi spune că nu e în lumea aceasta nimic mai frumos decît ca femeia să alerge zi şi noapte de la un bolnav la altul şi să mingiie alinlnd dureri.

Mai ales pentru oamenii ca Tănase Colțatul era foarte adevărat lucrul acesta.

Mai aveau, ce-i drept, să treacă vreo cincisprezece ani pînă la împlinirea acestui frumos vis. De aceea franțuzoaica era **şi** ea de părere că grabă mare nu e pentru luarea unei hotărîri.

Erau pe acolo prin mahalalele din preajma Oborului multe fete frumoase, cărora şi băieți de prin alte părți ale Bucureştiului le dedeau tîrcoale. Laura chiriaşei de la cocoana Aspasia nu era cea mai frumoasă dintre frumoasele mahalalelor, dar, fetişcană durdulie, oacheşă, cu obrajii rotunji şi rumeni, ea avea mult haz, ba ii mai şi jucau ochii In cap, de-1 scoteau din minți şi pe cel mai potolit om.

Fănică al Colțatului, acum tînar de vreo nouăsprezece ani şi student la Facultatea de drept, o ştia încă de mult, căci îi fusese bună prietenă surorii sale, care o vedea şi acum cîteodată, aşa, mai rar, cînd se ducea s-o vadă pe cocoana Aspasia. Cîtă vreme era însă numai fetiță, o punea în rîndul prostănacelor pe care n-avea să le bage-n seamă, şi abia acum, după ce s-a mai făcut, a început să se uite cu tot dinadinsul la ea.

Puțin i-a trebuit flăcăului pentru ca să se dumirească pe unde şi cînd pleacă ea la şcoala profesională. Pleca tot atunci şi tot pe acolo la Universitate, vorbă să fie **1** Se nimerea apoi ca din intîmplare ca tot deodată cu ea se întorcea şi serile acasă.

Femeie în puterea cuvîntului, Laura simțea că de tot oarbă nu e întîmplarea, dar ae făcea că nu-1 vede şi-şi căuta ca cea mai blajină mironosiță de drum.

Nu e insă în lumea aceasta viclenie cu care nu ți se înfundă în cele din urmă.

Fănică, tot cu nasul castravete ca frate-său Sandu, dar înalt, subțirel, totdeauna spilcuit şi îndrăzneț, în cele din urmă şi-a dat arama pe față şi s-a oprit la colțul unei uliți mai strimte, ca să-i rîdă în față sărmanei copile, căreia nu-i rămăsese decît să treacă pe sub ochii lui.

Se face adeseori aşa ceva, ba poate că Fănică el însuşi o mai făcuse şi alte dați, după toate semnele, fără ca s-o fi pățit ca data aceasta.

Ea-i aruncă o căutătură de nemaipomenită asprime.

— Te rog, domnule, să fii cuviincios! îi zise ridi-

cînd cu mîndrie capul. Crezi[1] că nu ştiu ce poamă eşti!?

— Poamă!? Ce fel de poamă!? răspunse el înviorat şi mai îndrăzneţ, luîndu-se după dînsa. Poamă dulce, scumpa mea domnişoară.

Ea se încruntă la el şi dete îndîrjită cu cotul.

El nu se intimida.

Ea îşi iuţi pasul.

El nu-l încetini pe-al său.

— Lasă[-mă]-n pace! îi zise ea cu toată hotărîrea.

El ii dete zor, cu atît mai vîrtos.

Aşa şi-au urmat drumul pînă la casele cele dărăpănate ale cocoanei Aspasiei, unde ea intră — huşti! — pe portiţă, foarte mîhnită, dar uitîndu-se peste umăr înapoi cu un zîmbet care parcă-i zicea lui Fănică: „Multe lucruri şi pentru noi şi pentru alţii o să mai urmeze după aceasta!"

Au şi urmat.

Seara se căia Fănică. Mai era mîhnit, mai îi era ruşine: prea fusese îndrăzneţ. Da, dac-ar fi fost vorba de altă fată! Ea însă!? Ce ştrengărie de puşlama! îi părea acum rău de toate ştrengăriile pe carele făcuse mai înainte şi era pornit să ispăşească şi să se facă tot atît de cuminte ca frate-său Sandu, care-şi căuta de treburi în tîmplărie, şi ca sora sa Elvira, care, acum fată de cincisprezece ani, era pierdută în cărţile ei, şi ieşind cu franţuzoaica la plimbare, nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci-şi căuta smirnă de drum.

Ziua următoare n-a ajuns să se ducă la Universitate. Pleca şi iar se oprea: nu era în stare să se hotărască într-un fel; parcă-i era frică, nu ştia nici el, de ceva.

Ducîndu-se ca de obicei la şcoală, Laura îşi căuta de drum ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, se uita însă împrejurul ei şi era parcă dezamăgită, ba cîteodată chiar mîhnită că dînsul nici înaintea, nici în urmă, nici de la dreapta, nici de la stînga ei nu se iveşte.

[1] la text: ***Cred***

Nici cu azi însă, nici cu mîine zilele nu intră-n sac, de ceea ce te temi de obicei nu scapi, şi a urmat şi ceasul în care el a plecat, aşa, mai din depărtare, după dînsa, iară ea şi-a încetinit pasul, ca să-şi urmeze împreună drumul, nu însă ca odinioară Elvirica şi Costache ducînd ghiozdanul ei.

Atît! şi numai începutul li-a fost greu.

Treceau, nu-i vorbă, zile, cîteodată chiar şi săptămîni fără ca el şi ea să se vadă. Mai se supăra adică el pentru vreun lucru de nimic, mai se simţea jignită dînsa de cine mai ştie ce: statornică nu le era buna înţelegere.

Mai curînd ori mai tîrziu treceau însă şi supărările şi mihnirile şi iar se întîlneau pe aceeaşi cărare, şi ca prin farmec se schimbase întregul fel de a fi al lui Fănică.

Petrecea el şi acum cîte-o seară la teatru ori la cafenea, dar nu-l mai ispitea jocul de cărţi, nu mai avea poftă de chefuri, se înstrăinase de tovarăşii lui de mai înainte. Spre altele erau îndreptate acum gîndurile lui.

Un neastîmpăr nelămurit îl cuprinsese; îi venea să fugă de ceva, şi peste puţin era pornit să alerge după ceva; în clipa aceasta o veselie nebunatică umplea viaţa de lumină, şi peste puţin toate i se întunecau: mulţumit sufleteşte nu era niciodată.

„Unde? — îşi zicea mereu — unde o să iasă toate aceste!?"

Drumul de la casa cocoanei Aspasia pînă la şcoala profesională era lung şi trecea prin mijlocul unei lumi pline de oameni, ai căror ochi se opreau plini de văpaia rîvnirii asupra fetişcanei azi mai crescută şi mai mlădioasă decît ieri şi se coborau de la faţa de păpuşică spre şoldurile ce se legănau la fiecare pas.

Aceasta-l muncea pe Fănică de-i seca sîngele din vine. Ce n-ar fi dat ca ea să lase în ştirea Domnului şcoala aceea şi să stea frumuşel acasă, cum se cuvine unei fete care azi-mîine împlineşte vîrsta de şaisprezece ani!?

El însă nu putea să facă nimic spre a o opri de a mai merge la şcoală. Intrase în mintea lui de copil

răsfățat gîndul că el e băiat de bani gata şi abia acum îşi da seamă că nu e în adevăr decît un om neajutorat, care atîrnă cu desăvîrşire de la bunul-plac al altui om, Tănase Colțatul, care nu ştia de iertare.

Aşa-şi zicea el astăzi; mîine ori poimîine, cu toate aceste, iar făceau împreună drumul pînă la şcoală şi înapoi, îl făceau nemulțumiți cu ceea ce fac, dar îl făceau fiindcă n-aveau încotro, împinşi de fireasca lor pornire.

Era dintru început multă dulceață în plimbările lor prin mijlocul oamenilor ce alergau fiecare în treburile sale şi nu-i băgau în seamă. După un timp oarecare însă nu mai erau mulțumiți cu atît şi, pe ici, pe colo, prin ulițele mai dosnice, pe unde nu era lume, ei se luau de mînă, ba pe ici, pe colo el se uita împrejurul lui şi îi cuprindea mijlocul cu brațul. Cită dulceață li se revărsa în suflet cînd el o strîngea la piept şi ea se lăsa în voia lui.

în lumea aceasta însă nimic nu se opreşte în loc, toate se desfăşură, toate înaintează spre rostul lor firesc, şi iar nu mai erau nici el, nici ea mulțumiți cu numai atît.

Treceau una după alta săptămînile şi lunile şi ceea ce mai înainte-i încînta li se părea lucru searbăd, de care rîde toată lumea.

Ochii tuturora sunt deschişi, şi gurile rele ale mahalalei se porniseră, ducînd de ici pînă colo născocirile eum vîntul duce praful ridicat de pe uliți. Sandu-1 lua pe fratele său în zeflemea, Elvirica rîdea de el, iar Costache, aducîndu-şi aminte de cele petrecute cînd cu plecarea de la pension a Elvirichii, se uita cu un fel de jale la Fănică, mereu ispitit să-i şoptească la ureche: „Bagă-ți, omule, mintea în cap, că Ia bun sfirşit n-o s-ajungi cu şerpoaica aceea!"

Nu i-a zis-o aceasta; chiar şi dacă i-ar fi zis-o însă, Fănică tot ar fi mers înainte în calea ce apucase, şi serile Laura stetea cu el pînă tlrziu la portiță, aşteptînd pe mama ei, dusă mai la una, mai la alta dintre prietenele ei doritoaie de sindrofii.

Departe, la colțul străzii, era un felinar, şi Fănică pleca frumuşel cînd o vedea cotind prin zarea lui.

Cocoana Aspasia le vedea toate şi le şi Înțelegea. Fost-a doară şi ea tînără, cel puțin timp de patruzeci şi patru de ani, de la paisprezece pînă la şaizeci de ani, şi cunoştea îndeajuns neajunsurile firii omeneşti. Acum, după ce i se potolise năvălnicia, nu mai putea să guste decît prin alții dulceața vieții. Nimeni nu simțea mai bine decît ea suferințele celor doi tineri care-şi petreceau serile pe oftate şi sîngele iar i se înfierbînta în vine, inima iar îi zvîcnea cînd şi-i gîndea perduți in răsfățări de dragoste nesățioasă.

„Sărmanii de ei, îşi zicea. Stau aşa pironiți în poartă."

Era în toamnă tîrzie, şi vîntul nu mai adia răcoros, ci bătea de-ți tăia obrajii, încît baba numai îmbrăcată în scurteica ei cu blană de vulpe mai putea să stea pe laița de la portiță.

— Lauro! grăi dînsa. Cum stai aşa? E frig. Intrați în casă!

— Se poate!? răspunse fata. Atît [ar] mai lipsi. O ştii pe mama cum e.

Nu era nimeni prin apropiere; cocoana Aspasia, cu toate aceste, se apropie oarecum tiptil de cei doi tineri.

— Intrați la mine, şopti ea, că eu stau pe laiță şi vă vestesc cînd vine.

Fănică se cutremură, cuprins de un fel de beție, iar Laurei îi venea să leşine. Li se părea peBte putință ceea ce îi se şoptise la ureche.

— Nu fiți copii proşti, urmă baba. Ştiu eu ce sunt tinerețele, le-am trăit, bată-le să le bată, am trecut prin focul lor, şi mă împinge firea să vă fac şi pe voi să le gustați dulceața. Haid* — urmă, cuprinzînd-o pe Laura cu brațul, ca s-o ducă spre intrare — intrați, ca să vă îmbrățişați şi să vă sărutați în toată tigna, că nu vă vede nimeni. Se înțelege, cu toată nevinovăția. Păcat ar fi să n-o faceți, căci o dată sunt tinerețe!

Nu voiau nici el, nici ea, căci le era nesuferit gîndul că-i ştie baba; s-au pomenit, cu toate aceste, în casă, şi atît li-a fost destul pentru ca să şi facă ceea ce le zisese baba.

El mai strînsese şi alte fete în brațe şi le şi sărutase, ea insă nu mai pățise aşa ceva şi **se** lăsa eu ochii închişi în voile lui.

— Ah! cită dulceață! şopti buiguită.

Tot aşa zicea şi baba, care se furişase la fereastră şi se uita cu inima încleştată la cele ce-i vedeau ochii.

Scurtă le-a fost fericirea; orişicît de scurtă însă, ea le-a hotărît pentru timp îndelungat mersul vieții.

întors acasă, Fănică iar se caia de ceea ce făcuse. Baba aceea i se părea o ispititoare pusă în slujba Necuratului. Citise pe undeva că sufletele oamenilor ce şi-au petrecut viața în desfrinări nu se pot depărta de locurile în care au trăit şi, pornite şi în lumea cealaltă spre plăceri păcătoase, împing pe vieţuitorii slabi de înger spre desfrîu.

„Da! _ zicea el — nemaifiind în stare să păcătuiască ea însăşi prin sine, baba ne-a ispitit pe noi să-i facem plăcerile şi tot mai departe are să ne împingă. Dat sunt ca Faust Necuratului şi dat am să rămîn dacă nu mă îmbărbătez s-o alung de la minei"

Ziua următoare ploua. EI se bucura că aceasta înăbuşe în sufletul lui îndemnul de a se duce iar la portiță. A urmat însă iar altă zi, tot ploioasă, şi el, cu toate acestea, s-a dus şi s-a întîlnit cu Laura la baba, care, nemaiputînd să stea afară, îşi căuta de treabă, se făcea că nu vede şi n-aude cele ce se petrec în dosul ei şi-i lăsa în voile lor, dar trăgea din cînd în cînd pe furişate cu ochiul, rîvnind **să** ia parte la plăcerile lor de dragoste.

El se sfia. Ea era ruşinoasă şi se dădea la o parte eînd el se apropia să-i vorbească pe şoptite. în cele din urmă s-a perdut însă şi sfiala, şi ruşinea, chiar şi ştiind că baba îi vede, căci ea cu drag se uita la ei.

— Ce-i adecă dacă vă-mbrăţişaţi şi vă sărutaţi, le şoptea cu glas dulceag. Nici sărutări, nici plăceri nu sunt păcate. Mie-mi îndulcesc bătrînețele, aducîndu-mi aminte de bucuriile tinerețelor. Altele să nu **se** întîmple!

Fănică însă şi la altele era ispitit să rîvnească şi mai vîrtos se zbătea cînd se afla el singur cu sine, din

ce în ce mai des se ivea în sufletul Iui îndemnul de a se duce departe, ca să scape de ispită.

Inima i se strîngea cînd da ochi cu tatăl său, se înduioşa cînd vorbea cu mamă-sa, se uita in altă parte cînd întîlnea pe fratele său şi îi era greu cînd îi zîmbea sora sa Elvira! Unul singur era omul cu care mai putea să vorbească fără de-nconjur, Costache, iar acesta era de aceeaşi părere ca dînsul.

— Fugi, îi zicea, fereşte-te de Satana!

Ei bine! a fugit. Şi-a pus tare în gînd că nu se mai duce pe la cocoana Aspasia şi nu s-a mai dus. Era un lucru obicinuit pe care nu numai pe acolo prin mahalaua aceea, ci şi prin alte părți ale Bucureştilor îl făceau bucuros cei mai mulți dintre „cavaleri", el însă ținea să nu-1 mai facă. A pornit însă pe alte căi.

Se înernase, şi săniile zburau zurgălăind pe Podul Mogoşoaiei. Insoțind-o pe Laura într-o zi frumoasă pînă la şcoală, el a oprit o sanie şi s-au aruncat amîndoi în ea. Păcat a fi fost să n-o facă. Cine ştie cînd se va mai pomeni asemenea drum de sanie şi în acelaşi timp o atît de frumoasă zi cu soare. Tot păcat era să se oprească la şcoală: au trecut spre capul Podului şi de-acolo de-a lungul Şoselelor pînă la Băneasa, o minunată plimbare.

Şi de data aceasta numai începutul a fost greu. Păcatul era numai că nu-i dedea lui Fănică mîna să se avînte şi iar a ajuns să simtă că adevărații băieți de bani gata nu sunt tocmai ca dînsul!

O nouă faţă a vieţii de Bucureşti i se ivea: ajungînd la fiecare pas în strîmtorare, el îşi muşca buzele, îşi rodea unghiile, şi azi ici, mîine colo, azi într-un fel, mîine într-altul se sucea şi se învîrtea ca să-şi facă rost de gologani, ceea ce îi era din ce în ce mai greu, căci vorba era s-o facă fără ca tatăl său să prindă de veste.

într-una din zile îl ardea rău de tot. Era în timpul cîşlegilor şi trebuia neapărat să-şi facă pînă în seară rost de vreo sută de lei, cel puțin. Orişicît de greu i-ar fi fost dar, s-a dus la Costache, pe care nu-1 găseai niciodată fără de cîteva sute de lei în pungă şi care lucra, ca de obicei, la planuri.

Nu în zadar zicem noi în rugăciunea de toate zilele: „Şi nu ne duce în ispită".

Pe masă, în fața lui Costache, se afla un mandat de plată emis de primărie pentru 4 500 lei, pe care Tănase avea să-i primească pentru nişte reparații făcute în timpul verii trecute la şcoli. Mandatul era subscris de Tănase pentru achitare şi rămînea numai ca Costache să se ducă si să ridice banii şi să-i treacă la catastif.

Fănică tresări de bucurie. Nu mai era nevoie să se umilească cerînd suta de la Costache.

— Uite, zise, eu şi aşa[1] trec prin oraş, dacă vrei, duc mandatul, iau banii şi ți-i aduc.

Costache se bucură, căci avea mult de lucru, de nu mai ştia unde-i stă capul.

— De! — răspunse — dacă eşti atît de bun şi ai destulă răbdare. De la primărie şi de la stat banii se iau după multă alergătură, după mari stăruințe, cu perdere de timp. E mare dandana!

— De! întîmpină Fănică luind mandatul. Dacă nu chiar azi, mîine ori poimîine, cînd şi cum voi putea să răzbesc.

Grăind aceste, el se întoarse şi plecă în grabă mare pentru ca nu cumva CoBtache să-şi schimbe gîndul.

SOCOTELI GREŞITE

Elvira, trecută acum de şasesprezece ani, se făcuse fată mare în toată firea şi era nu cea mai frumoasă dintre frumoasele mahalalei, ci mai mult decît frumoasă. Frumoase sunt florile, frumos e cerul înstelat, frumoasă e vederea ce se deschide de pe vîrful muntelui, frumos e, dacă vrem, armăsarul înstrunit ori păunul cu coada desfăşurată. în acelaşi fel frumoasă era şi Elvira cu tinerețile ei, înaltă, mlădioasă, cu obrajii curați şi fragezi, cu ochii fulgerători, cu buzele subțiri, cu subțirele fire de aur. Franțuzoaica cea de multe ştiutoare o mai îndrumase apoi cum să-şi ție trupul, cum să-şi poarte capul, cum să se mlădie in mersul ei,

[1] In *text: eu aşa şi aşa.*

o ăl cînd ca o porumbiță, şi cum să se îmbrace totdeauna cu o simplitate care-i pune pe toți în uimire. Toate aceste erau însă numai frumoase. Elvira mai avea şi un suflet învăpăiat, plin de dulceață şi luminos, care se da pe față în zîmbetul de pe buzele ei, în clipirile ochilor ei, în farmecul ce se revărsa din întreaga ei făptură. Cînd dînsa ieşea deci la plimbare cu franțuzoaica, ochii trecătorilor se opreau la tot pasul asupra ei, iară ochiul e poarta de intrare a sufletului. Mulți o ştiau şi multe inimi erau cuprinse de dorințe nepotolite la vederea ei. Şi nu e în lumea aceasta nimic mai inclntător decît zîmbetul femeii cuprinse de beția gîndului că mult şi de mulți e dorită. Aceasta era ceea ce-o făcea pe Elvira chiar mai mult decît frumoasă.

N-ar fi lăsat-o, Doamne fereşte, Marghioala şi nu mai ales Sandu să iasă singura.

Avea ?i el slăbiciunile lui de mahalagiu cu dare de mînă. După ce toată săptamîna muncea întins, ținea să-şi facă duminicile cheful. îşi cumpărase o cabrioletă inimoasă şi-un cal negru de-ți fugeau ochii după el, armăsar muscălesc cu copita mare, cu coama lungă, cu coada pînă în pămînt si cu nările umflate, şi ieşea cu Elvirica la Şosea, unde se întrecea cu lumea mare. Tot pentru ca să nu-i fie sora singură.

Le era greşită socoteala, că şi dînsa avea ochi care se opresc mai ici, mai colo, şi ai ei ochi erau poartă de suflet.

Era mai ales unul care se ținea pe Calea Victoriei de capul ei şi pe care-1 întîlnea şi la Şosele, tot mînîndu-şi caii de la cabrioletă, om de vreo treizeci de ani, oacheş, înalt, voinic, chipeş şi totdeauna ca scos din cutie. Cine-o fi fost!? Şi dacă se ținea el de capul ei, îl căuta şi ea cu ochii: gînd cu gînd se întîlnea.

Acestea se petreceau primăvara, oam pe Ia lăsata secului, cînd copacii înmugureau şi țigăncile începeau să vîndă viorele şi micşunele, iar Fănică se zbătea prin înghesuiala de la primărie ca să puie mîna pe cei 4 500 de lei.

După vreo două ceasuri a ajuns, în sfîrşit, să găsească pe Tache Tereriu[1], un bun prieten, care a luat mandatul să i-1 ducă la contabilitate, ca să fie înregistrat.

Funcţionarul de la contabilitate luă mandatul, se uită la el şi strîmbă din nas.

— Patru mii cinci sute, grăi dînsul, frumoşi bani. Să mai aştepte. Să-i vie rîndul.

Ce putea Fănică să facă? A mai aşteptat jumătate de ceas, un ceas, încă jumătate de ceas... Se apropia ora prînzului, şi lumea începuse să plece la masă. Fănică-1 rugă pe Tache să mai stăruie.

— Lăsaţi-mă-n pace! se răsti cel de la contabilitate. De dragul lui n-o să-mi stric rostul dînd la o parte pe alţii. 4 500 de lei: bani mulţi, nu se achită atît de uşor. Să vie după-amiazăzi.

Fănică oftă o dată, se scarpină în creştetul capului şi plecă. Nu-i rămînea decît să se întoarcă după-masă.

După-masă cel de la contabilitate era încă mai împovărat cu lucrări de o urgenţă excepţională.

– Ştii că e prost omul acela ? zicea el. Cum îşi închipuieşte că noi nu ne dăm seama cît a cîştigat la întreprindere? O sumă atît de mare nu se regulează atît de uşor. Să vie mîine!

Lui Fănică îi venea să turbe. Chiar şi dac-ar fi scăpat de la contabilitate, mai avea să-şi aştepte rîndul la plătitor. Iară el avea pe la cinci întîlnire cu Laura, eare-1 aştepta în piaţa Episcopiei, Degeaba, oamenii au de lucru, sunt împovăraţi: Fănică a plecat, ca să nu-şi piardă întîlnirea cu Laura.

A pierdut-o însă şi pe aceasta.

Aşteptase însă, biata de fată, şi tot aşteptase, de i s-a înăcrit viaţa, şi ochii tuturora se îndreptaseră asupra ei. De! era cu ochi şi cu sprîncene că o fată atît de frumoasă ca ea numai aşteptînd pe cineva se plimbă timp atît de îndelungat aşa singură. Fiindu-i ruşine de cei ce-o luaseră la ochi, ea a plecat spre strada Clemenţei, ca să se întoarcă şi singură acasă. Un om

[1] In text: *Fereriu.*

de vreo treizeci de ani, oacheş, înalt, voinic, chipeş şi ca scos din cutie, după ea.

Cînd Fănică a sosit la locul de întîlnire, n-a mai găsit fata, dar nici pe omul cel chipeş.

Iar îşi muşca buzele şi-şi rodea unghiile.

Ştia, nu-i vorbă, ce-ar fi trebuit să facă pentru ca să i se numere banii.

Italianul, om practic, care nu avea timp de pierdut, ţinea seamă de „obiceiul pămîntului", cum zicea el, şi ungea roatele, ca să nu scîrţlie şi să se învîrtească iute. Cînd lua adică cu licitaţiune vreo lucrare, dedea fiecăruia dintre cei ce-1 ajutau cîte ceva, după mărimea lucrării şi după rangul celui ce ostenea. Tot aşa făcea şi cînd cu luarea în primire a lucrărilor şi cu atît mai vîrtos cînd încasa bani.

Chiar cînd îşi făcea devizele, el le trecea aceste în socoteli ca „cheltuieli ocazionale".

N-ar fi avut[1] deci Fănică decît să ţie şi el seama de „obiceiul pămîntului" pentru ca să i se numere banii fără de multă zăbavă. El însă era încredinţat că Tache-1 va ajuta să ieie banii fără de nici o scădere şi să bage-n punga lui sutele socotite drept „cheltuieli ocazionale*'. Ce dracul? Tache era băiatul băcanului Tereriu[2], vestitul agent electoral, care şi-a băgat băiatwl la primărie pentru ca să-1 aibă la îndemînă cînd vorba e de vreo afacere.

A şi luat ziua următoare banii şi i-a adus lui Costache, scăzînd, se înţelege, trei sute patruzeci de lei pentru sine.

Lui Costache i se răci sîngele-n vine.

— Aoleol zise el pe suspinate.

Tănase adică, om zănatic cum era, o dată cu capul nu voia să ştie de obiceiul pămîntului. Ţiind să scadă preţurile şi să le facă toate ieftin, spre a-i sili şi pe alţii să se mulţumească cu mai puţin, el zicea că sunt „spurcate" cheltuielile ocazionale.

„Aştepţi şi iar aştepţi, pleci şi iar te-ntorci, stărui şi iar stărui, era vorba lui, şi tot nu le rămîne decît

[1] In text: *vrut.*
[2] în text: *Ferariu.*

să-ți deie ceea ce ți se cuvine după învoială şi după dreptate"...

— E i ! grăi Fănică. Ce să-i faci?! Are tata multă dreptate, dară eu nu mai puteam să aştept. Pentru atîta lucru gaură-n cer nu se face!

Costache dete din umeri şi trecu la catastif numai 4160 de lei în loc de 4 500.

Era trecut hopul.

Pe-nserate însă, cînd iar s-a dus s-o ieiepe Laura de la şcoala profesională, Fănică iar n-a găsit-o. Se-ntorsese, aşa se vede, pe altă cale acasă.

S-a dus mai tîrziu pe la cocoana Aspasia. N-a găsit-o nici acolo. Era, pesemne, plecată cu mama ei.

Aceasta supăra pe Fănică.

„Se poate!? îşi zise. Eu alerg cu limba scoasă ca să fac rost de mărunțiş, iară ei puțin îi pasă. Ei bine, pe mine n-are să mă ieie peste umăr 1"

Pentru ca să-i facă-n ciudă, o zi, două, trei el nu s-a mai dus s-o caute nici în drumul şcolii, nici la cocoana Aspasia.

Era o prostie, căci ea nu putea să-1 caute pe dînsul. Degeaba! nu-i rămînea decît s-o caute iar..

A şi găsit-o, dar nu singură, ci însoțită de un domn înalt, voinic, chipeş şi ca scos din cutie.

Văzîndu-i de departe, Fănică, fiul lui Tănase Colțatul, îşi strinse amîndoi pumnii şi scrîşni din dinți, gata de a se repezi asupra lor, ca să-i sfîşie-n bucăți.

Ar fi făcut-o aceasta dac-ar fi avut la el fie măcar [ceva], dar cu mîna goală nu se putea avînta.

Era ca dezbrăcat de firea omenească şi-i venea să rupă, să. frîngă, să rîcnească, simțindu-şi neputințele şi dîndu-şi seamă că n-are pe nimeni care-i înțelege starea sufletească.

Pînă chiar şi Costache rîdea cuprins de bucurie cînd i s-a plîns de netrebnicia Laurei.

— îți mulțumesc ție, Doamne! grăi dînsul, făcîndu-şi de trei ori cruce. Bucură-te, omule, că ai scăpat cu obrazul curat de primejdia spre care erai împins de firea ta năvalnică.

— O ticăloasă! ii răspunse Fănică. O nemernică, un suflet pornit spre toate ticăloşiile.

Mult timp a trebuit, cu toate acestea, să treacă pină ce el a ajuns să simtă că o adevărata scăpare a fost pentru dînsul neaşteptata ei faptă. Iar îşi petrecea nopțile înhăitat cu fel de fel de puşlamale, iar bea şi juca cărți, iar se dedea la scandaluri cari ridicau întreaga mahala în picioare.

„Dă-1 dracului! Un dobitoc, cum am fost şi eu!" zicea cînd i se spunea că omul acela înalt şi chipeş e un oarecare Aristid Ghica, procuror cu mare trecere, după unii prinț, după alții fiul unui moşier bogat, fără doar şi poate stăpîn şi el al unei mari moşii şi al unei frumoase case din Bucureşti.

«Fie! zicea iar Fănică. Să şi le stăpînească sănătos dimpreună cu ea! Mie puțin îmi pasă!"

Aşa zicea el, dar pe la sfirşitul toamnei şi-a mai schimbat gindurile.

Săvîrşise şi el fapte neiertate pentru care i se cuvenea ceartă drept răsplată.

Trecînd de Sf. Dumitru peste socotelile trecute in catastif, Tănase deodată se posomori şi-şi încreți sprîncenile.

Dăduse peste suma de 4160 de lei.

— Ce fel de bani sunt aceştia? întrebă el.

Costache înghiți un nod.

— Cei 4500 din socoteala reparațiilor de la şcoli, răspunse el cam cu jumătate de gură.

— Ei!? şi cei 340 de lei !? stărui **TănaBe.**

— Uițe — îi răspunse iar Costache strîmtorat — au fost Împărțiți între cei de la primărie clnd cu încasarea banilor.

Tănase îl măsură pe Costache de jos pînă sus. Dacă ar fi fost la mijloc alt om, vai ar fi fost şi amar de sufletul Iui. Pe Costache însă 11 ştia ce fel de suflet e si nu putea să-1 certe.

— Am spus o dată că aşa ceva nu se poate — îi zise stăpînindu-şi firea — si dacă am zis că nu se poate, nu se poate. Mai zic şi acum, şi dacă zic să fie ştiut că nu **se** poate. Eu nu sunt nici evreu, nici italian, nici neamț, m-ați înțeles!?

Costache era ispitit să-i spună că acela care a încasat banii a fost Fănică şi că acesta nu ştia că n-are voie să dea sfănțuială. Nu i-ar fi şezut însă bine s-o facă aceasta cîtă vreme n-a fost întrebat. A tăcut deci şi 1-a lăsat pe Tănase în credința că el însuşi a fost la primărie.

în timpul mesei Tănase era posomorit şi pornit spre ceartă, bomboneamereu şi muta mai un lucru, mai altul de ici pînă colo.

_ Eşti parcă supărat, grăi Elvira, care, mereu veselă, era dureros atinsă de orişice neplăcere. S-a întîmplat ceva?

' — Ce să se întîmplel? răspunse el. Ticăloşii omeneşti! Lume dată în putregai! Uite, Costache al vostru, pe care-1 ştiam om de treabă, nu e nici el mai breaz decît ceilalți 1

Elvira simți că sîngele îi năvăleşte în obraji.

Trecuseră, din întîmplare, cîteva săptămîni de cînd nu mai vorbise cu Costache, dar el îi era tot cel de mai înainte.

— Te rog, tăticule, să mă crezi că te înşeli, stărui dinsa. Are să-ți spună şi mama: el nu e în stare să...

— Las-o încurcată! o întrerupse el. Sunt în lumea aceasta şi lucruri la care voi muierile nu vă pricepeți şi în cari nici n-aveți să vă amestecați.

Elvira tăcu, dar după masă căută prilej să vorbească cu Costache, ca să afle de la el despre ce e vorba.

Abia acum îşi dete Costache seama cît de rău e Tănase supărat şi cît de bine a făcut de nu i-a spus că Fănică e cel ce a încasat banii.

Nu i-a spus-o dar nici ei aceasta. După o zi, două se potoleau la urma urmelor toate şi rămîneau date uitării.

Din întîmplare insă Tănase, întorcîndu-se de la cherestegeria lui Dorojan, s-a oprit o clipă pe la băcănia lui Tereriu[1].

— Fire-ar fi de pomană primăria voastră, îi zise, că tot cu bacşiş, tot cu sfănțuială, tot cu mituri şi

[1] In text: *Ferariu.*

tot cu plocoane, tot în cele vechi mai stăruie. Iar l-au sfănțuit la casierie pe Costache al nostru.

Tereriu[1] nu se îndoia. Ştia şi el cum se pun pretutindeni lucrurile la cale. Chiar şi Tache al lui făcea pe ici, pe colo polul, ba citcodată chiar şi sutarul.

De astă dată însă lucrurile steteau cu totul altfel, şi Taehe îl încredința pe tatăl său că nu Costache a luat banii, ci Fănică, iar acesta i-a luat fără de nici o scădere.

Două zile în urmă, comisarul de Ia secția din partea locului trecu pe la Tănase şi-1 pofti să vie cu dînsul pe la prefectură.

„Ce-or fi avînd cu mine!?" se întrebă Tănase,care nu se ştia încurcat în nici un fel de dandana polițienească.

Nu era încurcat, dar era pornit pe calea de a se încurca rău de tot.

Să-1 ferească Domnul şi pe cel mai nevinovat om să n-ajungă în labirintul Prefecturei de poliție, că-i dau greş chiar şi cele mai bine ticluite socoteli.

Era pe la ora nouă înainte de prînz cînd Tănase Colțatul a sosit la prefectură.

Intrat într-un birou nemăturat şi nescuturat de praf, a fost poftit să şadă pe un scaun scîrțîitor şi să aştepte puțin, că domnul inspector Calamari are treabă urgentă.

Cetățean supus, Tănase a aşteptat şi puțin şi mai mult, s-au făcut zece, zece şi jumătate, au trecut şi unsprezece, iar domnul inspector, cum îi vor fi zicînd, nu se mai ivea. Avea Tănase şi el treabă, mai era pe deasupra şi că nu ştia de ce anume are să stea pe scaunul acela care se clătina sub el, avea deci toată dreptatea să întrebe cînd o să vie inspectorul.

I s-a spus că el e plecat să facă o anchetă tocmai în Grozăveşti şi nu o să se întoarcă decît după amiază pe la trei, patru, cinci cel puțin.

– Atunci, zise Tănase, plec şi eu acasă şi mă întorc după masă.

— Asta nu se poate! i se răspunse. N-avem ordin să-ți dăm drumul. Ai să aştepți, căci poliția nu numai pe d-ta are să te cerceteze.

[1] în text *Fereriu.*

Tănase nu era om care se lasă luat la repeziciune, ci da din mîni şi din picioare cînd ţipă dreptatea din el.

— Păcatele mele! strigă el. Ce aveţi cu mine!? De unde şi pînă unde vă luaţi dreptul de a-i ridica pe oamenii cinstiţi de la casele lor, ca să vă bateţi joc de eil?

— Potoleşte-te, domnule, şi stăpîneşte-ţi firea, că te punem la beci şi mai mănînci şi-o trînteală, de n-o mai uiţi cît vei trăi! îi şopti la ureche un măgădău cu pumnii îndesaţi. Uite — urmă şi mai încet — inspectorul nu se întoarce mai înainte de patru: dă-i ăluia de colo doi-trei poli, că-ţi face vînt să te duci la mîncare, şi te întorci pe la trei.

' — Eu!? se răsti Tănase, încruntîndu-se la el. Se vede că nu mă ştii cine sunt!

Răbda mai bucuros pe nemîncate şi pe nebăute în aerul îmbîcsit din acel birou nu pînă la patru, ci fie chiar şi pînă mîine.

Avea omul toată dreptatea: pe la cinci după prînz s-a îndurat, în sfîrşit, d-1 inspector să stea de vorbă cu el.

— D-ta eşti domnul Tănase Colţatul, tîmplar de la Obor? îl întrebă.

— Da! îi răspunse Tănase. Mă mir că mai întrebi după ce m-ai adus de acasă şi m-ai ţinut atîta timp aici ca pe un om fără de căpătîi. Trebuia să ştii pe cine aduci şi pe cine ţii.

Inspectorul zîmbi cu răutate.

— Lungă vorbă, îi zise. Ştii de ce te afli aici?

— Nu ştiu nimici întîmpină Tănase. Hotărît că numai din seni», căci oamenii de seama mea n-au nici o treabă pe aici.

— Nu tocmai! grăi inspectorul. Ai fost denunţat c-ai calomniat aşezămintele ţării, spunînd că se iau pretutindeni bacşişuri; că se sfăirţuieşte, că se fac mituri. Cari sunt funcţionarii de la primărie...

— Stai! îl întrerupse Tănase înviorat. îţi cer iertare. Uitel aşa trebuie să se petreacă lucrurile dacă e vorba să fie stîrpită racila. Să se facă cercetare şi să fie luaţi de scurt cei vinovaţi. Eu nu-i ştiu cari sunt, căci de la mine n-a luat nimeni nici o lăţcaie. Eu nici

să mă tai nu dau! întrebaţi pe Costache: el a luat banii! Eu n-am ce să caut aici, şi te rog să mă laşi să-mi caut de treburi.

— Asta nu! răspunse scurt. Acela care a cîrtit eşti d-ta şi ai să rămîi aici pînă ce nu-ţi vom face rost să treci la judecătorul de instrucţiune.

— Cuml? strigă Tănase. Alţii mişei, si eu la puşcărie!

— Stăpîneşte-ţi, omule, firea, că o să te căieşti de tot amarnic!

CĂRĂRI INCÎLGITE

îi era lui Tănase parcă toate se învîrtesc împrejurul lui şi se rostogolesc învălmăşite. întreaga lui fiinţă se răzvrătise şi nu-i încăpea în minte gîndul că e cu putinţă ca un om ca dînsul să ajungă în starea în care se află el. Nu mîncase toată ziua nimic şi nu-i era foame, nu băuse picătură de apă în gura lui şi nu-i era sete: i se înfundase oarecum întregul mers al vieţii şi mereu îşi zicea: „Se poate!? e una aceasta cu putinţă!? se petrec oare toate în aievea!?"

încă mai zbuciumaţi erau cei de acasă, mai ales Elvira şi Sandu, care-1 aşteptaseră şi la prînz şi după prînz şi nu ştiau încotro să apuce ca să afle ce i s-a întîmplat de nu se mai întoarce.

Sandu se duse în cele din urmă la secţie, ca să afle unde l-au dus pe tatăl său, de ce a fost oprit şi cînd se va întoarce.

El se cutremură cuprins de mînie oarbă cînd i se spuse cum stau lucrurile.

— Nu se poate! strigă. Ar fi o mişelie nemaipomenită ca un om ca el să fie ţinut ca orişice dezmetic şi peste noapte la poliţie. Costache, de la care pornesc toate, trebuie să meargă fără de întîrziere la prefectură şi să le facă toate valvîrtej ca să-1 aducă fără de întîrziere acasă.

Costache stetea în faţa lui alb la faţă, cu răsuflarea oprită şi nemişcat ca stanul de piatră. „Nu! — zicea

încet şi apăsat — nu!" şi altă vorbă nu putea să stoarcă din gura lui.

Sandu alergă la Elvira, pe care o ştia oarecum stăpînă pe vrerile lui Costache, şi stărui ca ea să-1 înduplece.

Văzîndu-se singur cu Elvira, Costache se uită împrejurul său, apoi se apropie de dînsa.

— Nu eu am încasat banii, ci Fănică, îi şopti cu glas înăbuşit, şi singur el ştie cine anume 1-a sfănțuit.

Elvira se cutremură şi ea şi-şi acoperi fața cu amîndouă mînile.

„Care va să zică nu el însuşi e vinovat, îşi zise ea, şi a avut destulă tărie să n-o spună aceasta! Ce-o să zică tata cînd va afla adevărul."

— Nu trebuia să-i dau mandatul, se tîngui el, iar după ce i l-am dat, nu-mi rămînea decît să pun de la mine cei 340 de lei ce lipseau.

— Te rog să n-o mai spui aceasta nimănui, stărui dînsa. Ar fi o lovitură prea de tot grea pentru noi toți. Fă-o din dragoste către mine!

Lui Costache i se iviră lacrimile în ochi.

— Nu ştiu. O să văd, răspunse. Aşa ori aşa, trebuie să-1 caut pe unde-o fi, ca să-mi spună cine sunt cei ce l-au sfănțuit. în cele din urmă tot o să iasă adevărul pe față, căci mare mirare ar fi dacă nu l-ar confrunta cu mişeii aceia.

Elvira începu să plîngă pe înăbuşite. Nu mai dăduse Fănică de ieri dimineață pe acasă. Cine ştie pe unde se va fi înfundat. Cum mai putea să-1 găsească aşa în pripă!?

Nu rămînea, cu toate acestea, decît să-i caute urma, şi prin amurgul serii Costache a plecat să treacă din cafenea în cafenea, din cofetărie în cofetărie, din birt în birt, de la teatru la teatru, pretutindeni pe unde-1 ştia abătîndu-se.

Era tîrziu după miezul nopții cînd a dat peste el la „Alhambra".

— Uite dracu împelițat! strigă el înveselit cînd dete cu ochii de Costache. Iată-te şi pe tine om în toată firea. Ce minune ți s-a întîmplat de ai ajuns pe aici 1?

Costache îl luă de braț şi îl duse într-o cabină mai dosnică, ca să-i spună ceea ce avea de spus.

Fănică era amețit de băutură şi obosit de dans şi de frămîntări; în sala de alături lumea petrecea în bîjbîială zgomotoasă, încît abia se mai desluşea muzica. Fănică, ascultînd vorbele lui Costache, încetul cu încetul se dezmeticea, peste cîtva timp începu să tremure şi tot sîngele îi pieri din față, şi în cele din urmă căzu ca frînt pe un scaun şi-şi'acoperi fața cu mînile.

— Grozav! înspăimîntător! înfricoşător! şopti el cu glas înecat de năvălnicie. N-am ' dat nimănuia nimic: am luat eu pentru mine cei 340 de lei.

Costache se dete un pas îndărătj apoi îşi întoarse fața de la el cu dispreț, scîrbit.

— Ce vrei!? Ce vrei să-ți fac eu acum!? Cum o să-1 scăpăm, zise, pe acel om cumsecade de ruşine!?

— Uf! strigă Fănică cutremurîndu-se iar. Pentru un păcat atît de mic o pedeapsă atît de grea.

— Nu! şopti Costache, uitîndu-se cu asprime în ochii lui. Nu e mic păcatul! Nu se poate păcat mai mare decît să minți pe omul care a avut încredere în tine, să înşeli pînă chiar şi pe tatăl tău. Nu-1 iartă păcatul acesta nici Dumnezeu, nici lumea!

Pe cînd acestea se petreceau în mijlocul bîjbîielii de la „Alhambra", Elvira se zbătea în culcuşul ei, muncită de temeri mistuitoare.

După ce Costache plecase în căutarea lui Fănică, Sandu a pus calul la cabrioletă şi-a plecat la prefectură, dimpreună cu Elvira, care,' după cele aflate de Ia Costache, cu nici un preț nu l-ar mai fi lăsat să se ducă numai el singur.

Abia ajunşi la prefectură, şi-au dat seama c-ar fi trebuit să mai ia cu dînşii pe vreunul dintre ucenici ca să rămîie la cabrioletă, în vreme ce ei îşi umblă în treburi. Fiindcă erau singuri, a rămas la cabrioletă Sandu, şi Elvirica a intrat ea singură la prefectură.

Se înserase, dar prin birouri şi pe coridoare mai era încă multă lume. Cînd Elvira intră, înaltă, cu capul ridicat, cu paşi apăsați şi hotărîtă ca leoaica ce-şi caută puii răpiți din cotrog, toți din toate păr-

țile [erau] gata de a striga: „Poruncă!" Se vedea cit de colo că e largă mînușița care poartă sacoșa de argint. S-au și lămurit lucrurile după puțină vorbă.

— Degeaba ostenești, coconită, că nici o treabă nu faci, îi zise măgădăul cu pumnii îndesați. Singurul om care te poate ajuta la timp ca acesta — urmă el pe șoptite — singurul, îți spun eu, e advocatul Lae Vasilescu. Dacă vreți, iau o birjă să vi-1 aduc unde veți fi binevoind să mă așteptați. El vi-o face și nu e scump.

Gînd era vorba de bacșișuri și de sfănțuieli, Elvira nu semăna la umăr cu tatăl său, și astfel măgădăul, pînă una-alta, fu pus pe drum ca să-1 aducă pe d-1 Lae Vasilescu la „Carul cu Bere".

Fie că stetea departe, fie c-a mai vrut să ia înțelegere și cu alții, d-1 Lae Vasilescu i-a făcut să aștepte, stînd ca pe jăratec, mai bine de un ceas.

Spre marea lor mirare, însă, n-au avut să piardă mult timp cu el. Om în toate privințele bine dumirit, el le știa toate din fir în păr.

— De! le zise, cuprins de vie îngrijorare. Lucru greu, foarte greu! Multă alergătură, mare pierdere de timp, iară eu am, din întîmplare, multe alte treburi, o să fiu nevoit a lua și pe alții de ajutor și-o să vă coste cam mult.

— Orișicît ar fi, stărui Elvira, dar astă-seară tata trebuie neapărat să se întoarcă acasă.

— Da, neapărat! stărui și Sandu.

— A! întlmpinăd-1 advocatridicîndmîna.Aceasta nu mai e cu putință. E ora prea tîrzie. D-1 inspector a plecat.

— Puteți să-1 căutați, grăi Sandu.

— Vă rugăm! stărui iar Elvira.

D-1 advocat Lae Vasilescu luase înțelegere cu prietenul său Calamari, inspectorul, aceasta era însă treaba lui și numai a lui și a prietenului său.

— Greu, de tot greu! grăi pus pe gînduri, ca omul ce se frămîntă ca să găsească o ieșire dintr-o mare strîmtoare. Drept să vă spun, urmă, eu personal nu prea am legături cu d-1 inspector, dar aș putea, la urma urmelor, să găsesc pe cineva care are trecere la dînsul. Cum zisei însă, aceasta costă. Așa, numai din curată bunăvoință, nu se deranjează nimeni **în** cap de noapte. îmi dați voie să mă[1] dumiresc, urmă iar, luindu-și aere de om cu deosebire cumpănit. Eu nu cunosc afacerea în toate amănuntele ei, dar ca om de legi trebuie **să** am orientațiunile mele. Cazul e cu mult mai grav de cum vă închipuiți dv. E adică vorba de gravă insultă autorităților legal constituite. Pe cît cunosc eu oamenii și împrejurările, denunțarea a fost făcută de cineva care știe că In cazul acesta nici un funcționar de la primărie n-a luat bani, căci dacă sfănțuială, ca de obicei, ar fi fost la mijloc, s-ar fi făcut toată treaba mușama, tot ca de obicei. După toate semnele, dar, cel ce a ridicat cele 4 500 de la primărie a pus 340 lei in buzunarul său și a mințit spunînd c-a fost sfănțuit. Aceasta e gravitatea!

— E peste putință! strigă Sandu. Costache nu e **în** stare **Bă** facă așa ceva.

Elvira, care știa că Fănică, iubitul ei frate, a ridicat banii de la primărie, rămase cu inima încleștată.

— Se poate, Sandule, șopti ea, foarte bine se poate!

— Coconita judecă bine! stărui advocatul. Așa trebuie să fie, și fiindcă așa este, d-1 Tănase, respectabilul dv. părinte, va fi trecut mîine la parchet, unde i se va lua instrucțiunea, apoi va fi judecat, și mult m-aș mira dacă ar scăpa cu mai puțin de doi-trei ani. Totul atîrnă de la Aristid Ghica, procurorul, care e om neînduplecat.

Sandu și mai ales Elvira rămaseră ca trăsniți din senin.

— Deocamdată însă, urmă advocatul, actele nu **Bunt** dresate, judecătorul de instrucțiune nu e sesizat, și persoana [del care v-am vorbit și pe care nu v-o pot numi ar putea să înduplece pe d-1 inspector Calamari a-i da bătrînului o păsuială de cîteva zile, ca să-și pună treburile la cale.

— Și ce ne-ar costa ostenelile d-voastre și ale domnului despre care ne vorbirăți? întrebă Elvira cu oarecare sfială.

[1] **In text:** ***vă.***

— Domnul Tănase e om cu stare frumoasă, răspunse advocatul, şi nu s-ar simţi greu atins dacă ar jertfi pentru aceasta vreo 8 000—10000 de lei.

Sandu şi Elvira se uitară înspăimintaţi unul la altul.

— Opt mii!? grăi dînsul.

— Zece mii!? oftă dînsa, tremurînd iar ca frunza de plop în bătaia viatului.

Dacă i-ai fi pus pe amîndoi la celmai afurisit teasc, tot n-ai fi putut să scoţi din amîndoi cinci sute de lei. Aici singur Costache ar fi putut să le fie de ajutor, dară el era dus cine ştie pe unde.

Elvira închise ochii: îi venea să ţipe, să zgîrie, să-şi smulgă părul din cap şi să-şi rupă hainele de pe trup. îi părea peste putinţă ca tatăl ei să rămîie şi peste noapte la poliţie, unde n-ajunsese nicimăcar să-l vadă.

Sandu era mai potolit.

— O sumă atît de importantă nu purtăm nici-odată la noi, îi zise dar d-lui Lae Vasilescu. Nu ne rămîne deci decît să ne ducem acasă şi să ne-o luăm dacă vă vine la socoteală să ne daţi pe mai tîrzîu o întîlnire.

— între nouă şi zece, tot aici — răspunse d-l Lae Vasilescu, omul totdeauna gata de a le veni celor strîmtoraţi într-ajutor.

Elvira se scutură ca răzbită de frig: acum întîia oară în viaţa ei începu să simtă că e în lumea aceasta şi nenorocire.

Mai vîrtos a simţit-o aceasta după ce s-a întors acasă.

Deopotrivă cu adierea lină a vîntului de primăvară se stîrnesc patimile in sufletul omenesc şi virtejiile ajung încetul cu încetul să se desfăşure şi ne zguduie în cele din urmă întreaga fiinţă. *

întoarsă de Ja poliţie, Elvira era strivită de simţîmîntul că trecute îi sunt zilele pline de soare ale copilăriei, pentru totdeauna trecute, şi în zbuciumări grele are să-şi petreacă mai departe viaţa.

Costache era tot dus. Nu-l găsise, aşa se vede, pe Fănică, nenorocitul. Aşteptau ea şi Sandu, ea plimbîndu-se ca ieşită din fire prin casă, cu paşi largi şi apăsaţi, iară el şezind pe un scaun, liniştit şi, parcă, nepăsător.

Se gîndea Elvira la nemernicia lui Fănică, la jertfa de sine a lui Costache, Ia amărăciunea tatălui său, ajuns ca din senin să fie pus în rînd cu făcătorii de rele, la vorbele grăite de advocatul acela şi la cele ce vor mai fi putînd urma.

îi venea să se repeadă la Sandu, să-l apuce de piept şi să-l zguduie.

Ora'unsprezece se apropia, şi Costache tot dus era.

— Stai parcă nimic nu ţi s-ar fi întîmplat, grăi dînsa, oprindu-se în faţa lui Sandu. Nesimţitorule. îl ştii pe tatăl tău unde l-ai lăsat şi nu-ţi pasă!

Sandu se uită lung la ea.

— Şi adică ce vei fi voind să faci? răspunse el. Nu-mi rămîne decît să aştept dacă Costache, nu ştiu de ce, nu şi-a găsit altă treabă decît să alerge după Fănică, haimanaua, care nu poate să ne fie de nici un ajutor. Ce vrei!? N-aş sta eu bucuros în locul tatii!? Nu mă iartă însă afurisiţii aceia. Şi dacă e vorba — adăugă peste puţin — mi-e parcă întîrzierea lui Costache e rînduită de Dumnezeu. N-avem noi să ne plecăm la ispitirile advocatului. îl ştii pe tata tot atît de bine ca mine: s-ar amărî de nu ne-ar ierta toată viaţa lui dac-ar afla c-am dat bani ca să-l scăpăm. Las'ă-l, că tot n-au ce să-i facă!

Ea ştia însă şi ceea ce el nu aflase, se gîndea şi la Fănică şi iar începu să se plimbe în sus şi în jos.

Era trecută şi ora unsprezece şi se apropia miezul nopţii, chiar şi dacă se întorcea Costache, să facă rost de bani, nu mai era noaptea aceasta chip să se întîlnească cu Lae Vasilescu.

„EU — îşi zise ea — o să rămîie tata noaptea aceasta acolo. Rămîn însă celelalte: judecătorul de instrucţiune, procurorul, judecata."

Ea îşi ridică amîndouă minile în creştetul capului.

„Totul atîrnă de la Aristid Ghica, procurorul, care e om neînduplecat", aşa zisese avocatul.

îl ştia toată mahalaua pe acest Aristid Ghica, bunul prieten al Laurei. O aflase aceasta şi Elvira,

care se făcea că nu ştie, şi trecînd din cînd în cînd pe la cocoana Aspasia, tot se mai întîlnea cu Laura. Se ivea de la sine gîndul de a o ruga pe Laura să pună o vorbă bună pe lingă prietenul ei, de la care atît de mult atîrnau.

Ea scutură însă cu obicinuita ei îndărătnicie din cap.

„Nul îşi zise. Niciodată! asemenea umilire e împotriva firii mele."

Trecu apoi în iatacul'ei, să se culce; ea nu dormea însă nici tlrziu după miezul nopţii, cînd Costache şi Fănică s-au întors.

Auzind zgomotul făcut de dînşii, ea sări în picioare, se îmbrăcă în pripă şi le ieşi în cale.

Intîlniţi în tinda cea luminată de felinar, ei rămaseră nemişcaţi faţă în faţă, Fănică smerit şi cu ochii în pămînt, Costache drept şi cu capul ridicat, iar Elvira oarecum aiurită.

— Inchipuieşte-ţi — grăi Costache după cîtva timp — el, încasînd cele 4500 de lei, n-a dat nimănui nimic, ci a băgat cei 340 de lei în buzunarul lui-

— Se poate!? exclamă Elvira, aruncîndu-i lui Fănică o căutătură aspră.

— Asa este! îi răspunse acesta fără ca să i se uite în faţă.'

— Nu ţi-ai dat tu seamă, îl înfruntă dînsa, ce fel de durere are să ne cuprindă pe noi toţi şi mai ales pe tata cînd minciuna aceasta va fi dată de gol!?

Fănică se uită la ea.

— Se-nţelege că nu mi-am dat Beamă, răspunse el. Dacă m-aş fi gîndit şi la aşa ceva, n-aş fi făcut ceea ce am făcut. Mi-am pierdut insă minţile, mi s-a întunecat vederea şi am căzut în ispită. Mi-e groază şi mie cînd mă gîndesc că nu-mi rămîne declt să spun adevărul.

— Ce să facem noi acum!? strigă ea, puindu-şi iar mlnile-n cap.

— Orişice veţi fi făcînd, îi zise Costache, într-un păcat să nu mai cădeţi: nu mai minţiţi pe părintele vostru, nu-1 mai înşelaţi, nu mai puneţi nimic prin dosul lui la cale, ţineţi seamă de slăbiciunile lui.

— Costache, dragă Costache — strigă Elvira, cuprinsă de fiori — nu de dragul meu, ci fiindu-ţi milă de tata, care e om atît de curat la fire, taci şi nu-i mai spune nimănui ceea ce-mi spuseşi mie, nici mamei, nici lui Sandu, nimănui.

Costache clătină din cap.

— Aceasta nu se poate! li zise el, cuprins de adînca înduioşare. Dragă-mi eşti, de mi se cutremură întreaga fiinţă cînd mă gîndesc că are să te doară ceea ce fac, dara eu nu pot să spun decît adevărul dacă nenea Tănase mă ispiteşte şi mă întreabă şi tot numai adevărul am să-1 spun şi în faţa judecătorului. El îşi ridică mîna şi-şi îndreptă privirea spre cer: Nu e mai mare păcat decît să minţi pe aceia în faţa cărora ai să te închini! grăi dînsul, rostind vorbele cu glas limpede şi răspicat.

Elvira începu să lăcrămeze şi să-şi frîngă mînile.

Ea trebuia să facă tot ceea ce omeneşte e cu putinţă ca Costache să nu fie ispitit nici de tatăl ei, nici mai ales de judecători.

Soarta ei era hotărîtă: nu-i rămînea decît să se umilească în faţa Laurei pentru ca aceasta să-1 înduplece pe Aristid Ghica.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

– N-ai, drăguţă, nevoie de dînsa, grăi cocoana Aspasia cînd Elvira trecu pe la ea ca să afle cînd poate s-o găsească pe Laura. Trece el după-amiază pe aci şi n-ai decît să vii să-1 aştepţi. E mult mai bine să vorbeşti însăţi cu el. Nu-I cunoşti, dar îţi spun eu, e om subţire şi foarte cumsecade.

Elvira răsuflă uşurată: scăpase pe neaşteptate de umilinţa ei nesuferită.

A dat însă peste altele.

După-amiază, cînd a trecut pe la cocoana Aspasia, el, care venise mai înainte, o aştepta. Ştia din spusele bătrînei, cam de ce e vorba, dar nici prin gînd nu-i trecea că are să se întîlnească cu/frumoasa frumoaselor din Calea Victoriei şi de la Şosele, pe care o credea

făcînd parte din cu totul alte cercuri. Cu atît mai puțin se aștepta dînsa să dea la cocoana Aspasia peste el, bineștiutul tînăr înalt, voinic, chipeș și totdeauna ca scos din cutie.

Ei tresăriră deci amîndoi și rămaseră zăpăciți cînd se pomeniră față în față.

Om din lumea mare și trecut prin multe, el își veni peste puțin in fire și plecă spre dînsa.

— Sunt incîntat, domnișoară, îi zise, foarte, foarte încîntat. D-voastrâ nu mă veți fi băgat în seamă, dar eu am avut adeseaori plăcerea de a [vă] admira trecînd prin mijlocul lumii plictisitoare. Nu m-am așteptat să am azi încă mai marea plăcere de a vă strînge mîna.

Elvira tremura ca porumbița sub ochii vulturului, li era parcă i se prăbușește în cap casa cea dărăpănată a babei, se căia de a fi venit și abia mai putea stăpîni pornirea de a o lua la fugă, ca să scape de o mare primejdie.

– Marea d-voastră bunăvoință mă face, domnule, să mă rușinez. Poate c-am venit la timp nepotrivit.

El își dete seamă despre starea ei sufletească și înțelegea că are s-o ieie cu binișorul, ca să n-o sperie.

— Din contrai grăi dar, luînd-o de mină ca pe un copil sfiicios, ca s-o ducă la un scaun. Cocoana Aspasia, urmă apoi, mi-a spus de ce e vorba. E pentru mine o deosebită mulțumire să mă interesez de cele petrecute cu tatăl d-voastră. Pare-mi-se că e la mijloc una dintre înscenările la noi, din nenorocire, nu tocmai rare, un fel de șantaj. Am să mă duc chiar acum să văd și-mi dați voie să trec apoi pe la d-voastră, ca să vă spun ce-am constatat.

Vorbele lui răsunau în urechile ei lipsite de înțeles.

– Sunteți prea binevoitor! ii zise ea.

Nu mai vorbise niciodată în viața ei cu asemenea oameni, îi era frică și răsuflarea i se oprea în loc, tîmplele îi zvîcneau, inima i se strîngea.

— Dorința mea fierbinte e — grăi rostind vorbele pe împiedicate — ca tata să se Întoarcă cît mai curînd acasă și ca nici o cercetare să nu se mai facă pentru

cei 340 de lei. Vă rog, domnule, nici o cercetare, nici una, și nu vă supărați dacă plec!

D-1 procuror era viu îngrijat. „Cu asta, își zicea, ai să umbli binișor, ca cu ouăle de prepeliță."

_ Fiți liniștită, domnișoară, stărui dînsul, fiți bună, răbdătoare, căci, iată, chiar acum plec și-1 aduc, așa nădăjduiesc, chiar eu însumi pe tatăl d-voastră.

— Nu știu cum să vă mulțumesc, domnule! întîmpină dînsa.

— Fiți încredințată că mă simt fericit dacă vă pot face o cit de mică plăcere 1 grăi dînsul, apoi își luă bățul și pălăria și plecă cu pas grăbit pînă la colț, unde-1 aștepta trăsura.

Elvira se uită bîiguită după el.

Era nemulțumită cu sine însăși, își făcea mustrări de a fi venit singură la cocoana Aspasia și-și puse tare în gînd să nu mai iasă decît însoțită de franțuzoaica ei. Deși, dar, batrîna o rugă să mai stea și să vie des pe la dînsa, ea plecă peste puțin, cu pași grăbiți și cuprinsă de o nelămurită îngrijorare.

Nu se îndoia că el vrea cu tot dinadinsul să scape pe tatăl ei și-1 va și scăpa. Avea deci cuvinte de a fi mulțumită și de a se bucura; sosită, cu toate aceste, acasă, ea se uita cuprinsă de neliniște acasă. El putea în toată clipa să sosească, iar oameni ca dînsul nu mai intraseră niciodată în casa lor, ce-i drept, largă, dar poate că nu tocmai bine mobilată. Sîngele îi năvălea mereu în obraji cînd se gîndea că nu știe cum să-1 primească, ce să-i zică, cum să-și dea pe față mulțumirile ei și cum să se poarte față cu el frații ei și mai ales mama ei cea nedeprinsă cu lumea.

Uitîndu-se din cînd în cînd în oglindă, ca să-și potrivească găteala, mutînd ici un scaun, colo altul și ștergînd praful, ea mereu zicea în gîndul ei: „N-aveam eu să mă încurc cu asemenea oameni!"

în vremea aceasta, Aristid Ghica a trecut pe la Prefectură și, după cîteva vorbe cu inspectorul, 1-a luat pe Tănase, ca să-1 aducă. Iar după sosirea lor toate s-au limpezit.

Dacă ea nu ştia cum are să-1 primească şi să-i mulţumească, ştia dînsul, om trăit în lume, cum să se potrivească cu cei ce-1 primeau în casa lor şi să le fie tuturora pe plac.

Se simţea, fără îndoială, străin unde se afla şi puţin a stat, dar şi-a luat, după obiceiul pămîntului, dulceaţa şi cafeluţa, ba a băut şi un ţui în sănătatea stăpînilor şi a preafrumoasei lor fiice:

— In curînd, socri!

Abia acum a ajuns Elvira să se bucure. Era fericită că toate au ieşit bine şi că toţi ziceau: „Ce om! ce om! Se vede că e prinţ."

Prinţ n-o fi fost, poate, dar era om care ştia să-şi facă treaba. Aceasta mai bine decît toţi o ştia Tănase care se mira şi se minuna c-a putut să scape.

El adică, acolo la poliţie, se încredinţase că era greu vinovat. Cei 4 500 de Iei fuseseră număraţi fără de nici o scădere, şi el le făcuse celor de la primărie o mare nedreptate.

Mişelie fără de seamăn! Nu! aşa ceva nu se poate ierta.

Iară el era în stare să-şi bage mîna în foc pentru Costache.

Nu era nici el mai breaz decît alţii!

„Dar, îşi zise, la urma urmelor, nici frate, niei cumnat, nici fiu ori nepot, om din casă, ba nici chiar slugă nu-mi este. Cîtă vreme munceşte cu folos, e bun tovarăş. Am însă să fiu de aici înainte cu ochii în patru."

Aşa au şi rămas lucrurile: îşi ziceau „bună ziua"! cînd se întîlneau, iar de-acolo înainte fiecare cu ale sale.

Vorba românului: „Ce a fost a trecuţi"

Nu-i este însă omului dat să ştie de unde şi din ce i se trage fie binele, fie răul, şi rău a făcut Tănase de n-a fost eu inima deschisă şi nu i-a făcut lui Costache cuvenitele mustrări.

Elvira n-a mai plecat singură de acasă, nici pe la cocoana Aspasia nu s-a mai dus; ieşind însă cu franţuzoaica la plimbare, 1-a întîlnit, ca alte daţi, pe d. Aristid; şi acum, după cele petrecute, era pentru el o chestiune de recunoştinţă să oprească pe o clipă şi să schimbe cîteva vorbe.

Cîteva, puţine vorbe — azi; să mai şi meargă cîţiva, puţini, paşi împreună — mîine; să facă chiar şi o mică plimbare împreună — poimîine. Era, la urma urmelor, pentru el o mulţumire să treacă prin mijlocul lumii însoţind o tînără atît de frumoasă, iară ea se simţea măgulită... Ce aveau de altminteri, ce puteau să aibă el, boierul, şi ea, fata Marghioalei, unul cu altul!?

El era deprins cu cocoane şi cu coconite din lumea mare care ştiu să-şi măsoare fiecare vorbă şi fiecare mişcare, îşi petrecea timpul cu actriţe şi cu fel de fel de alte artiste care fură minţile prin plăcute făţărnicii şi, obosit de aceste, căută în braţele unei Laure oarecare odihnă premenitoare. Pe Elvira în nici una dintre aceste lumi nu putea s-o pună: ea era pentru dînsul ceva străin, cu totul nou, o fiinţă care uimeşte prin cu desăvîrşire neobicinuitul ei fel de a fi.

Tînără de o fire năvalnică, de o inteligenţă scînteietoare şi stăpînită de nepotolită sete de a şti, ea-şi petrecea timpul citind şi iar citind ori stînd de vorbă cu franţuzoaica, o fată bătrlnă şi sfătoasă. Mai avînd şi inima deschisă, multă îndrăzneală şi o voinţă necovîrşită, bogăţia sufletească se revărsa peste frumoasele ei buze cu un fel de avlnt care-1 punea în uimire pe tînărul deprins a socoti femeia numai drept un crîmpei de om. Orbit de strălucirile ei sufleteşti, el nu mai vedea într-însa femeia frumoasă, şi chiar de la prima îor întîlnire pierduse simţămîntul că e mai presus de dînsa.

Elvira, femeie ca toate femeile, o simţea aceasta şi a început să-şi dea seamă că franţuzoaica e cel puţin de prisos, dacă nu chiar supărătoare.

„Sunt — îşi zicea în fundul inimii ei — trecută de vîrsta în care pot să dau în gropi rămîind de capul meu."

Ii era ca omului care, ieşit în primăvara îndulcită de adieri călduroase, vede cerul senin şi verdeaţa proaspătă şi e pornit să dea la o parte îmbrăcămintea care 1-a ferit de ger în timpul iernii.

Şi in adevăr i se desprimăvărase Elvirei: era primăvara vieţii ei.

Ar fi rîs d. Aristid dacă i-ar fi spus cineva că e bătut de gîndul de a i se face cocoanei Marghioalei ginere, si Elvira s-ar fi supărat şi ea dacă i-ar fi trecut cuiva să vorbească despre aşa ceva, ceea ce n-ar fi putut să facă decît franţuzoaica cea încredinţată că acolo o să ajungă în cele din urmă lucrurile. Erau însă cu deosebire plăcute clipele pe care el şi ea le petreceau împreună, şi-ar fi fost o adevărată prostie să nu le sporească clipele acelea, cînd atît de învederat e că mulţumirea sufletească de care te lipseşti astăzi e pierdută pentru totdeauna. Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît azi era viscol, mîine moină, poimîine lapoviţă şi iarăşi ger aspru: rar se nimeresc zilele în cari om cu om se poate întîîni, aşa pe nepregătite, la plimbare şi abia de cîteva ori au avut el şi ea parte de mulţumirea de a sta mai ici, mai colo, sub ocrotirea franţuzoaicei, de vorbă. După primăvara cea scurtă au urmat apoi zădufurile de vară şi el a plecat la răcoare şi la aer curat.

Mai înainte de a fi plecat, el a avut cîteva zile de cumpănă supărătoare.

O uşoară pornire a inimii îl îndemna să nu plece fără ca să se fi dus să vadă pe Tănase, ca să ia ziuă bună de la dînsa. Era şi aceasta chestiune de bună-cuviinţă. Cu toate acestea, nu s-a dus: i se părea prea mult.

Nu se aşteptase însă la aşa ceva nici Elvira, care, în timpul verii, a început să facă, acum şi fără de franţuzoaică, din ce în ce mai lungi plimbări cu Fănică şi cu d-l Filimon Mustac, inginerul, care se întorsese din străinătate om făcut şi cu desăvîrşire schimbat.

Ţinea Elvira la el încă din timpul cînd ii fusese bun şi zelos învăţător. Ştia apoi că tatăl său ţine mult la el. N-ar fi crezut însă niciodată că o sa iasă din el omul de acum, deştept, cumpănit, înzestrat cu multă ştiinţă, priceput între ale sale, elegant şi manierat, o foarte plăcută societate, nu tocmai deopotrivă cu d-l Aristid, dar cam la fel.

Frumoase erau şi zilele petrecute în plimbări cu Mustac, căci orişicare fată tînără şi deşteaptă e doritoare de a sta de vorbă cu oameni umblaţi prin lume şi se simte măgulită cînd cei mai in vlrstă îi dau ascultare.

Intr-una din zile au plecat Mustac, ea şi Fănică la Tei, ca sa mănînce o caracudă la grătar, să bea un pahar de pelin şi să vadă lacul şi împrejurimile lui.

Sosiţi acolo mai de dimineaţă, pe răcoare, au intrat in curtea bisericii, ca să vadă mormintele Ghiculeştilor.

— Aceasta e familia lui Grigorie Ghica-vodă, zise Mustac. E primul domn pamîntean după ce la 1821 au fost alungaţi din ţară fanarioţii. Din familia aceasta a ieşit şi Dona d'Istria, vestita scriitoare, care a murit pare-mi-se la Florenţa.

Elvirica se închina în faţa fostului său învăţător. I le spusese, poate, odinioară şi ei acestea, dar ea le uitase, precum se vede.

— Tot din familia aceasta va fi făcînd parte şi d-l Aristid Ghica, grăi dlnsa.

Mustac nu putea să-şi dea seamă de unde şi pînă unde ajunge ea să vorbească despre acel Aristid Ghica. îl ştia însă pe acesta.

– Nu! întîmpină dar. Acela nu are nici o legătură cu Ghiculeştii.

— Dar toată lumea îi zice prinţi stărui dînsa.

— Aş! răspunse el. Sunt şi băcani care-şi zic Ghica în loc de Gheo%he, cum zicem şi Iorgu ori Gută in loc de Grigorie. Aristid de care vorbeşti e un băiat de bani gata, care îşi petrece viaţa în aventuri galante, de altminteri om cumsecade.

Fănică-1 ştia şi el pe acel Aristid şi-i aruncă Elvirei o căutătură care o făcu să roşească.

Se înşela însă Fănică dacă credea că pe dlnsa o jignea Mustac spuind că nu e prinţ Aristid şi că el umblă după fuste. Ea şi-1 socotea, dimpotrivă, mai apropiat, iar cît pentru celelalte, ea se socotea, cu zîmbetul ei de frumoasă, mai presus de toate.

Ieşind din curtea bisericii, ei s-au oprit pe coasta de unde se deschide o largă şi încîntătoare vedere

spre lunca verde a Golentinei. La stînga, în fața bisericii, se întinde grădina acum părăginită şi sub ea se afla lacul încrețit în unde mărunte, iar la dreapta, pe ici, pe colo, apă, trestie, papură, şovar, iarbă verde şi vițe risipite pînă spre mînăstirea Plumbuita, care se ridică a pustiu deasupra coastei din fund.

— Ce frumoşi exclamă Elvira, Ce-i acolo în fund?

— E Plumbuita, cîmpul de bătălie unde Matei-vodă Basarab a cîştigat izbînda pe urma căreia s-a ridicat în scaun.

Dînd acest răspuns, el ridică ochii spre cer. Era nourat cerul, dar după părerea lui nu a ploaie.

— Am putea să ne ducem pînă acolo ca să ne întoarcem pe şoseaua Golentinei, urmă el. E răcoare şi bine. O bună şi nu prea obositoare plimbare, se înțelege după ce ne vom fi potolit colo, la circiuma de pe malul lacului, şi foamea şi setea.

Aşa au şi făcut.

De-a lungul drumului, ici cînta în stuful de la marginea bălții o presură, colo se auzea din lanul des un cîrstei ori o prepeliță, mai departe se ivea deasupra păpurişului un stol de rațe sălbatice, iar pe la marginea bălților păşeau cu picioroange lungi un cocostîrc, mai un pescar. Elvira îl întreba mereu pe fostul ei învățător: „Ce-i asta?" „Dar asta ce-i I?"

Şi mai stăruitoare îi erau întrebările după ce au sosit Ia surpăturile fostei mînăstiri, unde sunt atît de multe de văzut.

— Nu 1 nu! nu I stărui **dîns2R**<pînd Fănică voi să intre pe poarta clopotniței dărăpănate. Vreau mai înainte să mă satur de minunatele privelişti de la dreapta, din stînga şi din dosul mînăstirii. Haide 1 urmă alergînd pe săltate de aci pînă colo ca un copil răsfățat.

După ce au intrat, în sfîrşit, în curtea Înconjurată de dărîmături şi plină de bălării crescute deasupra mormanelor de cărămidă şi moloz, ea s-a uitat împrejur, cuprinsă de uimire şi din ce în ce mai înduioşată.

— Se poatel? se tîngui dînsa. E de necrezuți Ce fel de oameni sunt aceia cari au lăsat în asemenea risipă un giuvaer cum se vede a fi fost acesta, un locaş sfînt, de care se leagă atît de scumpe amintirii? Cine? cum? cînd? de cel?

Mustac începu s-o dumirească cine a ridicat şi înzestrat mînăstirea, care la 1632 era în ființă, care era rostul fiecăreia din părțile zidirii acum ruinate, cum era bolta cutare, colonata cutare ori pivnița cutare, care era zestrea mînăstirii cînd cu secularizarea, de cînd au fost toate lăsate în părăginire. Vorbea nu numai arhitectul, ci totodată şi omul care are mintea deschisă pentru toate, si Elvira se fericea ştiindu-se fiica lui Tănase Colțatu, care atît de bine ştie să-şi aleagă oamenii.

Nu era Filimon Mustac deopotrivă cu Costache, asta nu! Avea însă si el ale lui! Singur era şi el in felul lui!

Părerea aceasta nu şi-a schimbat-o Elvira nici după ce d-1 Aristid Ghica s-a întors iar Ia Bucureşti» în timpul petrecut la pădure verde şi la aer curat n-a uitat, precum se vede, puținele clipe petrecute cu dînsa, căci după întoarcere n-a mai stăruit în gîndul c-ar fi prea mult dacă i-ar face o vizită lui Tănase şi cocoanei Marghioalei. Ce-1 privea adică pe el tîmplăria lui Tănase şi bucătăria cocoanei Marghioalei!? S-a dus, de întoarcere, să-1 vadă pe Tănase, ba a mai luat cu dînsul şi un frumos buchet, cum se cuvine cînd e la mijloc şi-o drăgălaşă domnişoară.

Au urmat apoi pe ici, pe colo posomoritele zile de toamnă, carr pentru Elvira tot încîntătoare primăvară au rămas.

ZBUCIUMĂRI ÎNFUNDATE

Mahala! Ce este mahalaua? Sunt oameni şi mai ales femei cu ochi neastîmpărați şi pînditori cari li se uită unii altora prin crăpăturile perdelelor in casă spre a se dumiri ce se află pe polițe şi pe colțare, prin dulapuri şi prin lăzi, prin saltare şi pe sub paturi, ştiu mai bine decît tine Însuți ce gîndeşti, ce simți şi ce vrei

şi-ţi cunosc din fir în păr spiţa neamului, rosturile vieţii şi adevărata fire.

îndeosebi mahalagiii de baştină ai Bucureştilor nu degeaba sunt mitocani, embaticari ai metoacelor. îşi urzise in vremurile mai de demult la Bucureşti fiecare mînăstire mai însemnată motocul, unde trăgeau călugării ori călugăriţele cînd veneau cu treburi la Mitropolie. Avînd aceBte metoace lărgime, mare, oamenii fără de rost cădeau cu rugăminte la egumeni şi la stai'iţe ca Bă le dea cîte un petec de pămînt pe care să-şi facă rost de o căscioară. îşi avea deci fiecare mînăstire mitocanii, cari steteau adunaţi ca puii pe lîngă cloşcă, privegheau neîncetat unul asupra altuia şi erau în toată clipa gata sa vestească pe Bfinţiile-lor despre cele ce se petrec în mahalaua metocului. E deci lucru rămas din bătrîni, un fel de boală din născare Ia mitocani să nu treacă nimic cu vederea, şi mitbcanca de soi ştie mai bine decît orişicine cîţi pomi ai în grădină, cîte curele de pastrama îţi stau atîrnate de căpriorii din pod, cîţi grăsuni îţi guiţă prin curte, cîte ouă ai pus sub cloşcă, cînd te scoli, cum Iţi petreci ziua, cu cine te însoţeşti... gura mahalagioaicei de baştină seamăn nu are.

Qînd se iveşte prin mahala vreo trăsură, vreun car cu boi ori vreo mutră din altă lume, vecinele aleargă una la fereastră, alia chiar în faţa casei, toate doritoare de a vedea, gata de a născoci şi grăbite de a se duce la răspîntie, ca să se întîlnească cu altele şi să se dumirească între ele, şoptino^-şi la ureche.

O dată, de două, de trei ori, numai de trei ori s-a oprit trăsura lui Aristid Ghica în faţa caselor lui Tănase: vecinele aleargă strigînd: „A venit prinţul, iar a veniţi" şi toate spun ca el vine mereu pe la Elvira, care 1-a lăsat mofluz pe cellalt.

Cîteodată trăsura rămîne la celălalt colţ şi el îşi urmează pe jos, mai cu perdea, drumul pînă la cocoana Aspasia. Vecinele ştiu că el are întîlnire cu Elvira, care 1-a şterpelit şi-a lăsat-o pe Laura cu inima friptă.

Lina lui Şoltuc, gazda lui Costache, adevărată mahalagioaică şi ea, nu-şi mai putea stăpîni firea. Ţipa din cînd în cînd dreptatea din ea.

— Pune-ţi, Lino, pază gurii, că prea le torni prăpăstioase! îi zicea Costache.

— Las', că ştiu eu de unde le adun, grăia dînsa sugîndu-şi buzele ca cocoana Aspasia. Nu mă iartă firea, dar multe aş putea să spun. Tac şi nu zic nimic. Nul din mine nici cu cleştele n-are nimeni să scoată vreo vorbă. Uite, îmi dă brînci, dar mă stăpînesc. La urma urmelor, ce mă priveşte 1? E cu ochi şi cu sprîncene! Se vede cît de colo! Eu nu zic nimic, dar toată lumea ştie ce 1-a îndemnat pe Tănase să-1 scoată mofluz pe italian şi să-i facă vlnt, ca să-1 bage în tovărăşie pe Filimonul acela. N-o spun eu; o vede toată lumea. Eu tac, cum zisei, şi nu zic nimic!

— Eu, Lino, văd c-ai zis, ba chiar şi-ai spus ceva ce nu poţi să ştii! grăi Costache, omul liniştit şi totdeauna cumpătat.

Ştia el chiar mai bine decît Lina c-au fost la mijloc oarecari vicleşuguri ale d-lui Filimon Mustac, dar aceste erau lucruri pe cari Lina nu putea să Ie înţeleagă.

— Nu vreau, Lino, să zic c-ai spus prostii, urmă el, dar eu port socotelile tovărăşiei şi ştiu mai bine decît orişicine că italianul era mereu încurcat şi că nu o dată a sărit Tănase să-1 scape. Ar fi putut să scape şi acum dacă l-ar mai fi păsuit timp de vreo două-trei luni, căci avea să ia nişte bani; n-a mai vrut însă.

— Asta e, vezi, n-a mai vruţi intlmpină Lina. Vorba e de ce n-a mai vrut!?

Costache stătea de vreo zece ani acum în gazdă la Şoltuc, dormea sub acelaşi acoperămînt cu Lina şi mînca bucata gătită de ea. Cînd n-avea de lucru la tîmplărie, el stătea de obicei acasă şi, slăbiciunile lui, desena ori citea, mult şi multe citea. Niciodată nu-1 supăra nimeni; mai ales Lina-1 lăsa în pace şi umbla în vîrfuî picioarelor. Acum ea era cuprinsă de un neastimpăr care trecea şi la el, cum trece căscătura din om în om, şi aceasta-1 supăra.

— De ce, Lino? grăi dînsul. Pentru că e om zăcaş, care rabdă cît rabdă, dar ţine minte şi nu te mai iartă după ce şi-a perdut răbdarea. N-o ştie aceasta nimeni mai bine decît mine, urmă el, Buspinînd din greu.

Am trăit, precum ştii, timp de patru ani în casa lui ca ucenic, şi atît atunci, cît şi după ce am ieşit calfă, mă cicălea mereu de-mi venea să-mi iau lumea în cap. Acum, de o bucată de vreme, îmi vine să-mi iau lumea în cap pentru că nu mă mai cicăleşte. I s-a făcut, se vede, lehamite şi nici in ochi nu mi se mai uită, nici vorbă bună nu-mi grăieşte, ci mă ia totdeauna cu binişorul, parcă niciodată nu i-aş fi fost nimic. Aşa au venit lucrurile şi cu italianul. I-a şoptit, ce-i drept, şi arhitectul acela mai una, mai alta la ureche: Tănase nu e însă om pe care poţi să-1 încînţi, şi zadarnic ar fi rămas toate vicleşugurile dacă n-ar fi fost la mijloc aceasta.

Lina scutură stăruitor din cap. Iar îi dedea brînci pornirea de a spune ceea ce ştie.

— Dacă aşa spui — grăi stăpînindu-şi firea — aşa trebuie să fie şi nu-mi trece prin gînd sa zic ca au dreptate eei ce ar vrea să te facă să crezi că Tănase ţine să şi-1 facă ginere pe inginerul acela 1 Eu nici n-o zic, nici n-o cred aceasta.

Costache îi aruncă o căutătură de om pornit spre ceartă.

— Vorbeşti, Lino, alandala! grăi dînsul. Acestea sunt lucruri pe cari nici el însuşi nu le ştie. Nu! omul nu ştie cum poate să i se schimbe gîndul de azi pînă mîine şi cum poimîine poţi să te intorci iar la cele dorite alaltăieri.

— Uite, aşa zic şi eu, intimpină Lina zîmbind. Stînd la portiţă de vorbă, mai una, mai alta dintre vecine dă cu socoteală că n-o să i se împlinească lui Tănase gîndul. El ţine la Elvirica lui ca la lumina ochilor săi, iară ochii ei, după toate semnele, spre altul se îndreaptă. Cine poate să ştie care pe care!?

Costache îşi pierdu răbdarea, îşi luă pălăria şi ieşi din odaie la aer curat.

Era duminică după-prînz. Şoltuc şi ceilalţi doi tovarăşi cari steteau in gazdă la el se culcaseră să tragă un pui de somn. *y*

Go3tache, neraaifiind în stare să citească, ieşi în uliţă şi se duse la circiuma din colţ.

îi venise, aşa deodată, poftă de a bea.

Intrat însă în circiumă, el rămase cu inima Îndoită.

„Să bea omul — zicea odată Tănase — mai ales cel ce munceşte din greu are nevoie de băutură, şi bine face dacă bea, dar nu la circiumă, ci la el acasă şi cu măsură."

Ei binel Tănase era unde va fi fost şi nu putea să ştie cine bea şi cine nu bea la circiumă. Costache nu mai putea, cu toate acestea, să stea pe gînduri.

— Băiete, zise el. Să-mi dai un clondir de vin vechi, dar dă-mi-1 să-I iau acasă.

Apoi s-a întors acasă, în iatacul lui, şi a început să bea pe gustate, niţel cîte niţel, ca să simtă gustul vinului şi să nu se ameţească mai rău de cum îi prieşte omului. Şi e lucru ştiut şi de atîtea ori spus că vinul înveseleşte inima omului.

— Dă-le toate dracului! strigă Costache în cele din urmă. Ce-ţi pasă! Una e viaţa omului, şi păcătos e cel ce nu ştie să şi-o trăiască pe plac.

Ceea cel supărase pe el nu erau faptele petrecute, ci vorbele fără cumpăt ale mahalalei. De aceea se ivea din cînd în cînd, ca pe fulgerate, în sufletul lui simţimîntul că o mare nenorocire are să se întîmple, că orişiunde te uiţi, peste nenorociri dai în lumea aceasta. Iar turna însă în pahar şi iar se muia.

„Da! —grăi aşa, vorbind cu sine însuşi — om zăcaş şi încăpăţînat, dar bun şi cu dreptate, cu adevărat om, cum numai rar găseşti. Să-1 trăiască Dumnezeu! în plin să-i meargă toate! urmă cuprins de înduioşare. Eu ce să-mi fac dacă sunt un păcătoşi?"

N-ar fi fost adevărat dacă s-ar fi zis că e ameţit de băutură. Nu era, dar o plăcută amorţeală îl cuprinsese şi, închizîndu-şi ochii, se învîrtejeau toate în capul lui şi din negura închipuirii lui se desluşea mai Sandu, mai Marghioala, mai Elvira, mai Fănică, mai vreunul dintre tovarăşii lui.

„Bun băiat, bun şi harnic, priceput om. N-ai ce să-i zicil... Copilul ei... Ce femeie! Nu-i vorba, şi-ai lui!... Fratele mai mare al lui Fănică... De! Cine-ar fi crezut să mai iasă din Fănică om ca cel de ieri!? De cind cu spaima cea mare, care 1-a zguduit, şi-a venit în fire şi s-a făcut sa-i cauţi pereche... Bine-am

făcut, foarte binel Uite! mi-e parcă o văd şi acum... «Costache, din dragoste pentru mine!» Ce suflet de femeie! Cum, Doamne, să nu faci de dragul ei orişice!?"

Se vedea pe sine însuşi ducînd ghiozdanul ei şi-o auzea zicînd: „Costache, vino!" „Costache, stai!" „Costache, du-te!" „Uite, Costache!" „Vezi, Costache!"... Cum ştia Dumnezeu să împodobească lumea şi să-i dea vieţii farmec!

Pe la toacă el se ridică cu ochii muiaţi in lacrămi de înduioşare. Nu-1 mai răbda firea să stea: trebuia neapărat să se duca acolo unde şi-a trăit cele mai frumoase zile ale vieţii, să simtă mirosul de talaşi, de scînduri de curînd trase la.rindea, de vopsele şi de clei, să schimbe o vorbă fie cu unul, fie cu altul dintre cei apropiaţi de sufletul lui.

Rar i se întîmpla, ce-i drept, ca duminicile ori zilele de sărbători să treacă pe la tîmplărie, acum Insă, după ce-şi deşertase clondirul, acolo şi numai acolo se simţea el acasă, şi acasă omul se simte mai bine decît orişiunde.

Văzîndu-1 trecînd prin mijlocul uliţei, vecinele se uitau ciudite după el.

Lasă că nu-1 ştiau băutor, dar nici nu semăna cîtusi de puţin a om băut.

„Ce i se va fi întîmplat lui Costache de trece rîzînd, parc-a lui ar fi lumea întreagă!?" îşi ziceau ele.

A Iui şi era, căci în starea sufletească in care se afla, nimic nu-i mai lipsea şi toate le are cel ce de nimic nu mai simte trebuinţă. S-ar fi închiondorît, poate, dacă în faţa casei ar fi găsit trăsura prinţului ori dacă Mustac, inginerul, i-ar fi ieşit în cale. Mai e însă in lumea aceasta, pe lingă toate acestea, şi noroc: el s-a uitat la toate ferestrele casei şi n-a văzut pe nimeni; a trecut de-a lungul curţii spre tîmplărie şi nimeni nu i-a ieşit în cale; a intrat pînă la masa lui de desemn şi nici măcar vreunul dintre ucenici nu a prins de veste. Era parcă ar fi plecat toţi, lăsînd casa pustie, şi el i se părea sieşi un fel de lunatic plecat fără ca să ştie unde şi dus într-aiurea de o tainică putere, după cum îl trage sfoara.

„Vezi d-ta minune! grăi uitlndu-se în toate părţile. E ca în povestea cu zîna **cea** adormită prin farmece, împrejurul căreia dorm şi străjile de pază."

Adevărul era că în timpul trecerii lui prin curte el fusese zărit de cei din casă.

în timpul cînd el stetea singur în iatacul lui şi bea cîte o înghiţitură din clondir, **TănaBe,** Fănică şi Elvira stăteau busumflaţi şi departe unul de altul, fiecare în cîte un colţ al salonului larg şi luminos.

în curînd, după masă adică, Sandu îşi pusese armăsarul la cabrioletă şi trăsese la scară, ca s-o ia şi pe Elvira şi să iasă, ca alte daţi, la Şosea.

Fănică înghiţi de cîteva ori în sec. Nu de ieri, de alaltăieri, ci de mult acum i se făcea negru înaintea ochilor cînd îl vedea pe Aristid Ghica. Nu-i da mîna s-o mărturisească aceasta şi după ce Aristid Ghica îl scăpase pe Tănase din încurcătură cu cei 340 de lei, dar îşi făcea cele mai grele mustrări pentru vina de a-1 fi băgat pe tatăl său în acea încurcătură. „Dacă n-ar fi fost la mijloc păcatul meu, n-ar fi fost Elvira niciodată nevoită să ceară ajutorul netrebnicului aceluia."

Aceasta-1 rodea cu atît mai vîrtos, [cu cît] ea nu putea să i-o spună chiar nici lui Costache. 1 se răzvrătise deci întreaga fiinţă cînd a aflat că soru-sa, ieşind cu Sandu la Şosea, se întîlneşte adeseori cu Ghica şi se plimbă toţi trei. Văzînd-o acum pe Elvira gătită şi gata de plecare, el îşi pierdu într-o clipă de slăbiciune voinţa.

– Ai face mai bine dacă ai pleca singur! îi zise deci fratelui său mai mare.

Elvira tresări, se făcu dreaptă şi ţeapănă, îşi ridică cu îndărătnicie capul şi-i aruncă o căutătură dispreţuitoare.

înţelegea prea bine pornirea de care era stăplnit el şi se întoarse iar spre ieşire, ca să se urce în cabrioletă.

— Are Fănică dreptate, multă dreptate^ grăi însă Tănase. Faci, Sandule, mult mai bine dacă o laşi pe ea acasă. Eu n-o opresc, căci ţin **să** vă **las în** voile voastre, dar Fănică are dreptate.

Elvira iar se întoarse şi rămase cîtva timp nemişcată, într-un fel de aiureală.

Nu-i venea să creadă ceea ce auzise.

— M-am dumiriţi zise apoi. Ştiu la ce vă gîndiţi şi ce voiţi. Am să rămin, dar nu pentru că o cereţi aceasta, ci pentru că aşa voiesc eu 1 Nu e în lumea aceasta nimeni care mă poate sili să fac ceea ce eu însumi nu voiesc.

Grăindu-le acestea, ea îşi scoase pălăria şi o aruncă pe masă, apoi se aşeză.

— Nici nu vrea nimeni să-ţi facă vreo silăl întîmpină tatăl ei.

___Are însă orişicine să voiască ceea ce e dator a facet adăugă Fănică.

— Frumoasă vorbă I strigă Tănase. Binele pe care ţi l-am făcut de bunăvoie tot de bunăvoie ai să mi-1 răsplăteşti. Altfel mă lipsesc.

— Auzi d-tal intîmpină Elvira. Fănică, odorul, are să mă înveţe pe mine cari îmi sunt datoriile şi cum am să le împlinesc. El nu şi-a dat niciodată în petec.

Aşa îşi aruncau săgeţi cum scapără scintei pietrele de moară puse pe zvicnite în mişcare.

Gînd Costache se ivi trecînd prin curte, Tănase se ridică puţin, uitîndu-se pe fereastra.

— Dar potlogarul acesta ce va mai fi căutînd pe timpul acesta aici? zise, aşezîndu-se iar.

Fănică stete puţin pe gînduri, apoi plecă repede să-1 vadă.

Elvira tresări. îl vedea rar şi numai în treacăt pe Costache şi trecuseră cîteva zile de cînd nu mai vorbise cu el. După vorbele pe care le avuse acum cu tatăl şi cu fratele său, îşi făcea mustrări.

„Te miri ce-i va fi spuind Fănică 1" îşi zise dar şi pleca şi ea tot cu pas repede, încît intră la Costache aproape deodată cu Fănică.

Ei îşi rămaseră zăpăciţi faţă In faţă, el voios şi rîzător, iar Elvira şi Fănică posomoriţi.

~ Ce mai faci, Costache? Întrebă dinsa rostind vorbele rar şi oarecum în silă.

Lui Costache i se împăienjeniră ochii, şi el scutură o dată din cap, ca să i se mai lumineze vederile.

— Bine faci răspunse apoi dezgheţat cum ea nu-1 mai văzuse. S-ar putea oare să nu fac bine cînd te aud întrebîndu-mă ce fac!?

Deşi rostite* cu faţa veselă şi cu inima deschisă, vorbele aceste sunau în urechile ei a mustrare de nemiloasă asprime.

— Bine, Costache — îi zise fără de a i se uita în ochi — dar eu totdeauna am ţinut să ştiu ce faci.

— Fără doar şi poate! întîmpină el. O ştiu aceasta chiar şi fără ca să mi-o fi spus. Aş putea'oare să fiu vesel, precum mă vezi, dacă m-aş îndoi despre aceasta!? Uite, întreabă-1 pe el, urmă întorcîndu-se spre Fănică. Sa spui dacă m-ai auzit vreodată plîngîndu-mă că nu-ţi pasă dacă bine ori rău îmi merge.

Fănică, în starea sufletească de acum a lui, nu-i era cîtuşi de puţin bună mărturia.

— Mie nu mi te-ai plîns, răspunse el, şi chiar dacă vei fi avut cuvinte, nu li te vei fi plîns' nici altora, căci aşa ţi-e firea. Nu ştiu insă ce are să fie mîine.

Elvira îi aruncă o căutătură fulgerătoare.

„Pe el să-1 laşi în pace! ar fi voit să-i zică. în certurile noastre n-are să fie amestecat. Nu eşti tu vrednic să stai în faţa lui!"

— Ce-ar putea să fie mîine!? întîmpină Costache drept răspuns la vorbele grăite de Fănică. Orişice ar fi mîine, ceea ce a fost ieri rămîne. Fapta rea pe care-ai săvîrşit-o te munceşte mereu de nu mai poţi să-ţi urmezi lucrarea în tignă, nu-ţi mai prieşte mîncarea, nu mai ai parte de dulceaţa somnului, nu te bucuri de lumina soarelui şi-ţi vine să-ţi iei lumea în cap. Tot aşa fapta bună îţi înveseleşte inima şi-ţi umple viaţa de cîte ori îţi aduci aminte, că tu eşti cel ce-a săvîrşit-o. Aşa e! stărui dînsul. Cel mai mare binefăcător îţi este în lumea aceasta cel ce-ţi dă îndemnul de a săvîrşi fapte bune!

Elvira şi Fănică se uitau la el cu ochi mari. Nu-I mai auziseră niciodată vorbind atît de mult şi cu atîta limpezime. Li se părea cu totul alt om.

* **în text;** ***rostise.***

— Să vezi — urmă el întristîndu-se — nenea Tănase s-a săturat de mine şi m-a horopsit de nu mă mai poate vedea în ochi...

— Nul îl întrerupse Fănică greu atins. Aceasta să n-o zicil

— îți faci, zicînd-o, Însuți o mare nedreptate 1 adăugă Elvira, deşi ştia prea bine de cînd şi de ce anume e horopsit.

— Aceasta se vede şi pe nespuse 1 stărui Costache cu tot dinadinsul. îmi sîngerâ inima, dar mi se înveseleşte iar cînd mă gîndesc la binele pe care mi 1-a făcut odinioară cicălindu-mă mereu, ca să scoată om din mine, şi la încrederea pe care o avea în mine. Trecute sunt acum toate — urmă el înduioşat — dar eu nu le uit, căci urgisit îți este numai cel ce te împinge spre rele făptuiri.

Elvira şi Fănică steteau greu atinşi în fața lui. Aveau atît ea, cît şi el, întocmai ca dînsul, gînduri grele, pe care se ştiau a le da pe față.

— Da! da! urmă Costache, ridicind glasul. Orişice ar fi mîine, eu nu pot să uit ceea ce a fost odată, şi inima mi se umple de o duioasă mulțumire cînd mi te aduc aminte copila fără de gînd ascuns şi de mine sufleteşte apropiată, care se bucura cînd făceam cîte ceva de dragul ei. Eu ştiu ce vrei să zici, adăugă el întorcîndu-se spre Fănică: s-au mai schimbat lucrurile şi e în firea lucrurilor să se mai schimbe încă. N-are a face. Gata eram să sar şi în apă şi în foc; gata sunt şi acum şi gata am să fiu totdeauna, căci asta e plăcerea mea, mulțumirea cea mare a vieții mele. Cum, Doamne, sa nu mă simt bine cînd te-aud întrebîndu-ma ce fac!? adăugă iar, întorcindu-se spre Elvira.

Ea stetea viu mişcată şi se uita cu ochii ei cei mari şi pătrunzători aşa, In vlnt.

Costache, viu mişcat şi el, era ispitit să se plece şi să-i ia mîna, ca s-o sărute. Nu îndrăznea însă şi-i venea să se depărteze.

~ Gata sunt, repetă el, orişicind, şi dacă ar fi să-ți fie greu vreodată şi să ai nevoie de-un om care e gata la toate, să nu mă uiți, să nu mă treci cu vederea, să-ți aduci aminte de Costache.

Grăindu-le aceste, el se depărta, în vreme ce Fănică-şi muşcă buzele şi-şi rodea unghiile, iar Elvira se uita oarecum sperioasă după el.

„Bine! îşi şopti intr-un tîrziu. Dar eu ce i-am făcut? Cum şi în ce fel aş putea să fiu vinovată!?"

CĂILE URSITEI

Era adevărat că ținea Tănase la fiica sa ca la lumina ochilor săi. N-ar fi ajuns ceea ce era dacă n-ar fi avut-o pe ea. Iubirea către dînsa era In sufletul lui un neistovit îndemn spre fapte, şi inima îi rîdea nu numai clnd o vedea, ci şi cînd şi-o gîndea aşa cum o ştia. Tocmai de aceea însă el ar fi rămas dezamăgit dacă dînsa, slabă de înger ca cele mai multe femei, ar fi intrat umilită-n vorba lui. Copiii lui trebuiau să fie oameni întregi, care nu se dau cu una, cu două, nu se sfiesc a-şi da pe față gîndul şi nu fac decît ceea ce ei înşişi voiesc. Mai dragă i se făcuse atunci cînd n-a mai vrut **Bă** meargă la pension, gîndul cel mai adevărat şi 1-a mărturisit dar şi cînd i-a zis Elvirei „nici nu vrea nimeni să-ți facă vreo silă". Nu! silă nu! Numai într-o clipă de slăbiciune a scăpat vorba că Sandu face mai bine daeă pleacă singur la Şosele. Fata lui n-avea **să** facă decît ceea ce-o trăgea inima.

Nu însă tot într-o clipă de slăbiciune a zis că e frumoasă vorba că orişicine are **să** vrea ceea ce e dator a face.

„De! şi-a zis el după ce a rămas singur. Aşa este! Eu cu toată inima, din cel mai curat îndemn, cu gînd cu desăvîrşire bun mi-am îndrumat ucenicii, ca să scot din ei oameni destoinici şi cumsecade. Am deci mulțumirea faptelor mele, iară ei îmi rămîn datori pentru binele de care s-au Împărtăşit. Şi ei tot cu toată inima, din cel mai curat îndemn şi cu gînd bun au să-şi facă datoria dacă e vorba **să** avem parte ei de mulțumirea faptei săvîrsite, iară eu de mulțumire sufletească. Cu toată inima şi din cel mai curat îndemn au, cu atît mai vîrtos, să-şi facă datoria copiii, pe cari i-am crescut din dragoste şi i-am pregătit pentru viață

cu neadormită purtare de grijă şi lepădîndu-mă de mine însumi. Da! urmă. Am să-i spun răspicat şi fără de înconjur care îmi este dorința şi ce gîndesc şi dînsa va face după cum o mînă firea ei. Dac-ar fi să nu ne potrivim, rămînem săraci, lipsiți de dulceața mlngîierii, eu ca părinte, iară ea ca fiică. Prinos binecuvintat e numai darul de bunăvoie."

Gindurile acestea i se strecuraseră prin minte cînd Fănică şi Elvira s-au întors iar în salon şi s-au aşezat el într-un colț, ea intr-altul.

După cele petrecute însă nu mai erau nici el, nici ea cei de mai înainte.

îndeosebi Elvira era de-i venea mereu să plîngă.

— Nu ştiu ce vă veți fi închipuind, grăi dînsa peste citva timp. Faceți zarvă dintr-un lucru de nimic. Nu cumva e păcat să petreci o vară plăcută stînd în mijlocul lumii de vorbă cu un om inteligent, cult şi foarte binecrescut!?

— Un ăla pe care nu-1 mai latră cînii mahalalei şi-1 ştiu toate babele de prin vecinii întîmpină Fănică, zîmbind cu răutate. Bună părere nu-şi fac despre tine cei ce te văd plimbîndu~te cu el.

— Te rog, domnule, **Bă**-ți cumpăneşti vorbele, îl înfruntă Elvira. Pe mine n-ai să mă pui în rînd cu Laura d-tale!

— Te pui, domnişoară, d-ta însăți! îi răspunse el. Azi aşa cum vrei, iar mine cine ştie cum.

— Ştii că eşti prea-ndrăzneț! replică dînsa.

— Are, fată, omul dreptate! interveni Tănase. Firul de iarbă, dacă nici nu-1 tai, nici nu se usucă, creşte, creşte, mereu creşte pînă ce nu dă-n spic plin de rod, şi abia după ce rodul s-a copt se face iarba pai. Nimic din cele intrate în ființă nu stă pe loc; toate se desfăşoară potrivit cu firea lor. Bine zici, Fănică: azi aşa, iar mîine cine ştie cum.

— Azi la Şosea, iar mîine la cocoana Aspasia, adăugă Fănică, aducîndu-şi aminte serile petrecute cu Laura.

Elvira, care o singură dată-1 întilnise pe Aristid la cocoana Aspasia, se uită lung la fratele său. Abia cu vreun pătrar de ceas mai înainte li se plînsese Costache amlndurora că e horopsit, şi cu o putere covirşitoare se ivi în sufletul ei pornirea de a-i face tatălui său mărturisirea că nu Costache a fost acela care 1-a mințit cînd cu cei 340 lei.

— Şi tu, chiar tu, strigă dînsa, tu mai îndrăzneşti să-mi vorbeşti mie despre întîlnirea din casa cocoanei Aspasiei? Dar asupra cui cade vina că am fost atunci nevoită să mă intllnesc cu d-1 Ghica la cocoana Aspasia!?

Fănică Începu să tremure şi se făcu alb ca varul.

— Care va să zică — urmă ea cuprinsă de mînie — bietul de Costache...

Tănase îi tăie vorba.

— Lasă-l pe omul acela, grăi ridicîndu-se puțin. N-are el ce să caute cînd vorba e de ale noastre. Nu ți se face nici o vină, urmă apoi stăruitor; vorba nici nu e de ceea ce ai făcut, ci de ceea ce ai ori nu ai să faci, şi aici supărare nu încape. Nu mă-ndoiesc nici eu că e pentru tine, cum ar fi şi pentru orişicare altă fată, o plăcere să te plimbi şi să stai de vorbă cu oameni ca domnul acela. Mică, mare, plăcerea aceasta e nevinovată. Eu mă întreb insă: ce poate să iasă de acolo!?

— Nimic n-are să iasă, răspunse ea. Ne pare bine că ne vedem, că putem sta de vorbă, şi atît.

— Lucru firesc e ca mîine ori poimîine să nu vă mulțumiți cu numai atît, întîmpină Tănase, şi chiar dacă te vei fi mulțumind tu, poate că nu se va mulțumi el, şi chiar şi dacă se va fi mulțumind şi el, n-o să creadă lumea care vă vede că nu mergeți din ce în ce mai departe. De aceea îi dau dreptate lui Fănică: faci bine dacă te lipseşti de plăcerea aceea, orişicît de nevinovată ar fi ea. Eu nu cer să te lipseşti, dar iți spun, ca părinte, cu inima curată, care-mi este părerea. Aristid Ghica ne-a fost şi poate să ne mai fie de mare ajutor, e om cumsecade, chiar foarte cumsecade, dar nu e de seama noastră.

Elvira-şi ridică plină de mindrie capul.

— Eu nu-1 socotesc mai presus de mine, grăi dinsa, şi n-am avut niciodată cuvinte de a crede că el mă socoteşte mai prejos de sine.

— Atunci, răspunse el, te-ai depărtat încetul cu încetul de noi, încît azi-mîine ai să te simți străină in mijlocul nostru.

Văzînd că nu mai e vorba de vina lui Costache, Fănică se mai Învioră.

— Fiecare cu al său trai — zise el cam cu jumătate de gură — eu în umbră la răcoare, tu-n lumină şi la soare.

— Ştiu, ştiu, ştiu! îi răspunse Elvira. Să nu mă socotiți, vă rog, atît de proastă ca să nu-mi dau seama unde vă bate gîndul. E altul mai de seama noastră cu care ați voi **Bă** mă plimb. Spuneți-o şi nu umblați cu vorbe-n doi peri!

— Eu cred, îi zise Tănase, că atît fratele tău mai mare, cît şi mai ales tatăl tău pot, ba chiar trebuie să-ți vorbească fără de-nconjur. Da! Mustac, pe care-1 ştim bine şi la care ținem, omul meu, şi atît ar trebui să-ți fie destul pentru ca să nu-1 mîhneşti plimbîndu-te cu cellalt.

— Un flecari adăugă Fănică.

— Flecar, dacă-ți place, îi răspunse ea, dar flecar cu care-ți petreci bine, iară nu om vrednic, care te plictiseşte.

— Nu-ți face, fată dragă, nimeni silă, grăi Tănase; ți-ar şedea însă foarte bine dacă de dragul tatălui tău ai ține seamă şi de un om care te va fi plictisind, poate, cîteodată, dar are slăbiciune pentru noi toți şi mai ales pentru tine.

EIvira-1 iubea pe tatăl său şi-1 punea foarte sus in gîndul ei, se simțea dar dureros atinsă, încît abia-şi mai putea stăpîni laerămile.

— Să mă lăsați în pacel Ce-am făcut eu de toți mi se leagă de cap!? se tîngui dînsa. Nu pot, ca alte fete la vlrsta mea, să-mi petrec viața după pofta inimii mele!?

Fănică se uită la ea zîmbind cu răutate.

— Poftele inimii tale nu prea sunt stăruitoare, îi zise. Timp atît de Îndelungat ai muncit pe brinci cu gindul de a ajunge odată mare doctoriță. Deodată apoi, vei fi ştiind de cînd, le-ai lăsat toate baltă, ba te-ai lipB.it şi de franțuzoaica la care ținuseşi atît de mult. D3 ce, soro? de dragul cui, Elvirica dragă!?

Femeia, cînd nu mai ştie ce să-ți răspundă, o porneşte pe plîns şi pleacă-n grabă mare.

Aşa a făcut şi Elvira, care acum se simțea umilită, cea mai nenorocită femeie de pe fața pămîntului.

Era nemlngîiată, dar hotărîtă într-un fel.

Nu-i este însă nimănuia dat să se abată din calea ce i-a fost croită de ursita lui.

Elvirica mai avea şi alt frate, care, țanțoş cînd ieşea-n cabrioleta lui la Şosele, se simțea[1] ridicat în slava cerului cînd se putea plimba cu d-1 Aristid Ghica, cel cu desavîrşire elegant; care avea cai straşnici la trăsura lui cea de tot frumoasă.

Pe lingă tată, apoi, Elvira mai avea şi mamă, pe „lelea", mai tirziu cocoana Marghioala, care se simțea cuprinsă de un fel de beție cînd se gîndea că fiica ei se plimbă cu prințul şi că prințul îi vine din cînd în cînd la casă, ba chiar îi şi sărută mîna. Pentru ea prinț era şi numai prinț putea să fie. Nu fără de" rost i se zicea Elvirichii „prințesă": chiar ursitele îi rlnduiseră un prinț drept tovarăş de viețuire.

Elvira era deci mereu hărțuită. Trasă cînd la dreapta, cînd la stînga, încît i se făcuse viața ne suferită."Azi Sandu îi spunea că Fănică e un zănatic încăpățînat ca tatăl său, iară mîine mama ei ii zicea: „Nu-ți face, sufletul mamii, inimă rea, că tatăl tău e bun ca plinea caldă, dar ține să i se facă toate pe plac, iar îi trece insă, îi trece, să vezi că-i trece 1"

Zbuciumată era şi din ce în ce mai grea viața Elvirichii.

Pornită din fire şi deprinsă din copilărie a-şi face toate voile, ea tot mai ieşea cu Sandu Ia Şosele şi se plimba cu Aristid. Nu mai simțea însă plăcerea de mai-nainte, ar fi voit să se mai depărteze şi prezența fratelui său îi era din ce în ce mai supărătoare.

După ce se întorcea apoi acasă şi-1 vedea pe Tănase posomorit şi morocănos, ea se căia şi era cuprinsă de

[1] **în text: *şi se simțea.***

adîncă mihnire, încît se retrăgea într-un ungher mai dosnic şi plingea pe-nfundate.

Mama ei şi fratele ei Sandu umblau cu capul ridicat şi cu faţa rlzătoare de ici pînă colo. Aceasta o-nciudea şi-o făcea să caute prilej de a se-ntîlni cu Mustac, care venea adeseaori pe la tîmplărie, unde avea multă treabă.

El îşi instalase biroul tehnic în Pasagiul Român. . De acolo erau conduse toate lucrările tovărăşiei. Aceasta însă numai deocamdată. Gîndul Iui şi a'lui Tănase era să ieie cu chirie o casă mai încăpătoare, în care să fie lărgime şi pentru facerea planurilor, pentru purtarea socotelilor, precum şi pentru locuinţa lui Mustac. Vorba era însă ce fel de locuinţă. Una era locuinţa pentru holtei şi alta pentru omul căsătorit.

Intr-una din zile, după masă, luînd cafeluţa, Tănase, Elvira, Sandu şi Mustac steteau de vorbă, şi Mustac le vorbea despre greutăţile pe care le întîmpină căutlndu-şi locuinţă.

— Tot case zidite după planuri lipsite de bun-simţ, grăi dînsul. Ici aproape toate ferestrele aşezate fie spre apus, fie chiar spre miazănoapte, încît soarele nu pătrunde niciodată în casă şi pereţii se umplu de mucegai, colo prea multe ferestre şi uşile aşezate aBtfel că nu mai rămîne la pereţi loc unde să-ţi aşezi un pat ori un dulap, dincolo odăi ori chichineţe întunecoase, bucătării prea mici...

— Elviro! grăi Tănase. Voi, femeile, vă pricepeţi mai bine la asemenea lucruri: aţi putea, tu şi Fănică, să-i daţi d-sale ajutor.

Elvira tresări şi sîngele îi năvăli în obraji.

Ea să caute locuinţă pentru d-1 inginer Filimon Mustac!? Asta nul

— Locuinţă pentru un arhitect? grăi dînsa. Cine oare ar putea s-o aleagă cu mai multă pricepere decît el însuşi.

— Pentru un arhitect şi familia sa, grăi Tănase zîmbind.

— Şi-o va căuta, dimpotrivă, cu viitoarea sa, răspunse dinşa rostind vorbele apăsat şi una cîte una.

Nu s-a mai vorbit apoi despre greutatea de a găsi o locuinţă. Au rămas deocamdată lucrurile încurcate.

Elvira însă iar s-a retras într-un ungher, ca să plîngă, şi şi-a pus tare In gînd că n-are să mai iasă cu Sandu la plimbare, li răsunau în ureche vorbele despre firul de iarbă care creşte, creşte, dacă nu-1 tai, mereu creşte, pînă ce nu dă-n spic.

„Nul — îşi zise — nu se poate să-mi jertfesc eu libertatea mea. Mai am încă timpi"

Avea însă Tănase multă dreptate: floarea, desfăşurată o dată, leagă şi-şi dă rodul.

Văzîndu-1 pe Sandu ieşit numai singur la Şosele, d-1 Aristid Ghica, om al formelor, şi-a oprit trăsura, s-a dat jos şi s-a dus la bunul său prieten, ca să-1 întrebe ce-i face surioara şi cum se face de n-a venit şi ea.

Sandu, om mai lipsit de forme, i-a spus pe şleau că e bine, sănătoasă, dar a rămas acasă.

— Uite, n-a vrut! — a rîs el — şi cînd îşi pune ea ceva în gînd, degeaba sunt toate, că n-o mai scoate nimeni din ale ei.

D-1 Aristid se-ntoarse in călcîie şi căută de drum.

El, care avea atîtea experienţe, se putea făli cu atîtea succese şi cunoştea atît de bine femeile, o înţelegea pe Elvira şi se simţea jignit in amorul lui propriu. Ce dracul, nu mai era băiat de opt-zece ani!

„Las-o — îşi zise — că se moaie-n cele din urma şi tot se dă pe brazdă."

Elvira era însă piatră vîrtoasă, care nu se moaie şi cu anevoie se sfarmă şi macină.

Viaţa i se făcea din ce în ce mai nesuferită, căci orişiunde se uita, peste feţe-ntunecate da. Nu-mplinise încă vîrsta de optsprezece ani, abia începuse a se bucura de tinereţele sale, şi unii într-un fel, alţii într-altul îi dedeau năvală să se mărite şi toţi erau supăraţi pentru că nu voia să-i asculte.

Un singur om mai rămăsese tot cum a fost mai înainte: Costache, care tăia cu ferăstrăul ori trăgea cîntînd pe bombănite cu rindeaua cînd n-avea treabă nici la planuri, nici la purtatul socotelilor. Stînd aşa singură cu gîndurile ei posomoîte, Elvira-1 auzea,

parcă, rostind vorbele: „îmi vine să-mi iau lumea în cap!" îi venea cîteodată şi ei **Bă** fugă-n lume, şi atunci, ştiindu-se stricată cu toţi, se ridica puţin şi de acolo de la fereastra iatacului său se uita spre fundul curţii, şi dacă se-ntlmpla să-1 vadă luerînd la masa lui, se ducea să-i zică: „Ce mai faci, Costache?"

El răspundea: „Bine faci" şi-şi căuta mai departe, iară ea se aşeza-n dosul lui, lingă perete, pe scaunul unde şezuse odinioară, cînd începuse a plînge pentru că el n-o luase la săniuş, şi-şi urma fie lectura, fie lucrul de mină ce luase cu dlnsa,

Steteau aşa pe tăcute, schimbînd pe ici, pe colo cîte o vorba şi numai rar de tot se-ntorcea el spre ea ca să-şi spună unul altuia mai multe. Nu li se ura cu toate acestea niciodată»j să-şi piardă astfel timpul.

RUPTA RUPTEI

Tot ceea ce intră-n fiinţă trebuie neapărat să aibă un sfîrşit: lucrurile trebuiau s-ajungâ-n desfăşurarea lor în cele din urmă la starea în care Elvirei nu-i rămînea decît să-şi calce pe inimă şi s-o rupă Într-un fel. Aşa^ nici cornurată, niei ciută, nu putea să rămîie.

O simţea şi dînsa din ce în ce mai desluşit aceasta şi de aceea, din pusă pe gînduri, încetul cu încetul s-a făcut tristă şi-n cele din urmă pornită spre gînduri negre.

„O să se moaie!" zisese d-1 Aristid, iară ea nu se muia.

Văzînd că mai multe duminici de-a rtndul Sandu iese singur şi iar numai singur lâ plimbare, d-1 Aristid la început a zîmbit, dar după un timp oarecare a fost cuprins de nelinişte, a mai pierdut din vllva omului deprins a trece din izbîndă In izbîndă şi **8**-a pus pe gînduri.

Tocmai pentru că dînsa nu se muia, el o punea mai presus de alte femei, o ridica-n gîndul lui, şi slăbiciunea care odinioară-1 făcuse **8ă**-i aducă buchetul de flori, ivită iar în sufletul lui, creştea şi tot mai mult

îl stăpînea, incit în cele din urmă a luat hotărîrea de a rupe o dată pentru totdeauna cu Laura.

Nici atît nu ii era însă destul. Cuprins de viu neastîmpăr şi de temeri nelămurite, el era ispitit să se ducă la cocoana Aspasia, ca prin ea să afle cite ceva despre cele ce se vor fi petrecînd in casa lui Tănase. îi era ruşine s-o facă aceasta, dar n-avea-ncotro.

Cocoana Aspasia i-a spus multe şi mărunte despre cele ce în mahala se vorbeau despre italianul cu pricina, despre Elvira şi despre inginerul la care Tănase ţinea ca la copilul său.

Acestea nu l-au liniştit de loc pe d. Aristid, ci măi vîrtos l-au zăpăcit, încît el a umblat cîteva zile de-a rîndul fără de astîmpăr de aci pînă colo şi a început a mai fi omul dezgheţat care ştie să se potrivească cu orişicine şi cum să **se** poarte în orişice împrejurare. Inima îi dedea brînci să-i ducă iar Elvirei un buchet, dar el se sfia, temîndu-se ca nu cumva să pată vreo ruşine..

Â trimis-o deci pe,baba cea vicleană la cocoana Marghioala, că s-o ia mai pe departe şi cu perdea, pe pipăite, s-o descoase dacă cei de la casa ei sunt ori nu bucuroşi de oaspeţi. Mai pricepută peţitoare nici c-ar fi putut sărşi găsească.

Cocoana Marghioala, mamă mîndră de fiica ei, a **înţeleB** de ce e vorba şi era ameţită, leşinată, moartă: fata ei prinţesă, ea însăşi soacra unui prinţ. .

Elvira era înduioşată şi ameţită şi ea, de i se clătina parcă pămîntul sub picioare şi **Be** învîrteau toate împrejurul ei, căci slăbiciunile de tot felul sunt împreunate cu firea omenească. N-ar fi fost însă în stare să dea răspuns **la** întrebare, dacă vrea ori nu, şi peste puţin fu cuprinsă de temerea că se aflâ în faţa unei mari primejdii.

— Nu 1 — zise — acum nul Să mai aşteptăm. Să nu ne pripim.

Cocoana Marghioala rămase încremenită: nu-i încă; pea ei in minte gîndul că **e** cu putinţă să-i iasă unei fete asemenea noroc in cale şi să nu-1 apuce, cum se zice, de-un picior, căci nu poţi să ştii dacă mai dai ori nu ochi cu el.

— De I drăguță — stărui cocoana Aspasia — aşa este: nu vă cunoaşteți îndeajuns. Eu îți spun însă că foarte mult te doreşte, şi cel mai cuminte lucru ar fi ca deocamdată să vă întîlniți la mine, ca să vă cunoaşteți mai de aproape.

— Nu mai e nevoie de aşa ceva, întîmpină cocoana Marghioala. îl cunoaştem bine cu toții, iară el n-ar dori-o, cum zici, dacă n-ar cunoaşte-o îndeajuns.

Gu atît mai vîrtos stăruia Sandu, care se simțea adînc jignit de cîte ori îl întîlnea pe la Şosele pe prințul fără ca acesta să se mai oprească, să-i dea mîna şi să stea de vorbă cu el.

Aceasta nu mai putea să dăinuiască.

Tot aşa zicea şi Tănase, precum şi Fănică: nu puteau să-1 poarte pe Mustac mereu de azi pe mîine cu minciuna.

Strîmtorată astfel între unii şi alții, Elvira a ajuns să-şi fie sie însăşi sarcina nesuferită. Urgisiți îi erau amîndoi, ii venea greu să li se uite părinților săi în ochi, nu-i mai priiau bucatele gustate la aceeaşi masă cu frații ei şi mereu era ispitită de gîndul de a se duce... totuna ii era unde.

Gel mai apropiat dintre toți îi era Fănică, acum advocat bine văzut de cei ce-1 cunoşteau.

— Ce vreți cu mine!? îi zise într-una din zile. Țineți cu orice preț să mă alungați cît mai curînd din casa aceasta? Care-mi este vina de nu mai e pentru mine loc la masa părinților!?

— Mai întrebi încăi? răspunse el. Ți-ai făcut-o tu însăți! Ne eşti tuturora dragă şi-ai fi putut să stai aici cît vrei, fie chiar să rămîi fată bătrînă, dar ai avut slăbiciunea de a scoate din minți pe cei ce se apropiau de tine.

Elvira tresari, şi ochii ei scapărară seîntei de mînie.

— Fii mai crutător, Fănică strigă ea. Eu pe nimeni din minți n-am scos. Nu l-am scos îndeosebi pe Mustac al vostru, care e om al socotelilor reci şi nu-şi pierde niciodată bunul cumpăt,

— Tocmai fiindcă e om al socotelilor reci, întîmpină Fănică. Şi-a pierdut bunul cumpăt, şi nu şi l-ar fi pierdut dacă n-ar fi fost scos din minți. E din zi în zi mai stăruitor şi mă eutremur gîndindu-mă că el ar putea să-şi piardă răbdarea.

— Lasă-1 să şi-o piardă! răspunse ea.

Fănică, cuprins de înduioşare, se duse la ea, ii puse mina pe umăr şi i se uită în față.

— Nu vorbi, Elviro dragă, cu atîta uşurință! ii zise el. Ți-a spus tata ca nu are nimeni să te silească a face ceea ce tu însăți nu voieşti şi niciodată el vreo mustrare nu are sâ-ți facă, dar durerea grea o să-1 cuprindă şi viața întreagă i-o vei întuneca dacă nu vei ținea seamă de dorințele lui, căci el mult te iubeşte şi numai binele tău îl vrea.

Lacrămi mari se iviră in ochii Elvirei si începură să curgă peste obrajii ei lipsiți de sînge.

– Cum vă iartă inima să ziceți că nimeni nu-mi face silă!? se tingui dînsa. Se poate oare siluire mai nemiloasă decît aceasta!? îl iubesc şi eu pe el tot atît de cu adevărat cum el mă iubeşte pe mine şi mă cutremur cînd mă gîndesc, Fănică, spaimă grea mă zguduie cînd îmi dau seamă cît de pustie şi de tristă mi-ar fi viața şi cît mi-aş amărî[1] părinții dacă m-aş însoți cu un om, ce-i drept, foarte cumsecade, care însă nu poate să-mi dea şi iubirea cu care m-ați deprins voi, frații mei, mama mea cea bună şi tatăl meu, care de atitea ori m-a răsfățat spuindu-mi că sunt lumina ochilor lui. Nu mai stărui, Fănică! nu mă ispitiți, căci mult mi-e teamă c-o să fac ceea ce doriți, urmă ea, ştergîndu-şi şiroaiele de lacrămi. Voi m-ați îndrumat spre prăpastia la marginea căreia mă aflu; voi, cu prea multa voastră iubire, sunteți vinovați dacă astăzi stau cuprinsă de simțămîntul că toate mi se prăbuşesc în cap!

Fănică, tot cu ochii plini de lacrămi şi el, o îmbrățişa şi-o sărută pe frunte şi pe ochi.

— Iartă-mă, surioara mea cea scumpă şi atît de cuminte, şopti el, şi nu mai plînge. Fă cum te povățuieşte inima ta cea bună, căci noi toți ne vom înveseli ştiindu-te pe tine veselă, fie chiar şi alăturea cu acel om în gîndul meu nevrednic. Să nu crezi că m-am înstrăinat de tine şi că te iubesc mai puțin dacă nu mai calc

[1] în text: ***cît de mi-aş amărî.***

peste pragul casei tale si nu te mai văd cu ochii întîlnindu-te Împreună cu el in căile vieții. Dar! — urmă ridiclnd degetul — umbră de durere să nu-ți văd în față, căci eu sunt feciorul lui Tănase Colțatul care ştie să iubească, dar să şi ceară socoteală!

Elvira-şi ridică mînile amindouă în cap şi rămase cuprinsă de fiori.

Clipe de cumpănă afară din cale grea: ce putea, ce trebuia dînsa să facă!?

Bătut de arşița dogoritoare a soarelui şi obosit de drumul îndelungat, călătorul se mai înviorează cînd i se iveşte în zarea depărtării copacul plin de frunziş des, la umbra căruia poate să găsească adăpost răcoros.

Elvira se duse la fereastră şi se uită spre tîmplărie, ca să vadă dacă Costache se află ori nu la masa lui de lucru.

Nu era acolo.

Şedea pe scaunul de la perete, unde atunci, demult plîngea Elvirica, doritoare de a fi purtată în săniuță.

Era pus pe gînduri, cuprins de durere, din ce în ce mai mult pornit să-şi ia, în adevăr, lumea în cap şi să se ducă unde nimeni nu-1 ştie şi de unde nu mai străbate nici o veste pînă la oamenii în mijlocul cărora-şi petrecuse pînă acum viața.

Tănase îi spusese adecă de pe acum că peste trei luni planurile vor fi făcute şi socotelile vor fi purtate la biroul inginerului şi că de acolo înainte el, Costache, are, dacă vrea, să lucreze în rind cu ceilalți tîmplari.

Nu-1 supăra pe el gîndul că are să treacă iar la meseria lui, dar se simțea jignit de felul în care i-a spus-o aceasta Tănase. Rostind vorba „dacă vrei", fostul lui maistru parcă-î zise: „Nu prea ai ce să cauți aici".

Nici că mai ținea Costache să rămîie. Nu-1 ierta firea. E însă afară din cale greu să ieşi din lumea în care te-ai pomenit om şi să-ți croieşti rosturi cu totul noi.

Elvira se duse încă o dată la fereastră.

Tot nu-1 vedea la masa lui de lucru.

Ea se duse să vadă ce i s-a întîmplat.

— Ce e, Costache? întrebă ea găsindu-1 aşezat cu fața posomorită lingă perete.

— Bine nu-i! răspunse el şi începu sa i se plîngă, în vreme ce ea se aşeză pe scaunul de la masă, intorcîndu-se cu fața spre el.

Bătută şi de altminteri de gînduri negre, ea se lăsa din ce în ce mai îndeplin pradă amărăciunii, încît iar îi era greu să-şi înăbuşe plinsul. în cele din urmă-şi întoarse fața de la el şi, rezemîndu-şi cotul[1] pe masă şi capul în palmă, rămase istovită de zbuciumările ei sufleteşti, tăcută şi nemişcată şi după ce el încetase a mai vorbi.

Venise la el cum călătorul năzuieşte la copacul cu umbră răcoritoare, ca să se mai astîmpere, iar acum, auzind cele spuse de dînsul, încă mai năvalnice îi erau bătăile inimii şi tîmplele mai întețit îi zvîcneau. El îi spusese că se socoteşte horopsit şi eă-i vine să-şi ia lumea în cap, ştia chiar şi de ce anume e horopsit, cu toate acestea acum, mai ales acum întreaga ființă i se răzvrătea gîndindu-se că el ar putea să plece. Nu se putea gîndi ea însăşi pe sine lipsită de reazămul pe care-1 găsea la el.

într-un tîrziu se întoarse iar şi se uită la el oarecum mirată că tot îl mai vede acolo, pe scaunul acela.

Ea suspină din greu.

-r- De ce taci, Costache? şopti ea. Mai zi ceva.

Costache era om vîrtos, care nu se înduioşează; el şedea însă pe scaunul unde odinioară plînsese Elvira. Era rîndul lui să plîngă, şi el ridică spre ea ochii lui muiați în lacrimi strălucitoare pe care o durere sfîşietoare le storsese pe nesimțite.

— Ce să mai zic? răspunse el. Nimic nu-mi mai rămîne.

Elvira, înfiorată sub ochii aceia, îşi trase capul între umerii ridicați, parcă gata de a primi o lovitură.

— E urît, Costache, zise, să te strecori prin lumea aceasta. Nu poți să ştii ce ai să voieşti mîine. Stai, te zbați şi-ți urgiseşti zilele, căutînd calea ce ai s-apuci pentru ca să nu intri în vrajbă cu cei mai de aproape ai tăi. Dar — strigă sărind deodată în picioare — ce-ți pasă, Costache!? Tu, dă-mi voie să-ți zic cum atîta

[1] în text: *colțul.*

vreme ți-am zis, tu nu ești o biată de femeie care se teme ca nu cumva să rămîie răzleațâ, stingheră, lipsită de reazăm: rămîi pretutindeni cel ce în adevăr ești, bărbat în putere și om vrednic. Chiar și dacă nu te va mai fi iertînd firea să rămîi aici, ți-ai agonisit destul pînă acum pentru ca să nu fii nevoit a li te da altora slugă. Eu însă? Ce tac eu?

Iar alte lacrămi muiară strălucind ochii lui Costache.

~ Zici că ești horopsit, urma ea. Horopsescu-mă și pe mine ai mei, umblînd cu gîndul de a mă scoate din casa aceasta: ce se alege de mine după ce toți mă părăsesc? Cine-mi va mai veni într-ajutor după ce voi îi ajuns să nu am la cine să alerg cînd nu mai știu ce să fac? în ochii cui să mă uit cînd vreau să mă liniștesc și să mă luminez?

— Elvirico dragă.,.! dâ-mi voie să-ți zic și eu ca odinioară, grăi dînsul. Eu n-am căderea de a da răspuns la întrebările acestea, nici de a mă rosti cînd vorba e de legăturile dintre părinți și fiică, frați și soră. Cînd mă întrebi însă cum m-ai întrebat, întreb cu atît mai vîrtos eu. Cum rămîn într-o lume pentru mine goală și pustie!? ce rost mai are viața mea dacă nu mai am cui să i-o închin!? De ce să nu vorbim fără de înconjur? Dacă nu mă va fi iertînd firea să mai rămîn aici, ai zis. Eu îți spun că nu mă iartă firea să ies din casa aceasta cîtă vreme te știu stînd în ea.

Elvira înainta cu pași rari spre el, îi puse mîna pe umăr și i se uită în față.

— De ce mi-o spui aceasta!? se tîngui dinsa. De ce nu mă lași să stau la îndoială!? Lasămă să scap de temerea că nu voi mai găsi în lumea aceasta pe nimeni care e în stare să-mi dea ceea ce mi-ai dat tu și pe care pot să mă reazăm cu încredere tot atît de oarbă ca pe tine.

— Aceasta e peste putință! — întîmpină — și te-aș nenoroci lăsîndu-te să te amăgești cu asemenea credințe. De zbuciumările prin care de atîta timp te văd trecînd nu poți scăpa decît împăcîndu-te cu gîndul că aceasta n-ai s-o mai găsești în viață. O singură dată e femeia fetiță, o singură dată fetișcană, o singură dată

fată. Ceea ce mi-ai fost și-mi ești nu mai poți să-i fii nimănuia, căci nimeni în lumea aceasta nu te are în gîndul lui nu numai ca fată, ci și ca fetișcană, ba chiar și ca fetiță. Dragă mi-ai fost cînd erai copilă, mie sufleteste apropiată, dragă mi-ai rămas după ce, crescînd, încetul cu încetul te-ai ridicat și te-ai depărtat de mine si tot dragă o să-mi fii și orișice te-ai face de azi înainte. Nu mai e nimeni care poate s-o zică aceasta. Cu gîndul acesta ai să te împaci: altele sunt cele ce ai să cauți în lume.

El luă cu sfială mîna ei și-o sărută.

— Mi-am rupt și eu gîndul de a mai găsi ceea ce am găsit, urmă, căci nu ceea ce mi-ai dat, ci ceea ce ai primit de la mine cu inima curată mi-a luminat și-mi luminează viața, care nu se mai poate întuneca decît știindu-te nenorocită.

— Toate acestea, răspunse ea, sunt lucruri pe care de atîtea ori le-am cernut și le-am răscernut în capul meu și mereu mă apasă adîncă părere de rău că m-am înstrăinat de lumea copilăriei mele și am trecut spre alta, în care eu și-ai mei tot străini avem să fini.

— Niciodată, stărui dînsul, n-ai să te plîngi de ceea ce ai făcut ori ai lipsit a face. Cele o dată trecute nu se mai întorc, și gîndul nostru are să fie îndreptat mereu spre cele ce avem să facem.

Elvira rămase cîtva timp cu ochii în pamînt.

Venise la el să se îndrumeze, iar acum nu mai îndrăznea să-și dea pe față gindurile.

Pe deplin încredințată că de dragul ei el e în stare să facă orișice, dînsa se căia de a-i fi făcut o mare nedreptate înduplecîndu-1 să nu spună adevărul cînd cu cei 4 500 de lei și se temea ca nu cumva și acum să spună numai ceea ce i se pare pe placul ei.

Asupra unui singur lucru era dumirită: că nu s-ar ierta pe sine însăși niciodată dacă într-o clipă de slăbiciune s-ar lăsa să fie înduplecată fie de tatăl său, fie de mama sa. Aceasta nu, niciodată, orișicum ar veni lucrurile, nu!

Știa însă numai ce n-are să facă.

— Eu nu știu ce am să fac, răspunse dar.

— Cel ce nu ştie ce are să facă, grăi Costache, are să mai aştepte.

— Dacă i se lasă răgaz, întîmpină Elvira.

IZBUCNIRI PĂTIMAŞE

Avea Elvira cuvinte de a se teme că nu i se va lăsa răgaz.

N-a mai stăruit d. Filimon Mustac cînd Elvira 1-a trimis la plimbare spunîndu-i că locuinţa să şi-o caute împreună cu viitoarea sa. O luase, aşa i se părea lui, prea repede. O fată frumoasă, bogată şi deşteaptă ca dînsa ţine să i se facă curtea cu mai multă stăruinţă. El se socotea însă pe sine însuşi în toate privinţele destul om ca să fie pe deplin încredinţat că silinţele n-au să-i rămîie zadarnice, îşi scotea pieptul şi-şi ridica cu mîndrie capul gindindu-se ieşit la plimbare prin mijlocul lumii la braţ cu soţia sa frumoasă şi elegantă, şi în clipe de omenească slăbiciune ii vorbea mai unu-ia, mai altuia dintre prietenii săi mai apropiaţi cu multă vîlvă despre darurile sufleteşti cu care e înzestrată viitoarea sa. Om practic, el îşi inchiriase chiar şi o locuinţă, căutată lără de viitoarea sa. Nu era deci lucru de mirare dacă el se simţea jignit de vorbele nelămurite cu care mai Tănase, mai Fănică-1 aminau de azi pe miine.

încă mai jignit se simţea d. Aristid Ghica, prinţul celor două cocoane, care, în urma unei slăbiciuni nepotrivite cu felul lui de a fi, îşi pierduse pe neaşteptate bunul cumpăt. El nu-şi putea închipui o fată de timplar care nu i se aruncă cu ochii închişi în braţe cînd el îi cade in genunchi. Pentru dînsul, orişice întîrziere, orişice şovăire era umilire, ocară, ruşine^ înjosire, şi cocoana Aspasia mereu venea pe la cocoana Marghioala, ca să-i şoptească la ureche.

Din zi în zi mai puţin lipsea ca fie unul, fie altul să-şi piardă răbdarea.

Urmarea firească era că din ce în ce mai nerăbdători erau atît părinţii, cît şi fraţii Elvirei, cari se simţeau tot mai strîmtoraţi. Clocoteau toţi pe înfundate, cloco-

tiiLIOTEOA l'KKTRP TO i I

IOAN SfiAVKT

PRINŢESA

Căile morţilor

Un democrat

NUVELE

BUCUREŞTI
RNT. LIBRĂRIE! «1'KIVERdALA* AIXALA) & Co.
27. Caîea Victoriei, 27

Coperla volumului *Prinţesa. Căile morţilor. Un democrat,* **apărut postum**

Anul I — Sibiu, Duminecă în 3/15 Iunie 1884 — Nr. 40

TRIBUNA

Apare în fiecare zi de lucru

Abonamentele

Inserţiunile

Foiţa „Tribunei".

O varietate.

Frontispiciul ziarului *Tribuna* din Sibiu (nr. 40 din 3/15 iunie 1884) cu începutul scrierii *O varietate*

Coperta *Almanachului literar ilustrat pe 1887* în care apare nuvela *Piatra din prag*

PIATRA DIN PRAG

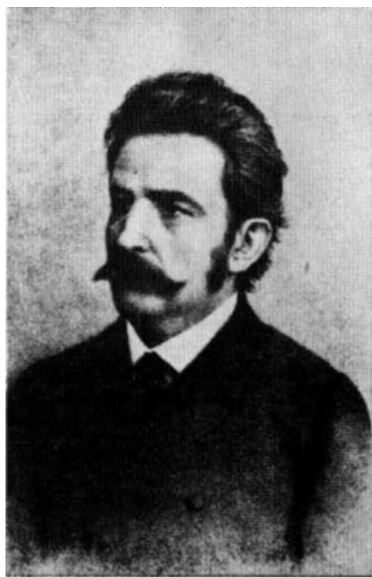
NUVELA

I.

Nu e pe lumea aceasta nimic mai frumos ca traiul bun şi in. ţelegerea intre soţi, nu e nevoe mai mare ca acela, cand bărbat si nevastă se potrivesc la fire şi la gănd, una doresc, una vreau şi la fel sunt intru toate.

$i aşa era in casa lui Petrea Surdului.

Floarea nu se măritase din buna ei voie după Petrea, ci de frică. Nu pentrucă nu i-ar fi fost drag Petrea, căci drag ei era şi trebuia să-i fie, ci fiindcă Petrea era scris la cătănie şi nu putea să se însoare. Eară Surdu, tatăl lui Petrea, era surd şi era mut şi nu putea să înţeleagă de ce nu se poate însura feciorul lui; el îl vedea numai pe Petrea cu Floarea şi ştia, că Petrea vrea s'o aibă

începutul nuvelei *Piatra din prag,* **la prima apariţie, şi fotografia scriitorului, care însoţeşte nuvela**

teau sufletele de te temeai în fiecare clipă ca nu cumva să izbucnească cea mai pătimaşă ceartă. Toţi umblau tăcuţi şi îmbufnaţi, toţi se împiedicau unul de altul, toţi se uitau chiorîş, toţi erau porniţi în fiecare clipă spre gilceavă.

Nimeni nu suferea pe urma acestor porniri deopotrivă cu Costache, care le stetea tuturora în cale.

Deoarece se ştia că în timpul celor din urmă cîteva luni Elvira trecea adeseori fie cu o carte, fie cu lucru de mînă la Costache, le intrase tuturora in minte gîndul că el o ademeneşte şi o îndeamnă să se pună împotriva voinţei părinţilor săi, ceea ce, după părerea tuturora, era lucru neiertat. Toţi se depărtau deci de el ca de un inciumat, toţi îi vorbeau pe răstite, încît viaţa i s-a făcut nesuferită şi în fiecare zi, în fiecare ceas simţea că zadarnice-i sunt toate stăruinţele de a mai rămînea în casa aceasta.

Era pretutindeni şi în toată clipa o încordare sufletească şi-un fel de îmbîcseală înăbuşitoare ca vara în ajunul furtunei.

Elvira le vedea, le ştia şi le înţelegea toate, dar umbla cu capul ridicat şi ţinea piept cu toţi.

— Dar tu ce tot cloceşti cu Costache? o întrebă Sandu într-una din zile. Ce ai cu el!?

— Ce aml? răspunse Elvira, uitîndu-se peste umăr la el. Ce o fată mare poate să aibă cu un om tinăr care ţine la ea. îţi place răspunsul?

— Eşti smintită! o înfruntă el. După cum îţi sunt de la un timp încoace purtările, în adevăr mulţi vor fi crezînd că el ţi-a împuiat capul şi de dragul lui le dai toate valvîrtej în casă şi ne scoţi din răbdare pe toţi.

Ea începu să rîdă.

— Şi ce-ar fi, întîmpină, dacă acesta ar fi adevărul!? Costache e, ce-î drept, omul din gura căruia nu iese niciodată vorba pe care nu are s-o rostească, incit numai pe ghicite îi poţi afla gîndul. Să fii insă încredinţat că eu îmi pun în fiecare zi de mai multe ori întrebarea, cîţi prinţi de ai tăi ai trebui să pui în cîntar ca să ţină cumpănă cu Costache al meu?

— Nu spun eu că eşti smintită!? zise iar Sandu.

— Să mă lăsaţi în pace! strigă dînsa. Mi s-a copt mintea din destul pentru ca să nu mă las a fi amăgită de oameni cari azi îmi cad în genunchi, iară mîine ori poimîine, după ce s-au săturat de mine, îmi aruncă în nas vorba că sunt fata unei slujnici. Mai bine stăpînă desculţă in casa mea decît roabă îmbrăcată în mătăsuri în casa unuia care nu-i de seama mea. Lăsaţi-1 în pace pe Costache, căci el ar zice tot ceea ce ziceţi şi voi dacă nu i-ar rămînea decît să-şi spună părerea.

— Un om de nimic, întîmpină Sandu, un ăla care pentru cîteva sute de lei şi-a mîncat cinstea şi a băgat în grele încurcături pe binefăcătorul său, care era chiar tatăl d-tale, domnişoară. Şi omul acesta, zise el, tot mai are obrazul de a sta în casa aceasta, ca să-ţi împuie capul.

Elvira-1 asculta ruşinată, cu ochii in pămint, strivită de gîndul că începuse a-i spune tatălui său adevărul şi nu i 1-a spus.

— Nu e, grăi, Sandule, adevărat ceea ce ai spus. Vinovatul nu el este!

întorcîndu-se apoi în călciie, ea pleacă să caute pe tatăl său, ca să-i mărturisească adevărul cel puţin acum, după trecerea unui atît de îndelungat timp.

Greu de tot ar fi să spui dacă li-a fost ori nu în ceas bun întîlnirea.

Tănase de mai mult timp acum era mereu îngindurat, obosit, scurt la vorbă, îngăduitor, de o rară şi la el neobicinuită bunăvoinţă, arareori trist, dar totdeauna cu îndelungă răbdare. îşi perduse toată vlaga şi viaţa nu mai avea pentru el nici un farmec de cînd fata lui eea bună, frumoasă şi cuminte i se pusese de-a curmezişu-n drum. Mereu se întreba ce are să se aleagă de ea, mereu se zbuciuma stînd la îndoială dacă îi este ori nu iertat s-o lase în voile ei, dacă are ori nu in faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor datoria de a-i îndrepta paşii şi a-i curaţi căile vieţii.

Din ce în ce mai stăruitor i se punea întrebarea aceasta după ce a văzut că Elvira sta mai des decît în trecut de vorbă cu Costache, omul de rea-credinţă, care numai rele îndrumări putea să-i dea.

După ce a fost luată adică hotărîrea de a trece la biroul inginerului atît copierea planurilor, cît şi purtarea socotelilor, Costache nu putea să fie decît duşman al lui Mustac şi-n gîndul lui Tănase încăpăţînarea Elvirei era mai ales urmarea uneltirilor lui Costache.

îl cruţase, cu toate acestea, şi [îl] cruţa şi acum fiindcă 11 ştia om harnic, cumpănit, priceput într-ale lui şi folositor pentru tovărăşie. Nimenea afară de Sandu nu-i spuse dar, cum s-a încredinţat, că cei 340 de lei au fost dosiţi de Costache. Dacă lucrul acesta s-ar fi aflat, n-ar fi rămas decît ca el să fie scos din tovărăşie, ceea ce ar fi fost nu numai o perdere pentru tovărăşie, ci totodată şi o mare ruşine pentru el. Uneltirile de acum erau cu atît mai neiertate, şi Tănase a rămas nu numai mirat, ci totodată şi dureros atins cînd fiică-sa i-a spus că se înşeală crezînd că Costache a dosit cei 340 de lei.

— Dar tu de unde ştii că eu cred aşa ceva!? o întrebă, stăpînindu-şi firea.

—- Mă mai întrebi!? răspunse ea. Dacă nu mi-ar fi fost destul felul cum vorbeşti despre el, mi-e destul ceea ce mi-a spus Sandu.

— E un mişel care nu e vrednic să stai de vorbă cu el! grăi Tănase în felul lui aspru.

— Nu, tată, întîmpină ea, mişel nu e. E om cumsecade, cel mai cumsecade dintre oamenii cu cari te-ai întovărăşit d-ta, cel mai vrednic dintre oamenii pe cari îi ştiu. Dosiţi au fost în adevăr banii, dar altul e cel ce i-a dosit. Nu ţi-a spus-o aceasta fiindcă ţine la d-ta şi voia să te cruţe — prea mare ţi-ar fi fost durerea şi prea vajnică minia dac-ai fi aflat că Fănică e cel ce a dosit banii şi 1-a minţit pe Costache.

Tănase se cutremură şi rămase ca strivit de spusele ei. Nu mai era mîhnit pentru că fiică-sa nu ţine seamă de dorinţele lui, dar îi era nespusă durerea că el însuşi nu poate să fie de un gînd cu ea.

— Tot mişel e, grăi dînsul, încă mai mişel! Fănică era băiat zburdatec şi a făcut-o cu uşurinţă, într-o clipă de slăbiciune, ca un ştrengar căruia îi dai drumul după ce i-ai tras cîteva palme. Costache m-a minţit în toată liniştea, dîndu-şi bine seamă despre ceea ce

iace. In el aveam toată încrederea şi răzămîndu-mă pe spusele lui am grăit vorbele pe urma cărora am ajuns de batjocură.

Elvira iar se îndreptă şi-şi ridică cu semeție capul şi ochii ei pătrunzători iar se umplură de văpaie.

— Nu-1 năpăstui, tată! se rugă ea stăruitor, Fănică si eu l-am rugat să nu dea pe față mişelia. De dragul meu a făcut-o 1

— Cu atît mai rău! îi răspunse Tănase. Cu atît mai grea îi este vina. Nu i-a fost adică destul să mă mintă el însuşi, ci v-a dat şi vouă ajutor ca să mă mințiți pe mine, părintele vostru. Nu! -— strigă el — nu din dragoste, ci din rea pornire a făcut-o. Acela care în adevăr iubeşte niciodată, niciodată nu e în stare să săvîrşească de dragul iubiților săi o faptă urgisită. De faptele urgisite ne căim, iar căința mai curînd ori mai tîrziu ni-i face urgisiți şi pe cei ce ne-au înduplecat a le săvîrşi. Haid'! — urmă el cu un gest de scirbă — lăsați-mă în pacel depărtați-vă de mine! Mi-ați amărît zilele vieții!

Elvira se uită la el cuprinsă de adîncă înduioşare, dar liniştită şi deplin stăpînă pe sine însăşi.

— Ți le amăraşti însuți, tată! îi zise ea. Ne faci, nedreptățindu-te, şi noua o mare nedreptate.

Cu o putere necovîrşită se ivi in sufletul ei simtimîntul că nu-i rămîne decît să se plece în fața tatălui său şi să intre în voia lui.

— Vai mie, greu încercata de mine! se tîngui dinsa. Zi şi noapte mă frărnint şi mă zbat ce am să fac pentru ca să nu aveți cuvinte de a vă căi de multele dovezi de iubire pe care mi le-ați dat. Nu-mi dați mereu zor, că-mi faceți nesuferită viața în casa aceasta, de-mi vine să-mi iau lumea în cap, ca să scăpați de mine.

— Faci tot ceea ce voieşti, întimpină el rece şi aspru. Stai dacă-ți place şi pleacă cînd îți vine dorul de ducă. Mă întreb, însă, unde vei fi putînd să te duci şi ce te vei fi învrednicind să faci.

Elvira ramase o clipă ca parul înfipt în pămînt.

— Ce mă voi fi învrednicind să fac!? grăi dînsa. O! multe e în stare să facă o femeie ca mine! Multe! zise iar şi plecă, . .

...Del — grăi nenea Iorgu cînd ajunse iar să povestească cele ce s-au petrecut în urmă — eu spun numai lucruri pe care le-am văzut cu ochii mei ori le-am auzit cu urechile mele. După spusele altora nu mă prea iau.

Mare zarvă s-a stîrnit in mahala cind de la casa cocoanei Aspasiei a pornit vestea că Costache şi-a cumpărat tocmai departe in Izvor o căscioară şi a deschis acolo, sub Dealul Spirii, în socoteala sa, o tîmplărie şi că Elvira cea frumoasă, prințesa mahalalei, s-a logodit cu el. Stetea lumea şi se mira şi nu-i venea lumii să creadă că ea s-a hotărît să facă una ca aceasta şi că Tănase nu-şi dă silința s-o oprească. Numai pe ici, pe colo se ivea cîte-o babă care zicea ca cocoana Aspâsia: „N-ai ce să-i faci, fata Marghioalei se dă la teapă!"

S-a făcut apoi şi căsătoria, ce-i drept, la casa părinților, dar fără nuntă şi fără alai, cum li se cuvenea unor tineri puşi în pizmă cu toată lumea. Zestre ar fi voit Marghioala să ceară pentru fata ei, dar nu voia Tănase să-i dea şi nici că ar fi primit Elvira, care ținea să arate că poate să-şi ție Costache şi din vrednicia Iui casa.

Am trecut in citeva rinduri pe la căscioara din Izvor. Avea patru Încăperi, curte destul de lungă şi grădiniță în fundul curții.

Costache lucra în tovărăşie cu alți trei Umpleri buni mai ales la reparaturi, căci acum, la început, nu prea găseau de lucru şi n-aveau nici capital ca să poată lua lucrări mai mari asupra lor. Nu le erau deci prea rare zilele pe cari le petreceau stînd de vorbă ori plimbindu-se fără de nici o treabă. De aceea nici că îndrăznea Costache să-şi ia ucenic. Omul chibzuit le face toate la timpul lor.

— Lasă, Costache — zicea tînără nevastă — că vin toate una cîte una: tata a început-o chiar mai pe sărăcie decît tine, iară mama n-avea bărbat, ca mine.

— Cu atît mai puțin ei s-o ție ca mine.' răspundea el, netezindu-şi de pe frunte părul cel galben, ca subțiri fire de aur.

Erau tari amîndoi în credința că au să ajungă departe şi de aceea mai ales dlnsa era mereu veselă, adevărată lumină în casa ei cea curată ca oul proaspăt.

Nu era cu putință s-o vezi la treabă fără ca să-ți năvălească în ochi lacrămi de înduioşare.

Tănase se făcuse cu desăvîrşire posomorit, încît îți era, silă să te apropii de el, şi trecînd pe uliță, nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci mereu cu ochii în pamînt, ca să nu vadă pe nimeni. Ei binel chiar şi el ar fi fost cuprins de duioasă veselie dac-ar fi văzut-o pe Elvira făcîndu-şi treburile la casa ei.

Nici că se poate închipui ceva mai încîntător decît femeia care-şiface în voie bună şi cu toată inima sfînta •slujbă de roabă a cuibului familial.

îmbrăcată într-o rochie scurtă, încinsă cu un şorț curat, cu o basma roşie legată peste părul adunat in creştet şi cu mînecile suflecate, ea era neasemănat mai frumoasă decît odinioară, cind se gătea să iasă ca o porumbiță la plimbare. Frumoasă era, încît Costache, uitîndu-se la ea, era strivit de simțimintul că nu este el vrednic să aibă asemenea podoabă la casa lui.

Şi iar rîdea Elvirica şi vorbea pe nesuflate, iar cînta sticlețelul, de umplea casa, şi curtea, şi grădina.

O vedeai acum dereticînd prin casă, măturind, scuturînd praful, aşezînd fiecare lucru la locul lui, peste cîtva timp învîrtea lingura de lemn in cratiță, spăla şi ştergea farfurii şi tacîmuri şi tot ea aşternea masa şi ducea pe ea bucatele gătite. Astfel o vedeai zburînd ca albinița de ici-colo, întrebîndu-se mereu cum făcea mama ei ceea ce acum avea să facă dînsa şi dîndu-şi silința să iasă toate bune şi frumoase.

Cînd credeai că le-a sfîrşit toate, lua acul ori iglița şi se punea pe dres, pe cîrpit ori pe cusut, nu era pentru ea nimic prea greu, nici umilitor în ale căsniciei.

— Mai lasă-le! îi zicea Costache, făcîndu-şi amarnice mustrări.

— Mă superi, Costache, îi răspundea dinsa. Nu poți sa-ți închipuieşti cu cîtă plăcere le fac toate şi cît de mulțumită sunt văzîndu-le făcute. Multe nu voi mai putea să fac după ce vom fi ajuns să ne luăm un ucenic, ba poate chiar o slugă.

El îşi întorcea capul şi se uita în altă parte, pentru ca ea să nu vadă în fața lui oglindirea mustrării.

„Aşa — îşi zicea în gîndul lui — numai aşa avem să ni-o gîndim pe Maica Domnului, icoana cea curată a lepădării de sine."

„Ce-am făcut!? se tinguia din ce în ce mai des. Ce-am făcut? De unde am luat eu, nemernicul de mine, îndrăzneala de mă ridicai pînă la dînsa, ca s-o scot din ale ei şi s-o cobor în rînd cu mine?"

Starea aceasta nu putea să dăinuiască; într-un fel ori într-altul trebuia să i se pună capăt.

N-ar fi avut decît să se plece şi să se ducă la Tănase, ca să-i ceară iertare şi toate se porneau mai spre bine. Ea se simțea însă adine jignită cînd i se vorbea fie chiar şi mai pe departe despre aşa ceva.

— Nu e mîndrie, Costache, zicea, nici încăpățînare. Sunt gata sa Ie cad în genunchi, să le sărut mînile şi să le sărut picioarele că e bun tata, urmă ea cu ochii plini de lacrămi, şi bună e mama, buni sunt amîndoi ei ca numai puțini dintre părinți. Nu voiesc însă să creadă şi [să] spună frațiimeişisă zică lumea că m-ai luat fiindcă rîvneai la zestrea mea. Nu! asta m-ar jigni de moarte. Dacă dar în adevăr mă iubeşti, aşa cum te cred eu, să muncim amîndoi din greu, ca să agonisim şi noi ca tata, care nu are să se simtă mîngîiat decit atunci cînd ne vor ierta puterile să mergem la el în trăsura noastră şi să-1 primim într-o casă ca şi acea în care m-a crescut pe mine. Nu-i aşa, Costache!?

— Să ne ajute Dumnezeu! răspunse el, sărutînd amîndouă mîinile ei.

— Dai —urmă ea ştergindu-şi lacrămile — mi-e dor şi mie de ei, şi de toți, dar acum nu mă pot duce cîtă vreme nu-mi dau ei vreun semn că doresc să mă vadă.

Multă bucurie a fost dar şi multe lacrămi s-au vărsat peste vreo trei săptămîni, de Sf. Mărie, cînd Costache şi Elvira s-au pomenit cu cocoana Marghioala la casa lor.

— Ştiind că pe tine nu te iartă firea şi nevoile să vii, grăi dînsa plîngînd cu mare parapon, am venit

eu la voi, aşa, singură, căci păginul acela de tatăl tău şi-a pus piciorul în prag şi numai la treburile tovărăşiei gindeşte, iar fraţii tăi se ţin de pulpana lui.

Au stat apoi mult amindouă împreună şi mult s-au bucurat şi au plîns, cum numai rar de tot se întîmplă ca fata şi mama să se bucure.

Au trecut din odaie în iatac şi iar în altă odaie şi mama se bucura cît de curate sunt toate. Au trecut în bucătărie şi le-au cercetat toate de-amănuntul. Mama se bucura de fiecare cratiță, de fiecare oală, de fiecare borcan, de fiecare castron, căci toate erau ale fiicei sale şi treceau în fiecare zi prin mînile ei. Se bucura mama de găinile risipite prin curte, de puişorii acum crescuţi, de grădinița plină de frunze scuturate, de toate, căci o singură fată avea şi numai de . tot puţine mame se puteau făli cu fată ca Elvira lui Costache.

Peste toate bucuriile se întindea însă ceața cea deasă a mîhnirii lui Tănase cel neînduplecat, care numai la treburile tovărăşiei gîndea, vorba mamei.

Mai spre Sf. Dumitru a început să se risipească şi ceața aceasta.

Costache a început adică să simtă că-i vin şi azi, şi mîine, şi poimîine lucrări şi iar lucrări, de nu le mai poate prididi şi e nevoit să-şi ia ucenici, şi să-şi sporească tovărăşia.

— Elvirico! grăi Costache viu mişcat. Să nu te sperii, dragă, că am să-ţi spun un lucru neaşteptat. Ştii tu că lucrările ce ne vin de citva timp ne sunt trimise de bătrînul?

— Care bătrîn? întrebă dînsa nedumerită.

— Care? răspunse el. Tata. Cu lucrările mai mărunte, pe care nuvrea să le primească, îi trimite pe oameni la noi.

— Se poate?! strigă ea. E adevărat? Nu te înşeli tu, Costache?

— Aşa estel Nu mai încape nici o îndoială.

— O, Doamne! bun eşti, Doamne! exclamă dînsa şi-o porni iar pe plîns. Acum mergem, Costache, la tata, să-i mulțumim.

O SOCOTEALĂ

Să mai spun acum cum au venit lucrurile cu arestarea lui Fănică.

Rele, cum sunt, gurile mahalalei s-au pornit cam de la casa cocoanei Aspasiei şi au luat-o pe Elvirica lui Tănase Colţatu de au purtat-o cum vîntoasele ridică frunza uscată în slava cerului şi-o duc unde. nici prin gînd nu-ţi trece. Ştiau chiar şi cele mai depărtate dintre cele mai depărtate dintre vecine de ce anume s-a mărîtat Elvirica după Costache, fie chiar şi după Costache, şi s-a mutat tocmai sub Dealul Spirii, unde dracul îşi înțărca copiii. Mai ales acum i se zicea Elvirichii Prinţesa, cum am zis la început, nu pentru că era, ci pentru ca nu era, adică nu ajunsese să fie prinţesă.

Tot atit de bine dumirite erau vecinele asupra cuvintelor pentru care Tănase nu mai voia să ştie de fata sa şi inginerul, care se pricepea atît de bine la facerea socotelilor, n-a mai ţinut să o ia pe Elvirica de soţie. Făceau ei amîndoi treabă bună şi fără ca să intre în legătura familială.

Fiind vorba de lucruri destul de obicinuite, despre care prin mahalale nu sa vorbeşte pe şoptite, ci fără multă sfială, ştirile au pătruns în curînd pînă la urechile celor doi fraţi, Sandu şi Fănică, supăraţi amîndoi pe sora lor nu numai pentru că s-a măritat după Costache, ci şi pentru că i-a lipsit şi pe unul si pe altul de cumnatul ce-şi alesese.

Fănică, advocatul, îşi avea acum masa şi dulapul sub acelaşi acoperiş cu inginerul, fostul său meditator, care i se făcuse bun prieten.

Prieten putea să-i fie inginerului şi Sandu, cu toate că nu şi-1 dorise cumnat.

Nu era insă nici unul, nici altul prieten al boierului Aristid Ghica, prinţul mahalalei, care nu putea să uite ruşinea pe care a păţit-o şi era cuprins de năvalnică mînie de cîte ori îşi aducea aminte că femeia doririlor sale s-a măritat după un tîmplar.

Cunoscîndu-i slăbiciunea aceasta, prietenii săi mai apropiaţi au prins obiceiul de a-1 tachina întrebîndu-1: „Ce-ţi mai face soacra?"

El, om din lumea mare, răspunde cu vorbe în doi peri, din care uşor poate [reieşi] şi înţelesul[1] că fosta lui slăbiciune s-a măritat după un tîmplar ca să scape de o ruşine, iar tîmplarul a luat-o ca să-i fie paravan. Cam aşa au pornit de la casa cocoanei Aspasiei gurile rele, care au pătruns pînă în urechile celor doi fraţi.

Ei nici pe departe nu bănuiau unde este obîrşia zvonurilor; le era însă urgisit Aristid Ghica fiindcă numele lui era pus în legătură cu al surorii lor, care, cu toate cele petrecute, tot singura şi mult dragă soră le era.

îndeosebi Fănică mai avea apoi şi fel de fel de alte • socoteli cu el. Lasă că nu-1 putea ierta pentru că s-a ţinut de capul Elvirichii, dar mai era la mijloc şi Laura, pe care Aristid o scosese din minţi.

S-a întîmplat apoi că într-o noapte, Tereriu, bine ştiutul prieten al lui Fănică, şi Calăcescu, un alt funcţionar al primăriei, ieşind de la teatru, s-au luat de braţ şi au trecut la „Alhambra", ca să mai petreacă şi acolo vreun ceas. La una dintre mesele aşezate la loc mai retras au dat peste un prieten al lui Calăcescu, un anume Armând Baiceff, care stetea de vorbă cu Aristid Ghica.

De curînd veniţii voind să **Be** aşeze tot la masa aceea, Calăcescu, prezentînd pe prietenul său, a zis în glumă: „Amicul meu Tereriu de la Obor, advocat şi reprezentant al oborenilor în sfatul capitalei."

— Cunoştinţă veche, grăi Aristid închinîndu-i mîna lui Tereriu, a cărui cunoştinţă o făcuse după arestarea lui Tănase, cînd îl înduplecase să nu spună adevărul.

— Mă iartă, răspunse Calăcescu, n-o ştiam aceasta.

— Se poate ? replică Armând tot în glumă. Oborean şi **d**-sa. *.4 **proposl*** monşer. Am uitat să te întreb: ce-ţi mai face viitoarea soacră?

Aristid era obicinuit cu asemenea glume, după părerea lui nesărate, şi-şi avea totdeauna răspunsul la ele.

[1] **în text:** *se* ***poate şi înţelesul.***

— Mă interesam, zise, de aceasta odată, cînd mă temeam că o să am nevoie de a-mi legitima copilul. S-a găsit însă cineva care m-a scăpat de sarcina aceasta şi nu mai am cuvinte de a mă interesa.

Calăcescu zimbi, iară Armând rîse cu hohot.

Tereriu o cunoştea pe Elvira şi, chiar dacă n-ar fi fost prieten al fratelui ei, se simţea atins şi sîngele îi năvăli în obraji.

— O glumă de spirit, grăi dînsul. Eu însă cunosc, din întîmplare, pe dama de care e vorba şi daţi-mi voie să vă spun că nu cred ceea ce aţi spus.

— Ceri vizită medicală? întrebă Aristid, tot ca om de spirit.

— N-am nevoie de ea, grăi Tereriu.

— Eu i-am făcut destule personal, grăi Aristid cu sfruntare.

Tereriu tresări. îi venea să sară la el, să-1 apuce de piept şi să-1 izbească cu capul de zid. Ar fi provocat însă scandal într-un local public şi n-avea căderea de a face aceasta cînd era la mijloc o femeie cu care n-avea nici o legătură.

— Dacă e aşa — grăi dar, stăpînindu-şi firea — cer iertare, mă închin,

Ziua următoare 1-a luat apoi pe Calăcescu şi amîndoi împreună s-au dus să-1 caute pe Fănică şi să-i spună cele petrecute.

Fănică se cutremură, şi cît ai număra una, două, trei, i se revărsă fierea în sînge de i se făcu verde faţa şi-i intrară ochii în cap. Dacă Aristid Ghica s-ar fi aflat în faţa lui, nu s-ar fi mulţumit să-1 omoare, ci l-ar fi sfărîmat în bucăţi, l-ar fi tocat mărunt, ca să nu se mai aleagă nimic de el.

— Asta nu poate să rămîie aşa 1 grăi dînsul cu glas înăbuşit de patimă şi tremurînd de frică. HaidM să mergem la Sandu.

S-au şi dus.

Sandu era şi el în stare să-1 omoare pe mişelul acela, să-1 taie în bucăţi şi să-1 toace mărunt; mînia lui nu era însă tot atît de oarbă ca a fratelui său, care de atîta timp îl ura pe Aristid şi multe de tot avea pe inimă.

— Mai stăi, grăi Sandu. Aşteaptă să ţi se mai stîmpere singele şi să ţi se potolească **firea.** Greu lucru n-ar îi să-i descarci un glonte în piept, să-i înfigi junghiul în inimă ori să-i spargi capul cu securea; n-ai însă să **pierzi** din vedere că, făcînd aşa, **îţi** dai sora şi cumnatul, mama şi tata, ne dai pe toţi în gura lumii, care săptămini, ba chiar luni întregi de-a rîndul ar rumega mereu flăcări, ca sâ-1 scoată în cele din urmă tot pe el jertfă nevinovată! Tu ştii tot atît de bine ca mine că trăim în mijlocul unei lumi ahtiate de mulţumirea omului mişel, care poate să-i seoată pe alţii încă mai mişei.

— Tocmai de aceea, strigă Fănică, tocmai de aceea vreau să ajung în faţa Curţii cu juraţi, ca să dovedesc că un om netrebnic şi neruşinat este el, o ruşine pentru neamul **omeneBC,** că el a minţit cu sfruntare. I-o datorez aceasta surorii mele, i-o datorez lui Costache, care in cele mai grele împrejurări a sărit pentru mine aducînd o jertfă grea, li-o datorez părinţilor mei, cărora atît de adeseori li-am amărît viaţa, mi-o datorez mie însumi — urmă cu năvălnicia patimei oarbe — mie, care mai mişel decît dînsul aş fi dac-aş putea **să** uit ceea ce mi-a făcut. Ce rost ar mai avea pentru mine viaţa dacă în fiecare clipa ar trebui **să**-mi fac **cele** mai amarnice mustrări că n-am avut destulă bărbăţie ca să-mi fac fără de şovăire datoria 1? Şi dacă e vorba — adăugă el îndurerat — nici nu e vrednică viaţa **să** fie trăită în mijlocul unei lumi în care minciuna, făţărnicia, reaua-credinţă şi slugărnicia stăpînesc şi oamenii ca trîntorul acela sunt purtaţi în palme şi sunt îngăduiţi să calce în picioare pe cei cu adevărat vrednici. E mare şi grea socoteala ce am cu el.

Atît Calăcescu şi Tereriu, cît şi Sandu îi dedeau lui Fănică multă dreptate, stăruiau însă şi în părerea că ar fi lucru de tot urît să dea fie cu arma de foc, fie cu junghiul, fie cu săcurea năvală asupra unui om fără ca să-i fi spus mai înainte că are s-o facă aceasta.

Fănică a stat citva timp pe gînduri şi şi-a dat în cele din urmă seama că în adevăr aşa, fără de veste, ieşind oarecum pe neaşteptate din tufiş, numai hoţii dau năvală.

— Bine! grăi dar. Am să-i trag o pereche de palme zdravene, şi celelalte urmează ele de ele.

Aşa a şi făcut el şi de aceea a fost arestat, cum ai văzut, după ce s-a întors acasă.

Atîta pot să spun; celelalte vor urma mîine şi de acolo înainte. Ştiu că timp de cîteva săptămîni o să vuie şi-o să urle mahalaua.

CEAS RĂU

— Asta tu ni-ai făcut-o! — îl înfruntă Tănase pe fiul său Fănică — numai tu,, om născut în ceas rău. După ce te-ai încurcat ca un bezmetic pe acolo pe la cocoana Aspasia, ai încurcat-o şi pe sora ta. Ea niciodată nu s-ar fi dus la baba aceea vicleană ca să-1 întîlnească şi el niciodată n-ar fi intrat în casa mea, unde n-avea ce să caute, dacă tu nu m-ai fi băgat cu minciunile tale în încurcăturile din care numai el putea să mă scoată. Nenorocitul acela de Costache niciodată nu s-ar fi înstrăinat de mine dacă nu l-aţi fi ispitit voi «ă mă mintă şi el. Minţitu-m-aţi tu şi Sandu şi acum, căci n-aveaţi să vă avîntaţi prosteşte, fără ca să-mi spuneţi şi mie care vi-e gîndul.

Fănică sta umilit în faţa lui şi nu îndrăznea să zică nici o vorbă.

— Ce faci acum!? urmă bătrînul. Bîjbîi toate cîrciumile, toate băcăniile, toate ceainăriile, iar diseară gazetele o să răspîndească vestea in tot oraşul şi în ţara întreagă; pretutindeni unde om cu om se întîlneşte, tu şi sora ta şi cumnatul tău şi părinţii tăi sunt în gura tuturora. Mie nu-mi pasă! adăugă el; Eu rămîn tot eu, orişice va fi crezînd lumea despre mine. Cîtă vreme munca mea e mai bună şi mai ieftină decît a altora şi cîtă vreme vorba mea e vorbă, le sunt tuturora om cinstit, pe care-1 caută toţi ce au nevoie de el. Voi însă, voi ce faceţi? cum răzbiţi prin lume voi, cari aveţi obrazul mai subţire, cari atîrnaţi de alţii, voi, cari în toată clipa aveţi nevoie de buna părere a obştei!? Pe mine nu de mine, ci de voi mă doare, obrazul meu nu de ruşinea mea, ci de a voastră se umple de singe!

Fănică se Îmbărbăta.

— Tocmai de aceea am făcut ceea ce trebuia să fac, răspunse el. Toată lumea ne-ar fi despreţuit şi n-am fi avut să ieşim din casă dacă n-am fi avut bărbăţia de a-i cere socoteală omului care a îndrăznit să ocărască pe sora noastră. Mi-am spălat, tată, obrazul!

— Ţi l-ai spălat, răspunse Tănase. Nici că-ţi fac mustrări pentru ceea ce ai făcut.

Era, în adevăr, foarte grea starea lui.

El fusese arestat pentru că la Curtea de justiţie, unde-l aşteptase pe Aristid Ghica, nu se afla singur, ci împreună cu fratele său, cu Tereriu şi cu Calăcescu. De aceea Aristid Ghica a dispus arestarea lui, ca om laş care nu are bărbăţia de a-şi face agresiunea singur. S-a învederat însă mai tîrziu că cei trei nu-l însoţiseră ca să-l apere, ci la nevoie să-l oprească de a merge prea departe, şi după cîteva ceasuri nu i-a rămas pălmuitului decît să-l pună pe Fănică în libertate şi să-i trimită martori. Martorii nu sosiseră încă, şi Fănică se zbătea întrebîndu-se ce are să facă dacă s-ar întîmpla ca îngîmfatul acela să-l socotească incapabil de a cere satisf acţiune.

„Tot îi trag un glonte în piept"! îşi zicea.

Cu atît mai vîrtos era Costache pornit s-o facă aceasta.

„Are să se întimple o mare nenorocire!" îşi zisese el odinioară.

Aflînd acum cele petrecute, cu înmiită putere s-a reivit în sufletul lui sentimentele care-l făcuse să rostească vorbele acelea.

Elvira stetea căzută într-un jeţ, cu ochii pierduţi în vînt, mută, surdă şi oarbă, sleită de puteri, înţepenită, plină de căinţă şi cu mintea oprită asupra unui singur gînd: „Ce fac eu? ce fac acum? mai e undeva în lumea aceasta loc şi pentru mine? se poate să mă mai iert eu însămi pe mine şi sa mă ierte şi alţii!? Nu, în fiecare clipă a vieţii mele am să-mi fac mustrări amarnice pentru faptele nesocotite pe care le-am săvîrşit cu uşurinţă, sub imboldul slăbiciunilor mele."

Costache sta şi se uita ca într-aiurea la ea şi nu ştia ce să-i zică şi ce să-i facă spre a o mîngîia, cum s-o împace şi s-o încredinţeze că încetul cu încetul au să fie date toate uitării, nu ştia, căci nemîngîiat era şi el, neîmpăcat şi şovăitor în credinţă se făcuse, şifirea lui se răzvrătea în faţa minciunii.

— Costache, grăi dînsa, îngrozitoare plagă e în lumea aceasta fapta celui ce neadevăr grăieşte ştiind că nu-i adevărat ceea ce spune. Crezi tu că e cu putinţă ceea ce a spus acea gură spurcată?

— Nu! — răspunse el cu toată hotărîrea — nu numai că nu cred, ci ştiu şi mărturisesc pe sufletul meu că el numai din gînd de răzbunare a spus minciuna. Om sunt însă, fiinţă şubredă, şi mă cutremur gindindu-mă că într-o clipă de slăbiciune, de supărare ori de rău îndemn aş putea să stau la îndoială şi să-ţi fac mustrări de care să mă căiesc în urmă. Nu cred, Elviro, dar trăim într-o lume frămîntată de porniri pătimaşe, în care trec în fiecare zi printre oameni, dintre cari unii stau la îndoială, alţii cred şi iar alţii se bucură cînd semenii lor sunt grăiţi de rău, şi obrajii mi se umplu de sînge, şovăi stînd pe picioare şi mă îngrozesc în faţa zilei de mîine cînd mă uit împrejurul meu. Eu nu pot, Elviro — urmă el cu desăvîrşire frînt — nu sunt în stare să te mint, nici să-ţi ascund adevărul: sunt lucruri peste cari bărbatul cu cuget curat nu poate să treacă, mă trec fiori de gheaţă cînd îmi dau seamă ce se zice şi ce se crede despre noi amîndoi, mi se face negru înaintea ochilor, îmi e parcă peste putinţă să cred c-o să mai am zi luminoasă şi bună în viaţa mea.

Elvira a ascultat tot timpul uitîndu-se cu ochii ei mari la el.

— Ce să zic atunci eu, de atîtea ori vinovată 1? exclamă dînsa. La ce mă mai pot aştepta in lumea aceasta!?

Steteau tîmpiţi unul în faţa altuia: nu mai aveau nici gînd în mintea lor, nici glas ca să şi-l spună.

— Ah! — ofta ea într-un tîrziu — ce-o să zică tata!? Tăticul meu cel bun şi plin de iubire ce-o să zică!?

Se plimba tăticul ei, ca odinioară, în sus şi în jos acolo departe, la Obor, prin curtea cea mare, călcînd paşi lungi şi apăsaţi şi bălăbănindu-şi braţele la tot pasul, muiat, cuprins de înduioşare, din ce în ce mai răpus de simţămîntul că o mare nenorocire i s-a întîmplat.

Gîndul lui era dus la fiica sa cea bună, cuminte şi năpăstuită, la fiica lui cea gingaşă şi mult încercată, greu nedreptăţită.

„Ce face ea? Cum poate să le rabde toate?" se întreba el, mereu pornit de a se duce, de a alerga la ea, ca s-o mînglie şi s-o îmbărbăteze, zicîndu-i: „Ce-ţi pasă!? Nu e vrednică lumea în care trăieşti să ţii seamă de părerile ei, viaţa petrecută în ea nu e vrednică să-ţi faci inimă rea. Mergi înainte pe calea ta şi nu te uita nici la dreapta, nici la stînga, nici mai ales înapoi."

Trebuia neapărat să se ducă. Nu s-ar fi iertat niciodată pe sine însuşi dacă pînă chiar nici în împrejurări atît de grele n-ar fi sărit să-i vie într-ajutor şi lui Costache, mai ales lui.

Tănase era pe plecate cînd a venit Tereriu să-i spună că Fănică a fost omorît în duel şi trupul lui a fost dus la Morgă, de unde urma să-1 ceară şi să-1 aducă acasă.

Orişicît de zguduitoare ar fi fost vestea aceasta şi orişicît de amarnic s-ar fi bocit cocoana Marghioala, Tănase a rămas liniştit şi tăcut, şi-a făcut cruce şi a plecat fără de întîrziere la Morgă.

Gîndul lui era însă la căscioara din Izvor, unde trebuia să se ducă in cea mai mare grabă după ce va fi scos de la Morgă trupul neînsufleţit al fiului său.

„Cei morţi cu cei morţi, şi cei vii cu cei vii", zice românul: avea Tănase multă dreptate cînd îşi îndrepta gîndul spre căscioara din Izvor, unde era mare nevoie de ajutor.

Tot cam pe timpul cînd Tănase a plecat la Morgă, Costache şi Elvira, care de mult acum steteau muţi, tăcuţi, nemişcaţi şi cu mintea oprită în loc, s-au pomenit faţă în faţă cu Sandu, care niciodată nu le mai intrase în casă.

Nu le părea venirea lui a bine.

Se vedea de altminteri şi din faţa lui că e de tot dureroasă vestea pe care o aduce.

Costache rămase tot mut, tăcut şi nemişcat, lacrămi mari i se iviră în ochi şi începură să-i treacă peste obraji.

Elvira tot aşa, dar lacrămi nu mai avea. Ea-şi plecă peste puţin capul, îşi puse amîndouă mînile una peste alta pa piept şi rămase aşa.

— Atît a mai lipsit! şopti, în sfîrşit, ridicînd ochii spre cer.

Era atîta durere mistuitoare în glasul cu care a rostit cele cîteva vorbe, în mişcare şi în întregul ei fel de a fi, încît Costache şi Sandu se cutremurară.

— Iată unde-am ajuns! grăi Costache posomorit şi cu sprîncenele încruntate. Tu l-ai omorit, şi viaţa noastră întreagă o să fim urmăriţi fără milă de umbra lui sîngerată şi înfiorător de jalnică!

Elvira tresări, se îndreptă ridicînd capul şi se uită mirată la el.

— Aşa e, Costache! răspunse ea. Fără de milă am să fiu prigonită în fiecare clipă a vieţii mele, dar numai eu singură, căci tu nici o vină nu ai. Grele au să fie, dar nu totodată şi lungi suferinţele, căci sunt lucruri peste cari femeia care se simte nu poate să treacă.

Rece apoi şi liniştită, ea se duse la Sandu şi-i întinse mîna, iară el o îmbrăţişa şi se sărutară pe amîndoi obrajii.

— Îţi mulţumesc, Sandule, îi zise, c-ai venit, dar te rog să nu-1 laşi pe tata singur în împrejurări atît de dureroase, ci să mingii împreună cu el pe mama. Mare uşurare îmi faci, Costache, dacă-1 însoţeşti tu, ca să le duci mîngîieri din partea ta şi sărutări din partea mea, spunîndu-le că am nevoie de repaos.

Era peste putinţă ca ei să nu ţină seamă de dorinţele ei, plecînd fără de întîrziere.

Rămînînd singură, Elvira şi-a mai uşurat sufletul într-un plîns liniştit şi îndelungat, apoi a trecut în atelierul tîmplariei, ca sa scotocească prin sticle şi prin borcane.

Timp avea destul, căci e lung drumul pe care aveau să-l facă Sandu şi Costache.

Deoarece Tănase[1] a trecut pe la Morgă şi abia de acolo a luat-o spre căscioara din Izvor, el nu s-a întîlnit cu fiul şi ginerele său, cari au luat alt drum.

Era pe înserate cînd a sosit la casa fiicei sale.

Intrînd pe portiță, a găsit curtea goală: nici suflet de om, nici ciine nu i-a ieşit în cale, dar găinile nu se culcaseră încă, ci ciuguleau ori rîcîiau pe ici, pe colo.

Uşa de la intrare era închisă. El a bătut încet şi cu oarecare sfială, apoi ceva mai tare, dar nici de data aceasta nu s-a ivit nimeni. A încercat dar zăvorul şi, văzînd că uşa nu e încuiată, a intrat şi a început să tuşească. Neivindu-se nici acum nimeni ca să-l primească, inima a început să-i bată şi-o vie îngrijorare l-a făcut să deschidă repede uşa odăii despre stradă.

. El a rămas înmărmurit; lucrul de care se temuse se şi împlinise: Elvira, fata lui cea frumoasă, bună, cuminte şi năpăstuită, zăcea întinsă pe un pat de la dreapta, cu fața senină, parcă dormind.

— Care va să zică şi ea! şopti el, apoi făcu cîțiva paşi pînă la pat, căzu în genunchi şi rămase culcat pe sinul răposatei.

Aşa l-a găsit Costache cînd s-a întors acasă.

[1] în text: *Costache*.

CĂILE MORȚILOR

Să nu zici niciodată că nu crezi ceea ce nu poți să înțelegi: dă din umeri şi zi că nu ştii, că se va fi puțind, căci în lumea aceasta se petrec multe de toate pe care noi oamenii nu le cuprindem cu mintea noastră cea mărginită.

Era la noi în sat unul Ieremie care spunea că are legătură cu morții. Mi-l aduc aminte de-l văd şi acum ca-n aievea, mai întîi om ipen şi voinic, iar apoi schilod ca vai de el. Venise de aiurea şi se aşezase în sat ca rotar şi-i ziceau Rotaru şi după ce, schilodit, nu mai făcea roate. Stai şi te mirai cînd îl auzeai vorbind, dar s-au petrecut lucruri în urma cărora omul cuminte nu se mai încumeta să deie cu socoteală că nu sunt adevărate cele spuse de dînsul.

Satul nostru se-ntinde la stînga riului, pe sub coaste, pe amîndouă părțile drumului de țară, şi e lung de ți se urăşte să treci prin el.

Intrînd despre munte, cobori pînă la un pîrîu care taie drumul de țară şi se varsă spre rîu. Partea aceasta a satului sunt Delenii. De la pîrîu iar urci trecînd prin Văleni. Mai sunt însă case şi pe pîrîu la deal: aici sunt Gropenii.

Rotăria se afla la mijloc, intre Deleni, Văleni şi Gropeni: de orişiunde veneai şi orişiunde te duceai, treceai prin fața ei.

în fundul văii, tocmai sus deasupra Gropii, era virful satului, unde se vedea de la mari depărtări, ivită printre crengile copacilor, posomorita Săhăstrie, rămăşiţele unui schit pustiu, in care tot se mai adăpostea ca vai de el părintele Rafail, un călugăr sihăstrit. Din clopotniţa Săhăstriei se deschidea peste sat o largă privelişte asupra livezilor din lunca întinsă şi asupra satelor risipite pe coasta de Ia dreapta riului.

Mai erau acolo în fiinţă nişte case înconjurate cu zid înalt şi gros, pe care numai prin colţurile mai adăpostite rămăsese puţină tencuială.

Poarta de sub clopotniţă, durată trainic din lemn de stejar, era căzută din ţîţîni, încît nu se mai putea închide. Geamurile din ferestrele caselor erau peste tot sparte, pe ici, pe colo lipseau şi cercevelele, şindrila din acoperiş era roasă de vreme şi de muşchi, curtea plină de bălării dese nu era străbătută de nici o potecă, iar bisericuţa din mijlocul ei se surpase de nu mai rămăseseră din ea decît mormane acoperite de buruieni pipernicite.

Clnd se pornea vîntul, îl auzeai din sat cum răzbeşte printre zidurile părăsite, ici vuind, colo pe şuierate, încă mai a pustiu se auzeau în timpul nopţilor de vară bocetele huhurezului, ţipetele cucuvaielor şi ţîţiiturile roiurilor de lilieci, care se încuibaseră în clopotniţă şi prin podul caselor.

Era acolo, între zidurile acelea, ceva ce te făcea să grăbeşti trecînd ziua prin faţa lor, iar în timpul nopţii nici cei mai inimoşi dintre oameni n-ar fi îndrăznit să se oprească în apropierea lor, ba, poate, chiar să intre pe sub bolta clopotniţei fără de clopote.

Nu mai încăpea nici o îndoială că-şi fac acolo veacul duhurile celor înmormîntaţi împrejurul fostei bisericuţe şi păzesc comori numai de ele ştiute, iară părintele Rafail, care adeseori săptămîni întregi nu ieşea în sat, sta în legătură tainică cu acele duhuri. Mai văzîndu-1 şi slab, numai oase şi piele zbîrcită peste ele, unii îi si ziceau Sarsailă mai bucuros decît Rafailă.

Cu totul altfel, Rotaru, care era nu numai rotar, ci totodată şi psalt, ştia să cînte în strană şi citea cu

mare mulţumire sufletească vieţile pline de fapte minunate ale sfinţilor de pretutindeni.

Duminicile, zilele de sărbători, îndeobşte cind n-avea altă treabă, el se urca din Groapă la Săhăstrie şi stetea de vorbă cu părintele Rafail ori citeau împreună *Vieţile sfinţilor,* pe care părintele Rafail le ştia, aşa-zicînd, pe de rost şi le tîlcuia cu multă pătrundere. De aceea Rotaru-I socotea om al Iui Dumnezeu, mijlocitor între sfinţi şi muritorii păcătoşi, cu adevărat sfînt şi el însuşi. Rămîneau cîtecdată pină la miezul [nopţii] ba chiar şi mai tîrziu, aşa numai ei amîndoi, între acele ziduri fioroase, şi atunci de jos din sat se vedea sus la Săhăstrie fereastra cea luminată de opaieţul din chilia părintelui Rafail.

„Ce vor fi urzind 1? se întreba lumea în sat. Ce vor fi puind la cale!? Ce fel de farmece vor îi făptuind!?"

Era învederat că aşa, numai ei amîndoi, nu puteau să vegheze în toiul nopţii, ci-şi făceau treburile ajutaţi de duhurile intrate în legătură cu dînşii.

Rotaru scăpa cîteodată chiar şi el vorba ca părintele Rafail e înzestrat cu darul de a se pune în legătură eu lumea cealaltă, ca să afle cele ce nici vedea, nici auzi, nici pipăi nu se pot, şi om cu mintea limpede nu se mai putea îndoi că e în adevăr la mijloc o făcătură, căci prea îi mergeau lui Rotaru toate în bine şi cu spor.

Lasă că sătenii la el alergau şi pentru cel mai neînsemnat lucru, doar la rotaria lui se opreau toţi drumeţii şi se îmbuibau şi de prin satele vecine oamenii, încît cîştigul nu mai picura, ci curgea puhoi.

Era, ce-i drept, harnic om Rotaru şi priceput şi cumsecade, dară harnici, pricepuţi şi cumsecade mai erau şi alţii, care, cu toate aceste, numai pe gîfăite răzbeau înainte.

Numai noroc curat nu putea să fie la mijloc 1

Una dintre fetele lui s-a măritat după feciorul celui mai de frunte dintre săteni, iar cel mai mare dintre feciorii lui, scăpat abia din oştire, a luat zestre frumoasă şi-a ajuns primar cu eşarpă în trei colori.

De asemenea soartă n-au parte decît aceia cărora li se şopteşte la ureche ee anume au să facă şi de ce

au să se ferească pentru ca in toate împrejurările sâ li se împlinească gîndul.

Lucrul acesta trebuia să se lămurească.

într-o zi de toamnă părintele Rafail s-a coborit în sat, ca să-şi cumpere sare şi făină de mălai. La o cotitură el a dat peste părintele Ilie, preotul satului, un om fără multă ştiinţă de carte, dar cu deosebire sfătos şi neadormit purtător de grijă al turmei păstorite de dînsul.

— Mă bucur, cuvioase părinte, ca te întilnesc, grăi preotul, căci de citva timp mult mă bate gîndul de a te ruga să mă luminezi asupra unor lucruri în privinţa cărora nu sunt în stare să mă dumiresc prin mine însumi.

— încă mai virtos mă voi bucura eu dacă-mi va fi dat să te dumiresc, răspunse călugărul. E un adevărat noroc ca s-a nimerit să trec pe aici tocmai acum, cînd treci şi cucernicia-ta; îmi dau însă seamă despre multele neajunsuri ale firii mele şi mult mi-e teamă ca nu cumva, voind să te luminezi prin mine, să intri în mai adînc întunerec.

— N-am să-ţi pun decît întrebări la care eşti în stare să dai răspuns mai lămurit decît orişicine.

— Ascult, îl încredinţa călugărul, şi sunt gata să-ţi dau răspunsul.

— Sătenii, zise părintele Ilie, se întreabă între dînşii şi mă întreabă din ce în ce mai stăruitor şi pe mine ce veţi fi făcînd cuvioşia-ta şi Rotaru cînd staţi numai amîndoi pina noaptea tîrzie acolo între zidurile acelea pustii.

— Ce facem? noi amîndoi, numai noi amîndoi ce facem cind stăm pînă în noaptea tîrzie? răspunse părintele Rafail, căutind în mintea lui vorbele potrivite pentru darea pe faţă a gîndului său. Ne bucurăm de viaţa 1 adăugă peste puţin.

— Adevăr ai grăit cînd ai zis că, voind să mă luminez, in mai adînc întunerec am să intru, întîmpină preotul, căci iată că nu sunt în stare să înţeleg răspunsul ce mi-ai dat. Cum oare puteţi să vă bucuraţi de viaţă stînd aşa singuri, cu opaiţul pe masă?

— Dînd uitării nevoile traiului trupesc, ca să,ne facem cu atît mai virtos parte de mulţumirile vieţii sufleteşti, îi răspunse iar călugărul.

— Nu ma sfiesc a-ţi face cuvioşiei-tale mărturisirea că încă mai puţin am înţeles.

— Nu ţi s-ar cuveni sa porţi haina pe care ai îmbrăcat-o dacă în adevăr chiar nici numai atît n-ai înţelege, îl înfruntă călugărul cu blîndeţe cuvenită. Numai oamenilor de rînd li se poate ierta să stăruie în gîndul că de viaţă ne bucurăm îmbuibîndu-ne la masa încărcată de mincări şi de băutură şi potolindu-ne în fel de fel de chipuri poftele trupeşti.

în apropierea lor se afla un dud ale cărui frunze mari erau pişcate de brumă şi acum îngălbenite.

– Iată — urmă părintele Rafail — vezi cum frunzele acestui copac, atinse de cea mai uşoară adiere, se scutură şi cad una cîte una moarte la pamînt? Ele nu însăşi prin sine au intrat în fiinţă, ci-şi au obîrşia in copacul care le este obîrşia şi le-a hrănit pentru ca să se hrănească prin ele. Cad acum după ce şi-au împlinit menirea şi sunt risipite de vînt. Tot astfel şi omul nu prin sine însuşi a intrat în fiinţa şi nu numai prin sine şi pentru sine trăieşte, ci-şi are obîrşia omenească din care face parte şi care prin el vecuieşte. Deosebirea e numai că omul poate să-şi dea seama despre aceasta şi să se dumirească asupra rostului său în viaţa obştească. Frunza moare după ce nu mai are rost în viaţa copacului şi e spulberată de vînt; omul moare şi el cînd îi sună ceasul, şi una din marile mulţumiri sufleteşti e să-ţi dai în ajunul morţii tale seama că ţi-ai împlinit, trăind, menirea ca f ca soţ, ca părinte, ca om între oameni. Să nu te ţ. doieşti, cucernice părinte, că noi oamenii nu ne-am născut ca să trăim — urmă el ridicînd glasuj j trăim pentru ca să ne împlinim menirea, şi pustie, seacă, zbuciumată, nesuferită e viaţa muritorului care numai pentru sine trăieşte.

— Vei fi avînd cuvioşia-ta multa dreptate, întîmpină preotul, dar nu e mai puţin adevărat câ e o plăcere să mănînci, să bei, să odihneşti, să dai ascultare trupului celui lacom.

— Fără îndoială! întîmpină călugărul. Numai trăind putem să ne împlinim menirea şi de aceea înțeleptul ziditor ***a*** toate a rînduit plăcerea trupească drept răsplată pentru osteneala traiului trupesc, drept îndemn pentru lupta grea prin care trecem noi muritorii. Mai adevărat însă şi mai curată e plăcerea de a-ți fi înfrînat poftele, de a fi trasde la gura ta ca să hrăneşti pe alții, de a fi suferit ea să poți îndulci viața celor osindiți la suferințe. Sa fii cucernicia-ia-încredințat — adăugă cu căldură — că sunt pline de o senină plăcere ceasurile pe care noi amîndoi le petrecem împreună stînd de vorbă şi cercetînd sfaturile înțelepților din toate timpurile spre a ne dumiri cum avem să trăim şi cum se cuvine să ne petrecem viața pentru ca în ajunul morții să fim împăcați fiecare cu sine însuşi.

— Mă luminez, cuvioşia-ta, încep sl mă luminez, îl încredința părintele Ilie. Oamenii însă, poporenii mei, spun că intrați în legătură cu duhurile celor răposați. E oare cu putință aşa ceva?

— Nu ştiu, răspunse părintele Rafail. Aceasta nu mi-e dat s-o ştiu, dară purtînd haina în care mă vezi îmbrăcat, trebuie neapărat s-o cred. Dacă sfîntul Macarie ne spune că sufletele celor răposați stau timp de trei zile sub straşina casei, le aud şi le văd toate şi numai încetul cu încetul se mai depăitează de la locurile în cari şi-au petrecut viața, eu, nemernicul şi sufleteşte Băracul ieromonah, nu mă pot încumeta să spun că el minte. Dacă sfinții părinți ai bisericii ne spun că au stat în legătură cu sufletele celor răposați şi au făcut minuni cu ajutorul lor, eu aş fi smintit îndoindu-mă în ceea ce priveşte spusa lor. Dacă în rugăciunea de toate zilele zicem „Şi nu ne duce pre noi în ispită, ci ne scapă de cel rău", eu şi cucernicia-ta, slugi ale bisericii creştineşti, trebuie neapărat să stăruim în gîndul că duhurile celor răposați pot să ne povățuiască spre bine ori să ne ispitească impingîndu-ne spre rele. Aşa ştim noi creştinii şi altfel nu putem să credem, mai ales noi cei ce suntem totodată şi povățuitori ai obştei creştineşti.

Părintele Ilie mişca mereu din cap şi clipea ca omul căruia ochii i s-au împăingenit şi capul i-a rămas buimăcit.

— Ştiu, cuvioşia-ta, zise, şi nu mă îndoiesc că aşa trebuie să ştim şi altfel n-avem să credem. Avem înBă noi, neajutorații muritori, puterea de a face ca cei răposați să intre în voile noastre?

— Aceasta e ceea ce voim cînd ne facem rugăciunile, răspunse călugărul. Chiar şi dacă nu vom fi avînd noi, au ei puterea de a ni se arăta fie în vis, fie în aievea, fie chiar fără ca să ne dăm seamă, şi adeseori din al lor îndemn săvîrşim fapta fie bună, fie rea.

Preotul rămase citva timp eu gura căscată şi cu ochii perduți în vînt.

— Am înțeles — zise apoi — fie în vis, fie în aievea, fie fără ca să-ți dai seamă. Mai ştii!? urmă. Tot ce se poate! Multe sunt cele nepătrunse de mintea omenească! Acum am înțeles.

— Ba n-ai înțeles de locl stărui părintele Rafail. M-ai întrebat ce facem, iară eu ți-am răspuns că ne bucurăm de viață. Ai să înțelegi că ne bucurăm dîndu-ne seamă cum adică ne-am împlinit menirea şi cum avem să ne pregătim pentru moarte pentru ca viața mai de apoi să nu ne fie tot atit de zbuciumată ca cea de acum.

— Da! da! grăi părintele Ilie, pe deplin încredințat că adevărul îl grăiesc sătenii cînd spun că lucruri de tot fioroase se petrec în chilia părintelui din Sihăstrie.

II

Din sus de schit se întindea pădurea mînăstirească, un stejăriş[1] de toată frumusețea, şi mînăstirea mai avuse pomătul de la schit, o întinsă Hvede din sus de sat şi cîteva pogoane de țarină în lunca rîului. Statul, care le stăpînea acum toate aceste, scosese încă de mult în vînzare țarinile, livedea şi pomătul, dimpreună cu dărâmăturile de la Săhăstrie, dar nu

[1] In text: *stejăraş.*

găsise cumpărător, şi Rotaru ţinea deocamdată în arendă livedea şi ţarinile. După ce fiul său a ajuns primar cu eşarpa în trei culori, lumea dedea cu socoteală că tot el le va şi cumpăra în cele din urmă. Nu prea simţea Rotaru în sufletul lui îndemnul de a o face aceasta, dar într-o noapte, Profira, soţia lui, 1-a visat parcă era călugăr şi citea în chilia părintelui Rafail dintr-o carte mare.

Rotaru s-a frămîntat mult gîndindu-se la visul acesta, care avea, parcă, rostul lui.

Se putea, fără îndoială, ca Profira să-şi aibă visul, pentru că se întreba mereu dacă ar fi ori nu bine să cumpere pînă chiar şi dărâmăturile de la Săhăstrie, în care se încuibaseră huhurezi, cucuveici şi lilieci. Visul însă semăna mult a îndrumare. Se cuvenea deci să ceară sfatul părintelui Rafail.

Acesta rămase timp mai îndelungat pus pe gînduri.

— O îndrumare nu cred să fie — grăi dînsul într-un tîrziu — căci daca îndrumat ai fi, n-ai mai întreba, ci ai face fie chiar fără să voieşti. Poate însă să fie o prevestire: visul îţi spune nu ce ai să faci, ci ce vei face, orişicare ar fi sfatul pe care ţi-1 voi fi dînd eu. Orişicum ar fi însă, un lucru n-ai să pierzi din vedere: că noi, călugării, nu stăpîni, ci purtători de grijă am fost; statul dar, luînd averea de la mînăstiri, nu stăpînirea, ci purtarea de grijă a luat-o. Dac-ar fi deci să cumperi de la stat, nu poţi cumpăra ceea ce el nu are, şi nu stăpîn, ci purtător de grijă te faci.

Rotaru clătina mereu din cap, ca omul care aude şi înţelege, dar nu se împacă cu gîndul ce e nevoit a-şi face.

' _ Mă iartă, părinte — grăi dînsul, plecîndu-se puţin — sunt om neajutorat şi prea de puţine ştiutor, prea lipsit de pricepere pentru ca să-ţi pot da răspunsul cuvenit. Dacă înţeleg însă că n-au fost stăpîni călugării, care erau oameni cu viaţă trecătoare şi numai slugi ale bisericii, sunt pătruns de gîndul că erau stăpîne mînăstirile.

Părintele Rafail ridică degetul.

— E greşită calea pe care ai pornit, întîmpină el. Mînăstirile sunt călugării după vremuri, cari au luat

asupra lor sarcina purtării de grijă fie de la domnii, fie de la boierii cari nu mai voiau ori nu mai erau în stare s-o poarte ei înşişi. Ce era adică mănăstirea? Locaş de adăpost pentru cei sătui de viaţă, pentru cei sleiţi de puteri trupeşti şi sufleteşti şi pentru călătorii obosiţi, ocrotirea bolnavilor, a săracilor şi a văduvelor, chivernisitoarea unei bucăţi de pămînt pe care-1 împărţea între cei ce-1 munceau, dînd fiecăruia atît cît e în stare să muncească cu spor. Drept răsplată pentru osteneala purtării de grijă luau, ce-i drept, călugării o parte din roadele pămîntului, dar stăpîn, cu adevărat stăpîn al pămîntului Dumnezeu el singur este: omului i se cuvine pămînt numai spre a-1 munci în sudoarea feţei lui, numai atît cît poate să muncească şi numai cîtă vreme-1 munceşte.

Rotaru iar clătină din cap.

— E foarte frumoasă vorba aceasta, zise el, dară însumi mă ştiu şi mă socotesc şi alţii cu adevărat stăpîn pe roatele şi pe carele făcute de mine, pe uneltele mele, pe averea agonisită de mine, pe casa ce mi-am zidit, pe pămîntul...

— Pîn-aci, iar mai departe nu îl întrerupse călugărul. Stăpîn eşti pe toate cîte le-ai făcut muncind tu însuţi, dimpreună cu ai tăi, stăpîn pe cele muncite de alţii şi cumpărate din sudoarea ta: pămîntul însă nu tu l-ai făcut şi ţi se cuvine numai cîtă vreme îl munceşti. Cîtă vreme se află pe el lanurile semănate de tine, pomii pe cari i-ai sădit şi îngrijit, via pusă de tine, cîtă vreme sunt în fiinţă casele zidite de tine, tîlhari sunt şi făcători de rele, oameni ai fărădelegii sunt cei ce voiesc să te alunge de pe pămîntul luat sub purtarea ta de grijă.

Rotaru se uită lung la călugăr.

— Care va să zică, întîmpină el, o faptă nelegiuită a săvîrşit guvernul cînd a luat averile de la mînăstiri, şi eu m-aş face părtaş al nelegiuirii dacă aş cumpăra de la stat.

— Aceasta n-am zis-o! răspunse părintele Rafail. Nu se cuvine şi nici nu vreau s-o zic. Mînăstirea, primind averile, a luat asupra ei anumite îndatoriri, şi afurisit a fost, sub cel mai greu blestem cade orişicine

care se foloseşte de acele averi fără ca să ţie seamă de îndatoririle împreunate cu ele. Statul a luat averile de la călugări pentru că nu i s-a părut bună chivernisirea lor; el nu are deci decît să chivernisească bine şi să împlinească voinţa celor răposaţi, făcînd tot binele vîndut de dînşii, pentru ca binecuvîntat să fie nu numai de cei vii, ci şi de cei morţi. Multe sunt însă şi ascunse căile morţilor şi praf are să se aleagă şi cenuşă de toate dacă va fi nesocotită voinţa celor trecuţi în altă lume, unde toate sunt văzute şi ştiute şi toate sunt cu putinţă.

Rotaru rămase zguduit şi pe deplin încredinţat că sarcină de tot grea ar lua asupra sa dacă ar cumpăra avutul luat de către stat de la mînăstire.

— Dar statul, întîmpină ei, a lăsat să se surpe biserica şi să se dărăpăneze casele schitului.

— Foarte rău! — grăi călugărul — căci sufletele ctitorilor nesocotiţi umblă văitîndu-se printre zidurile surpate şi cer răsplătire.

— Care va să zică, urmă Rotaru, dacă ar fi să cumpăr cele puse in vînzare, ar trebui să ridic iar biserica şi să pun în stare bună casele.

— Nici aceasta nu — îl încredinţa călugărul — căci dai statului preţul din care poate să le facă toate.

— Dar în viitor!? întrebă Rotaru, cuprins de vie nedumerire.

Părintele Rafail iar începu să se plimbe in sus şi în jos.

La intrebarea aceasta nu se mai glndise şi îi era greu să dea răspuns.

— Să vezi, grăi dînsul în cele din urmă. Dacă aş fi eu în fruntea guvernului, n-aş mai da nimănuia voie să cumpere pămînt, ci tot pămîntul pus în vînzare l-aş cumpăra eu, ca să-1 împart între cei ce sunt în stare să-1 muncească cu hărnicie şi cu pricepere. L-aş da, se înţelege, cu un fel de arendă, din care aş acoperi cheltuielile pentru toate cele bune, şi iar l-aş lua de la cei nevolnici, care nu sunt în stare să plătească cîştiurile.

— De! zise Rotaru mai uşurat. Lucru fără de rost n-ar fi. Vorba e numai că altele sînt gîndurile celor '• ajunşi în fruntea guvernului, şi teamă mi-e să n-o Pot-.

Ispitit însă de una, ademenit de alta şi voind să scape de gura Profirei, care, ţiind să-şi vadă visul împlinit, alerga mereu pe la zodiaşi şi pe la cărturărese, el s-a dat în cele din urmă pe brazdă, şi-a luat inima în dinţi şi a cumpărat livedea, ţarinele, ba chiar şi pomătul de la Săhăstrie, precum şi casele dărăpănate, din care orişicine, afară de dînsul, l-ar fi scos pe bătrînul schimnic.

Era, dacă e vorba, şi oarecare nevoie de aşa ceva, căci afară de primarul şi de fata bine măritată, mai aveau Rotaru şi Profira cea prevăzătoare doi băieţi şi o fată, care-şi aşteptau fiecare partea.

Păcat numai că de aici înainte cei doi băieţi s-au făcut mai ţanţoşi, iar Profira prea se credea, parcă averea cea nouă numai din vrednicia ei a fost agonisită. Sătenii se uitau deci cam chioriş la Rotaru şi la fiul Iui cel cu eşarpă in trei culori.

Era adică în gîndul multora dintre dînşii lucru nepotrivit şi oarecum ruşinos ca un venetic să stăpînească avere păstrată din moşi şi strămoşi, ba fiul veneticului să mai fie încins cu eşarpa de primar.

„Te pomeneşti că oameni pripăşiţi de pretutindeni o să ne ieie pămîntul de sub picioare şi o să ne scoată în cele din urmă din satul părinţilor noştri!" ziceau cei mai răi de gură.

Le era Rotaru tuturora bun cită vreme se mulţumea să cioplească obezi şi spiţe şi să încheie roate; acum, după ce s-a ridicat mai presus de sătenii băştinaşi, lucrurile s-au schimbat, şi el le stătea tuturora în cale şi toţi se împedecau de el. Părintele Ilie, care ştia multe, le spunea, ce-i drept, că Rotaru în înţelegere cu sihastrul de la schit şi după rinduiala celor răposaţi le-a făcut toate, dar lumea e alcătuită mai ales din oameni cari, frămîntaţi de gînduri rele, stăruie morţiş în calea pe care au apucat odată.

Se făcuse urgisit Ieremia, rotarul din Groapa.

Era în primăvară cînd Rotaru şi-a cumpărat averea cea nouă. De Sf. Dumitru a intrat în ea şi citva timp

In urmă, mai spre iarna, s-a întâmplat ca unul dintre cei doi flăcăi să cadă bolnav de lingoare.

De, ce să-i faci?

E în lumea aceasta şi bine, şi rău, şi sănătate, şi boală, atît viaţă, cît şi moarte, şi omul în fiecare clipă la toate are să se aştepte. Dacă de bine are parte, se bucură, iar dacă răul îl cotropeşte, se întristează, şi Dumnezeu a rînduit aşa că fiecare trebuie să ieie parte atît la bucuriile, cît şi la durerile altora care sunt în adevăr ale tuturora, orişiunde se vor fi ivind ele. Te-ai fi aşteptat dar ca sătenii să le sară sătenilor într-ajutor fie chiar şi numai cu vorbe de mîngîiere.

Pizma însă, mînia, zavistia, răul îndemn, ura îl dezbracă pe muritor de firea omenească şi răutatea covlrşeşte în el buna pornire, încît cei slabi de înger rîd cînd alţii plîng şi gem cînd alţii saltă de bucurie.

Aşa au ajuns şi Rotăreştii să se simtă nu numai străini, ci şi urgisiţi în satul unde mai înainte erau bine văzuţi. Vedeau cum toţi se bucură cînd flăcăul a murit, ba parte de mîngîiere n-au avut nici în urmă, după ce fata, îmbolnăvită şi ea, de asemenea a murit.

Le intrase oamenilor în cap gîndul că Rotaru a trebuit să sufere aceste lovituri grele pentru că, ispitit de duhuri necurate, s-a încumetat să puie mîna pe o avere care nu i se cuvenea.

Toate ca toate, dar aceasta lelea Profira nu putea să li-o ierte şi de aceea se simţea mai mult moartă decît vie, gemea mereu, fără ca să-ţi poată spune unde o doare, nu mai ieşea decît la mare nevoie în lumea care i se făcuse din ce în ce mai urgisită şi nu vedea, nici n-auzea pe cei ce pe ici, pe colo ieşeau.

„Ia-mă, Doamnei — ofta dînsa adeseori — că nu mai am nici un rost între oamenii cărora le sunt urgisită."

Se făcuse mai mult stafie decît om în carne şi în oase, era simţitoare de nu mai ştiai cum să umbli cu ea ca să n-o atingi unde-o doare şi să n-o faci să ţipe ca arsă cu ferul roşu, şi iar alerga pe la zodiaşi, pe la cărturărese şi pe la ţigăncile ce dau cu bobii, ca să afle ce-ar trebui să facă pentru ca să scape de năpastea ce-i căzuse pe cap. I se încuibase in cele din urmă în minte gîndul că greu blestem e pus pe averea cumpărată de Ieremie şi că el o să-şi sfîrşească zilele, cum îl visase, pustnic, rămas singur în lume.

Rotaru le vedea toate şi nu se mai putea bucura de sporul averii lui, iar cînd i se plingea părintelui Rafail, acesta dedea mîhnit din cap.

— Fereşte-te, omule, de ispitele Necuratului! îi zicea. De unde adică un zodiaş, o cărturărească ori o vrăjitoare ce dă cu bobii ar putea să spuie ce ai şi ce n-ai să facil? Ar fi, poate, ca prin fel de fel de apucături tainice să se fi pus în legătură cu sufletele celor răposaţi, cari toate le ştiu. De unde am putea însă noi, muritorii neajutoraţi, să ştim dacă nu cumva sunt la mijloc duhuri necurate, care stau pretutindeni la pîndă, ahtiate de a ne duce în ispită ori de a-şi bate joc de noi, amăgindu-ne!? Chiar şi cînd ne spun adevărul, o fac aceasta numai spre a ne prosti, ca sa credem şi ceea ce nu-i adevărat şi la pierzare te duce. Fă-ţi cruce! — mai adăugă el — afumă cu tămîie şi razămă-te pe Dumnezeu şi pe sfinţii puşi în slujba lui, care te luminează chiar şi fără ca să-ţi dai seamă dacă şi cînd se cuvine s-o facă aceasta.

Rotaru rămase pierdut în gîndul că tot e cu putinţă ca zodiaşii, cărturăresele şi ţigăncile să spună şi adevărul. Vorba e numai să ştii cînd în adevăr stau în legătură cu suflete curate şi bune, cari nu-1 ispitesc pe om şi nu-1 amăgesc.

„Orişicum ar fi — işi zise el, cuprins de vie îngrijare — eu nu fac ceea ce voiesc, ci ceea ce împrejurările mă silesc să fac."

O simţea aceasta mai ales după ce băiatul care mai rămăsese la casa lui a tras la sorţi şi a trebuit apoi să-şi facă rîndul la oaste.

Nu mai putea acum Rotaru să muncească numai el singur pămîntul agonisit şi nu-i rămînea decît din două una: ori să-1 deie vreunuia care e în stare să-1 muncească, ori să-şi ieie argat la casă şi să-1 puie pe acesta să muncească în slujba şi în folosul stăpînului.

Nu 1-a mai întrebat acum pe părintele Rafail, ci a făcut ceea ce-i venea mai bine la socoteală, adică şi-a luat argat cu simbrie învoită pe an.

Sătenii se uitau unul la altul şi clătinau din cap. „Pînă chiar şi una ca aceasta!? ziceau unii dintre dînşii. Nu-i e adică destul că s-a făcut stăpîn pe cele ce nu i se cuvin, ci mai suge şi din măduva oaselor, puind pe alţii să muncească în folosulTui."

III

Se învîrtea mereu prin capul lui Rotaru zicătoarea ca nu-ţi rămîne decît să joci după ce ai intrat o dată în horă.

De cîte ori se gîndea adică la Săhăstrie, îi era parcă-I strlnge ceva de gît, căci vedea în faţa sa easele cu acoperişul ciuruit, cu zidurile râmase fără de tencuială şi cu tavanele pe ici, pe colo căzute. Dacă le măi lăsa aşa, într-un an, doi nu se mai alegeau de ele decît mormane de moloz, şi păcat ar fi fost.

Vrea ori nu vrea, era avutul lui şi trebuia neapărat să le mai cîrpească, fie chiar şi numai ca să nu le dărăpăneze ploile de vară şi viscolirile iernii.

Se mai gîndea însă şi la blestemele răposaţilor ctitori şi frica-1 făcea să alerge în dreapta şi în stînga. A şi dat în cele din urmă peste Gigiu, un italian îndrăcit şi cu mustaţa cîrlionţ ca pana din coada vătraiului. LucraSe Gigiu la casele zidite pentru expoziţiunea de la Bucureşti şi era om harnic, sprinten şi priceput la multe, dar şi mare palavragiu, unul dintre cei ce sunt în stare aă-ţi scoată măseaua din gură fără ca să bagi de seamă.

L-a dumirit Gigiu cum are s-apuce lucrurile şi ce trebuie să facă pentru ca cu puţină cheltuială să le scoată toate bine şi trainic la capăt. După oarecare cioroboreală, s-au ajuns apoi la preţ şi n-a rămas decît ca italianul să s-apuce de lucru.

Pentru ca s-o poată porni, avea nevoie de cîţiva salahori, precum şi de cărăuşi, care să-i aducă var, nisip, apă, ceva cărămizi, lemnărie pentru schele, şindrilă pentru cirpitul acoperişului, trestie pentru tavan şi alte mărunţişuri de care mai e nevoie la asemenea lucrări. Zadarnic alergau însă italianul,

Rotaru şi fiul său, primarul, căci salahori şi cărăuşi nici în sat, nici prin partea locului nu găseau.

Era parcă i-a încălecat pe oamenii aceia Diavolul şi nu-i lasă să dea ajutor la dregerea caselor care au fost odinioară şi puteau să mai fie şi-n viitor loc de adăpost pentru slugi de ale Domnului.

Nu vrea o dată cu capul nimeni să puie mîna ori să dea carul nici dacă i l-ai fi cîntărit cu aur.

— Ba bine că nu! zicea unul. Altă treabă n-am decît să intru slugă la unul care ieri a fost fără de căpătîi, iar azi mi se urcă-n cap!

— Del zicea altul. Ce nevoie mai e de noi!? Are şi car, şi argat la curte, şi feciori voinici.

Iar altul spunea pe şoptite că bucuros ar face-o, dar se teme ca nu cumva să mănînce trînteală.

Era-n inimile oamenilor multă pornire duşmănoasă, încît Gigiu, care cutreierase ţări şi avea pe Ungă toate celelalte şi nas subţire, dădea cu socoteală că e la mijloc o tainică înţelegere şi că oamenii clocesc între dînşii şi urzesc ceva, încît mîine-poimîine te pomeneşti că pun mîna unii pe par, alţii pe topor.

Nu-i venea lui Rotaru s-o creadă aceasta, şi încă mai puţin o credea primarul. **In** gîndul lor era la mijloc numai supărarea pentru livezile şi ţarinile cumpărate de Rotaru. Tocmai de aceea s-au îndîrjit şi ţineau amîndoi să arate că pot ei să-şi facă treburile şi fără de săteni. Aveau argaţi cari puteau, aşa, printre picături, să facă si treabă de salahori, precum şi căruţe, de care se putea folosi pe ici, pe colo şi Gigiu.

Mai era apoi şi ginerele lui Rotaru, soţul Liei celei frumoase şi bine măritată, şi dedea azi una şi altul alta, iară mîine se schimbau.

A pornit-o deci Gigiu cu multă rîvnă.

Păcat numai că el prea adeseori era nevoit să-şi piardă timpul ducîndu-se mai pe la Rotaru, ca să ceară argatul, mai pe la primarul, ca să ieie căruţa, mai pe la Lia, fie pentru una, fie pentru alta. Vecinele cele pizmătoreţe, care steteau la pîndă, erau chiar de părerea că italianul cel cu mustaţa cîrlionţ sta mai mult de vorbă cu Lia şi nu-şi prea cată de treaba de la Săhăstrie.

Profira se cătrănea văzînd această răutate femeiască, dară gura lumii nu poate nimeni s-o astupe.

Mai spre toamnă a urmat însă ziua nespus de urîtă in care Profira şi Rotaru au rămas ca trăsniţi din senin: Gigiu a plecat adică fără de veste, de i s-a pierdut urma, şi tot atunci a plecat şi Lia. Le era tuturora învederat că împreună au plecat.

Atît îi mai lipsise Profirei.

Ruşinea aceasta a zguduit-o atît de adînc, încît ea zi bună n-a mai avut. Vecinele nu mai rîdeau pe înfundate, ci cu hohote mari, iar ea nu mai avea inimă sa iasă din casă, ci îi venea să intre în pămînt.

„Ia-mă, Doamne, şi mă scapă !" se tinguia, şi s-ar fi răpus însăşi pe sine dac-ar mai fi avut oarecare vlagă în ea, dar simţea că i se stinge încetul cu încetul viaţa cea mult zbuciumată.

S-a şi prăpădit peste cîteva săptămîni, sărmana de eal

Rotaru a rămas aiurit. Umbla de ici pînă colo, se opreaj bolborosind şi iar pleca mai departe, făcînd fel de fel de gesturi, rîdea şi iar se încrunta, încît nu te mai puteai dumiri dacă mai e ori nu în toată firea ori a înnebunit.

Nebun nu era, săracul, dar nici drept om cu mintea întreagă nu puteai să-l iei.

„Da! —- îşi zicea, vorbind aşa singur cu sine însuşi — o mare nelegiuire am făptuit cînd m-am făcut stapîn pe o avere vîndută pentru cei oropsiţi de oameni. Iată-le că se prăbuşesc toatei Greu blestem roi-a căzut pe cap! foarte greu!"

Muncit de gîndul acesta, ziua nu mai avea astîmpăr şi nu-i mai priia hrana, iară nopţile se zbătea în culcuşul lui şi era lipsit de dulceaţa somnului. Din cînd în cînd i se făcea negru în faţa ochilor şi era cuprins de pornirea de a se duce în deal la Săhăstrie, ca să-l apuce de piept şi să-l lovească de toţi pereţii pe părintele Rafail, care ar fi putut, dacă e vorba, să-l abată din calea cea primejdioasă pe care-l vedea pornit, şi n-a făcut-o aceasta, ci l-a lăsat de capul lui, ba l-a buimăcit spunîndu-i fel defel de bazaconii şi l-a împins, parcă, să cumpere cele ce nu sunt de vînzare.

Iar se potolea insă.

De toate, la urma urmelor, el însuşi şi numai el era vinovat.

Ceea ce i s-a întîmplat lui orişicărui muritor i se putea întîmpla.

Vedea în mintea lui cum toate cele petrecute purced una dintr-alta şi se ţin lanţ încheiat.

Mult a suferit răposata pentru că i-au murit unul după altul cei doi copii, băiatul şi fata, dar ea tot n-ar îi murit daca n-ar fi avut să sufere ruşinea pe care i-a făcut-o Lia. Lia ar fi rămas însă frumuşel la casa soţului său dacă nu i-ar fi ieşit în cale italianul ispititor.

„Pe italian însă eu însumi l-am căutat şi i l-am adus, mînat de un gînd pe care-l socoteam foarte bun. Merge omul orbeşte spre cele ce-i sunt rinduite fie în bine, fie în rău."

Era parcă un duh atoatecovîrşitor le plăsmuise şi le pusese la cale toate, ca să iasă cum el şi numai el le ştia şi le vrea.

Astfel se canonea Rotaru. Rămas singur in casele sale, odinioară pline, din care nu mai îndrăznea să iasă, el, din munte de om, adevărată iazmă se făcuse, încît se cutremură în toată fiinţa lui cînd a simţit că iar a început să-i vie pofta de mîncare, un semn c-o s-o mai ducă un timp oarecare aşa.

Are viaţa omenească rosturile ei, şi dacă nu se mai ducea acum pe la părintele Rafail, ca să-i ceară lămuriri şi sfaturi şi îndrumări, Rotaru iară şi iarăşi se gîndea la răposata, care, dorind să pătrundă tainele viitorului, alerga pe la zodiaşi, pe la vrăjitoare şi pe la ţigani.

îi vorbise Profira despre un fel de vrăjitoare, care, uitîndu-se într-o oglindă fermecată, spunea lucruri în adevăr minunate.

„Del mai ştii!? zise el. Te pomeneşti că..."

Tot la cele spuse de părintele Rafail se gîndea.

în starea la care era ajuns nu-l mai speria nici gîndul de a se fi dat cu suflet, cu trup Necuratului şi s-a dus la muierea aceea care era încă tînără şi-l cunoştea din auzite şi ştia nenorocirile prin care a trecut.

— Ce vrei să afli? îl întrebă ea.

— N-ai să mă întrebi, răspunse el. Dacă eşti in adevăr ştiutoare, ai să-mi spui care e gîndul ce mă frămîntă şi m-a făcut să viu Ia tine.

– Ştiutoare nu sunt, întîmpină ea. Uitlndu-mă în oglinda mea, văd numai ceea ce vede orişicine cînd se uită în ea, dar îmi e cîteodată parcă încetul cu încetul mi se lămuresc cele neştiute şi pot să spun ceea ce doresc alţii să afle. Spune-mi dar spre ce anume are să mi se îndrepteze gîndul.

— Nul stărui dînsul. Eu vreau tocmai să văd daca eşti ori nu în stare să mi-o spui tu aceasta. Altfel, nu pun temei pe cele ce-mi vei spune. Fă cum zici: uită-te în oglindă I

Ea se uită şi iar se uită, se înholbă în cele din urmă pe strîmbate, de-ţi venea să crezi că e într-aiurea.

— Degeaba! zise în sfîrşit. Nu iese! Uite! nu înţeleg, nu mă pot dumirii nimic nu pot înţelege. Mereu te-apasă parcă gîndul că stai singur ca un pustnic, iară eu te văd în casă plină. Te ştiu prin cîte ai trecut, te văd perit de-mi vine să zic că numai puţin o să mai duci, dar în gînd mi te arăţi parcă cele de pîn-acum puţin au fost şi cele mult şi grele abia de aici înainte au să urmeze.

Rotaru rămase un timp oarecare într-un fel de buimăceală.

îi era parcă părintele Rafail stă la spatele lui şi-i şopteşte la ureche: „Bine, omule, îi zice. Nu ţi-am spus să te fereşti de asemenea ispitiri!? Cu <e te-ai ales acum!? De unde poţi să te dumireşti dacă nu cumva vreunul dintre duhurile necurate şi-a bătut prin muierea aceasta joc de tine!?"

Şi totuşi... Multe şi felurite sunt slăbiciunile omului ajuns în strîmtoare.

„Del îşi zise Rotaru. Peste putinţă nu e. Tot ceea ce se poate."

Avea un fecior primar, iar altul oştean, ba nici fata cea fugită nu era moartă şi ar fi putut şi ea să-i umple casa. Cîte şi mai cîte nu sunt in lumea aceasta cu putinţă!?

„Dac-ar fi să fie însă şi una ca aceasta, îşi zise el, în adevăr de multe vînturi o să mai fiu bătut."

Gîndul acesta nu-1 înviora, ci mai vîrtos îl făcea să tînjească şi să simtă că e mai greu să mori decît să trăieşti.

Primea din cînd în cînd cîte-o scrisoare de la fiul său cel din oştire, care i se plingea de suferinţele ce avea să îndure de la cei mai mari decît dînsul. Aceasta parcă-i mai punea sîngele în mişcare,

încă mai virtos i se punea în mişcare sîngele cînd primarul îi spunea cum i s-a înăcrit viaţa pe urma nedreptăţilor pe care era nevoit să le facă pentru ca să intre în voile celor mari şi tari, mai cîte un arendaş, mai cîte-un boier cu trecere, mai slujbaşii stăpînirii mereu strîmtorate de cei ce taie şi spînzură.

„Mi-e cîteodată, zicea primarul, parcă tot avea dreptate afurisitul acela de italian."

Clocotea pretutindeni pe înfundate şi puteau în fiecare clipă să se petreacă lucruri nemaipomenite, că în timp de cîteva zile să se reverse foc şi pîrjol de la un capăt la cellalt al ţării.

Pe Ia începutul lunei martie a şi mers vestea că sătenii dau foc la conace, la grînare şi la pătule, Ucid arendaşi hrăpăreţi, ba chiar şi proprietari şi fac pregătiri să ieie în stăpînirea lor pămîntul muncit de dînşii.

Acum Rotaru sări în picioare, parcă ar fi fost tot omul zdravăn de odinioară.

„Are! — strigă el — are călugărul dreptate: urgia lui Dumnezeu se revarsă asupra celor ce nesocotesc voinţa răposaţilor."

IV

Nu-1 mai uită niciodată pe Rotaru cine 1-a văzut, ca mine, alergind pe gîfăite în deal la Săhăstrie, ca să-1 ridice pe părintele Rafail şi să-1 ducă la răscrucile drumurilor, unde se adunase lumea pornită pe jaf, pe pîrjol şi omor.

Om înalt şi deşirat, numai oase mari învelite în o piele veştedă şi zbîrcită, cu faţa sperioasă, cu ochii

intrați în fundul capului, cu părul zblrlit, el părea ieşit din mormînt ca să bage spaima in cei slabi de Înger.

Gîndul lui era însă că părintele Rafail e omul care poate şi tocmai de aceea şi trebuie neapărat să-i lumineze pe cei răzvrătiți şi să-i potolească.

— Păzeşte-ți, omule, treaba, îi zise călugărul. Ceea ce vor ei trebuie să se întîmple şi n-are în lumea aceasta nimeni puterea de a-i abate din calea în care sunt porniți. Duhul învrăjbirii şi-al asprimii nemiloase a pătruns în sufletele lor, le-a întunecat minţile şi le-a umplut inimile de mînie oarbă, încît nu mai aud, nu mai văd, nu mai înțeleg, nu mai sunt în stare să judece. Ceea ce fac ei nu e fapta lor, ci plăsmuirea duhurilor care şi i-au făcut unelte.

Atît de adevărate erau aceste, încît zadarnice au rămas şi silinţele bătrînului călugăr de a-1 face pe Rotaru să înţeleagă că nu e nimeni mai puţin decît dînsul om ca să fie ascultat de cei răzvrătiţi şi de a-1 îndupleca să stea frumuşel într-un colț şi să tacă.

Nu! el a plecat şi singur şi s-a dus acolo unde minia cea oarbă şi de atîta timp înăbuşită îi împingea pe oameni să le deie toate valvîrtej. Trebuia să se ducă, era dator s-o facă pentru ca să le arate oamenilor cum nu i-a fost de nici un folos c-a rivnit să stăpînească ceea ce nu i se cuvenea şi să-i ajute a deosebi ceea ce e bun pentru dînşii de ceea ce e rău.

Mare îndrăzneală!

Oamenii insă oameni sunt în toate împrejurările.

Cei mai mulţi dintre dînşii nu-1 mai văzuseră de mult şi au rămas cuprinşi unii de uimire, iar alţii de miloasă înduioşare. Erau, ce-i drept, şi iar alţii care se uitau la el cu un fel de mulţumire diavolească. Nici acestora nu le venea însă să turbure clipa de tăcere, şi toţi se uitau la el aşteptînd să vadă ce are să le spună şi care ii sunt îndemnurile.

Mai vîrtos s-a făcut tăcere cînd el a început să vorbească, rostind cu glasul lui slab vorbele: „Oameni buni!"

Era parcă un apostol rinduit din cer, ce le stă tuturora ca vestitor de cele bune faţă în faţă.

— Mă vedeţi? grăi dînsul. Uitaţi-vă la mine, ca să mă vedeţi bine, şi aduceţi-vă aminte cum am fost mai înainte. Iată ce am ajuns pentru că am rivnit Ia stăpînirea unei bucăţi de pămînt.

— E smintit! zise unul dintre cei mulţi. Nu cumva pămîntul acela e de vină că i s-au îmbolnăvit fata şi feciorul, apoi au murit, că cealaltă fată i s-a ticăloşit de şi-a băgat muma în mormînt!?

— Aşa el strigară alţii. Vorbeşte alandala 1

— Fără îndoială că nu e de vină, întimpină Rotarul, cum nu e de vină nici fulgerul care te-a trăsnit. De vină eşti tu însuţi care te-ai dus acolo unde a trăsnit tocmai în clipa cînd a căzut săgeata.

— Ai multă dreptate! strigă unul. Păcatul tău te-a ademenit să te duci acolo.

— De! — adăugă părintele Ilie — omul la toate are să se aştepte şi toate are să le ieie aşa cum îi vin.

— Da, părinte, stărui Rotaru, toate, şi dacă-şi face inimă rea, el însuşi e de vină, el, cu rivnirile şi cu credinţele lui, cu gîndurile fie bune, fie rele pe care şi le face. Tot aşa şi voi, urmă el, aţi pornit cu mînie asupra celor ce stăpînesc pămîntul, dar în acelaşi timp rîvniţi a vă face şi voi înşivă stăpîni asupra pămîntului. Se potriveşte oarei?

Oamenii se uitară nedumeriţi unul la altul.

— Adevărul e că vouă pămîntul vă trebuie, urmă el, nu însă ca să-1 stăpiniţi, ci ca, muncindu-1, să vă hrăniţi din roadele lui.

— Aşa el grăiră cîţiva cam cu jumătate de gură.

— Fără îndoială aşa! stărui Rotaru. Puţin vă pasă cine stăpîneşte pămîntul; vorba e să se folosească de el numai cel ce-1 munceşte.

Oamenii se înviorară.

— Să-1 stăpînească tot cei ce l-au stăpînit pînă acum, dar să fie datori a da din el fiecăruia dintre noi cit poate să muncească cu spor! strigă unul.

— Să facă apoi cş vrea cu ceea ce-i va mai fi rămîindl urmă altul.

— Plătim omeneşte, adăugă iar altul, dar şapte piei să nu ni se ia.

— Şi să vîndă cine vrea, stărui Rotarul, dară statul el singur să poată cumpăra.

— Aşa e! strigară mulţi deodată. Lui îi plătim mai bucuros, căci tot în folosul nostru vine.

— O să dăm cu atît mai puţin bir! adăugară alţii.

— Ba mai e şi alta, oameni bunii grăi părintele Ilie. Făcînd astfel, azi-mîne ne pomenim cu veneticii de tot felul, care se pripăşesc printre noi, iau pămîntul mănos al ţării de sub picioarele noastre.

— A, bunăoară, ca Rotaru! strigă Marin al Saftei, chiaburul, căruia nu-i veneau la socoteală vorbele lui Rotaru, căci mai cu cîrciumăria, mai cu cămătăria, mai cu alte metehne adunase în mtinile sale pămînt mai mult decît putea să muncească.

Rotaru se uită lung la el.

— Ai, Marine, multă dreptate, îi zise. Vă spusei odinioară că am ajuns la starea tristă în care mă vedeţi pentru că am rîvnit la stăpînirea unei bucăţi de pămînt, S-a găsit apoi unul care s-a pripit şi-a zis că sunt smintit pentru că am zis-o aceasta. Uite. nu sunt. Au venit lucrurile aşa că nu mai sunt în stare să muncesc pămîntul pe care m-am făcut stăpîn, ci sunt nevoit să pun pe alţii să-1 muncească in folosul meu, a bunăoară ca Marin al Saftei, ăl de colo. Oameni buni, băgaţi de seamă! Nu rîvniţi la stăpînirea pămîntului, că mulţi sunt între voi şi mulţi pot să ajungă nevolnici, încît uşor are să le fie celor vicleni şi cu inima haină, hrăpă- . reţilor fără de saţiu o să le fie uşor să se facă ei şi numai ei stăpîni pe pămînt, iară voi să rămîneţi robi ai ogorului muncit în sudoarea feţei voastre.

Vorbele acestea au atins pe unii dintre cei adunaţi acolo, încît oamenii s-au învălmăşit deodată parcă i-a apucat un vîrtej ca să-i răsucească volbură. Nu mai puteai să-ţi dai seamă care cu care şi care pe care, căci erau destul de mulţi pe care-i ademenea gîndul foloaselor pe care pot să le tragă dacă gloatele se năpustesc asupra conacurilor de pe moşii, asupra grînarelor şi asupra pătulelor şi dacă în adevăr împărţirea între ţărani a moşiilor se face.

Tot s-ar mai fi potolit, poate, oamenii dacă n-ar fi venit în mijlocul lor primarul, care fusese vestit că e

pe drum spre sat o companie de dorobanţi şi stătuse pînă aci ascuns pînă la sosirea companiei.

Aflînd însă că tatăl său a venit, din păcate, şi el acolo şi că oamenii s-au îndîrjit, şi auzind strigătele mulţimii, el nu s-a mai putut stăpîni şi a alergat să-i vie bătrînului neputincios într-ajutor.

Ce mai poţi să spui despre cele ce au urmat!?

Unii strigau: „Sluga boierilor!", alţii zbierau: „Argatul arendaşilor 1", iar alţii ziceau: „Zbirul stăpîniriil" şi cei ce se socoteau mai tari dedeau năvală, iar cei cuprinşi de frică fugeau care încotro, ca să scape. Cei ce-au pus mişcarea la cale şi-au pornit-o nu se mai puteau opri in loc, ci trebuiau să meargă înainte şi să o ducă mai departe şi tot mai departe — iasă cum a ieşi.

Gind a sosit, în sfîrşit, compania de dorobanţi şi-a înconjurat satul din toate părţile, ca nimeni dintre cei vinovaţi să nu mai poată scăpa, ardeau cîteva dintre casele mai mari, cum era a Rotarului şi a fiului său, primarul, şi mai mulţi dintre oamenii mai potoliţi zăceau întinşi la marginea drumului. Primarul era între cei morţi, iar tatăl său, Rotaru, tot mai trăia, însă, nenorocitul de el, deşi cu capul spart şi cu spinarea oarecum frîntă, încît era o adevărată minune că nu i s-a stins viaţa.

A urmat apoi prigonirea celor vinovaţi, tot fără de milă şi asta.

Unii au fost bătuţi măr, de era să le iasă sufletul, alţii au fost puşi în fiare, ca să fie duşi la judecătorii, iar alţii, cei mai haini, au fost împuşcaţi chiar la faţa locului, aşa, fără de judecată.

Pe Marin al Saftei n-au putut însă să-1 prindă. L-au căutat pretutindeni, dar ori scăpase, ori era atît de bine ascuns, încît nu i-au dat de urmă.

După două zile l-au găsit însă la marginea stejerişului din deal, spînzurat de craca unui copac.

Văzînd cele ce li s-au întîmplat altora care erau mai puţin vinovaţi şi nemaiavlnd nădejde de scăpare, îşi curmase el însuşi firul zilelor de viaţă.

Acolo unde l-au găsit i s-a săpat şi groapa, căci e rînduială rămasă din bătrîni ca cei ce s-au omOrlt

înşişi pe sine să-şi aibă mormîntul unde au săvîrşit cea mai urgisită din faptele omeneşti.

Tot rînduială rămasă din bătrini este ca cel ce trece prin fața unui asemenea mormint să-şi facă de trei ori cruce şi să arunce o cracă de spini şi mărăcini asupra mormîntului.

Am făcut-o-n cîteva rinduri şi eu însumi aceasta, căci dator e fiecare să ție seamă de cele rînduite din bătrîni, şi era mare grămada de mărăcini deasupra mormîntului.

Mai vîrtos a ajuns Rotaru sa simtă cît de greu e să mori: s-a chinuit timp de cîteva săptămîni în spital, apoi, fără ca să se fi înfiripat bine, a trebuit să facă loc pentru altul şi i-au dat drumul să se-ntoarcă acasă.

Acasă 1?

Unde mai era şi pentru el acasă?

Casele în care-şi petrecuse viața împreună cu ai săi şi cu ale sale fuseseră mistuite de foc, iar cele de la Săhăstrie erau tot dărăpănate, cum le lăsase italianul cînd a fugit. Apoi, aflîndu-se-n spital, primise vestea că şi al doilea fecior, cel din oaste, se prăpădise într-o încăierare cu răsculații.

Ce mai făcea el în lumea aceasta!?

Umbla buiguind ca prin tntunerec.

Orişicum s-ar fi glndit, nu-i rămînea decît să-şi pună căpătliul la Săhăstrie, de unde părintele Rafail plecase încă în timpul răscoalelor.

Ii era parcă trebuie neapărat s-o facă aceasta pentru ca să se împlinească cele visate de răposata şi să iasă la iveală că a mințit vrăjitoarea cea cu oglinda fermecată..

Răposata-1 visase însă călugăr, om în toată firea, iară el era pocitanie, un fel de sperietoare, mai rău decît ghebos, om frînt din şira spinării şi plecat cu fața spre pămînt, încît era nevoit să se razăme într-un băț, ca nu cumva să se răstoarne dîndu-se peste cap.

îl văd, parcă, şi acum clătinîndu-se în mersul lui, hînc la dreapta, hînc la stînga, ca limba clopotului.

Inca mai dărăpănat era sufleteşte, muncit mereu de îndoieli şi strivit de căința ce se ivea în inima lui cînd îl covirşea gîndul că n-avea dreptate şi că rău era ceea ce a făcut.

Cum îşi petrecea el viața acolo-n deal? cum o ducea de azi pe mine? cum se ajuta, om neputincios, aşa singur?

„Se va îndura bunul Dumnezeu de nu mă va mai ținea mult — îşi zicea — că mă va ierta şi o voi duce şi eu cu chiu, cu vai de azi pînă mîne, mai pe răbdare, mai postind, cum călugărul atît timp a dus-o."

Stînd în spital, i-a crescut barba. Şi-a lăsat-o acum, ca să i se facă mare, încît semăna a călugăr. Adăpostit o dată în chilia în care îmbătrînise părintele Rafail, se purta întru toate ca orişicare om ce-şi aşteaptă in fiecare zi clipa morții.

îi venea, cu toate acestea, cîteodată să se întrebe: „Nu cumva tot aveau dreptate cei ce ziceau că sunt nebuni?"

Diminețile, în revărsatul zorilor de zi, mai înainte de a se fi sculat altă lume, se cobora la cel mai apropiat dintre puțurile din sat, ca să-şi aducă un ulcior de apă. Era cam sălcie apa aceea, dar destul de bună pentru unii ca dînsul.

In urmă se urca în pădure şi aduna vreascuri, ca să-şi facă foc pentru mămăligă, pentru fertul fasolei ori pentru un borş de corcoduşi.

Erau însă multe şi zilele în care mi băga nimic în gura lui.

Cînd era adecă nevoit a se coborî în sat şi peste zi, ca să-şi cumpere sare, mălai, ceapă, usturoi ori o pîinişoară, oamenii pe care-i întîlnea se făceau ca nu-1 văd şi se uitau în altă parte, iar eopiii, văzîndu-1 cum se clatină, hînc la dreapta, hînc la stînga, fugeau şi se ascundeau parcă le-ar fi ieşit Ucigă-l-Toaca în cale. El dar se lipsea mai bucuros de hrană decît să iasă-n sat şi să dea ochi cu oamenii.

Trăia urgisit de toți şi singur în lume, parc-ar fi căzut din cer.

Țarinele din luncă îi rămăseseră părăginite, dar livedea de la deal şi pometul de la Săhăstrie erau pline de rod frumos, care pe ici, pe colo începuse a se pîrgui. Nu-l ierta însă firea pe Rotaru să caute pe cineva ca să i le vîndă, nici mai ales să treacă de-a lungul satului pînă la livede ca să vadă ce-i şi cum.

Peste cîtva timp era şi iarba de coasă, şi dacă o mai lăsa, se răscocea şi făcea paie în loc de fîn. Trebuia s-o vîndă cuiva, ca s-o cosească.

Ar fi putut să se ducă, ce-i drept, cu oarecare înconjur, pe din sus de sat, pe la marginea pădurii. Luînd însă drumul acesta, trebuia să treacă pe la mormîntul lui Marin al Saftei, iar aceasta nu era în stare s-o facă. Mai bucuros o lăsa iarba aceea să se usuce în picioare.

„Ia-mă, Doamne! — se tînguia — scapă-mă, iartă-mă I"

Semne de scăpare nu se prea iveau însă.

Slăbise, nu-i vorba, de se făcuse stafidă, dar pofta de mîncare îl supăra azi mai rău decît ieri, nopțile dormea ca în timpul tinerețelor sale după zilele petrecute în muncă întinsă şi ziua întreagă era mereu neastimpărat şi pornit a face mai una, mai alta, ca omul îndreptat cu gîndul spre cele viitoare. Trebuia să aibă în cele din urmă şi destulă vlagă spre a se duce la livede, fie prin sat, fie pe la mormîntul lui Marin.

Se aşteptase c-o să vie pe la el vreunul dintre cei ce au nevoie de fîn, dar nu venea nimeni. Zilele treceau una după alta şi nu se încumeta nimeni să stea de vorbă cu Rotaru, de la care în gîndul celor mai mulți porniseră toate nenorocirile revărsate asupra satului.

Aceasta-l mîhnea pe Rotaru cel schilod de nu mai vedea decît negru-n fața ochilor lui.

Le spui acestea cu vorbe care ies uşor din gura omului, dar aiBă-ți închipuieşti ca In aievea ce se petrece în sufletul celui ce luni de zile de-a rîndul numai pe ici, pe colo ajunge să schimbe cîte-o vorbă cu alții, se ştie grăit de rău şi urgisit de toată lumea şi mereu e nevoit să se întrebe dacă nu cumva dreptatea e pe partea celor mulți, care-l osîndesc.

Era toamnă, lungi fîşii de păienjeniş fluturau prin văzduh şi prunele brumării începuseră a se coace, ba soiurile mai pirgave fără îndoială se şi scuturau In bătaia vîntului şi putrezeau căzute prin iarba acum răscoaptă.

Trebuia neapărat să se ducă, şi el parcă nu mai înțelegea de ce adecă să-i fie greu a trece prin fața mormîntului. De vii să te fereşti, dar morții sunt nevinovați. Marin, dacă e vorba, s-a căit, ba a şi ispăşit de bunăvoie şi a intrat oarecum în rîndul sfinților.

El plecă dar; abia plecat, se opri, stete puțin pe gînduri, apoi se întoarse.

In drum, sub coaste, la marginea despre pădure a satului, se afla un şipot cu apă foarte bună. Ştia Rotaru de cîtva timp ce va să zică mulțumirea de a-ți potoli foamea cînd eşti flămînd. Cu atît mai vîrtos ştia cît de mare e plăcerea de a bea o apă bună cînd ți-e sete. Şi-a luat deci ulciorul pentru ca la întoarcere să şi-l aducă plin.

S-a dus apoi, ca totdeauna, hînc la dreapta şi hînc la stînga, în dreapta bățul pe care se răzema, iar în stînga ulciorul.

Deşi gol, pentru un om ca dînsul ulciorul era destul de greu ca el să fie nevoit a face din cînd în cînd cîte un mic popas. Mai răsufla şi-şi mai odihnea brațul cel obosit.

Opritu-s-a şi la mormîntul lui Marin al Saftei, deasupra căruia grămada de mărăcini era mare, şi-a aruncat şi el acolo o cracă de porumbele plină de spini lungi şi ascuțiți, apoi s-a uitat la mormînt lung şi cuprins la început de înduioşare, iar în urmă de căință.

Funia de care se spînzurase Marin atîrna şi acum de cracă, aşa cum o tăiaseră cei ce l-au îngropat.

„De! îşi zise Rotaru cu glasul cam înăbuşit de năvala sînge'lui său subțiat. Del... Eu ce să zic, ce să gîndesc, ce să cred? Cine adecă ar putea să spună cu toată hotărîrea că n-avea omul acela dreptate, că ceea ce voia dînsul nu era mai bine decît ceea ce ziceam eu, că el nu jertfă a bunei sale porniri a fost!? Marine, Marine! Ție ți-a dat Dumnezeu putere ca să te scapi, iar eu multe am suferit, prin grele suferințe trec, şi numai Dumnezeu mai ştie cîte mai am să pat drept răsplată a faptei mele!"

Cu înzecită putere se reivi în sufletul lui pornirea împotriva părintelui Rafail, şi iar era în stare să-1 apuce de piept şi să-1 izbească cu capul de toate zidurile.

„El m-a ispitit, el m-a momit, el mi-a împuiat capul cu fel de fel de gînduri rele şi cu închipuiri amăgitoare, urmă Rotaru. Fără de el aş fi rămas şi eu om ca toți oamenii şi nu m-aş fi pus în vrajbă cu lumea în mijlocul căreia trăiesc I"

Nu mai era în stare să steie şi s-ar fi dus în fuga mare dacă puterile l-ar fi iertat să alerge.

Mai bine ar fi fost însă pentru el dacă nici pe tirite n-ar fi fost în stare să răzbească pînă la livede.

Ge-au avut adecă să-i vadă ochii I?

Iarba din livede era bătucită la pămint, călcată în picioare de vitele sătenilor şi de copiii care dăduseră năvală asupra poamelor încă necoapte şi rupseseră pe ici, pe colo crăcile, ca să ciugulească de pe ele în draga lor voie ceea ce le plăcea. Era mare jale să stai şi să vezi jaful şi risipa făcută în averea rămasa fără de stăpîn.

„Cine m-a pus să viu aici!? se vaită el. Nu era oare mai bine ca ochii mei să nu vadă aşa ceva? Eu sunt omul care şi-a pus în joc viața şi şi-a pierdut sănătatea stăruind ca un smintit ca nimeni să nu rîvnească a se face stăpîn pe pămint!"

Şi iar se simțea nenorocit, pentru că nu poate să se îndepărteze în fuga mare.

Trecînd la întoarcere iar pe la mormîntul lui Marin, el n-a mai pus mîna pe craca cu spini ca s-o arunce în grămadă. îi venea să cadă în genunchi, ca să ceară iertare celui mort de bunăvoie şi sa se îmbărbăteze a face şi el tot aşa.

„Ge rost mai are adecă viața mea!? îşi zicea. De ce am să mai îndur eu suferințe şi iar suferințe? Cui îi sunt de vreun folos şi cine ce pierde dacă la noapte mă îmbărbătez să fac şi eu acolo în mijlocul surpăturilor de la Săhăstrie ceea ce el a făcut aici!?"

Ulciorul, care era greu mai înainte de a-1 fi umplut, îl trăgea acum spre pămint. El îl trecu din mina stînga în cea dreaptă, gata de a-1 ridica deasupra capului, ca să-1 izbească de pămînt şi să-1 facă hîrburi-hfrburele, cioburi mărunte.

Ce-i mai trebuia apă bună lui, care nu mai avea de ce să trăiască!?... Smintit trebuia să fie ca să mai poarte sarcini pentru el grele.

Şi acum însă tot sub stăpînirea călugărului se afla.

Era parcă părintele Rafail; i se oprise in față şi-i făcea semn să se astîmpere.

„Mai domoli îi zicea. Gîndeşte-te bine dacă nu cumva după moarte ai să dai socoteală şi despre felul in care ai trecut în lumea cea de apoi. Te pomeneşti că suferințele de acolo o să fie şi mai multe, şi mai îndelungate, şi mai grele decît cele de aici. Aceasta eu n-o ştiu, dar n-o ştii nici tu, şi tot e mai cuminte s-o crezi decît să te căieşti în urmă de a te fi avîntat."

_ A ş ! — strigă Rotaru — vorbe, numai vorbe! Cel ce-a murit o dată e mort pe vecie şi i s-au sfîrşit toate.

El însă nici aceasta nu putea s-o ştie, şi sufletul tot i se mai zbătea chinuit de îndoieli care-1 făceau să ducă şi aşa pe gîfîite ulciorul mai departe.

Mai era apoi şi prin amurg şi trebuia să-şi caute de drum, ca să nu-1 prindă noaptea prin acele locuri pustii.

Trecînd, aşa cum mergea, prin fața unei case dărăpănate de te miri cum mai poate să se adăpostească cineva în ea, el se opri ca să mai răsufle, puind ulciorul jos.

în portița casei stătea un băiețaş de vreo 8—9 ani, subțirel şi şubred, desculț şi îmbrăcat sărăcăcios, cu fața prelungă, cu buzele subțiri şi cu bărbia cam ascuțită, cu deosebire frumos. Mai ales ochii rotunzi şi mari cu care se uita la trecătorul slab şi schilod erau de nu îndrăzneai să te uiți în ei, încît Rotaru stătea într-un fel de aiureală.

Cînd acesta se plecă ca să ridice ulciorul, băiețaşul porni cu sfială spre dînsul.

— Moşule — îi zise oarecum pe milogite — să-mi dai mie ulciorul, că-1 duc eu.

Rotaru rămase cuprins de zăpăceala uimirii şi se uită la el lung şi măsurindu-1 din creştet pînă în călcîie.

Auzi d-ta, copil care-1 roagă să-i deie sarcina ce duceai...

— Dar de ce adecă să ți-1 dau? Întrebă el.

— Pentru că d-ta eşti bătrîn şi schilod, îi răspunse băiatul, şi eu îl duc mai uşor, cum aduc în fiecare zi de la şipot ulciorul pentru noi.

Grăindu-le acestea, el luă de jos ulciorul şi plecă cu el înainte.

Rotaru, încă mai zăpăcit, n-ar fi îndrăznit, Doamne fereşte, să mai zică vreo vorbă. Ar fi vrut să-1 pipăie, ca să se încredinţeze că e copil adevărat, pui de om în carne si oase.

VI

Nu s-a dezmeticit Rotaru nici pina acasă, şi intrînd pe poarta de sub clopotnița Săhăstriei, era atît de aiurit, încît a luat ulciorul de la băiețaş fără casă-i fi mulțumit măcar.

„Ar trebui, poate, să-i dau ceva, şi-a zis, să-1 cinstesc."

A dat însă peste puțin din cap.

Una ca aceasta nu-i era iertat sa facă.

Se uită la băiat cu sfială, numai cu coada ochiului.

Nu! Era învederat că unul care are asemenea căutătură toate din cel mai bun şi mai curat îndemn le face: l-ar fi jignit, l-ar fi umilit, l-ar fi înjosit, i-ar fi făcut o mare nedreptate dac-ar fi făcut încercarea de a-i da vreo răsplată.

Aşa i se părea lui Rotaru, şi era pentru dînsul o mare mîngîiere sufletească ca aşa să-şi gîndeasca lucrurile, dar îi venea iar să se îndoiască şi să se întrebe dacă nu cumva e la mijloc numai o vedenie amăgitoare.

„Auzi d-ta, lucru căzut ca trăsnetul din senin! îşi zise. Cine mi 1-a scos în calei?"

I se schimbase deodată întregul fel de a vedea lumea şi de a se simți în mijlocul ei, şi băieții care îi călcaseră în picioare iarba din livede şi-i rupsesera crăcile pline de poame nu i se mai păreau nici ei tot atît de rai ca mai înainte. Nu erau stăpîniți de porniri duşmănoase, ci neastîmpărați şi ademeniți de fireasca lor poftă de a se sătura mîncînd poame dulci şi răcoritoare.

„Del... Ce să le faci dracilor de copii!? Parcă n-a fost şi fiecare dintre noi ca ei!?"

Vinovat în asemenea împrejurări nu e în adevăr decît cel ce nu-şi păzeşte avutul cum se cuvine.

„Hml zise iar. La urma urmelor rău se face omul in luptă cu nevoile vieții şi cu răutatea oamenilor stricați 1"

Plouase undeva mai la munte, şi acum o adiere lină aducea dintr-acolo aer curat şi răcoros, iar norii din ce în ce mai răriți se goneau peste cer, acoperind din cînd în cînd luna aproape plină, a căreia lumină ieşea după înnoptate din ce în ce mai vie la iveală. în toate părțile cîntau greierii, într-un copac țîrăia o chicioară, prin văzduh fluturau liliecii, pe ici, pe colo răsuna printre toate țipetele cucuveicii ori bocetul huhurezului; Rotaru însă, perdut în gînduri posomorite, nu vedea şi nu auzea nimic. •

Făcind un drum pentru el neobicinuit de obositor, el simțea nevoie de odihnă şi-i mai era şi sete. S-a aşezat deci pe una din treptele scării de la intrare, puind ulciorul lingă sine. Se răsfăța respirînd aerul proaspăt, bea din cînd în cînd din apa cea bună şi se simțea bine uitindu-se cum luna se pierde în dosul norilor şi iese iar în cîmpul senin al tăriei cereşti. Ce n-ar fidat dacă ar mai fi avut şi-un peşte sărat fript pe jăratec, ca să muşte pe ici, pe colo din el cîte-o bucățică!

^,Deî — îşi zise Într-un tîrziu, căutînd răspuns la întrebarea dacă mai urmează ori nu ceva şi după moarte — mai ştiu şi eu!? Cine ştie!? N-o ştia nici Marin. Nimeni aceasta nu e în stare să ni-o spună."

Acum, cînd lumea Iui Dumnezeu i se părea oarecum încîntătoare, lucru firesc şi astfel şi neîndoios era ca el, care atît de multe suferise, suferea şi mai avea să sufere, să-şi dea silința de a se încredința pe sine însuşi că cu cît mai multe suferi acum, cu atît mai ferit de suferințe o să fii npoi.

Aducindu-şi aminte de cele văzute şi de cele gîndite cînd se ducea spre livede şi cînd se întorcea de acolo, el îşi înfăţişa ca în aievea mai livedea cu.iarba călcată în picioare şi cu crăcile rupte, mai băiatul cel cu ochii rotunji şi mari, mai pe Marin al Saftei şi iar pe el spînzurat de funia pe care o văzuse atîrnată de craca copacului. Era, ca toţi cei morţi în spînzurătoare, cu capul plecat spre piept, dar nu strîmbîndu-se, nici cu limba ieşită din gură ca la alţii, ci oarecum zîmbind ca omul care le ia toate în bătaie de joc.

„Va fi ştiut el de cel îşi zise Rotaru[1]. Poate că era mai bine aşa!" adăugă peste puţin, gîndindu-se cu ochii plini de lacrămi la starea în care se afla rămas aşa, singur în lume.

Era tîrziu de tot şi n-ar fi putut nici el să spună cînd anume şi cum s-a sculat de pe treapta cea de piatra şi s-a dus să treacă de la visătorie la adevăratul vis.

Ziua următoare, cînd s-a deşteptat din somn, ştia numai că 1-a văzut şi iar 1-a văzut, mereu 1-a văzut pe Marin în vis, dar nu mort, nici spînzurat de craca copacului, ci cum' îl ştia de mai înainte.

Multe i se arată omului zbuciumat în vis.

îi era adică lui Rotaru parcă se întorcea cu ulciorul plin de la şipot şi 1-a intîlnit in drum nu pe băieţaşul cel cu ochii rotunji şi mari, ci pe Marin, care 1-a oprit şi 1-a rugat cu multă umilinţă să-i deie şi lui apă, ca să-şi astlmpere setea. I-a şi dat, iar Marin a băut, mereu a băut, pînă ce n-a deşertat ulciorul.

Ge vis! ce vis!

Dacă i l-ar fi spus cineva, nu ar fi crezut; în adevăr însă aşa a visat el-însuşi.

îi spusese adeseori răposata şi mai aflase şi de la alţii că cer cîteodată morţii de pomană, mai pîine, mai alte de ale mîncării, mai îmbrăcăminte, mai ' luminări, şi n-au repaus, ci mereu ţi se ivesc în vis cîtă vreme nu dai ceea ce au cerut. Răposata dedea şi ea mai una, mai alta de pomană, ca să-i împace pe morţi. Marin al Saftei fără doar şi poate cerea şt el apă de pomană.

[1] în text: *Va şi ştiut el de ce! — îi zise Rotaru,*

„Şi — dete Rotaru cu socoteală — nici că se poate lucru mai lămurit decît ca de la mine să ceară, mai ales de la mine, tocmai de la mine, ca să ne iertăm eu pe el şi el pe mine."

Nu se' poate, în adevăr, mai mare binefacere declt să trimiţi în fiecare zi unei bafcebătrîne ori unui moşneag neputincios un ulcior din apa cea bună din care a băut el şezînd pe scară. Bea baba ori moşneagul rugîndu-se lui Dumnezeu şi uşurează sufletul răposatului.

Lucrul acesta era atît de învederat, încît nu mai încăpea nici o îndoială că cel mai curat adevăr 1-a grăit părintele Rafail şi că mai e ceva şi după moarte, ba mai ales după moarte urmează cele adevărate. Dacă n-ar fi fost aşa, el n-ar fi putut să-1 viseze pe Marin cerind apă şi deşertînd ulciorul pînă în fund.

Vedea în faţa sa pe Oana lui Bondoc, baba cea sfrejită, pe care încă din timpul tinereţelor sale tot femeie bătrînă o ştia. Cît de mult s-ar bucura dînsa dacă **ar** putea să bea în fiecare zi apă bună şi proaspătă!?

Abia acum se dumirea el cum au venit lucrurile de i-a ieşit în cale băiatul acela, care, după toate **semnele**, **era** anume rînduit să ducă în fiecare zi apa **de** pomană la Oana lui Bondoc.

Aşa trebuia să fie, căci altfel nu i-ar fi trecut Oana lui Bondoc prin gind. Toate se potriveau de minune în mintea lui, şi el s-ar fi simţit nemîngîiat dacă cineva şi-ar fi dat silinţa de **a**-1 încredinţa că numai el şi **le** închipuieşte aşa.

„Ei! şi ce-am pierdut dacă ar fi ca aşa să fie!?" îşi zise, şi dacă **s-ar** fi aflat din întîmplare în faţa părintelui Rafail, n-ar fi sărit să-1 apuce de piept, ci i-ar fi sărutat mîna şi ar fi cerut iertare.

Râmînea numai să se ducă să-1 caute pe băiatul cu ochii rotunji şi mari şi să se înţeleagă cu el cînd şi cum are să ducă apa de pomană.

Nu ştia, ce-i drept, cum îl cheamă pe băiat şi al cui copil este, era însă destul să se ducă la casa cea dărăpănată, în faţa căreia a dat peste el, ca să-şi găsească **Urma.**

S-a şi dus, dară amarnic s-a căit apoi de a-1 fi căutat.

Negăsindu-l adecă tot în faţa casei de Ia marginea

despre deal a satului, ca rîndul trecut, el s-a mai apropiat de o fată mare care şedea pe prispă, lucrînd la gherghef. Doi clni s-au repezit însă la el, ca să-1 înhaţe şi să-1 sfîşie în bucăţi, iară fata, în loc de a sări să alunge cînii, a aruncat gherghetul şi a fugit cuprinsă.de spaimă în casai în acelaşi timp se iviră în fereastra despre cîmp a casei mai multe capete, nu ieşi însă nimeni să-1 apere de cîni.

Văzindu-le aceste, Rotaru se opri parcă i s-ar fi surpat în cap casa, apoi începu să se dea pas cu pas înapoi şi să se apere, ca vai de el, cu băţul. Dacă ar fi fost casa împrejmuită, ar fi închis, ieşind din curte, portiţa, dară casa era vraişte şi cînii s-au luat pînă la mare depărtare după el.

„Căpiatule! smintitule! nebunule! îşi zise el, rasuflînd din greu după ce cînii se opriră. Asta e lumea cea adevărată 1"

Era încredinţat că băiatul nu-i acasă, căci el fără îndoială ar fi sărit să-1 apere. Chiar şi dacă l-ar fi găsit însă, acum n-ar fi stat de vorbă cu el: i se reivise în suflet toată amărăciunea, şi toate cele bune i se păreau numai plănuiri ale sufletului său înşelat de mîngîiere. Sosit deci acasă, el s-a trîntit pe un scaun, zicînd ca odinioară Profira: „Ia-mă, Doamne, că nu mai am nici un rost între oamenii cărora le sunt urgisit!"

îi era parcă un timp oarecare cerul fusese senin şi soarele-şi revărsa lumina înviorătoare asupra lumii, iar acum s-a lăsat deodată o ceaţă deasă, în care se pierde lumina şi se posomorăsc toate sufletele.

Şi totuşi...

Cum rămînea cu băiatul acela!? cu băiatul cum rămînea!?

Pe el atît de uşor nu putea să-1 uite!

Iar se afla, parcă, în faţa părintelui Rafail.

„Omule — îi zicea bătrinul călugăr — vino-ţi in fire! Nu vezi tu că duhurile cele bune s-au încăierat în luptă crîncenă cu cele rele şi cînd unele, cînd altele ies deasupra!?"

„Ce duhuri!? strigă Rotaru, sărind în picioare. Or fi pe ici, pe colo copii nevinovaţi şi buni, dar duhul răutăţii e puternic şi e destul şi el singur ca, trecînd

din om în ora, să scoată din fire o lume întreagă, încît să-i vezi pe oameni zbatîndu-se ca nişte turbaţi, alergînd în goană mare de ici pînă colo, scoţîndu-şi cu ghearele unii altora ochii, schilodindu-se şi omorîndu-se între dînşii mai rău decit fiarele sălbatice."

Nu se îndura că băiatul, dac-ar fi fost acasă, ar fi sărit să-1 apere de cîni, dar băiatul era el singur faţă cu toţi ceilalţi din casă, care n-au sărit, ba peste un an, doi n-o să mai sară nici el.

Smintit e cel ce pune temei pe bunele îndemnuri ale omului.

Mai pe înserate dar, cînd s-a pomenit cu băiatul, care a venit să-1 întrebe cu ce gînd a trecut pe la casa cea dărăpănată, el a stat posomorit şi-a rostit morocănos vorbele:

— Ce te priveşte!? Am umblat după prostii!

A fost însă destul să se uite pe o clipă în ochii aceia rotunzi şi mari pentru ca să-i treacă mîhnirea.

Era peste putinţă să nu fie în faţa unor asemenea ochi cu inima deschisă.

— Fiindcă apa de la şipot e atît de bună, urmă el, şi fiindcă ziceai că aduci in fiecare zi ulciorul cu apă de şipot, îmi venise gîndul să te pun să-i duci Oanei lui Bondoc apă de pomană pentru odihna sufletească a lui Marin cel ce s-a spînzurat. După cele ce-am păţit, însă, mi-e teamă că de la unul ca mine nici pomană nu vrea nimeni să primească.

— Asta nu se poate! răspunse băiatul sfătos. Pomana se dă pentru uşurarea sufletească a celor morţi, şi cel ce nu dă, precum şi mai ales cel ce nu primeşte pomană e în slujba Necuratului, care nu vrea să se uşureze sufletele.

Rotaru rămase cu ochii pierduţi în vînt.

Neapărat trebuia să dea apă de pomană pentru uşurărea sufletească a lui Marin.

Dar... El se uită lung în faţa băiatului.

Mult ţinea să afle al cui e băiatul acesta.

— Tu primeşti, se înţelege, îl întrebă, ca să te plătesc pentru osteneala de a fi dus apa?

— Mai ales, răspunse băiatul. Altfel ar fi că eu dau pomana.

— **Şi** cît am să-ți dau pe lună ca să duci în fiecare zi apă?

— Nu merge pe tîrguite, grăi băiatul, dai cît te iartă inima, căci pentru mort dai.

Rotaru iar se uită lung la el.

— Dar tu de unde Ie ştii toate atît de bine? îl întrebă.

— De la baba, bunica mea, care ştie multe! răspunse băiatul.

— Ce babă? întrebă iar Rotaru. Al cui copil esti tu?

— A lui Toader Smîntînă, răspunse băiatul. Toader cel şchiop, care a fost împuşcat astă-primăvară.

Rotaru rămase iar cu ochii în vînt.

— Şi pe tine cum te cheamă? întrebă iar.

— Luca! răspunse băiatul.

Luca, băiatul lui Toader. îl ştia pe Toader. Cum să nu-1 ştie!? Foarte bine-1 ştia. Al lui era adică băiatul acesta. Asemenea băiat avea şi tot a fost împuşcat. Oh! înțelegea acum de ce a fugit fata cea cu ghergheful cînd 1-a văzut pe el şi de ce din casa cea dărăpănată n-a ieşit nimeni să-1 apere de cîni.

Nu înțelegea însă de ce băiatul a venit cu toate aceste pe la dînsul.

Se petrec în lumea aceasta atît de multe lucruri pe care omul nu e în stare să le Înțeleagă, ci şi le tilcuieşte potrivit cu starea sa sufletească.

VII

Bunica lui Luca, femeie mai în vîrstă, dar babă mai mult tînără decît bătrînă şi încă tot sprintenă, strîmbă din nas, dete din umeri şi tăcu un timp oarecare din gură cînd aflâ de la nepotul ei că Rotaru vrea să-i trimită babei Oanei apă de pomană pentru odihna sufletească a lui Marin.

—Tocmai pentru Marini? grăi apoi. Ce să mai zici, sorol? Tot nu e atît de lepădat de toți sfinții, cum îl socoteşte lumea.

O supăra acum gîndul că n-a ieşit nimeni să-1 apere pe nenorocitul acela de cîni.

încă mai supărată era Ana, muma lui Luca, femeie tînără, care uşor putea să alerge.

Rău de tot era insă supărată Măriuța, care, fată mare şi zdravănă, a aruncat ghergheful şi a fugit de s-a ascuns.

— Apoi, se dezvinovăți ea, de unde puteam eu sa ştiu că greşesc oamenii cînd spun că stă. în slujba Necuratului? îl vedeam aşa schilod şi ziceam c-o fi ceva la mijloc, căci aşa, fără de nici un rost, nu-1 însemnează Dumnezeu pe om. Cînd îi pune semnul, le zice tuturora: „Fugiți de el! feriți-vă de orişice atingere cu dînsul!"

Ana-şi iubea fata şi ținea să-i dea dreptate.

— Aşa e! stărui dînsa. Ba te întrebi: de unde ştii că greşesc oamenii? Noi ştim că i-au murit o fată şi trei feciori, ba chiar *şi soția, şi nici o pomană, nici un parastas, nici o pomenire în biserică, nici o lumînare aprinsă. Cum ai putea să nu-1 socoteşti lepădat de morții lui!?

Dacă ținea însă mama să ție cu fata ei, ținea şi baba să-1 apere pe moş.

— Lasă-1, săracul, grăi dînsa, că au venit toate prea repede una după alta, de l-au zăpăcit şi l-au scos din ale lui. Mai ales de cind a murit Profira şi-a rămas stingher, umblă buimac de ici pină colo de nu mai ştie ce să facă şi încotro s-o apuce. Rău e de femeia rămasă fără de bărbat, dar mai rău e de bărbatul rămas fără de femeie, căci casa lui nu mai e casă, masa lui nu mai e masă, viața lui nu mai are nici un rost.

Aşa zicea bunica lui Luca şi după două-trei zile tot aşa ziceau şi celelalte babe din sat, căci toate babele sunt încredințate că dacă n-ar fi fost ele ceea ce au fost in vremea lor, toate în lumea aceasta s-ar fi dat de mult cu fundul în sus.

Dac-ar fi ieşit acum in sat, Rotarul ar fi văzut că sunt şi oameni şi mai ales femei care nu se uită în altă parte cînd îl întîlnesc, ba chiar şi copii care nu fug de el, ca să se ascundă. El Insă stătea închis acolo sus la Săhăstrie, deşi singurătatea începuse a-l supăra.

De cînd schimbase cîteva vorbe cu Luca, prinsese un fel de slăbiciune pentru el, începuse a i se urî de singurătate şi era din ce în ce mai doritor de a-1 întreba cîte ceva.

Mai era apoi şi alta.

„De ce adecă, îşi zicea, numai apă de pomană pentru baba Oana şi nu şi cîte un ulcior pentru minei?"

Avea, dacă e vorba, cu ce să-1 răsplătească pe băiat, căci erau poame în grădina de la Săhăstrie şi mai rămăseseră destule şi în livede. N-avea decît să le pună sub pază bună.

Gîndul de a se duce iar să-1 caute pe Luca nu mai putea însă să-i vină. îi era destul ceea ce păţise. N-avea decît să ieie ulciorul şi să se ducă cu el la şipot. Dac-avea parte să-1 vadă pe Luca, i se împlinea gîndul, iar dacă nu, îşi aducea el însuşi ulciorul pînă acasă. O dată tot se nimerea să-1 vadă băiatul.

A plecat deci cu ulciorul, şi nici la ducere, nici la întoarcere nu i-a ieşit Luca în cale. S-a pomenit însă că la întoarcere se ia după el Măriuţa, aceeaşi fată care-şi aruncase ghergheful şi fugise de el să se ascundă.

Nu mirat, nici uimit, ci cuprins era de spaimă cînd ea s-a oprit în faţa lui şi 1-a rugat să-i dea ulciorul. O mai văzuse, şi chiar dacă n-ar mai fi văzut-o, îi era destul să se uite la ea pentru ca să ştie că-i este soră lui Luca, aceeaşi fată mare care fugise din faţa lui, ca să se ascundă.

Ei nu putea să-i dea ulciorul.

-— Nu se poate, zise scuturînd cu îndărătnicie din cap.

—• Trebuie! stărui dinsa, de tot muiată. Aşa mi-a poruncit bunica.

Bunica — baba despre care-i vorbise Luca: .asta-1 muia şi pe el.

— Dar băiatul unde e? întrebă mai domol.

— Luca? e dus cu vaca la păşune, răspunse ea.

— Vaca cui? întrebă iar dînsul.

— Nu e vacă! îl dumiri ea, ci văcuţa. Am o soră mai mică decît Luca şi un frăţior mai mic decît ea şi le trebuie lapte să se hrănească.

Rotaru aşeză ulciorul jos lingă sine şi începu să se scarpine în dosul urechii, ca omul care ar vrea să facă ceva şi nu ştie cum s-o pornească.

— Şi unde-o paşte? întrebă dar peste cîtva timp.

— De-a lungul drumului de ţară, răspunse ea, cînd din sus, cînd din jos de sat.

— Dar voi ţarini nu aveţi?

— Avem acolea două-trei pogoane, dar cine să le mai muncească după ce s-a prăpădit tata, Dumnezeu să-1 ierte!?

— Şi din ce trăiţi?

— Uite-aşa, răspunse fata, cum dă Dumnezeu.

Rotaru se uită lung la ea.

„Tot ca mine, zise în gîndul lui; are pămînt pe care nu e în stare să-1 muncească, dar nu e singură, ci văduvă cu patru copii. Ce faci cu văduvele care au casa plină de copii şi nu sunt în stare să muncească? Ce faci? întreb eu, care mi-am pus capul stăruind că de pămînt să se folosească numai cel ce e în stare să-1 muncească!?"

Era în stare să se ducă la baba aceea ca să-i spună că băiatul n-are să mai ducă văcuţa la marginea drumului, ci jos în livede, iar în schimb pentru iarba păscută să păzească şi pomii, ici meri, colo peri şi peste tot fel de fel de pruni.

Nu insă! De unde ştia el dacă nu se pomeneşte că baba-I ia în bătaie de joc?

— E i ! — zise — dacă ţi-a poruncit baba, ia ulciorul şi adă-mi-1.

El plecă înainte şi fata după el.

— Bine — grăi peste cîtva timp — dacă băiatul paşte vaca pe marginea drumului, cînd îi duce babei Oanei apa?

— Mai înainte de a scoate vaca, se duce la şipot şi aduce ulciorul plin, răspunse Măriuţa, apoi trece, ducînd vaca, pe la baba Oana.

— Care va să zică el n-ar putea să-mi aducă, dac-ar fi să vreau, şi mie apă?

Măriuţa tăcu un timp oarecare.

— Dac-ar fi să vrei, ţi-aş aduce şi eul grăi apoi, rostind vorbele cam cu anevoie.

Rotaru se opri şi se întoarse,, ca să **se** uite mai cu dinadins la ea.

Nu erau ochii ei tot atît de rotunji şi de mari ca ai lui Luca, dar în zîmbetul ei de fată mare se dedea pe faţă ceva ce nu-1 ierta sa zică „nu".

Şi nici că avea de ce să nu zică „da".

Osteneala ei trebuiaj ce-i drept, s-o răsplătească cu mai mult, dar atît tot avea de unde să scoată, deşi nu-i mai rămăsese nimic din cele ce avuse-n casa mistuită de foc.

El se întoarse şi-şi urmă drumul, mergînd însă mai departe îşi aduse aminte de cei cițiva datornici pe care-i avea printre săteni şi începu să-şi facă mustrări pentru că n-a avut cuvenita purtare de grijă pentru livedea din vale şi pentru pometul de la Săhăstrie. Da, omul are să-şi păzească în toate împrejurările avutul, căci e o adevărată mulțumire să ştii că ai, fie chiar şi pentru alții.

. Măriuța a mers după el pînă în iatacul Iui, unde mai erau cîteva vechituri rămase de la părintele Rafail, un pat de scînduri cu o saltea de paie pe el, o mescioară veche, o laiță, o poliță cu trei cărți, un cuier gol. Peste saltea era întinsă, drept cearceaf, o rogojină, iar la căpătîiul patului se afla, drept perină, un sac cu iarbă uscată. Pătura cu care se acoperea bătrlnul era aruncată grămadă Ungă perete. Cele două ferestri nu fuseseră spălate Dumnezeu ştie de cînd, pe pereți se îngălbenise varul, iar prin colțuri era plin de păienjeniş şi pe jos se adunase praf şi gunoi peste gunoi şi praf.

Măriuța aruncă o căutătură împrejurul ei, le văzu toate dintr-o singură ochire şi începu să rîdă; în clipa următoare fața i se întunecă.

— Şi aici stai d-ta aşa singur, singurel!? întrebă ea.

— Ei şi? întimpină el.

— Mie mi-ar fi urît, mărturisi ea. M-aş teme că mi se întîmplă ceva şi mor fără de luminare.

Iată un lucru lansare el nu **se** gîndise niciodată, deşi încă din timpul copilăriei sale i **se** spusese mereu că nu i se poate întîmplă omului mai mare nenorocire decît să moară fără de luminare, să nu-i fie în clipa

morții la căpătîi nimeni care-i închide ochii şi-i aprin-de-o luminare de ceară.

— Ei, zise iar, şi ce-o să iasă de acolo 1?

Ochii Măriuței se opriră asupra tavanului.

— Da! — grăi — dar aici nu plouă, precum se vede.

— La voi plouă? întrebă dînsul.

— Numai cînd plouă şi afară, răspunse ea, mai ales dacă mai şi bate vîntul. Cînd afară plouă puțin, picură numai, dar ne tragem prin colțuri, şi după ce s-a oprit ploaia, se face iar bine şi frumos.

Ea aşeză ulciorul jos lingă perete, apoi, femeie ca toate femeile, ca să facă ceva în strîmtoarea ei, se duse la pat şi începu să-1 aştearnă.

– Auzi comedie! — zise rîzînd iar — sac umplut cu fînl

Ea scutură sacul parcă ar fi fost perină cu puf, îl puse la căpătîi, trase cu palma peste rogojină, ca să curețe ce-o fi fost pe ea, iar după aceea luă pătura şi-o duse de-o scutură, ca s-o întindă mai curată peste rogojină şi sac.

— îmi dai voie să mai şi mătur puțin, că s-a strîns prea mult gunoi? întrebă apoi.

— Cum, păcatele mele, să mături dacă mătură nu-i? răspunse el, strîmbîndu-se busumflat.

Ea alergă iute afară şi se întoarse cu un mănunchi de boziu frunzos, cu care trecu peste podele încetinel, ca să nu spulbere praful, apoi începu a se căzni să ieie şi păienjenişul de prin colțuri.

– Ei, lasă acum, lasă, că e destul şi bine, prea bine, îi zise el supărat de gîndul că nu se cuvine atlta oste-neală de dragul lui.

Uitîndu-se în fața lui, Măriuța tresări şi plecă oarecum în fugă, cuprinsă de simțămîntul că nu e bătrînul acela numai schilod, ci totodată şi ursuz, morocănos, plin de răutate.

Iară el se uită lung după ea.

— De asta n-am să mai scap! zise, apoi deodată treBări şi plecă in urma ei.

– Fată, fată, strigă, stăi pe-o clipă, fată!

Ea ae opri şi se întoarse spre el.

— Dar eu nu te-am întrebat cum te cheamă.

— Nu ți-am spus niei eu!

— Să-mi spui.

— Măriuța, cum altfel?

— Şi cu ulciorul cum rămîne? întrebă el.

— îți aduc apă intr-altul şi pe al d-tale-1 iau mine, răspunse ea şi o luă iar la fugă, ca să n-o certe baba c-a stat prea mult.

Sta Rotaru şi se gîndea cum au urmat lucrurile unul după altul de s-a încurcat aşa.

„Auzi vorbă!? îşi zise. Să mori fără luminare!"

VIII

Sosită acasă, Măriuța, tot femeie ca toate femeile a vorbit, iar a vorbit şi a spus atît de multe despre Săhăstrie, despre chilia cea nemăturată şi despre firea cea ursuză şi morocănoasă a lui Rotaru, încît baba şi nora ei, Ana, au prins mare poftă să se ducă şi ele, ca să le vadă toate şi să stea de vorba cu omul acela, care acum li se părea cu mult mai de treabă de cum şi-1 închipuiau sătenii. S-ar fi şi dus, dar țineau s-o facă aceasta ca din Întîmplare, avînd o treabă oarecare, pentru ca el să nu poată zice: „Dar nebunele aceste ce mai caută pe aicil?"

Cei doi copii însă, sora mai mică a lui Luca şi frățiorul mai mic al acesteia, nu-şi făceau asemenea scrupule, şi dacă nu chiar miine, nici poimîine, în ziua următoare s-au ținut coadă după lelița lor.

Era lucru de toată frumusețea să-i vezi cu cîtă sfială au intrat pe poarta de sub clopotniță, cum se uitau sperioşi împrejurul lor cînd s-au văzut în curtea plină de dărâmături a schitului şi cum steteau cu ochii în pămînt după ce au ajuns în fața înfricoşatului bătrîn.

„Aş! îşi zise acesta. Asta îmi mai lipsea!"

îi erau nesuferiți copiii. Avuse şi el destui şi se bucura că-i are. Erau drăgălaşi şi-şi închipuia că mare adevăr a grăit cel ce a zis că copilul e noroc la casa omului. Acum însă ştia chiar din cele pățite de el însuşi ca multe griji şi mari dureri sunt partea omului pe urma copiilor, care se nasc în chinuri grele, cresc cu chiu, cu vai, şi cînd ți-e lumea mai dragă, mor unul într-un fel şi altul într-altui.

— Uite, zise Măriuța, dracii ăştia de copii s-au luat după mine şi n-a fost chip să-i opresc.

— E i ! — răspunse el, călcîndu-şi pe inimă — copii! ce să le faci!? Aşa sunt copiii!

Ga să-i arate apoi Măriuței că de dragul ei e în stare să se împace şi cu copiii, el se duse în pomet ca să caute cîteva pere mai pîrgave şi să le dea copiilor.

Cînd o văzură aceasta, copiii prinseră inimă şi mult n-a trecut pînă ce au ajuns să sară într-un picior, gata de a i se urca bătrînului în cap.

Aici era pentru dînşii, s-alerge prin bălării, sa se joace de-ascunselea, trecînd prin săli şi prin iatacuri deşerte, să se urce pe schelele părăsite de Gigiu şi prin pomii încărcați de fructe ademenitoare. Trai, nu glumă!

N-aveau ei nevoie să se ție coadă după nesuferita lor soră mai mare: învățaseră drumul şi veneau singuri, încît zidurile cele părăsite răsunau toată ziua de strigătele lor, şi inima lui Rotaru țîțăia mereu, ca nu cumva fie băiatul, fie fata să-şi frîngă gîtul.

S-ar fi supărat omul, dar nu-1 ierta firea s-o jignească pe Măriuța, care în fiecare zi deretica prin iatacul lui şi-şi dedea toată silința să le pună copiilor frîu.

A urmat dar ceea ce trebuia neapărat să urmeze în cele din urmă: Rotaru s-a pomenit cu baba, care a venit să-i ieie cu nuieluşa pe copii, ca să-i ducă acasă.

El o ştia pe baba aceasta. Era babă în cel mai adevărat înțeles al cuvîntului, căci avea nu mai puțin decît patru nepoți, dar lui nu îi dedea mîna s-o ieie drept babă, căci răposata lui fusese mai în vîrstă decît dînsa.

— Lasă, femeie, copiii să răsufle, îi zise el, că nu ştii cîte necazuri şi cît amar îi aşteaptă în timpul vieții, ba te pomeneşti că mor fără ca să fi avut parte de adevărata viață.

— Să răsufle cît le place, răspunse baba, dar la ei acasă şi să nu cadă belea în spinarea altora.

La vorba aceasta nu putea să răspundă Rotaru fără ca să-şi dea în petec spuind un neadevăr.

— Mie, zise, belea în spinare nu-mi cad. Altă treabă nu am şi-mi trece ziua mai uşor umblînd după dînşii.

— Asta, răspunse ea, o zici numai aşa, ca să mă împaci pe mine şi să-i scapi pe ei de răutatea mea.

— Ba o zic, întîmpină el, cum ar zice-o orişicine care ar sta de luni de zile îngropat între surpăturile aceste.

Baba se uită cu tot dinadinsul în faţa lui.

— Mă iartă, îi zise, dacă-ţi vorbesc fără de înconjur. Rău ai făcut de ai stat îngropat, căci ai treburi şi se cuvenea să porţi grijă de ele.

— Eul? întîmpină dînsul. De ce adecă să-mi mai bat capul cu treburi dacă mie nimic nu-mi mai trebuieşte!?

— Aceasta, stărui dînsa, nimeni nu are voie s-o zică. Orişicine are trebuinţă fie chiar şi numai de mulţumirea de a fi alinat suferinţele altora dînd ceea ce lui îi este de prisos.

Rotaru se uită mirat în ochii babei. îi era parca-1 aude pe părintele Rafail vorbind. Ea avea dreptate: cel ce are ceva e purtător de grijă şi răspunde de buna chivernisire a avutului său.

„Pe cît eram de mîhnit cînd mi-am văzut iarbă din livede călcată în picioare, îşi zise el, pe atît de mulţumit aş îi fost dacă ea ar fi fost păscută de văcuţa văduvei cu patru copii. Şi mare mi-ar fi păcatul dac-aş lăsa să putrezească pe jos poamele, la care atît de mulţi flămînzi se uită cu jind."

— Apoi — urmă peste puţin baba, parc-ar fi ştiut ce gîndeşte el — omul nu trăieşte numai cu cei vii, ci şi cu cei morţi, către care îi sunt multe datoriile. Ţi-a murit o fată, ţi-au murit doi băieţi, ţi-a murit chiar soţia, şi nici parastas, nici pomeni, nici alte danii pentru uşurarea lor sufletească... Are de ce să mai trăiască cel ce n-a murit încă, şi are de ce să alerge cel ce trăieşte!

Nu-i dedea lui Rotaru mîna să spună că ea are dreptate, dar îşi dedea seamă că prea î-au scos din fire nenorocirile prin care a trecut. îi părea acum lucru învederat că nenorocirile sunt puse la cale de Diavolul, ca să-1 ducă pe om la deznădăjduire şi să-1 înstrăineze de Dumnezeu.

Cum!? Lucru curat nu putea să fie că el, care mai înainte citea în biserică *Apostolul* şi spunea *Crezul,* ba mai şi cinta in strană, a ajuns fără de veste să nu mai dea pe la biserică şi aă nu-şi mai aducă aminte de morţii fui.

Nici aceasta nu-i dedea însă mina să i-o spună babei.

— Ei! — zise dar schimbînd vorba — o fi cum o fi! Ce putem noi să ştim!? Aşa, din vorbă în vorbă, ne depărtarăm de copii. Lasă-i, zic, că pe mine nu mă supără. Aş putea chiar să spun că-mi fac pe ici, pe colo plăcere. Mai dau şi ei viaţă pustietăţii. Apoi, adăugă peste puţin, te uiţi bueuroB la puişorii de găină, la boboceii de gîscă, la mieluşei, la purcei, pînă chiar şi la pisoi şi la căţelandri: cum să nu te uiţi cu plăcere la copii, mai ales cînd nu sunt ai tăi!?

— Ba, fie şi ai tăi, bată-i să-i bată! întîmpină baba, care era şi ea femeie cu slăbiciuni de bunică.

Au mai stat apoi cei doi bătrîni timp îndelungat de vorbă, căci se potriveau la ginduri şi aveau ce să vorbească.

Bătrîna, care-şi pierduse atît de urît feciorul şi rămăsese, femeie neajutorată, cu o nora şi cu patru nepoţi pe capul ei, n-avuse vreme să se gîndească dacă e ori'nu viaţa omului vrednică de a fi trăită. Grijile cele multe şi mari îi dedeau mereu zor să-şi bată capul cum are s-o sucească şi s-o învîrtească pentru ca să poată răzbi de azi pe mîine. El, care n-avea, dacă e vorba, nici o grijă, tot o înţelegea, ba lua chiar parte la grijile ei.

— Ce faci? cum te ajuţi aşa fără de om Ia casă!? ge tîngui dînsa.

— De! grăi dînsul. Bietul Luca e prea mic. Dar, adăugă peste puţin cu oarecare sfială, e mare fata şi ar

putea să se mărite. Un ginere harnic şi priceput e lucru mare la casă.

Baba începu să rîdă.

— Mare şi bun şi frumos, răspunse; dar unde găseşti omul care intră ginere în casa unei văduve cu alţi trei copii mai mici şi cu o soacră hodorogită?

Rotaru rămase cîtva timp pierdut în gînduri.

Iar îl vedea în faţa lui pe părintele Rafail.

„Dai îşi zise. El are multă dreptate. Bine era odinioară, cînd mînăstirea ori boierul avea părintească purtare de grijă şi dedea fiecăruia cît îi era destul ca să poată trăi muncind cum se cuvine."

Baba era şi ea de aceeaşi părere. Nu-şi aducea, ce-i drept, aminte de acele timpuri mai bune, dar auzise pe cei mai bătrîni vorbind despre ele şi-i fericea pe cei de atunci.

Cu toate aceste, Rotaru n-ar fi stat pe gînduri dacă cineva i-ar fi şoptit la ureche:

„Au trecut, s-a dus părinteasca purtare de grijă a călugărilor, ce-şi petreceau viaţa în post şi rugăciuni, iar boierule azi nu mai poate nici el să fie darnic, căci mulţi oameni au să muncească timp îndelungat flămînzind pentru ca să poată agonisi ceea ce el cheltuieşte intr-o singură zi."

— Asta el — stărui baba — nesaţiul este ceea ce ne înăbuşe şi ne omoară!

Se înserase cînd baba şi-a dat seama că copiii au şters-o şi fără de dînsa acasă şi că e vremea să plece şi ea.

— Ei! grăi dînsul, plecînd s-o însoţească pînă în poartă. Cum zisei: lasă-i pe copii să răsufle.

— Bată-i norocul să-i bată de copii, că multa bătaie de cap ne fac — răspunse baba depărtîndu-se — dar tot urîtă ni-ar fi viaţa fără de ei.

— Uite! strigă el după ce dînsa se mai depărta, îmi trece şi mie prin cap un lucru: să-i spui băiatului aceluia, lui Luca, chiar seara aceasta, că eu n-o să mă supăr dacă duce vaca s-o pască în livedea mea.

— Ei, cum aşa!? răspunse ea, cu inima îndoită.

— De! — stărui dînsul — păscindu-şi văcuţa, el păzeşte bruma de poame ce-au mai rămas.

IX

Cu toate nenorocirile prin care trecuse şi cu toate mîhnirile ce-i făceau viaţa nesuferită, Rotaru nu numai mînca cu multă poftă, dar mai şi dormea atît de bine, încît numai rar de tot i se întîmpla să-şi aducă aminte cîte un crîmpei din visurile sale.

De data aceasta însă nu-i mai venea somnul.

Luna începuse acum să scadă şi răsărea tîrziu, dar ea, de mult răsărită, se înălţase pe cer şi Rotaru tot mai şedea pe treapta de piatră a scării de la intrare, pierdut în fel de fel de gînduri.

Din cînd în cînd fulgera şi acum pe la mari depărtări şi fulgerele erau din ce în ce mai dese, ba pe ici, pe colo se auzea şi cîte un tunet oarecum înfundat, el însă nu vedea fulgerele şi nu auzea tunetele, căci griji nouă îl frămîntau.

Mai întîi şi mai întîi îşi aducea aminte datornicii, unul cîte unul, fiecare cu cit avea să-i dea, şi se bucura că, adunind rămăşiţele date pînă acum uitării, iese ceva, nu puţin, multişor iese.

Îşi făcea apoi în tăinicia cugetului său mustrări pentru că a lăsat necosită iarba din livede şi-şi bătea capul ce-ar putea să facă pentru ca să scoată cel puţin otavă şi cum are să se folosească de poamele ce i-au mai rămas.

Păcat era şi de ţarinile ce-au rămas părăginite în lunca mănoasă.

Chiar şi după ce s-a întors din spital ar fi putut să le semene' fie cu mei, fie cu borceag, fie cu maturi, căci de nutreţ e totdeauna nevoie.

Printre aceste ii mai şi răsunau in ureche vorbele grăite de baba despre legăturile celor vii cu cei morţi şi se gîndea la prescuri şi la colivă pentru parastas, la luminări, la vase şi la de-ale mîncării pentru pomană, precum şi la multe altele, pe care el, om neputincios, nu putea să le pună aşa singur la cale. O vedea deci, parcă, în faţa sa pe Măriuţa, care nu numai la dereticare, ci şi la de aceste se pricepea.

Era, la urma urmelor, ceva în toate aceste. Se gîndea că baba Oana, de cîte ori bea din apa de pomană, zice

în gîndul ei: „Iartă-1, Doamne, pe Marin", ba îşi mai aduce aminte şi de cel ce îi dă apa de pomană. Chiar şi dacă n-ar fi adevărat că cei morţi aşteaptă să le dai de pomană, te pui bine cu lumea care-o crede aceasta, şi mai e şi oarecare mîngîiere în gîndul că i-ai făcut cuiva un bine.

Baba avea, cu toate acestea, multă dreptate cînd spunea că e greu să găseşti flăcăul care intră inimos ginere în casa văduvei sărace, care mai are şi copiii nevîrstnici.

Vînturîndu-le prin mintea lui aceste, el n-a prins de veste că se ivesc pe ici, pe colo nouri pe cer, că norii se întind şi se îngrămădesc, că fulgerările sunt din ce în ce mai întețite.

Rămăseseră din timpurile cele bune în curtea schitului cinci molifți care se făcuseră înalți, şi freamătul lor se auzea peste sat pînă departe în drumul de țară. Freamătul acesta 1-a făcut acum pe Rotaru să-şi dea seamă că s-a pornit un vînt de-ți venea să te temi că scoate molifții din rădăcini şi-i răstoarnă la pămînt.

Peste puțin s-a stîrnit apoi furtuna, potop năpăditor, nu altceva.

Fulgerele şi tunetele zguduitoare se urmau iute-iute unul după altul, molifții fremătau, stejărişul din deal vîjîia, hornurile şi odăile deşerte vuiau a pustiu, ploaia se vărsa în ropote, de credeai că o să se prăpădească pămîntul, cu toate cele de pe fața lui.

„Vai de sufletele lor!" zise Rotaru, dus cu gîndul la casa dărăpănată, în care, după spusele Măriutei, nu ploua decît cînd ploua şi afară.

Văzînd desfăşurarea furtunei năpraznice, el ar fi voit să aibă putere ca s-o oprească şi firea nu 1-a iertat să-şi caute de odihnă decît abia tîrziu după miezul nopții, după ce s-a mai potolit urgia cerească.

Dimineața apoi, cînd s-a deşteptat din somn, cel mai apropiat gînd i-a fost să se întrebe ce se va fi intîmplat la casa babei.

Era păcat, mare păcat ca la Săhăstrie odăile să stea goale, in vreme ce acolo, la văduvele acelea, ploaia răzbea prin acoperiş în casă.

Fiindcă Măriuța nu venea nici acum mai curînd ca alte dați, el era din ce în ce mai neliniştit şi mai nerăbdător şi fel de fel de închipuiri îi bîjbîiau prin cap.

Del Cîte şi mai cîte nu sunt cu putință cînd se pornesc asemenea furtuni!? Casa aceea era de tot dărăpănată şi te pomeneşti că li s-a surpat în cap.

El îşi luă în cele din urmă bățul şi plecă să vadă ce-i şi cum.

Peste puțin se opri însă.

„Şi adecă ce mă priveşte pe mine!? îşi zise. Cum rămîn eu dacă baba aceea țîfnoasă, cum pare a fi, îmi zice: «Dar d-ta de unde şi pînă unde ai ajuns să te amesteci în daraverile noastre!? Ce-ți suntem şi ce ne eşti!? Cum te-ai pomenit să ne porți de grijă!?»"

Nu! Aşa numai din senin el nu putea să se ducă: trebuia să aibă vreo treabă.

El stete cîtva timp pe gînduri.

„Aşa-i! Foarte bine! zise apoi, plecînd cu pas hotărît mai departe. Am să le rog pe femeile acelea să-mi vie într-ajutor pentru parastas şi pentru pomană."

Nu-1 prea ardea pe el, deocamdată, nici de parastas, nici de pomană, dar prilej mai bun nu putea să-şi găsească.

Abia sosit în preajma casei, îşi aduse aminte de cei doi cîni indîrjiți ca toți cînii de pe la casele ce stau vraişte la marginea satului.

Simțindu-1 de la mare depărtare, ei începură să bată la el, dar peste puțin se ivi în fața casei o femeie subțirică şi înaltă, slabă de-ai fi crezut că o ia vîntul ca pe un fulg şi că abia mai poate răsufla. Era Ana, văduva cu patru copii, nora adăpostită ca vai de ea în casa soacrei. Ea se plecă şi-şi lua o nuieluşă, ca să alunge cînii, apoi înainta spre Rotaru, care se uita uimit la cînii ce dedeau acum din coadă şi clipeau prietenos din ochi. îți venea sa crezi că înțeleg pe stăpîna lor şi ştiu gîndul cel bun al omului ce se apropia.

— Ce mai e pe aici pe la d-voastră? întrebă dînsul, ca s-o înceapă cumva.

Ana era cu ochii plînşi. Nu era numai ploaia, care răzbise din belşug prin acoperiş, ceea ce o făcuse să plîngă, ci şi soacra ei cea aspră.

Greu e adecă să-ți ai soacră în casă, dar nu-ți mai priieşte bucățica pe care-o bagi în gură şi nu mai ai parte de dulceața somnului, te stingi văzînd cu ochii cînd stai în casa soacrei, care ține să simți în fiecare clipă că-i eşti, dimpreună cu copiii tăi, belea în spinare.

— Ge să mai fie!? Vai de sufletele noastre! răspunse ea, pornită iar pe plîns. Toată noaptea s-a vărsat, de n-au mai ajuns bieții aceia de copii să se odihnească. Grele de tot sunt zilele de care mi-a fost dat să am parte!

— Ei! Lasă, nu-ți mai face inimă rea! ii zise eî cam muiat. Aşa e în lumea aceasta: unii se pling de una, iar alții de alta, dar toate trec, ca să vie altele şi iar altele, fie mai uşoare, fie chiar mai grele!

El îşi ridică apoi capul, ca să se uite la acoperiş. Şovarul din acoperiş era de tot vechi, bătut de ploi, ars de soare şi măturat de vînturi, încît pe ici, pe colo se vedeau căpriorii, printre care pătrundea nu numai ploaia, ci chiar şi lumina lunei.

— Asta, zise, cere, ce-i drept, să fie cît mai curînd cîrpit. Dar — urmă peste puțin, schimblnd vorba — eu am venit cu o mare rugăminte. Aş vrea adecă sa fac un parastas şi să dau o pomană şi v-aş ruga să-mi veniți într-ajutor dacă vă iartă împrejurările.

— De! — răspunse Ana — de iertat ne vor fi iertînd, dar nu ştiu care e gîndul bătrînei, căci ea e stăpînă şi la de acestea ea se pricepe mai bine decît orişicine.

Bătrîna se afla în casă.

Măriuța, cu poala ridicată în brîu şi suflecată ca la albia de spălat, lua cu pumnii apa şi o trecea într-o covată, iar baba stetea la o parte şi-i spunea ce are să facă, cicălind-o mereu, parcă din vina ei ar fi răzbit apa prin acoperiş.

Cei doi copii săreau într-un picior, fericiți că le-a fost dat să vadă baltă în casă, ceea ce mai rar se pomeneşte.

Baba tresări cînd dete cu ochii de Rotaru.

„Cine dracul 1-a mai adus pe schilodul acesta tocmai acum pe aici!?'' îşi zise ea cătrănită.

Ar fi zis ea şi mai multe, dar Ana o lua pe dinainte, vorbindu-i despre parastas şi pomană, ceea ce mai îndulci firea bătrînei.

— A cam picurat pe ici, pe colo astă-noapte, grăi cam strîmtorată. Nici că e însă lucru de mirare, căci grozav a vremuit într-un timp.

Rotaru nu-şi putu stăpîni firea.

– Ba, după cum arată semnele — zise el zimbind — a şi turnat că cu găleata, încît aici lac în puterea cuvîntului s-a făcut.

Aceasta era o vorbă pe care lui nu i se cuvenea s-o rostească. Ce-1 privea adecă dacă picură numai, ori toarnă cu găleata!?

Ea-şi puse mînile în şolduri şi i se uită drept în față, gata oarecum de a se pune în harță cu dînsul.

— Păcat ar fi să stea odăile de la Săhăstrie goale cită vreme aici nu vă puteți adăposti, urmă el cu inima deschisă.

Bătrîna îi aruncă o căutătură încruntată, de-ți venea să crezi că e gata să sară la el ca să-i scoată ochii cu ghearele.

Norocul lui era numai că Ana o luase înainte cu vorba despre parastas şi pomană, ceea ce îi mai înduL cise bătrînei firea.

— Nu cumva îți închipuieşti că am fi în stare să ne încuibăm acolo cu liliecii şi cu bufnițele!? grăi dînsa. Dacă acesta e gîndul ce te-a adus, e păcat de osteneala ce ți-ai dat venind pînă aici. Alții — urmă trăgînd cu ochiul la Ana — vor fi puțind să-ți ție de urît, eu în casa aceasta mi-am trăit zilele vieții, şi tot de aici au să mă şi ducă la groapa.

Ana se aştepta la o furtună deopotrivă cu cea din noaptea trecută, Măriuța lua apa cu pumnii şi o trecea în covată fără ca să-şi ridice ochii, cei doi copii steteau cu gura căscată, iar Rotaru simți că 1-a luat gura pe dinainte şi a sfeclit-o rău de tot.

— Vai de mine! — Întîmpină el, ca s-o mai dreagă — dar aşa ceva nici prin gînd nu putea să-mi treacă. Tocmai acum zisei că se poate clrpi acoperişul. Şovar e, slavă Domnului, în luncă, iar la aşezarea lui pe căpriori se pricepe şi cel din urmă nătărău. Am venit dar, cum îți spuse şi d-neaiei, să vă rog să îmi faceți prescuri şi colivă pentru un parastas şi să-mi fiți de ajutor la pomană, şi-mi ziceam în mine că toate aceste se fac

mai bine acolo decît aici şi că o să stați două-trei zile acolo, iar în vremea aceea se cirpeşte acoperişul.

Fața bătrînei se mai însenină.

Nu era adecă pentru dînsa mulțumire mai mare decît să pună la cale parastase şi pomeni.

— Asta aş mai înțelege-o şi eu, grăi dînsa, rostind vorbele rar şi cam în silă. în adevăr păcat ar fi să mai lăsăm acoperişul în starea în care se află, căci altfel asta e o bunătate de casă. Dar — urmă peste puțin — ceea ce îmi spui despre parastas şi despre pomană e lucru de tot greu.

— Cum aşal? întrebă Rotaru.

— Ştii, precum văd, că nu sunt primite decît prescurile plămădite de fată nevinovată ori de văduvă acum iertată. Ai venit dar foarte bine la noi, căci coliva e şi ea primită de la noi, iar pomana e mai primită dacă una ca mine găteşte bucatele şi face împărțirea. Pomană însă fără de parastas nu se poate, iar parastasul se face fie la nouă zile, fie la trei ori la şase luni, fie la un an după moarte, fie la zile anume rînduite în călindar. D-ta ce fel de parastas ai de gînd să faci? stărui dinsa.

El dete din umeri.

— Mai ştiu şi eu!? răspunse. Te rog să-mi spui d-ta.

— Foarte cuminte, grăi dînsa mulțumită. Nu ştii, şi omul care nu ştie cere sfat de la altul. Am să trec pe la părintele Ilie ca să-1 întreb cînd e în călindar cea mai apropiată zi pentru parastas, adecă pentru pomenirea morților. Mai e însă şi altă ceva, urmă ea. După parastas urmează pomană, iar lucru firesc e ca la pomană să ieie parte numai cei ce au fost la parastas.

— Se înțelege! zise Rotaru.

— De aceea parastasul se face la sfîrşitul slujbei bisericeşti, urmă bătrina, şi cine vrea rămîne, iar cine nu vrea pleacă.

— Foarte bine! zise iar Rotaru.

— Ce faci însă cu cei ce din întîmplare n-au venit la biserică şi tot ar vrea să stea la parastas şi să ia parte la pomană? întîmpină dînsa.

— Eu ce să le fac!? răspunse el. ,

— Vezi că nu ştii de ce e vorba şi nu te pricepi la nici atît de puțin lucrul? îl mustra ea. La pomană s-adună de două feluri de oameni: sărăcimea, care cere, şi oamenii cu rost, cari primesc. E mare cinste pentru cei vii şi mare mîngîiere pentru cei morți ca atît la parastas, cît şi la pomană să ieie parte mulți oameni cu rost, rude, prieteni, cunoscuți, care-şi aduc aminte de cel răposat şi țin să mîngîie pe cei încă în viață ai lui. îți vine la socoteală să stai singur cuc în biserică la parastas, iar la pomană să-ți vie numai coada satului, golanii flăminzi cari vor să se sature şi ei o dată!?

Rotaru rămase cu ochii țintă într-un colț. Abia acum îşi dedea seamă despre rostul cel adevărat al parastaselor şi al pomenilor.

— Ba mai bucuros lipsă, răspunse el, cuprins de simțămîntul c-a luat-o prea repede.

— Vezi aşa! grăi bătrîna, care acum se simțea în largul ei. Las-o pe mine, că aceste sunt lucruri la care mai bine ne pricepem noi femeile mai mature, care am trăit in lume, cunoaştem obiceiurile şi ştim cum ai să-1 iei pe fiecare ca să-1 aduci unde vrei şi să ți-1 porți după plac.

—- N-o văd destul de lămurit!? grăi Rotaru, în gîndul lui dîndu-se oarecum cu ochii închişi în voile bătrînei, care aşa de bine ştia să le potrivească toate.

X

„De asta n-am să mai scapi" aşa-şi zisese Rotaru cînd s-a văzut față în față cu Măriuța, şi aşa au şi urmat lucrurile, căci altfel nu se putea.

Baba avea nevoie de timp spre a pregăti parastasul şi pomana, iar aceasta nu-1 supăra pe Rotaru, căci avea şi el nevoie de timp spre a-şi aduna banii de pe la datornici!

Oarecare timp se cerea şi spre a aduna şovar din luncă şi spre a g3si omul care cirpeşte acoperişul.

Cele două văduve nu puteau apoi să-şi mute una copiii, iar alta nepoții la Săhăstrie fără ca să fi văruit

mai înainte pereții şi fără ca să fi spălat podeaua odăilor ce stătuseră atîta timp goale.

Treceau deci zilele una după alta şi în trecerea lor în livede şi la Săhăstrie se coceau prunele, merele şi perele. Baba deci si nora ei Ana şi fiica acesteia Măriuța şi-au făcut rost să fiarbă magiun, să usuce poame şi să adune în hîrdău ceea ce nici pentru magiun, nici pentru uscat nu făcea.

Toate aceste se urmau oarecum ele de ele, fără ca cineva să ceară voie de la Rotaru, căci vorba era tot de lucruri de care cele trei femei se pricepeau mai bine decît el. încetul cu încetul, oarecum pe nesimțite, el ajunsese a nu mai fi stăpîn pe sine şi pe ale sale. Dacă nu s-ar fi plecat nici la porunca babei, nici la lacrămile Anei, nici la stăruințele încăpățînate ale copiilor, îl răpuneau ochii cei rotunzi ai lui Luca ori zîmbetele de fată mare ale Mariuței.

N-avea însă cuvinte de a se plînge şi nici nu se plîngea.

îi vorbise babei despre parastas şi despre pomană numai cu jumătate de gură, ca să poată spune c-a venit cu o treabă oarecare. După ce însă toate au ieşit cum spusese dînsa, îi părea foarte bine că s-a lăsat în voile babei. Era parcă s-a împăcat şi cu cei morți şi cu cei vii, şi-ar fi pus mîna pe topor ca să toace în cap pe cel ce-ar fi îndrăznit să spună că cei morți nu ştiu dacă a dat ori n-a dat el pomana şi parastas. .

„Mişelule! i-ar fi zis. Atîta mîngîiere mi-a mai rămas: şi de aceasta vrei să mă lipseşti!?"

îl vedeau apoi toți sătenii pe care-i întîlnea, nu mai fugeau copiii de el, deşi era tot gîrbov şi sprijinit in băț, şi duminicile şi zilele de sărbători el se îmbrăca curat, îşi pieptăna părul şi barba şi se ducea ca odinioară la biserica, unde cînta *Heruvimul, Irmosul* şi *Priceasna* şi spunea pe de rost *Crezul* şi *Tatăl nostru.*

Pe lîngă toate, femeile acelea ştiau să gătească fel de fel de bucate bune, încît el se bucura că are poftă de mîncare, căciț mare şi adevărată e mulțumirea de a-ți potoli pofta de mîncare. {

Era tot lumea de mai-nainte, dar ea-1 vedea pe el şi el o vedea pe ea altfel şi se simțea bine în mijlocul ei, mai ales pe înserate, cînd despre munte se pornea boarea răcoroasă a văii şielsteteade vorbă cu baba cea ştiutoare, cu Ana cea duioasă şi cu Măriuța, care zîmbea cînd n-avea altă treabă.

Acum însă el nu bea numai apă proaspătă de la şipot, ci se cobora cîteodată la cea mai apropiată circiuma din sat şi cerea fie un țoi, fie un cincizeci de vin, ca să mai steie de vorbă şi cu alții. Atunci, de obicei, i se deschidea inima şi mai se-nduioşează aducîndu-şi aminte de cei morți, mai le vede toate bune şi frumoase, încît zice că tot e bine să trăieşti în lumea lui Dumnezeu.

Iar cînd se întîmplă să rămîie seara tîrziu numai el singur pe treapta de piatră a scării de la intrare, Rotaru stă şi se gîndeşte cum au venit lucrurile, parcă născocite[1] anume ca toate să se împlinească cum s-au împlinit, îi era parcă a mai trăit o dată viața pe care o trăia, a visat-o, o ştia cumva.

Toamna era însă pe sfîrşite, acoperişul casei dărăpănate era cîrpit şi baba dedea zor să se mute iar în cuibul ei, unde-şi trăise zilele vieții şi de unde ținea, precum zicea, să şi fie dusă la groapă.

Cum!? Să-1 lase iar singur!? Aceasta era o mare nedreptate!

— Şi, grăi baba, n-ar fi însă mai mare nedreptate să ma lase pe mine singură!?

La întrebarea aceasta Rotaru nu se încumeta să dea cuvenitul răspuns.

El ştia, ce-i drept, că pentru baba nora cu cei patru nepoți erau o belea, o supărare neîncetată. Ea o spunea aceasta, plîngîndu-se mereu de greutatea pe care-o poartă acum la zile de bătrînețe în spinarea ei şi cicălindu-şi mereu nora şi nepoții. Mai mare însă decît supărarea aceasta era mulțumirea de a se putea lăuda că poartă o grea sarcină şi că are pe cine să cicălească.

Nu-i rămînea lui Rotaru decît să tacă.

El şi tăcea, deşi vedea foarte bine că atît Ana, cît şi copiii ei mai bucuroşi ar fi fost dacă le era îngăduit

[1] **In text:** ***născocise.***

să rămîie la Săhăstrie, unde era nu numai mai mare lărgime, ci totodată şi mai puţină cicălitură.

Părintele Rafail găsise, cu toate acestea, cel mai sfînt adevăr cînd spusese că mănăstirile sunt locaş de adăpost pentru văduve şi pentru săraci, şi Rotaru era cu desăvîrşire pătruns de gîndul că lui îi merge acum mai bine pentru că în Săhăstrie le dă adăpost celor două văduve şi celor patru copii rămaşi fără de tată. Lasă că nu mai era părăsit ca în pustiu şi se simţea în toate privinţele bine şi mîngîiat in sufletul lui, dar toţi îi erau binevoitori şi pretutindeni era primit cu inima deschisă, mereu îşi aducea aminte de femeia cea cu oglindă care-1 văzuse în casă plină.

Nu piere insă sămînţa răutăţii din inimile celor Inhăiniţi şi tot se mai ivea pe ici, pe colo cîte o muiere pizmătăreaţă şi cîte un om cu maţe pestriţe care se uita chiorîş la Rotaru şi nu-1 ierta pentru că se ştiuse ridica mai presus de alţii. Temîndu-se de unii ca aceştia, Rotaru făcea tot ceea ce e omeneşte cu putinţă ca sa nu mai rămîie singur.

Gîndul lui era mereu la Măriuţa, fata cea săracă, dar bună, cuminte şi frumoasă. ïi rîdea inima de bucurie cînd se gîndea că, măritînd-o după vreun flăcău, tot sărac şi el, dar voinic şi harnic, şi-ar lua oarecum ginere-n casă. Scăpa deci din cînd în cînd colo vorba că el de puţine mai are nevoie, căci poate trăi din ceea ce şi-a agonisit, şi l-ar vedea Dumnezeu pe cel ce s-ar învrednici să i se facă Anei ginere.

Le-a intrat dar multora-n minte gîndul că el are bani adunaţi, mulţi bani, şi astfel chiar şi-ntre flăcăii mai chiaburi erau mulţi care n-o mai lăsau în pace pe Măriuţa şi-o făceau din ce în ce mai năzuroasă.

— Năzuroa8ăl? grăi Rotaru mirat. Auzi d-ta comedie ! Năzuroasă ea, care mi s-a părut totdeauna atît de blajină şi de dulce la fire] O fi avind leac şi boala aceasta.

Erau mai ales doi flăcăi, unul Ispas, iar altul Barbu, care umblau într-una după el şi-şi dedeau multă silinţă să i se vlre sub piele. Băieţi săraci amîndoi şi scăpaţi de curînd din oaste, n-aveau, ce-i drept, nici un rost, dar i se păreau voinici, isteţi şi harnici, încît norocoasă ar fi fost în gîndul lui Măriuţa dacă fie unul, fie altul dintre dînşii ar fi luat-o de nevastă.

închipuindu-şi dar că numai el umblă cu asemenea gînduri, Rotaru căută să-i vorbească în patru ochi şi o luă aşa mai pe departe, cum se cuvine cînd vorba e de o fata sfiicioasă.

Ea zîmbi a viclenie şi se uită la el pe sub genele ei mari şi dese.

— Dă-i inaintel vorbeşte pe faţă, fără de înconjur, grăi dînsa. Nu cumva crezi că nu ştiu cine te-a pus la cale? De atîta vreme-mi bate bunica în felul acesta capul. Ei nul urmă ea-ncăpăţînată. Am zis o dată că nu şi nu rămîne! Eu am omul meu şi după altul nu mă mărit 1

Bătrînul rămase stană de piatră-n faţa ei.

— Ea are omul ei! zise. Auzi? omul ei! Şi cine e acela?

— E, parcă nu-1 ştii? răspunse ea. Eu să te cred că nu ţi-au spus mama şi bunica? Nu-1 vreau nici pe Ispas al Smarandei, nici pe Barbu al lui Medrea; aştept să se-ntoarcă Radu de la oştire. Dacă zece ani ar fi să mai treacă pîn-atunci, zece o să aştept. Dac-ar fi să nu se mai întoarcă, nemăritată o să mor! M-aţi înţeles!?

Rotaru se uita din ce în ce mai uimit la ea: n-ar fi crezut niciodată că poate să-i umble gura cum îi umbla şi că e-n stare să aibă atîta hotărîre.

— Bine fată, îi zise, toate sunt bune şi frumoase, dar cum rămîne cu mine? Te iartă pe tine firea să mă laşi iar singur aici în mijlocul acestor dărîmături pustii!?

— Dar eu nu vreau să te las, răspunse ea, pornită pe plîns.

— Nu vei fi voind, întîmpină el, dar n-ai încotro, căci pe bunica voastră n-aveţi voie s-o părăsiţi. Dacă te măriţi însă, rămîi aici cu soţul tău, care poartă, de aici de la mine, grijă de gospodărie. Aşa-i ori nul?

Ge-ar fi putut Măriuţa să răspundă?

— Afurisită să fie stăpînirea I strigă ea. Ţine atîta lume-n loc, cînd şi aci şi pretutindeni e atîta treabă de făcut. De ce nu-i mai dă omului drumul!?

Era foarte mîhnită fata şi-ar fi înnebunit, precum se zice, de bucurie dacă deodată s-ar fi pomenit cu Radu-n fața ei. Să se mărite însă fie după Ispas, fie după altul, aceasta nu putea să-i intre-n minte.

— Dac-ai fi om ca oamenii şi-ai avea inimă pentru o biată de fată ca mine, urmă ea, mi-ai sări într-ajutor şi m-ai scăpa, spuindu-le că nimănui[1] afară de Radu nu-i dai gospodăria. Ai şti de ce folos ți-e avutul şi-am şti şi noi că ții cu adevărat la noi şi te-am binecuvînta cît om trăi pe fața pămîntului. Nu numai noi — adăugă peste puțin — ci şi copiii noştri.

Rotaru-ncepu sa se scarpine-n dosul urechii.

Om era şi el şi vorba aceasta-1 muia şi-1 răpunea, căci e mare lucru să ştii că e-n lumea aceasta cineva care te binecuvîntează şi după ce nu te mai afli pe fața pămîntului; te pune pentru vecii vecilor în pomelnic.

„Am spus eu că de asta n-am să mai scap!" îşi zise el, dîndu-se învins cu trup, cu suflet.

XI

„Trebuie să se întoarcă, azi-mîine trebuie să pice, că i se împlinesc anii!" îşi zicea Rotaru, mîngîindu-se cu nădejdea că tot n-o să rămînâ iar singur.

A dus-o pe bătrîna cu vorba pînă-n iarnă, a trecut-o şi prin iarnă, dar cînd postul Paştilor da spre sfîrşit, ea era din ce în ce mai neliniştită şi nu mai puteai s-o opreşti. în zadar erau toate: ea nu se putea împăca cu gîndul că n-are să petreacă sfînta zi a învierii în casele ei cele bătrîneşti, dimpreună cu toți ai săi.

Nici ca s-ar fi încumetat — Doamne fereşte! — Rotaru să stăruie ca fie Ana, fie Măriuța s-o părăsească, şi au plecat în cele din urmă amîndouă, cu copiii, deşi mai bucuros ar fi rămas.

Abia acum era Rotaru strivit de simțămîntul c-a rămas singur în lume, că n-are pe nimeni care se simte legat de el şi pe care-1 socoteşte cu adevărat al său.

[1] **în text:** ***nimeni.***

Tocmai de aceea însă viața i se lumina şi dulceața i se revărsa-n suflet cînd se gîndea ca mai curînd ori mai tirziu se reîntoarce Radu şi i-o va aduce iar pe Măriuța-n casă.

Copiii-şi petreceau, nu-i vorbă, zilele mai mult la Săhăstrie decît la bunica lor şi venea toate zilele fie Ana, fie Măriuța ca sa-i aducă apă proaspătă, să-i dereticească prin chilie, să-i spele albituri şi să-i gătească bucate bune, pe care le mîncau apoi împreună. Seara însă plecau atît ele, cît şi copiii, şi atunci el rămînea singur în pustietatea Săhăstriei, unde acum îi era foarte urît.

Tot nu-i era însă ca odinioară, mai-nainte de a-i fi ieşit în cale băiatul cu ochii mari, şi serile, cînd şedea iar aşa singur pe scara de piatră, se gîndea la mulțumirile zilei trecute şi la bucuriile zilelor ce vor veni după ce se va fi întors Radu.

Ce îi era lui, dacă e vorba, Radu!? ce îi era Măriuța? ce îi era chiar Luca, băiatul]? Oameni ca toți oamenii. Ss gîndea, cu toate acestea, la ei parcă i-ar fi fost copii[1], os din oasele, sînge din sîngele lui, şi mult mai dorea să-şi lungească firul zilelor pentru ca să poată lua parte la bucuriile vieții lor.

Deoarece nu putea să ştie cînd se va întoarce Radu, iară el însuşi nu putea să muncească, a păstrat pentru sine numai cele de la Săhăstrie şi livedea, locul din sat şi țarinile din luncă le-a dat lui Toader Petraru în arendă pe un an de zile.

Om cu buna rînduiala, Toader i-a plătit înainte jumătate din arendă.

— Şi, zise apoi, cu cealaltă jumătate cum rămîne? E-n lumea aceasta şi viață şi moarte: cui voi avea să i-o plătesc dacă s-ar întîmplă, Doamne fereşte, să mori pîn-atunci? Mă iartă, dar la moarte are fiecare dintre noi în toată clipa să se aştepte.

Rotaru se uită sperios la el. Nu i se părea a bine întrebarea aceasta. Nu! Acum, mai-nainte de a fi măritat pe Măriuța, n-ar fi voit de loc să moară. Ba-1

[1] **în text:** ***copil.***

Incinta chiar şi gindul de a o vedea purtîndu-şi copiii în brațe.

— De! zise dar. O să mă mai gîndesc şi mai e destul timp ca să-ți dau răspuns şi la aceasta.

De aici înainte apoi serile, cînd se vedea singur, îşi aducea aminte de vorba Măriuței despre moartea fără de luminare şi cu o nemiloasă stăruință i se punea întrebarea: „Cum rămîne cu avutul tău după ce vei fi trecut în altă lume?"

Unul cîte unul i se iveau în gînd cei răposați şi cereau să le dea răspuns, ba i se punea-n față şi fata cea fugită cu italianul, despre care-i rămase vestea că are circiumă la Galați. Dintre cei mai apropiați ai lui ea singură mai rămăsese-n viață; ei i se cuvenea deci cele agonisite de dînsul.

El scutură din cap.

„Nu! zise sărind în picioare. Mai bine praf să se aleagă şi cenuşă de toatei Ea, care m-a făcut de batjocură lumii, şi-a băgat mama în mormînt şi mi-a amărît zilele vieții, nu! ea să n-aibă parte!"

Aşa se zbuciuma el şi azi şi mîine, pornit mereu să risipească tot ceea ce avea, iar după ce-1 răpunea somnul, visuri urîte-1 făceau sa se zbată-n culcuş, de-1 treceau sudorile şi gemea muncit de chinuri grele.

E lucru greu să te ştii singur în lume şi să-ți petreci nopțile cu lilieci, cu cucuvelei şi cu huhurezi în mijlocul unor surpături ca cele de la Săhăstrie. Nopțile cînd i se întîmpla să nu poată dormi, el nu numai îşi închipuia fel de fel de lucruri care n-au ființă, ci mai avea şi vedenii, ce i se arătau ca-n aievea şi în toate colțurile unde se uita, se mişcau şi se strîmbau la el duhuri întrupate-n chip de fii.

Spre a se mai uşura, duminicile şi zilele de sărbători el li plătea părintelui Ilie să-i pomenească morții şi să-i citească molifte şi acatiste, apoi împărțea pomană între săracii pe care-i întîlnea mai la uşa bisericii, mai în trecerea lui prin sat.

„Na! şi na! — zicea — să se risipească tot, ca nimic să nu mai rămîie după ce o voi fi înzestrat pe Măriuța."

Cea mai mare mulțumire a lui era să dea şi iar să dea şi împărțea cu un fel de nesațiu avutul său, încît li se înfipsese oamenilor în minte gindul c-a adunat m timpul vieții lui bani, mulți bani, bănet din belşug şi are comori ascunse acolo la Săhăstria aceea.

— Are! îi zise Ispas într-una din zile lui Bucur, cu care stetea de vorbă într-un colț al circiumei.

— Se-nțelege că are! răspunse Bucur. Viața lui toată a stors mai de la unul, mai de la altul. *

— Şi e zgîrcit să-i cauți pereche!

— Să-i cauți şi nu-i găseşti. Şi mulți trebuie să aibă.

— Mulți! stărui Ispas. Apoi, auzi d-ta!? să spună el că toate numai pentru Radu le păstrează? Dar cine e Radu?!

— Cine e şi ce-i este lui!?

— De ce adecă e Radu mai cu moț decît alții!?

— De unde şi pînă unde are el să se amestece în treaba aceasta!?

— Ce îi este lui, dacă e vorba, Măriuța!?

Aşa vorbeau între dînşii atît ei, cît şi alții, căci mulți erau care se uitau cu jind fie la Măriuța, fie la avutul lui Rotaru, încît acesta, umblînd prin sat, iar simțea că sunt şi oameni care nu se uită cu ochi buni la el, iar îşi aducea aminte de vorba Măriuței despre moartea făr' de luminare şi nu se mai socotea, ca odinioară, bine adăpostit la Săhăstrie şi-i era oarecum frică să stea aşa singur în pustietatea aceea.

XII

„Trebuie să se întoarcă, azi-mine trebuie să pice!"

Aşa-şi zicea Rotaru gîndindu-se la Radu. O zicea aceasta serile, cînd rămînea singur, o zicea nopțile, cînd se deştepta din somn şi nu mai putea să adoarmă iar, o zicea totdeauna cînd se gîndea la zilele bune la care se aştepta după ce se va fi măritat Măriuța.

Numai dacă nu-n ceas rău ar fi grăit ea vorba despre moarte fără de luminare.

Fără de luminare!

Şi cine o să-i facă pomeni? cine o să-1 pună-n pomelnic? cine o să poarte grijă de sufletul lui?

îi era parcă s-a pornit viscol, vijelie, furtună, virtej, prăpăd, şi cer senin cu soare luminos n-o să mai fie decît după ce se va fi întors Radu, ca să i-o aducă iar pe Măriuţa.

Cei doi cîni cari odinioară erau să-1 sfîşie în bucăţi veneau şi ei la Săhăstrie cu baba, cu nora ei şi cu copiii acesteia. Veniţi apoi o dată, ei şi rămâneau prin bălării şi prin surpături, unde se simţeau în tignă. Bătrînul nu-i băga în seamă, căci nopţile treceau fără ca ei să-1 supere prin lătratul lor. Cine oare i-ar mai fi zgîndărit în pustietatea aceea?

Azi ei lătrau din cînd în cînd, azi mai des şi mai .înteţit decît ieri, încît iţi venea să dai cu socoteală că tot e citeunul, careva, pe care-1 iartă firea să se abată chiar şi noaptea pe acolo. Nu-1 mai supăra însă lătratul pe Rotaru, care, auzindu-1, se simţea oarecum mai bine adăpostit.

De! Nu e adevărată pustietate unde latră cîni.

Vor fi bătut cînii la lună, se va fi ivit pe undeva prin apropiere vreun dihor, vreo vulpe ori vreun arici, destul că bătrînul nu se mai simţea singur, de tot singur cînd lătratul răsuna printre zidurile părăsite.

Nu se mai simţea de tot singur, dar tocmai de aceea abia acum îşi dedea seamă că poarta de sub clopotniţă e scoasă din ţîţîni, că ferestrele sunt sparte, că uşile n-au încuietori, că el sta ca în cîmp deschis, lăsat în voile celor ce se uitau chiorîş la el cînd se întîmplă să-1 întîlnească mai ici, mai colo.

Te mai miri dacă serile stetea aşa singur pînă la miezul nopţii, iar nopţile tresărea speriat din somn!?

Trezit apoi, el nu mai putea sa doarmă, ci stetea zbătîndu-se iar în culcuşul lui. închidea, ce-i drept, ochii, dar vedea cu atît mai vîrtos în faţa sa ici pe Profira, colo pe fiul său cel încins cu eşarpa în trei culori şi pe Lia cea fugită cu îndrăcitul de italian. încă mai stăruitor îi steteau însă în faţă părintele Rafail, clopotniţa fără clopote, poarta ieşită din ţiţîni, mormanele de dărîmături şi zidurile părăsite, printre cari se boceau huhurezii, ţipau cucuveicile şi fluturau prin văzduh, ţîţîind, liliecii. Se perdeau toate, acoperite de vălul întunecimii fioroase, din care ieşea pe ici, pe colo Ia iveală mormîntul acoperit de spini şi de mărăcini, deasupra căruia se ridica stejarul de pe craca căruia atîrna, bătută de vînt, funia spînzurătorii.

Urîtă lume, să-1 plîngi cu lacrămi fierbinţi pe cel osîndit a trăi în mijlocul eil

Iată-1 însă şi pe Luca, băiatul eu ochii mari şi rotunzi, şi deodată se luminară toate. Iat-o şi pe Ana, şi pe Măriuţa, şi pe baba cea sfătoasă. Să stai şi să te miri cum, aşa deodată, s-au schimbat toate.

Ce îi era lui, dacă e vorba, băiatul acela? sora lui, mama lui, bunica lui ce îi erau? Nimic nu îi erau şi, cu toate aceste, mult ar mai fi dorit să trăiască, pentru ca să poată lua parte la bucuriile, ba pînă chiar şi la durerile lor.

Şi iar se întindea vălul întunecimii fioroase peste toate, căci, în zadar, sămînţa răutăţii nu pierea din inimile omeneşti. Mai ici, mai colo, pe la cotiturile uliţelor se iveau ochii pînditori, din cari se dedeau pe faţă gîndurile haine ale celor ispitiţi de duhuri necurate.

Poarta era ieşită din ţîţîni, ferestrele erau sparte, pe ici, pe colo lipseau şi cercevelele, iar uşile stau deschise vraişte: noroc numai că în curtea plină de bălării lătrau din cînd în cînd cînii.

Rotaru iar deschidea ochii şi tremura ca scuturat de friguri, temîndu-se ca nu cumva făcători de rele să-1 calce fără de veste şi să se adeverească vorba grăită de Măriuţa despre moartea fără de luminare. Cîteodată i se năzărea că aude prin apropiere paşi şi şoapte, iar cînd cîte o izbitură a vîntului zgîţîia uşa, el se uita cuprins de groaza morţii spre intrare.

Abia acum auzea şi el bocetele huhurezului şi ţipetele cucuveicii, pe care mai înainte nu le baga în seamă.

Nul Era peste putinţă ca el s-o ducă mai departe numai aşa singur în pustietatea aceasta. Cine adecă şi ce-1 împiedică şi ce-i stă în cale ca să nu-1 ieie deocamdată pe Luca la el!?

„Da! — zicea însă — dară tîlharul nu vine nici cu mîna goală, nici singur, ci se năpusteşte asupra ta şi mort te găsesc cei ce in dimineaţa zilei următoare vin să te găsească."

Tot mai bine era să-şi găsească deocamdată adăpost pe acolo pe la cele două văduve.

Cît mai curîndt Fără de întîrziere.

Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît cei doi cîni nu mai lătrau nopțile. Unul dintre ei crăpase, otrăvit, precum se vede, de către cineva, iar cellalt, rămas singur, nu se mai depărta de casa babei, unde se făcuse din cățel cine.

Nu-i rămînea lui Rotaru decit să plece.

A şi plecat.

Intr-una din zile, mai spre primăvară, viind să-i aducă bătrinului apa proaspătă, Măriuța 1-a găsit întins pe podelele de atîtea ori frecate de ea, mort, omorit, cu capul spart dintr-o lovitură de topor.

Nu s-a dat apoi nici mai tirziu de urma celui ce-a făcut-o aceasta. Nici că era om care să-şi mai bată capul cercetînd cu tot dinadinsul din ce i s-a tras lui Rotaru moartea, chiar nici fata dusă în lume, care peste citeva luni a venit să-şi ia în primire moştenirea.

UN DEMOCRAT

„As! ferit-a Sfîntul! striga prietenul meu Ioan Spirescu. Om e orişicare om şi n-are nimeni să se socotească mai presus de alții!"

El n-o zicea aceasta numai aşa, în gîndul lui, mai pe şoptite şi numai din cînd în cînd, mai mult ori mai puțin la întîmplare, ci în gura mare, verde în fața orişicui, în toate împrejurările şi în orişicare clipa a vieții lui. Gîndul acesta făcea parte nelipsită din ființa lui, cu desăvîrşire democratică, şi el n-ar mai fi fost el însuşi dacă n-ar fi vorbit aşa.

Nici că s-ar fi putut însă altfel.

încă tatăl său, vestitul brutar Spirache, deşi om lipsit cu desăvîrşire de cultură, era democrat îndîrjit, care-i socotea pe toți oamenii deopotrivă.

La brutăria lui erau, ce-i drept, puse mai multe calități de pîine în vînzare; orişicare dintre cumpărători plătea însă pentru aceeaşi calitate acelaşi preț, şi nici unul dintre dînşii nu putea să se laude c-a fost înşelat cu mai puțin decît alții la cîntar.

Despre nici un fel de deosebire între om şi om nu voia Spirache să ştie nimic, şi el ținea la aceasta şi după ce şi-a ridicat o casa mare şi frumoasă şi a mobilat-o după toate regulele artei moderne. Ba pînă chiar şi aceasta a făcut-o numai ca să arate că poate s-o facă şi că nu e nici o deosebire între un boier de neam şi un adevărat democrat.

Marele salon, pe care-1 mobilase cu mult lux, stetea gol, în odaia sa de culcare păstra însă cu un fel de evlavie dezordinea de mai înainte şi atavica murdărie levantină.

El ţinea apoi să se tolănească din cînd în cînd în trăsura lui elegantă şi trasă de cai muscăleşti şi să facă de-a lungul Podului Mogoşoaiei o plimbare la Şosele, aceasta de asemenea numai ca să arate că nu poate nimeni să-1 oprească şi că cel mai neajutorat om nu mai e nici el sărac după ce în vreun fel oarecare a reuşit să-şi agonisească avere. Cămaşa lui îţi reamintea iatacul lui de dormit, la cină el mînca o bucată de brînză cu ceapă, cîteva măsline şi o farfurie de borş, servit fără faţă de masă, dar hainele îi erau de crai boieresc.

Aşa au venit lucrurile că din Iencuşorul care alerga desculţ a ieşit încetul cu încetul „un musiu Jean" care şi-a făcut studiile ca băiat de bani gata în cele mai priincioase împrejurări şi le-a terminat la Paris cu un strălucit succes.

Iencuşor mi-a fost în timpul copilăriei prieten nedespărţit şi prieten bun mi-a rămas şi după ce s-a făcut Jean. Ne potriveam, ce-i drept, acum mai puţin decît mai înainte şi ne vedeam mai rar; dragostea veche nu slăbeşte însă, aşa se zice; faţa lui colţuroasă şi cam strîmbă mi-a rămas simpatică şi mă bucuram totdeauna cînd se intîmpla să ne întîlnim undeva.

Cu deosebire vie mi-a fost bucuria cînd el, întors in ţară de la Paris, s-a înscris în lista advocaţilor şi astfel mi s-a făcut coleg.

El şi era în adevăr o adevărată podoabă a corpului nostru.

O ziceam la început aceasta numai gîndindu'-mă la înfăţişarea lui.

Era om înalt şi binefăcut, mlădios, elegant în toate mişcările lui, îmbrăcat totdeauna după cea mai nouă modă şi amabil faţă cu toată lumea; astfel, faţa lui, şi acum colţuroasă şi strîmbă, se prezenta drept o notă cu deosebire interesantă a fiinţei lui. Pe lingă toate acestea, îşi mai avea şi punga totdeauna plină, iar aceasta nu numai pentru sine.

Iar destoiniciile lui ca advocat şi jurisconsult? „Ei! — ziceam în gîndul meu — de aşa ceva nu prea are nevoie un om ca dînsul."

îl ştiam, ce-i drept, băiat zelos şi silitor, aceasta însă pe timpul cînd Spirache avea obiceiul de a-şi face plimbările pe jos. Mai tîrziu, însă, şi mai ales acum n-avea nevoie de a se canoni.

Chiar în timpul primelor zile m-am încredinţat însă că el şi-a cîştigat practica şi lua în serios chiar şi cea mai neînsemnată cauza şi ştia s-o pornească cu pricepere.

îndemnul de a munci îl moştenise de la părinţi şi-i rămăsese din timpul copilăriei. La Paris i se desfăşurase apoi şi firea democratică, iar adevăratul democrat e muncitor neobosit şi-şi încordează toate puterile ca să ajungă cît mai curînd a arăta ceea ce poate. Jean a dat cea mai deplină dovadă că şi la Paris poţi să devii om destoinic: el avea o ştiinţă întinsă şi bine întemeiată şi era nu numai conştiincios, ci totodată şi silitor. Particulara lui slăbiciune e să pledeze pentru cei săraci gratuit, şi tocmai procesele gratuite le studia cu zel deosebit. Pătruns chiar mai mult decît alţii de ceea ce e în stare să facă, el se simţea chemat să scoată lucruri mari la capăt.

Un lucru era mai presus de orişice îndoială: că biata lui de ţară nu putea să rămîie aşa cum a găsit-o el. Era deci hotărît să înfiinţeze o mare ligă democratică, spre a ridica poporul greu asuprit.

„Cum!?" Aceasta atîrna, se înţelege, de împrejurări. De două lucruri avea în tot cazul nevoie: de o pană bine ascuţită şi de un neobicinuit dar oratoric. Aceste ii lipseau. S-au găsit însă în curind oameni zeloşi, care s-au declarat gata de a-i întemeia cea mai bună foaie dacă e în stare să procure banii pentru aceasta.

El s-a pus deci cu toată inima pe lucru şi şi-a făcut cu multă cumpănire pregătirile; pentru asemenea întreprindere era însă prea mică punga lui şi nu-i rămînea decît să-1 înduplece şi pe Spirache, ceea ce nu era lucru greu, căci Spirache, chiar de la început, şi-a dat seamă despre însemnătatea lucrului.

De ce adică nurnai alții să-şi aibă foile!?

Nu mai era decit una singură greutatea ce urma să fie înlăturată.

Luptele electorale erau tocmai în toiul lor, şi Spirache avea principiile lui, la care ținea cu toată hotărîrea. Unul dintre aceste era ca la alegeri să meargă totdeauna cu guvernul. Orişice ai zice, guvernul e guvern, şi brutarul cuminte are să judece lucrurile cu mintea liniştită.

— Cum rămîne atunci cu convingerile noastre democratice!? îi zicea Jean.

— Acestea rămin pentru timpurile mai bune ale viitorului, îi răspundea bine chibzuitul lui tată. în •vremurile de nemernicie ale zilei de azi nu-i rămîne omului decît să se dea pe brazdă.

Casa lui cea mare, frumoasă si scump mobilată n-ar mai fi avut nici un rost dacă n-ar îi ştiut s-o utilizeze in timpul luptelor electorale.

îi veneau la casă prefectul, fruntaşii partidului, ba pe ici, pe colo chiar cîte unul dintre miniştri, iar prin coloanele ziarelor totdeauna bine inspirate se publicau dări de seamă amănunțite despre impozantele întruniri electorale care au fost ținute în „elegantele şi luminoasele încăperi din casele popularului şi cu deosebire simpaticului cetățean Spirache".

De! sunt împrejurări in care adevărații democrați au mulțumirea de a-i vedea pe boieri plecîndu-li-se în față. Mulțumirea aceasta-1 ademenea şi pe Jean, şi oarecare schimbare de front îi venea şi lui la socoteală.

Ba chiar şi mai mult decit atît.

Cînd e vorba de afaceri, cum sunt alegerile scoase cu bună chibzuință la capăt, se întîmplă şi ca să dai pentru ca să ți se dea şi se fac multe treburi bune.

încă mai înainte de votare, prietenul meu Jean Spirescu a fost numit procuror, ceea ce de minune îi venea la socoteală să fie. E, dacă e vorba, mare onoare să reprezinți statul în fața judecătoriei şi nici c-ar fi putut nimeni să spună că el n-are cuvenitele destoinicii pentru aceasta. Se făcuse o bună alegere în persoana lui, şi noi, care-1 cunoşteam mai de aproape, l-am felicitat din toată inima: el se potrivea în societatea în care intrase pe urma numirii lui şi ni se părea asigurat de o repede înaintare.

II

A fi judecător e lucru frumos ba chiar şi cel mai frumos lucru în viața politică. Statul a fost, dacă e vorba, alcătuit pentru păstrarea bunei rînduieli şi pentru ca să i se asigureze fiecăruia dreptul ce i se cuvine. Toate celelalte sunt urmări ale acestei siguranțe: dacă lipseşte siguritatea drepturilor, toate se încurcă şi se învălmăşesc.

Prietenul meu Jean şi le zicea şi el aceste şi' era, ca adevărat democrat, pătruns de ele, căci nicăiri nu sunt oamenii tot atît de egali ca în fața judecătorului lor şi nu e nimic mai democratic decît judecătoria.

Era cuprins de o plăcuta înduioşare cînd se uita împrejurul său.

Colegii lui erau toți oameni tineri, înstăriți şi astfel materialiceşte independenți, care puteau să reziste la orişice tentativă de a-i influența. Un mic defect aveau insă cei mai mulți dintre dînşii: erau mai mult ori mai puțin comozi, cîteodată chiar superficiali, şi-şi dedeau părerea fără ca să fi ştiut cumsecade cauza. Lucru de căpetenie era pentru dînşii să le rezolve toate cît mai iute.

Erau adică tot oameni cari mai aveau şi altceva de făcut.

Azi era la ordinea zilei o alergare de cai ori un concert, mîine o întîlnire cu cineva, poimîine coconaşul avea să facă o plimbare de călărie ori să iasă în trăsură. Numai rar se pomeneau şi zile în care chestiunea putea să fie rezolvată in toată liniştea. Astfel, toate atîmau de la cele şoptite la urechea judecătorilor ori de la destoinicia procurorului, precum şi de la apucăturile viclene ale advocatului, cîteodată chiar de la îndrăzneala lui.

Cu desăvîrşire conştiinciosul nou procuror încetul cu încetul s-a îndîrjit, muncea zi şi noapte, ca să studieze din temelie procesele trecute la secţiunea sa, şi în curînd a ajuns de ştia toată lumea ca părerea lui e cea hotărîtoare.

Acesta era lucru fără îndoială frumos, dar el li se făcea celor atinşi urgisit, şi mulţi dedeau cu socoteală că din zelul lui se dă de gol omul care în timpul copilăriei sale a alergat desculţ.

Jean cu atît mai vîrtos s-a îndîrjit.

El şi-a cumpărat doi armăsari minunaţi, ieşea regulat la plimbare în docarul lui, mînîndu-i el însuşi, nu lipsea de la nici o alergare de cai, asista la toate concertele, lua masa la „Capsa", juca pe ici, pe colo cărţi, tcale aceste cu măsură şi cu demnitatea cuvenită, nu din slăbiciune, ci numai ca să arate că-i dă şi lui mîna să le facă.

Acesta şi era adevărul: toate acestea-1 mulţumeau numai văzînd că prin ele necăjeşte pe alţii.

Pentru completarea vieţuirii de felul acesta el mai avea însă nevoie si de o bună, pe cît se poate de frumoasă şi totdeauna elegantă prietenă, care stă undeva într-o mahala şi iese regulat cu un muscal apelpisit la plimbare, ca să fie pretutindeni admirată.

O şi avea, ba o avuse chiar şi mai înainte, nu însă cu măsură şi cu demnitate, numai aşa, in necazul altora, ci cu slăbiciune de om nemernic şi spre adevărata sa mulţumire: numele ei era pentru toţi Frosa, iar pentru el, Eufrosina, şi mai scurt, Nela.

Era o fiinţă de tot hazul Nela aceasta, o cusătoreasă indemînatică şi de mult gust, favorită cocoanelor din lumea mare, dar o prostănacă pe care uşor o scoteai din minţi.

Drept frumuseţe nu puteai s-o iei; dar era mlădioasă şi gentilă, ştia să fie foarte elegantă, iar bunătatea de inimă aci mergea cîteodată pînă la ridicol.

Cîştigînd, după împrejurări, cam cîte opt pînă la patrusprezece lei pe zi, ea nu-i judeca pe oameni după ceea ce au, ci după ceea ce sunt în stare să cîştige, şi Jean, care ciştiga tot cam cît ea, i se părea deopotrivă cu dînsa.

In acelaşi timp ea-şi închipuia că el îi este în adevăr soţ. Cununaţi ori nu, ei trăiau în cea mai strînsă legătură, ca soţ şi soţie, ce-i drept nu sub acelaşi acoperiş, şi aceasta insă numai in urma unor împrejurări de care trebuia să se ţie seamă. Toate acestea se potriveau cu felul de a vedea al păturei sociale în care-şi petrecuse copilăria şi trăia şi acum. Acum răposata ei mamă îşi petrecuse şi ea în acelaşi fel viaţa, iară mătuşa la care stetea se despărţise de bărbatul ei fără ca să-i pară rău de **a** o fi făcut aceasta.

Legăturile dintre ei amîndoi nu[1] se potriveau cu gîndul prietenului meu, şi el era cuprins adeseori de simţimîntul că aleargă ca un prostănac neajutorat după Nela lui.

Ea se bucura dacă el îi trimitea din cînd în cînd trăsura lui elegantă, ca să facă în ea o plimbare. Ii plăcea adică să se arate lumii în toaletele ei alese totdeauna cu mult gust, **iaTă** din propriile ei mijloace nu-i dedea mina s-o facă aceasta.

Nu era însă mulţumită cu numai atît şi se supăra dacă el nu venea seara să o scoată undeva şi s-o însoţească iar pînă acasă cînd timpul era frumos. Cînd se întîmpla să nu vie, el trebuia să aibă cuvinte temeinice spre **a** se scuza.

Mătuşa se bucura şi ea cînd el **a** închiriat o casă mai mare şi-**a** mobilat-o după gustul Iui. Aşa şi trebuia să facă, deoarece la tine acasă îşi aranjează fiecare după gustul său lucrurile.

Nela însă a rămas cu desăvîrşire zăpăcită cînd el i-**a** adus o scumpă şi frumoasă garnitură — lanţ, broşa, brăţară şi cercei. îi plăceau aceste lucruri frumoase, dar i se păreau lucruri de prisos.

— Păcat de atîta bănet — grăi dînsa, cuprinsă de bucurie — cită vreme eşti tînără şi nu de tot urîtă şi te îmbraci în haine bine croite, lucrurile de felul acesta sunt un adaos fără de rost, care abate atenţiunea de la celelalte.

Ea, cusătoreasă de baştină, nici că putea să vorbească altfel.

[1] **în text:** ***sau.***

Tocmai de aceea a izbucnit în hohote nervoase cînd el a început a-i vorbi despre hotărîrea de a nu se mai duce pe la atelier.

— Să las eu din mină acul şi foarfecele 1? strigă dînsa. Aceasta ar fi cea mai mare prostie! Cum aş putea să găsesc compensaţiune pentru mulţumirea pe care o simt cînd o croială îmi reuşeşte bine!? Şi ce mai rămîne de capul meu dacă nu mai agonisesc nimic? Nu! la aşa ceva nu poţi să te gindeşti în toată seriozitatea.

Nu-i rămînea lui Jean decît să se supună, şi el a şi făcut-o aceasta cu toată inima, căci cea mai bună parte a vieţii lui era, la urma urmelor, cea petrecută împreună cu dînsa. Ieşea regulat în docarul lui la plimbare, nu lipsea de la nici o alergare de cai, umbla la concerte, îşi lua masa la „Capsa", juca din cînd în cînd cărţi, dar le făcea toate aceste oarecum în fuga mare, ca să n-o lase pe Nela să aştepte, căci, dacă e vorba, cel mai bun lucru era timpul petrecut cu dînsa.

Persoană cu cultură înaltă ea, ce-i drept, nu era, dar crescuse în atingere cu cea mai bună societate şi avea multe maniere şi deosebită mlădiere, îi cunoştea pe oameni şi-i judeca bine, era totdeauna voioasă şi se făcuse încetul cu încetul o palavragioaică de nu te mai saturai a sta de vorba cu ea.

Era o adevărată plăcere să-ţi petreci timpul cu ea.

De! lucrurile nu puteau să rămîie aşa: palavrele neîncetate trebuiau să aibă si ele urmările lor, şi Nela s-a pomenit în cele din urmă mamă a unui baieţel de toată frumuseţea.

Acum t s-a prefăcut deodată firea şi ea nu mai voia să se ducă la atelier. Drăcuşorul acela de copil striga mereu şi făcea fel de fel de strîmbături, încît n-o mai lăsa în pace.

„Vinovată eşti tu însăţi — îşi zicea dînsa — şi ai să porţi urmările păcatului tău; eşti de aici înainte purtătoarea de grijă a copilului tău şi nu are decît să te caute cine va fi avind nevoie de tine."

Au şi căutat-o şi găsit-o multe, şi în curind pretutindeni î„ societatea cea „bună" era lucru ştiut că Frosa cea îndemînatică a fost sechestrată de Jean Spirescu.

„Mais non![1] ziceau cele dumirite asupra tuturor tainelor. Ea 1-a sechestrat pe el. Dînsa nu se Iasă să fie întreţinută. Mulţi au încercat aşa ceva! El nu îi este decît amant 1"

Jean s-a îmbărbătat şi a luat hotărîrea de a-i zidi o casă.

„Foarte cuminte! grăi Nela. Cel ce poate să-şi zidească casă nu plăteşte chirie."

Casa a fost deci zidită în mare grabă şi a ieşit, ce-i drept, mai mică, dar în acelaşi timp şi mai frumoasă decît a lui Spirache. Nela s-a făcut de aci înainte cea mai supusă stăpînă de casă, iară Jean, tată fericit, a ajuns din ce în ce mai îndeplin domn al casei.

Bun lucru şi frumos, dar era la mijloc şi ceva nepotrivit.

Procurorul conştiincios şi neobosit fusese înaintat judecător şi era astfel cu atît mai supărător pentru paraziţii ce mişunau împrejurul tribunalului.

„Tot aş vrea să ştiu — grăi într-un rind unul dintre aceştia — unde adică e neînduplecatul Jean Spirescu acasă la el: în casa cea frumoasă a bătrinului Spirache, ori în mai frumoasa casă a castei Frose?"

Lumea rîdea cu hohote, ceea ce-I scotea pe Jean din sărite.

Judecător, democrat, om conştiincios, el ştia prea bine cum se cuvenea să răspundă la asemenea întrebare: el mai era însă, din întîmplare, şi fiu al timpului său.

Orişicare adevărat om din lumea mare îşi avea prietena la mahala: de ce adică el sa aibă numai fefemeie cu cununiei?

Nu! Satisfacţiunea aceasta nu putea să Ii-o dea urgiBiţilor de pierde-vară.

Se zice că cei de jos năzuiesc mereu in sus. Aşa şi trebuie 9ă fie. Vorba e numai: ce va să zică în adevăr „jos" şi cum avem să înţelegem ceea ce va să zică „sus".

[1] Dar nu (fr.).

Pe Jean îl umplea de indignațiune gîndul că, cu toate apucăturile lui de om din lumea mare, unii dintre colegii lui îl tratau drept un fel de intrus în mijlocul lor, își puneau la toate ocaziunile nașterea în evidență și se făleau cu legăturile lor de înrudire.

Tot avea tatăl său dreptate cînd stăruia ca să intre prin căsătorie în legătură cu înalta societate.

Aceasta era slăbiciunea batrinului: de ce și-ar fi adunat altfel banii? de ce și-ar fi zidit casa cea frumoașă? Așa, numai pentru sine singur, nu avea nevoie de aceste.

„Am s-o fac! strigă Jean îndîrjit. Am să-i procur bătrînului mulțumirea aceasta. Vreau să-i fac de "rușine! Vreau să-i silesc a mă socoti deopotrivă cu dînșii. Să simtă că nu există hotare în ceea ce privește egalitatea dintre om și om. Din chiar mijlocul lor am să duc lupta mai departe!"

Ei binet dacă în adevăr o voia, putea s-o și facă aceasta.

Lucrul acesta nu era însă atît de ușor cum i se părea lui.

Lasă că-i era foarte greu să se despartă de Nela, dar se mai și temea ca nu cumva ea să facă vreo încercare de a se răzbuna.

Un democrat ca dînsul e însă om cu virtute, care nu se dă înapoi după ce.și-a luat o dată hotărîrea.

Bunele maniere cer ca in asemenea cazuri, nu tocmai rare, să i se dea celei părăsite un fel de recompensă, iar după ce s-a făcut aceasta, cei despărțiți rămîn buni prieteni.

Jean era nu numai om din lumea mare, ci totodată și galant, iar Nela, deprinsă a se da după păr, n-a făcut nici o greutate, le-a primit toate bucuros, i-a dorit prietenului său noroc bun și nici prin cel mai ușor suspin nu și-a dat durerea pe față.

Abia în clipa cînd el a trecut pragul, ca să părăsească casa, i-a șoptit în ureche vorbele:

— Dar tot om nemernic rămîi!

Așa se simțea și el însuși.

Oamenii ru obraz subțire își pun în toată liniștea și cu cea mai mare precauțiune afacerile delicate la cale.

S-a dovedit deci mai înainte de toate prin hrisoave și s-a pus mai presus de toată îndoiala că bunicul bătrînului Spirache a murit ca general în luptele de libertate și că atît el, cît și un unchi al lui după mamă, mitropolit de Veria, și-au jertfit marea lor avere pentru libertatea patriei.

înțelegînd rostul acestui adevăr istoric, Jean a înduplecat pe tatăl său să treacă brutăria la un nepot al lui și să-și încheie viața ca rentier.

A mers apoi vestea că Jean și-a găsit mireasă într-una din cele mai de frunte familii. Nu ști& încă nimeni cine anume e fericita aceea, era însă lucru neîndoios că-i aduce zestre mare, ce-i drept nu în bani gata, dar nici numai pe hîrtie, ci în efecte de valoare cu totul sigure.

înțelegînd și rostul acestei indicațiuni, Jean s-a declarat gata de a subscrie contractul, iar celelalte s-au des!ășurat după aceste pregătiri cum se cuvine între persoane din societatea înaltă.

Un singur incident neplăcut s-a mai ivit cîteva, zile mai înainte de ziua nunței: Nela, cea devenită iar Frosa, 1-a vestit adică pe fostul ei prieten că mai are un băiat și 1-a întrebat dacă e ori nu gata să-i dea și acestuia numele său.

„Ar fi lucru afară din cale urit — îi scria dînsa — dacă doi frați cari au același tată n-ar purta și același nume."

El putea s-o facă, deoarece era încă liber.

Nici că n-avea de gînd să n-o facă. Ceea ce era urît i se părea și lui urît. Nu avea însă cuvenita bărbăție și nu i-a dat Frosei nici un răspuns.

în timpul destul de lungei călătorii de nuntă a uitat-o apoi și aceasta, iar după ce s-a întors, avea să facă și să primească multe vizite; era adeseori invitat și invita și el pe rudele soției sale și pe prietenii acestora, își împlinea, în genere, multele datorii de con-

veniență socială, încît nu avea totdeauna timp să se prezinte la judecătorie şi să studieze procesele în care era însărcinat. De unde ar mai fi putut să-şi piardă timpul cu ăl doilea dintre fiii săi? Pe lingă toate acestea, azi Îşi dedea unul, mîine altul silința de a face prin soția sa presiune asupra lui, iară ea se supăra dacă el nu ceda.

Gel mai cuminte lucru era deci să se retragă. A şi făcut-o aceasta şi iar a început să lucreze pentru înființarea ligei democratice.

Acum însă lucrurile mergeau mai cu anevoie decît mai înainte, căci graba lui era mai mare şi bătrînul rentier se făcea şi el din ce în ce mai ursuz.

Dacă pentru viața petrecută cu Nela, Jean avea destul şi din belşug, în căsnicia boierească ajungea din clnd în cînd la strîmtorare.

Iarna o petreceau la Paris, primăvara călătoreau prin Italia, în timpul verii se desfătau prin văile răcoroase ale Elveției şi se abăteau din cînd in cînd pe la Monte-Carlo. Toamna dar, cînd se întorceau iar la Bucureşti, nu-i rămînea bătrînului decît să-şi dea prețiosul gir la polițele din ce în ce mai zorite ale fiului său.

El o şi făcea aceasta ca să arate că subscrierea lui e pretutindeni mult prețuită, încetul cu încetul trebuia însă să vie şi timpul ca să-şi piardă şi ea valoarea. Iute şi din ce în ce mai iute au urmat unul după altul protestele şi neplăcutele daraveri împreunate cu ele. Nu-i rămînea lui Jean decît să amaneteze ceea ce se poate amaneta şi să-şi dea silința de a salva ceea ce se putea salva.

Sprijinind pe fiul său în lupta purtată de el spre a dovedi că democrații nu sunt nici ei mai prejos de boierii ruginiți, bătrînul Spirache a ajuns şi el la sapă de lemn.

Şi toate acestea pentru cel?

De dragul unei soții cocoană mare, care-1 trata prea adeseori ca pe o slugă şi-şi petrecea timpul mai ales cu cei de seama [ei] şi de dragul cărora se gătea pe socoteala lui şi cu care tot pe cheltuiala lui trăia în belşug şi în răsfățare. Jale adîncă-1 cuprindea

cînd îşi aducea aminte de ceasurile petrecute cu Nela şi sîngele ii năvălea de ruşine in obraji cînd îi sunau' în ureche: *„Dar tot nemernic rămiiV*

„Da! nemernic, îşi zicea, cu adevărat nemernic!"

El s-a bucurat deci clnd nobila lui soție, sătulă de viața petrecută sub acelaşi acoperămînt cu dînsul, a cerut să-i restituie **zeBtrea**, pe care subscrisese a o fi primit, şi ca s-o poată face aceasta, el şi-a pus în vînzare casa, dimpreună cu mobila cea scumpă pe care o avea in ea.

A mai trecut apoi un timp oarecare, şi prietenul meu Jean Spirescu iar s-a ivit în sala paşilor pierduți, acum advocat mai mult ori mai puțin sfiicios, care-si oferă mai unuia, mai altuia serviciile. El nu mai era însă omul conştiincios şi neobosit de mai înainte. Uitase multe, de multe se dezvățase şi multe apucături noi luase, încît îi era greu să dea ochi cu prietenii lui de odinioară, cu cari ani de zile de-a rîndul nu mai stătuse de **vorbă**.

Era odată un timp cînd ochii tuturora erau îndreptați asupra lui, şi el ar fi fost pus în rîndul celor mai de frunte dintre advocați dacă atunci ar fi căutat procese. Acum cei mai mulți jl uitaseră şi numai puțini îl băgau în seamă, iară el nu se putea împăca cu gîndul c-a ajuns în rîndul codaşilor.

Venea, deci din ce în ce mai rar pe **la** Palatul de Justiție, şi cînd venea, stetea din ce în ce mai puțin, în cele din urmă nu-1 vedeai pe acolo decît rar de tot.

Iară eu am fost totdeauna de părerea că năvală să nu dea omul şi n-am prea alergat după cei ce mi se păreau a se feri de mine.

„Cine are nevoie de tine, îmi ziceam, acela are să te caute!"

Rămîneam deci la depărtare plină de respect cînd mi se întîmpla să-1 văd pe fostul meu prieten din copilărie alergînd încoace şi încolo în treburile lui.

Bucureştii, deşi cogeamite capitală, e un fel de oraş provincial, unde se dau pe față, se răstălmăcesc şi se discută chiar şi cele mai ascunse taine, şi eu

aflasem pe ici, pe colo cîte ceva despre felul de a vieţui al mie totdeauna simpaticul Jean.

Am fost deci cuprins de un fel de strîmtorare cînd, după ani de zile, l-am văzut iar, ce-i drept, tot ţanţoş în întregul lui fel de a fi, dar îmbrăcat în haine cam purtate.

Ştiam prea bine cum au venit lucrurile şi se ivise în sufletul meu bucuria omului pizmăreţ, dar tot mai covîrşitoare îmi era compătimirea, şi nici una, nici alta nu voiam s-o dau pe faţă.

Tot atît de bine ştiam că Frosa avea casa ei proprie şi că în salonul ei era locul de întîlnire al tuturor cocoanelor ce ţineau să fie îmbrăcate cu gust. Se făceau pe ici, pe colo glume proaste asupra felului ei de a-i ţinea departe pe cei ce încercau a-i face curte şi asupra celor doi frăţiori, unul Spirescu, iar cellalt Calapod, ca bunicul mamei sale.

Se cerea multă stăpînire de sine pentru ca să nu i-o arunci aceasta în faţă. Era deci mai cuminte să nu stau de vorbă cu el.

IV

Deprinsă a ieşi la plimbare în trăsura pe care i-o trimitea ori i-o plătea Jean al ei, Frosa stăruia şi acum, cind nu-1 mai avea pe el, în apucăturile de mai înainte şi ţinea să-si facă regulat plimbările de-a lungul Podului şi la Şosele. Lumea o vedea gătită ca o porumbiţă, adeseori cu cei doi copii, Spirescu cel mic şi frate-său Calapod, gătiţi şi ei ca nişte păpuşi, iar cocoanele care se întîlneau în „salonul" ei erau femei cu obrazul subţire şi aveau destul bun-simţ ca să-şi dea seamă că se cuvine s-o plătească aşa încît să iasă şi cheltuiala făcută cu trăsurile şi gătelile de reclamă.

Jean, nemaifiind stăpînit de rîvna pentru înfiintarea ligei democratice şi fiindu-i greu să treacă pe la curtea de justiţie, unde nu prea era băgat în seamă, era adeseori plictisit, de-i venea să-şi ia lumea în cap.

Ce-i drept, bătrînul Spirescu tot mai păstrase ceva pentru ca el şi fiul său să poată trăi ca oameni cuminte, dar trăsură nu le mai dedea mîna să ţie. Zelosul democrat se plimba deci pe jos, nu însă pe Pod ori la Şosele, unde se putea întîhi cu Frosa şi cu prieteni din timpul de trecătoare mărire, ci mai pe la mahala, prin uliţe dosnice.

Avea destule cuvinte de a nu se prea avlnta.

Frosa avea şi acum mare slăbiciuae pentru el; tocmai de aceea însă el îi era urgisit. Auzi d-ta om, care, de ochii lumii, e în stare să se lepede de o femeie ca dînsa şi să-şi părăsească copiii, doi băieţi, adevărate odoare, să umble razna prin lume, să risipească ceea ce nu el însuşi a agonisit si pe deasupra să mai restituie o zestre pe care niciodată n-a primit-o! Nu! orişicît de mare i-ar fi fost slăbiciunea pentru el, ea nu putea să-1 ierte, şi dacă, din întîmplare, l-ar fi întîlnit undeva, i-ar fi spus-o fără de înconjur aceasta.

Ea nu era însă numai femeie, ci totodată şi mamă.

Micul Calapod atinsese vîrsta în care urma să fie dat la şcoală, iară ei îi era nesuferit gîndul că copiii cu care o să umble la şcoală şi să [se] joace se vor întreba cum se face că pe el nu-1 cheamă tot Spirescu, ca pe fratele Iui mai mare.

Orişicît de mîndră ar fi fost, ea începea să plîngă cînd se gîndea la aceasta şi era gata să se umilească în faţa lui Jean. A început dar să-1 caute, ca să-1 întîlnească aşa, ca din întîmplare.

L-a şi găsit.

Deodată iată-1 pe Jean, ieşit la iveală în sala cea largă a paşilor pierduţi. Umbla preocupat, chiar mai preocupat decît alte **daţi**, şi îmbrăcat cu eleganţa de odinioară. Se întorcea căutînd ici la dreapta, colo la stînga, şi zărindu-mă din depărtare, se îndreptă din ce în ce mai jenat spre mine.

El, omul trăit în lumea mare, jenat!?

„Are, **îşi** zise, aşa se vede, mare mvoie de mine."

Aşa şi era.

După o scurtă introducere, el schimbă cu îndemînare vorba şi mă rugă sa-i fiu mărturie la apro-

piața lui căsătorie şi să-i dau voie de a-mi prezenta pe viitoarea sa, care se afla de față.

— Eşti, la urma urmelor, incorigibili îi zisei eu.

— O să-ți schimbi îndată părerea! răspunse el liniştit şi mă luă de braț, ca să mă ducă într-una din sălile de aşteptare, unde se aflau Spirache şi Frosa cea îndelung răbdătoare.

„Sfinte Doamne! ce odor viețuitor!" îmi zisei viu mişcat cînd văzui pe frumuşica femeie venind spre mine cu un voios zimbet pe buze.

— îmi eşti, domnule, atît de bine cunoscut, încît nu poți să fii chiar atît de bun cum te ştiu eu şi-ți mulțumesc de o mie de ori! grăi dînsa, întinzîndu-mi mînuşița ei.

Voiam să spun drept răspuns o banalitate, dar o guralivă ca dînsa nu-ți lasă timp să iei vorba.

— îmi asişti azi ca mărturiei urmă ea plină de zel. Omul acesta, care atîta timp a umblat razna, se întoarce, în sfîrşit, la cuibul lui şi are, aşa nădăjduiesc, să-şi găsească acum liniştea mult dorită. Ai să dai mărturie că nu se înjoseşte prin aceasta. Nu! Am alergat eu după el, care n-a fost [de] data aceasta decît plin de bunătate. Nu în urma stăruințelor lui apoi, ci din propriul meu îndemn am venit azi aici, ca să-mi constituiesc zestre tot ceea ce am. El, urmă, nu ia în primire decît ceea ce al său este!

— Vorbe de clacă, întîmpină Jean. Hîrtia nu e, la urma urmelor, decît petec de hîrtie! De ce folos îți este după ce toate au zburat în vînt?! Oamenii sunt atît de deosebiți unul de altul!

— Da, foarte deosebițiii repetă Spirache, care era totdeauna de aceeaşi părere ca fiul său.

DIN PERIODICE

înfiinţate drept mijloace pentru satisfacerea trebuinţei omului de a şti tot ceea ce se petrece în lume, ziarele, mai ales cele bine redactate, sîntnişte clăi de fel de fel de ştiri, fel de fel de idei, fel defel de noutăţi, adunate din toate părţile lumii şi aruncate unele peste altele.

Mii şi iar mii de oameni aleargă ca să adune aceste noutăţi, alte mii lucrează cu încordare ca să le deie haina cu care vor să se întoarcă în lume, iar alte mii se ostenesc ca să le tipărească pe hîrtie şi iar altele ca să le Împrăştie in toate părţile.

Dimineaţa, la cafea, peste zi, în oarele de repaos, serile, mai-nainte de a adormi, miile, milioanele de cetitori îşi petrec cu foile tipărite, pe care le aruncă apoi cum arunci pleava seacă. Ei zîmbesc, rîd cu hohote, se supără, se emoţionează, stau nedumeriţi, se bucură ori se întristează şi pentru cei mai mulţi dintre dînşii această schimbare necurmată a stărilor sufleteşti foarte în curînd devine o trebuinţă, o slăbiciune, o adevărată patimă în cele din urmă.

îndeosebi pentru aceştia cel mai de căpetenie lucru într-un ziar e varietatea şi cea mai interesantă parte rubrica varietăţilor.

Maiestatea-sa regele ori regina, împăratul ori împărăteasa, alteţa-sa principele ori prinţesa a sosit, a plecat, a ieşit la plimbare, a dat un prinz, a primit

în audiență a conferit un ordin ori a făcut o glumă.

D-l ministru cutare a făcut o declarațiune, a exprimat o dorință, a făgăduit un lucru ori a stat de vorbă cu cineva.

Celebra actriță cutare şi cutare a primit un angajament, a răguşit ori şi-a frînt un picior.

D-l A. s-a logodit cu d-şoara B. şi cununia se va celebra aici şi atunci.

în strada cutare s-a iscat foc şi au ars cinci case. Paguba e de mai multe sute de mii. Trei persoane au fost înăbuşite de fum.

Celebrul chimist L, a inventat un nou fel de chibrituri.

Atunci şi atunci, acolo şi acolo s-a scos din valurile rîului cadavrul unei persoane necunoscute.

D-l X. a primit o moştenire mare, rămasă după un unchi al sau.

Pe drumul de la Q. la P. s-a găsit cadavrul unui om ucis şi jăfuit. Poliția urmăreşte pe făcătorii de rele.

Celebrul poet N. a primit de la societatea cutare o peana de aur.

Doi tineri au sosit în seara cutare în otelul cutare, din oraşul cutare şi-au cerut o odaie. Dimineața s-au găsit amîndoi morți. Din scrisorile rămase de dînşii la adresa părinților lor rezultă că amorul nenorocit a fost cauza ce i-a împins la sinucidere.

în satul cutare din districtul cutare un fiu a ucis pe părintele său, care-1 mustrase pentru ştrengăriile ce făcea.

D-l V., onorabilul cetățean din M., şi-a serbat în ziua cutare nunta de diamant, incungiurat de o numeroasă familie şi de amicii şi rudele sale.

în strada cutare din oraşul cutare birtaşul N. s-a certat cu nevastă-sa, care în urmă, cuprinsă de amăriciune, a luat un clondir cu spirt, şi 1-a vărsat pe haine şi şi-a dat foc. Nenorocita a căzut prada flăcărilor, murind în cele mai grozave chinuri.

Poliția sanitară a surprins pe un laptagiu vînzînd lapte sporit cu zamă de cartofi şi 1-a pedepsit confiscîndu-i tot laptele.

Astfel se urmează şirul noutăților zi cu zi, săptămlnă cu săptămînă, lună cu lună, an cu an, deceniu cu deceniu, secol cu secol, şi tot astfel se va urma cît va mai fi pe lume om, şi peana, şi hîrtie, şi tipar.

Reporterul, care aleargă după noutăți, îşi cîştigă pînea de toate zilele, ziaristul, care le coordonează, îşi împlineşte funcțiunea, tipograful îşi face meseria, factorul poştal umblă în treburile stăpînirii, iar cetitorul îşi caută distracție.

Pentru toți noutățile sînt nişte lucruri care de sine se înțeleg, întîmplări de toate zilele, fapte obicinuite: nimeni nu caută în ele partea emoțională, nimeni nu-şi dă seamă despre viața consumată în ele, nici cei care le adună, nici cei care le scriu, nici cei ce le tipăresc şi poate mai puțin decît toți cei care le citesc.

Ziarele din Viena comunică, după un ziar din Londra, în rubrica varietăților o noutate pe care mulți o vor fi punînd in rlndul celor mai interesante.

E vorba de o întimplare învălită în cel mai mare mister. Ea s-a petrecut la Devonshire în Englitera.

Se zice, se presupune, se bănuieşte că solicitatorul Shortland, englez născut în Noua Zeelandă, şi-a omorît tinera nevastă în nişte împrejurări extraordinare.

D-l Shortland s-a căsătorit în taină cu fiica unuia dintre cei mai distinşi cetățeni ai orăşelului Devonshire şi peste vreo trei săptămîni a izbutit a restabili bunele relațiuni cu familia frumoasei sale neveste. în curlnd însă el a plecat, precum zicea, în Noua Xeelandă, lăsînd pe soția sa cuprinsă de temerea că nu se va mai întoarce. Cîteva zile în urmă, nenorocita femeie dispare. Părinții, la casa cărora o lăsase soțul plecat, iau fără de întîrziere măsuri, ca să-i deie de urmă, şi o găsesc într-un tîrziu înecată într-un lac din apropiere.

Ştiind întristarea de care le fusese cuprinsă fiica în urma plecării soțului ei, părinții nu mai au cîtuşi de puțină îndoială că ea s-a sinucis. Aceasta era şi părerea medicilor şi în acest sens se face şi anunțul funebral.

Insă fratele răposatei, care petrecea la Londra, cuprins de oarecare nedumeriri, se întoarce la Devonshire, cercetează lucrurile maieu dinadins şi află în cele din urmă că d-1 Shortland n-a plecat în Noua Zeelandă, ci se află ascuns la casa unuia dintre arîndaşii de pe moşia socrului său. Se mai constată că acest arîndas, cîteva zile în urmă, vorbise de o scrisoare ce pretindea a fi primit de la d-1 Shortland din Noua Zeelandă, că pe malurile lacului, atunci cînd s-a găsit cadavrul răposatei, erau foarte bine imprimate urmele duor bărbați, ba cadavrul fusese înfipt cu picioarele în nămolul din fundul lacului, ceea ce dă loc la presupunerea că d-na Shortland nu s-a înecat, ci a fost dusă în lac pe cînd era moartă.

Luîndu-se drept punct de plecare aceste constatări, s-a început cercetare penală contra d-lui Shortland şi s-a dezgropat cadavrul, pentru ca în urma unei cercetări mai amănunțite medicii să constate dacă în adevăr cadavrul este al doamnei Shortland şi dacă răposata s-a înecat ori a fost ucisă.

Aceasta e „varietatea" comunicată de ziarele din Viena după ziarele din Londra.

O varietate fără îndoială foarte interesantă, una dintre cele mai interesante varietăți, şi nu e minune că ziarele sînt citite cu atîta sete cînd ele cuprind asemenea varietăți interesante.

Să trecem la alta, poate chiar mai interesantă.

Nul Eu nu pot.

Shortland? Domnul Shortland, un englez în Noua Zeelandă?

Eu cunosc un Shortland, englez, născut în Noua Zeelandă, îl cunosc prea bine, am petrecut, sînt acum unsprezece ani, la Geneva cele mai plăcute zile cu dînsul.

Să fie oare vorba de acest Shortland?

E peste putință!

El a plecat, ce-i drept, în Englitera, era născut în Noua Zeelandă şi, ceea ce e mai fatal, am biletul lui de vizită şi stă pe el: William Shortland, solicitator".

Cu toate aceste, e peste putință ca el să fie acel Shortland care şi-a ucis nevasta, dacă e adevărat că un solicitator Shortland din Devonshire, englez, născut în Noua Zeelandă, şi-a ucis nevasta tineră, frumoasă, bogată, culta şi atît de iubită cum trebuie să fie nevasta d-lui William Shortland cel mie atît de bine cunoscut.

îl văd parcă şi acum pe d-1 William Shortland: un om cu părul roşu, cu favoritele rare, înalt şi cu deosebire lat în umeri, mai presus de toate însă un om aşezat şi de o rară bunătate de inimă.

într-una din zile ne-ntorceam cu d-1 William Shortland şi cu d-1 John Wolten, un amic al d-lui Shortland, de la Bagni di Strega.

Marea era cu deosebire agitată şi valurile se izbeau în goană mare de stîncile țărmurilor, încît era peste putință să ne auzim unul pe altul în zgomotul produs de ele, ci mergeam tăcuți unul după altul, preocupat fieştecare cu gîndurile ce-i producea priveliştea fioroasă.

Deodată d-1 Shortland se opreşte uitîndu-se spăriat sub rîpa din mal, stă puțin pe gînduri, apoi se coboară din piatră în piatră, amenințat în toată clipa de a se prăvăli în mare.

Pe una dintre stîncile de la marginea mării stetea o copilă ca de patru ani şi plîngea. Valurile băteau mereu în stîncă şi se aruncau din cînd în cînd pînă la picioarele copilei, Încît sărmana de ea nu mai îndrăznea să se mişte din loc, deşi nu mai lipsea mult ca să fie apucată de valuri, dusă înapoi şi izbită apoi de stinci.

Sosind jos, d-I Shortland intră în apă, luă copila în brațe şi plecă bătut, bătut mereu de valuri de-a lungul malului primejdios, pînă ce nu găsi mai înspre port un loc pe unde se putu urca cu ea.

Era copila unei biete femei care umbla să caute stridii. O uitase, precum se vede, ori o perduse aici.

Eram foarte fericiți toți trei că d-1 Shortland a putut să o scape din primejdia în care se afla şi de sine se înțelege că trebuia să căutăm acum pe săr-

mana femeie care desigur că o caută cu deznădejduire.

N-avurăm nevoie să umblăm mult.

Muma în adevăr Îşi căuta fiica şi, peste puţin, ea se apropia în fugă mare de noi şi începu să sărute mînile d-lui Shortland, să-i mulţumească şi să ni se pllngă că e săracă şi n-are din ce trăi.

îi dădurăm dar fieştecare cîte doi-trei franci şi plecarăm îndoit mulţumiţi mai departe.

Peste cîteva zile — lucru curios! — se întîmplă sa găsim în altă parte, dar în aceleaşi împregiurări, aceeaşi copilă.

D-l Shortland îşi împlini şi astăzi datoria, însă îndeosebi eu eram mai puţin mulţumit ca întîia oară*.

„Nu crezi d-ta — îi zisei d-lui Shortland după ce plecase femeia cu francii — că femeia aceasta ne înşală?"

„Se poate — răspunse el liniştit — la asta m-am glndit chiar şi în rîndul trecut, dar pot să mă înşel şi este mai bine să fiu înşelat de alţii decît să mă înşel eu însumi pe mine."

Nu se poate ca acesta să fie acel William Shortland, care şi-a ucis nevasta în nişte împregiurări atît de extraordinare.

Trebuia să mă încredinţez.

Domnul John Wolten, amicul nostru, se află Ia Londra. O ştiam aceasta. Trecuseră, ce-i drept, mai mulţi ani la mijloc de cînd nu primisem ştire de la dînsul; îmi aduceam însă aminte că el îmi făcuse cunoscut într-una din scrisorile lui că s-a stabilit definitiv la Londra.

începui dar să-mi scotocesc cutia de scrisori, îi găsii adresa şi-1 rugai să-mi trimită informaţiuni. Peste vreo două săptămîni am primit din Rio de Janeiro următoarea depeşă:

„Din nenorocire, vaporul abia poimîne pleacă spre Englitera.

Sînt foarte interesat şi-ţi mulţumesc pentru interesarea d-tale. Voi lua informaţiuni şi-ţi voi scrie.

John Wolten".

Trecură mai multe săptămîni la mijloc fără ea să-mi vie vreo ştire de la d-l Wolten, şi este un lucru oarecum de sine înţeles că mi s-a şters încetul cu încetul impresiunea produsă de „varietatea" din *Fremdenblatt.*

Alaltăieri, în sfîrşit, am primit o lungă scrisoare cu data din Florenţa de la d-l Wolten.

E interesantă şi desigur mulţi dintre cetitori vor lăuda bunăvoinţa mea de a le-o fi comunicat. Declin însă onoarea ce-mi fac întîi pentru că n-am scris-o eu, a doua şi mai ales pentru că d-l John Wolten in-a autorizat, ba a stăruit chiar să o public, în interesul adevărului atît de rau alterat prin< «varietatea" din *Fremdenblatt.*

Scrisoarea d-lui John Wolten

„Domnul [meu!

Precum te-am vestit prin depeşea ce ţi-am trimis din Rio de Janeiro, am plecat fără de întîrziere la Londra, de acolo apoi, peste două zile, la Dublin. Aici am aflat că amicul nostru, d-l solicitator William Shortland, nu se află la Devonshire, unde-i este domiciliul stabil, ci a plecat pe un timp de cîteva luni de zile în Sviţera.

Am luat dar trenul cel mai apropiat şi m-am întors la Londra, ca să mă informez din listele călătorilor şi ale străinilor ce petrec în Sviţera dacă amicul nostru tot se mai află în această ţară admirabilă.

I-am dat de urmă la Geneva, de unde însă plecase la Genova, oraşul frumos aşezat unde noi am petrecut atît de bine împreună.

Spre marea mea mîhnire, nici la Genova nu l-am găsit pe d-l William Shortland. Aatfel se întîmplă că-ţi seriu din Florenţa.

Scrisoarea d-lui William Shortland, pe care ţi-o alăturez aici, te rog şi eu să nu o publici. îmi vei face însă o mare plăcere dacă vei publica informaţiunile ce-ţi dau în scrisoarea mea, deşi d-l Shortland

doreşte ca el să rămîie un secret păstrat de noi cu sfinţenie.

Lucrurile s-au petrecut în adevăr aşa cum ai aflat din «varietatea.? publicată în *Fremdenblatt,* nu insă acum în curînd, ci înainte de asta cu trei ani, şi încă anul trecut amicul nostru a fost achitat de juriul Însărcinat a se pronunţa asupra culpabilităţii lui.

Nu este, altfel, adevărat nimic din cele ce se pun în *Fremdenblatt.*

D-1 solicitator William Shortland, precum ştii, englez născut în Noua Zeelandă, a cunoscut pe d-şoara Elma Wenkling la Galcutta, unde ea făcuse* în toamna anului 1875 o excursiune de cîteva săptămîni, ca să vază pe un unchi al ei. El a văzut-o adeseori aici, n-a putut însă să-i facă cunoştinţă, fiindcă n-avea relaţiuni nici măcar cu cunoscuţi de ai cunoscuţilor familiei în care se afla frumoasa irlandeză, căci părintele d-şoarei Elma, d-1 James Wenkling, este un irlandez.

Nu i-a rămas dar decît să aştepte plecarea d-şoarei Elma, care era însoţită de muma ei şi de un frate mai mare.

Era hotărît s-o însoţească pretutindenea pînă ce va găsi ocaziunea să se apropie de dînsa.

D-şoara Elma Ii dăduse chiar ea, prin purtarea ei, dreptul să o facă aceasta.

Astfel au făcut împreună călătoria din Indii la Gair, de aici la Neapoli, au trecut apoi din oraş în oraş toată Italia, au petrecut vara în Sviţera şi s-au întors de toamnă în Englitera,

în această lungă călătorie, pe care amicul nostru o priveşte ca cea mai frumoasă parte din viaţa sa, ei au petrecut foarte mult împreună, ajunseră a se cunoaşte bine şi a se iubi cu toată inima, insă toate încercările lor de a-şi face cunoştinţă au rămas zadarnice. Muma ei era indignată de stăruinţa cu care amicul nostru îi urmărea fiica şi numai tactul amicului nostru, pe care-1 ştii destul de bine, numai purtarea lui rezervată a înlăturat conflictul pe care

fratele d-şoarei Elma îl căuta, după toate semnele, chiar dinadins.

«Treceau — îmi spune amicul nostru — zile întregi, ba adeseori chiar mai multe zile de-a rîndul fără ca să ne vedem, iară cînd ne întîlneam, ne mulţumeam a schimba o privire, două, nu mai mult. îmi era destul a şti că ea se află pe lume, ba petrece chiar aproape de mine, şi cu deosebire plăcută îmi era încredinţarea pe care mi-o dedea prin purtarea ei că şi dlnsa se bucură de aceasta şi este mulţumită de apropierea mea. Ştiam totdeauna cînd se apropie ziua plecării: era îngrijată şi vedeam din faţa ei frica de gîndul că nu o voi însoţi mai departe in călătoria ei. Era preste putinţă să mă lipsesc de mulţumirea de a vedea bucuria ce se oglindea în faţa ei cînd îi dedeam să înţeleagă că nu o părăsesc. Iară dacă i-o făgăduiam o dată aceasta, trebuia să mă ţin de făgăduinţa mea. O! aceste erau timpuri frumoase, cea mai preţioasă parte din viaţa meal»

Durere, aceste timpuri au fost pe cît de frumoase, pe atît de scurte.

Cîteva zile după sosirea lor la Londra, d-şoara Elma şi amicul nostru au trebuit să se despartă.

Aceasta s-a întîmplat în urma unei explicări serioase pe care o avusese tînără irlandeză cu muma, fratele şi cu părintele ei, d-1 James Wenkling, care venise Ia Londra să-şi întîmpine familia.

Amicul nostru citea, răsturnat pe o canapea, varietăţile din *Times,* cînd i se anunţă d-1 James Wenkling din Devonshire.

Peste puţin ei se aflară faţă în faţă.

— Domnul meu — grăi părintele frumoasei irlandeze — d-ta urmăreşti familia mea de un an de zile.

– Nu — răspunse amicul nostru — urmăresc pe d-şoara, fiica d-voastre.

— Cine ţi-a dat dreptul de a o face aceasta? întrebă d-1 Wenkling.

Amicul nostru zîmbi. D-ta îi cunoşti felul de a zîmbi.

Şi cine mi-1 contestă?! întrebă el.

— EU:

— Vă mulțumesc pentru informațiune I îi zise amicul nostru. Eu fac o călătorie de plăcere şi slnt recunoscător că mă vestiți despre neplăcerile ce pot să întimpin în calea mea.

Grăind aceste, el se Închină.

D-l James Wenkling se retrase, supărat, foarte supărat.

Peste cîteva oare, amicul nostru întîlni pe iubita sa în Hide Park.

O lăcrăma ce strălucea în ochii ei îi dete să înțeleagă că trebuie s-o părăsească.

Pleclnd familia Wenkling, el rămase în Londra mai mult fără de voie, nemaifiind capabil de a lua vreo hotărlrle.

Unsprezece zile în urmă el primi de la d-şoara Elma scrisoarea pe care ți-o trimit aici în copie şi care, precum văz, a hotărît soarta amîndurora."

Cetitorii noştri desigur că ne vor fi recunoscători dacă le vom comunica şi această scrisoare, care face şi ea parte din informațiunile ce ne dă amicul nostru, d-I John Wolten.

în adevăr, ea este ceea ce produce conflictul tragic, care, după cele ce se petrecuseră mai-nainte, trebuia Bă ducă neapărat la o catastrofă înfricoşată.

Încetăm dar aici cu publicarea scrisorii primite de la d-l Wolten.

Scrisoarea domnişoarei Elma

„Iubite al meu prieteni

Oriunde te va găsi această scrisoare, pleacă, te rog, şi vino fără de întîrziere la Devonshire, ca să urmăm mai departe a ne face unul altuia dorită viața altfel atît de nesuferită.

Caută însă ca să-ți găseşti aici vreo ocupațiune, care-ți abate gîndurile de la mine, pentru ca nu cumva, fiind mereu preocupat de iubirea mea, să ți se urască în cele din urmă de gîndul că nu mai trebuie

să ostăneşti spre a ți-o clştiga. Stărui cu tot dinadinsul să o faci aceasta pentru că am simțit In puținele zile de cînd ne-am despărțit îndoiala şi temerea şi ştiu acum ce plină de farmec este viața omenească, ce vie cînd speranța luminoasă se luptă în sufletul nostru cu întunecatele îndoieli.

Eram obosită de gîndul că ne iubim; altfel n-aş **fi** putut să dau signalul despărțirii noastre. Ştiam **că,** aproape ori departe fiind unul de altul, iubirea noastră rămîne aceeaşi şi numai dorul creşte cu cit depărtarea este mai mare. Acum simt că nu este aşa.

Ai putut să mă părăseşti, prin urmare poți să nu mă iubeşti. Am voit chiar eu însumi să plec singură: dar ai putut sa-mi **faci** pe voie şi prin urmare poți să-mi şi **calci** voința. Mă tem că nu mă mai iubeşti, **că** mă vei iubi din zi în zi mai puțin, că-**ți** voi **fi în** cele din urmă numai o plăcută aducere-aminte despre simțirile şi gîndurile plăcute pe care **ți** le-ai făcut pe cînd mă însoțeai în călătorie. Şi dac-aş şti că, primind această scrisoare, vei pleca neîntîrziat, n-aş fi stăruit s-o **faci:** aş mai fi amlnat **lucrul, aş** mai **fi** aşteptat, ca samă îndoiesc. William 1 mă tem, slnt muncită de îndoieli şi-aş voi să trăiesc sute de ani ca să am mereu mlngîierea pe care o găseşte omul cuprins de îndoială în speranța ce şi-o face el însuşi.

Nu este adevărat că oamenii se pot iubi clnd se află departe unul de altul. Trebuie să se vază, trebuie să se simtă unul pe altul ca să se poată iubi, trebuie să fie un fel de atmosferă neştiută de noi pe care-o are fieştecare om, şi numai pe cit timp ne aflăm în acest fel de atmosferă a celui iubit putem să ne simțim bine şi să iubim pe cel ce ne dă buna această **Bimțire.** O să vii la Devonshire, şi eu [o] să simt c-ai venit fără ca să ştiu: vino, grăbeşte, căci îmi lipseşte parcă aerul în care m-am deprins a trăi şi **nu** mai am repaos, umblu să-1 caut şi nu-1 găsesc.

Ştii că biserica noastră **e** foarte severă şi mai severi încă sînt frații mei, irlandejii: iubirea mea este un păcat greu. Dar acest păcat se poate ispăşi.

L-am mărturisit părintelui Adam, duhovnicului meu, şi el mi-a dat mîngîierea sufletească prin binecuvîntarea lui. Trebuie să ne înfrînăm dorinţele, să ne lipsim ani întregi de mulţumiri, să dovedim statornicia înclinărilor noastre, să suferim dureri multe ca să ne facem vrednici de fericirea la care visăm, şi daca le vom fi împlinit aceste, peste cîţiva ani, cînd va socoti măsura împlinită, el ne va cununa în taină şi ne va da binecuvîntărea lui, iertîndu-mi păcatul de a fi călcat voinţa familiei mele.

Vino dar degrabă, aşază-te aici şi eu voi afla c-ai venit şi voi fi mulţumită de a şti că te afli în apropierea mea.

Elma"

Aceasta e scrisoarea.

Fără îndoială mulţi dintre cetitorii noştri se vor fi mirînd că tinera irlandeză nici măcar cu un cuvînt nu face amintire despre greutăţile cu care se luptă în familia ei. Aceasta însă de sine se înţelege îndată ce ştim că ea este irlandeză.

„Biserica noastră e foarte severă — zice ea — însă mai severi încă sînt fraţii mei, irlandejii."

Atît e destul pentru ca să înţelegem că d-1 James Wenkling este membru al Ligei irlandeze ori cel puţin unul dintre oamenii care sînt urmăriţi pas cu pas de această ligă, ce lucrează prin ascuns şi pe faţă şi cu o stăruinţă care pune întreaga lume în uimire, pentru ca să-i creeze rasei irlandeze o poziţie sigură faţă cu englezii. Biserica, oricît de severă, i-a arătat fiicei sale împregiurările în care o poate ierta pentru păcatul de a fi călcat voinţa părinţilor săi; liga, însă, e nelndurată; nu sînt împrejurări în care ea poate să ierte.

Nu anticipăm dar dacă le spunem chiar de pe acum cetitorilor noştri că-n drama petrecută la Devonshire Liga irlandeză ţine locul fatalităţii. Ar fi voit ori nu d-1 Wenkling să-şi deie învoirea pentru căsătoria fiicei sale cu d-1 solicitator William Shortland, el nu se mai putea abate de la hotărîrea ce luase odată. însă şi fiica sa era irlandeză; nici ea nu se mai putea abate de la hotărîrea sa. Astfel rezultă conflictul, şi orişicine prevede că ceea ce îl curmă prin o catastrofă înfricoşată nu poate să fie decît Liga irlandeză.

Astfel s-a şi întîmplat.

Nimeni nu putea să-1 împedece pe d-1 Shortland de a se stabili la Devonshire, nici de a se căsători in taină cu d-şoara Elma, însă nici pe irlandezi nu putea să-i oprească nimeni de a-1 urmări pas cu pas şi de a-i da o lovitură înfricoşată tocmai cînd lumea îi este mai dragă.

Precum ştim, căsătoria s-a săvîrşit cîteva săptămîni în urma, şi-a dat şi familia tinerei neveste învoirea: acesta era timpul în care d-1 Shortland se simţea ajuns în culmea fericirii sale; acum a urmat şi catastrofa.

E ceva cu totul particular, un lucru în adevăr misterios cum s-a urmat această catastrofă.

Dar să nu anticipăm. Cetitorii noştri vor fi curioşi: să lăsăm pe amicul nostru englez să spuie mai departe cum s-au urmat lucrurile.

O singură observare numai 1 Nu ne putem stăpîni să nu o facem.

Irlandezii sînt oameni de o fenomenală statornicie: ne mirăm cum de ei au putut să rămîie statornici chiar şi în prescurtarea statorniciei în ceea ce priveşte iubirea.

Irlandezii, tocmai irlandezii ar fi trebuit să fie încîntaţi şi mîndri de d-şoara Elma şi să laude consecvenţa ei.

Urmările scrisorii domnişoarei Elma

„Timp de un an şi cinci luni — urmează amicul Wolten — d-1 Shortland a trăit la Devonshire fără ca să fi avut ocaziune de a se întîlni cu aleasa inimii sale. Ei s-au văzut însă adeseori mai ales la teatru şi la biserică, ba în cîteva rînduri, ieşind domnişoara Elma cu o mătuşă a ei care nu-1 cunoştea pe d-1 Shortland, au şezut chiar iu aceeaşi bancă şi şi-au dat mîna.

După această probă, părintele Adam le-a dat voie să se întîlnească la dînsul.

Bucuria acestei întîlniri a fost scurtă: s-au întilnit ca să-şi ieie ziua bună unul de la altul.

Dorința preotului era ca amicul nostru să plece neîntîrziat din Englitera, ceea ce s-a şi întîmplat, căci oricît de statornică în iubirea ei, d-şoara Elma nu voia de loc să se abată din calea ce i-o croise duhovnicul ei.

Peste doi ani de zile amicul nostru a petrecut apoi parte în Turcia, parte in America. Se credea uitat, părăsit, cînd, la San Francisco, a primit a doua scrisoare de la d-şoara Elma, în care este chemat din nou la Devonshire. In această scrisoare ea 11 vesteşte că e urmărit şi-1 roagă să călătorească mai ales noaptea, pentru ca să se poată apropia pe nesimțite de dînsa.

Sosind la Devonshire, d-l Shortland în puține zile s-a încredințat că e peste putință să ajungă la împlinirea dorințelor sale. Domnişoara Elma, avînd binecuvîntarea duhovnicului său, era, ce-i drept, să-şi părăsească părinții şi să urmeze pe soțul ei orşiunde; ei însă nu puteau ieşi din Englitera fără ca liga să prinză de veste şi erau urmăriți oriunde s-ar fi dus. Nu le rămînea dar decît să se mulțumească cu mîngîierea că legătura lor este binecuvîntată de biserică: s-au cununat, dar mai departe nu s-a schimbat nimic în relațiunile lor. Puteau, cu toate aceste, de aici înainte să se bucure unul de altul şi să petreacă singuri împreună, fără ca să-şi mai facă mustrări, ceea ce s-a întîmplat în primele opt zile în două rînduri, sub paza discretului duhovnic, părintele Adam.

După aceste, tinera nevastă n-a mai putut suporta situațiunea şi aceasta a grăbit catastrofa.

Mistuită de dorul de a-şi vedea soțul cit mai des, d-na Shortland era cuprinsă mereu de fierbințeli, suferea de insomnii, nu mai putea să mănince, era mereu dusă cu gîndul şi prăpădită. îngrijați dar de sănătatea ei, părinții nu-i mai dedeau voie să iasă, şi de sine se înțelege că astfel ea peria pe zi, pe ceas, pe minut. în cele din urmă, slăbită în trup şi suflet, ea n-a mai putut să păstreze taina şi a făcut mărturisirea.

Mult timp d-l James Wenkling a stat nemişcat şi mut.

__ Eşti fiica mea, a grăit apoi. Aş voi mai bucuros să te ştiu moartă, dar vreau să-ți fac dreptate.

Grăind aceste, el a plecat la ginere-său, ca să-1 poftească a-şi lua nevasta.

Şi astă dată insă bucuria a fost scurtă.

Seara tinera şi fericita nevastă i-a povestit soțului sau suferințele prin care trecuse.

— A zis el c-ar voi mai bucuros să te ştie moartă? 1 grăi amicul nostru zîmbind, precum îi este obiceiul. Această mulțumire poate s-o aibă.

Frumoasa irlandeză se cutremură.

— Ştii tu ce va să zică aceasta? urmă el serios. Poți tu suporta gîndul că eşti vie, pe cînd cineva, chiar taică-tău, chiar fratele tău, familia ta Întreagă ar dori să te ştie moartă? N-ai dori tu să te poată şti moartă?

— Da! — răspunse ea — însă tu doreşti să mă aibi viuă şi nimic nu-mi este mai presus de dorința ta.

El o îmbrățişa cu dragoste, dar viața lor era stricată, fericirea li se curmase în ziua cînd s-au văzut ajunşi la împlinirea dorințelor lor.

în zadar se sileau să Intre iar în firea lor de mai înainte, căci o presimțire sinistră îi ținea mereu cu inima încleştată.

Cinci zile în urmă se petrecu o scenă pe care las să ți-o povestească amicul nostru, el însuşi, în următoarele, pe care le copiez din memoriile lui.

«Umblasem toată ziua în treburi — zice d-l Shortland _ şi-n amurgul serii raă-ntorceam acasă. Trecînd prin o stradă mai dosnică, fui oprit de doi necunoscuți, care mă urmăriseră, precum se vede, timp de cîteva zile, fiindcă-mi aduceam aminte de a-i fi întîlnit mai adeseori.

— Domnule — îmi zise unul dintre dînşii — te rog să mă însoțeşti. Sînt însărcinat a-ți cere o explicațiune amicală.

Situaţiunea mea era pe deplin clară: mă aflam în faţa agenţilor ligei şi ori mă supuneam, ori cădeam jertfă unui atentat.

— Vă stau la dispoziţiune, îi răspunsei.

Urmarăm apoi singuri drumul mai departe, şi peste cîteva minute ne aflam singuri într-un iătăcel din parterul unei case din strada vecină.

— Domnule, îmi grăi acum necunoscutul. Trebuie înainte de toate să-ţi fac împărtăşirea că te bucuri personal de stima noastră.

Mă închinai drept semn de mulţumire.

— Află însă, urmă el, că d-şoara Elma este dintre membrii ligei: e adevărat că n-o ştii aceasta?

— Adevărat! îi răspunsei, cuprins de un simţămînt neplăcut.

— Acum o ştii, zise el; deci, ori intri şi d-ta in ligă, ori pleci în timp de trei zile în Noua Zeelandă şi curmi orişice relaţiuni cu dînsa.

— Şi ce are să se întîmple dacă nu voi face nici una, nici alta? îl întrebai.

— Moarte!

— Vă stau la dispoziţiune! grăii eu hotărît.

— Nu! răspunse el zîmbind. Ea ne stă la dispoziţiune, şi d-ta vei fi numai acuzat de a o fi ucis şi, urmă el ameninţător, e treaba noastră ca să fii şi osîndit.

Abia acum simţeam că mă aflu în faţa unei puteri serioase care se află pretutindenea, dar nu se manifestă decît atunci şi acolo, cînd şi unde vrea să creeze ori să nimicească.

— Voi pleca! răspunsei.

El îmi întinse apoi mîna, Îmi ceru iertare şi ne despărţirăm.»

Atît din memoriile amicului nostru.

Preste două zile el a plecat în Noua Zeelandă, fără ca să-i fi făcut tinerei sale soţii cu un cuvînt măcar împărtăşire despre cele petrecute. Ea putea să le afle de la aceia cu care se însoţise; ba era foarte probabil că ele s-au petrecut cu ştirea şi învoirea ei.

Despre aceasta amicul nostru voia să fie încredinţat.

«Mă pune ea mai presus de ligă, ori îi este liga mai presus de mine?»

Această întrebare îl muncea fără de curmare şi nu-l lăsa sa-şi vie în fire.

La Malta el găsi o sumă de soldaţi din deosebite trupe care se întorceau în Englitera. Doi dintre aceştia veneau din Indii. El ii cumpără cu bani, le luă uniforma şi documentele, îşi cumpără un tovarăş, se mască şi se întoarse ca soldat în Englitera.

Astfel se întîmpla că, puţin în urmă, el se află ascuns la unul dintre artndaşii d-lui James Wenkling.

— A putut să plece — grăi tinera nevastă, cînd arîndaşul îi prezentă scrisoarea ce pretindea a fi primit din Noua Zeelandă — a putut să mă părăsească, dar n-a putut să intre, de dragul meu, în ligă, în care numai din consideratiune pentru mine ar fi fost primit. Răspunde-i că-mi pare rău.

Aflînd apoi că soţul ei s-a întors şi se află la apropiere de citeva ceasuri, ea îşi perdu firul şi se lăsă la discreţiunea lui.

Părinţii ei doreau s-o ştie moartă, iar soţul ei dorea s-o aibă viuă: lucrul se putea face.

Atunci cînd familia Wenkling a găsit cadavrul alterat de lipitori în lac, doamna Shortland se afla pe mare şi-şi urma drumul spre Geneva, unde avea să-şi aştepte soţul.

Cadavrul era cumpărat dintr-un spital şi preparat cu Îngrijire, astfel că, îmbrăcat in hainele dositei, el să nu mai lase nici o îndoială asupra identităţii.

Liga ştia însă că urmele amicului nostru s-au perdut la insula' Malta, le căuta pretutindenea şi se afla într-o agitaţiune extraordinară cînd s-a răspîndit ştirea despre moartea d-nei Shortland.

Astfel stau lucrurile, iubite amice, cînd fratele dositei se întorcea de la Londra şi-l găseşte pe d-l Shortland.

E de prisos să-ţi mai descriu situaţiunea grea în care se afla amicul nostru.

Pus între justiţie şi ligă, el trebuie să se teamă mult de puterea care-l urmărea prin ascuns şi să-şi cîştige prin purtarea lui discretă simpatiile membrilor ligei,

care dispuneau de vot hotărîtor în juriu. Bl n-a recunoscut, ce-i drept, că este vinovat de crima de a-şi fi ucis soţia, dar nici n-a negat, ci s-a mărginit a fi cu totul rezervat. La urma urmelor, îi era dată putinţa de a dovedi, în ceasul extrem, că soţia îi trăieşte, ceea ce altfel nu ar fi voit să facă.

El n-a fost înşelat în aşteptările lui.

în cercurile irlandeze ştirea despre moartea d-nei Shortland produsese o bună împresiune.

— Bine i s-a întîmplat, ziceau toţi, aşa să li se întîmple tuturor celor ce vor face ca dînsa!

Aceasta a hotărît şi soarta procesului.

. Liga stăruia să se statueze un exemplu, ca să se ştie că poate să fie ucis membrul ligei care.se căsătoreşte afară de ligă şi trădează astfel fie pre soţii săi de ligă, fie pre soţul său de căsătorie. D-l Shortland a fost achitat.

Acum el se află dimpreună cu soţia sa în Europa. Dă-mi voie să păstrez taina asupra ţărei în care ei petrec. Sînt acum opt zile, se aflau aici, în Florenţa.

Acesta e adevărul, pe care l-am găsit în «varietatea» din *Fremdenblatt* atît de rău formulat.

Gunoscînd pe amicul nostru d-l Shortland, vei fi fără îndoială convins că d-na Shortland e o femeie de rară distincţiune, care merită că un bărbat să se expună pentru dînsa.

Sînt adine mişcat de soarta tinerii părechi, care poate, ce-i drept, să se bucure acum de viaţă, însă nu se poate simţi nici pe o singură clipă sigură. Doamna Shortland, ceea ce de sine se înţelege, nu poate ieşi decît serile, pentru ca nu cumva să fie văzuta de vreun cunoscut şi liga să prindă de veste că ea mai trăieşte.

Această situaţiune îmi pare insuportabilă.

Mai insuportabil îmi pare însă gîndul în adevăr excentric ca un om să fie viu, pe cînd cei mai de-aproape ai lui îl ştiu mort şi-i acoperă mormîntul cu flori.

îmi închipuiesc că o mare bucurie ar trebui să cuprindă familia Wenkling cînd ar afla că doamna Shortland nu este moartă, şi nu Înţeleg cum cineva are putinţa de a produce această bucurie şi se mai poate stăpîni de nu o produce. Am sfătuit dar pe amicul nostru să se întoarcă iar în Englitera ori să rămîie aici, în genere, sa nu se mai sfiască a intra în relaţiuni cu compatrioţi de ai săi, el însă mă încredinţează că este foarte mulţumit cu soarta sa de acum, ba doamna Shortland mă încredinţează că nu-şi poate închipui o viaţă mai fericită decît aceasta. Tocmai tăinicia are pentru dînsa un farmec nespus, ceea ce, de altminterlea, e de înţeles la o femeie care a crescut de mică copilă între membrii Ligei irlandeze.

«Parcă nu toţi oamenii — îmi zicea ea — sînt persecutaţi cu neîndurare, parcă nu pe toţi moartea şi nenorocirea poate să-i ajungă în tot minutul.»

Ei au plecat dar la locuri mai dosnice, unde se pot simţi mai feriţi, deşi nicairi pe faţa pămîntului, nici pe mare, nici pe uscat, omul nu poate să fie scutit de ochiul englezesc.

John Wolten

O soartă în adevăr misterioasă, şi înţeleg pe deplin curiozitatea cu care cetitorii noştri se vor fi uitînd la şirul de puncte cu care închei scrisoarea amicului meu Wolten.

O datorie prieteneasca mă sileşte să suprim cele din urmă rlnduri ale scrisorii. Ele mă privesc numai pe mine şi trebuie să păstrez cea mai mare taină asupra cuprinsului lor.

Voi ţine însă seamă de interesul ce poartă cetitorii noştri pentru soarta frumoasei irlandeze şi nu voi întîrzia a le face împărtăşire despre ştirile ce voi primi pe viitor în ceea ce priveşte această întîmplare în adevăr misterioasă.

PIATRA DIN PRAG[1]

— Novelă —

Nu e pe lumea aceasta nimic mai frumos ca traiul bun şi înţelegerea între soţi, nu e nevoie mai mare ca aceea cînd bărbat şi nevastă se potrivesc la fire şi la gînd, una doresc, una vreau şi la fel sunt întru toate.

Şi aşa era în casa lui Petrea Surdului.

Floarea nu se măritase din buna ei voie după Petrea, ci de frică. Nu pentru că nu i-ar fi fost drag Petrea, căci drag îi era şi trebuia să-i fie, ci fiindcă Petrea era scris la cătănie şi nu putea să se însoare. Iară Surdu, tatăl lui Petrea, era surd şi era mut şi nu putea să înţeleagă de ce nu se poate însura feciorul lui; el îl vedea numai pe Petrea cu Floarea şi ştia că Petrea vrea s-o aibă pe Floarea nevastă şi Floare vrea să-1 aibă pe Petrea bărbat; asta o înţelegea şi el şi afară de aceasta nici că mai voia să înţeleagă nimic. Şi fiindcă era mut Surdu, el nu putea să-i spuie ce se petrece în sufletul lui, dar se vedea din faţa lui şi din ochii lui că grozav îi este draga Floarea. Rîdea ca un copil cînd o vedea, se aşeza Ungă ea, voia mereu sa-i spună ceva şi ochii i se umpleau de nişte lacremi mari cînd ii ridea şi dînsa şi se alipea de el. Iar Petrea era feciorul Surdului; acesta era tatăl lui, singurul lui tată, care-1 crescuse şi-i păstrase frumoasa moştenire

[1] In text: *Praga**

părintească, ba, aşa surd, aşa mut cum era, mai adăugase la ea destul şi pentru partea Anei, surorii lui Petrea. Şi fiindcă nu înţelegea de ce nu se poate însura feciorul lui şi nu putea să spună ce se petrece în sufletul lui, Surdu se încrunta totdeauna cînd îl vedea pe Toader, tatăl Floarei. Şi nimeni nu putea să-1 dumirească pe Surdu, ci toţi se temeau de el, cum te temi de omul cu care nu te poţi înţelege.

Altfel Floarea nu s-ar fi lăsat, cum s-a lăsat, s-o fure Petrea. Mai bine moartă! Era fată din oameni buni şi ţinea la cinstea ei ca la lumina ochilor.

N-a înţeles apoi Surdu niciodată de ce peste cîteva luni de zile feciorul lui şi-a părăsit nevasta, şi moşia, şi casa, şi carul cu patru boi şi-a plecat cu alţi flăcăi din sat. li vedea pe toţi plîngînd, plîngea şi el, nu voia sa-şi lase feciorul, dar nu ştia nici unde se duce, nici cînd are să se întoarcă. A rămas cu Floarea, şi-a dădăcit nepotul şi-a aşteptat, tot a aşteptat, mistuindu-se aşa în el, timp de doi ani. Apoi s-a întors şi Petrea după moartea tătîne-său, s-a cununat acum cu Floarea, şi drag le era tuturora să-i vaza şi să-i ştie, căci numai rar casă ca a lor. Dar şi mult trudiseră ca s-o întemeieze 1

Petrea Surdului, cărturar şi om umblat prin lume, nu era numai plugar. Şi iarna, şi toamna, şi primăvara, cînd ţarina nu-i dedea mult de lucru, îi plăcea să umble pe la tîrguri şi să învîrtă banii. Negoţătorea cu de toate la cite se pricepea, şi cu vite, şi cu oi, şi cu porci, şi cu bucate, după cum era timpurile, numai ca să nu stea fără nici o treabă.

Cînd se nimerea, Petrea o lua şi pe Floarea cu dînsul. Avea pe cine să ieie.

Iară norocul şi nenorocirea în drum îl întîlneşte pe om.

Era după Paşte, la tirgul de St. Gheorghe.

în tîrg, Petrea, cu nevasta, cu băiatul şi cu copila, trecută acum de doi ani, întîlnesc un om, un domn, pe care Petrea îl mai văzuse în viaţa lui, dar nu ştia unde să-1 pună, iar Floarea îl cunoştea, şi-1 aducea bine aminte, dar nu voia parcă să-1 intllnească.

Domnul acela, notar intr-umil din satele vecine, n-avea de ce să nu voiască nici el a o Intîlni pe Floarea, clnd îşi aducea atît de bine aminte de ea şi atît de bine îi părea că o mai vede o dată. Era domn, notar, om cu stare buna acum, cu nevasta lui, cu copiii lui; era o mulţumire pentru el să-şi arate bunăvoinţa faţă cu nişte oameni care-1 ştiu de pe timpul pe cînd nu era decît un biet scriitoraş care apuca ce pe unde putea.

— Uite Floarea! Ce mai faci, Floare? Dar te ţii, te-ai făcut chiar mai frumoasă de cum erail Mare ţi-a crescut feciorul1 Petre, nu-ţi mai aduci aminte de mine?

— Ba, îmi aduc acum; erai, pe cînd am fost eu luat în cătănie, scrietor la notarul de la noi.

Atît a fost tot: notarul şi-a căutat apoi de drum, şi Petrea cu nevasta s-au dus şi ei mai departe în treburile lor.

Petrea era însă feciorul Surdului, şi e rău să fii feciorul unui om care nu poate să spună ce se petrece în sufletul lui, fiindcă se petrec in lumea aceasta lucruri care nu se spun şi pe care nici că e bine să le ştii. îi era destul lui Petrea să privească în faţa Floarei şi în ochii ei, In faţa notarului şi în ochii lui, pentru ca sa ştie că între Floarea şi notarul s-au petrecut lucruri care nu se spun, dar nici nu se uită.

Dar Petrea era feciorul Surdului care a tăcut toată viaţa lui fiindcă nu putea să spună ceea ce se petrece în sufletul lui.

Tăcea Petrea, tăcea şi nu zicea nimic; chiar atunci în tîrg, insă, Floarea şi-a adus aminte de fie-iertatul ei socru, căci ochi ca Petrea nu mai avuse decît Surdu şi aşa ca Petrea numai Surdu ştia să se uite.

Timp de doi ani, cît stătuse în cătănie[1], Petrea nu s-a întrebat niciodată ce-o fi făcînd Floarea aşa singură, şi timp de patru ani, de clnd se întorsese acasă, elnu s-a întrebat ce-o fi făcut ea pe cînd el era dus în cătănie. îi era parcă totuna, iar dacă se-ntîmpla cîteodată să nu-i fie, nu intra în mintea lui gîndul

[1] în text: *căsătorie.*

ca Floarea ar fi putut vreodată să facă ceva ce taie în carnea lui.

Acum simţea că a putut Floarea, ba parcă nici că nici nu mai putea să înţeleagă cum a putut el să crează altfel* Ea atunci nu-i era nevastă jurată înaintea lui Dumnezeu, şi el, el însuşi, de cîte ori, pus la ispită, nu şi-a zis şi el: „Adecă ce ? nu-i sunt bărbat jurat înaintea lui Dumnezeu!"

îi era lui Petrea parcă s-a deşteptat dintr-un somn, parcă se făcuse deodată mai cu minte şi la tot pasul îşi zicea: „Nu este nici un om cumsecade, nu poate să fie nimeni om cumsecade, în cugetul lui tot omul este un nemernic!"

De aceea, Petrea nu numai tăcea, dar era totodată şi împăcat cu gîndul că nu-i rămîne decit sa tacă şi să uite, dacă poate, ceea ce nici că trebuia să ştie. însă, întorcîndu-se acasă, casa lui nu mai era tot casa lui de mai-nainte; era parcă în pragul ei o piatră mare, de care se împedecau toţi cei ce intră şi pe care nu putea s-o urnească din loc fără ca să i se răstoarne casa în cap.

Iar Floarea era în toată clipa gata să-i zică: „Nu mă întreba, căci nici eu nu te întreb".

A trecut însă o zi, au trecut două, a trecut o săptămlnă, şi Petrea şi Floarea simţeau din zi în zi mai mult că traiul lor nu mai e tot de mai-nainte şi că el e tot mai greu să-1 poarte.

— Petre, de ce nu vorbeşti tu?

— Ce să vorbesc?

— Petre, nu-ţi bate joc de darul lui Dumnezeu: vorbeşte, că ţie ţi-a fost dat să poţi spune ce ai pe inimă.

— Tu ai, pare-mi-se, ceva pe inima ta.

— Am — grăi Floarea ridicîndu-se dreaptă — şi dacă eşti om, Petre, atunci mai bine mort decît aşa!

Petrea dete din cap lung şi privind lung la ea.

— Nu, zise el, e mai bine aşal Nu-i vorbă, mai bine ar fi şi mai bine decît aşa, dar dacă nu se poate, tot e mai bine aşa decît nicicum. Apoi nici nu o să rămîie tot aşa, Floare: omul se obicinuieşte, se împacă cu toate, **Be** uită împrejurul său, vede că în altă parte

e mai rău încă, omul, Floareo, e ca viermele, care trăieşte şi în hrean.

— E alt vierme acela, Petre, e viermele care numai in hrean poate trăi.

— Să mai vedem, Floare, cînd o fi să nu mai poți, atonei să zici că nu mai poți.

— Pentru că tu nu ştii — strigă ea cuprinsă de mînie — crezi că ştii. Petre — urmă apoi peste puțin — tu te-ai dus în cătănie. Iți era uşor ție că te-ai dus, dar îmi era greu mie care am rămas, şi n-am rămas singură, ci cu bătrînul, fie-iertatul, care stătea cît e ziua dată de Dumnezeu în preajma portiței şi suspina şi se uita la mine şi nu mă înțelegea cînd voiam să-1 mingii. Aş fi plîns şi-mi era milă de el, căci nu e chip să-ți spun cum se zbuciuma cînd mă vedea plîngînd, m-aş fi ascuns şi nu puteam să scap din preajma vederii lui. Mă apuca cîteodată plînsul prin somn şi mă deşteptau gemetele lui, fiindcă era treaz prin somn şi vedea prin întunerec, Petre. într-o zi mă întîlnesc cu el. Umbla mereu după mine, dar nu cuteza să se apropie, fiindcă se temea de bătrinul, ierte-1 Dumnezeu! „Floare — îmi zice el — de ce nu vii tu ca să-ți facem hîrtii să-1 scapi pe Petrea de cătănie?"

Petrea, om Înalt şi bine încheiat, sări în picioare.

— Cine!? — striga el — notarull?

— Da!

— Şi cît te-a ținut el cu minciuna aceasta?

— Peste o lună de zile.

— Apoi?

— A fugit din sat, fiindcă era să-1 omoară bătrînul. Şi nici nu scăpa — adăugă ea cu patimă — de bătrînul nu scăpa, Petre, dacă nu fugea de-aici, fiindcă-i băgasem în cap că el te-a alungat pe tine de la casa ta.

Petrea îşi opri răsuflarea.

— Şi — grăi el rar şi răspicat — mai ştie cineva despre lucrul acesta?

— Vor fi uitat oamenii.

— Asta nu se uită, Floare 1 Mai ştie cineva?

— S-a fălit el.

Petrea Începu să riză cu hohote, dar rîdea încît Iți era groază de el.

— Lasă, Floare, grăi el apoi domol. O pat alții şi mai rău, sunt alții, mulți alții, cei mai mulți sunt şi mai nemernici decît noi. Lasă, fă-te că nu îți mai aduci aminte. Adu-ți aminte de taica, fie-iertatul, care era surd şi tot a trăit şi tot ar mai fi voit să trăiască... Lasă, Floare, adăugă el şi-i[1] cuprinse trupul în brațe şi începu să plîngă. Orice-am face, traiul nostru tot n-o să mai fie niciodată cum a fost, dar tot e bun, Floare, tot e mai bun ca traiul celor mai mulți oameni!

II

Era bun traiul lui Petrea Surdului, dar piatra stătea în pragul casei lui şi Petrea nu se mai întorcea bucuros acasă, nu se mai simțea bine între ai săi şi foarte adeseori zicea că degeaba sunt toate, fiindcă omul e nemernic şi om cumsecade tot nu poate nimeni sa fie.

Dar avea noroc Petrea. Şi era parcă fărmecată mîna, şi pe ce-o punea ieşea la capăt. Mai-nainte se gîndea şi răzgîndea şi numai apoi cumpăra ori vindea; acum dădea pe nimeritele înainte, parcă prea puțin îi păsa, cum o ieşi să iasă, şi tot bine ieşea. Poate însă de aceea nu-i mai era suta ce-i fusese mai-nainte zlotul şi-1 coprindea adeseori un fel de înduioşare cînd îşi dedea seamă că nu se mai bucură şi nu caută bucuria, ci le face toate numai aşa, ca să facă şi el ceva.

Şi tot cum venea, tot cam aşa se şi ducea cîştigul lui Petrea. Adică ce? Cîştig muncit nu era! De unde nu-i, nu se duce! îi plăcea lui Petrea să petreacă şi să-i vază pe oameni petrecînd; o dată trăieşte omul!

Fiind apoi dus mereu în treburile lui, Petrea încetul cu încetul ajunse a nu-şi mai cunoaşte boii, a nu mai şti cum îi stau țarinele, a nu-şi mai face necaz din senin cînd avea slugă om harnic.

Odată vîntul a rupt un colț de la acoperişul casei. Sluga s-a pus în pripă şi a cîrpit colțul cu şovar, ca să nu se strice zidul.

[1] **în text:** ***şi-fi.***

— Asta trebuie s-o dregem 1 grăi Petrea.

Aşa a zis, dar parcă prea puţin li păsa dacă se va drege ori nu. Şi nici că s-a dres.

Un gard de nuiele pe care Petrea-1 Împletise el cu mina lui, a Început să se plece.

— Trebuie să-1 proptim I

Trebuia, ar fi trebuit, dar nu 1-a proptit nimeni.

Astăzi una, mine alta, tot una clte una, mai multe şi tot mai multe, încît în cele din urmă preajma casei lui Petrea Surdul le părea trecătorilor a pustiu.

Iar Floarea se îngraşă, se făcea din zi în zi mai frumoasă şi aduna bani în săculeţul de la căpătîiul patului. Nu ştia niciodată Petrea cîţi bani are la el, nici cît i-a dat nevestei; Floarea putea să ia şi să ceară cît voia, şi banii stăteau mai bine la dînsa.

Cîteodată, la început mai des, în urmă de tot rar, dar în cele din urmă foarte adeseori, Petre se Înduioşa şi parcă ar fi voit să ştie de ce trăieşte omul pe lume.

Atunci se punea pe băut şi povestea cum a fost odată, cit de bine era atunci, dar, simţind câ-1 apucă mlnîa, totdeauna zicea: „Dar lasă, să zicem că n-a fost nimic I"

Apoi, o zi, două nu mai făcea nimic Petrea, ci stetea aşa, fără de nici o treabă, căci erau alţii care aveau mai puţin ca dînsul şi tot trăiau.

Odată el nu putea dormi. Se zvîrcolea mereu In culcuş şi-i umblau fel de fel de gînduri prin cap. Ar fi voit oarecum să fie el singur cu notarul, să-1 strlmtoreze într-un unghi şi să-i spună tot ceea ce are el pe suîletul lui, apoi sa-1 scuipe în faţă şi să-i dea drumul. Nu! cu atît numai nu s-ar fi mulţumind; ar fi vrut să-1 ţie închis undeva, ah! într-un butoi din pivniţa lui, să-1 hrănească bine, să tacă şi să-i făgăduiască în fieştecare zi că mine o să-i dea drumul. Nul să prinză pe unul dintre copiii lui şi să-i scoată ochii arnîndoi, ca să-1 vază în tot ceasul 1 Nu! că omul se deprinde cu toatei Ahl Doamne, ce putea el, să-i facă pentru ca să fie destuii?

Nu i-a făcut nimic; a adormit în cele din urmă şi ziua cealaltă s-a deşteptat din somn om ca toţi oamenii, numai ceva mai trîndav şi mai tăcut de cum fusese.

Iar Floarea punea carne, se făcea tot mai frumoasă, dar nu mai strîngea bani în săcuieţe, fiindcă Petrea avea mai puţini bani şi începuse a-i număra.

într-una din zile Petre îl întllni pe notar prin tîrg. N-a vorbit cu el; 1-a văzut numai aşa trecînd printre oameni. Venise la tîrg cu nişte junei.

In urmă îi părea rău lui Petrea că n-a prins vorbă, că n-a cumpărat el juncii.

Altă dată 1-a întîînit în drum de ţară; Petrea era călare pe buiestraşul lui, iar notarul în o căruţa cu doi cai frumoşi.

Iar altă dată s-a nimerit să tragă amîndoi Ia acelaşi birt, să mănînce din aceleaşi bucate, să doarmă sub acelaşi acoperămînt. N-a prins însă nici astă dată Petre vorbă cu notarul.

Era parca o făcătură: oriunde se ducea, Petrea se întîlnea cu notarul, ca şi cînd l-ar fi căutat oarecum dinadins.

Cumpără doi boi de la un om din satul notarului şi se duse la casa satului şi notarul le face chiar el certificatul de vînzare. Acum Petrea intră în vorbă cu notarul, să-i cumpere vreo douăzeci de mascuri. Dar nu ii cumpără. N-are vreme. Zice că are să vie altă dată.

Ce să-i facă!? cum să-1 apuce!? cum să-1 căptuşească?! cum s-ajungă a fi singur cu el 1?

La depărtare de vreo două împuşcături de la drum, pe vale în jos, este o moară de două petre. Petrea n-are ce să facă cu ea, că e cale de o zi de Ia casa lui, dar o cumpără. îi place locul, că e păduret şi a pustiu. O cumpără, o încuie şi pune cheia în şerparul lui.

Şi iar vine, şi iar se duce, cumpără mascurii, cumpără şi trei junei, cumpără, vinde, umblă mereu în treburile lui, încît Floarea se miră cum s-a hărnicit iar bărbatul ei aşa deodată, ca din senin.

— Dar moara aceea de ce-ai cumpărat-o, întrebă notarul, dac-o ţii pustie e mai bine de jumătate de an acum?

Petrea rîdea In el. De mult umblă el să răspunză la Întrebarea aceasta.

— De — zice el, trăgînd cu ochiul — nu e totdeauna pustie moara aceea!

— Cum aşa?

Petrea mai c-ar vrea, mai că n-ar vrea să-i spună.

— Am fost, zice el, oătana şi-mi place să petrec fără ca nevasta să ştie şi să poată prinde de veste.

— Aşa, singur?

Petrea zîmbeşte şi se uită împrejur, ca nu cumva să-I auză cineva.

— Cine dracu petrece singur cînd vrea să-şi petreacă fără ştirea nevestei! Aşa, cu cîte un prieten care nu vrea nici el să-1 ştie nevasta cu cine-şi petrece.

Notarul era foarte mirat, dar nu pentru că nu l-ar fi înțelegînd pe Petrea, ci pentru că abia acu îl Înțelegea. Care va să zică, asta era treaba în care umbla el atît de adeseori prin partea locului, el şi femeile alese pe sprinceană care se iveau din cînd în cînd prin sat, nimeni nu ştia de unde şi pentru ce.

Iar omul e nemernic, asta o ştia Petrea.

Gam cu voie, cam fără voie, cam împins, cam din chiar a lui pornire, domnul notar ar fi voit oarecum să-1 poftească Petrea şi pe el, ca să petreacă împreună un ceaB bun aşa, ca să nu ştie nimeni; Petrea însă nu 1-a poftit; nu era băiat de ieri, de alaltăieri; putea să vie şi nepoftit, să umble aşa, ca din întîmplare, prin preajma morii; vorba era numai să ştie cînd anume şi în ce fel, iar asta i-a spus-o Petrea aşa, ca şi cînd l-ax fi scăpat gura.

— Aşa, marțele şi sîmbetele, cînd mă întorc de la tîrg, plec mai devreme, mă abat din drum şi mă întorc mai tîrziu, nu-i vorba,-mu totdeauna. Dar vorba asta între noi rămîne.

între ei a şi rămas.

Aşa, în pripă, nici n-ar fi avut notarul cui să i-o spună, deşi petrecerile din moara părăsită nu-i mai ieşeau din cap.

Erau ceva cu totul deosebit aceste petreceri; felul, şi locul, şi timpul, şi prilegiul, tăinicia, în sfîrşit, toate erau atît de nemaipomenite, încît mai ales serile

notarul parcă vedea cele ce se petrec Ia moară şi în mai multe rlnduri s-a ivit în mintea lui gindul de a-l opri pe Petrea.

Simbătă notarul era neastîmpărat şi seara abia-abia se mai putea stăpîni. îi venea să se pună călare şi să plece. într-un ceas putea să fie la moară. N-a făcut-o însă aceasta.

Marți după-amiazăzi el a plecat într-unui din satele vecine, ca să se întoarcă seara.

Din drum nu se vedea nici foc, nici fum, nici lumina la moară; era întunerec şi pustiu. Se putea însă ca obloanele să fie închise, se putea ca despre pădure să se vază lumina.

El descăleca, îşi duse o bucată de loc calul de frîu, îl împiedică apoi şi se apropie singur de moară.

Prin crăpăturile obloanelor din ferestrile despre pădure străbătea lumina, dar nu se auzea nici un zgomot. Era oare aici Petrea? cine era aici? unde era calul lui Petrea?

în fața morii era o şură dărăpănată, adăpost pentru carele oamenilor ce veneau la moară. Timp de vrun ceas notarul a stat in şură, cuprins de un fel de fierbințeli, dar n-a intrat, n-a făcut zgomot, ii era parca frică, din cînd în cind îl cuprindea groaza.

Sîmbăta viitoare el trecu prin amurg, călare, înspre pădure.

Auzind tropetele calului, două femei tinere şi bine gătite ieşiră din uşa morii.

Credeau, să vede, că e Petrea.

Pe notar îl trecu un fel de junghi prin toate vinele.

Petrea fusese sîmbăta trecută pe aici, marți n-a fost, nu-1 aşteptau nici astăzi, era prea tîrziu — cind venea, venea mai devreme.

— Şi nu vă e frica aşa singure?

— De cine să ne fie? Zidul morii e de piatră, ferestrile au zăbrele de fier şi uşa e țeapănă şi are drug, apoi nici cu mîna goală nu suntem.

Notarul îşi căuta de drum, ca omul ce umblă în treburile Iui. N-avea însă nici o treabă. Trecu dar riulețul, apucă drumul ce trecea prin pădure la deal şi peste vreo jumătate de ceas se întoarse.

Cînd sosi iar la moară, unul dintre obloanele despre pădure se crăpă, apoi se deschise de tot, şi nu e lucru mai adimenitor ca o fereastră luminată, în care se iveşte o femeie tineră, ca să vază cine trece pe aici, pe la acest loc pustiu.

El intră.

înspre miezul nopţii, după ce notarul plecă şi se stinseră luminările în moară, Petrea se coborî tiptil din podul şurii şi tot pe nesimţite, cum venise, se depărta pe poteca ce trecea dealul spre birtul din cealaltă vale, cale de vreo jumătate de ceas.

III

Sa zici că era făcătură!

Marţele şi sîmbetele treceau, şi Petrea Surdului nu mai venea pe la moară decît aşa, cam la două-trei săptămîni o dată, cînd se întîmpla ca notarul să nu poată veni el.

Venea însă Petrea în podul şurii, numai că nu-1 ierta firea să se coboare mai-nainte de a se fi depărtat omul lui.

Dar cum, Doamne, ar şi fi putut să-1 ierte firea, clnd se simţea atît de bine nainte de a se fi depărtat omul lui?

Dar cum, Doamne, ar şi fi putut să-1 ierte firea, cînd se simţea atît de bine în pelea lui ştiindu-1 pe notar în moară! Petrea nici că avea însă de ce să se coboare. Ce voia el cu notarul? Voia să-i strice casa, şi ca să i-o strice cît mai din temei, trebuia să-1 lase să vie cît mai des şi să petreacă cît de mult la moară, pentru ca apoi să-1 prinză o dată şi să-1 batjocorească, fiindcă 1-a găsit la ibovnica lui, nu la nevasta, ci la ibovnica lui. Dacă n-ar fi venit notarul la moară, l-ar fi pîndit poate toată viaţa lui şi nimic nu i-ar fi făcut; acum păcatul lui i-1 dăduse legat, şi cu cît mai des venea la moară, cu atît mai rău se lega.

„Aşa ai vrut tu să faci cu nevasta mea, zicea Petrea cind îl vedea intrînd. Dar n-ai putut", adăoga apoi şi se tăvălea mulţumit pe finul uscat ce mai rămăsese în podul şurii.

Era parcă împăcat, ba adeseori îi era ca şi cînd prea cu prisos şi-ar fi răzbunat.

Cînd pleca însă notarul, îi părea rău lui Petrea că nu s-a coborit, iar cind se întîmpla ca el să nu vie, îşi punea tare de glnd că n-o să-1 mai ierte.

Şi dacă nu s-ar fi temut că o să i se urască de la o vreme notarului, l-ar fi lăsat mereu să vie, fiindcă omul cu anevoie se hotărăşte, mai ales cînd nu ştie dacă poate ori nu să facă tocmai aşa cum îşi pune de gînd. Şi parcă se temea Petrea de cele ce ar putea să facă atunci cînd s-ar vedea el singur cu omul lui.

Avea la dînsul cheia de la uşa din dos, încît nu mai era nevoie să bată la uşa din faţă; putea să-1 apuce fără de veste, ca şi cum ar fi căzut din cer, năpraznic, încît să nu-şi mai poată veni în fire.

Nu dormise bine, avuse vreo supărare, i se schimbaseră gîndurile, ce-o fi fost, ce n-o fi fost, destul că i se părea acum prea puţin să ştie pe notar, sa-1 ştie numai în moară. Voia să-1 şi vază, şi cheia nu-i mai dădea pace.

Notarul şedea la masa aşternută, şi mînca din mincările lui' Petrea, şi bea din băuturile lui Petrea cînd Petrea se ivi de unde nimeni nu-1 aştepta, încuie uşa în dosul său, apoi se duse să ia cheia de la cealaltă uşe.

Notarul şi cele două femei încremeniră.

Petrea era de felul lui om posac, tăcut şi dîrz, incit era destul să-1 fi văzut o singură dată, pentru ca să ştii, că nu te poţi tîrgui cu el. Astă dată el era mai posac, mai tăcut şi mai dîrz ca alte daţi.

— Acum voi vă curăţiţi de aici — le zise el celor două femei — şi vă duceţi să-i trimiteţi notărăşiţei vorbă că noi am rămas singuri aici şi că trebuie să vie să-şi scape bărbatul.

— Ce vrei cu mine? întrebă notarul.

Petrea descuia uşa din faţă, le făcu femeilor înc-o dată semn să iasă, apoi, după ce ele ieşiră, el încuie uşa şi se întoarse spre omul lui.

— Nu ştiu, îi zise, acum nu mai ştiu nici eu ce vreau. N-am însă de gînd decît să te batjocoresc, ca să fii batjocorit pe toată viața ta, încît nevestei tale să-i fie scîrba de tine, copiilor tăi să le fie ruşine că le eşti tată şi oamenii, clnd te întîlnesc, să strige: „Iaca ticălosul pe care Petrea Surdului 1-a batjocorit fiindcă 1-a găsit la ibovnica lui".

— Şi cum vrei sa mă batjocoreşti? — întreabă iar notarul.

Petrea zimbi.

— Nu ştiu nici eu, răspunse el. Ştiu numai ca am sa te chinuiesc. Mai întîi şi mai întîi n-o sa ieşi de aici pînă ce nu vor veni oamenii să te scoată. Dacă nu vor veni noaptea aceasta, te țiu mîne toată ziua, te țiu poimîne, te țiu cît îi putea trăi, ca sa mă desfătez de chinurile tale, dar nu-ți fac nimic decît atunci cînd oamenii vor începe să bată în uşe. Pînă atunci stăm de vorbă, bem împreună, petrecem ca doi prieteni, adause el rîzînd.

— Iar atunci?

— Atunci!? Mai ştiu şi eu? Le spun că eşti un ticălos, care-ți înşeli nevasta şi umbli pe la ibovnicele altora, te sluțesc, îți tai nasul ori urechile, îți fac cu cuțitul o crestătură în frunte, dacă-mi vine poftă, îi dau foc morii, nu ştiu nici eu ce să mai fac, nu ştie nimeni ce are să facă peste un ceas, ori mîne, ori poimîne.

Notarul începu să tremure .

— Nu ar fi oare mai bine să ne înțelegem? zise el sfios.

Petrea se uită lung la el.

— Sunt eu om cu care poate cineva să se înțeleagă? întrebă el, oarecum mirat.

Notarul simțea că nu e Petrea om cu care te poți înțelege şi într-o clipă i se iviră în minte toate cele ce i se puteau întîmplă. Zicea că are să-1 sluțească. Da! Omul acesta putea, el putea să-i taie urechile, ori nasul, şi nu mai rămînea îndoială ca are să facă ceea ce a zis o dată. în zadar erau toate: omul acesta era întocmai ca fiara necuvîntătoare, pe care nimic nu o poate abate de la pornirea ei fiindcă nu poate să înteleagă..Dar ceea ce îi era mai grozav era batjocura, gura lumii, scîrba nevestei sale, ruşinea copiilor săi. El nu mai era om între oameni, nu mai putea parcă să trăiască după ce va fi scăpat din moară şi-i venea să se repează la Petrea, să-şi adune toate puterile şi să facă o încercare deznădăjduită: „Ori eu ori el!" Se uita însă la Petrea şi vedea că toate sunt degeaba.

— Ge te uiți aşa la mine!? grăi Petrea. Nu mă vezi? urmă apoi, ridicîndu-şi brațele. Nu poți să-mi faci nimic. O iau lupta şi cu doi, şi cu trei, şi cu patru ca tine, şi dacă nu rămîi liniştit, îți leg mînile în spate, ca nu cumva să mă superi ori să te repezi — Doamne fereşte! — cu capul de zid. îmi este scumpă viața ta; nu mi-ar mai prețui nimic a mea dacă nu m-ar ține legat de ea gîndul că am să te văd slutit, batjocorit, hulit de toată lumea.

Şi totuşi notarului toate îi părea neadevărate, oarecum peste putință, un fel de vis numai, iar nu în aievea petrecute. De ce adică?!

Deodată el tresări şi fața i se făcu galbenă ca ceara.

— Ol — zise ca trezit din somn — asta e lucru vechi! Acum ştiu de ce ai cumpărat tu moara. Asta e de pe timpul cînd tu erai dus in cătănie, de cînd cu Floarea.

Petrea se cutremură.

— Ce e cu Floarea? întrebă el încet.

— Tu ştii ce-a fost cu ea; ți-a spus ea; ea te-a pus la cale.

Petrea se dete înapoi un pas, apoi incă un pas, apoi se opri şi privi turbat la omul lui.

— Ce ecu Floarea!? strigă apoi. Sărac de maica mea, cine te-a pus să vorbeşti de eal? răcni el şi porni încet înainte. Nu vreau! răcni iar şi apuca pe notar el singur nu ştia cum, destul că-1 apucase şi-1 ținea şi răcnea, în vTeme ce bietul om zbiera în moara părăsită la loc pustiu cum zbeară porcul ce-şi simte cuțitul la gît.

Ai fi crezut că lumea întreagă are să alerge în auzul acestui zbieret ca să-1 scape, dar nimeni nu alerga, fiindcă nimeni nu putea să-1 auză.

In cele din urmă strigatul slăbi şi bietul om gemea numai.

— Zbiară! — răcni Petrea — că vreau să te aud zbierînd. Zbiară! — strigă iar, încleştîndu-şi ghearele în coastele lui — c-am zbierat si eu destul fără ca să mă fi auzit cineva.

El însă nu zbiera ci gemea numai, tot mai din greu, mai înăbuşit, mai înecat de sîngele ce-i năvălea pe gură şi pe nas.

Iar Petrea nu mai ştia ce face; un singur gînd îl stăpînea; că omul care geme a vorbit chiar acum, chiar aici de nevasta lui, de muma copiilor săi, că omul acesta i-a stricat viata.

Gînd oamenii din sat au sosit la moară ca sâ-I scape pe notar, ei au găsit moara deschisă şi o baltă de singe închegat într-un colț al ei.

Ce s-a făcut notarul? Ce s-a făcut Petrea Surdului?

Asta numai codrul de la hotar o ştie, iar codrul tace şi-şi scutură frunza, să acopere leşurile ascunse în el, ca nimeni să nu le stropească cu apă sfințită, nimeni să nu le îngroape în pămînt sfințit.

ANGHEL

Mare frumuseță de om! Nu înalt, dar cu umerii lați, cu gîtul gros, cu pieptul ieşit, cu brațele vînjoase şi țeapăn în toate încheieturile, el mai avea şi obrajii rotunzi şi rumeni, ochii croiți din plin, buzele cam cărnoase, dinții albi, mustața scurtă şi groasă şi părul creț şi gîngăvea cînd se supăra: era destul să-1 vezi ca să înțelegi de ce îi ziceau ceilalți „Bivolul".

Luasem în anterpriză zidirea unei fabrici de spirt şi-mi petreceam zilele pe schelă şi îmbărbătîndu-i pe oameni la lucru, şi dîndu-le din cînd în cînd îndrumări, ca să-şi facă fiecare mai cu spor treaba.

— Lasă-mă, ciocoiule — îmi zise într-una din zile Anghel — c-am mai făcut-o eu asta şi ştiu cum s-o fac.

Am tăcut, căci mi-am dat seamă că el avea dreptate. Nu era în adevăr nevoie nici să-1 îmbărbătezi la lucru, nici să-i spui cum are să-şi facă treaba, căci din ale lui nu puteai să-1 scoți.

Trebuia să sap pentru fabrică şi un puț şi-mi făcusem socoteala că am vreo patruzeci şi şase de metri pînă la nivelul Ialomiței, care se afla la depărtare de vreo două sute de metri. „Şi dacă nu găsesc destulă apă?" îmi ziceam adeseori şi-i ispiteam pe oameni dacă e ori nu apă multă prin puțurile de prin apropiere.

— Eu, ciocoiule, îmi zise Anghel, aş aduce-o, dacă ar fi după mine, chiar din Ialomița.

N-am avut decît să-mi dau seama despre căderea albiei ca să mă încredinţez că are dreptate omul acesta, care crescuse prinzînd peşte în Ialomiţa. Aşezînd un canal de olane pe o lungime de 1 200 metri, puteam să aduc apă din Ialomiţa.

Angliei şi încă vreo cîţiva au luat asupra lor săparea şanţului cu 40 bani de metru.

Era învederat că nu mai avea nevoie nici să-i îmbărbătez, nici să le dau îndrumări: treaba lor era cum îl sapă şi cît înaintează pe zi. Mă duceam, cu toate aceste, din cînd în cînd şi pe la dînşii şi-mi era parcă mă strîngea cineva de gît cînd îl vedeam pe Anghel făcîndu-şi treaba.

Mai întîi croia şanţul cu cazmaua, ca sfoara **să**-i cadă la ţanc, apoi îi lăsa pe ceilalţi să sape în jos fiecare de cîte o cazma, iară el se ducea-n urma lor şi curăţa şanţul pînă la cea din urmă fărîmiţă de pămînt şi-i netezea marginile şi iar curăţea şi iar netezea.

— Anghele — îi zisei în cele din urmă — nu-ţi mai perde vremea degeaba, că aşezăm olanele şi dăm iar pămîntul la loc.

— Aşa-i! răspunse el şi înainta mai cu spor.

Peste puţin însă iar începu să curețe şi să netezească: nu-i ierta firea lui păcătoasă să ţină seamă de vorbele mele.

— Bine, Anghele, dar cum ne fu vorba I ? îi zisei rîzînd.

El se uită încruntat la mine, apoi aruncă lopata.

— **LaBă**-mă dracului, ciocoiule, grăi apoi gîngăvind-Ori îl fac cum Îmi place mie, ori nu-1 fac: dacă vrei lucru prost, ia-ţi paralele şi dă-le altuia.

Iar am tăcut, ba-mi era oarecum ruşine de a fi supărat pe omul acesta, care ştia să-şi facă şi din săparea unui şanţ o plăcere.

Ajunsesem cu zidirea la etajul al doilea şi aşezam şinele de fier pentru nişte cazane. După ce una din şinele late şi grele fusese ridicată pe scripete deasupra zidului, patru dintre oamenii mai voinici se căzneau s-o ducă, luînd-o doi de un capăt şi doi de cellalt, şi

s-o aşeze la loc. Fiind însă locul strimt, silinţele lor erau zadarnice, căci numai unul încăpea pe zid.

Anghel, care mîna roata de la scripete, se uită cîtva timp la dînşii.

— Dar nu vedeţi că nu încăpeţi? grăi în cele din urmă. Urcă repede scara şi-i dete la o parte, apoi se plecă, ridică şina, o luă pe umăr şi o duse gîfîind la locul ei. TJite-aşa se face treaba aceasta! grăi apoi, mulţumit de sine însuşi.

— De! — îi răspunse Nae al Saftei — dacă tot omul ar fi bivol ca tine.

De aceea nu se supără Anghel cînd ceilalţi îi ziceau „bivol", şi una după alta a luat cele nouă şine pe umăr şi le-a aşezat la loc.

— Bravo ţie, Anghele! îi zisei. Să mai zică apoi cineva că voi sînteţi oameni leneşi!

— Leneşi nu, dar cuminte! răspunse el, uitîndu-se cam cu coada ochiului la mine.

— Adecate cum vine vorba asta, Anghele? îl întrebai, zîmbind.

— Să vezi d-ta, grăi dînsul rîzîndu-mi în faţă. Eu muncesc de dimineaţa pînă seara ca să cîştigi d-ta cinci lei, din care-mi dai şi mie unu. Dacă muncesc toată, săptăroîna, am- ce să mănînc duminecă, şi luni sînttot unde am fost, iar d-ta te alegi cu ceva şi te faci mai şi mai de cum ai fost. Haid' să facem împărţeala» dacă nu chiar una la una, cel puţin una mie din trei„ şi o să vezi ce harnici ne facem.

Rîzînd mi-a zis-o şi am rîs şi eu, ca să nu rîdă d& mine.

Serile, după-ncetarea lucrului, le dedeam cîte o? ţuică şi-mi plăcea să li-o împart eu şi să mai stau cu dînşii de vorbă. Anghel îşi lua şi el ţuica, dar n-o bea, ci o punea la o parte, ca s-o ieie în timpul mesei. Făcea focul şi punea pentru tovarăşii săi de mămăligă,, le frigea peşte sărat, le gătea din cînd în cînd cîte o tocană de berbec. Una din mulţumirile mele era să-1 văd mîncînd îndelete, bucăţică cu bucăţică, ascultînd vorbele celorlalţi, făcînd pe ici, pe colo cîte o glumă. de cele mai multe ori răutăcioasă, mai bînd cîte o>

o gură de apă, dar mult şi cu o poftă de-ţi venea să-i ceri bucata din mină.

într-una din seri el rămase deodată nemişcat şi cu ochii ţintă la focul ce ardea în faţa lui, apoi se ridica cam cu anevoie, ca să se depărteze, dar făcu şovăind cîţiva paşi şi căzu ca trăsnit pe spate.

Tovarăşii lui rămaseră şi ei nemişcaţi şi privind strîmtoraţi la mine.

— Ge-i asta!? întrebai,cuprins de un fel de spaimă dureroasă.

— Nu e nimic! răspunse Dinu, un bătrîn blajin. Aşa-i vine, aşa-1 apucă cîteodată. I se împăingenesc ochii, îi vine un fel de sfirşeală şi cade-n nesimţire, dară iar îi trece.

— Munte de om ca el! zisei eu.

— Şi om bun ca pînea lui Dumnezeu, şi harnic, şi priceput la toate, adăugă Nae, tovarăş la bine şi la rău, de-i gata să sară-n foc pentru orişicine.

Eu mă plecai, ca să-i dau vreun ajutor, deşi nu prea ştiam ce-ar fi trebuit să-i fac.

— Lasă-1, domnule! grăi bătrînul. Cu voia lui Dumnezeu sînt toate.

— Dar, întîmpinai, cum i-a venit asta? O are de mult? O avea şi-n copilărie?

— Bea, domnule, răspunse bătrînul, bea de topeşte pămîntul, cum îl vezi mîncînd, aşa bea cînd apucă.

— Nu mai bea, întîmpină Tudor, îţi spun eu că nu mai bea, dar trebuie să aibă tot omul vreun păcat. Prea ar fi cu multe dacă n-ar avea-o şi pe asta.

— Gumofi,aşasăfie,urmăbătrînul,şite rog, domnule, să-ai, după ce-şi va fi venit în fire, milă de el şi sa te'faci că n-ai văzut, că nu ştii nimic.

N-avea nevoie sa mi-o ceară aceasta,

îmi era milă de el şi mult aş fi dat să pot găsi leac pentru boala lui; adeseori îmi dedeam silinţa să-1 mîngîi şi totdeauna îl cruţam, căci nenorocirea îl sfinţeşte oarecum pe om.

El o simţea aceasta şi nu voi uita niciodată cum îşi îndrepta ochii cei mari asupra mea, ca şi cînd ar fi voit să-mi zică: „Să ştii că sînt gata să sar pentru tine şi-n foc, şi-n apa".

Toamna am suspendat lucrările, mi-am regulat socotelile şi mă pregăteam de plecare, cînd m-am pomenit cu Anghel — spălat, ras şi-mbrăcat ca de sărbătoare.

— Ştiu, boierule, că eşti om bun, îmi zise, şi te bucuri cînd poţi să scoţi pe altul din nevoi; n-o să te supăr dară dacă te rog să-mi faci un mare bine.

— Ce e, Anghele? îl întrebai, bucurîndu-mă că pot să-1 ajut.

— Să vezi, răspunse el, luînd-o, cum e obiceiul românului, de departe. Tata, fie iertat, a murit de mult, abia îmi mai aduc aminte de el, şi ne-a lăsat partea lui, o casă şi patru pogoane de pămînt. Mama, văduvă, săraca, a mai dus-o mult, dar a murit şi ea sînt acum cinci ani. Fiindcă nu ajunsesem încă să mă însor şi n-aveam cu ce s-o îngrop şi să-i fac grijile, s-a găsit un om al lui Dumnezeu care m-a ajutat cu optzeci de lei, mulţumindu-se să-i las în chirie cele patru pogoane pînă ce nu-i voi fi plătit banii.

— Şi i le-ai lăsat cinci ani de-a rîndul? îl mustrai eu. îţi dai tu seamă că şi-a lua banii înzecit?

— Numai dreptul şi 1-a luat, întîmpină el liniştit. Vinovat sînt eu, care l-am lăsat să aştepte.

— Dar tu eşti om harnic şi cu virtute, urmai; se vede că bei tot ceea ce cîştigi.

El iar se uită pe sub sprîncenele Iui dese Ia mine.

— Da! boierule, am băut, zise. Cum sănu bea omul cînd munceşte toata ziulica din greu şi nu are cu ce să-şi omoare foamea!? Şi-o-neacă bînd, şi cu măsură, şi fără măsură. Dar asta a trecut, urmă el, ridicînd glasul. Sînt acum om cu rost, am nevastă, şi ce nevastă, boierule!? şi copil, ce copiii? Dac-ar fi să crap şi nu mai beau!

— Ai copil? Băiat ori fată? Şi cum e, Anghele, bine, voinic? întrebai cu oarecare sfială.

Anghel se turbură.

— Ştiu de ce mă-ntrebi, grăi dinsul gingăvind. M-a ferit Dumnezeu să nu văd şi-n el răul de care sufăr".

— Bine, Anghele, întîmpinai eu înduioşat, nu e oare leac pentru boala ta? Să vii la iarnă pe la mine, ca să te arăt la vreun doctor de cei mari.

Anghel suspină din greu.

— Dac-ar maifişiasta,preamulte-ar fi, grăi dînsul. Nu-i vorbă de mine, că o duc eu şi aşa, dar mă-ngrozesc de gîndul c-ar putea să mă vadă şi fata, şi greu de tot i-ar fi, că mult ține la mine. Dar mă-ntorc la rugămintea mea: am adunat vara asta patruzeci de lei; mai dă-mi patruzeci, ca să-mi iau pogoanele şi sa intru-n rîndul oamenilor, iar la primăvară-ți fac treizeci de zile la bina.

— Asta o vom vedea la primăvară, îi zisei. Deocamdată mi-e destul să te ştiu om cu patru pogoane.

Trei zile-n urmă, cînd am plecat, Anghel mi-a ieşit beat în cale.

— Sa nu te superi, boierule, îmi zise el gîngăvind rău de tot. Mi-am luat pogoanele şi nu m-ar crede nimeni că mă bucur dacă nu m-ar vedea beat. Dar sa ştii că-ți sînt datornic şi cît voi trăi n-am să te uit.

Primăvara viitoare, cînd am reînceput lucrările, îl căutam pe Anghel printre oameni.

— L-a iertat Dumnezeu, grăi Dinu, bătrînul cel blajin. S-a dus acum trei săptămîni la Ialomița sa tragă cu plasa şi, apucîndu-1 pe țărmure, a căzut în rîu şi s-a-necat.

— Bine, dar ceilalți, care erau cu el?

— Cine să se pună-mpotriva voinței lui Dumnezeu 1?

O VÎNĂTOARE CU ROST

— O vînătoare de lupii? grăi d-l Mancea, urmîndu-şi în toată tîgna cina ce i se gătise în pripă.

Făcuse un drum de trei ceasuri şi mai bine cu trăsura, la aer curat şi cu coşul ridicat, şi avea multă poftă de mîncare.

— Da, boierule — îi răspunse Costea, vechilul moşiei — s-a abătut de cîtva timp pe aici o haită de lupi, care face multă stricăciune, şi d-l prefect a rînduit, ca să-i stîrpească, o vînătoare cu gonaci.

D-l Mancea se uită nedumirit la el.

Deşi om cam bătrîior, îşi petrecuse viața mai mult prin oraşe decît la țară, unde ieşea numai cînd avea, ca de astă dată, să facă vreo constatare la fața locului; nu prea era dar deprins cu plăcerile vieții de la țară. Vînătoarea, însă, vînătoarea era una din slăbiciunile lui: avea şi puşcă cu două țevi, şi traistă de vînător, ba se lăuda cîteodată chiar şi cu cîte o prepeliță împuşcată de dînsul. Vînătoare de lupi însă n-a văzut niciodată. Advocat iscusit, era mare meşter în potrivirea vorbelor şi ştia toate chițibuşurile vieții de Ia oraş, nu putea însă să-şi dea seamă cum se va fi făcînd o vînătoare cu gonaci.

— Cum cu gonaci? întrebă el.

– E mare frumusețe şi rar se poate vedea, îi răspunse iar Costea, omul trăit la țară şi vînătorul vestit. Se adună vreo douăzeci, treizeci, fie chiar şi mai mulți

puşcaşi, ai vătăşeii ridică de prin împrejurime vreo două, trei sute de săteni. Puşcaşii ies seara în pădure şi petrec noaptea la pădurărie ori stînd de vorbă pe la focuri, iar în zori de ziuă se înşiruie alegîndu-şi fiecare cîte un loc potrivit, unde stă la pîndă. După ce ei s-au aşezat astfel, sătenii, risipiţi în cealaltă parte a pădurii, pornesc înainte chiuind şi dînd cu ciomegele în copaci şi-n tufiş, ca să-i sperie pe lupi şi sa-i gonească spre puşcaşi, cari trag în ei.

— Dar dacă lupii nu se sperie, ci se dau la oameni? întrebă d-1 Mancea cam îngrijat.

— Se sperie, boierule, şi fug spre puşcaşi, îl încredința Gostea.

— Dar dacă puşcaşii nu-i nimeresc şi se aruncă la vreunul dintre ei? întreabă iar d-1 Mancea.

— Del grăi Gostea. Trebuie să-1 nimerească. Cine nu ştie să tragă nu se pune in calea lupului ori îşi alege locul în apropierea vreunuia care nimereşte cînd trage.

— Gam primejdios lucru! grăi d-1 Mancea mai mult aşa, pentru sine, şi-şi urmă cina.

Primejdios, dar tocmai de aceea şi ispititor. Gu cît mai mult se gîndea, cu atît mai mult îl bătea gîndul să-şi pună şi el capul, ca să poată spune c-a luat parte la o vînătoare cu gonaci, c-a-mpuşcat ori a văzut, cel puţin, împuşcîndu-se un lup.

Nu prea avea, ce-i drept, vreme pentru asemenea petreceri, căci în lumea de azi fiecare ia asupra sa ;sarcini pe cari nici trei inşi nu pot să le poarte bine şi clipele se numără şi se măsoară; cind se gîndea însă la noaptea petrecută în pădure, stînd de vorbă împrejurul focului, cînd îşi închipuia cum pleacă in zori de zi să-şi aleagă locul, cum stă la pîndă şi aşteaptă lupul, cum răsună chiotele gonacilor, cum se iveşte lupul speriat şi cum se descarcă focurile, cînd se gîndea şi cînd şi le închipuia aceste, nu mai ţinea seamă de multele lui treburi.

— Care va să zică, poimîne seară ieşiţi la pădure? grăi dînsul în cele din urmă.

— Da, boierule, răspunse Gostea, şi dimineaţa se porneşte goana.

D-î Mancea iar stete pe gînduri.

Perdea două zile dacă rămînea — una înainte de vînătoare şi alta la vînătoare. Nu, prea era mult.

Şi totuşi...

El era om mărunt, îndesat şi cam gras, dar se ţinea încă bine, şi după ce se sculă de la masă, se plimbă cîtva timp călcînd apăsat, încît scîrţîiau pe ici, pe colo podelele sub paşii lui.

— Şi d-ta ai mai văzut lupi? întrebă într-un tîrziu.

— Nu numai c-am văzut, dar am şi împuşcat vreo şase, îi răspunse Costea.

Adevărul era c-a-mpuşcat doi, dar cine-a-mpuşcat doi n-ar fi adevărat vînător dacă n-ar zice cel puţin şase.

— Care va să zică, tragi bine.

– Aşa mi se pare.

Mare ispită 1

Să te gindeşti la ce se gîndea d-1 Mancea, să-ţi închipuieşti ce-şi închipuia el şi să mai ştii şi ca ai lingă cine să-ţi alegi locul, şi tot să mai stai pe gînduri?

Om al datoriei, însă, d-1 Mancea era hotărît să plece îndată ce va fi făcut constatările pentru care venise, şi aşa ar şi fi făcut dacă viaţa omului n-ar atîrna şi de la împrejurările în care se petrece.

Obosit de drum, el a dormit bine, şi ziua următoare s-a sculat cam tîrziu. La prînz a mîncat apoi bine, după masă se simţea cam moleşit şi iar a mai tras un pui de somn. Fără de voie dar şi astfel pe nevinovate, s-a pomenit că ziua, şi altfel scurtă, e trecută fără ca el să-şi fi făcut treaba şi că e nevoie să mai steie şi mîne.

„Ce să-mi faci? îşi zise deci. Nu-mi rămîne decît să mai stau. Pentru o zi n-o să se prăpădească lumea.'

Oamenii ca d-1 Mancea ori fac un lucru cu tot rostul lui, ori nu-1 fac de loc. Daca era dar vorba să ieie parte la vînătoarea de lupi, trebuia să-şi facă toate pregătirile. Puşcă cu două ţevi avea, şi traistă avea. Costea i-a mai căutat de prin vecini o pereche de cizme, un cuţit de vînătoare şi o scăpărătoare. Seara, cînd au plecat la pădure, era vînător în puterea cuvîntului şi

nu-i mai ramînea decit să-şi facă rost de un vecin pe care să se poată răzima cu toată încrederea.

Costea-1 înţelegea.

— Las' pe mine, boierule, îi zise. Eu cunosc pădurea şi-ţi aleg un loc de-ţi vine lupul drept în faţă.

D-l Mancea se cutremură puţin.

— Dar d-ta unde o să stai? întrebă el.

— Tot acolo, ceva mai la dreapta, răspunse Costea, şi printre noi nu scapă.

– Dar dac-ar fi să apuce la stingă? întrebă d-l Mancea cam cu jumătate de gură.

— Grija mea, îl încredinţa Costea, îţi găsesc eu şi din partea aceea vecin care trage tot aşa de bine ca d-ta.

„Fie chiar şi ceva mai bine", grăi d-l Mancea în gîndul lui.

Şi totuşi, mergînd spre pădure şi urcînd coasta, el era bătut de fel de fel de gînduri, căci multe i se pot întîmplă unui om la o vînătoare de lupi. Era însă frumos aşa pe-nserate prin pădure şi încă mai frumos după ce au ieşit în poieniţă, unde se afla conacul de vînătoare al d-lui Baldac, locul de întîlnire al puşcaşilor.

Erau aici de toate, şi de ale mîncării, şi băuturi, şi cafele, şi culcuşuri pentru vreo cincisprezece inşi, masă întinsă şi paturi aşternute, încît tot să trăieşti. Cui îi mai trecea însă prin minte şi somnul, cînd focurile pilpîiau la marginea pădurii şi povestirile nu se mai sfîrşeau — una mai şi mai decît cealaltă.

Nu degeaba sunt vestiţi vînătorii în ale poveştilor pline de haz. Stînd aşa împrejurul focului, ei îşi petrec timpul spuind fiecare ce-a păţit ori ce a auzit de Ia alţii, păţite şi nepăţite, şi cel mai preţuit e cel ce ştie să le toarne mai cu coarne. D-l Mancea, deşi meşter în potrivirea vorbelor, sta sîiicios la o parte şi asculta şi rîdea din cînd în cînd cu multă poftă, dar nu se avînta, căci nu prea avea ce să spună.

Atît era destul pentru ca vînătorii cei adevăraţi să simtă că nu e-n pădure ca popa-n biserică şi să-1 ieie cam peste picior.

— D-le Mancea, ia mai minţi şi d-ta una, îi zise în cele din urmă d-I Costică Vidră, subprefectul plăşii, un om tînăr, neastîmpărat şi bun pentru toate drăciile.

— O să-mi vie rîndul după ce-ţi vei fi deşertat d-ta sacul, îi răspunse d-l Mancea, care ştia totdeauna să deie replica şi mai ales aici se socotea mai presus de ceilalţi.

— Atunci o să-mbătrînim aici — răspunse unul din partea cealaltă — căci sacul lui Vidră cu anevoie se deşertează.

Aşa s-a urmat toată noaptea, şi bietul de Mancea mereu era luat la ţintă, căci, de! n-avea ce să caute între oameni care nu erau de seama lui. El nu era însă om care se dă cu una, cu două şi ştia să le răspundă. Abia prin crepatul zorilor de zi a-nceput să se mai moaie: se apropia timpul ca să-şi aleagă locul şi vecinii şi parcă auzea frunzele fîşîind sub paşii lupilor.

Cînd sosi ora fatală, d-l Mancea începu parcă să tremure.

— Acum linişte, grăi d-l Bordescu, un vînător înrăit, care conducea vînătoarea. Vă alegeţi cu toţii locurile, dar fără de zgomot. Eu o să le dau cînilor drumul, ca să caute urma, şi cînd îi veţi auzi lefăind, să ştiţi c-au dat de urmă şi se porneşte din vale şi goana. Să fiţi dar cu toţii gata. Nu se trage, adăugă el, decît în lup şi vulpe: alt vînat e oprit!

D-l Mancea se trase spre Costea, razămul lui.

— Dar la stînga pe cine o să-1 luăm? întrebă el, cuprins de viuă îngrijare.

— Sa fii liniştit, boierule, îi răspunse vechilul. Am vorbit cu d-l Vidră: mai bun vecin nici c-ai putea să găseşti.

Nu se-ndoia d-l Mancea despre aceasta, dar vînătoarea de lupi nu e vînătoare de prepeliţe şi el tremura mai ales după ce Costea îi arăta locul în dosul unui stejar batrin şi se depărta la dreapta, ca să-şi ieie şi el locul.

Cu cît mai mult se depărta Costea, cu atît mai apropiată îi părea d-lui Mancea primejdia, căci, de! se simţea cam singur în faţa lupului. Dar el era, la

urma urmelor, vînător cu rost, avea toate dichisurile: prinse dar inimă, trase cocoşul puştii şi înainta vitejeşte spre stejar. Din întîmplare, însă, în drumul lui erau nişte vrejuri de mure, el se-mpedecă-n ele, căzu cu faţa la pămînt şi — „ponei" — puşca i se descărca.

— Ei, comedia dracului! strigă d-1 Vidră. Dar ne sperii vînatul!

— Cine descărca!? strigă d-1 Bordescu îndîrjit.

— Linişte, domnilor 1 strigară deodată iar alţii cîţiva.

D-lui Mancea îi venea să intre în pămînt de ruşine şi, ridieîndu-se ca pe furiş, se ascunse în dosul stejarului şi-şi puse altă cartuşă în puşcă; apoi rămase nemişcat.

Peste cîtva timp cînii începură să lefăie, goana se porni şi puşcaşii ridicară cocoşul, toţi, afară de d-1 Mancea. Era ceva nespus de fioros în lefăitul cînilor şi-n chiotele gonacilor cari se apropiau, mereu se apropiau, şi el se temea sa ridice cocoşul.

— Gata! — îi strigă Costea — ridică cocoşul. Vine lupul!

D-lui Mancea îi venea să fugă; el însă nu putea să se depărteze de cei doi vecini ai lui.

Deodată el se cutremură şi ridică cocoşul: „Huşti!" prin faţa lui, dar nu era lup, ci iepure. Peste puţin iarăşi „huşti!" la dreapta, o căprioară, apoi „huşti!"" alt iepure şi iar altul, după aceea altă căprioară. Cu cît mai mult se apropiau gonacii, cu atît mai des se iveau afurisitele de lighioane, cari din depărtare i se păreau lupi în toată firea şi-1 băgau în răcori, însă nu putea să tragă.

„Cine dracul m-a pus să mă bag în dandanaua astal? îşi zise el în cele din urmă, ştergîndu-şi sudorile. Cum m-am lăsat eu ca să fiu prostit de dobitocul acela de Costea 1? Vînătoare de lupi mi-a trebuit mie!?"

Era, cu toate acestea, mulţumit c-a ştiut să se stăpîneasca şi n-a descărcat, ca să se facă încă o dată de ruşine.

Ii era însă destulă şi ruşinea pe care o păţise.

După ce gonacii s-au apropiat, era lucru lămurit că-n valea bătută de dînşii n-a fost nici un lup.

— De fost au fost — grai unul cu răutate, — dar i-a speriat Mancea descărind înainte de vreme.

Ţine-te apoi! Oamenii se duc la vînătoare ca să-şi petreacă. Nici un lup, nici o vulpe măcar! Dacă n-au putut să-şi petreacă culcînd la pămînt fiare, tăbarîră cu toţii asupra d-lui Mancea, care rîdea şi el fiindcă n-avea încotro.

Dar n-aveau timp de pierdut cu glume răutăcioase, căci d-nul Bordescu dedea zor să se facă a doua goană în altă parte a pădurii. Dacă n-au fost lupi aici, trebuie să fie acolo; cît mai curînd dar vînatorii trebuia să-şi aleagă locurile, in vreme ce pădurarii porniră cu gonacii la vale.

Nu-1 mai ardea pe d-1 Mancea de vînătoarea de lupi, dar se bucură că scapă cu chipul acesta de gurile rele şi se luă după Costea, călcînd cu mare băgare de seamă, ca nu cumva s-o paţâ din nou.

Nu mai era însă acum ca mai-nainte. Convins în fundul inimii lui că nu sunt lupi prin partea locului, el nu mai tremura, nu era cuprins de fiori în auzul chiotelor şi nu se cutremura cînd vreun iepure ori vreo căprioară îi trecea prin faţă. Se făcuse vînător inimos şi rîdea-n pumni de lăudăroşia celorlalţi.

A şi trecut şi de astă dată goana fără ca să se fi ivit lupul, şi pe cînd ceilalţi se întorceau plouaţi spre conac, d-1 Mancea îşi ţinea nasul în sus şi-i pişcă din cînd în cînd întrebînd aci pe unul, colea pe altul ce face cu pielea lupului.

Cu deosebire supăraţi erau d-1 Bordescu, conducătorul vînătoarei sterpe, şi d-1 Baldac, care făcuse atîta cheltuială degeaba şi se mai simţea şi ruşinat.

— Ei — zise el, ca să-i mai înveselească pe oameni — o să facem după-prînz, aşa, mai pe-nserate, o goană pe mîngîiere.

— Cum e aia? îl întrebă d-1 Mancea pe Costea.

— Puşcă fiecare ce-i iese-n cale, fie lup ori vulpe, fie iepure ori căprioară, fie chiar pasăre, îi răspunse Costea, înveselit şi el.

„Dacă e aşa — îşi zise d-1 Mancea în gîndul lui — ne prinde noaptea aici şi nu mai plec eu nici azi."

Aşa-1 ia puhoiul pe om şi-1 duce de nu mai ştie unde o să-1 scoată.

Mai ales după ce s-au aşezat cu pofta lor de vînători la masa-ncărcată şi s-au pus, însetaţi cum erau, şi pe băut, nu se mai gîndea nimeni la ziua de mîne, şi d-l Mancea nu-şi mai făcea nici o mustrare pentru că o perde.

Prea era multă voie bună şi prea ştiau vînătorii să spună şi să facă multe lucruri cari numai la dînşii se pomenesc, şi d-I Mancea ar fi tot stat, deşi se ridea din cînd în cînd şi pe socoteala lui. Nu ştia, biet de el, că cea mai bună a rămas la urmă.

Sala mare în care era întinsă masa era, cum se cuvine, împodobită cu fiare şi cu păsări împăiate, cum zicea d-l Baldac, numai din cele împuşcate aci prin apropiere, ici un lup, colo o vulpe, mai departe un rîs şi o pisică-sălbatica, în cealaltă parte un mistreţ, iar pe sus vulturi, şoricari, huhurezi, sitari.

— Uite, bree! grăi Vidră. Iată şi-o dropie, şi-o raţă-sălbatică, tot de pe aci de prin apropiere. Vezi d-ta, nu ştiam că prin păduri se găseşte şi asemenea vînat.

— Uite colo şi-o păturniche, îi zise altul tot în glumă. Aici păturnichile zboară din copac în copac ca porumbeii sălbatici.

— Şi de ce să nu zboare dacă are aripi!? întîmpină d-l Mancea, ca să arate că ştie şi el rostul vînatului.

Vidră trase cu ochiul lui Costea, apoi peste cîtva timp se furişă de la masă, pîndi o clipă, ca să ia păturnichea împăiată, şi să iasă cu ea afară, nebăgat de nimeni în seamă.

— Uite, îi zise apoi, după ce se întoarse, aşa, mai în taină, d-lui Mancea. Pînă la locul unde o să stăm la pîndă mai e o vale şi-un deal. Noi, mai vicleni decît ceilalţi, să ne strecurăm frumuşel şi s-o apucăm înainte, ca să fim singuri dac-ar fi să dăm peste vreun vînat.

Asta o înţelegea d-l Mancea, care ştia că-n lumea aceasta numai cu viclenia poţi să răzbeşti înainte. îi venea însă cam greu să intre în pădure numai aşa, el singur cu Vidră.

— Dar pe Costea să nu-1 luăm? întrebă dar.

— Ei, fie şi el, dar sa nu prindă de veste ceilalţi, întîmpină Vidră, făcîndu-i lui Costea semn să iasă.

Ei îşi luară după aceea toţi trei puştile şi se depărtară.

— încet, grăi Vidră, şi fără de zgomot, ca să nu se sperie vînatul.

înaintară deci, cîteva sute de paşi, încet şi fără de zgomot.

Deodată Vidră se opri ca speriat şi trase cocoşul, gata de a descărca.

— Pstl şopti. Staţi pe loc.

— Ce e? întrebă d-l Mancea începînd iar să tremure şi ridicind cocoşul cu mare băgare de seamă, ca nu cumva să i se descarce iar puşca.

— O păturniche! răspunse Vidra. Uite colo-n copac.

Costea trase şi el cocoşul, stăpînindu-şi risul.

Ochii d-lui Mancea se-ndreptară spre copac.

în adevăr, sus, pe o cracă, stetea o pasăre măricică, cu capul drept în sus, nemişcată şi ţanţoşă parcă ar fi voit sa zică: „Poftim, trage dacă îndrăzneşti!"

„Aida-de! — îşi zise d-l Mancea cînd văzu că şi Vidră şi Costea ridică puştile ca s-o ieie la ţintă — aşa de prost nu m-a făcut mama ca să v-o las vouă."

Sprinten apoi cum era, le luă înainte, trase şi nimeri, de văzduhul se umplu de fulgi, dar pasărea rămase acolo, de parcă era bătută-n cui.

— Ei, comedia dracului! zise el mirat; de nimerit, e nimerita; dar nici nu cade, nici zboară mai departe.

— Te pomeneşti c-o fi împăiată! grăi Vidră, rîzînd cu mare poftă. Auzi d-ta vînător care-mpuşcă păturniche-mpăiată de pe cracă de copac!

D-l Mancea rămase ca-ncremenit.

Toate ca toate, dar asta îl făcea de pomină.

Auzise el vorba că de lucruri la care nu te pricepi să nu te apuci şi popă, dacă nu ştii să cînţi, să nu te faci; o luase însă cam în glumă: acum o simţea în toată puterea ei.

Ce să-şi facă însăl? La vînătoare oamenii ies ca să-şi petreacă şi toate au să şi le ierte unii altora: nu-i rămînea decît să-nghită hapul, jurînd în gîndul lui că la vînătoare n-o să mai ieie în viața lui parte.

— Mi-o făcuşi, asta mi-o făcuşi! zise el cu unzîmbet de tot acru. Recunosc că eşti mare meşter în drăcii.. Dar — adăugă milogindu-se — între noi să rămîie;: cel puțin astăzi să nu li-o mai spuneți şi celorlalți.

Ba bine că n-are să li-o spună! El nici nu pusesela cale lucrul ca să aibă el însuşi de ce să rîdă, ci ca să facă pe ceilalți să bufnească de rîs, şi din dosul copacilor de prin apropiere ieşiră la iveală cîțiva care se pusese la pîndă ca să vadă- cum se-mpuşcă păturnichea-mpăiată de pe craca de copac.

S-a rîs, mult şi cu poftă, s-a rîs în socoteala d-lui Mancea, şi d-1 Mancea n-avea încotro, rîdea şi el,, parca dinadins ar fi tras în paturniche pentru ca oamenii să se înveselească.

„Dar, îşi zicea, de aici înainte n-o să mai mă prindeți", şi băga bine de seamă la tot ceea ce face pentru ca nu cumva să mai pată vreo ruşine.

A şi sosit cu bine la locul de pîndă, s-a aşezat în dosul unui copac şi-a ridicat fără de grije cocoşul cînd s-a pornit goana.

Peste puțin iar începu să se ivească vînatul, ici un iepure, colo o căprioară, ba chiar şi-un vulpoi cu coada lungă, şi era mare frumusețea cum se descărcau puştile cind la dreapta, cînd la stînga.

„Dai — îşi zise d-1 Mancea — asta e vînătoare, adevărată vînătoare! n-am ce să zic!

Era mare frumusețe.

Deodată un iepuroi rănit de unul dintre vînatorii de la dreapta o luă cam şchiopătînd înapoi, dar dînd peste gonaci, iar se. întoarse zăpăcit drept spre d-1 Mancea. Venea ca orbit drept în gura țevii, sa-1 prinză în brațe, nu alta.

— Ei, tu eşti al meu, grăi d-1 Mancea cu un fel de mîndrie, ridică puşca şi-1 luă la ochi.

— Bagă de seamă ca nu cumva să fie-mpăiat! strigă Vidră.

D-1 Mancea tresări ca pişcat de-o viespe.

Suflă şi-n iaurt cel ce s-a ars o dată cu păsatul.

— A! pe mine nu mă mai prindeți! zise şi-şi retrase iute puşca, lăsînd iepurile să-şi urmeze drumul spre Vidră, care-1 şi culcă la pămînt.

Abia acum se dezmetici d-1 Mancea.

„Nu! — îşi zise — cît mai trăiesc pe lumea asta, la vînătoare n-o să mai mă duc."

PREGUPEȚUL

I

O Începuse băiețandru de patrusprezece ani, ajunsese om cu mustața căruntă, dar dac-ar mai fi trăit cît a trăit, tot cu cobilița pe umăr și-ar fi petrecut viața, căci altfel nu putea să se închipuiască el însuși pe sine.

Umblau și cu zarzavaturi, și cu fructe, și cu ouă, și cu păsări, și cu brînzeturi, ba primăverile chiar și cu ghiveciuri de flori el și doi-trei băieți aduși din satul lui, și cu anevoia s-ar fi găsit prin mahalaua de la Matache Măcelarul cineva care nu cunoștea pe Barbu Olteanul de la Pitești, cum el însuși își zicea în gluma.

De strigat, nu mai avea nevoie sa strige, căci era așteptat la casele lui, unde i se spunea de azi ce are să aducă mîne și mare minune ar fi fost să uite vreodată pe cineva.

Nu uita nici cît are să ieie de la fiecare și de aceea dedea și pe credit și se bucura dacă lua sîmbetele deodată mai mult.

Dupa-amiazăzi, cînd ieșea cu fructe ori cu flori, punea șorț cu carat, și nu mai umbla, ci-și căuta un loc potrivit, fie la vreo răspîntie, fie pe bulevard, fie în Podul Mogoșoaiei.

Frumoasă viață.

Diminețile te întîlnești ici cu un vechi cunoscut, colo cu altul și poți să-i faci fiecăruia cîte o mică placere, iar după-amiazăzi stai și te uiți la lumea ce se stracoară prin fața ta, vezi și înveți o mulțime de lucruri și nu-ți perzi timpul degeaba, căci mai și pică totdeauna cîte ceva, un leușor, doi, destul pentru omul ce se mulțumește cu puțin.

Era, cu toate acestea, în zîmbetul lui binevoitor, în mișcările lui molatice, în vocea lui slăbită, în ochii lui obosiți, în întreaga lui ființă ceva ce te făcea să-î întrebi: „Cum o mai duci, Barbule?" „Bine, răspundea el, îmbătrînesc și eu."

Avuse viață și mai frumoasa cînd nu trăia numai singur, cu cei doi-trei băieți aduși din satul lui.

Trimitea atunci băieții cu coșurile, iară el stetea toată ziua la ghereta ce-și făcuse în gura pieții, la podul Dîmboviței, în vreme ce Ana, nevasta lui, purta acasă grije de copii și spăla pentru boieri.

Ce era cînd să întorcea serile acasă și numărau împreună cu Ana banii și făceau socoteala cîștigului? Ge era mai ales duminecile și zilele de sărbători după-amiazăzi, cînd se îmbrăcau curat, încît lumea se uita după dînșii, își luau copiii și se duceau mai la dulap, mai Ia căișori?

Trei erau copiii, doi băieți și o fată, dar copii să ți se umplă ochii de lacrimi cînd îi vezi, și aveau Barbu și Ana pentru cine să ostenească și să-și tragă de la gură ca să adune, căciinu e în lumea aceasta nimic mai dulce decît bucățica pe care o pui la o parte pentru copiii tăi.

Adunaseră așa, para cu para, patru mii de lei și nu le mai lipseau decît cîteva sute pentru ca să împlinească miia a cincea și să se întoarcă apoi la satul lor, să-și cumpere un locșor, să-și zidească o casă și să trăiască ei și copiii lor ca oameni între oameni.

Degeaba, viață de om e numai la sat, unde oamenii sunt legați unii de alții ca boabele pe ciorchină. Asta o știa mai bine decît orișicine el, care trăise atîta timp la oraș și cunoștea toate părțile ascunse ale vieții orășenești.

S-a îmbolnăvit însă de difterie băiatul mai mare și s-a prăpădit, iar peste cinci zile a murit și fata, care luase boala de la el. Fie apoi de inimă rea, fie pentru

că nu mai avea zile, a murit şi Ana peste vreo trei luni, cum mor toţi oamenii, şi Barbu şi-a părăsit ghereta şi s-a întors singur cu băiatul în satul său.

Ce făcea insa el aşa singur cu un băiat de doi ani la ţară? Umbla buimac şi fără de nici un rost, neştiind ce sa înceapă şi mereu cu lacrămile în ochi, iar de băiat se temea, căci nu putea el să trăiască dac-au murit cei mai mari. După cîteva săptămîni dar, şi-a lăsat copilul la o verişoară şi s-a întors iar la Bucureşti. Tot era mai cu minte să umble cu cobiliţele încărcate de la casă la casă, făcînd treaba cu care era deprins din tinereţe; să întîlnea ici cu unul, colo cu altul, -mai vedea şi mai învăţa cîte ceva şi-i treceau zilele.

I-au trecut aşa şi anii, unul după altul, treizeci aproape. Trăia gîndindu-se la viaţa pe care a avut-o şi la moartea de care nu se temea. Cînd primise vestea că i-a murit şi al doilea băiat, nici nu s-a mai dus să-1 îngroape, ci i-a trimis verişoarei sale bani să-1 înmormînteze. îngropase el destuii Aşa mimai, sările şi dumineca după-amiazăzi, cînd n-avea altă treabă, stetea şi se întreba cum i-ar fi băieţii şi fata, cum ar fi Ana lui dac-ar mai trăi, cum i s-ar fi petrecut viaţa dacă s-ar fi dus cu toţii la ţară.

Ţinea, cu toate aceste, la viaţă, căci ştie omul să-şi găsească mîngîiere în lume şi se făcea din ce in ce mai zgîrcit, deşi n-avea nevoie să mai adune şi nu ştia ce are să facă cu ceea ce adunase.

Şi prinseseră însă copiii slăbiciunea si se ţineau droaie după el mai ales după-amiazăzi, cînd ieşea cu fructe. Era destul să se apropie unul de el şi să-1 întrebe: „Ce mai faci, Barbule?" pentru ca să le zică tuturora: „Ia şi ţie una".

Cea mai mare mulţumire a vieţii lui era să steie cu copii şi mai ales cu fetiţe de vorbă şi să le spună cum a avut şi el nevastă şi copii, cum îi era nevasta, cum îi erau copiii, cum trăieşte acum singur, singurel. Dacă se nimerea cîte una mai prostuţă, care se înduioşa şi începea să-şi şteargă lacrămile, aşa zgîrcit cum se făcuse, era în stare să-şi deşarte coşurile, şi-şi trăgea apoi de la gură, ca să pună la loc ceea ce a dat.

Inima-1 trăgea dar mai ales la case cu copii şi era mare fală pentru el să întîlnească oameni cărora putea să le zică: „De, te ştiu de cînd erai copiii"

Erau, nu-i vorba, şi oameni care, văzîndu-1 aşa mereu între copii, îl luau drept un fel de nebun, dar numai nebun nu e cel ce ştie să găsească în lume ceea ce se potriveşte cu firea lui.

Se poate oare ceva mai frumos decît să te duci ani de zile de-a rîndul la case unde copiii îţi ies voioşi în cale, iar părinţii lor te primesc ca pe un vechi şi bun om al casei 1? Te ţii şi tu de cineva, ai pe cineva, iei parte la bucuriile şi la durerile altora, te ştii om între oameni.

Era, abunăoară, una dintre multe, cocoana Zinca, fata plăpumarului din strada Berzii, colţ cu Matache Măcelarul. O ştia încă de fetişcană, jucase, aşa, mai pe la margine* la nunta ei. îl ştia dar şi pe cuconul Costache, bărbatul ei, încă din ziua căsătoriei lui. Le ştia copiii, unul după altul cinci, o fată, apoi un băiet, âlt băiet şi încă două fete. Şi multe parale luase de la casa din colţ, căci Costache era om lacom şi ştia să aleagă, deşi nu prea putea să se întindă, că zestre luase numai casa, iar la Căile Ferate, unde era în slujbă, lua la început numai 140 de lei şi nici în timp de 16 ani nu s-a urcat peste 200. Erau însă două perechi de case în curte si se strîmtorau în cele din fund ca să'ieie chirie de vreo 800 lei de la cele din faţă. Şi asta însă numai la început, pînă ce nu li s-au sporit copiii şi nu s-au dărăpănat casele din fund. Sănătate să fie însă, căci cu ea răzbeşte omul harnic prin toate nevoile, şi harnică era cocoana Zinca, cum e toată femeia care-şi iubeşte soţul şi copiii.

Prea era însă lacom coconul Costache şi se îngrăşase, încît gîfăia şi bea mereu la apă şi-a tot beut pînă ce n-a început să slăbească şi-a căzut în cele din urmă la pat.

Biata cocoana Zinca! Toată nădejdea şi-o punea în Frosa, fata cea mare, care era de cincisprezece ani, căci Tache, băietul mai mare, umbla la gimnaziu, Nae, fratele lui, era în clasa a patra la „Cuibul cu Barză",

iar celelalte două fetițe erau încă mici, nu ajutor, ci sarcina.

Barbu, cînd venea diminețile, răsufla o dată la portiță, apoi deschidea încet, ca să nu facă zgomot, şi înainta cu băgare de seamă spre bucătărie, unde o găsea pe Frosa. Nu întreba nimic, căci era destul să se uite în ochii ei ca sa ştie cum merg lucrurile în casă.

Sîmbătă, cînd Frosa a voit să facă socoteala săptămînei, ca de obicei, el şi-a ridicat coşurile şi-a plecat. Era grăbit.

— Lasă, îi zise, că ne înțelegem cu cocoana Zinca. Ce păcate!? N-o să fug eu.

Ştia dînsul ce va să zică un bolnav la casă: dai la doctor, dai la spițer, dai şi pe altele şi în curînd ajungi să nu mai ai de unde lua. Mai era apoi şi slăbiciunea lui de a lăsa să se adune, ca să ieie mult deodată.

A trecut dar şi săptămîna a doua, şi a treia fără ca sa se fi înțeles cu cocoana Zinca, iar în timpul săptămînii a patra a murit coconul Costache, cum murise şi Ana şi cum mor toți oamenii.

— Aoleu! Bănişorii meii — grăi Barbu cind văzu praporul la intrare şi nu mai îndrăzni să intre, ci-şi aşeză coşurile jos, se lăsă lîngă ele şi începu sa se bocească.

Ar fi rămas acolo pînă seara, dar erau ceilalți muşterii care-1 aşteptau şi erau băieții cărora trebuia să le umple iar pe la nouă coşurile.

Ar fi voit să se întoarcă pentru ca să-1 vadă pe mort, să vie la priveghi, sa ieie, fie măcar şi numai aşa, pe la margini, parte la înmormîntare: cine era însă el, ce îi era lui Costache ori cocoanii Zinchii ca să îndrăznească!? Abia a cincea zi a dat iar pe acolo cu coşurile pline, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

– Lasă, cocoană Zincă, grăi dînsul cînd văduva-i ieşi cu ochii plini de lacrimi în cale. Mie să nu-mi spui nimic, că eu te ştiu de cînd erai fetişcană şi le înțeleg toate şi fără de vorbe. Se întîmplă. De ce-ar mai trăi omul pe lume dacă n-ar fi şi de aceste!? Să te bucuri că n-ai rămas singură, ci cu casa plină de copii.

— Dar ce să fac cu ei!? se tîngui dînsa, care aflase de la prietenii răposatului că n-o să poată lua penziune mai mare decît de vreo nouăzeci de lei pe lună.

— Ce să faci cu ei!?

Asta era o întrebare pe care Barbu n-o putea s-o înțeleagă.

Om voinic, el se îndreptă, încît părea şi mai voinic, şi-şi trase o dată cu mina peste mustața mare, oarecum gata de a se avînta.

— Ce nu e omul în stare să facă pentru copii!? îi zise. De asta să nu te plîngil Sănătoşi să fie, că te miri cum cresc şi să fac oameni. Asta n-o ştie nimeni mai bine decît mine, care n-am altă treabă decît să mă uit la ei.

Precupeț din fire, el se gîndea şi la gologanii pe care avea să-i ieie. Nu o dată i se opriseră ochii asupra caselor din fundul curții, care, deşi acum rău dărăpănate, ar fi fost destul de bune pentru el şi pentru băieții lui. Le mai dregea şi plătea chirie puțină aici, la loc minunat, în mijlocul muşteriilor săi. Mai avea apoi şi curte largă şi grădină mare în fund. Casele în care locuia cocoana se aflau la dreapta porții, iar la stînga,. unde fusese atelierul răposatului plăpumar, mai era loc pentru alte părechi de case încă mai mari. El n-a îndrăznit însă să vorbească, deoarece Costache nu s-ar fi împăcat cu gîndul ca mereu să-i intre şi să-i iasă prin fața casei băieții cu coşurile şi carele cu zarzavaturi ori cu poame. Acum însă voia să profite de strîmtoarea în care se afla văduva.

– Uite — urmă el trăgînd mişeleşte cu ochiul — să-mi dai casele din fund, căci pentru mine şi pentru băieți sunt destul de bune. O să le mai dreg şi-ți dau şi chirie dacă-mi dai voie să-mi fac într-un colț şi. beciul pentru zarzavaturi. Mai ai apoi şi folosul că nu eşti singură în curte şi-ți mai fac băieții cîte-o treabă..

Cocoana Zinca răsuflă mai uşor: mai ales gîndul că n-o să fie singură în curtea care acum îi părea prea de tot largă şi goală o adimenea şi-i dedea cu dragă inimă casele din fund şi fără de chirie.

– Bine, Barbule, îi zise ea. O să socotim chiria in zarzavaturile pe care mi le dai.

— în zarzavaturi, în bani, tot acolo vine, îi răspunse Barbu, care ştia că tot el o să fie cel ce cîştigă.

Nu ştie insa nimeni unde se opreşte după ce s-a pornit o dată.

N-ar fi crezut Barbu c-o să o scoată atît de uşor la capăt cu cocoana Zinca, şi gîndul nu-i mai era la coşuri şi la muşterii, ba nici chiar cu copiii pe care-i întîlnea nu mai stătea de vorbă, ci-şi făcea mereu socoteala cît o să-1 coste beciul pentru zarzavaturi şi reparaturile la casele din fundul curţii.

Chiar ziua aceea dupa-ameazi n-a mai ieşit cu coşurile, ci s-a dus să facă măsuraturi la faţa locului şi să chibzuiască şi să facă socoteli.

Cu cît mai mult se gîndea însă, cu atît mai rău se încurca.

La Matache Măcelaru se întîlnesc nu mai puţin decît şapte străzi, şi pretutindeni pe la răspîntii stăteau precupeţii şi cu coşurile lor, ovreii cu mărunţişuri, italienii cu bricege şi cu foarfeci, cîrpacii, vacsuitorii şi fel de fel de alţi oameni ce caută gologani: aici trebuie să se facă odată piaţă.

— Uite, cocoană Zincă, ce m-am gîndit eu... grăi dar Barbu peste cîteva zile. Fără de]beci pentru zarzavaturi nu fac nici o treabă. Beci trebuie să fac şi n-am făcut nici o treaba dacă nu-1 zidesc şi nu-i pun acoperiş, fie măcar şi numai de trestie. îmi mai trebuie apoi şi o cămara pentru poame. Ga să mă folosesc de acelaşi acoperiş, mi-am gîndit s-o fac deasupra beciului. Dacă e aşa, de ce să mi-o fac în fundul curţii, într-un colţ ascuns? Ge-ar fi dacă ne-am înţelege sa fac o prăvălioară colea lîn'gă poartă, la stradă, în faţă loc de vînzare, în dos cămară pentru poame, iar dedesubt beci pentru zarzavaturi? Nu te mai supără nici băieţii cînd ies cu coşurile, nici carele care nu mai intra în curte.

— Fă ce ştii, Barbule, răspunse cocoana Zinca, numai să ai din ce să faci.

— Păcatele mele, întîmpină Barbu, atîta tot voi fi avînd. Nu te uita că mă vezi aşa în cămaşe. Aveam cinci mii de Iei sînt acum vreo treizeci de ani, cind mi-am părăsit ghereta, iar de atunci tot am adunat. Altele sunt care-mi lipsesc mie, nu banii. Iar pentru socoteală o să ne potrivim noi. Preţuieşte locul şi de zece ori cît banii pe care îi bag în el şi-o să preţuiască peste cîţiva ani înzecit ca astăzi. Ori îţi plătesc chirie pentru loc şi-mi iau, cînd ar fi să plec, şandramaua, ori îmi socoteşti drept chirie banii pe care-i cheltuiesc şi rămîi după cîţiva ani stăpînă.

— Cum crezi, Barbule, grăi cocoana Zinca. Pe mine n-o să umbli să mă înşeli.

– Dar nici n-aş putea, cocoană, îi zise el, cînd le dau toate de la mine şi nu-ţi cer nimic de la mînă.

Avea zor mare omul, căci pomii erau în floare şi ţinea să fie cu toate gata pînă ce nu ies trufandalele. Şi se înviorase iar Barbu, parcă i-ar fi înviat Ana şi copiii.

Cum să nu să-nvioreze cînd vedea mereu în gîndul lui prăvălia plină de lume, cămara pentru poame în dosul ei, podul pentru struguri deasupra ei şi beciul pentru zarzavaturi de dedesubtul ei.

„Am, îşi zicea, să ţin şi portocale, şi lămîi, şi smochine, şi stafide, şi halva, şi măsline, şi brînzeturi."

„Dai am!" zicea el şi-şi făcea planul cum are să-şi împartă rafturile şi cum are să le aşeze, ici una, colo alta, dincolo iar alta. Şi cum îşi făcea planurile, magazia pe care la început şi-o închipuise ca un fel de chichineaţă, cam doi pe patru metri, se lărgea mereu, ca să încapă rafturile, încît s-a făcut în cele din urmă, cînd s-au început săpăturile, cinci pe şase metri, prăvălie-n toată regula.

„Ce faci, Barbule?" îşi zicea cîteodată, dîndu-şi seamă că i se duc toţi banii adunaţi numai el singur ştia cum.

„Lasă să se ducă! îşi zicea însă îndîrjit. în groapă cu mine tot n-o să-i duc, şi ce folos aş avea de ei dacă nu mi-aş face acum cheful?"

Nici nu mai putea apoi să iasă cu coşurile.

Nu doară că n-ar fi putut să lucreze zidarii şi salahorii şi fără de dînsul, dar nu-1 ierta firea sa plece cînd vedea bucuria copiilor, care cărau şi ei cărămizi ca să se ridice cît mai curînd zidirea.

II

„Stați! nu dați năvală, că le vine tuturora rîndul!" zicea Barbu cînd era hîrbuit din prea multe părți, dar nu grăbea, ci urma a-și face treaba cu încetineala lui obișnuită.

Nu e însă lucru mai nesuferit decît să aștepți și să vezi pe altul tacticos cînd tu însuți grăbești de stai ca pe spini și jăratic și făceau mereu gură cînd o bucătăreasă care ținea să-și poată pune la timp supa la foc, cînd o vecină care-și lăsase copiii singuri acasă, cînd iar un ucenic ori o ordonanță care se temea că mănîncă trînteală dacă întîrzie prea mult.

Barbu-și căuta de treabă și le înghițea toate, căci el însuși și le făcuse.

Nu-i fusese destul că se știa om cunoscut în partea locului, ci mai bătuseră el și băieții toba pe la toate casele că ține numai marfă aleasă și vinde mai ieftin și decît în piață, și decît la coșuri, căci chirie nu plătește, cheltuieli are puține, trăiește cum a trăit totdeauna și e mulțumit să cîștigc cîte puțin de la mulți.

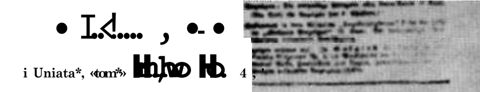
Dedea dar lumea năvală ca la pomană și i-a mers prăvăliei în curînd vestea pînă la gară, la capul podului, la gura Gișmigiului și la Malmeson.

Mai ales duminecile și zilele de sărbători pînă pe la nouă dimineața nu mai biruia Barbu singur, ci era nevoit să-și sporească băieții, ca să poată opri cîte unul-doi dintre dînșii la prăvălie.

Se scula în zori de zi, îi încărca pe băieți și-i pornea cu coșurile, apoi începea cu băiatul oprit la prăvălie să scoată zarzavaturile din beci, unde le ținea peste noapte, ca să nu se veștejească.

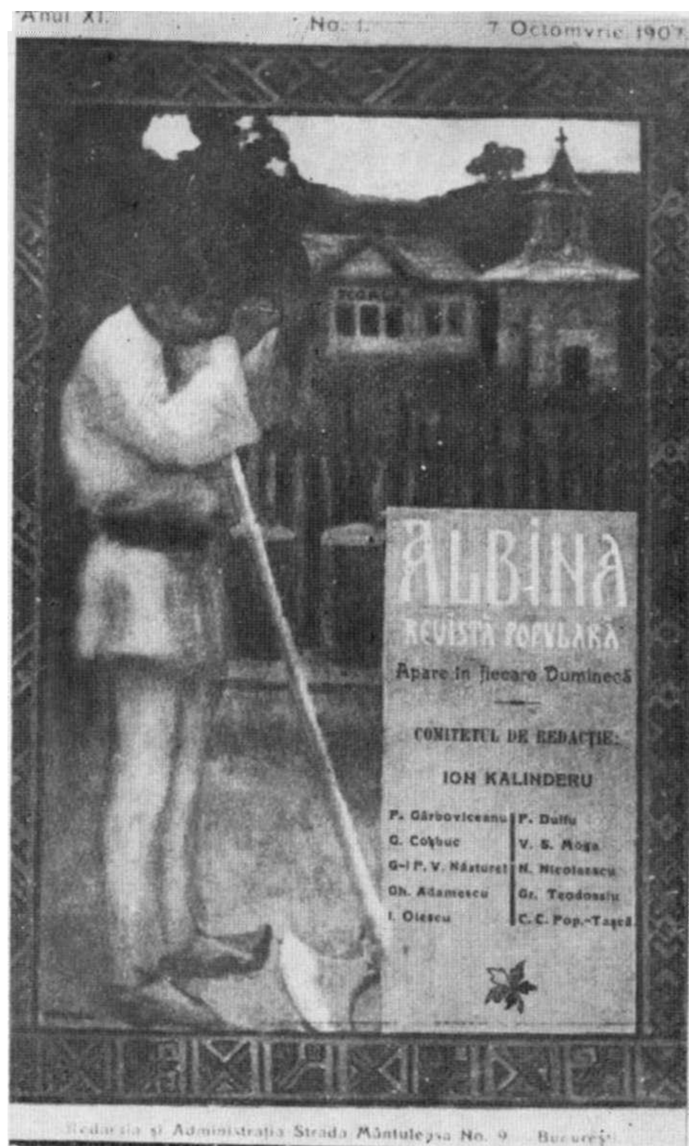
Giur împrejur erau rafturile în care-și împărțea marfa după fel și după calitate, cum numai el singur știa. în mijloc era o masă lungă și lată pe care-și expunea trufandalele mai frumoase, mai mult pentru ochii lumii, iar zarzavatul de rînd îl scotea în coșuri pe care le punea pe sub masă, prin colțuri ori printre ghiveciurile de flori la care. ținea mult.

RUMÄNISCHER LLOYD

Traducerea în germană a nuvelei *Anghel*, apărui fi în *Bumănische JJoyd* (nr. 6 091 din 12 oct. 1907)

Anul XI. No. 1. 7 Octomvrie 1907

ALBINA

REVISTĂ POPULARĂ

Apare în fiecare Duminecă

COMITETUL DE REDACȚIE:

ION KALINDERU

P. Gârboviceanu	P. Dulfu
G. Coșbuc	V. S. Moga
G-l P. V. Năsturel	N. Nicolaescu
Gh. Adamescu	Gr. Teodosiu
I. Olescu	C. C. Pop.-Tașcă

Redacția și Administrația Strada Mântuleasa No. 9 București

Coperta revistei *Albina* (nr. 1 din 7 oct. 1907) în care apare nuvela *O vînătoare cu rost*

<3 VANATGATK eU I}6ST

C=*=3

O vânătoare'de lupi!*y* -grăi urmându-şi *în* toata tigna cina ce i se gătise in prip„.

Făcuse un drum de trei ceasuri şi mai bine cu trăsura,la aer mirat şi cu coşul ridicat, şi avea multa pofta de mâncare.

• Da„boierute, — ţifrâspunse Costea, vechilul moşiei • s'a abătu; de câtva timp pe aici o haită de lupi, care face. niaiiâ atricâcinn.-, şi dd Prefect a rânduit, ca să-i stârjveasoă, o vânătoare cu «onar

D-I Mancea se uita nedumirit la el.

Deşi om cam bătrâior, îşi petrecuse viaţa mai mult prin ura^ decât la ţară, unde ieşea numai când avea, ca de astâ-datâ, să-facă vre-oconstatare la faţa îoculuirnu prea eră dar depri&H eu pin eerile vieţii dela ţară. Vânătoarea însă, vânătoarea ora una din siâ biciunile lui: avea şi puşca cu două ţevi, şi tramă d.- vânăt >r, ba se lăudă câte odată chiar şi cu câte o prepeliţă împuşcata d« dânsul. Vânătoare de lupi însă n'a văzut niciodată Advocat U eusit, erâ mare meşter in potrivirea vorbelor şi ştia toate chiţi-buşurile vieţii dela oraş, nu putea însă să-şi dea seamă cum se va li făcând o vânătoare

Cum - - cu gonaci ?

«E maro frumuseţe >i rar se poate veden, , ii răspunde iar Costea, omul trăit la ţară şi vânătorul vestit, -Se aduna yre-o douăzeci, treizeci, fie <hiar şi mai mulţi puşca i, şi vAtâşcii ri dică de prin împrejurime vre-o două, trei sute ies seara' în pădure şi petrec noaptea la pâdu vorbă pela focuri, iar în aori de ziuă se înşir care câte un loc potrivit, unde stă la pândă. ! pă ce eî a'au a-şezât astfel, sătenii risipiţi în cealaltă parte a pădurii, pontei innainte chiuind şi dând eu ciomegele in copaci şi 'n tufiş, ea *a •ti et -

Dar dacă lupii nu se sperie, ei se dau la oameni ? • întrebă dl Mancea cam îngrijat.

Se sperie, boierule, şi fug spre puşcaşi, îl încredinţa Coste.

«Dar daeă puşcaşii nu-i nimeresc şî se arunci la vre-unul dintre ei ? — întrebi iar dl Mancea.

De' - grâl Costea. Trebue să-1 niraeresseă. Cine nu ştie sa tragă nu se pune în calea lupului ori îşi alege locul în apropierea vre-unuia care nimereşte când trage .

începutul nuvelei *O vînătoare cu rost*

După ce erau toate gata, răsufla o dată din greu, ca în ajunul unei lupte indirjite, apoi deschidea prăvălia.

„Nu pune mîna! Uită-te, vezi, alege, dar nu pune mîna! Nu-mi zăpăci lucrurile!"

Cu asta-şi începea ziua şi cu asta o ducea într-una pînă ce nu i se deşerta prăvălia.

Nu se putea împăca cu gîndul că nu se obişnuieşte lumea să se astîmpere şi să nu strice rînduiala pe care şi-a făcut-o el.

Degeaba! Una e ghereta pusă în gura pieții, în care oamenii nu intră şi nu caută decît ceea ce găsesc, şi alta prăvălia deschisă in colț la Matache Măcelarul, unde se întîlnesc nu mai puțin decît şapte străzi. Aici vin şi intră fel de fel de oameni, cu fel de fel de gusturi, şi le fac toate valvîrtej, de nu mai ştii unde-ți stă capul.

— Cornuri ai, nene Barbule? întreabă un băiat.

— N-am, răspunde Barbu, fără ca să mai aibă timp de a se uita la el.

— Auzi prăvălie, unde nu găseşti cornuri! zice băiatul şi pleacă.

— Ei, am să aduc! strigă Barbu.

— Acadele ai? întreabă o fetiță.

— N-am, dar o să aduc! mare lucru nu-i! răspunde iar Barbu.

— Giocoladă nu-i? întreabă una.

— Vanilie n-ai? întreabă alta.

Iar alta cere zahăr, orez, cafea, sardele, icre, măsline. Cîte nu le trec oamenilor prin minte!?

Barbu se uită sperios împrejurul său. Nu putea el să zică şi azi, şi mîine că nu are: prăvălia e pentru lume şi neguțătoria n-o faci cum vrei, ci cum o cer nevoile oamenilor ce intră în prăvălie. Dacă 1-a pus păcatele să intre in horă, nu-i rămînea decît să joace, cîntînd mereu: „N-am, dar o să aduc!"

Mai aducea azi una, mîne alta şi se întindea mereu neguțătoria, încît in timpul verii se făcuse în colț băcănie în toată regula. Mergea lucrul de minune, dar nu prea făcea pentru Barbu, care nu mai era tinăr şi nu ştia să scrie şi să citească. Umblind mereu de ici şi pînă colo, coborînd în beci şi urcînd iar scările înapoi,

se simțea adeseori obosit şi-1 dureau încheieturile. Apoi adeseori se scărpina în creştetul capului şi-şi zicea cuprins de ingrijare: „Bagă de seamă, Barbule, că te încurci!" Prea erau multe şi nu putea să şi le aducă toate aminte; s-ar fi şi încurcat dar dacă nu l-ar fi ajutat Frosa, care i le trecea serile în catastif şi-i ținea astfel un fel de socoteală, ba, cînd înghesuiala era de tot mare, ea îi dedea ajutor şi în prăvălie,

După-amiazăzi era lume puțină, Barbu se ducea dar în Piața Mare, ca să vadă cum stau prețurile şi să-şi cumpere marfă. Lumea însă, aşa puțină, tot făcea gură.

— Auzi d-ta prăvălie care stă închisă tocmai cînd ai nevoie de ea!?

– Lasă, nene Barbule, îi zicea Frosa, nu închide prăvălia, că stau eu pînă ce nu te întorci.

O făcea cu plăcere, pentru harul lucrului; vecinele însă şi cunoştințele şi rudele erau scandalizate.

— Auzi d-ta femeie care nu se simte, zicea una. Abia i-a murit bărbatul şi uită c-a fost funcționar şi om cu vazâ-n lume.

— Săracul Costache! zicea alta. N-ar avea odihnă-n mormînt dac-ar şti că fata Iui e dată slugă Ia prăvălie.

— Trage la teapă, adăuga iar alta. Se vede că e fată de plăpumar: pentru un ciştig de cîtiva gologani îşi batjocoreşte fata.

Se-nşeîau, căci nu era la mijloc nici un gologan. Barbu nu era om care dă şi nici prin gînd nu-i trecea că ar trebui să-i deie Frosei ceva pentru că face şi ea treabă în prăvălie, trece la catastif şi poartă socoteli. De ce ar fi şi avut să-i deie? Nu era slugă, ci le făcea toate pentru plăcerea ei, ca să-nvețe ceva, să nu-şi piardă timpul degeaba şi să-i fie casei de folos, căci, la urma urmelor, cu cît mai bine mergea negutătoria, cu atît mai virtos se urca prețul caselor.

După ce au venit dar vacanțele mari, băieții amîndoi, nemaiavînd nici o treabă, steteau şi ei în prăvălie, tot pentru plăcerea lor, şi Barbu se bucura că poate să mai răsufle şi să mai steie de vorbă cînd se ducea în piață, ici cu unul, colo eu altul, şi să vadă şi să învețe cîte ceva, cum era obişnuit.

îl dureau şi acum încheieturile, mai ales cînd se schimba vremea.

„Se vede că nu e numai oboseala, ci şi bătrînețea", îşi zicea el, aducîndu-şi aminte de timpurile cînd alerga pe lapoviță cu coşurile încărcate. Tot nu se astîmpăra însă.

Avea în prăvălie scrobeală, şi albă şi albastră, şi era lucru firesc să ceară şi cărbuni de călcat cine cumpără scrobeală. Lucru mare nu era să cumpere o-ncărcătură de cărbuni şi cîştiga sută-n sută, căci cheltuielile nu i se sporeau.

De la cărbuni apoi pînă la lemne nu e prea mare săritura.

„Nu e oare păcat — îi zise într-una din zile un prieten — să ai o frumusețe de curte ca aceasta şi s-o laşi goală? De ce să nu vinzi şi lemne cu kilogramul? Poți să le dai mai ieftin decît alții, că nu ți se sporesc nici cu aceasta cheltuielile."

Barbu nu zicea nimic, dar gîndul acesta îl rodea şi slăbiciunea bătrînețelor în cele din urmă, 1-a[1] lăsat să fie momit. Cumpărase şi el lemne cu kilogramul şi ştia ce bine îi pare omului sărac cînd le găseşte ceva mai ieftin.

Acum însă tot şi-a pus cocoana Zinca piciorul în prag.

Prea se-ntindea Barbu în curtea ei, parcă el ar fi fost stăpîn într-însa.

înnvoiala era ca el, timp de şase ani, să nu plătească nici o chirie, iar după aceea să se învoiasca şi pentru prăvălie, şi pentru casele din fund, cum vor putea.

„Nu vezi ca te-a înşelat, cocoană!? îi ziceau concurenții lui. îi este uşor să vîndă ieftin şi să ne sărăcească pe noi dacă nevastă n-are, copii n-are, trăieşte ca un *goJan* şi-1 mai ții şi d-ta de pomană, ba îi mai dai şi copiii d-tale de ajutori?"

N-ar fi ținut, poate, cocoana Zinca seamă de asemenea vorbe, dar vacanțele erau pe sfîrşite, băieții trebuiau să meargă iar la şcoală şi dînsa n-avea din ce

[1] **In text: *s-a.***

să le plătească taxele şi să le cumpere haine, încălţăminte, cărţi şi celelalte ce se mai cer la şcoală.

Abia acum îşi dedea dar seamă că era mai cuminte dacă se învoia cu Barbu ca abia peste zece ani să rămîie dînsa stăpînă şi să-i mai deie şi chirie cel puţin pentru casele din fund.

Lucrul acesta putea în gîndul ei să-1 facă Barbu şi acum, căci vorba fusese ca el să vîndă ?arzavaturi, poame, flori şi brînzeturi, iar el mai vindea şi altele, mai era ajutat şi de copii, ba voia să deschidă şi magazia de lemne.

Pentru asta tot trebuia sa plătească ceva.

Barbu să plătească!?

El se uita lung şi dus pe gînduri Ia dînsa.

III

— Să-ţi pară bine, cocoană, dacă nu-mi pare mie rău, îi răspunse el. li fi zicînd că mi-e mare cîştigul, ca-mi ştii socotelile: cu cît mai mare e, cu atît mai mult să te bucuri, căci cu atît mai multă chirie o să iei peste cinci ani.

— Peste şase, 11 întrerupse ea.

— Ei bine, întîmpină el, unul e început şi ca trecut. Şi dacă merge bine magazia de lemne, mîne-poimîne te pomeneşti că vine vreunul să mă scoată cu preţ bun din curte. Să zici: „Doamne, mulţumescu-ţi că s-a găsit cineva care îmi[1] ridică preţul locului".

— Ce ştiu eu cum au să vie lucrurile peste cîţiva ani? grăi cocoana Zinca, Sunt strîmtorată acum şi nu pot să aştept pînă atunci: uite, am să-mi trimit copiii la şcoală şi nu ştiu de unde să iau ceea ce le trebuie. O sută de lei e pentru mine acum mai mult decît o mie peste cîţiva ani, după ce voi fi scăpat de grija lor.

— Asta e altceva, răspunse Barbu mai muiat. Ia să ne mai gîndim şi să vedem cum s-ar putea potrivi lucrurile ca să fie bine.

[1] **In text:** ***iţi.***

Cu cît mai mult se gîndea însă Barbu, cu atît mai virtos se îndărătnicea în gîndul de a nu da nimic.

„Nu! îşi zise în cele din urmă. Cu păcatul acesta n-o să-mi încarc sufletul."

îi rîdea inima cînd îl vedea pe Tache făcînd treabă în prăvălie. Se învîrtea ca prisnelul, nu-i mai stetea gura, le ştia toate unde stau, nu uita nimic şi nu obosea niciodată.

„Ce o **să** iasă ăsta cînd va fi de douăzeci de ani!?" îşi zicea adeseori şi se bucura în fundul inimii lui că prin el ar putea să scape şi de grija, şi de osteneală.

— Cocoană Zincă, grăi dînsul peste cîteva zile. Ştii ce mi-am gîndit eu? Ca **să** nu mai fie vorbă, haid' să facem tovărăşie şi la magazia de lemne, şi la prăvălie: eu cu capitalul şi d-ta să-mi dai băieţii şi fata, ca să împărţim cîştigul in două — mult, puţin, cît o fi.

— Eu să-mi iau băieţii de la şcoală!? răspunse ea adînc jignită.

— Asta n-am zis-o şi nici nu vreau s-o zic, răspunse el. Dacă-mi ceri însă chirie pentru curte, nu mai deschid magazia de lemne, căci n-aş putea să vînd destul de ieftin, iar dacă ar fi să-ţi plătesc chirie pentru casă, îmi stric rostul prăvăliei, că nu mai pot să vînd cu preţurile de pînă acum. în loc dar de a-ţi da chirie, îţi fac parte din cîştig, iar pentru ca partea să-ţi fie mare, da-mi ajutorul pe care-1 cer.

— Tot acole vine, întîmpină dînsa; ar trebui să iau copiii de Ia învăţătură.

— Ce învăţătură!? grăi dînsul. Omul nu învaţă din carte, ci trăind în lume. Răposatul jupîn Neagu, tatăl d-tale, multă carte nu va fi ştiut, dar tot ţi-a lăsat locul şi casele acestea, ca să ai în ce să te razimi. Eu am învăţat încă mai puţin şi tot am ceva. Ce a lăsat însă coconul Costache, fie iertat? o sărăcie de pensie, ca nici să nu mori, nici să nu poţi trăi. Fac, nu-i vorbă, şi oamenii cu învăţătură cîteodată treabă, dar nu pentru că sunt învăţaţi, ci pentru că ştiu să învîrtă treburile. Fă ce vreai, cocoană, adăugă el, dar eu îţi spun că învăţătura e pentru oameni cari nu sunt buni de altă treabă, ori n-au nevoie să-şi cîştige muncind pînea.

Cocoana Zinca ştia că oamenii proşti ca Barbu,

cari n-au avut parte de învățătură, numai așa pot sa vorbească şi nu se supăra, dar ținea să meargă pe drumul ei înainte.

Nu tot aşa însă şi copiii, cari, umblînd şi azi şi mîne cu bani, prinseră slăbiciune de negutătorie, şi nu rar se întîmplă că copiii vor să fie mai cu minte decît părinții lor. Mai ales Frosa, care o vedea pe mama ei mereu în strîmtoare şi ştia ce cîştigă Barbu în fiecare zi, ar fi fost în stare să vîndă gogoşi in fața prăvăliei şi încă de mult stăruia ca mama ei să ceara, ca văduvă de funcționar, dreptul de a deschide un debit de tutun.

— Ce-ți mai trebuie? zicea dînsa. Prăvălie ai la loc bun, rafturi ai, lumea vine fără ca să o chemi: o masă şi un scaun îți mai rămîne.

— Nu-i aşa, fată, răspundea mama. Pentru negoțătorie să cere capital.

— Ce capital!? întîmpină Frosa. Mie să nu-mi spui! Nu văd eu!? N-are Barbu băgați nici două sute de lei în prăvălie. Toată marfa îi este luată pe credit. O aduce azi, o vinde-n cîtece zile, o plăteşte din banii luați, îşi pune cîştigul Ia o parte şi-aduce alta. Nu cumva crezi că lemnele o să le cumpere pentru magazie cu bani gata? Găseşte destule pe aşteptare. De ce să cîştige numai el, cînd curtea e a noastră? Nu vezi d-ta ca ne înşeală? A văzut că locul e bun şi-a cheltuit acolea cîteva mii pentru prăvălie, ca să cîştige îndoit şi întreit, în vreme ce noi perdem timpul fără de nici un folos.

Băieții trăgeau cu urechea, şi Nae zicea că trece la şcoala comercială, iară Tache era cuprins din ce în ce mai mult de simțămîntul că el ştie destul pentru ca să ducă negofătoria chiar mai bine decît Barbu.

Nu voia cocoana Zinca, dar o apăsau nevoile, i se ridicau copiii-n cap şi s-a dat în cele din urmă biruita. Pornită apoi o dată, nu mai ținea seamă de vorbele vecinelor şi ale cunoştințelor şi ale rudelor şi nu numai şi-a luat debit, dar vindea şi ea însăşi tutun, şi chibrituri, şi timbre, şi mărci, ba toamna ar fi fost în stare să-şi deschidă şi grădina pentru mustărie, ca să vîndă mititei şi fleici fripte Ia grătar. •

Iară Barbu le-nvîrtea toate domol şi chibzuit ca totdeauna, pleca fără de grijă cînd se ducea în piață şi nu se supăra de loc clnd lumea-1 lua drept slugă cu simbrie al cocoanei Zinchii. De ce să se supere cînd şi el însuşi se simțea slugă, ce-i drept, nu a cocoanei Zinchii, dar a copiilor ei.

Nu mai umbla acum cu droaia de copii după el, căci avea copiii lui. Cei mari ca cei mari, dar erau cele mici şi mai ales Tița, cea mai mică, abia de trei ani, care, prostuță cum era, nu ştia să facă deosebire între om şi om, ci se uita-n ochii lui parcă ar fi ai unui împărat, şi îi şedea pe genunchi şi-1 mîngîia şi se lăsa s-o sărute, ba îl săruta şi ea, de-i treceau fiorii şi i se umpleau ochii de lacrămi.

Ce i-a fost, Doamne, rînduit la bătrînețele lui!

IV

D-l Don Delaborca, funcționar la Ministeriul de Externe şi autor dramatic, profita de frumoasa zi de mai ca să facă, plimbîndu-se a-ndelete prin fața Teatruîui Național, vînătoare de tipuri.

Ochii lui scrutători se opriră asupra lui Barbu, care stetea îmbrăcat în cămaşă curată la coşurile lui, unul cu căpşune mari, iar celălalt cu sparanghel gros şi fraged.

– Ge mai faci, nene Barbule? îl întrebă.

— Iacă stau, mă uit şi mă gîndesc la ce văd, îi răspunse Barbu.

— Bine, îi zise d-I Delaborca, dară eu ştiam c-ai deschis prăvălie mare şi vestită, în care se găsesc toate bunătățile.

— Am deschis şi o avem, întîmpină Barbu, dar la prăvălie e ca la prăvălie, iar aici e ca aici. Lumea ce trece pe aici acolo nu vine, şi uite — urmă arătînd la coşuri — marfa aceasta acolo n-are căutare.

_ De ce-o ții, dacă n-are căutare?

— S-ar putea să n-o țiu!? Decît marfă proastă, mai bine lipsă 1

— Mai proastă decît marfa ce n-are căutare 1? grăi d-1 Delaborca. Bună e marfa pe care o cumperi ieftin şi-o dai scump.

— Nu-i aşa! răspunse Barbu, apropiindu-se de dînsul, ca să-i poată vorbi mai încet, oarecum în taină. Mă iartă că-ţi vorbesc fără perdea, dar te ştiu de cînd erai copil: la negoţătorie nu te pricepi. Ce folos am eu dacă cumpărătorul nu se bucură, ci mă drăcuieşte cînd îmi dă banii!? Mai bine să nu-i dea! Mulţumirea mea e să am marfă bună şi frumoasă, încît să-mi rîdă ochii cînd mă uit la ea şi s-o mai şi vînd ca de dăruială. Asta e negoţătoria din care te alegi cu ceva. Da! — urma el — am prăvălie frumoasă si pusă la loc bun, dar mi s-a făcut în cîteva luni de zile nesuferită. Iau, domnule, marfa cea mai frumoasă, mi-o aşez cu rost pe masă de te uiţi cu jind la ea, toţi pun însă mîna şi mi-o zăpăcesc, dar nu cumpără, fiindcă, neştiind s-o preţuiască, zic că e scumpă, deşi le-o dau ca de pomană. Slugi, ucenici, vistavoi, tot lume care cumpără pentru alţii şi nu alege cu gust.

— Potriveşte-ţi şi tu marfa după lumea ce-ţi intră în prăvălie, grăi d-1 Delaborca zîmbind.

— Asta nu se poateI răspunse iar Barbu. De ce mai fac negoţătorie dacă n-au şi ei pe urma ei plăcerea mea!? Uite — urmă mai înviorat — stau aici şi rar se nimereşte să vînd vreunuia care ia marfa cu dînsul. Mi-o cumpăra şi-mi zice: „S-o duci la numărul cutare din strada cutare şi s-o dai coconitei". Asta e altceva. Eu mă bucur că-mi vînd marfa, el se bucură c-a găsit-o, coconita se bucură c-o primeşte: aşa-nţeleg şi eu negoţătoria, nu pe certate, ci pe: „îmi pare bine!" Nici că întru de două ori în curtea în care slugile, iar nu stăpînul cumpără. Iar dacă mă duc acum cu marfa şi o văd pe coniţa că are gust la alegere, îi zic: „Pot să-ţi aduc, coconită, de toate, că am prăvălie", iar mîne mă duc cu coşul încărcat.

— Cum te văd eu — îi zise d-1 Delaborca — o să porţi în curînd marfa cu căruţa.

—- Ferit-a Sfintui! întîmpină Barbu. Nu sunt doară neamţ, care-şi poartă franzela şi cornurile cu căruţa,

nici laptagiu, care vine de la ţară. E păcat să hrăneşti un cal cînd poţi hrăni cîţiva oameni nevoieşi.

— Dar eşti mai în cîştig, şi băieţii aceia ar putea să facă altceva.

— Nu, se îndărătnici Barbu. Eu iau băieţi cari sunt buni de altceva. Calul vine la rînd după ce nu mai găseşti oameni. Lasă-i pe băieţi să umble cu coşurile şi să adune gologani, cum am umblat eu.

— Şi cum îi plăteşti, Barbule? întrebă d-1 Delaborca.

— Să-i plătesc, eu? Nu se poate!? răspunse Barbu. Ce folos ar mai avea dînşii dacă i-aş plătii' Le dau marfa ieftin şi o vinde fiecare cum poate, cîştiga fiecare după hărnicia lui. Uite — urmă el ca în taină — am tras-o pe cocoana aceea pe sfoara, ea stă cu copiii ei la prăvălie, se bălăbăneşte cu lumea şi poartă socotelile, îi mai las şi cîte un băiat de ajutor, iar eu sunt boier şi-mi fac cheful, încarc marfa cea mai frumoasă în coşuri şi plec cu ceilalţi pe la casele mele, unde lumea mă ştie, mă aşteaptă şi mă primeşte cu bucurie, iar după-amiazăzi vin, cînd timpul e frumos, şi stau aici, mă uit, văd şi mai stau de vorbă cu cîte unul ca d-ta, care mă ştie de cînd era copil.

— Şi merge negutătoria? îi zise d-1 Delaborca, înduioşat.

— Ba bine că nu! răspunse Barbu. Să vezi d-ta cum se bucură cocoanele şi copiii cînd mă opresc cu coşurile pline la scară, cu cîtă plăcere aleg, cum îmi zic: „Barbule, dragă", cum mă poftesc să mai vin şi mîne şi-mi spun ce să le aduc. Să n-ai nici nevastă, nici copii, să umbli desculţ, să rabzi de foame şi la frig, să te doară toate încheieturile şi tot să trăieşti, că ai de ce!

— Ce o să faci însă cînd n-o să mai poţi umbla cu coşurile?

Barbu dete din umeri.

— Asta o s-o văd cînd o fi dacă o fi, răspunse el. Cîţi oameni n-am văzut căzînd morţi pe stradă!? Te pomeneşti c-o să am şi eu norocul acesta, şi atunci mi-aş face degeaba inimă rea vinturînd-o de pe acum.

Nu se gîndea Barbu ce o să fie, căci aceasta nu putea s-o ştie, ci la ceea ce a fost şi nu mai era şi[1] căuta din cele ce sunt ceea ce se potrivea cu firea lui.

Puţin a trecut, şi Tiţa, făcută mai măricică, a început şi ea să se simtă şi nu-i mai şedea pe genunchi, nu-1 mai mîngîia, nu-1 mai săruta. El însă li aducea aminte că-i şezuse odată pe genunchi şi-1 mîngîiase şi se bucura văzînd-o cum creste.

Se mai bucura cînd vedea pe cucoana Zinca alegînd pentru ea cea mai frumoasă parte din marfă, se bucura la nunta Frosei, se bucura cînd vedea pe Tache învîrtind negoţătoria şi, ducînd-o astfel într-o bucurie, nu-şi mai dedea, cînd s-au împlinit cei şase ani, seamă că nu mai are ce să caute la casa cocoanei Zinchii şi că nici cu coşurile nu mai putea să umble.

— De, zicea, mult am răzbit cu coşurile pline prin lapoviţă; e timpul să mai odihnesc.

A rămas ca un fel de slugă bătrîna la casă, căci, dacă e vorba, tot cam aşa stătuse şi mai-nainte, iară cînd a ajuns de nu mai putea nici aşa, s-a dus la spital.

Degeaba erau toate silinţele cocoanei Zinchii şi ale copiilor ei că să-1 oprească.

— Ce-mi sunteţi şi ce vă sunt ca să vă fiu sarcină la sfîrşitul vieţii I? – îşi zicea el — şi de ce şi-au dat cei ce au făcut spitale avutul... dacă nu pentru ca oameni ca mine să aibă la sfîrşitul vieţii căpătîi!?

Doctorul de Ia spital era şi el dintre cei ce-1 ştiau din timpul copilăriei lor şi se înfruptaseră din coşurile lui.

— Să te duci, îi zise, să-mi faci cu cocoana Zinca socoteala, şi din cît o ieşi să faceţi un pat, două, cîte s-or putea, pentru oameni ca mine.

[1] **In text:** ***ei.***

PRIETENUL MEU COSTEA

înalt şi plin la trup, cu obrajii rotunji şi rumeni, cu ochii mari şi vioi, cu mustaţa galbană-n spic, totdeauna cu zlmbetul pe buze, inimos şi plin de voie bună, neistovit atît la masa de lucru, cît şi la petreceri, el ne înviora pe toţi cînd se ivea-n mijlocul nostru.

Aşa a fost un lung şir de ani de-a rindul, iar acum, om de abia patruzeci şi nouă de ani, gîrbov ca un moşneag, cu faţa zbîrcita şi galbenă-verzuie, cu ochii stinşi şi înfundaţi în cap, netuns şi neras, cu mustaţa căzută peste buzele veştede, ursuz şi răutăcios, el îşi ceruse trecerea la pensiune şi-şi tîra cu chiu, cu vai zilele de azi pe mîne.

Avea pensiune frumoasă, şedea-n casa lui proprie, lua de la alte case chirie de peste 3 000 lei pe an, era singur şi tot se temea că n-o să aibă din ce să trăiască, încît din om cu mînă largă se făcuse zgîrcit şi cămătar nemilos.

— Bine, ce ai? l-am întrebat într-una din zile.

— Nu mă-ntreba ce am, ci ce nu am, răspunse el, răstindu-se la mine. Toate le am. Nu e doctor mai de seamă pe care nu l-am consultat. Toţi îmi spun că aş fi sănătos tun, dar am căzut în o slăbiciune generală şi sunt de o nervozitate excesivă fiindcă nu mă hrănesc. Eu simt însă că nu-mi funcţionează bine nici inima, nici plămînii, nici ficatul, nici rinichii, şi dacă nu sufăr de diabet, am cancer. Văzîndu-mâ însă neuraste-

nic, ei nu-mi spun adevărul, ci mă țin cu minciuna, dîndu-mi mereu zor să mă hrănesc.

— Hrăneşte-tel am stăruit eu.

— Cum să mă hrănesc dacă stomacul nu-mi primeşte nimic!? a răspuns el. Acru nu, dulce nu, sărat nu, pipărat nu, carne nu, peşte nu, zarzavaturi nu, făinoase nu, băuturi, Doamne fereşte! Cum trăiesc eu? Nițel, cîte nițel lapte ori iaurt, un ou fiert, ceva compot, o felie de pîne prăjită... şi-o duc aşa cum mă vezi, mai mult iazruă decit om, dacă mă culc devreme şi mă scol la timp, dar tot nedormit, căci somnul meu nu e somn, ci lungă zbatere-n culcuş. Ochii lui se umplură de o văpaie pătimaşă: Nu mai merge, urmă îndîrjit. Munceşti întins, suferi şi rabzi, înduri cele mai grele dureri şi mergi înainte cînd ştii că ai din cînd în cînd, drept compensațiune, şi cîte o plăcere ori ai de dragul cui s-o faci. De ce să fac însă eu, care n-am pe nimeni şi nu mai pot să-mi permit nici o plăcere!? Sînt acum vreo două săptămîni de zile, urmă el, am găsit, aşa, trecînd pe stradă, nişte scrumbii de toată frumusețea. Am luat una. Atît, una singură, şi am dat-o să mi-o puie la grătar. Am băut la ea două pahare de vin negru, nu mai mult. Ei bine, timp de opt zile n-am mai fost om. Credeam că scap în cele din urmă şi mi-am făcut şi testamentul; iată însă că iar îmi port ciolanele de ici pînă colo. Nu e alt leac decît să-i pun eu capăt.

Acesta e gindul statornic al neurastenicilor şi-i dedeam în tăinicia cugetului meu dreptate. Boala „incurabilă" aşa ori aşa tot la moarte duce.

— De! îmi zise peste cîtva timp d-rul Gleana, prietenul nostru, care îl căuta. Ce să-i faci!? Sunt nopțile petrecute-n plăceri, lipsa de măsură în băutură şi în mîncare, e mai ales abuzul de medicamente ceea ce i-a ruinat aparatul de digestiune şi se înțelege că toate scîrțîie dacă nu se poate hrăni. Ar trebui să se supună timp mai îndelungat la un regim aspru dacă e vorba să se înfiripeze. îndată însă ce se simte întrucîtva mai bine, iar stă nopțile, iar bea, iar mănîncă, ceea ce pentru dînsul e otravă, şi pierde într-un ceas ceea ce a cîştigat într-o lună de zile, ba ajunge mai rău de cum a fost. Ar trebui să aibă pe cineva care-i poartă de grijă, îl ține de scurt şi-1 stăpîneşte. Aşa, de capul lui, arp să se prăpădească mai curîr.d ori mai tirziu.

— De! ce să-i faci? ziceam şi eu.

Era primăvară, o zi de mare frumusețe, cînd iar l-am întîlnit pe Costea.

— Cum o mai duci? l-am întrebat.

— Aoleu! aoleu! mi-a răspuns el. Au mai căzut şi altele pe capul meu.

El îmi spuse ca, împrumutînd pe Nădescu, unul dintre prietenii noştri, cu patru sute de lei, pe care acesta nu i-a plătit la timp, a fost nevoit să se judece cu el. Nădescu a murit însă-n timpul procesului şi abia văduvei lui a ajuns să-i pună sechestru.

— Uite, îmi zise, aşa se-ncurcă omul 1 A rămas femeia cu doi copii, un băiet de vreo zece ani şi o fetiță de vreo şase, mare frumuseță de copii, mai ales fetița. Lasă că n-am ce să iau de la dînsa, dar plînge, domnule, plînge de te scoate din sărite. Am zis eu totdeauna că n-are să se căsătorească omul cită vreme nu poate să-şi asigureze, vie orişice, soția şi copiii. Cum rămîne acum femeia aceea? copiii lui cum rămîn!? Aşa-i că sunt belea pe capetele noastre?! urmă el necăjit. Greu i-o fi fost să moară; dar ce sunt eu vinovat!? Ara eu mutră de om care aleargă să-i reguleze actele ca să-şi capete pensioara ce le-a rămas!? Gîfîi urcînd scările şi tot trebuie s-o fac, căci numai aşa pot să-mi iau banii.

— Multă alergătură nu e, întîmpinai eu.

— Aş! e încurcătură mare, grăi dînsul. Abia sunt acum vreo trei ani s-a cununat cu ea ca să-şi legitimeze copiii, şi ea nici nu are drept Ia pensiune, dar li se cuvine copiilor, şi-o scot dacă mai trăiesc. Ba li se mai cuvine şi ceva moştenire de la o mătuşă a lui şi nu mă las pînă ce nu li-o scot. Li-o scot dacă trăiesc.

Dacă trăieşte!?

Ca să trăiască, însă, omul trebuie să-şi păstreze sănătatea.

Cîteva zile-n urmă, însă, el iar zăcea, zbătîndu-se între moarte şi viață.

Nu era de astă dată vreo scrumbie dată la grătar ceea ce-1 răpusese, dar deduse peste nişte trandafiri

ce-ți luau vederile, iară trandafirii n-au nici o noimă fără de ardei şi fără de pelinaş.

Biata de văduvă, care numai în bunăvoința lui se mai răzăma, a alergat cuprinsă de spaimă la bolnav şi-a stat zi şi noapte la căpătîiul lui, căci e grozav lucru să fii bolnav şi să n-ai pe nimeni care să-ți steie la căpătîiul patului.

Linica, fetița, nu putea să rămîie singură acasă. Stetea şi dînsa cu mama ei, mai aducea un pahar de apă, mai purta papucii bolnavului, mai muta un scaun de ici pînă colo.

Mitică, băiatul, venea şi el cînd se-ntorcea de la şcoală şi făcea cîte-o treaba, căra un braț de lemne, aducea cîte ceva de la băcănie ori de la farmacie.

Lărgime era la casa lui Costea destulă pentru toți, iar de supărat nu-1 supărau, căci vorbeau pe şoptite, umblau în vîrful degetelor şi se uitau în ochii lui, ca să-i ghicească gîndurile.

într-una din zile văduva trecuse la bucătărie, ca să prepare un ceai de muşețel, şi Costea era singur cu Linica, fetița, care şedea într-un colț lingă uşă, unde nu putea s-o vadă.

— Fetițo, îi zise el încet, şezi colea pe **Bcaun,** la picio ele patului.

– l)e ce? întrebă copila.

— Ca să te vădi răspunse el.

— De ce sa mă vezi? întrebă iar dînsa.

— Fiindcă-mi eşti dragă, îi zise el.

Puiul de femeie se aşază pe scaun şi rămase uitîndu-se cu ochii ei mari în ochii lui obosiți.

Costea se uită cîtva timp la ea, apoi îi făcu semn sâ vie la dînsul.

îl treceau fiori reci şi ochii i se umeziră gîndindu-se a durerea de a muri cînd laşi în urma ta asemenea opil.

„Nu, îşi zise, să nu te însori. Copii să n-ai cînd ştii că poți să mori şi că pot să-ți moară, ceea ce e şi mai grozav."

El o mînglie apoi şi-o sărută cu sfială, parc-**ar** fi (âcînd un lucru neiertat, in vreme ce ea se alipi de dînsul.

Peste cîteva zile s-a înfiripat Costea şi iar a rămas în casa lui largă şi luminoasă singur, cum trăise toată viața lui.

Se simțea acum mai bine, dar îi era urît şi casa îi suna a pustiu.

„Bietul de Nădescu! îşi zicea din cînd în cînd. Ce grea trebuie să-i fi fost lui moartea!"

Peste vreo trei săptămîni a plecat, în urma stăruințelor lui Cleană, la Slănic, dar nu singur. Nu putea un om ca dînsul să se avînte în lume aşa singur: trebuia să fie cineva care îi poartă de grijă, îi cîntă la ureche, îi mîngîie vederea şi-i ține de urît. A luat-o dar şi pe Linica dimpreună cu mama ei, care îi ştia atît de bine toate tabieturile şi se uita la el ca la mîntuitorul ei şi-al copiilor ei.

Toamna, cînd l-am întîlnit iar, am rămas zăpăcit în fața lui.

Nu mai era, ce-i drept, ca odinioară, plin la trup, cu obrajii rotunji şi rumeni, dar ochii iar îi erau vioi, zîmbetul iar se ivise pe buzele lui, el iar se făcuse omul inimos de odinioară.

— Stai şi te uiți şi nu mai ştii ce să zici, grăi dînsul. M-am însurat; am intrat la stăpîn: aspră, dar bună stăpînire.

AMURG DE VIAȚĂ

Cîte sunt pe care le-ar voi omul în tinerețele lui, dar nu le poate, cîte pe care le-ar putea, dar nu le îndrăzneşte, cîte de care se teme, dar nu scapă 1?

Dar Emil nu împlinise încă al douăzeci şi doilea an din viața lui.

Se cutremurase în întreaga lui ființă cînd a vazut-o întîia oară, se cutremura de cîte ori o vedea şi ardea, cu toate aceste, de dorința de a o intîlni, ca s-o vadă şi iar s-o vadă, se simțea nemîngăiat c-o vede numai în treacăt şi pe furiş şi mult ar fi dat să se poată sătura o dată uitîndu-se la ea, fără ca dînsa s-o ştie aceasta şi fără ca alții să prindă de veste.

îl vedea însă şi dinsa pe el şi era-n privirea ei ceva ce-1 fulgera, încît îl cuprindeau amețelile, ba-1 vedeau adeseori şi alții şi se uitau zîmbind cu un fel de răutate diavolească Ia el, încît îi venea bietului să fugă, cuprins de ruşine şi de spaimă.

Nu doară c-ar fi fost afară din cale sfiicios, ca tinerii ce din nenorocire cresc fără ca sa vie în atingere cu fete de seama lor. Nu! Avea două surori, una mai mare şi alta mai mică decît dînsul, Ie era amîndurora ca un fel de păpuşă şi crescuse răsfățat de ele şi de prietenele lor; iar mama lui, văduvă, încă tînără, nu putea să-1 vadă fără ca sa-i iasă lacrămile-n ochi, căci băiat ca dînsa nu mai avea nimeni, şi deştept, şi cuminte, şi duios Ia fire, şi frumos, încît să ți-1 pui icoană-n părete, o adevărată podoabă a omenirii.

O! se cutremura şi ea cînd se gîndea c-o să vie, o zi ca ochii lui să se oprească perduți in alți ochi, şi adeseori se întreba cuprinsă de temeri: Cine oare, cine o să şi-1 ia-n stapînire!?

Avea însă Emil şi păcate.

Unul era că nu prea ştia ce să facă cu sine însuşi şi se apuca de toate şi se perdea uşor în orişice.

Mamă-sa şi surorile sale țineau să-nvețe şi el a cînta la pian. A şi învățat, dar în curînd a ajuns să fie stăpînit de gîndul că el e născut muzicant şi era greu să-1 mai iei de la pian.

Profesorul lui de muzică de la liceu îl încredința că are o voce minunată, care, cultivată, ar fi o adevărată comoară. Emil cînta deci toată ziua, acompaniindu-se la pian.

Profesorul de desen însă îl încredința că are mult talent pentru pictură şi nu avea nevoie să-i dea zor ca să se cultiveze: cînd lua o dată-n mînă penelul, Emil uita şi mîncare, şi somn, şi nu se mai astîmpăra pînă ce nu-şi fixa imaginile pe pînză.

Dar compozitiunile lui şcolare erau totdeauna cele mai bune şi nu mai încăpea nici o îndoială că el are, mai presus de toate, mari destoinicii literare. Lucru firesc: simțămîntul pentru frumos e acelaşi şi destoinicia de a-1 întrupa o are cine-I are în orişicare formă, şi vorba era numai să-şi cîştige şi îndemînătăcia tehnică fie-ntr-un fel, fie într-altul; Emil voia s-o aibă-n toate felurile.

Mama lui însă, care se gîndea la viața lui practică şi nu cunoştea muzică mai frumoasă decît cea ce-i suna-n ureche cînd îl auzea vorbind, ținea să-1 vadă advocat, care se impune şi prin înfățişarea lui de om, asupra căruia se opresc ochii tuturora.

Iar în fața mumei sale nu avea Emil voință: dac-ar fi sîngerat, tot ar fi făcut ceea ce dorea dinsa, căci mumă ca dînsul nu mai avea nimeni în lume.

S-a-nscris la Facultatea de drept, unde-şi urma studiile cu toată stăruința, dar făcea şi muzică, şi pictură, şi era hotărît să ieie în urmă licența şi în litere.

Cei trei ani pe care i-a petrecut la universitate s-au strecurat într-o singură răsuflare: n-avea Emil nici o clipă neîntrebuințată şi viața lui se desfăşura ca un vis mereu plăcut in toate amănuntele lui.

Acum deodată s-a izbit de realitatea aspră şi nu mai putea să facă nimic.

Mai avea şi un alt păcat.

Copil răsfăţat, el era deprins să le aibă toate de-a gata şi din plin, locuința largă, curată şi luminoasă, hrană bine aleasa, îmbrăcăminte potrivită cu starea lui şi toate nimicurile de care avea nevoie pentru ocupațiunile lui de multe feluri. Le şi avea, dar ştia că muma lui şi surorile lui îşi trăgeau de la gură, se strîmtorau şi sufereau multe neajunsuri pentru ca să i le poată da,

îl apăsa deci greu, îl strivea chiar cîteodată simțămîntul ca nu mai poate să-şi urmeze lucrarea ca mai înainte, că, dus mereu cu gîndul la copila pe care-a intîlnit-o într-un ceas rău în calea lui, s-apucă ici de una, colo de alta şi nu mai e în stare să scoată nimic la capăt.

I se-ntunecase oare-cum deodată lumea, îşi pierduse cărarea vieții şi nu mai ştia încotro să apuce, îşi făcea grele mustrări pentru pornirea ce, ivită năpraznic în sufletul lui, îl înstrăina de muma şi de surorile lui, care acum îi stăteau oarecum în cale, se simțea om pierdut, incapabil de a-şi mai face carieră, şi, cu toate acestea, lipsea de la cursuri ori întrerupea orişice lucrare şi umbla buimac cînd îşi închipuia c-ar putea s-o întîlneasca.

„Ce-ai ajuns? ce te faci!?" îşi zicea el din cînd în cînd şi o ură oarbă îl cuprindea, dar nu şi în fața ei.

Dar Alma, copila, era nevinovată şi jertfă a propriei sale neştiințe.

Ea nu se speria, nu se cutremura, dar sălta cuprinsă de o tainică bucurie cînd îl vedea şi era totdeauna gata să se arunce cu ochii închişi şi cu încredere nemărginită în brațele lui.

Emil era om smead, de o statură ceva mai mult decît mijlocie, cam plăpînd şi legănat în mersul lui, cu obrajii supți, dar fragezi şi rumeni, şi cu nişte mari ochi verzi sub o frunte rotundă. Ceea ce însă mai mult ieşea la iveală în înfăţişarea lui era tăietura fină a nasului şi buzele subțiri şi pornite mereu spre un zimbet oarecum duios. Cînd au început să-i mijească barba şi mustața, muma lui şi surorile amîndouă erau cuprinse de îngrijare. Nu mai era copil, cum se deprinseseră a şi-l gîndi, începea a nu mai fi numai al lor, şi le era parcă-l pierd. El se rădea dar şi-şi purta părul cam creț, ceva mai lung, deşi nu tocmai pînă-n umeri, încît părea mai mult băietan decît om tînăr.

„Ce obraznic!"* şi-a zis Alma cînd ochii lor s-au întîlnit întîia oară. Nimeni încă nu se uitase cu atîta îndrăzneală la dînsa.

Mama ei însă, care o-nsoțea, s-a uitat, s-a uitat înapoi, ca să-l mai vadă o dată, căci ei nu i se părea obraznic, ci uimit, şi mumele se simt măgulite cînd oameni care le plac se uită mai stăruitor la fiicele lor.

„Stranie simfoniei" şi-a zis Emil.

Dac-ar fi fost s-o judece după regulele estetice pe care le învățase el de prin cărți, ea era un fel de pocitanie lipsită de măsură.

O fetişcană de vreo cincisprezece ani, îmbrăcată de sus pînă jos în alb, cu rochia scurtă, parcă prea scurtă, şi de o simplitate oarecum aspră, şi, cu toate aceste, după mişcările ei, neastîmpărată şi zglobie. înaltă şi subțire, parcă lungă şi mlădiată ca o şerpoaică, bălană, de tot bălană, cu fața plină şi lungăreață, parcă prea lungă, cu ochi albaştri, cu gura mică, parcă prea mică, cu păr bogat, mătăsos, lins pe frunte şi adunat în coade mari şi făcute colac în creştet, încît capul îi părea prea mare, ea nu păşea, mergînd, ca altă lume, ci se avînta oarecum în săltate, ca cocorul pornit spre zbor.

Era ceva neisprăvit fata aceasta, numai, un început de femeie; natura e însă nesăcată în formele ei, totdeauna originală în combinațiunile ei şi pusese atîta armonie în înfăţişarea ei, încît te cuprindea jalea cînd te gîndeai că e numai în treacăt aşa şi că n-o să şi rămîie cum e.

Emil dorea s-o mai vadă, ca să se dumirească de ce anume o vede cum i se pare, şi mult ar fi dat s-o poată vedea în toată tihna, stînd el însuşi ascuns, ceea ce era cu putinţă numai dacă şi-o fixa nu numai în-gînd, ci totodată şi pe pînză.

Văzînd-o cu caietul de note, nu se mai îndoia că dînsa ia lecţiuni de muzică. Cînd, unde şi cu cine, aceasta nu ţinea el s-o ştie; îi era destul că n-are decît să stea la pindă pentru ca s-o vadă iar, fie cînd se-duce,, fie cînd se-ntoarce, fie şi la dus, şi 1-a-ntors.

A şi stat la pîndă, aşa, ca din întîmplare.

Alma, cînd ochii lor s-au întilnit a doua oară, n-a mai zis că e obraznic, ci a trecut cu obrajii aprinşi înainte, ca prin dogoreala unui foc mistuitor.

Ar fi vrut acum şi ea să-1 poată vedea stînd ascunsă; o cuprindea şi pe dînsa jalea cînd se gîndea că el n-o să rămîie cum e.

De! se schimbă toate şi mereu să prefac în lumea aceasta.

Cam aşa sau pornit lucrurile, şi pornite o dată, ele se desfăşurau repede şi din ce în ce mai năvalnic.

Se zice că dihorul, ajuns noaptea sub găinile ce dorm pe căpriori, se uită cu atîta nesaţ la ele, încît toate cad ameţite în faţa lui. Cam aşa cad în amurgul vieţii băiat şi fata, unul spre altul.

El ţinea s-o vadă cum vezi o operă de arta, de pe care vrei să iei o copie, ca din întîmplare, în treacăt şi cu multă discreţiune, şi era foarte supărat că nu putea s-o găsească singură, ci fie cu muma ei, fie înso-ţită de o servitoare.

Ea-1 căuta mereu cu ochii, tresărea cînd îl zărea şi era încă mai supărată că nu poate să fie singură.

El îşi risipea timpul stînd la pîndă, dîndu-şi silinţa să-i facă portretul, gîndindu-se la dînsa, şi se întreba mereu: „Ce-ar zice mama şi surorile mele, ce-ar zice dac-ar şti în ce stare am ajuns!?"

Ea şi-1 vedea mereu în faţa şi nu mai avea alt gînd decît să scape odată şi singură, să fugă de ai săi şi să se ascundă cu el.

A venit în cele din urmă şi asta.

Emil,'cînd a văzut-o singură, a-nceput să tremure, îi părea că mama lui, mama ei şi surorile lui aleargă care dincotro, cuprinse de spaimă, şi strigă: „Ce vrei să faci? unde o să ajungi I? ce-o să se aleagă de tine şi de ea!? Fugi! nenorocitule, fugi!"

Cum sa fugă insă şi unde!? Cum să poată scăpa de sine însuşi, cînd nemiloasa poruncă a firii îl mina înainte, ca s-o urmărească, şi-1 ţintuia cînd ea s-a oprit uitîndu-se îndrăzneaţă în ochii lui şi aşteptînd ca el să-i zică ceva.

El n-avea însă nimic de zis: stetea cuprins de strimtoare, ca omul ce se pomeneşte pe neaşteptate unde n-a voit s-ajungă.

— D-ta ce vrei cu mine? îi zise ea în cele din urmă. De ce mă urmăreşti?

— Aşa numai, răspunse el, pentru plăcerea mea. Mă ocup, domnişoară, cînd n-am altă treabă, cu pictura şi am încercat să-ţi fac portretul.

— Portretul meu!? exclamă ea, pusă pe rîs. Dar d-ta nici nu mă cunoşti. Eu sunt o deşirată şi-o furtunatică, cum zice mama,'şi le fac toate valvîrtej: cum ai putea să-mi faci portretul cînd nu mă ştii şi aşa!?

Lui Emil îi plăcea fata încă mai mult.

— L-am făcut, grăi dînsul, pentru mulţumirea mea, aşa cum mi te gindeam.

— Mult aş da să-1 pot vedea, întîmpină dînsa.

— Un lucru cam greu, îi răspunse el, zîmbind.

— Şi de ce adecă greul? îi răspunse ea zîmbind. Nu cumva' crezi că eu nu-ndrăznesc să mă duc la d-ta? Greu a fost să scap; acum însă, după ce am ajuns să ies singură, fac tot ceea ce vreau. O să se mîhnească mama şi-o să-i treacă, o să mă certe şi o să mă ierte. Mă duc fără de nici o grijă cînd ştiu că n-am nici un gind rău şi nici nu e nimic rău în ceea ce fac.

Lui Emil iar îi părea că-i striga cineva la ureche: „Fugi, nenorocitule!"

Să vie dinsa, aşa singură, la el: ce-ar zice lumea care-i vede, şi ce-ar urma mai departe!?

— Nu e, domnişoară, nimic rău, grăi dînsul aşezat; d-ta însă ai plecat, dacă nu mă-nşel, cu notele mu-

zicale la o lecțiune: cum ai putea să nu te duci unde ai plecat!?

Alma se uită lung şi răzvrătită la el.

Nu cumva dînsul voia să fie mai cuminte decît ea, să-i dea îndrumări, să i se facă stăpîn şi-o refuza? asta o umilea!

— Nu te speria, domnule, că n-am să dau năvală, îi zise ea. Nu țin să-ți admir opera, dar te rog să mă laşi şi d-ta în pace şi să nu mi te mai ații în cale, că lumea ne vede şi ne ia la ochi.

Grăindu-le acestea, ea-i întoarse spatele şi-şi urmă drumul, tot avîntîndu-se-n săltate ca cocorul pornit spre zbor.

Emil rămase uluit în urma ei: acum se simțea el umilit, un băiat prost, care se poticneşte la cel dintîi pas hotărit.

— Nici n-am să-ți mai ies în cale! grăi dînsul în cele din urmă, apoi se-ntoarse buimac acasă.

O! ce prost era portretul! Parcă o păpuşă de lemn, în care nu era nici urmă de viață. Unde era neastîmpărul şi mlădierea, unde firea cea îndrăzneață şi năvălnicia şi pornirea îndărătnică!?

El îşi lua penelul şi-ncepu să-i tragă ici o dungă, colo o umbră, dincolo o creață, pentru ca s-o scoată cumva aşa cum o văzuse-n clipa cînd i-a-ntors spatele, iară noaptea s-a zbătut în culcuş, ziua următoare tot i-a ieşit plin de căință în cale şi se simțea nemîngăiat că dînsa nu mai era singură.

Acum n-ar mai fi zis că nu-i sade bine să nu meargă unde a plecat. Era cuprins de simțămîntul că e pornit spre peire, dar mergea cu ochii încbişi înainte.

Peste cîteva zile dînsa iar a potrivit lucrurile aşa ca să scape, şi acum s-a dus cu paşi grăbiți la el.

— Ha-ha-ha! izbucni dînsa cînd îşi văzu portretul. M-ai făcut frumoasă, dar nu vezi d-ta că aceasta e o mumie egipteană 1? Unde s-a mai pomenit portret îmbrăcat de sus pînă jos în alb!? Nu vezi că jacheta e largă şi acopere toate formele?

— Aşa erai, domnişoară, cînd te-am văzut, şi atît de frumoasă'cum eşti nu poate nimeni să te facă.

Tocmai această modestie a înfățişării e cea ce fură ochii.

— Să mă ierți, întîmpină ea, scoțindu-şi jacheta, ca să-şi arate bustul. Aşa cred că vine mai bine: nu faci modelul hainei ca-n revistele de modă.

Şi lui îi mai plăcea aşa în bluza puțin cam decoltată, ba i-ar fi plăcut încă mai mult dacă şi-ar fi scos şi bluza, ceea ce dînsa ar fi fost în stare să facă în fața pictorului. Erau însă numai ei amîndoi, şi el începu să tremure cînd se apropie de dînsa ca să-i ajute a-şi pune iar jacheta.

— Ai multă dreptate, domnişoară, îi zise, dar eu țin să mi-1 păstrez aşa cum e. Aş face însă altul, dacă ai voi să-mi stai din cînd în cînd cîte cinci minute, aşa, cînd te duci la lecțiune ori cînd te-ntorci acasă.

– Da, grăi dînsa înviorată şi-i întinse mîna. Ar fi pentru ziua mamii o surpriză minunată. Cinci minute, şi zece, chiar un sfert de ceas, mai mult insă nu, căci d-ta ştii că am să mă duc unde am plecat şi țiu să nu mi-o mai spui d-ta.

– N-am zis-o cu răutate, domnişoară, întîmpină el şi se plecă, cum era deprins de acasă, să îi sărute mîna, cerînd iertare.

Avea însă şi ea deprinderile ei de acasă.

— Ştiu, îi răspunse, dar eu tot eram foarte mîhnită.

Trăgîndu-şi apoi mîna, se alipi, cum era deprinsă de acasă, de umărul lui, încît era peste putință ca el să n-o cuprinză cu brațul şi să nu-i sărute obrazul. Lucrul acesta venea oarecum de la sine şi-ar fi fost un fel de brutalitate dacă nu l-ar fi făcut.

— D-ta rămîi şi eu mă duc singură, îi şopti ea depărtîndu-se. Mîne ori poimîne vin.

Seara, tîrziu, Emil se plimba neastîmpărat prin casă.

„Mine ori poimîne vin", îi zisese ea.

Şi ce are să urmeze după-aceea? Unde o să ajungă lucrurile? Ce se alege de el şi de ea?

Era o nenorocire fără de seamăn! Biata lui de mumă şi sărmanele lui de surori! Şi mama ei!?

Strivit în cele din urmă de simţămîntul grelei *sale-*răspunderi, el se aşeză la masă, luă pană şi hîrtie,. apoi începu să scrie şi să rupă ce-a scris şi iar să scrie; şi să rupă.

în zadar! în această lume mereu zbuciumată vieţuirea liniştită, curată şi senină nu e cu putinţă decît văzută-n gînd.

Cum s-o spună el aceasta ca s-o înţeleagă şi cei ce-n-o simt ei înşişi prin sinel?

„O să-mi rămîie din toate o amintire[1] plăcută",, îşi zise în sfîrşit şi scrise.

„Mamă dragă,

Eu plec mine de aici. Nu mă mai întreba de ce, căci nu-mi este iertat să-ţi spun. Să fii încredinţată că o fac pentru binele meu şi din dragoste pentru voi. îmi voi urma studiile aiurea, de unde vă voi scrie îndată după sosirea mea.

Vă îmbrăţişez cu drag,
Emil"

[1] în text: ***reamintire.***

OAIA RĂTĂCITA
— Povestire de Crăciun —

Băiet vioi, sprinten şi isteţ, el era în şcoala primară totdeauna între premianţi; după ce am trecut însă în gimnaziu, a rămas în coada clasei. Se făcuse leneş, lipsea adeseori de la lecţiuni, arareori se-ntîmpla să-şi facă temele şi de obicei nu-şi prepara materia, îl iubeam, cu toate acestea, noi, colegii lui, pentrucă era afectuos, ştia o mulţime de drăcii, de care făceam haz, şi avea totdeauna gologani, pe care-i împărţea cu noi.

Era de sine înţeles că adeseori pedepsit, în clasa a doua a fost chiar eliminat pe timp de o lună, iar din clasa a treia a dispărut pe la mijlocul anului. Se zicea c-a fugit de i s-a pierdut urma.

Anul următor am trecut de la Ploieşti la liceul „Sf. Sava" de la Bucureşti şi l-am întîlnit în cîteva rînduri vînzind ziare pe la berării şi prin restaurante. Era jerpelit, încît îmi era greu să stau de vorbă cu el. Mi sa plîns o dată, de două ori că o duce rău de tot şi i-am dat cînd o băncuţă, cînd cîte un leu.

Apoi nici nu l-am. mai văzut, nici nu am mai auzit vorbindu-se de el, încît l-am uitat cum uiţi pe oamenii cu care ai din întîmplare legături trecătoare.

După vreo patruzeci de ani am fost mutat de la Galaţi la Bucureşti şi-mi căutam locuinţă prin partea despre Filaret a oraşului, ca să fiu aproape de Vamă.

Aveam şapte copii, dintre care cel mai mare abia de curînd se-nscrisese la universitate, mai ţineam şi pe soacră-mea şi trebuia sa trăiesc din leafă de 420 lei, căci avere nu moştenisem şi zestre nu luasem.

Numai cu un fel de frică intram dar în casele care puteau să mă încapă, iar nevastă-mea îşi făcea socoteală că îi trebuie loc pentru zece paturi, bucătărie bună şi sufragerie largă şi mă ducea mereu unde nu era pentru mine.

„Fac economie la toate celelalte, zicea dînsa, ca să am o casa în care stau bucuros şi nu mă simt mereu strimtorată."

Am şi găsit una, asupra căreia i s-au oprit şi ochii, şi inima, şi gîndul: cinci odăi luminoase, un iatac bun lingă bucătărie, curticică potrivită, apă-n curte, canal...

— Păcat că nu e introdusă apa-n bucătărie, grai nevastă-mea.

— O introduc — răspunse proprietarul, un om ce mi se părea un fel de neguțător mai înstărit — numai casa să vă convie.

— Dacă-mi convine? graii eu, zîmbind cu oarecare mâhnire. N-o să îmi convie însă chiria.

El se uită lung şi cu oarecare sfială la mine.

— Chiria nu v-am spus-o încă, întîmpină el. Nu vă supărați dacă vă întreb de numele d-voastră.

îi spusei numele meu.

— Acelaşi care a făcut gimnaziul la Ploieşti şi a trecut apoi la liceul „Sf. Sava"? urmă el, cuprins de-o învederată înduioşare.

Mă uitai lung la el, dar nu-1 cunoşteam.

— Cîtă chirie ați fi dispus să dați? stărui dînsul.

— O mie patru, cel mult o mie şase sute, îi răspunsei.

— Să fie o mie cinci sute, îmi zise el, întinzîndu-mi mîna. Atîta trebuie să dai pentru mulțumirea doamnei şi vă introduc şi apa în bucătărie, şi gazul în casa întreagă.

Am rămas zăpăcit.

După poziţiunea în care se afla casa şi după cele ce văzusem, chiria trebuia să fie de cel puțin două mii cinci sute.

El se apropie de mine, îmi luă amîndouâ mîinele şi mi se uită cu ochii umezi în faţă.

— Uită-te la mine, îmi zise. Nu mă mai cunoşti, nu-ţi mai aduci aminte de Chiriță, ştrengarul de la Ploieşti, căruia îi dădeai gologani cînd alerga cu ziare pe stradele Bucureştilor!?

îl cunoşteam acum, şi dacă nu mi-ar fi fost greu de situaţiunea în care mă aflam în faţa lui, aş fi sărit să-1 îmbrăţişez.

Era o veche şi de mult uitată datorie de dragoste, pe care ţinea să mi-o achite şi nu puteam să refuz.

— Bine, dar cum ai ajuns tu aici? îl întrebai două zile în urmă, cînd steteam la el acasă noi amîndoi la un pahar de vin.

– O, prin multe am trecut, răspunse el, şi mult am trebui să stăm ca să ţi le spun toate. Ţi-e destul să-ţi spun că scăparea mea a fost o groaznică nenoror cire.

îţi vei fi aducînd, poate, aminte că era lapoviţă pe lâ începutul lunei februarie, cînd ne-am întîlnit cea din urmă dată. Puţin timp în urmă am aflat că tatăl meu, care era casier, a fost osindit la şase ani de zile temniţă şi mumă-mea a rămas cu cele trei surori ale mele în cea mai mare mizerie. Am alergat la Ploieşti, dar nu le-am găsit acolo. Se mutaseră la Urlaţi, unde viaţa e mai ieftină şi scăpau şi de sub ochii lumei.

înţelegeam acum lacrimile pe care le vărsa mama, nervozitatea tatălui meu, rostul deselor pedepse prin care el mă făcuse să fug în lume şi mă ştiam mai nemernic decît viermele ce se zbate-n murdării. Ca să pot agonisi ceva pentru mama şi pentru surorile mele, am intrat fochist la o moară cu aburi, unde luam douăzeci de lei pe săptămînă, şi, deprins o dată cu mizeria, trăiam cu mămăligă şi cu ceapă ca să le pot da cît mai mult celor de acasă.

Peste vară am ieşit cu două maşini la treierat şi pe una o conduceam eu, sub supravegherea şefului meu, un boem beţiv. Aşa am ajuns mecanic din ce în ce mai priceput, încît patru ani în urmă luam la o fabrică din Ploieşti cincizeci de lei pe săptămînă.

Tot n-aş fi ajuns însă unde mă vezi dacă n-ar mai fi intervenit şi-o altă întîmplare care a dat vieţei mele o nouă îndrumare.

Era o iarnă blinda, şi Crăciunul cădea pe luni. Sîmbăta pe-nserate. după ce ni s-au făcut plăţile, am cumpărat in mare graba fel de fel de mărunţişuri, ca să le fac celor de acasă mai plăcută sărbătoarea, intre altele şi mezeluri, făină pentru cozonaci, stafide, migdale, nuci şi altele. Ţineam să plec cît mai curînd, ca să-i rămîie mamei timp pentru pregătire, şi pe la şase mi-am legat pachetul bine în spinare şi am plecat în voie bună.

Deşi se pornise un vînt cam aspru, nu mă îndoiam c-am sa sosesc înainte de miezul nopţii acasă. După ce am ieşit insa în cimp deschis, am rămas pe gînduri. A început să fulguie. Crivăţul mă bătea din ce în ce mai înteţit în faţă, iar peste vreun ceas viscolea, încît nu mai era parcă chip să răzbesc înainte, îmi venea să-mi arunc sarcina din spinare şi numai cu anevoia mai eram în stare să ţin drumul, tot mai mult perdut sub zăpadă.

„întoarce-te", îmi şoptia parcă un glas. Era însă peste putinţă s-o fac aceasta după ce le plănuisem toate atît de frumos şi-mi închipuisem atît de viu bucuria pe care o vor simţi mama şi surorile mele cînd voi sosi acasă.

Nici nu eram apoi om nedeprins a înfrunta nevoi şi primejdii. Din ce în ce mai des dam însă ici în şanţul de la marginea şoselei, ici în vreun troian adunat de viscol şi gerul tot mai mult mă răzbea şi-mi înţepenea Încheieturile. Iară jur împrejur era pustiu şi întuneric, încît nu vedeam nici trei paşi înaintea mea şi mergeam mai mult cu ochi închişi şi pipăind drumul cu băţul, pe care abia-1 mai ţineam în mîna amorţită de frig.

Era tîrziu cînd am dat peste o cabrioletă răsturnată în şanţ. Calul stetea rebegit la marginea drumului şi nu mai voia cu nici un chip să tragă, iar stăpînul, un domn de vreo cincizeci de ani, înalt şi cam şubred, stetea şi el deznădăjduit şi nu mai ştia ce să facă.

Nu ştiu ce va fi simţit el cînd m-a văzut; eu însă am alergat la el ca la mîntuitorul meu, căci e mare lucru să nu te vezi singur în asemenea împrejurări.

Eram acum doi şi puteam să ne ajutăm unul pe altul.

Deşi cunoşteam bine drumul pe care în timp de cîţiva'ani l-am bătut de atîtea ori, îmi era peste putinţă să-mi dau seamă unde mă aflam. Ştiam însă că la stînga e dealul cu viile şi că trebuie să fie undeva prin apropiere vreo cramă ca să ne adăpostim, căci nici înainte, nici înapoi nu mai puteam să mergem.

Am desprins dar calul, l-am luat de căpăstru şi am pornit-o la deal aşa, la un noroc. Am şi găsit o cramă, pe care eu, mecanic priceput, am deschis-o.

N-am durmit, se înţelege, toată noaptea, dar eram adăpostiţi şi am avut timp să ne spunem unul altuia păsurile şi să ne legăm pe toată viaţa.

D. Sihăiescu avea-n partea locului o cărămidărie. M-a luat mai-nainte ajutor, apoi tovarăş şi-n cele din urmă ginere, şi toată viaţa ni-am reamintit cu lacrămile în ochi şi' noaptea petrecută împreună, şi bucuria cu care am fost primiţi ziua următoare eu de ai mei şi el de ai lui, ziua de Crăciun, pe care am sărbătorit-o cu mama şi cu surorile mele la casa Iui, luminată da zorile unei noi vieţi.

O LIPITOARE

— *O* să-şi găsească şi el naşul, zise unul.

— Aş! întîmpinau alţii. Pe acela nu-1 înşală nimeni!

Nici că s-ar fi putut lăuda cineva că 1-a-nşelat vreodată, şi mulţi erau cei ce-n strîmtorările lor avuseră daraveri cu dînsul.

Om îndesat, nu gras, ci gros, făptură de bivol, cu picioarele afară din cale scurte şi subţiri, cu capul chiar şi pentru un uriaş prea mare, cu faţa lată şi colţuroasă, cu barba şi cu mustaţa ici-colea cîte un fir roşcat, cu ochii mărunţi, înfundaţi în cap şi lipsiţi şi de gene şi de sprîncene, el nu se putea ivi nicăiri fără ca ochii tuturora să se oprească asupra lui.

Pe deasupra-1 mai chema şi Muflea.

Nu-1 durea însă pe el capul nici de oameni, nici de părerile lor, căci ştia mai bine decît orişicine ce preţuieşte.

O fi luat, nu-i vorba, ceva cheag de la părinţii lui, care aveau cîrciumă-n gura Oborului, dar starea şi-a făcut-o din vrednicia lui de om care ştie să umble jerpelit şi să rabde de foame şi la frig ca să poată pune-n fiecare zi cîte ceva la o parte. Ge fel de altă mulţumire ar mai fi putut să aibă-n viaţă un om ca dînsul, care era osîndit sa trăiască singur pe lume!?

în tinereţele lui, cînd era funcţionar la Vama, împrumuta mai pe unul, mai pe altul, totdeauna cu cîte puţin, pe termin scurt şi cu camătă mică, cel mult două la sută.

în urmă s-a făcut expeditor şi se avînta şi-n daraveri mai mari, dar totdeauna sigure.

La virsta de patruzeci de ani a-nceput să cumpere case, dar numai de la datornici de ai lui şi numai dacă da de chilipir, tot pe acolo prin preajma Oborului, unde se simţea acasă.

Una din casele lui mai frumoase se afla-n Podul Tîrgului-de-Afară, mai spre Sf. Gheorghe. Jos erau două prăvălii cu destulă lărgime, iar deasupra lor un apartament de şapte încăperi, dintre care el rezervase două pentru sine, ca să aibă unde să doarmă, căci ziua şi-o petrecea prin cafenele, căutînd oameni ajunşi în strîmtorare, ori pe Ia tribunal.

Una din cele doua prăvălii era închiriată de un oarecare Bartuş, negutător de mărunţişuri, a căruia soţie, cocoana Mila, avea-n dosnl prăvăliei un atelier de albituri. Bartuş era un fel de neamţ, om foarte cumsecade, care plătea regulat chiria, ţinea la curăţenie şi-şi păstra bine prăvălia şi locuinţa. Cocoana Mila însă, o moldoveancă de la Galaţi, ii făcea lui Muflea multă supărare. Lasă că-i plăcea să trăiască mereu în pui, în curcani şi-n gîşte grase şi să-şi aducă sticlele de vin in coşuri, dar se mai şi gătea, ba-şi gătea şi cei patru copii, de ai fi crezut că ea stăpîneşte tot ceea ce Muflea adunase în viaţa lui de om cumpătat.

Nu-i vorba, le şedea bine, dar omul are să se gindească şi la ziua de mîine, şi-n fiecare zi-şi punea d-l Muflea de gînd să-i zică: „Mai stîmpără-te, cocoană, mai pune-ţi frîu!"

Nu era el însă om ca să ţie piept c-o femeie ca dînsa.

Avea drăcoaica nişte ochi şi nişte dinţi şi-un gît, ba mai avea şi multe altele de-ţi pierea graiul cînd începea dînsa să vorbească.

Şi-apoi ce-1 privea, la urma urmelor, pe el, dacă cbiria-i venea regulat şi casa era ţinută-n stare bună!?

După ciţiva ani Bartuş a început să tinjească. I-o fi venit de Ia stomac, de la inima, de la rinichi, de la plămini, o fi avut ceva-n singe, destul că era mai mult bolnav decît sănătos. Nu mai mergea acum nici pră-

vălia, nici atelierul cocoanei ca mai-nainte, şi cocoana Mila a-nceput să-şi pună de nevoie frîu, ca să-şi poată plăti chiria, căci Muflea nu era om care ține seamă de asemenea lucruri.

Rămasă, în sfîrşit, femeie de treizeci şi patru de ani, văduvă cu patru copii, cu două cîştiuri neplătite şi cu prăvălia aproape goală, tot nu i-a rămas decît să-i cadă lui Muflea-n genunchi la picioare.

îi şedea bine şi-mbrăcată-n negru, avea şi acum ochii, dinții, gîtul şi celelalte, ştia şi acum să se lingușească ca o pisică, dar Muflea-şi avea rînduielele lui şi stetea buştean nemişcat. Se căia acum că nu putea să-i zică: „Nu ți-am spus eu, cocoană!? De ce n-ai 'ascultat de mine!!"

A-ncercat-o ea şi cu lacrimile, şi cu linguşirile, ar fi fost în stare să-i sară de gît şi să-1 sărute, dar el una ştia: că nu-i rămîne decît să vîndă şi marfa din prăvălie, şi mobila din casă, ca să-şi scoată chiria, dimpreună cu carnetele de-ntîrziere.

Ce să-i facă dac-a risipit cînd ar fi putut să adune!?

— Bine — grăi dînsa, în cele din urmă, resignată — dar să nu mă iei răpede, ca să vînd lucrurile de pomană.

Asta o-nțelegea şi el, căci era interesul lui să scoată cît de mult din vînzare şi să nu rămîie cumva în pagubă.

— Să-mi dai, răspunse dar, toate condicile, ca să văd cum stați, şi n-ai să mai cheltuieşti de aici înainte fără de voia mea. M-ai înțeles!?

Ea se pleacă cu toată umilința.

Două zile de-a rîndul n-a mai mers apoi Muflea la cafenea, ci a tot sucit şi învîrtit condicile şi-a făcut socoteli, zicîndu-şi cînd: „Hml", cind: „De!", cînd „Apoi dai" Abia acum vede el că aducea cîştig bun şi prăvălia şi atelierul cînd era sănătos răposatul.

— Nu merge, cucoană îi zise dar văduvei ziua a treia, după ce se dumerise — nu merge cum ne-am înțeles. Eu am dat bani frumoşi pe casa mea şi nu pot să mă-nvoiesc să-i strici rostul ținînd prăvălia goală. Să munceşti la atelier şi să cheltuieşti cu măsură, căci ai copii, iar acum să-mi dai poliță pentru opt mii de lei, trei mii chiria şi cinci mii ca să mai cumpărăm marfă, ca să fie plină prăvălia, adaogă el suspinînd din greu.

Cum să nu suspine cînd întîia oară dedea bani pe termen lung?

– Şi să ştii, urmă el îndîrjit, că eu am să port socotelile şi că nu mai iai decît ceea ce-ți dau eu cîtă vreme nu-mi voi fi scos banii şi carnetele. Am să viu toate serile să iau socoteala şi de la prăvălie şi de la atelier, şi vai de sufletul celui ce va-ncerca să mă înşele pe mine.

Nu-i rămînea cucoanei Milei nici acum decît să se supună.

Ce perdea adică dacă bătrînul acesta ursuz îi purta socotelile şi-i ținea de scurt pe vinzătorii din prăvălie!?

Lucrurile au venit însă mai rău de cum şi le gîndise ea.

Om bănuitor şi prepuielnic, care se teme şi de umbra lui ca nu cumva să-1 pungăşească, Muflea nu venea numai serile, ca să ieie socoteala, ci stătea toată ziua-n prăvălie, ca să-şi păzească avutul. Se făcuse nu numai tovarăş, ci chiar stăpîn pe toate, încît nu mai putea răsufla nimeni fără de voia lui, şi cocoana Mila era cuprinsă mereu de simțămîntul că i s-a dat roabă.

Aşa își ziceau atît vecinii, cit şi cei ce umblau fie-n prăvălie, fie-n atelier, ba mai ziceau unii şi altele.

Biata de văduvă, rămasă cu patru copii şi rău încurcată!

La multe-1 împing pe om nevoile mari.

Pînă chiar şi copiii, cu care nu era Muflea aspru, erau deprinşi cu gîndul că acum locul tatălui lor îl ține omul gras şi cu capul mare, care stă ziua întreagă în prăvălie.

– „Şi adecă de ce nu!?" își zicea cîteodată cocoana Mila. Afară din cale de bătrîn nu era, de vre-o cincizeci de ani, şi dacă era cam pocit, avea calități sufleteşti şi parcă ținea la copii. Ce nu face o mamă pentru copiii eil?

Mare ruşine i-ar fi căzut insă pe cap dacă el ar fi simțit că dînsa umblă şi cu asemenea gînduri. îi

rîdea inima cînd o vedea voioasă şi se bucura că şi-o are prin apropiere, dar niciodată-n viața lui n-a **foBt** atît de prost ca să creadă că poate o femeie ca dînsa să aibă cîtuşi de puțină tragere de inimă pentru un **om** ca dînsul, iar averea nu şi-o adunase ca alții s-o risipească bătîndu-şi prin dos joc de el.

„Nu! — îşi zicea — din banii mei nu cumpără nimeni nici glşte grase, nici sticle de vin, nici pălării şi manşoane, nici scule prețioase."

El avea să reguleze prăvălia ca să-şi poată scoate banii şi să ridice valoarea casei. Atît şi mai mult nu j

Alta era copiii, pe care îi sămuia cu cinele. Pe ei îi credea, căci nu se sfia să-i spună că e urît, dar alergau după el, ii dedeau semne de iubire şi se bucurau cînd îi mîngîia.

Cu deosebire aproape îi era de suflet Milita, fată trecută acum de doisprezece ani, o pisică linguşitoare ca mama ei. Niciodată ea nu pleca la şcoală fără ca să treacă pe la el, iar cînd se-ntorcea, îi săruta mîna de om bătrîn ca să stoarcă de la el o mîngîiere discretă.

într-una din zile, certîndu-se Milita la şcoală cu una dintre colegele ei, aceasta i-a aruncat vorbele: „Tatăl tău e un monstrul"

Milita nu i-a răspuns nimic, dar a sărit la ea şi i-a zgiriat obrajii amîndoi.

Fiind pedepsită pentru aceasta, s-a întors mai tîrziu decît de obicei acasă şi 1-a găsit pe bătrîn singur în contor, şezînd la fereastră.

Era-n amurg afară şi-ntunerec în contor.

El o mîngîia ca alte dați, atingîndu-i obrazul cu palma.

Ea ii luă mîna şi-o săruta, apoi se alipi de dînsul şi începu să plîngă.

— Ce este? întrebă el mirat.

— M-a pedepsit doamna directoare, răspunse ea, înecată de pîîns.

— De ce?

— M-am certat cu o fată şi-am zgîrîiat-o.

— De ce te-ai certat? stărui dînsul.

Milita se uităn fața lui, apoi dete din cap.

— Nu se poate spune 1 E o mizerabilă! Nu mă mai duc la şcoală! strigă ea, apoi [îi] cuprinse gîtul cu amîndouă brațele şi începu să plîngă cu hohot.

Bătrînului îi venea să fugă, căci îi năvăleau şi lui lacrimile în ochi. Răpus de o pornire omenească, el o ridică-n brațe şi-i sărută fruntea, apoi o depărta de la sine cu un fel de spaimă.

— Vrei tu, îi zise cu sfială, să fii fata mea, ca să am şi eu pe cineva-n lumea aceasta!? N-are să-ți fie scîrba de mine!?

— Nu! niciodată! strigă ea şi-1 sărută ca pe repausatul ei tată.

El se ridică şi o duse la mama ei.

Eu le-am aflat aceste cinci ani în urma de la prietenul meu inginerul Mierleanu, fericitul soț al Miliței.

— Milita, a adăugat el, nu s-a mai dus la şcoală, ci a plecat cu soacră-mea la Iaşi, unde a rămas într-un internat. N-a mai stat însă nici bătrînul în prăvălie, ci a început iar să-şi petrecă zilele prin cafenele şi să vie numai serile. A regulat însă situațiunea soacrei mele, i-a făcut Miliței — din veniturile prăvăliei — zestre, ba i-a cumpărat, drept dar de nuntă, chiar din banii săi, o pereche de cercei, şi ne ține de scurt, încît toți ne uităm în ochii lui. Nu e zi dată de Dumnezeu fără ca să treacă, aşa, pentru cinci minute, pe la noi, iar duminicile luăm masa împreună, şi totdeauna aduce cîte ceva, o cutie de sardele, ceva icre tescuite, trei portocale, pentru fiecare cîte una. „O să vedeți voi — ne zice cîteodată — ce-o să fie cînd voi muri."

ZILE POSOMORITE

„Ei, şi!? îşi zise Cojanu mai mult nepăsător decît cuprins de amărăciune. E largă lumea şi rămîne într-însa loc şi pentru un om ca mine. Se apropie iarna şi n-am, dacă nu-mi rămîne alta, decît să tai lemne pentru ca 8-0 duc de azi pe mline."

Om de şasezeci de ani aproape, sleit de puteri şi plăpînd, mult nu mai avea să poarte sarcina vieții şi totuna îi era cum o s-o ducă pînă la apropiatul ei sfîrşit.

„Mă duc!" îşi zicea şi azi şi mîne, fără ca să aibă vreun gînd hotărît unde anume are să se ducă.

Are şi toamna tîrzie fermecele ei, care înviorează chiar şi pe cel mai amărît suflet şi ține-n el dorul de a mai trăi o zi şi încă una.

Albastrul cerului e mai limpede cînd nopțile sunt senine şi stelele sunt mai multe, mai mari şi mai scînteietoare decît vara, iară luna îşi revarsă mai dinplin lumina.

In crepătul zorilor de zi ceața se-ntinde, ce-i drept, de-a lungul văilor umede, se ridică din ce în ce mai deasă peste țarini, peste livezi şi peste păduri spre culmile dealurilor şi le acopere-n cele din urmă toate, încît vederea nu mai străbate prin ea; soarele biruitor insă încetul cu încetul o sfărâmă şi-o risipeşte, şi toate rîd acoperite de rouă strălucitoare după ce iar se-nsenineazǎ cerul.

Nu mai răsună cîntecele păsărilor prin cringuri, nu mai blzîie roiurile de gîngănii prin aer şi o tristeță liniştită ne cuprinde clnd vedem lungile fişii de păiengeniş legănindu-ee prin văzduh şi călcăm pe frunzele scuturate de cea mai uşoară adiere, dar lumina dulce şi căldura blinda a soarelui şi liniştea sărbătorească a toate ne stlrneşte în suflet îndemnul de a trăi şi de a ne duce departe şi tot mai departe aşa-n lumea largă.

Inima mi şe-nchide însă cînd soarele nu iese biruitor şi ceața stăruie, se adună-n ori cenuşii şi se porneşte-n cele din urmă ploaia măruntă care se cerne şi mereu se cerne ca printr-o sită deasă şi, izbită de un vint din ce în ce mai subțire şi mai aspru, răzbeşte la piele şi pătrunde pînă la măduva oaselor. Nu e, cum se zice, să nu-ți scoți cinele din casă, dar te moi de ți se urăsc zilele vieții.

Cojanu plecase de Ia Piteşti spre Găieşti cu nădejdea că soarele va ieşi şi dedata aceasta biruitor şi-şi urma drumul de-a lungul şoselei ici băltoase, colo pline de noroi, uitîndu-se mereu spre dealurile de la stînga lui. Se şi ridica din cînd în cînd ceața, dar peste puțin iar se-ntunecau toate, vîntul se-ntețea şi ploaia se cernea încă mai deasă.

îmbrăcat în haine de vară, nedormit şi nemîncat, el tremura din clnd în cînd ca scuturat de friguri, dar îşi încorda puterile şi mergea mai repede înainte ca să se-ncălzească.

S-ar fi oprit la vreunul dintre hanurile ce-i cădeau în drum, ca să mai răsufle, dar n-avea nici un ban şi ținea să nu fie luat drept cerşetor el, care fusese timp de şaptesprezece ani învățător şi-i plăcea să se laude că are cinci copii, căpătuiți fiecare din vrednicia sa.

Ploaia se cernea Insă mereu, vîntul i-o izbea-n față, şi, udat leoarcă şi rebegit, el era din ce in ce mai amărît că nu e între cei cinci copii ai săi nici unul la care s-ar putea adăposti.

Unul dintre băieți, cel mai tînăr, era azi ici, mîine colo, telegrafist la Căile Ferate, iar altul se reangajase ca sergent-major: Ia acesta n-avea ce să caute..

Gel mai mare, Învățător și el, o ducea destul de bine și-și agonisise oarecare stare.

Acestuia putea să-i fie de ajutor și-n gospodărie, și-n ale școlii. A și trăit timp de mai mulți ani la casa lui și ar fi putut **Bă** rămlie toată viața dacă n-ar fi fost la mijloc nenorocita de beție, pe urma căreia-și perduse și locul de învățător.

Păcatul lui nu era însă în adevăr beția în sine, căci el bea și mai puțin, și mai rar decit alții care o duceau cu toate aceste înainte.

Ceea ce i-a stricat viața era țîfna pe care băutura o scotea-n el la iveală.

Era destul sa bea un pahar, două pentru ca băutura să i se urce la cap și să-i dezlege limba de nu mai scăpa nimeni de gura lui cea rea.

Alții cîntă, se-nduioșează ori sunt bărțăgoși după ce beau; el își ridica țanțoș capul și se socotea mai presus de toți muritorii.

„Eil și ce-i dacă beaul? zicea. Păcat e, aceasta n-o tăgăduiesc, dar dintr-al meu beau, mințile nu mi le pierd și nu suferă nimeni pe urma beției mele. Voi însă aveți păcate mai urite, pe urma cărora sufer mulți. Credeți că nu le știu 1?"

Nu mai rămînea apoi pînă la vodă și pînă Ia vlădica nimeni nejudecat de dînsul, iar cei mai mari au și păcate mari, care n-au să fie date pe față.

Aceasta era ceea ce-1 făcea tuturora urgisit.

Fiul său și nora sa îi treceau cu vederea păcatul dar vecinii și copiii din școală-1 luau în răspăr cînd îi cicălea, ba-1 batjocoreau și nepoții săi, doi draci de băieți și un scarloi de fată, iar aceasta-i făcea viața din ce în ce mai nesuferită.

Nu 1-a alungat nimeni de la casă, nu i-a zis nimeni să plece, ba-1 rugau cu toții să rămiie; cînd i-a venit însă țîfna, a certat pe fiul sau și pe noră-sa că nu știu să-și crească copiii și-i îndrumează a-și bate joc de bătrînețe, apoi a plecat la cea mai mare dintre fiicele sale, care trăia la Pitești, unde se măritase după un pantofar.

Și aici ar fi putut Cojanu să petreacă zilele ce-i mai rămîneau.

N-a rămas insă decît o vară.

Era om de treabă ginerele lui și meșteșugar priceput, dar, neavînd capital, nu putea să ție concurența nici cu marfa de fabrică, nici cu pantofarii mai înstăriți, și tocmai brățară de aur nu era pentru dînsul meșteșugul.

Nevoit a se strîmtora în două odăițe, dintre care una și prăvălie, și atelier, el lucra, mai mult cîrpaci decît pantofar, cu o calfă și doi ucenici. Muncind însă întins și țiindu-le toate de scurt, el răzbea, și cei cinci copii ai lui erau cu obrajii rumeni și totdeauna curați și bine îngrijiți, iar în blidul din care mănîncă zece mai găsește și al unsprezecelea ceva.

Greutățile se iveau numai serile, cînd copiii, răzbiți de somn, începeau să mîrîie și se punea-ntrebarea care unde se culcă.

Cît timp au ținut zilele de vară, își făcea fiecare culcușul pe apucate, mai ici, mai colo, fie sub șopron, fie-n pridvor, fie la aer, sub cerul înstelat. După ce nopțile s-au mai răcit, însă, tată, mamă și copii se-ndesuiau unii peste alții-n odăița din dosul prăvăliei, calfa și ucenicii se cuibăreau în atelier, iar Cojanu se uita-mprejurul său, cuprins de simțimîntul că nu prea rămîne-n casă loc și pentru el.

„Unde-o fi și cum o fii" își zicea nepăsător și mulțumit cu orișice. Cînd bea însă cîte un pahar și-i venea țîfna, el începea să se certe mai întîi cu fiică-sa, apoi și cu ginere-său.

Mai avea el o fată, cea mai mică și odinioară lui cea mai dragă, la casa căreia era lărgime destulă și pentru mai mulți, dar de ea nu voiau să știe nici el, nici ceilalți copii ai lui.

Nu! rușinea pe care li-o făcuse nu puteau nici s-o uite, nici s-o ierte.

Măritată după un administrator de moșie, ea se încurcase cu stăpînul soțului său și trăise timp de Cîțiva ani ca o ticăloasă pe care toți o arată cu degetul.

S-au divorțat în urmă, ce-i drept, amîndoi și s-au cununat, dar pentru ei tot ticăloasă a rămas, și lui Cojanu, care atît de adeseori se lăuda că unul singur

îi este p&catul, nu putea să-i treacă prin minte de a-**i** mai trece pragul **caBei.**

Tot mai bine era să-şi petreacă nopţile dormind azi într-un colţ, mîine într-altul,

Nu era însă numai el strîmtorat, iar strîmtoarea-1 moaie pe om şi-I face îngăduitor.

Luptîndu-se cu multe nevoi, ginere-său se gîndea adeseaori la cumnata lui, acum femeie bogată, şi-o socotea din ce In ce mai mult cuminte decît rivăloasă. Iar nevasta se dă după bărbatul ei. De ce adică să-şi urgisească sora mai mică!? de ce să nu-şi spună păsurile I?

De Sf. Dumitru pantofarul şi-a-nchiriat o prăvălie mai mare, fn dosul căreia se aflau nu numai două odăiţe, ci şi un ietăcel făcut parcă dinadins pentru un om bătrîn, ba şi-au cumpărat şi material **şi**-au mai Învoit două calfe.

Mai ales după ce bea cîte un păhărel Cojanu era destul de deşteptat că să-şi deie seama că banii pentru toate astea nu pot să-i aibă decît de la ticăloasa aceea care [se] linguşeşte pe lingă sora şi pe lingă cumnatul *ei* ca s-o ierte şi-1 treceau năduşelile gîndindu-se că tocmai cel mai ticălos dintre copiii săi a ajuns la cea mai bună stare ca să-i poată momi şi pe ceilalţi.

«Uite — îşi zicea — aşa se-mbărbătează, se-ntinde şi se face stăpînă ticăloşia!"

Nu! el nu putea să steie la casa ginerelui **Bău,** care-1 ţinea din mila cumnatei lui ticăloşite.

Ploaia se cernea insă înainte, vîntul i-o izbea-n obrajii veştejiţi, toate încheieturile îi erau înţepenite, şi el nu ştia unde o să-şi pună capul azi şi mîne.

„Ei! şi ce adecă mi se poate-ntîmpla!?" îşi zise el, despreţuit de sine însuşi.

Dacă-1 picnea vreun junghi şi cădea istovit în drum, ori se prăpădea ca vai de el, ori îl ridicau trecătorii şi-1 duceau la vreun spital.

Scăparea era şi una şi alta pentru un om ca dînsul care nu mai avea nici un rost în lume, nu mai era bun de nimic, nu mai putea să-i fie nimănui de vreun folos, un nemernic înfumurat care li s-a făcut tuturora

urgisit şi nici măcar cu copiii săi nu mai e-n stare să trăiască-n pace.

Apucînd de Ia Găieşti drumul Bucureştilor, el s-a apropiat de calea ferată.

A-nceput acum să cadă printre stropii mărunţi şi cîte un fulg de zăpadă.

Un tren venea din depărtare spre dînsul.

Răpus de amărăciune şi acîrbit de viaţă, el o luă oarecum orbiş spre linia ferată. îl împingea parcă ceva ori[1] cineva să se arunce-n faţa locomotivei.

El s-a oprit însă.

De ce **b-o** facă?

Ar fi rîs toată lumea de dînsul ori I-ar fi luat drept un smintit: prea li-ar fi făcut pe plac celor ce-1 socoteau lipsit de bun-simţ pentru că-i judeca după păcatele lor.

N-ar fi înţeles nimeni de ce a plecat de la casa fiului său, de ce n-a rămas la casa fiicei sale, nici mai ales de ce nu se du*e la cealaltă fiică, pe care o găsea căită şi gata de a-i face toate voile.

Aceasta n-ar fi putut s-o spună nici el dacă l-ar fi luat cineva cu pripa: de unde **b-o** poată şti alţii, care te socotesc fericit clnd te văd sătul, bine-mbrăcat şi bine adăpostiţi?

Dai ar fi voit să moară, dar nu aşa, prosteşte, ci istovit de foame, de sete şi de frig, adormind fără ca să se mai deştepte, ori răpus de boală grea, care te şi stinge cînd te picneşte, căzînd la margine de drum ori sub vreun gard, ca să umple de fiori pe cei ce se-mpedecă de leşul lui.

Deşi dar fulgii de zăpadă erau din ce în ce mai deşi, el îşi mergea drumul înainte, şi noaptea l-ar fi prins tot mergînd dac-ar fi fost chinuit numai de oboseală şi de frig şi muncit numai de gînduri negre.

Mai era însă-n el şi ceva mai tare decît dinsul, setea din ce în ce mai neastlmpărată, din ce în ce mai viul slmţimlnt că e destul să tragă o duşcă pentru ca să se-ncălzească, să nu mai simtă nici dureri, nici oboseală şi toate să i se-nsenineze. Cuprins de sim-

[1] Iu text: **orice.**

ţămîntul acesta, îi tremurau bărbiile, li tremurau mînile, carnea-i tremura ca piftiile pe trup şi ochii i se-mpăingeneau, căutînd lihnit ceea ce-i lipsea.

Se mai stăpînea cînd era tînăr, dar acum, îmbătrînit şi sleit de puteri, n-avea-n el destulă virtute şi nu mai ţinea să nu fie luat drept cerşitor, era-n stare să fure, să-nşele, să prade, ba chiar să şi omoare ca să-şi poată potoli focul mistuitor.

S-ar fi dus acum şi la fiica sa cea ticăloşită, dacă ea ar fi fost prin apropiere, şi i-ar fi rîs în faţă şi s-ar fi linguşit pe lingă ea ca un cîne flămînd şi nici nu-i mai socotea vina tot atîta de mare ca alte **daţi.**

Fiică-sa era însă fie la moşie, fie la Bucureşti, unde de obicei îşi petrecea iarna.

II

Cine le ţine şi cine-ar putea să le ţie socoteala oamenilor care la Bucureşti, mai ales în preajma Oborului, prin Dealul Spirii, prin împregiurimile Gării de Nord şi spre Vitan, o duc nici ei singuri nu ar putea să ştie cum, de azi pe mînel?

Pierdut printre aceştia a întrat Cojanu din ce în ce mai adînc în iarnă, azi îndîrjit ca cinele flămînd, mîne muiat şi duios la fire, de cele mai multe ori ameţit de băutură, sfătos şi cicălitor, lăudăros şi cu capul ridicat, dar niciodată un biet ca să-1 ridici din drum.

Cînd i se limpezea capul, să căia de cele ce vorbise ori făcuse-n fumul beţiei, le vedea toate posomorit şi nu mai putea să-nţeleagă de ce adecă mai trăieşte şi el pe lume. Nu trecea însă mult şi iar începeau să-i tremure bărbiile şi mînile şi carnea pe trup, iar se-nduioşa şi le dădea dreptate celor ce apucă ce pot şi cum pot ca să aibă destul pe azi şi să nu poarte grija zilei de mîne. Cel mai cuminte dintre copiii lui îi era acum fata de la Bucureşti. S-a şi dus s-o caute, i-a găsit casa şi a dat în cîteva rînduri tîrcoale pe sub ferestrele ei. Ii era însă greu să între, ba cîteodată-1

cuprindea simţimîntul că la moarte grea se duce dacă-i trece pragul.

Iarna era însă din ce în ce mai aspră, viaţa i Be făcea din ce în ce mai grea şi nu mai era vorba dacă el vrea ori nu.

Dînsa era, la urma urmelor, o biată de femeie slabă şi amăgită, şi el s-a dus într-o zi cînd îl ştia pe amăgitorul ei dus de acasă.

Ea a izbucnit în hohote de pllns cînd 1-a văzut în faţa ei.

Plîngea de ruşine şi de căinţă şi de durere că-1 vede-n starea în care se afla, dar plîngea şi de bucurie că dînsul s-a-ndurat, in sfîrşit, s-o ierte şi să vie la dînsa.

– Tu, care le judeci toate cu dreptate, i-a zis, ştii mai bine decît orişicine că e-n orişicare om ceva mai tare decit dînsul şi-1 răpune.

— Da, este, i-a răspuns el, uitlndu-se ca-n aiurire la ea. Jertfa păcatului său suntem fiecare din noi.

S-a spălat apoi Cojanu, s-a premenit, s-a schimbat la faţă şi-ntreaga casă s-a luminat ca-n zi de mare sărbătoare, iar amăgitorul era cel mai cumsecade dintre toţi oamenii cînd s-a întors acasă.

Aşa ar fi şi rămas lucrurile dacă n-ar fi fost adevărat că e-n fiecare om ceva «mai tare decît el, care-1 răpune.

— Da 1 — a zis el după ce primul pahar i-a dezlegat limba –r păcatul e, orişicare ar fi el, nemilos şi nu te iartă, ci te răpune, tocmai de aceea însă n-are nici el să fie iertat. XJitaţi-vă la mine, a urmat după al doilea pahar. Ruşine, **Bcirbă** vi-e să mă vedeţi la masa voastră mîncînd şi bînd după ce atîta timp v-am urgisit şi n-am avut pentru voi decît vorbă de osîndă şi de ocară. Nu cumva dragostea m-a adus!? Nu cumva aş spune adevărul, dac-aş zice că v-am iertat!? Crivăţul care urlă afară, foamea şi setea, păcatele mele m-au muiat şi m-au făcut făţarnic. Nu! nu mă iert pe mine însumi pentru păcatul meu mai mic; cum aş putea să vă iert pe voi!? Nu se poate! Ce s-ar alege de fiii şi de nepoţii noştri dacă, iertîndu-ne unii pe alţii, i-am îndruma să facă şi ei fie ca mine, fie ca

voi!! Nu-i milă, nu-i, iertare, nu-i! Nu ne dă mina s-o mărturisim, dar ticălos şi vrednic de dispreț vă sunt vouă eu, care umblu, om fără de căpătîi, îmbrăcat în zdrențe şi mă tîrăsc ca un nemernic cerşind un pahar de băutură, şi încă mai ticăloşi şi mai vrednici de dispreț îmi sunteți mie voi, care, răpuşi de cea mai urîtă patimă, v-ați bătut joc de rînduielile omeneşti şi v-ați înhăitat ca dobitoacele şi ca fiarele!

Zadarnice au rămas toate silințele de a-1 potoli, căci el nu mai era în toate mințile şi amarul adunat în sufletul lui trebuia neapărat să-şi facă vînt.

După al treilea pahar s-a ridicat de la masă, a scuipat şi a plecat ca luat de iele la goană.

Nici că l-au mai văzut apoi.

Afară gerul era aspru şi viscolea parcă s-ar fi apropiat sfîrşitul lumii, dar el se ducea mereu înainte, fără ca să ştie unde, ca alte dați, ca totdeauna.

O căință strivitoare 1-a cuprins apoi după ce i s-a limpezit capul ți şi-a dat seamă, despre cele ce făcuse şi vorbise.

„Cît o să mai ție aceasta!? îşi zicea el. Mai eşti tu omî? Mai trăieşti tu şi cu sufletul!? Un stîrv încă neputrezit te-ai făcut şi te tîreşti de ici pînă colo, bătîndu-ți joc de ființa omenească."

Aveau dreptate copiii care-1 luau în bătaie de joc; aveau dreptate ucenicii care nu-i lăsau nici un colț să-şi facă culcuş; dreptate aveau toți cei ce-1 huiduiau ori fugeau de dînsul.

Pe-nserate el umbla buimăcit şi cu pas şovăitor prin Impregiurimile acum pustii ale bălții de la Tei. Acolo i-au şi găsit rămăşițele putrezite primăvara viitoare, clnd 8-au topit troienii de zăpadă sub care i se stinsese viața.

Şi nimeni n-a mai putut să spuie cine a fost el şi cum a ajuns acolo.

COCONITA

5/iS ***ianuarie 1912***

„Uf! grăi cocoana Profira, nevasta lui nenea Hariton, brutarul din gura Oborului. Mare pacoste sînt şi copiii ăştia pe capul omului!"

Ne-ntorceam de Ia Olăneşti, unde petrecuserăm vara, şi ca să mai scădem din cheltuielile de drum, am luat pînă la Rîmnic trăsura-n tovărăşie, plătind eu o parte, iară dînşii două părți din chirie. Era lucru de sine înțeles că nu numără şi cei doi copii ai lor, un băiat de vreo trei ani şi o fetiță trecută de 6 ani. De! pentru copii chiar nici pe calea ferată nu se scoate bilet. Cînd a venit însă rîndul să ne urcăm în trăsură, copiii au sărit — moț — cei dinții pe scară.

Ce să le facil?

Cocoana Profira o dată cu capul nu s-ar fi învoit ca fata, care era fată, sa se urce pe capră şi să şadă ca o slujnică lîngă birjar. Băiețelul nu putea nici el să şadă pe capră, căci era prea mic şi te pomeneai că la vreun hop se răstoarnă ca un motolog între cai. Iar dacă-1 puneai pe scăunaş, te pomeneai cu el la vreo cotitură între roate.

Ca să curm discuțiunea, m-am urcat eu pe capră.

Cum rămineau însă ceilalți!?

După multă chibzuială, nenea Hariton s-a aşezat lîngă nevastă-sa, fetița a luat loe pe scăuneş, aşa, mai Ia mijloc, între picioarele părinților săi, ca nu cumva

să se răstoarne la vreo cotitură, iar pe băiat 1-a luat nenea Hariton în brațe.

Brutar în puterea cuvîntului, insă, nenea Hariton era om bine hrănit, gras şi pîntecos. El gîfîia şi lăsat de capul lui, darmite cînd avea să mai poarte-n brațe un măgădău neastîmpărat, care se cuibărea mereu şi se învîrtea cînd la dreapta, cînd la stînga.

Avea cocoana Profira de ce să zică: „Uf 1"

„Dar pe drum, de Ia Bucureşti la Rîmnic, cîte nădu-şeli m-au trecut! adaugă nenea Hariton. „Era, dom-nule, o-nghesuială de nu mai ştiai unde să-i pui şi te apucă paraponul."

Cu chiu, însă, şi cu vai am sosit întregi şi sănătoşi la Rîmnic.

Aici alte-ncurcături.

După toate cele suferite, nenea Hariton ținea să scoată bilete şi pentru copii, iară cocoana ținea să-1 convingă că pentru băiețaş n-are voie să ceară bilet, iar fata, deşi trecută de şase ani, e mai mică decît ca să se poată vedea că e trecută de cinci ani.

„Ulliu!" zicea însă nenea Hariton cînd se gîndea la-ndesuiala, pe care avea s-o găsească în trenul ce venea de la Călimăneşti şi de la Căciulata şi avea să mai treacă şi pe la Govora.

Era sătul de plăcerea de a-şi ținea ghioganul în brațe dacă nu voia să stea în picioare.

— Am — n-am, mică — nemică, a-ntîmpinat dar, de spetit n-o să mă spetesc dacă port biletele-n buzunar.

Vai de sufletul Iui!

S-a nimerit să găsim la capătul unuia dintre va-goane un compartiment cu opt locuri, dintre care unul singur era ocupat de un domn, care şedea ursuz în colț.

— E i ! grăi cucoana Profira ca-nțepata de viespe. Aveai nevoie să-ți arunci banii pe fereastră!?

Nenea Hariton înghiți un nod.

Vedea şi el că nu avea nevoie şi-i părea rău de cei cîțiva leuşori, dar nu-1 ierta firea s-o şi mărturisească aceasta.

— Stăi! — zise dar — c-o să vezi, [ce-]are să fie de la Govora înainte.

Cocoana Profira-şi puse frîu.

La Govora însă nu s-a mai urcat nimeni în com-partimentul nostru.

— Te mai încăpățînezi şi acum!? şopti cocoana Profira. Tot nu recunoşti c-ai făcut o prostie!?

El dete îndîrjit din cap şi — ea cătrănită, el încă-pățînat — au dus-o tot drumul in ciondrăneală.

în acelaşi timp copiii, văzîndu se în lărgime, se mutau mereu de ici pînă colo, se duceau cînd unul, cînd altul la fereastră, se urcau pe bănci, se hîrjoneau, încît domnul cel ursuz mereu bufnea şi se-ncrunta.

Gîfîia nenea Hariton, deşi se afla în mare lărgime şi nu mai avea nevoie de a-şi purta odorul în brațe.

La Drăgăşani, în sfîrşit, se schimbară lucrurile. Ne pomenirăm cu un vistavoi cam nepeptănat, care aduse-n compartimentul nostru mai întîi două geamantane pîntecoase, apoi trei cutii de pălării, un pachet cu de ale mîncării, două păpuşi, două cercuri şi un coşuleț. Peste puțin se urcară o dădacă cu copilul în brațe şi cu legăturica de scutece-n mînă. După ea se urcară doi copii mai măricei, o fetiță de vreo cinci şi un băiat de vreo şapte ani, cu un cățăluş în brațe, în sfîrşit, intră in compartiment şi coconita, o femeie de vreo treizeci de ani, gătită, sulemenită, parfumată şi cu un mare buchet de flori în mînă.

Nenea Hariton se uită cu aer triumfător la cocoana Profira.

— Ce mai zici acum, cocoană!? o întrebă el.

— Săraca de ea! îi răspunse cocoana Profira. Atît de tînără şi trei pe capul ei.

Domnul cel ursuz se uită şi el încruntat cînd la cățăluş, cînd la cei patru copii, cînd la al cincelea, care făcea gură-n brațele dădacei, cînd la hodoroagele cele multe.

Unde să-ncapă atîta lume şi atîta calabalîcl?

Nu mai era însă scăpare, căci locomotiva se puse-se-n mişcare chiar în clipa cînd s-a urcat coconita.

Ce să-i faci! Nevoile călătoriei!

Mai erau două locuri libere: unul 1-a luat coconita, în celalalt s-a aşezat dădaca cu copilul. Vistavoiul a luat cățăluşul in brațe şi putea să steie-n picioare. Ce

faci însă cu cei doi copii şi cu cele trei cutii de pălării, care nu mai încăpeau deasupra geamantanelor!?

Era numai prea firească supărarea coconiţii, care, viind prea tîrziu, a găsit cele mai bune locuri ocupate de nişte oameni care-i miroseau a mitocani. Pe cînd cei doi copii ai lui nenea Hariton se răsfăţau în toată lărgimea, copiii ei, copii de locotenent, erau nevoiţi să steie-n picioare, căci pe genunche nu putea să-i ieie, iar lîngă dînsa nu-ncăpeau.

Se uita dar, biata de ea, cu coada ochiului şi cam de sus în jos mai la nenea Hariton, mai la cocoana, mai la cei doi copii, mai la mine şi la omul cel ursuz, tot oameni lipsiţi de bună-creştere, care nu ştiu că-n asemenea împrejurări au să se deie la o parte, ca să facă loc pentru alţii, şi le dedea copiilor săi zor în franţuzeşte mai cu *„Restes tranquille!,* mai cu *„Viens ici!,* mai cu *„Ma chere!,* mai cu *„Notre petit!".* Nu-i rămînea însă decît să-şi ţie copiii-n picioare, unul lîngă ea, iar celălalt lîngă dădacă.

Drumul era însă lung şi răbdarea ei era scurtă.

Ea se uită-n cele din urmă tristă la copiii lui nenea Hariton.

— Copiii aceştia au bilete? întreabă înţepată, acum pe româneşte.

Nenea Hariton îşi ridică capul cu un fel de mîndrie mitocănească. Era mulţumit de-ar fi fost în stare s-o sărute şi-i aruncă cocoanei Profirei o căutătură piezişă.

— Vor fi avînd, nu vor fi avînd, răspunse el, la strîmtoare oamenii se ajută cum pot. Copiii sînt subţiri şi-ncap şi doi pe un loc.

El îşi luă apoi băietul şi-1 trecu lingă fată, ca să facă loc pentru odraslele viitorului căpitan.

Domnul cel ursuz zîmbi oarecum pe rînjite, iar cocoana Profira-şi întoarse cătrănita capul.

Auzi d-ta, să plăteşti biletul şi să dai locul unei ţifnoase!

Asta era culmea!

Nu-i rămînea însă decît să-şi înghită necazul, căci acum şi aici, în faţa mofturoasei aceleia, nu putea să se certe cu el.

MINERVA

Prietenul meu Costea

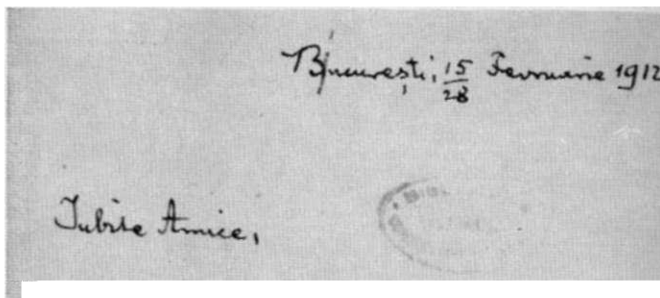
Pagină din ziarul *Minerea* (nr. 79 din 5 martie 1909) cu nuvela *Prietenul meu Costea*

Coperta revistei *Ramuri* şi începutul nuvelei *Amurg de viaţă* la prima apariţie (nr. 10 din 15 mai 1909)

Frontispiciul ziarului; *Deşteptarea* din Bra^şov (nr. 9 din, 1/14 martie 1912) şi începutul nuvelei *Coconita,* apărută în nr. 1(5/18 ian.) 1912

Bucureşti, 15/28 Fevruarie 1912

Iubite Amice,

începutul scrisorii lui Slavici călre Eugen Brole din 15/28 februarie 1912 în care se referă la nuvela *Sacşi* petec

Era cald, era zăduf, era-ndesuială-năbuşitoare şi mai era şi catran în suflete cînd a trecut, în sfîrşit, conductorul prin vagon.

— Domnule conductor, grăi coconita cu glas piţigăiat. Aici e-ndesuială nesuferită.

— Văd şi eu, dar n-am ce să fac, răspunse conductorul. Sînt locuri în clasa fi], sînt în clasa III, dar în clasa II e pretutindenea plin. Un loc aş putea să găsesc mai ici, mai colo, dar d-voastră sînteţi mulţi şi nu voiţi să vă despărţiţi.

— Nu-i aşa, nenişorule, grăi domnul cel ursuz. Rînduială are să fie şi d-ta eşti pus aici ca s-o faci. Căţăluşul n-are ce să caute aici. Geamantanele sint prea mari şi au să fie date la bagagiu, ca să rămîie loc pentru cutii. Copiii care n-au bilete au să fie ţinuţi în braţe. Ia fă d-ta rînduială şi-o să vezi că e loc destul şi n-are să ne steie nici d-sa, vistavoiul, proţap în cale.

Ce-ar fi putut conductorul să facă Ii*

O vedea pe coconita că schimbă feţe, scapără schiţei din ochi şi-şi şterge sudorile de pe frunte, dar nu-i rămînea decît să-şi facă datoria.

Era o adevărată catastrofă.

Cocoana Profira sări-n picioare.

— Scoate biletele copiilor! îi zise ea soţului său. Noi nu sîntem dintre cei ce umblă după chilipir. Dac-am dat banii pe ele, n-avem nevoie să ne strîmtorăm.

Dînd apoi la o parte pe copiii coconitei, 11 aşeză pe băiet la locul lui.

— Aşa, urmă, şedeţi, maică, fiecare la locul său.

Nenea Hariton se răsfăţa încîntat de sine însuşi, iar coconita se făcu mititică, de tot mititea.

Nu scosese bilete pentru copii, iar vistavoiul n-avea decît jumătate de bilet pentru clasa III.

Plătea bucuros şi biletele pentru copii, şi taxa pentru bagagiu, şi tot i se mai cerea, dar cu cocoana Profira în acelaşi compartiment nu mai putea să rămîie."

— Ei, ce mai zici acum, soro dragai? îi grăi nenea Hariton soţiei sale după ce rămaseră iar singuri.

SAC ŞI PETEC

1

E urît simțămîntul de a fi ajuns fată bătrînă; Sanda-şi purta însă cei douăzeci şi opt de ani cu un fel de mîndrie, căci ştia toată lumea că n-ar fi avut decît să voiască pentru ca să fie încă de mult măritată.

Frumoasă, ce-i drept, nu se socotea, căci oglinda-i spunea-n fiecare zi că e cam cîrnă şi fața plină de borconele, dar nu-mplinise încă virsta de şasesprezece ani cînd d-l Ciolman, care era văduv şi-o avea numai pe dînsa, i-a zidit la loc larg o mare şi frumoasă casă de zestre, iar celelalte erau de sine înțelese. Dedeau deci tîrcoale pețitoarele pe la băcănia lui Ciolman, iar pețitorii, unul ieşea şi altul întră, azi un doctor şi mîne un inginer, poimîne un advocat, un judecător, tot oameni aleşi pe care ar fi voit d-l Ciolman să-i aibă gineri ca să între alăturea cu ei în lume. Băcan însă şi totodată şi văduv, d-l Ciolman nu ținea casă deschisă şi nu umbla nici la serate, nici la baluri. Sanda crescuse dar hîrgionindu-se ca un scarloi cu băieții din prăvălie, iar acum, după ce d-l Ciolman se mutase-n casa cea nouă, dinsa-şi petrecea viața cu cele două femei din casă, o babă bătrînă, soția vizitiului, şi o fetişcană, o nepoată a acestora. Pețitorii îi erau dar toți oameni străini, şi unul îi părea prea pomădat, altul prea mofturos, iar altul prea înțepat ori prea închipuit. Se sfia biata de fată şi se temea, ca nu cumva să se-ncurce şi s-o pată ca multe altele.

Mai era apoi la mijloc şi nenorocita acea de casă, care era mobilată cu mult lux şi avea-n fundul curții grajd pentru cai şi şopron pentru trăsură şi era pusă în mijlocul unei grădini.

Gel ce are asemenea casă trebuie să mai aibă şi pungă plină, ca să plătească slugi şi s-o ție-n stare bună. Om cu bun simț practic, d-l Ciolman o-nțelegea şi el aceasta şi era gata să mai deie şi ceva pe deasupra. „Orişicît de bune ar fi icrele, zicea el, ai să torni şi untdelemn şi să storci o lămîie peste ele."

El insă nu numai era om strîns la pungă, ci mai umbla şi cu gindul de a se căsători din nou după ce-şi va fi măritat fata; se tînguia dar, ca să scape cît se poate de ieftin.

Pe Sanda o trecea răcorile cînd afla care dintre pețitori cît cere.

Jignită şi azi, şi mîne şi din ce în ce mai adînc de simțămîntul că pețitorii nu pe dinsa vor s-o aibă, ci la zestrea ei rîvnesc, ea-şi ridica-n cele din urmă răzvrătită capul şi se făcea neapropiată.

Baba era încîntată cînd o vedea femeie cu inimă de bărbat.

Numai ea ştia cîte bătăi a mîncat de la bărbatul ei, un bețivan jurat, şi-n gîndul ei nu se putea prostie mai mare decît să se mărite o fată care are din ce să trăiască-n toată lărgimea. Asemenea prostii nu să iartă decît fiind făcute din mare slăbiciune.

„De ce s-o fac, zicea şi Sanda, dacă nici nevoie n-am, nici inima nu-mi dă brinci!?"

Se simțea foarte bine în starea in care se afla. Nu-i vorbă, aşa, cîteodată, mai ales serile, i se ura, dar i se şi făcea oarecum negru înaintea ochilor cînd se gîndea că măritată ar avea stăpîn cu fel de fel de toane şi ar trebui să se gătească, să deschidă salonul, în care acum numai pe ici, pe colo intra, să primească şi să-ntoarcă vizita, să deie mese, să între în vîrtejul lumii.

„Nul — îşi zicea din ce în ce mai îndîrjită — pe mine n-au să mă prostească!"

Orişicît de zorit ar fi fost dar d-l Ciolman şi orişicît de largă şi-ar fi deschis el punga, anii treceau unul

după altul ți Sanda, necum să se deie pe brazdă, să tăcea din ce In ce mai încăpățînată, încît vecinele au început în cele din urmă să scoată vorba că e cam țicnită şi să-i plîngă d-**lui** Ciolman de milă.

Intr-una din zile, Râducu, unul dintre oamenii **Băi** de încredere, **1**-a rugat să-**i** fie nun surorii sale, pe care o mărită cu un şef de gară.

îl ştia pe Naie de vreo optsprezece ani acum. Era băiețan clnd, după multe milogeli ale mumei lui, o văduvă cu casă grea, **1**-a luat in prăvălie, şi de atunci îl vedea-n fiecare **zi** de dimineața pînă seara: acum se uita, cu toate aceste, la el cu ochi mari, parcă nu l-ar mai fi văzut in viața Iui.

— Bine, li zise, dar eu îți ştiu sora fată mică.

– Mică a şi fost, răspunse Răducu, dar acum e pe-aci, pe-aci de douăzeci de ani.

— Şi ți-o ia şeful şi fără de zestre?

—-Aş! grăi Răducu zîmbind. Una ca asta nu se pomeneşte. Storc şi eu de unde pot şi-i fac o zestre de zece mii de lei, li dau ale casei şi-**i** mai şi ridic nunta.

D-**1** Ciolman îl măsură din creştet pînă-h câlcîie. Ținea la el fiindcă era potolit, harnic şi cinstit, un fel de topor de oase al casei, acum însă vedea In el pe omul care s-a-nvredriicit să-şi mărite sora, fată de abia nouăsprezece ani, şi-i era oarecum ruşine să i se uite-n ochi.

— Da, zise, o sâ-**i** ținem cununa. Cum să nu **i**-o ținem!? Tu ştii însă că eu nu simt singur, adaugă peste puțin. Să te duci şi s-o rogi şi pe Sanda.

Răducu-şi trase capul Sn umeri, parc-ar fi ridicat cineva ciomagul asupra lui.

— Dacă-**i** spui d-ta, întîmpină, e mai mult decît dac-o rog eu.

D-1 Ciolman dete din cap.

– Să te duci, Iți zic, stărui dînsul. E mai bine aşa. Cu femeia ai să umbli frumuşel. Să te duci şi s-o rogi ca să mă roage ea pe mine. Aşa să faci dacă vrei ca lucrurile să iasă bine. M-ai Înțeleşi?

— Del grăi Răducu, scărpinîndu-se la ureche. Dacă zici d-tal

Se cunoşteau Sanda şi Răducu nu numai de mult, ci şi foarte bine, căci el o-nsoțea adeseori la şcoală, ducindu-i ghiozdanul. De cind însă cu mutarea-n casele cele nouă, ei Be vedeau rar şi Încă mai rar se nimerea să-şi schimbe cîte o vorbă. Muncind Intr-una nu numai in prăvălie, ci şi-n pivniță ori în depozitul de mărfuri, el dezbrăca diminețile hainele mai bune, ca să le crute, şi era totdeauna jerpelit şi soios. Se cam ascundea dar cind dedea cu ochii de dînsa, iară ea se făcea că nu-I vede. Ciudit apoi, el a intrat în rîndul celor ce le dedeau dreptate vecinelor, care-o socoteau cam țicnită.

Cum se ducea el acum la ea? cum i se uita-n ochi? cum o mințea, rugind-o să roage pe tatăl ei?

Cum, nu cum insă, nu-i rămînea decît să se radă şi să [se[peptene, să-şi văcsuiască ghetele, să se spele bine pe mini, să-şi îmbrace cele mai bune haine şi să potrivească-n gîndul lui vorbele cu care urma s-o roage, apoi să se ducă.

Cind s-a văzut In fața ei, a rămas zăpăcit, ca lot omul care se ştie vinovat, şi-a perdut firul şi a scăpat vorba că d-1 Ciolman. 1-a trimis la dînsa.

Sanda se simțea măgulită de această atențiune, dar nu-i venea să i-o şi mărturisească aceasta.

– Nu mai era nevoie de atîte ceremonii, grăi dînsa. D-ta eşti om de casa noastră, şi dacă vrea tata, mă bucur cu atît mai virtos eu, care-mi aduc cu plăcere aminte de timpul cînd erai certat pentru că-ți perdeai timpul făcîndu-mi clte o jucărea.

Fața lui Răducu se lumină.

— Aşa am zis şi eu, Întîmpină dinsul. Era destul să ți-o spună el: dacă zice părintele, nu-i rămîne copilului declt s-o facă.

Sanda se strîmbă.

Cu gindul mereu la sine ei la ale sale, ca toate fetele mari, ea era încredințată că el a zis-o aceasta dinadins, ca să-i deie ei, precum se zice, peste nas.

— Vorbă popească! li răspunse dar cam înțepată. Tocmai cei ce nu se țin de ea o zic mai adeseori. Parcă d-ta faci totdeauna numai ceea ce-ți vrea mama?

— Ba fac şi multe pe oare nu le vrea, întîmpină el, dar mă roade la inimă cînd văd c-am supărat-o prin fapta mea şi mulțumit de mine însumi sunt numai intrtnd In voile ei. Uite — urmă glndindu-se şi el la sine însuşi — eu muncesc din greu şi-mi trag multe de la gură ca să pun ban lingă ban şi să-mi adun ceva. Mă bucur, cu toate aceBte, că m-am învrednicit să fac voia mamei, înzestrindu-mi sora.

— Aş! striga Sanda, rîzînd cu hohot. Pe cine vrei să prosteşti!? O faci, dac-o faci, ca să scapi de o beleai Vei fi vrlnd şi d-ta să te-nsori, că ți-a venit timpul, şi-ți zici: „Cine o să mă ia dacă ştie c-o să aibă-n spinare nu numai o soacră, ci ş-o cumnată!? Dar — adăugă cu răutate — ca să te scuturi, o faci[1] şi asta cu gîndul că zestrea făcută surorii o s-o iei cel puțin îndoita cu soția. Vă ştiu eu cum sunteți!

Răducu nu era om hărțăgos, dar se simțea picnit şi nu putea să-şi stăpînească firea. Ştia şi el prea bine că-şi înzestrează sora ca să scape de ea, dar tocmai de aceea era supărat că i-o spune şi Sanda.

— Crede fiecare cum judecă, grăi dar. Te-nşeli însă dacă mă socoteşti om care nu e-n stare să-şi ție din vrednicia sa casa. Femeia e cuminte, ține la tine şi intră-n voile tale numai ştiind că din vrednicia ta le are toate. Avînd zestre, ea-şi închipuieşte că numai pentru zestrea ei ai luat-o, te socoteşte drept un fel de trîntor, se face țifnoasă şi ca mierea înăcrită.

Acum era încă mai încredințată Sanda că el vrea să-i deie peste nas.

– Şi-ai da, se-nțelege, din mîni şi din picioare ca să scapi — grăi dînsa in batjocură — dacă ți-ar sări de gît vreuna care are zestre.

Răducu dete din umeri.

— Nu ştiu ce-aş face, răspunse. Mult aş sta, fără îndoială, pe gînduri şi mult ar trebui să țin la ea, foarte cuminte ar trebui s-o socotesc pentru ca să mă avlnt. Cu zestrea insă nici atunci nu m-aş încurca. N-ar avea decit să-şi păstreze averea, s-o deie la o parte, ca să se sporească pentru copii, pentru zile de bătrinețe ori

[1] In text: *ți-o faci.*

pentru cine mai ştie ce-mprejurări şi să trăim ca osmeni cu minte din vrednicia noastră.

Sanda se uită cu un fel de mirare-n fața lui şi rămase pusă pe gînduri.

Nu era om prost Răducu. Din cele spuse de dînsul se desfăcea un gînd pentru dînsa nou şi adimenitor, şi ea a mai stat pe gînduri şi mult timp după plecarea lui.

— Uite — îi zise ea două zile-n urmă d-lui Ciolman – mie mi-a venit un gînd: să-mi dai casa şi ce vei mai fi voind să-mi dai şi fă apoi ce vrei.

D-l Ciolman se uită sperios la ea.

Nu putea să-şi deie seamă ce fel de gărgăuni îi vor mai fi intrat în cap.

– Ce să-ți dau? cum să-ți dau? întreba el. Toate cele sunt ale tale după ce voi fi murit eu. Nu cumva-ți vine să te desfaci de mine, ca să trăieşti dc capul tău **I?** Vorba aia: poama coaptă se scutură din pom.

— Nu se scutură, tată, dar n-o mai ține pomul, întîmpină dînsa, care era totdeauna gata să deie răspuns. De ce să nu vorbim noi amîndoi cu inima deschisă? D-ta vezi că eu nu vreau să mă desfac de d-ta; te-ai bucura însă d-ta dac-ai scăpa odată de mine.

D-l Ciolman sări supărat în picioare.

— Ştiu ce vrei să zici, îi zise. Ai fi putut-o însă zice sunt acum zece, cinci, fie chiar şi numai trei ani. ImbăLrinesc însă şi eu şi de aici înainte nu mai am nici un rost fără de tine.

— Dar nu e vorba să te părăsesc, îl încredința ea, cam'muiată. D-ta pleci insă diminețile la prăvălie şi nu te mai întorci decît seara, adeseori de tot tlrziu; ce fac eu toată ziua şi mai ales lungile seri? E păcat să stau închisă-n casă, cînd aş putea să fac o plimbare, să mă duc serile la un teatru, să petrec călduroasele zile de vară cu altă lume, mai ici, mai colea, la verdeață.

— N-avem dectt s-o facem, răspunse el. Mi s-a urît şi mie să-mi petrec viața toată-n prăvălie şi-mi dă mina să mai răsuflu. Cai avem, vizitiu avem, şi vînd, dacă vrei, cabrioleta, ca să iau o trăsură. Nu-ți

rămîne decit să-mi spui cînd vrei să ieşi, unde sfi te **duci, şi** ce **vrei** să faci.

— Nu mă-ndoiesc, îl întrerupse ea nerăbdătoare. Una e însă să ceri, să te rogi, şi alta să faci dintr-al tău. Nu mai **Bunt** nici eu fată tînără: de ce adecă să nu-mi dai ceea ce eşti gata să-i dai orişicărui pîrlit care mă cere!? Chiar şi dacă s-ar întîmpla să mă mărit vreodată, ţin să-mi stăpînesc eu însumi avutul.

D-1 Ciolman, ca să taie vorba, să-ntoarse şi plecă, Nu-i trecuse niciodată aşa ceva prin minte şi i se părea lucru prea de tot neobicinuit să-şi facă fata stăpînă.

Face însă omul şi multe care nu i-au trecut prin minte **şi** n-avea Sanda decît să stăruie, iar stăruitoare era Sanda.

Ea n-avea nevoie să ceară, nici să-1 roage, căci el nu mai pleea de acasă fără ca s-o-ntrebe:

— Azi unde mergi, ce facem, cind să viu să te iau?

— Cînd vrei, ce vrei, cum vrei! răspundea dînsa, **şi i** le făcea toate pe plac, dar era mereu tăcută şi-nbufnită, încît i se înăcrise d-lui Ciolman viaţa.

De ce!?

Parcă nu era totuna dacă-i dă acum ori mai tirziu !?

III

Băcan in puterea cuvîntului, domnul Ciolman era om chefliu. Avea icre şi fel de fel de săraturi, avea vinuri alese şi ţuică minunată şi nu le avea numai pentru alţii, ci şi pentru sufleţelul lui.

„Băiete, mai desfundă unal"

De ce folos i-ar fi fost averea dacă nu şi-ar fi făcut din cind în cînd pofta!?

Unde mai pui că nici Sanda nu mai era-nbufnită I?

— Am să torn o nuntă ca să-i meargă pomina, îşi zicea el, din ce în ce mai înteţit. Râducule, m-ai înţeles!? Nazuri să nu faci! Mulţumeşte-te de a-ţi fi-nzestrat sora! nunta am s-o ridic eu, după pofta inimii mele. Aşa să ştii şi să nu mai zici nimic!

— Dacă-i aşa — grăi Sanda, care ţinea să nu rămîie mai pe jos — ale casei i le dau eu miresei şi mi le aleg după plac.

Soacra, mireasa, mirele şi Răducu le primeau toate bucuros, dar în. curînd li s-a făcut lehamite de bunăvoinţa naşilor.

Ddui Colman nu-i era de nuntă, ci ţinea să-şi poftească prietenii şi tovarăşii de chefuri, ca să petreacă o zi bună cu dînşii. îi trebuia dar lărgime, şi gindul lui era să facă nunta acasă la el. Sanda nu se-nvoia insă. Nu erau saloanele ei făcute ca să se răsfeţe toată mitocănimea-n ele, tolănindu-se pe canapele şi călcîndu-i covoarele cele scumpe.

Clnd Răducu dar, cînd soră-sa, cind amîndoi împreună aveau să bată cu Sanda mahalalele, ca să caute o sală potrivită.

Una era insă prea mare, alta prea scumpă, iar alta prea mică ori prea murdară, iar cele mai multe nu erau potrivite.

– Prostii! grăi în cele din urmă dl Ciolman. Mai avem două săptămlni pînă la lăsata secului. Pînă la Paşti mai sunt cîteva săptămlni: facem nunta după Paşti, afară la ţară, unde sade mirele, la iarbă verde; In umbra pădurii de curînd înfrunzite.

Idee mai minunată nici că s-ar fi putut.

Mirele însă şi mireasa, Răducu şi mama lui erau zoriţi, căci nu poate nimeni să ştie ce iese din amînarea nuntei şi cum se schimbă gîndul fiecăruia. S-au pornit dar supărările, şi bietul de Răducu alerga pe gîfăite cînd de la d-1 Ciolman la Sanda, cînd de la Sanda la ai săi, cînd cu Sanda împreună la viitorul său cumnat, care zicea că strică logodna dacă se amină nunta.

Se vedeau acum Sanda şi Răducu în fiecare zi, ba se potriveau şi la gînd, căci amîndoi erau de părerea că toţi ceilalţi sînt zănatici şi încăpăţînaţi de ţi se amărăşte viaţa pînă ce ajungi a-i face să se-nţeleagă între dînşii, nişte ţicniţi.

Mai de soi nu erau însă nici ei.

Şeful de gară avea drept locuinţă o odaie, un ietăcel, o chichineaţă întunecoasă şi o bucătărie ca vai de ea.

Sanda strîmbă din nas, căci nu ştia unde şi cum să aşeze mobila pe care avea de gînd să i-o cumpere miresei.

— Mare lucru! zise Răducu. Cumperi cit încape, şt pace bună.

— Dar eu nu vreau să rîdă lumea de mine, întîmpină dînsa, spuind că nu ştiu ce trebuie la o casă. Apoi, adăugă peste puțin, nu pot să-mi dau seama unde mai rămîne loc şi pentru bătrîna. Unde o să doarmă ea?

—Care bătrînă? întrebă el, uitlndu-se nedumirit la ea.

— Care? îi răspunse ea. Mama d-tale.

— Asta-i bună, grăi dînsul. Ea rămîne cu mine.

Sanda se uită lung la el.

– Vorbeşti aşa-n vînt! îi zise. Nu se poate. Cum să-ți laşi sora singură cînd are mamă!? E mare lucru să aibă o femeie tînără pe mama ei lîngădînsa: îi este razem, şi ajutor, şi povață, mai vin apoi şi copiii şi nu-i dădacă mai bună decît mama-mare.

– Care mai e şi soacră, adăugă el zimbind. Nu-mi las eu mama sarcină-n spinarea altuia. L-aş toca-n cap dac-aş prinde de veste că i-a zis vreo vorbă grea, şi vorbe grele-şi zic oamenii care trăiesc sub acelaşi acopere mint.

– Prostii! întîmpină dînsa. Parcă nu tot soacră are să fie şi după ce te vei fi căsătorit d-ta.

— Soacră, dar nu mie, ci soției mele, grăi dînsul.

— Cu atlt mai rău, stărui dînsa. Două femei se-nțeleg mai cu anevoie decît un bărbat şi o femeie cînd trăiesc sub acelaşi acoperemînt. Eu, una, o dată cu capul nu m-aş mărita după un bărbat care-şi ia mama-n casă.

— Despre aceasta nu mă-ndoiesc, întîmpină el fără de gînd rău. Iți şi dau dreptate. Nu te-ai măritat după oameni care n-avea de gînd să-ți aducă soacră-n casă: ce nevoie ai să-ți iei belea-n spinare!? Eu însă am să-mi iau soție o femeie care are nevoie şi mă ia şi ştiind c-o să aibă soacră-n casă.

Sanda iar era cuprinsă de simțămintul că el ii dă peste nas, şi prea îi părea-ndrăzneț după ce-i deduse atîte dovezi de bunăvoință.

— îți dau, zise, şi eu dreptate: femeia — ori belea pe capul părinților, ori slugă la casa bărbatului. N-ai vorbi însă aşa dac-ai avea slăbiciune.

— Orişicît de mare mi-ar fi slăbiciunea, răspunse el, mi-aş călca pe inimă: suflată de-ar fi cu aur, lot n-aş lua-o dacă n-ar avea şi ea pentru mine destulă slăbiciune ca de dragul meu să se nărăvească cu mama mea.

— Aş voi să te văd ce-ai face, întîmpină dinsa, dacă tot nu s-ar nărăvi.

Răducu dete iar din umeri.

— De! zise. Mai ştiu şi eul? Atunci se-nțelege, da, n-aş avea nici eu încotro. După ce te-ai însurat o dată, tot mai mult ți-e nevasta decît mama. Rău ar fi, foarte rău: ce să faci însă?

Sanda izbucni-ntr-un hohot de rîs.

— Să fii din capul locului om cu minte, stărui dînsa, şi să nu te-ncurci.

Răducu nu-şi perdu răbdarea.

— Mă lipsesc, la urma urmelor, şi de năşie, şi de nuntă, şi de celelalte — îşi zise-n gîndul lui — dacă e vorba să facă numai ceea ce vreau el şi ea."

— Vorbă scurtă — grăi apoi cam pe răstite — mama rămîne la mine, unde are destulă lărgime, şi n-ai să-ți mai bați capul unde are să doarmă.

Saada se uită speriată la el.

Aşa nu-i vorbea nici chiar tatăl ei.

— D-ta eşti stăpîn şi ți le faci toate pe plac, îi zise, adine jignită: iartă-mă, te rog, dac-am avut îndrăzneala de a-ți spune părerea mea.

îi venea acum şi ei să se lipsească şi de fini, şi de plăcerile năşiei, dar întrase o dată-n horă şi nu-i râmlnea decît să joace înainte.

îi era Insă, trecuse însă pofta, le făcea îoate-n silă, ca supuindu-se unei porunci, şi era mereu înțepată şi scurtă la vorbă.

IV

A doua duminecă după Paşti şi-a făcut d-l Ciolman cu vtrf şi îndesat pofta.

O treceau pe bătrlna năduşelile cînd oamenii au descărcat din tren lăzile cu butelii şi cu fel de fel de bunătăţi luate dio băcănie şi de la cofetărie, mieii graşi, bucăţile de muşchi şi fleicile, coşurile cu pui şi celelalte provizhini pentru masa ce urma să fie aşternută sub frunzarul la care se lucra de vreo patru zile.

Era-n gîndul ei păeat de atîta risipă. N-ar fi fost oare mai cu minte să le deie însurăţeilor banii?

Şi-a mai schimbat însă gindul cînd a sosit trenul cu cei dinţii nuntaşi, domni şi doamne, tineri şi domnişoare, o spuză de copii, tot lume ei necunoscută.

D-1 Ciolman şi Sanda veniseră de cu seară ca să-şi primească oaspeţii.

Cine mai băga acum în seamă pe biata de bătrînă 1? Treceau toţi pe lingă ea cape lingă o momîie umplută cu paie şi-şi căuta fiecare rostul fără ca să mai întrebe care e stăpîn la casă. Stăpinu ar fi fost să fie d-1 Ciolman şi Sanda', aceştia însă, nefiimi deprinşi a se-nvirti-n lume, nu ştiau ce să facă, şi pe cind Ciolman era vesel şi zgomotos, Sanda umbla de ici pînă colo înţepată: „Parc-ar fi înghiţit o frigare 1" zicea bătrlna.

Guprinsă din ce în ce mai mult de simţămîntul că e străină şi lipsită de orişice rost la nunta fiicei sale, aceasta stetea mîhnită intr-un colţ, iar fiica ei,mireasa, şi Răducu se uitau cu coada ochiului la ea, o-nţelegeau şi-i dedeau dreptate. Tot mai mult ieşea la iveală că Ciolman nu de dragul nunţii se băgase-n cheltuieli, ci ca să se arate şi să chefuiască cu prietenii săi. Sanda e plictisită şi le face toate călcîndu-şi pe inimă.

Aveau şi ei invitaţii lor şi aceştia şteteau la o parte, aşteptînd să li se facă rost. Erau oarecum două nunţi deosebite, din două deosebite lumi, şi nu se găsea nimeni ca să le-mpreune, făcînd una singură din ele.

După multă zurbă, au plecat de-a valma, care cum a apucat, la biserica din sat, unde s-a făcut cununia, şi tot claie peste grămadă s-au întors.

Acum însă s-au băltit toate.

Clnd a venit rîndul ca nuntaşiisăseaşezelamasă-ncărcată, stăteau toţi şi se uita unii la alţii, tncit bătrlna făcea feţe-feţe şi-şi muşca buzele de ciudită.

Ea porni-n cele din urmă puşcă spre Sanda, care stetea şi ea şi se uita la ceilalţi.

— Bine, ii zise, cînd şi cum **se** aşează lumea la masă?

– N-are dectt să se aşeze, îi răspunse Sanda. Masa e destul de lungă şi au toţi loc Împrejurul. i , iar mîncări şi beuturi sunt, slavă Domnului, în belşug.

— Parcă de aceasta e vorba! Întîmpină bătrlna. Suntem la nuntă, iar nu la pomană, unde lumea se-ndesuie şi cel mai obraznic iese moţ In frunte. Trebuie să **Be** ştie unde e capul mesei şi unde coada ei, cine are să şadă mai aproape şi cine mai departe de nun şi **de** nuna, care dintre nuntaşi Ungă care să fie rînduit.

—7 Cum I? — exclamă Sanda — şi cu aceste o să-mi mai bat capul? Rînduieşte-i d-ta cum crezi că are să fie mai bine.

— Cum să-i rînduiesc clnd nu ştiu pe cei mai mulţi cine sunt şi ce li se cuvine?! grăi bătrlna. Aceasta e diregătoriu naşei, care trebuie să fie mare şi tare la nuntă. Nu degeaba zice romånul: „Ţi-aî găsit naşul!" cînd ţi s-a ridicat vreunul Sn cap.

Sanda-şi dete şi ea seamă că are bătrînă dreptate.

— Dar nu-i cunosc nici eu pe nuntaşi, se pllnse ea strîmtorată. Tata, el singur ştie cine şi ce fel sunt oamenii pe "care i-a poftit.

— Biata **de** fatal se vedp că a crescut fără de mamăl urmă bătrînă! Ce-o să faci cind vei îi la casa d-tale, dac-ar fi să n-ai parte **de** o soacră bună!? Haid'! — adaugă apoi, cuprinzînd-o încetişor cu braţul — să mergem la naşul şi să ne-nţelegem cu el. Oamenii sunt ţîfnoşi şi se-mbufnesc pentru te miri ce lucru **de** nimic şi lasă că ni se strică nunta, dar te pomeneşti cu supărări de care nu scapi toată viaţa dacă unul nu e mulţămit cu locul ce i-au dat la masă, iar altul s-a pomenit din întîmplare lingă cineva cu care nu are trai bun.

Sanda se dete puţin la o parte şi se uită cu tot dinadinsul in ochii ei. Nu era obicinuită ca alţii să-i vorbească cum îi vorbea bătrlna, ba s-o mai şi cuprindă cu braţul. înţelegea însă şi ea că oarecare rinduială trebuie să fie, şi peste puţin steteau amlndouă cu d-1 Ciolman ia o parte şi se sfătuiau cu el-

De aici înainte Sanda era cu ochii mereu în ochii bătrînei. Viu ingrijată ca nu cumva să facă vreo boacănă, se bucura cînd aceasta venea să steie-n dosul ei şi să-i şoptească la ureche ce mai are să facă ori să zică.

Nu mai era acum ca mai-nainte, şi mai spre seară, cînd nuntaşii s-au prins în horă, mirele şi mireasa era în voie bună, Răducu se pornise pe chiote, iar Sanda nu se mai putea despărţi de bătrîna.

Nu-şi aducea aminte ca vreodată în viaţa ei să-i fi fost sufleteşte atît de apropiat cineva, şi mereu îi răsunau în ureche vorbele: „Biata de fată'ţ... se vede c-a crescut fără de mumă!... soacră bună!.

Lăutarii cintau: tinerimea, prinsă-n horă, frămînta pămîntul; nuntaşii, care-au mai rămas la masă, închinau mereu, chiuind în gura mare şi strigînd urale; o plăcută ameţeală îi cuprinsese pe toţi, iară ea umbla răzleaţă pe la marginea pădurii, în bătaia adierii răcoroase, cu ochii perduţi din cînd în cînd la cerul înstelat şi mirîndu-se de gîndurile de care nu putea să scape.

V

Era spre miezul nopţii, şi Sanda, deprinsă a se culca devreme, umbla obosită şi căscînd mereu de ici pînă acolo.

— Uite, îi zise ea lui Răducu, acum te-nţeleg; în adevăr râu ai face dac-ai lăsa-o pe bătrîna aici.

El era cam afumat, ca la nuntă, dar tot îşi aducea aminte de vorba pe care o avuseseră, şi de supărarea ei.

– Ba foarte bine fac, răspunse dar, apăsînd asupra vorbelor. Cine mai are mamă ca mine!? Dac-o cere însă soră-mea, dac-o vrea cumnatul meu, dac-o trage inima pe ea, ba mai zii şi d-ta, eu n-am să mă-ncăpăţînez. Nu cumva crezi, adăugă, că nu te-am văzut că te-ai supărat!?

— Asta-i, vezi, asta! întîmpină dînsa. Mare lucru ţi-e dacă mă supăr ori nu.

El se uită mîhnit în faţa ei.

— Se-nţelegel îi zise. Unu ca mine e buştean, bolnav de peatră e. D-ta-mi spui că-ţi aduci cu plăcere aminte de timpul cînd îţi făceam cîte o jucărea; eu l-am uitat de mult timpul acela şi puţin îmi pasă dacă te superi ori nu pe mine. E păcat, domnişoară, mare păcat e să-ţi închipuieşti că nu poate nimeni să aibă slăbiciune pentru d-ta.

Sanda era nu numai femeie, ci totodată şi fată cam bătrîioara.

– Nu mă văd eu în oglindă!? îi răspunse ea. Nu mă ştiu cîte apucături urlte am!?

— Cea mai urîtă e aceasta, întîmpină el cu un fel de-ndîrjire. Ei, nu-i aşa, domnişoară: sunt în lumea aceasta şi oameni care ar vrea din toată inima, dar nu îndrăznesc să se apropie de d-ta fiindcă ştiu că ţi s-a urcat zestrea la cap.

Ea se uită drept în ochii lui. îi venea să-i întoarcă spatele şi să se depărteze. Ceea ce o turbura nu era nici acum vorbele grăite de dînsul, ci felul pătimaş în care fuseseră rostite. îi era oarecum frică de dînsul, dar tocmai de aceea îi stete îndărătnică-n faţă.

— Nu sunt, îi zise, dar o fi, poate, unul singur cel ce-o zice, dar prea tare nu-1 arde pe acesta, căci dacă l-ar arde, nu mi-ar spune-o numai mie, aşa, din întîmplare, ci s-ar fi înbărbătat încă de mult ca să i-o spună şi tatei.

— Ba bine că nu! strigă Răducu. Acolo e şi mai şi: n-aş găsi uşa pe care mă dă afară! Nu sunt eu om care vrea să spargă ziduri de peatră răpezindu-se cu capul în ele. Spune-i-o, d-ta, c-o faci mai uşor şi ai mai multă putere asupra lui! adăugă apoi şi se depărta.

Sanda rămase zăpăcită, ca omul care se vede ajuns unde nici cu gîndul nu gindise.

Nu mai putea să-şi deie seamă cum au venit lucrurile. O vorbă scăpată-n pripă o dusese departe şi într-o clipă-i părea bine că el a plecat, iar în cealaltă îi venea să-1 cheme înapoi, să alerge după el, ca să se lămurească mai bine.

li trecuse deodată somnul, şi niciodată în viaţa ei nu se simţise atît de singură-n lume ca acum, în mijlocul nuntaşilor voioşi.

VI

„Auzi d-ta neruşinare! îşi zise d-l Ciolman plimbîndu-se scos din sărite prin strimtul lui contor. Se poate una ca aceasta!?"

Deduse şi el din cînd in clnd cu socoteala că-i este cam ţignită fata, dar asta le punea tuturora ylrv.

Se bagă el în cheltuieli ca să cunune pe sora unui pîrlit, care nu-i e, la urma urmelor, decît o slugă veche, iar vicleanul acesta profită de ocaziune ca să-i zăpăcească fata şi s-o scoată din minţi.

„Ei, nu-i aşa! îşi zise iar. E şi mai lată, de tot lată!" îşi aducea acum şi el aminte de bătăile pe care le mînca Răducu pentru că-şi perdea timpul jucîndu-se cu Sanda. Chiar de pe atunci s-au pornit lucrurile.

înţelegea acum cum şi de ce era Sanda încăpăţînată şi neapropiată cînd o cereau doctori, ingineri, advocaţi şi alţi oameni potriviţi cu starea ei.

— Na, glavă, nu cap! strigă el, dîndu-şi cu pumnul in cap. Aşa-ţi trebuie dacă n-ai ochi şi minte! Vine ea la mine, se miorlăie sâ-i dau partea, ca să fie stâpînă pe ea, iară eu nu bănuiesc nimic şi mă las să fiu prostit. Care va să zică aici îi bătea gîndul?

Mult a ţinut şi tot mai ţinea să-şi ieie ginere om cu vază, de care se poate făli, iar aeum îi venea'să se ascundă cînd se gîndea cum îl va căini lumea după ce va fi aflat că nu i-a rămas decît să se mulţumească cu cea mai jerpelită şi mai soioasă dintre slugile sale.

Ce putea însă să-i facă acum, după ce dinsa era femeie pe capul ei!?

— Trage — strigă, parcă nu de fata lui ar fi fost vorba — trage la teapă: eum e sacul, aşa şi petecul!

Şi totuşi...

— Biata de fată l urmă peste puţin, cuprins de-nduioşare. Nu-i vinovată ea dacă n-a avut parte să-i trăiască mama.

Vinovatul cel mare era el, mişelul, care i-a sucit capul: cu el avea să schimbe cîteva vorbe.

L-a şi chemat.

Au stat mult faţă-n faţă, aşteptînd fiecare s-o pornească cellalt.

— Ei! izbucni-n cele din urmă Ciolman. Ce vreai, mă rog? Ce, adecă, mă crezi pe mine?

— Eu nu te cred, ci te ştiu om de-nţelegere — răspunse Răducu liniştit — şi mira-m-aş dacă nu m-ai şti şi d-ta pe mine tot aşa. Să vorbim fără de-ncunjur: dacă vrei, sunt gata să plec şi să mă duc ca să nu mă mai vezi in ochi. Te rog să n-o ceri aceasta, dar o fac dacă stărui.

— l'ă ce-ţi place — întîmpină Ciolman îndîrjit — dar fata să mi-o laşi în pace.

— Cine ţi-a spus ca n-o las!? grăi Răducu. D-ta o cunoşti cel puţin tot atît de bine ca mine. Nu mai e copil acum: ce-i faci dacă se-ncăpăţînează?

— Nu se-ncăpăţînează dacă nu e cine să-i bage puricele-n ureche, se răsti Ciolman.

— Nu mă lua aşa, că n-o scoţi la un capăt cu mine, xise Răducu, uitîndui-se-n ochi. Nu cumva eu sunt cel ce i-a băgat în ureche puricele că numai la zestrea ei rimnesc cei ce o cer!? Să-mi spui, te rog, ce aveam să fac eu cind mi-a spus că se vede-n oglindă şi se ştie cu apucaturi urîte, de fug toţi de ea. Trebuia să tac? Aveam să mint? i-am spus adevărat! Şi ce aveam să fac cind mi-a zis să viu la d-ta? Du-te tu, i-am zis, c-o să mă cheme el cind va voi să-mi spuie care îi este gindul. Nu ştiu acum ce-ţi va fi vorbit ea, dar m-ai chemat, şi iată-mă aici. Cum zici, aşa să fie, adaugă el cu glasul înecat: nu-ndrăznesc s-o cer, dar îţi sărut mînile dacă mi-o dai!

Ciolman era muiat de-i venea să-şi' tragă cîteva palme zdravene.

— Ce s-o mai ceri!? Cum să ţi-o mai dau!? strigă el. Tu eşti om matur; ea-i femeie de capul ei: cum vi-o faceţi, aşa să vă fie; pe sufletul vostru să cadă! Pe mine să mă lăsaţi în pace şi să nu mă mai băgaţi în daraverile voastre. Vreau ori mi vreau, voi tot o faceţi! strigă iar şi-şi întoarse[2] faţa, ca să nu-şi deie de gol slăbiciunea.

[1] îii text: *să-î.*

[2] In lexL: *întoarce.*

— Ba eu n-o fac! grăi Răducu hotăril. Lasă că nu-i a bine, dar ce-o să zică altă lume dacă pînă chiar şi d-ta te lepezi[1]!?

Aceasta o-nțelegea şi Ciolman, şi el iar începu să se plimbe neastîmpărat.

— Cum vreai s-o iau aşa din senin în gît!? ii zise. Mai lăsali-mă să răsuflu, ca să-mi viu în fire. Fă şi tu ceva ca lucrul să aibă o față. Suceşte-o şi-o-nvîrteşte ca să-ți deschizi fie chiar şi mai la mahala o prăvălie, Dac-ai putut să-ți înzestrezi sora, vei fi puțind şi să te pui pe tine însuți în picioare, ca să fii cineva. Uite — adăugă peste puțin — prăvălie să ai, că marfă-ți mai dau şi eu pe aşteptare.

Răducu răsuflă uşurat: lucrurile erau acum ca puse la cale.

— O s-o fac, zise, şi-o să mai viu după ce am făcut-o.

El se plecă apoi şi voi să plece.

— Ia mai stai, îl opri Ciolman, plimbîndu-i-se nainte. Să ne gîndim bine. Om sunt şi eu. Mi s-a cam urît de prăvălie şi nici nu mai am nevoie să-mi bat capul cu ea: te simți tu destul om ca s-o iei asupra ta?

Răducu se uită viu mişcat în ochii lui.

— Nu e vorba dacă mă simt or) nu eu, răspunse, ci dacă mă socoteşti ori nu d-ta. Eu pot numai să te-credințez c-o să muncesc cu toată inima şi că n-o să iau pentru mine nimic mai-nainte de a-ți fi plătit pînă la cea din urmă para marfa.

Ciolman se opri-n fața lui şi se uită-nfiorat la el.

– O facem, grăi. De ce să n-o facem! Sandei[2] însă să nu-i spui nimic: las' eă i-o spun eu. Mulțumirea aceasta ai să mi-o laşi!

Răducu făcu un pas spre el şi-i sărută mîna, iar Ciolman il îmbrățişa şi-1 sărută pe frunte.

[1] **In text:** *repezi.*
[2] **In lest:** *Sanda.*

STÎLP DE CAFENELE

I

Nu doară c-ar fi avut d-l lorgu Călan slăbiciunea de a juca cărți ori de a-şi incerca puterile fie la table, fie la şah, fie chiar la biliard — aceste erau in gîndui lui întreprinderi îndrăznețe, obositoare şi împreunate cu multe emoțiuni; mulțumirea lui era să stea ca om nepărtinitor la o parte şi să se uite la cei ce joacă ori să asculte cînd cei sfătoşi puneau în discuțhmi aprinse lumea la cale. Orişirum ar fi mers partida, unul din cei încăierați in luptă trebuia să iasă-nvingătpr, şi el se bucura vă/ind părerea de rău oglindită în fala celui rămas de ruşine.

Lungile seri de iarnă şi le petrecea d-l Călan mai Ia un teatru, mai ta circ, mai la vreun alt Ioc de distracțiune. Mai-nainte de a se întoarce acasă, dedea pa la cafenea, ca să-şi ia ceaiul. Gulcîndu-se deci tirziu, se scula diminețile pe la zece, pe la unsprezece şi se-mbrăca a-ndelete, ca să-i treacă timpul pînă la prînz.

Îndată ce păsările călătoare începeau insă să se întoarcă, el se scula in răvărsatul zorilor de zi, se-mbrăca in mare grabă şi, fie ploaie, fie timp frumos, ieşea să-şi facă plimbarea, de obicei la Şo-sea, mai rar in grădina Cişmeginlui, cîteodată, pentru variațiune, la Herăstrău, la Tei, spre Colroceni ori la Filaret. îi plăceau răcoarea dimineții, aerul proaspăt şi eîntatnl

păsărilor, fie chiar şi numai ciripit de vrăbii dac-ar **fi** fost.

După ce se sătura de aer şi de cintat de păsări şi-J răzbea foamea, ci se-ntorcea-n oraş ca să-şi ia cafeaua cu lapte şi să citească gazetele, totdeauna trei, totdeanua aceleaşi şi cumpărate totdeauna de la acelaşi băiat.

Le lua din fir in păr, controla ştirile, compara părerile, examina anunțurile şi-i trecea pe nesimțite timpul pînă la prînzul pe care-1 lua iarna—vara la acelaşi restaurant, unde le era tuturora bine cunoscut şi-i era rezervată masa.

Masa îi era împărțită în trei fase: studiarea amănunțită şi conştiincioasă a listei dc bucate, comandarea bine precizată a mincărilor şi ştergerea tacimurilor **şi...** consumarea făcută a-ndelete, după loate regulele h igienei.

Mulțumirile mari ale zilei urmau după ce se-ntorcca iar la cafenea, ca să-şi ia şvarțul cu coniac, mai rar cu rom.

D-**1** Călan nu era omul surprinderilor. Cînd se punea dar Ia cale o partidă de cărți, el se ridica-n picioare şi-şi alegea o pozițiunc din care putea să vadă toate cărțile pe care jucătorii le aveau în mină. Ştia foarte bine mersul jocului, dar nu-şi dădea niciodată părerea. Aceasta se dedea pe față numai în bucuria ce se oglindea-n ochii lui cînd vreunul dintre jucători dădea greş puind mîna pc o carte cu care perdea. De aceea simpatiile lui erau totdeauna pentru cel ce perde şi astfel îl întăreşte în convingerea că omul cuminte nu se lasă niciodată să fie tîrit in jocul de cărți.

Şi nu e mulțumire mai adevărată decît să te socoteşti tu însuți pe tine r»ai cuminte decît alții. Ziua îi părea deci în aerul îmbicsit al cafenelei totdeauna prea scurtă şi, cuprins de viuă nelinişte, se uita la ceasornic înspre ora şase, cînd trebuia neapărat să plece, ca să-şi facă înainte de cină plimbarea, cum s-ar zice, pe aceeaşi ulicioară, din colțul bulevardului pină-n Piața Episcopiei şi înapoi, cel puțin de trei ori.

După ce se porneau căldurile şi lumea se mai rărea prin cafenea, el se simțea din ce în ce mai părăsit, cîteodată chiar cuprins de jale. în cele din urmă nu-i rămînea decit să-şi calce pe inimă şi să se ducă şi el undeva la verdeață, la răcoare, la aer curat şi la cintat de păsări. N-avea nevoie s-o iacă deoarece era voinic şi bine hrănit, dar găsea unde se ducea alți oameni care-şi Încercau norocul in joc de cărți ori puneau în discuțiuni aprinse lumea la cale.

Aşa-şi făcuse el rinduiala vieții, şi, om de caracter, ținea ca nimeni să nu-1 poată scoate din ea.

Mai ieri, mai mîne se ivea cîte unul care-şi dădea silința să-1 bage-n vreo daraveră mănoasă.

„N-am timp!" răspundea el.

Nici că avea nevoie să-şi bată capul.

Avea moştenire rămasă de la părinți două case cu prăvălii şi un teanc de bonuri; destulă bătaie de cap cu încasarea chiriilor si cu tăierea cupoanelor.

Mai avea, pe deasupra, şi-o mătuşă bogată, care tot numai pc el putea să şi-1 lase moştenitor. Grija zilei de mîne nu-1 turbura dar nici ea.

Putea să-şi petreacă viața-n toată lărgimea.

Ştiind însă că viața e lunga şi slăbiciunile omeneşti sînt multe şi felurite, el şi le-mpărțea toate aşa ca să mai şi pună ceva la o parte ca să ajungă-n strlmtorare dacă s-ar pomeni vreodată aşa, pe neaşteptate, în fața vreunei slăbiciuni ori In a vreunei nevoi mai mari.

Cînd ai pornit-o apoi aşa, nu mai ştii unde ai să te opreşti.

E o mulțumire să păstrezi, dar mai marp e mulțumirea să sporeşti; şi partea pe care d-1 Călan o punea la o parte era din zi in zi mai mare.

De ce să se-ncurec el în daraveri cind toate-i mergeau spre deplina lui mulțumire!?

— Un om independent ca d-ta — îi şopteau alții — are să-şi dea părerea-n treburile țării.

— N-am timp ! le răspundea şi acestora.

Nu putea el să-şi strice rostul vieții, nici să ia asupra sa sarcini, pe care nu e-n stare să le poarle. Făcea el destul pentru țară dacă nu năpustea pe nimeni şi-şi împlinea datoriile.

Iar alții îşi dădeau silința să-**1** vîre-n societăți de binefacere, să-1 facă membru în vreun comitet, casier ori poate chiar preşedinte.

E! se cutremura şi 3e punea amîndouă mîinile-n pept, ca să le dea brînci.

Om de o fire duioasă, el fugea cu ochii-nehişi cînd se-nlîmpla vreo nenorocire-n faţa lui ori cînd vreun prigonit de soartă îi ieşea în cale, era cuprins de fiori cînd vedea şi se răzvrătea in faţa celei mai mici nedreptăţi. Smintit ar fi trebuit să lie ca să alerge dinedins după cei ce sufăr.

„Lăsaţi-mă-n pace! zicea. E destul că nimeni pe urma mea nu are să sufere."

Mătuşa lui o singură dorinţă mai avea: să-1 vadă căsătorit, aşezat la casa lui.

Gărgăuni de babă bălrină.

Cum ar mai li putut el, om trecut acum de treizeci şi cinci de ani, să-şi mai strice rostul vieţii băgîndu-se-n dandanale şi luîndu-şi belele-n spinare!?

în mare slăbiciune ar fi trebuii să cadă ca să ajungă să facă una ca asta.

II

lntr-una din zile, ieşind, după ce-şi citise gazetele, ca să se ducă la masă, d-l lorgu Călan a dat peste un băiat de vreo treisprezece ani care şedea pe colţul scării de la uşa cafenelei şi plîngea de-ar fi-nduioşat şi pe cel mai nemiios om.

Era unul dintre băieţii ce alergau toată ziua pe străzi, prin birturi şi prin cafenele, ca să vîndă gazele şi fel de fel de cărticele, jerpelit, soios, nespălat şi cu părul vîlvoi, de-ţi era silă să te uiţi la el.

D-l Călan trecu repede înainte.

Ge-1 privea pe el dacă băiatul acela plîngea Ori nu!?

După-prînz insă, cînd se-ntoreca la cafenea, băiatul era tot acolo şi plîngea înainte, iar acum nu putea sâ-i Întoarcă spatele, ci trebuia să meargă spre el şi să-1 vadă timp mai îndelungat.

— Ge stai aici, în calea oamenilor!? îi zise cam pe răstite. Caută-ţi de drum!

Băiatul se uită la el cu nişte ochi mari şi muiaţi în lacrămi.

— Dar unde să mă duc, domnule — se tlngui el — **şi** ce să mă fac dacă-i văd pe ceilalţi alergind cu gazetele şi nu mai am bani să-mi cumpăr **şi** eu!? Vreunul dintre pungaşii aceia mi-a şterpelit în inghesiuala capitalul, adăugă, cuprins de deznădăjduire. Ce-o să-mi facă mama după ce m-oi întoarce acasă!?

Nu-1 privea pe d-l Călan dacă are ori nu băiatul din ce să-şi cumpere gazete. împotriva firii sale, insă, nu poate să răzbească omul, şi ochii cei mari, lacrămile din ei, glasul tinguios al băiatului şi amărăciunea de care era cuprins acesta adueîndu-şi aminte de muma sa, toate împreună îl atingeau pe d-l Călan şi-1 muiau.

„Fără îndoială — îşi zise in gîndul lui — vreo văduvă cu casa plină de copii, cari trăieşte ca vai de ea din gologanii adunaţi de nenorocitul acesta. Auzi d-ta om nesocotit, care se încurcă cu o femeie şi-şi umple casa de eopii cind ştie prea bine că poate să moara şi să-şi lase peritori de foame văduva şi copiii" !

— Du-te^ îi zise băiatului, şi reclamă la poliţie.

– Aş! răspunse băiatul. Poliţia ! parcă ea ştie care dintre dînşii m-a pungăşii!? îi ia la bătaie şi pe cei nevinovaţi, ne ţine pe toţi de nu ne putem căuta de treabă, şl eu tot fără bani rămîn. Sini un nenorocit, domnule, bun numai de spînzurat, adăuga el, cuprins de deznădăjduire. Cum se face că tocmai pe mine m-a pungăşii!^

D-l Călan se simţea răpus.

„Du-te dracului!" zise în gîndul lui şi intră repede in cafenea.

Nimic mai uşor decît aceasta! Nenorocita lui de fire duioasă se dedea însă din ce in ce mai stăruitor pe faţa, o vie părere de rău îi făcea viaţa din ce în ce mai nesuferită, simţea că-i sint pierdute pentru ziua de azi mulţumirile şi nu şi mai găsea loc ia niciuna dintre mesele din cafenea.

„Cine, păcatele mele, mi-a scos pe nemernicul acela in cale!? îşi zise el umblînd de ici pînă colo. Cine m-a pus să mă leg de el!?"

Puţin lucru ar **fi** fost să**-i** dea acolo ciţiva lei, fie chiar **şi** douăzeci, ca să-şi cumpere gazete şi să alerge, ca alte **daţi,** cu ele. Scăpa de supărare, se răscumpăra,

ba mai avea şi mulţumirea de a îi săvîrşit o faptă bună.

Tocmai de aceasta se ferea însă.

Nu mai ştie unde se opreşte cel ce a gustat o dată mulţumirea aceasta.

„Dau acum ca să scop — îşi zise — dar miinp vine iar, ha iţi duce vestea că eşti om slab şi mai vin şi alţii şi iar alţii, de nu mai ştii unde să-ţi pui cupul. Suferinţele oamenilor sînt atît de multe, încît n ir Moaie bogăţiile lumii nu ajung ca să le alini. Nu e boală mai grea decît slăbiciunea de a le sări altora într-ajulor!"

Nu! El trebuia să fie bărbat şi să-şi stăpînească firea.

Afurisitul acela de t'äiat nu se mişca însă din locul pe care şi-1 alesese: era parcă ţipă şi răcneşte şi strigă mereu: „Dă dacă vrei să scapi!"

In zadar! Pierdute erau pentru ziua aceea mulţumirile d-lui Iorgu Călan, şi din încurcătura in care intrase o singură ieşire îi mai răminea: el se înteţi şi plecă prin uşa din dos, apoi se depărta cu pas hotărit şi fără să se mai uite înapoi.

Iar de aici înainte se ferea d-1 Iorgu Călan de ispită.

Asculta şi tăcea cînd vreunul dintre cei ce se avîntau in discuţiuni îşi da pe faţă părerea că viaţa omenească nu e decît un lung şir de suferinţe.

„Nu-i aşa, zicea însă in gindul lui. E o mulţumire să dormi bine. O mulţumire e să te plimbi în răcoarea dimineţii la verdeaţă şi Ia aer curat, să vezi răsărirea soarelui şi să asculţi cititul păsărilor. Mulţumire c să fii flămind şi să măninci ce-ţi place, să fii însetat şi să-ţi astîmperi setea, să fii obosit şi să odilmeşli. Mulţumire să stai la o parte şi să priveşti cum oamenii aleargă şi se frămîntă. Un şir de mulţumiri e viaţa şi nesuferită ţi-o faci numai luînd, din păcate, parte la durerile altora."

Umblînd dar prin lume, cind îşi făcea plimbările, cind se ducea la cafenea ori la restaurant, cind se intorcea acasă şi mai ales cind lua chiriile ori schimba cupoanele, el călca rar si cu multă chibzuială şi se uita cu ochii pînditori şi la dreapta, si la stînga şi departe înainte pentru ca nu cumva, fără de veste, să se pomenească in faţa vreunui nenorocit cari-i simte slăbiciunea şi-1 ispiteşte.

UN PIERDE-VARĂ

— Nu e — grăi dînsa, rostind vorbele pe tînguite — viaţă mai chinuită decit a femeii osindite să fie moaşă. N-ai tu răgaz nici să măninci in toată tihna, nici să-ţi faci treburile la casa ta, nici să mai răsufli stînd de vorbă cu cineva. Alergi toată ziua cu inima încleştată de la o casă la alta, iar nopţile, cind somnul ţi-e mai dulce, vin de le iau pe sus şi te duc să priveghezi la căpătîiul vreunei biete femei care se văietă zbătindu-se-n chinuri grele, ori porţi grijă de copiii altora, în vreme ce ai tăi rămîn lăsaţi în paza Domnului. Nu mai pot, domnule! Mi s-au istovit puterile, de nu mai am răsuflare, abia mă mai ţin picioarele şi mi-e-n toată clipa că am să cad leşinată.

Era stăpîna casei în care locuiam, femeie de cel mult treizeci şi cinci de ani, frumoasă, înaltă, nu slabă şi cu deosebire plină de viaţă.

— Să nu vă supăraţi, doamnă — îi răspunsei eu zimbind — dar nu semănaţi cîtuşi de puţin a femeie care abia se mai ţine-n picioare şi, pe cît ştiu eu, nici nu prea veţi fi avînd nevoie să alergaţi atît de mult.

— Uite — întîmpină ea cam înţepată — aşa mă judecă toţi! Vrei să zici că am obrajii plini şi rumeni, că braţele-mi sunt rotunde şi că iau trei mii de lei chirie pentru casele de la stradă şi alte cinci pentru prăvălia din piaţă, dar nu ţii seamă că am cinci copii şi că sunt o păcătoasă care nu se poate stăpîni, ci

aleargă ca o smintită clnd e chemată, parcă alta n-ar putea să facă şi ea treaba pe care o fac eu.

— Dar, adăugai, copiii mai au şi tată, care aleargă şi el în treburile lui.

Ea mi se uită lung şi cu ochi scrutători în faţă, parcă n-ar fi voit să mai vorbească şi nu-şi putea stăpini firea.

— Tocmai asta e, că mai au şi tată, grăi dînsa oarecum printre dinţi. Se vede că eşti om care-şi caută de drum, nu se uită nici ia dreapta, nici la stînga şi foarte puţine ştie. Fiindcă pleci de acasă mai nainte de a se fi sculat el, Le culci serile mai nainte de a se fi întors el acasă şi-1 vezi numai cîteodată la masă, dai cu socoteala că-n treburi umblă şi el ca d-ta. Da! în treburi, dar in ce fel de treburi!?

E lucru fără îndoială urît ca o femeie să grăiască de rău pe soţul ei şi mă simţeam într-un fel de strimtorare din care n-aş fi putut să scap decît căutîndu-mi vreun pretext ca'să plec. Ea însă ţinea să-şi uşureze sufletul şi nu-mi dete răgaz.

— Nu-ţi sade râu, urmă ea, că nu ştii cine c omul cu care stai sub acelaşi acoperiş; dar e mai bine să ţi-o spun eu decît s-o afli de la alţii. Nu l-ai văzut nici ieri, nici alaltăieri, de cîteva zile acum, şi nici n-ai băgat, precum se vede, de seamă că nu-1 vezi. Mi l-au adus săptămînă trecută bătut măr, de-ai fi crezut că nu mai scapă cu viaţă: ce să fac cu el? L-am dus la spital. Uite, aşa o dac de peste şaptesprezece ani, de cînd mi l-am luat de bărbat. împlinisem abia optsprezece ani clnd am prins slăbiciune de el, urmă iar suspinlnd; slută nu eram, zestre frumoasă aveam, familia noastră era bine văzută la Bîrlad şi aş fi putut să aleg intre tinerii de seama mea; ce să-mi fac insă dacă ofilii-mi zburau la el, un holtei bătrîn, care era cu douăzeci si şase de ani mai mare decît mine şi putea să-mi fie'şi tată? M-am pus în pizmă şi cu mama, atunci văduvă, şi cu rudele răposatului meu tată şi m-am măritat după el, 'atunci casier la prefectură. Mă simţeam fericită. Era, ce-i drept, cheltuitor, dar trăiam bine şi-n timp de cinci ani am avut unul după altul trei copii, fata marc şi cei doi băieţi, pentru care

a avut şi are şi azi multă slăbiciune. Cum însă şi cînd, nu ştiu, s-a încurcat cu o femeie, o văduvă pripăşită pe acolo pe la Bîrlad, care-1 toca şi-1 punea să joace cărţi. Luînd şi azi, şi mîine, în fel de fel de chipuri, bani, nu numai de la mine, ci şi din casa judeţului, a fost în cele din urmă prins cu o lipsa de peste optsprezece mii de lei în casă. Ce să fac, domnule!? Ce trebuia să facă o femeie cînd cade în asemenea nenorocire şi pate asemenea ruşine? Mă zbăteam în lupta cu mama, care stăruia să cer divorţul, şi plîngeam pe-nfundate. Nu mai îndrăzneam să ies din casă, nici să dau ochii cu rudele, cu prietenii şi cu cunoscuţii; nu mai era pentru mine trai între aceia cu care mi-am petrecut copilăria şi tinereţele. El era însă soţul meu legiuit şi părintele copiilor mei; am vîndut via mea frumoasă şi cele două case cu prăvălii pe care le aveam în piaţă, am plătit tot plnă la cea din urmă para şi m-am mutat aici la Bucureşti, unde nimeni nu mă ştia şi putea şi el să-şi găsească vreun rost. Zadarnice mi-au fost însă jertfele, căci pe el n-am putut să-1 scap. Ce puteam eu să fac în timpul celor cinci ani de zile cît a stat el închis!? Pe mama am îngropat-o în curînd după mutarea mea la Bucureşti. Copiii creşteau în neştire. M-am pus să învăţ moşitul, ca să am un rost in lumea aceasta. Iară el umblă, de cînd a scăpat din temniţă, furişîndu-se, sărmanul, printre oameni şi-si petrece viaţa jucînd mai table, mai domino, mai cărţi, azi într-o cafenea, mîine într-alta, ori bînd pe gustate ici într-un birt, colo-ntr-altul, om lipsit de orişice rost în lumea aceasta. Să nu-ţi vie să plîngi!? adăugă ea, oprindu-şi răsuflarea.

— Ba să-ţi vie, răspunsei eu, uitîndu-mă în limpezii ei ochi de femeie devotată.

— Să nu mă judeci, domnule, cu asprime, urmă ea. Nu ţi le spun aceste ea să mă pling, dar ca să nu-1 osîndeşti nici d-ta, ci ca să-1 plîngi. li dau cu durere, dar cu toată inima, cît mă iartă mijloacele; închipuieşte-ţi însă că acum, la bătrîneţe — mi-e şi greu să ţi-o spun — aleargă după fete tinere, încît a ajuns să fie strîmtorat ca un derbedeu într-un colţ de nişte

mahalagii care l-au snopit în bătăi, Incit l-au lăsat întins la pămînt.

— Aceasta e boală, doamnă, i-am zis eu, care nu prea are leac. Sunt mulți cei ce sufăr de ea.

— Da, întîmpină dînsa, urîtă boală, sufletească.

— Nu sufletească, stăruii eu, ci boală ca oftica ori cancerul, de care numai moartea-1 scapă pe cel căzut în ea.

îmi era milă de dînsa şi mă simțeam, cu toate aceste, cuprins de un fel de admirațiune în fața ei.

*

Citva timp in urmă ra-am mutat într-o mahala depărtată şi abia după vreo doi ani am întilnit din întîmplare pe Sanda, fiica cea mai mare a ei, care mi-a spus că tatăl ei murise.

– Săracul 1 — mi-a zis ea — a fost unul dintre cei mai cumsecade oameni, de care au abuzat toți mişeii şi căruia i s-a făcut multă nedreptate!

RĂZBUNAREA HANULUI

Era pe la sfirşitul războiului de treizeci de ani, şi iezuiții, dîndu-şi silința să-şi cîştige-n țările **de** la răsărit, pentru stăpînirea papei, ceea ce se perduse-n cele de la apus, înduplecaseră pe regele Poloniei, atunci Vladislav IV Vasa, să-i silească pe supuşii săi ortodocşi. Ucrainții au primit aşa-zisa uniune cu biserica latină.

Simțindu-se prea slabi spre a ține piept cu Polonia, cei siluiți erau ispitiți a cere ajutor de la coreligionarii **lor** moscoviți. Căpetenia **lor,** hatmanul câzăccse Bogdan Hmielnițchi, îl socotea însă pe marele duce de Moscova mai primejdios decit regele Poloniei; a cerut dar ajutor de la Poarta otomană. Aceasta n-a voit, se înțelege, să se amestece în gilcevile creştinilor şi **avea** şi de alminteri cuvinte de a nu intra în război cu Polonia. Marele vizir Mehniet-paşa fusese însă timp mai îndelungat paşa de Buda şi era bine dumirit asupra acelor **ce se** petreceau în țările de la apus: el le dă deci vasalilor creştini ai Porții îndrumarea de a le veni cazacilor într-ajutor.

Gheorghe Râkoczy 1. voivodul Ardealului, care trăia în bună vecinătate cu regele Poloniei, n-a ținut seamă de îndrumarea aceasta, fără Matei-**Vodă** Basarab, avînd legături de prietenie cu Râkoczy, nu s-a unit nici el cu Vasilc-vodâ, ca să le dea cazacilor ajutor.

De aceea, Mehemet-paşa 1-a pus pe Vasile-vodă Ia cale să-1 răstoarne pe Matei-vodă pentru că să fie ridicat în scaunul Munteniei un domn care e gata să le vie cazacilor într-ajutor. După spusele lui Alosiu Contarinj, bailiul Veneției, vorba era ca Vasile-vodă Lupu să treacă el însuşi în Muntenia, iar in scaunul Moldovii să rămîie fiul său.

A şi făcut Vasile-vodă Lupul încercarea de a-1 alunga din țară pe Matei-vodă, dar a suferit o grea infringere şi astfel nu i-a rămas decit să încheie şi numai el singur legătura cu hatmanul cazacilor, care mai era acum ajutat şi de hanul tătarilor din Crimeia.

A urmat apoi un lung şi adeseori întrerupt război, in timpul căruia tătarii năvăleau la timpuri potrivite in Polonia, de unde se-ntorceau încărcați de fel de fel de pradă.

Clnd cu una din aceste năvăliri a căzut în robia lor şi un comite Potoţchi.

Deoarece familia Potoțchi, ai căreia urmaşi trăiesc şi azi, e de obîrşie veche şi era foarte bogată, hanul tătarilor a cerut pentru punerea în libertate a robului o mare sumă drept răscumpărare.

Vasile-vodă avea legături cu fruntaşii Poloniei, îndeosebi şi cu comiții Potoțchi. Una dintre fiicele lui era măritată după ducele de Lituania, şi prin acesta intra in înrudire cu cei mai aleşi dintre şlehtiții leşeşti. Rudele robului l-au rugat deci să fie pe lîngă hanul, tovarăşul său de luptă, bun mijlocitor pentru scăderea sumei de răscumpărare.

El îşi dădea seama că nu se cade să se amestece in daraverea aceasta şi se simțea oarecum îmhrîneit între nicovală şi baros, strîmtorat, încît încăperile cele largi ale curții saie i se păreau de tot strimte. Se plimba, săracul de el, de ici pină colo, zbătîndu-se frămlntat de gînduri răzvrătite şi nu ştia ce să facă şi cum să potrivească lucrurile pentru ca nici pe hanul să nu-1 jignească, nici cu şleahta leşească să nu se strice.

Cei ce în gînduri şi-n simţăminte nu se potrivesc nu slnt deopotrivă, ci protivnici şi intră în vrajbă, iar într-insul erau învrăjbiți omul şi domnul.

Ca om, el era pătruns de gindul că cei ce războiesc sunt, ce-i drept, protivnici, dar n-au să fie totodată şi duşmani stăpiniți de ură oarbă.

Matei-vodă era prieten cu Gheorghe Râkor/.y, care pusese la cale un catichism calvinesc in româneşte pentru că să-i ispitească pe români a se lâpăda de legea lor strămoşească. El, Vasile-vodă, ştiindu-se domn al Moldovii, se apropiase sufleteşte de fratele lui Moise-vodă, Petru Movilă, metropolitul Kievului, care ticluiBe catichismul ortodox. Erau deci protivnici; ar fi fost şi fără ca să mai fi fost la mijloc legăturile cu cazacii, şi s-au războit, dar duşmani nu erau, şi de aceea în urmă au făcut împreună multe lucruri bune şi frumoase, pe care unul fără de altul n-ar fi fost în Btare să le facă.

Tot aşa se războia cu şlehtiții pentru că ținea la legea lui cum ei țineau la a lor, dar duşman nu le era, şi mult s-ar fi bucurat dac-ar fi izbutit să-1 scape din robie pe acel Potoțchi.

Domnul insa, domnul Moldovii, ridică degetul şi zicea: „Stai, omule, nu te pripi! Bagă de seamă că nu cumva prin o faptă nechibzuită să ți-1 faci duşman pe hanul tătarilor, care stă-n fruntea multor cete de călăreți destoinici la lupte şi-ți este azi ajutător în treburi după a ta părere foarte binecuvîntate."

Cînd el se zbuciuma-n felul acesta, s-a apropiat de dînsul tirîş, ca pisica ce ți se freacă de pulpi, una dintre multele slugi supuse de la curtea lui, un Iane oarecare, grec viclean, hirşit, frecut prin multe şi bun pentru orişice.

„Preamiloase stăpine, i-a zis, ascultă glasul nemernicei tale slugi, care e nemîngiiată văzindu-te cuprins de grele nedumeriri şi e gata să-şi pună viața în joc ca să te scape din strîmtorare. N-ai, In adevăr, să faci ceea ce cer de la tine duşmanii hanului, care-ți este tovarăş de luptă. N-ai Insănicisă te faci surd în fața celor ce te roagă să-i ajuți. Dă-mi mie dezlegarea ca să mă duc acolo şi mă voi face luntre şi punte ca să-1 scap şi fără de o răscumpărare pe leahul aeela din robie."

Vasile-vodă s-a uitat lung la el.

îşi dedea şi acum seamă că aceasta încă mai puţin se cade s-o facă, dar la sLrlmtoare se dau de gol neajunsurile firii omeneşti şi el n-a zis „Nu!", ci „Da!", ce-i drept cam cu jumătate de gură, dar fără de şovăire.

Grecul cel viclean a plecat apoi în Grimeia, a ştiricit la dreapta şi Ia stingă, a dat de urma robului care se afla închis într-un turn de la marginea mării, a ameţit cu băutură şi a năimit cu galbeni pe paznicii turnului şi i-a făcut vînt lui Potoţchi la corabia care, lunecînd repede pe luciul mării, 1-a dus la Stambul, de unde s-a Întors cu mare încunjur în ţara lui.

Aşa a scăpat cornițele Potoţchi, ceea ce ar fi fost foarte bine dacă grecul ar fi mai ştiut şi să-şi stăpinească pornirile. El insă s-a lăudat cu succesul obţinut, încît vestea a mers pînă Ia cortul hanului, care nu era incîntat de cele petrecute.

Aflind de unde au pornit lucrurile, hanul a-nghiţit un nod, a clipit din ochi, a răcnit odată şi a scrîşnit din dinţi, a tras în răbojul Ini Vasilc-vodă o crestătură adîncă, pentru ca nu cumva sa uite cele petrecute, apoi si-a căutat de treburi, ca şi clnd nimic nu s-ar fi petrecut.

Apele Nistrului au curs şi ele înainte tot ca şi cind nimic **mi** s-ar fi petrecut şi abia după trecerea cîtorva ani a ajuns Vasilc-vodă să se-n;redinţeze că hanul f-a păscut.

Simţindu-se strîmtorat din toate părţile, el işi căuta razăm mai sigur şi de aceea şi 1-a făcut ginere pe Timus, fiiul hatmanului Hmielniţchi. tn faţa acestei fapte, Polonia, Gheorghe Râkoczy II şi Matei Bisarab au mai strîns legăturile şi i-au adunat în Moldova, la un loc, pe boierii nemulţumiţi, punîndu-le în frunte pe Gu90rghiţă Ştefan, cel mai insetat de mărire dintre dînşii.

Iar s-a pornit apoi lupta intre cei doi domni români, şi Vasile-voiâ, bătut ca mai înainte, a fost nevoit să părăsească ţara şi să-şi caute adăpost la ginerele său Timus, care aduna mereu cete de cazaci zaporovieni, ca să se pună-n fruntea lor, să p!ece-n Moldova şi să-1 ridice iar pe socrul său în scaun.

Prea era insă Gheorghiţă Ştefan din multe părţi ajutat pentru ca cetele cazacilor, orişicît de viteji ar fi fost ei, să-1 poată alunga numai ele singure din ţară. Socrul şi ginerele au chibzuit dar să trimită la hanul tătarilor o solie, ca să ceară ajutor, căci şi-1 ştiau bun prieten in lupta contra Poloniei.

Hanul a primit solia cu multă bunăvoinţă şi zîmbind cu mulţumire.

.,Da! a zis el freeîndu-şi mînile! Foarte bucuros am să-i dau ajutorul! S-ar putea să nu-i dau? Să vie insă Vasile-vodâ el Iusuşi aici, ca să ne-nţelegem de la rost la rost, ca doi prieteni buni ce suntem."

Vasile-vodă a grăbit şi s-a dus cu bucurie, ca celN mai nevinovat om, fără ca să bănuiască ceva, cu toată încrederea.

Hanul 1-a primit cu încă mai multă mulţumire pe el însuşi, şi-i era adevărată mulţumirea, căci de mult dorea să se vadă faţă-n faţă cu el, în toată lărgimea.

Nu mai răcnea acum hanul şi nici din dinţi nu mai scrîşnca: pe Vasile-vodă l-au trecut, cu toate aceste răcorile cînd i s-a uitat In ochii din care se revărsa văpaia mîniei de mult înăbuşite.

Tot tîrîş ca pisica se apropia de el şi hanul, dar ca pisica ce-şi ia vtnt să se arunce asupra prăzii.

—Bine, bre! îi zise cu un zîmbet diavolesc şi rostind vorbele printre dinţi. Ce fel de oameni sunteţi voi, creştinii!? Vă certaţi între voi şi, ajunşi la Încăierare, ne chemaţi fie unii, fie alţii într-ajutor pe noi, închinătorii lui Alah, iar după ce ni-**ain** pus pentru voi viaţa-n joc, uneltiţi prin dosul nostru, ca să vă bateţi joc de noi?

Acum se dumiri Vasile-vodă de ce anume e vorba şi voi să-i dea răspuns.

Hanul ridică degetul.

– Nici o vorbă!... strigă dinsul. Păcatul tău nu poate găsi iertarel L-ai scăpat tu prin uneltire mişelească pe leahul acela care ne era amindurora duşman, ba dacă e vorba, mai mult ţie decît mie. Să vezi acum cine are să te scape pe tine!

Zadarnic au rămas apoi toate stăruințele celor de ait gînd. Hanul 1-a legat cobză pe Vasile-vodă şi 1-a trimis la Stambul, unde mulți ani grei şi lungi de-a rîndul a zăcut în temnița celor Şapte Turnuri.

Iar cazacilor nu le-a rămas decit să ceară ajutor de la marele duce de Moscova, care cam pe timpul lui Vasile-vodă a intrat in temniță, a pus piciorul în Kiev, de unde n-au mai ieşit decit în zilele noastre.

CUTA

Era cățeluşă şi, mai fiind şi drăgălaşă, din ce în ce mai drăgălaşă, Dincă îi zicea Luşa, apoi Luşica, mai tîrziu Luşicuța şi-n cele din urmă Cuța, iar Dincă acela era un băiat neastîmpărat şi motolog, care voia să le afle toate, se amesteca mereu în lucruri care nu erau de nasul lui, se vîra unde nu-i fierbea oala, se-mpedeca de toate cele ce-i cădeau în cale şi da ici în o groapă, colo-n alta.

Deoarece la țară făcuse o mulțime de pozne şi era pornit să mai facă şi altele, încît nu mai era chip să-1 păzeşti, a fost trimis pentru a doua clasă primară la Bucureşti, unde l-au dat în gazdă la văduva unui căpitan de călăraşi, eocoana Tudora, mătuşa lui, care locuia aproape de Maidanul Dulapului şi mai avea şi ea patru copii, cel mai mare, Nicuşor, cam de aceeaşi vîrstă, dar mai potolit Ia fire, ai fi putut zice chiar băiat cuminte, încît putea să-i fie lui Dincă povață-n toate cele bune.

După rînduială firească a lucrurilor, insă, cel neastîmpărat o ia razna şi apueă înainte, iar cel potolit la fire rămîne mai în coadă, şi povață era mai adeseori Dincă decit -Vicuşor cel cuminte.

Intr-una din zile, ducîndu-se amîndoi dimineața la şcoală, au ajuns în Calea Şerban-vodă, pe unde trec automobilele spre cimitirul Belu şi de acolo înapoi, şi au dat peste trei căței aruncați în drum. Unul era

strivit de roatele ce trecuseră peste el, iar altul zăcea mort, precum se vede, de foame, cu picioarele-n sus.

Nicuşor, cel cuminte, a aruncat o căutătură într-acolo şi-a trecut iute înainte, ca să nu mai vadă, căci lucru scîrbos e un cîne mort, dar mai şi mai e căţelul mort, hoit aruncat în drumul trecătorilor. Dincă s-a oprit însă, ca să vadă bine, şi s-a uitat cu ochii muiaţi în lacrămi la al treilea căţel, care mai mişca încă şi gemea ca vai de el, în doaga morţii.

Nicuşor, deşi potolit la fire şi cu cinci săptămîni mai bătrîn, s-a-ntors din drum şi a rămas, ce-i drept, nu cu ochii muiaţi în lacrămi, dar cu gura căscată.

— Uite, vezi, îi zise Dincă, l-au aruncat aici ca să-1 strivească roatele umflate ale vreunui automobil, cum au strivit pe cellalt.

— Aşa se vede, răspunse Nicuşor; şi păcat ar fi fost, căci mult e frumuşel.

Ei se uitară lung unul la altul.

Era mare şi grea ispita ce le ieşise în cale.

Dacă-şi urmau, cum se cuvenea, drumul şi se duceau la şcoală, căţelul rămas în drum era fără doar şi poate strivit de roatele vreunui automobil, şi ei şi-ar fi făcut cele mai amarnice mustrări, ca ucigaşi în puterea cuvîntului.

Dacă luau căţelul şi-1 duceau acasă, pierdeau mult. timp cu dusul şi cu întorsul, veneau prea tîrziu la şcoală şi mîncau pedeapsă.

Dacă luau căţelul, îl ascundeau undeva pe vreun maidan între buruieni, ca să-1 ia clnd se vor intoarce, se pomeneau că-1 mănîncă vreun porc ori moare de foame, cum a murit şi cellalt.

Ce aveau ei să facă?

Dincă n-a stat mult pe gînduri, ci a luat căţelul şi s-a întors cu el acasă, iar Nicuşor s-a grăbit după el ca să nu-1 lase singur.

Acasă, vai de capul lor: cocoana Tudora i-a tras pe amîndoi de urechi.

— HaidM plecaţi de-aici cu spurcăciunea aceea de lighioană leşinată, le-a zis. Am eu destul mărunţiş la casă. De unde l-aţi luat, acolo să-1 duceţi!

Una ca aceasta Dincă nu era în stare să facă. A plecat, nu-i vorba, dimpreună cu Nicuşor la şcoală, dar peste puţin şi-au făcut calea întoarsă, au intrat tiptil in curte, s-au furişat ca nişte hoţi în şopronul de lingă grajdi, i-au făcut căţeluşului culcuş într-un colţ bine adăpostit şi au răsturnat peste el un coş cu fundul în sus.

Pe aci ie-a fost apoi drumul, într-o răsuflare, la şcoală.

Nici la şcoală nu lc-a mers însă mai bine decît acasă.

— Pe unde mi-aţi umblat, coconaşilor?! Ic zise învăţătorul şi-i puse pe amîndoi In genuchi lîngă perete.

Datu-şi-au ei silinţa să scape mai cu o minciună mai cu alta, dar minciunile nu li s-au trecut, şi pe cînd ceilalţi şcolari şedeau prin bănci fiecare la locul lui, Dincă şi prietenul său Nicuşor ispăşeau păcatul canonindu-se în genuchi.

Li se şi cuvenea, căci n-are copilul să facă nimic prin dosul mumei sale, nici să umble cu minciuni.

Dar asta treacă, ducă-se.

Cum steteau însă aşa în genuchi, mai unul, mai altul dintre dînşii vedea în gîndul lui căţeluşul mort acolo sub coşul răsturnat cu fundul în sus, mort ca cel din drumul automobilelor, culcat pe spate, cu cele patm picioare în sus.

— Mult mi-e teamă cu nu mai trăieşte, îi zise Dincă pe şoptite lui Nicuşor.

– Eu cred că da, li răspunse acesta.

Peste cîtva timp iar se uitară unul la altul.

— Dau cu socoteală că-1 găsim mort clnd ne-ntoarcem acasă, grăi acum Nicuşor.

— Eu cred că nul îi răspunse Dincă.

Cuprinşi adică de grija lor cea mare, nu mai ştiau nici ei ce să creadă şi ce să nu creadă; scăpaţi dar de la şcoală, s-au întors ca pe zburate acasă şi tot tiptil s-au dus, pe furiş, ca nişte hoţi, la şopronul ştiut, ca să ridice coşul cel răsturnat cu fundul în sus şi să vadă ce-i şi cum sub el.

Lighioana leşinată tot mai trăia, dar viaţa nu îi mai atîrna decît în cel mai subţire dintre firicelele de păr ce se pot închipui.

— Iată că tot mai răsuflă! grăi Nicuşor înveselit.

– De! răspunse Dincă, cu ochii muiaţi iar în lacrămi. Nu vezi însă că trage de moarte? o să se prăpădească dacă nu-i dăm cît mai curînd de mîncare. Pînă una-alta, să facem ce vom fi făcînd ca să-i aducem de undeva lapte.

Acum apucă Nicuşor înainte. El ştia adică unde stă cratiţa cu lapte şi cel mai apropiat gînd îi fu să se ducă şi să fure din cratiţă într-o ceşcuţă.

Aşa-1 trece ispita pe om din treaptă în treaptă mai jos şi tot mai jos. O începuse băiatul făcînd ceea ce face prin dosul mamei sale, aurmat-ofurişîndu-secaun hoţ, a dus-o mai departe, căutînd să scape'cu minciuna, iar acum era gata să fure din cratiţa pe care mama lui o credea bine păstrată.

Unde o să ajungă în cele din urmă!?

i i

Nu e destul să fi şterpelit o ceşcuţă de lapte pentru ca să hrăneşti o căţeluşă leşinată, care n-a ajuns încă. să facă ochi şi nu e-n stare să se tîrască de ici pînă. colo.

Duşi — tot pe furiş — în fundul curţii, sub şopronul de lîngă grajdul în care răposatul soţ al cocoanei Tudora îşi ţinea calul, Dincă şi Nicuşor au scos căţeluşa de sub coş, i-au pus ceşcuţă cu lapte-n faţă şi' *o* pofteau, o-ndemnau, stăruiau cu tot dinadinsul să-şi potolească foamea, ba Dincă, nerăbdător din fire, a luat-o chiar şi a băgat-o cu botişorul în lapte, dar pocitania cea horopsită nu voia să înţeleagă, nici măcar botişorul nu şi-**1** lingea.

Natura, neadormită purtătoare de grijă pentru toate făpturile ei, a rînduit ca puii de orişice fel să sugă fiecare la sînul mumei sale, şi căţeluşa nu voia să ştie de laptele din ceaşcă, ci-şi cerea în limba ei muma cea adevărată.

îi venea lui Dincă să o bată şi s-o tot bată pînă ce nu va fi ajuns s-o facă sa sugă din ceaşcă; mai era insă la mijloc şi mila din sufletul lui, care era mai tare decît necazul ce-i dedea brlnci. Nicuşor deci, mai pornit spre fapte, a luat-o, i-a deschis cu de-a sila gura^şi a turnat în ea lapte, ca să i-1 dea pe git.

Zadarnice i-au fost însă bunele silinţe, căci lighioana nu-nghiţea şi era p-aci—p-aci să se înece, ba s-ar fi şi-necat dacă laptele nu i s-ar fi scurs peste buze din gură.

Dincă şi Nicuşor se uitară cuprinşi de viua nedumirire unul la altul.

— Nu era oare lucru mai cuminte s-o lăsăm acolo la margine de drum, ca s-o strivească roatele automobilului trecînd pestea ea!? grăi Dincă, făcîndu-şi mustrări.

— Ştii una!? îi răspunse Nicuşor. Eu am văzut copii pe care îi hrănesc dlndu-le lapte cu biberonul. S-o punem şi pe ea să sugă din biberon.

Dincă se-nvioră.

— Ideea e minunată! exclamă el. Am auzit şi eu că sunt viţei care se hrănesc sugind din biberon. Vorba e însă că noi n-avem biberon.

Mare şi grea ispită!

Unul peste altul li se-ngrămădeau relele îndemnuri; păcatul de acum le era mai greu şi mai neiertat decît cel de mai înainte. Dac-o urmau tot cum au pornit-o, departe aveau să ajungă. Ce mai aveau ei să facă spre a pune mîna pe bani, ca să-şi cumpere biberoane? Să fure, cum au furat laptele, ori s-o-nşele pe cocoana 'tudora, spunlndu-i iară şi iarăşi alte minciuni?

Fapta de a fi scăpat de moarte sigură o căţeluşă aruncată-n drumul automobilelor era fără doar şi poate bună, dar Dincă şi Nicuşor se uitau unul la altul întrebîndu-se dacă e ori nu iertat să săvîrşeşti o faptă bună săvirşind altele care sunt rele.

— Ştii ce? grăi iar Nicuşor cel cuminte. Eu am văzut căţei sugînd la pisici. Să-i dăm pisicii laptele şi să punem apoi căţeluşa să sugă la pisică.

Şi ideea aceasta era minunată: scăpau cu o apucătură vicleană de nevoia^de a-şi cumpăra biberon.

Mult n-aveau însă să stea pe gînduri, căci în vreme ce ei se sfătuiau şi-şi croiau planuri, nenorocita de căţeluşă răbda din ce în ce mai leşinată şi înainta cu paşi gimnastici spre obştescul ei sfîrşit.

Iute dar şi fără de întârziere au pornit unul la dreapta, altul la stînga, ca să găsească pisica, s-o prindă şi să-şi facă treburile cu ea. Se afla, şireata, pe acolo prin apropiere, mai prin grajdi, mai prin şopron, unde răposatul căpitan îşi ţinea grăunţele de nutreţ pentru cal.

Au şi dat în curind pestea ea. Cînd o cauţi insă la dreapta, ea, huşti! la stînga, cînd o cauţi sus, ea sare jos, iară clnd crezi c-ai prins-o jos, te pomeneşti cu ea sus de tot.

Erau acolo-n şopronul acela fel de fel de vechituri, aruncate claie peste grămadă. Cam la mijloc se afla trăsura hodorogită, in coşul căreia-şi pusese cuibul o cloşcă credincioasă, care numai la mare nevoie îşi părăsea ouăle. Lingă trăsură pusese cineva o **mate** ladă de seînduri, deasupra căreia ridicase altcineva un butoiaş dogit care-i stătuse-n cale, iar pe butoiaşul acela era aruncat un coş mare.

Yăzîndu-se încolţită din două părţi, pisica s-a avîntat peste trăsură pe ladă. iar de acolo in doua sărituri peste buloies deasupra coşului, unde s-a oprit, mişclndu-şi ţanţoşă mustăţile zMrlite. Dincă după ea! Cina a sărit însă din trăsură pe butoiaş, s-a speriat cloşca, ce la aşa ceva nu se aşteptase, şi a zburat din cuibîncă mai rău s-a speriat Dincă şi, călcînd strîrob, a răsturnat butoiaşul, care a căzui de pe ladă hodorogind de ai fi crezut că s-a pornit un cutremur de pămint. Căxut-a, se înţelege, şi coşul, ba, ceea ce le-a pus la toate vîrf, a căzut şi Dincă cel motolog, încît a rămas cu un mare cucui în creştetul capului şi era p-aci—p-aci să-şi frîngă nasul, ca să rămîie toată viata lui pocitanie cu nasul cirn.

Mai rău decît cloşca şi pisica, ba chiar şi decit Dincă, mai rău s-a speriat Nicuşor, căci s-a pomenit deodată faţă-n faţă cu mumă-sa, care, auzind hodorogitura din şopron, a alergat, cuprinsă şi ea de spaimă, la faţa locului.

— Ce e!? Ce s-a întîmplat aici!? întrebă dînsa, uitindu-se la faţa plină de singe a lui Dincă, cel ce gemea întins ca vai de el la pămînt.

Dacă s-ar fi uitat cu oarecare luare-aminte spre colţul unde se afla căţeluşa şi ceşcuţa cu lapte, ea ar fi pus cu lotul alte întrebări, dar ea nu vedea decît sîngele din obrajii băiatului si n-auzea decit gemetele acestuia.

Nicuşor **fu** pe o clipă năpădit de aimţămintul că acum se sparge buba, căci nu-i rămîne decît să spună adevărul, li este însă greu păcătosului să-şi mărturisească păcatul şi cel ce a pornit-o o dată cu minciunile e amăgit de gîndul că lot minţind va putea s-o ducă pină-n capăt.

– Uite, mamă — grăi dar băiatul mincinos — a vrut să prindă pisica cea urcată pe coşul de pe butoiaş şi s-a răsturnat butoiaşul sub picioarele lui.

Aceasta nu era minciună.

— Dar ce avea cu pisica? de ce voia s-o prindă?! a întrebat însă muma lui.

— De! dc! grăi dînsul. Prinsese pisica undeva un puişor şi voia să i-1 scoată din gheare, ca să nu-1 mănînee.

— Bietul băiat! zise cocoana Tudora, care era de părere că nu e râu pornit copilul care-şi fringe gitul voind să scoată un puişor din ghearele pisicii.

L-a luat deci pe Dincă şi 1-a dus în iatacul copiilor, unde l-a dezbrăcat, l-a culcat în pat, i-a spălat sîngele şi i-a făcut oblojeli, ca nu cumva să i se obrintească rănile cu care se alesese pe urma încercării de a scăpa puiul nevinovat din ghearele pisicii.

Iar Nicuşor stătea cu inima încleştată, cuprins de temerea ca nu cumva Dincă să-1 dea de gol spuind adevărul asupra celor petrecute.

Văzîndu-se adecă în halul în care se afla, Dincă era ispitit de gîndul c-a luat pedeapsa ce după rînduială firească a lucrurilor i se cuvenea pentru că a umblat cu minciuni şi cu furtişaguri. Aşa trebuiau să vie lucrurile pentru ca pocitania aceea de căţeluşă tot să piară, cum ursit i-a fost. în vreme ce el zăcea oblojit în perina

de puf şi se hrănea bind ceaiuri şi mîncînd pui prăjit în pesmet, căţeluşa se prăpădea, chinuită ca vai de ea.

— N-am să mai mint. nici să mai fac nimic prin ascuns, ii zise el pe şoptite şi tot prin ascuns lui Nicuşor.

— Nici eu n-am să mai fur lapte! îi răspunse acesta.

— Dar atunci se prăpădeşte căţeluşa.

— Nu-mi pasă!

— Nici mie!

III

Spunea Nicuşor adevărul cînd zicea că nu-i pasă dacă se **va** prăpădi ori **mi** căţeluşa cea horopsită acum de toată lumea. Gîndurile omului şi simţămintele lui se schimbă însă după timp şi împrejurări. Cînd s-a dus s-o ia şi s-o ducă, precum spusese muma sa, de unde a luat-o, i s-a făcut iar milă de ea. Asemenea faptă de călău nu era el in **stare** să săvîrşească.

— N-am să mai fur! **zicea** şi era **in** adevăr tare hotărît să nu mai fure, dar păcat ar fi fost să nu se folosească do laptele o dată furat.

Ce putea insă el să facă dacă n-avea biberon?

A stat şi s-a gîndit şi-a chibzuit fel de fel de chipuri cum ar putea să născocească ceva ce seamănă a biberon, ca să-nşele căţeluşa, făcînd-o să sugă lapte.

Vâzind cum cucoana Tndora ia vata şi-o bagă-n acid tenie, ca sâ se imbibe şi s-o pună apoi pe cucuiul din creştetul lui Dincă, Nicuşor a tresărit deodată înviorat.

„Ara să fac, îşi zise, şi eu din vată **un** fel de ghemotoc bine rotunjit, care seamănă a biberon, să-1 bag in iapte, ca să se îmbibe, şi să i-1 pun căţeluşii în guri. Simţind gustul laptelui şi crezind că are **în** gură biberon,'ea o să înceapă a suge şi, începînd o dată, o sâ dea înainte."

Firul in care atlrna viaţa căţeluşei mult încercate era p-aci — p-aci să se **rupă** cind Nicuşor a ajuns, iu **Bfirşit,** să-i vire între buze gheomotocul alcătuit cu **multă** măiestrie. Fără ca să-şi mai facă vreo închipuire, numai în virtutea fireştii porniri a fiinţei însetate de viaţă, căţeluşa a început sâ sugă.

Lui Nicuşor li venea să ţipe de bucurie, să se salte in tavan, să se dea peste cap, să se tăvălească pe jos, şi el, cu toate aceste, in clipa următoare se simţea cel mai nenorocit om de pe faţa pămîntului.

Era el singur cu bucuria lui!

Ce n-ar fi fost în stare să dea ca să-i poată scula din pat pe Dincă şi să-1 aducă-n şopron, ca să vadă şi el şi să se bucure amîndoi împreună.

încă mai mult ar fi dat dac-ar fi putut îndrăzni să zică: „Uite, mamă, uite cum suge!"

Era insă osindit să se ascundă şi numai în taină se putea bucura.

Dar dacă e vorba, el nu era singur in lume, avea o soră, .Gleopatra, ce-i drept cu vreun an şi jumătate mai mică decît el, dar destul de mare şi de cuminte pentru ca să-şi poată da seamă că n-are să-şi dea de gol fratele, care, din cea mai curată dragoste, ii face parte din marea lui bucurie.

— Am să te bat să te cotonogesc, să te slilcesc în bătăi dacă ar fi să cazi in păcatul de a-i fi spus cuiva ceea ce-ţi spun, i-a zis el surorii sale, drăgălaşa Gleopatra; am furat, ce-i drept, laptele, dar numai acum, o dată; de aici înainte o să-i dau din laptele ce mi se dă mie dimineţile.

— Şi eu dintr-al meu, strigă Gleopatra.

— Nu! Nu te priveşte! întîmpină dînsul. hotărît in gîndul lui ca pînă chiar nici lui Dincă să nu-i dea voie a-i face căţeluşei parte din laptele său.

Multe îşi pune omul de gînd şi cind e vorba să le şi facă îşi schimbă părerea.

După ce cucuiul din creştetul lui Dincă s-a netezit şi nasul iar i s-a făcut drept, încît a putut băiatul să iasă şi să se ducă nu numai la şcoală, ci şi-n şopron, ca să-şi vadă căţeluşa, bucuria s-a-ntins şi a crescut atît de mare, încît nu era chip să **mi**-î dai şi lui voie să pună în fiecare zi la o parte cîteva lingurile pentru căţeluşă, care acum era Luşa.

Mai era apoi şi atta.

In timpul pe care Dincă şi Nicuşor il petreceau la şcoală, Gleopatra era ea singură purtătoare de grijă a Luşei, şi e mare şi plin de farmec ademenitor gindul că eşti vrednic să sâvîrşeşti în taină cele mai bune fapte. Se ducea deci Cleopatra din cind în cînd — aşa, prin ascuns — la coşul din şopron, ca să se bucure vâzind-o pe Luşa, iar bucuria ii era atît de viuă, încît n-o ierta firea să nu-i facă de ea parte şi frăţiorului său Gaston, care era, ce-i drept, cu vreun an şi ceva mai mic decît ca, dar destul de mare ca să înţeleagă că are să-şi pună pază gurii.

Mult n-a trecut, şi Luşa a ajuns să nu mai sugă din biberonul cel măiestrit: lingea din farfurioara în care Gleopatra şi Gaston îi turnau din laptele lor. Iar după ce Dincă şi Nicuşor se întorceau de la şcoală, se furişau cu toţii in şopron şi stăteau întinşi toţi patru pc burtă împrejurul farfurioarei. Gleopatra şi Gaston într-o parte, Dincă şi Nicuşur in cealaltă.

Mare şi luminată a fost ziua in care Luşa a făcut ochi şi încă mai mare şi mai luminată aceea in care ea a început să umble de ici pînă colo, ca un adevărat pui de cîne.

De aici înainte Luşa era Luşica.

In lumea aceasta toate cele Începute trebuie însă să aibă şi un sfîrşit.

Se bucurau cei patru copii, şi bucuria le era nevinovată, căci, la urma urmelor, nu suferea nimeni nimic pe urma ei. Vorba e însă că nu le este iertat copiilor să se bucure prin dosul părinţilor lor[1], nici săfacăprin ascuns ceea ce fac, aşa, numai de capul lor, fără de voia părinţilor şi a mai-marilor lor[2].

Nu era deci pe deplin ispăşit păcatul.

Sosind şi ziua cea mare în care Luşica a-nceput să latre — „teau!" şi iar „teaul" bucuria copiilor era atît de covîrşitoare, încît Gaston n-a mai fost în stare să-şi stăpînească firea de copil cu inima deschisă şi a alergat la mumă-sa, ca să-i spună, pentru ca să se bucure şi ea.

V 1° text: *săi.*

— Cum? Se poate una ca asta!? a strigat cucoana Tudora. Ştrengarii aceia n-au dus căţeluşa, cum le-am spus eu, de unde o luaseră? Las', că-i învăţ eu pe ei!

Grăind aceste, ea a plecat împreună cu Gastouică la şopron, ca să ia căţeluşa şi s-o arunce-n drumul automobilelor cu roate umtlate, apoi să pedepsească precum se cuvine pe Nicuşor şi pe Dincă, ba şi pe Gleopatra cea şireată, nu insă şi pe Gastonică al ei, care a spus adevărul.

Cînd Dincă, Nicuşor şi Gleopatra au văzut-o venind cu ochi mari şi plini dc legitimă mînie, sîngele li s-a răcit în vine, răsuflarea li s-a oprit şi inima li s-a slrîns, de abia mai puteau să se ţie pc picioare, şi toate li se-nvirtejean, căci nu se îndoiau că s-a sfîrşit acum cu Luşica cea atît de drăgălaşă.

Are insă-n lumea aceasta toată fiinţa soarta ei, fie bună, fie rea, şi se vede că nu erau încă sfirşite zilele Luşichii.

A ridicat-o, ce-i drept, cucoana Tudora de jos, cum ridici lighioana pe care ai de gînd s-o striveşti, dar mai-nainte de a o strivi, s-a \iitat ia ea cu tot dinadinsul şi inima încetul cu încetul i-a fost răpusă de înduioşare.

— Uite! — zise — ce drăgălaşă e, spurcăciunea de ea!

Aşa grăi cucoana Tudora şi începu s-o mîngiie, netezindu-i părul.

IV

Fiecare cu norocul său! Cea mai norocoasă dintre căţeluşele de pe faţa pămîntului nu mai era Luşica, nici Luşicuţă, ci Guta, ba chiar Guţica. Lasă că avea lapte din belşug şi-i dădeau toţi cea mai bună bucăţică, dar era mereu purtată în braţe şi răsfăţată. Tocmai aceasta făcea însă din ea pricina de vrajbă-n casa mai-nainte pacinică.

Dacă o lua-n braţe cucoana Tudora, Dincă şi Nicuşor, Gleopatra şi Gaston se urlau toţi patru cu jind la ca.

De! Adevărul era că Dincă a fost cei ce a ridicat-o din calea automobilelor. Fără el s-ar fi prăpădit ca puiul de vrabie căzut în ghearele motanului cu coada lungă.

Avea însă dreptate şi Nicuşor. El era cel ce a făcut-o să sugă din lapte. Fără de dînsul ar fi murit de foame.

Cleopatra era insă tare încredințată că tot s-ar fi prăpădit Luşica dacă In timpul cînd el era dus la scoală nu ar fi purtat ea de grijă ca să o hrănească.

Iară Gaston cet guraliv ştia una şi bună: că el e acela care a făcut-o pe mumă-sa s-o poarte-n brațe. s-o răsfețe şi să-i dea cea mai bună bucățică. Fără de dînsul, Guțicuța ar fi rămas horopaită.

Stăruia astfel fiecare asupra drepturilor sale, şi nu se mai nărăveau ca mai-nainte, ci se hîrjoneau mereu, de-ți venea să zici că e o mare pacoste Cuța aceea în casa cocoanei Tudora.

Se zice insă că unde doi se ceartă, al treilea ciştigă. Pe cînd ceilalți se certau care mai de care s-o poarte-n brațe pe Guta, Adalghisa, sora mai mică a Cleopatrei, care n-avea nici un drept, începea să plîngă şi, ca să scape de gura ei, i-o dădeau s-o poarte-n brațe.

Mai ales în brațele ei a crescut Cuța şi s-a făcut din ce în ce mai frumuşică, mai hăzoasă,'mai erăcănată şi mai urechioasă, de se uitau cu jind toți vecinii la ea şi nu unul dintre trecători era ispitit s-o şterpelească.

Pentru ca nu care cumva să se intimple una ca aceasta, Dincă şi Nicuşor, Cleopatra şi Gaston, ba pînă chiar şi Adalghisa îşi dedeau silința să o facă pe Cuța rea, ca nimeni să nu se poată apropia de ea, şi-o asmuțeau asupra trecătorilor si asupra trăsurilor: „Țol Cuța, țol"

S-a şi făcut Cuța de o răutate să-i meargă vestea pe^te şapte țări şi şapte mări şi nu se mai putea apropia nimeni nici de ea, nici de preajma casei, decum să mtre-n curte. Nopțile ea dormea pe canapea în iatacul celor trei băieți, dar nu putea nimeni să treacă pe uliță prin fața casei fără ca ea sa-1 simtă şi să nu-nceapă a mîrîi. De unde ar rnai fi putut să intre cineva în curte? Ea ar fi sărit ca turbată şi s-ar fi năpustit lătrind spre uş3. ca să iasă şi să-1 sfişie in bucăți pe cel intrat in

preajma păzită de ea. Era trecut acum timpul găinarilor, care mai înainte işi făceau din cînd in cînd parte din păsările cocoanei Tudora.

încă mai procletă era Cuța pentru duşmanii mai mărunți ai casei în care găsise adăpost, hrană şi purtare de griji.

Dînd de urma grăunțelor risipite prin grajdi şi prin şopron, mai întîi şoarecii, apoi şi guzganii s-au încuibat care unde a putut şi făceau o mulțime de Btri-căciuni. Cit pentru şoareci, ei şi-au găsit în curlnd naşul: stătea mereu Ia pîndă cotoiul cel şiret şi vai era de'capul lor. Guzganilor însă puțin le păsa de toate pisicile şi de toți cotoii şi, pe lingă toate celelalte, se dedeau şi la puii', precum şi la bobocii păziți de cloşca-n-dîrjită şi făceau mare jaf la casa cocoanei Tudora.

Cînd o zăreau pe Cuța cea crăcănată, cu părul lins şi cu urechile cele late fluturind în vjnt, chiar şi cei mai mari şi mai obraznici dintre guzgani o luau Ia fugă şi se ascundeau prin găurile lor.

Cuța stetea ceasuri întregi uimind la pîndă, începea în cele din urmă să sape cu ghearele ei cele mari si ascuțite, şi rar era guzganul care putea să scape. 11 apuca de grumaji sub ceafă, îl scutura de cîteva ori cum numai ea ştia şi-1 arunca cit colo mort, de numai din coada cea lungă şi groasă mai mişca o dată, de două ori.

Cînd vedea asemenea lucruri, Dincă umbla țanțoş, cu capul ridicat şi cu nările umflate, ca omul care e pătruns de simțămîntul că a săvirşit o faptă rară-n felul ei, care le-a fost tuturora de mare folos.

Văzîndu-1 aşa, Nicuşor se simțea jignit, căci javra cea leşinată pe care o luase vărul său din marginea drumului s-ar fi prăpădit dacă nu s-ar fi găsit cineva care era destul de deştept ca să poarte grije de ea.

Cleopatra şi Gaston erau supărați şi ei, căci multe făcuseră pentru ca să nu se prăpădească Cuța şi să iasă din ea o cățeluşă cum nu se mai găsea alta prin mahalaua din partea locului.

Toți erau Încredințați că e ființă de mare folos Cuța, dar tocmai de aceea ținea fiecare să se poată făli cu 'ea şi se certau ca nişte bezmetici, ceea ce o supăra

pe cocoana Tudora şi o făcea să-i dea dreptate Adalghisei, care zicea că a ei e Cuţa, mai presus de toate a ei.

Mai era şi-o încă mai mare supărare pe urma Cutei.

Deoarece copiilor le făcea mare plăcere lndirjirea cu care Cuţa lătra, aruncindu-se asupra celor ce treceau prin faţa casei ori intrau în curte, asupra altor cîni, asupra pisicilor şi mai ales asupra trăsurilor, atît Dincă şi Nicuşor, cit şi Gleopatra şi Gaston, ba pînă chiar şi Adalghisa au prins obiceiul nu tocmai frumos de a o asmuţi.

Lucrul acesta o supăra pe cocoana Tudora, căci mereu trebuia să bage de seamă ca nu cumva cocoanele ce veneau s-o vadă să rămîie cu poalele rochiei sfişiate ori boierii ce aveau vreo treabă la casa ei să se pomenească cu pantalonii spintecaţi, ceea ce s-a şi intimplat in cîteva rinduri.

„Astîmpăraţi-vă, copii, le zicea dinsa, că n-o să-mi rămîie in cele din urmă decît s-o dau cuiva căţeluşa, ca să scap de ea."

îi era greu s-o facă aceasta, căci avea şi ea slăbiciune pentru Cuţa, care mai era, pe lingă toate celelalte, şi frumuşică şi linguşitoare ca toţi cînii cei trăiţi in societate bună.

Copiii erau insă şi ei datori sâ asculte de muma lor, şi de mirat n-aveau să se mire dacă se întîmpla s-o pată fiind pedepsiţi pentru că nu şi-au făcut datoria.

V

Alerga Cuţa după trăsurile ce treceau prin faţa casei şi era in toată clipa gata să sfişie şi pantalonii boierilor şi poalele rochiilor de la cucoane. Tot nu se indura insă cocoana Tudora s-o dea celor ce bucuros ar fi primit-o, fie chiar şi hengherilor. Au, dacă e vorba, nu numai cinii, ci şi oamenii slăbiciunile lor.

Simţind-o aceasta, cei patru, ba putem să zicem chiar cinci copii nu ţineau nici ei seamă de stăruinţele mamei lor şi-o asmuţau — „ţo! ţo!" — cind cu rost,

FLACĂRA

UT ii RARA n ARI ISTICA n SOCIALA

Stâlp de. Cafenele

Frontispiciul revistei *Flacăra* (nr. 20 din 5 mai 1912) cu începutul nuvelei *Stllp de cafenele*

Articolul *Figuri contimporane* cu o caricatură a lui Slavici do Iser *(Flacăra,* nr. 29 din 5 mai 1912)

FLACĂRA

LITERARA O ARTISTICA E S<ttlAl.A

tetelor C. BflNU ! »• *rtrt-.f.t.«i

«W'ţnjni lui COANO

Cyrane de Bergerae . . . . . Edmond ROSTAND

Vn pierde vară . . . . Ioan SLAVICI

flWwwi-* *a* iv^cV* OE.71ETRIUS rnt nat PF\l/EtE?>rU
*-«»â«ni< fc-try« C 9» M03HPI5 El r. MHlaHH2 •
u lMWl o- mcoBestu o uiftaescu *nn,m-*
r»lW. ni»», t arnmminc
• u « a. MemtEnnu
r. l

MDACTU *** p*fn»W— i - mu*, mi in^iMţrpiiu Mi

Coperlu revistei *Flacăra* (nr. 45 din 25 august 1912) în care publică nuvela *Un pierde rară*

Coperta publicației *Revista copiilor și a tinerimei* (nr. 26 din 6 oct. 1921) și începutul nuvelei *Cuța*

cînd fără rost pe Guțicuța, care ar fi alergat de altminteri şi fără ca să fie asmuțată.

— Băgați, copii, de seamă, c-o s-o pățiți odată, le zicea cocoana Tudora.

– Aş! zicea însă Dincă cel neastîmpărat, capul răutăților, iar ceilalți se luau după el.

Primea, ce-i drept, Cuța şi azi, şi mine cîte o plesnitură de bici, era cîteodată p-aci — p-aci să se încurce printre cele patru roate ale trăsurii, ba minune n-ar fi fost dacă şi Dincă ori Nicuşor ar fi mincat o trinteală, dar aceasta o îndîrjea cu atît mai vîrtos pe cățeluşă şi-i făcea pe copii cu atit mai porniți să nu asculte de muma lor, ceea ce nu se iartă.

E însă o vorbă veche, că ulciorul se duce la puț numai pînă ce nu se sparge.

Se răsfăța Dincă şi se tot răsfăța, iar ceilalți copii, tot atil de proşti ca el, dacă nu chiar mai şi mai, se luau după el cum oile se iau după berbecul ce merge în frunte. Minune nu era dacă li se înfunda odată, în cele din urmă.

Le era tuturora lucru bine ştiut că acum atît de drăgălaşa Cuța fusese aruncată în drumul automobilelor, ca s-o calce şi s-o strivească roatele cele umflate.

Cind se întîmplă deci să treacă prin partea locului vreun automobil, fie camion, fie omnibus, fie cupea boierească, Dincă îşi aducea aminte cum a scăpat pe Cuța ridicind-o din drum şi prin cîte a trecut ca să-i păstreze viața.

— Uite! țo! îi zicea deci Gutei. Vezi duşmanul tău cel spurcat. Țo pe ea!

Guta parcă l-ar fi înțeles şi şi-ar fi adus şi ea aminte cum zăcea la margine de drum, cum treceau automobilele cînd în sus, cînd în jos pe lingă ea, în fiecare clipă aproape s-o calce, şi cum el, Dincă cel duios, mintuitorul ei, a soăpat-o de moarte sigură. Alerga deci şi lătra, iar alerga şi iar lătra, ba îşi înfigea cîteodată colții cei ascuțiți in cauciucul roatelor. Dincă sălta de bucurie văzind indirjirea Cutii sale, iară ceilalți copii strigau: „Bravo!"' şi băteau din palme, căci, de! tare bine şi mult frumos li se părea aşa ceva.

— Nu vă obrăzniciţi, copii, că o să o păţiţi odată! zicea iar cocoana Tudora. Maşina cea născocită de Necuratul nu e jucărie pentru copii.

Dincă insă şi ceilalţi patru nu voiau să inţeleagă. Lasă că şoferul automobilului n-avea bici, ea să plesnească, dar şi automobilul trecea cu mare repeziciune mai departe şi nu se putea opri dintr-o dată. Ce puteau să facă!? Dac-ar fi fost ca şoferul să oprească, ei aveau destul timp a se retrage în curte.

Lucrurile nu ies însă totdeauna precum şi le potriveşte omul.

Nu-i faptă fără de răsplată: binele bine şi răul rău obîrşeşte.

Şi fără doar şi poate bună a fost fapta pe care a săvirşit-o Dincă scăpînd viaţa căţeluşii. A şi avut cuvenitele mulţumiri pe urma faptei sale.

Era minunată în felul ei Cuţa.

Abia pe ici, pe colo rămăsese cîte un guzgan hîrsit care nopţile mai îndrăznea să iasă din gaura lui şi să umble cuprins de frică şi cu mare băgare de seamă de ici pînă colo. In curind însă Cuţa a început să nu mai doarmă pe canapeaua din iatacul băieţilor, ci stătea de pază prin curte.

Văzînd aceasta, guzganii nu mai îndrăzneau să iasă, răbdau de foame de li se vedeau cit de colo coastele prin pielea subţiată şi în cele din urmă au plecat şi şi-au căutat adăpost pe la alte case mai puţin păzite. Găinile, raţele şi curcile îşi petreceau şi ele noaptea nesupărate de nimeni. Singure gîştele limbute mai făceau din cînd în cînd gălăgie. Era paznic neadormit Cuţa. Mai era apoi plină de haz, încît puteai să-ţi petreci ziua întreagă cu ea fără ca să ţi se urască.

Toate acestea le erau însă prea puţin celor doi băieţi mai mari, Dincă şi Nicuşor. Cînd unul, cînd altul, plecînd în vreo treabă de acasă, o lua şi pe Cula cu dînsul. Degeaba le spunea eocoana Tudora să nu scoată căţeluşa din curte.

Deprinşi o dată cu neascultarea, ci îşi făceaudecap, fiindcă ţineau ca mai unul, mai altul dintre băieţii cu care umblau la şcoală să vadă ce frumuseţă de căţeluşă au ei şi să-i fericească pizmuindu-i, ceea ce de asemenea nu era lucru vrednic de laudă.

Iară Cuţa ici intra în o curte, colo se încaieră cu un alt căţel, ba alerga, parcă ar fi fost tot acasă la ea, după trăsuri şi după automobile, care pe Calea Serbau-vodă erau mai multe şi umblau ***in*** acelaşi timp şi mai repede.

Mai ales ştiindu-le aceste zicea cocoana Tudora:

— Băgaţi-vă, hăieţaşilor, minlea în cap şi nu mai scoateţi căţeluşa din curte, că nu ştiţi ce i se poate întîmplă.

Deoarece ei nu şi-au băgat minţile în cap, au păţit-o în cele din urmă.

Trecînd intr-una din zile pe Calea Şerban-vodă, cam pe la locul de unde o luase Dincă odinioară, Cuţa s-a repezit după răul ei învăţ la automobil, a intrat prea adînc între roatele cele umflate, s-a poticnit şi a fost călcată, strivită, încît a rămas curat plăcintă în mijlocul străzii.

Dincă rămase şi el încremenit şi ca înfipt in pămînt.

— Aşa i-a fost, se vede, rînduit să se prăpădească! îi zise el lui Nieuşor, care stătea şi el tot încremenit şi abia într-un tlrziu îi răspunse:

— Dar tot n-ar fi păţit-o dacă noi am fi fost ascultători.

DIN POZNELE LUI DINCĂ

VREA SĂ FIK ŞI EL C_\ CEILALŢI

Dincă se socotea cel mai horopsit şi se simţea cel mai nenorocit dintre copiii de pe faţa pămîntului şi umbla cu ochii in pămînt, cu capul plecat şi trâgîndu-şi picioarele după sine.

Era adecă în toiul verii şi ceilalţi copii cu care umbla la şcoală, toţi, erau desculţi şi îmbrăcaţi numai in cămaşă; se uitau deci unii chiorîş şi alţii cu un fel de milă la el, care era-mbrăcat în haine de dril. Încălţat in ghete cu şireturi şi purta-n cap pălărie de paie.

Cind se-ntorceau droaie de ştrengari de la şcoală, ei işi tîrşeau picioarele prin praful din drum şi ridicau nori de colb in urma lor, iar dacă se-ntimpla să plouă, ci bălăceau prin băltoace ai se lăsau să-i bată ploaia.

Dincă îşi căuta de drum stingher ca vai de el.

Mai era şi că ceilalţi, alergind peste pajiştea verde, simţeau sub tălpile lor iarba moaie şi răcoritoare, iar el călca totdeauna pe talpa cea virtoasă a incălţămin-lei sale.

încă mai dureroasă era alta.

Locuind departe de şcoală, mulţi dintre şcolari işi aduceau in traistă merinde şi rămineau de prînz la şcoală. Pe deal, din sus de şcoală, curgea un şipot de apă limpede şi rece, iar în faţa şipotului se întindea un tăpşan cu iarbă verde, în mijlocul răruia sp înălţa un tei umbros. .Volo se duceau băieţii şi-şi mîncau fiecare merindele, beau apă proaspătă, apoi se puneau, fericiţii de ei, pe joacă, in vreme ce Dincă era osindit se se întoarcă acasă, ca vai de el.

„Nu e — aşa-şi zicea el — în lumea aceasta lucru mai urît decît să nu fii şi (ti ca ceilalţi."

în zadar i-o spunea insă mumei sale aceasta, în zadar plîngea şi i se plîngea, în zadar işi dădea silinţa s-o moaie şi s-o înduplece, căci ea ţinea una şi strună că el nu e copil de ţăran şi astfel trebuie să se deosebească de puii de mojic şi-n port, şi-n purtări, ca să să vadă că dînsul e ceva mai bun, mai ales si mai subţire, un început de coconaş.

— Nu vreau să fiu coconaş! strigă dînsul. Mojic am să rămii 1

Văzînd că mama lui nu vrea să-i înţeleagă durerea, el şi-a adunat toate puterile şi a luat o hotârire bărbătească.

Auzi d-ta, băiat care se pune in pizmă cu muma sa cea adevărată!

Lucru curat şi bun de aci nu putea să iasă.

Scotocind prin grajd, el a dat peste traistele în care li se dădea cailor tainul de ovăz.

„Asta e bună pentru mine!" şi-a zis, puind la o parte una dintre ele.

Iar cine are traistă nu se astimpără cită vreme nu s-a învrednicit să şi-o umplă.

Scotocind prin pod, el a şterpelit cîteva cepe frumoase, căci unii dintre băieţi îşi aduceau şi cepe in traistă.

,,în traistă cu voi!" le-a zis dar şi Dincă cepelor.

Scotocind prin dulapul din sufragerie, a dat peste nişte brînză. ce-i drept uscată şi cam mucegăită, dar adevărată brînză care se mănîncă cu ceapă.

Şi ei tot in traistă îi dete drumul.

Se furişă după aceea în cămară, unde se aflau slănina, costiţele şi muşchii de purcel, precum şi cîrnaţii afumaţi, îşi tăie din fiecare cîte o bucăţică, preţ de un kilogram şi ceva, ca să-i ajungă şi să mai rămiic şi pentru alţii.

După ce le dete şi acestora drumul in traistă, mai luă pe deasupra şi un mare codru de pine, apoi se duse şi ascunse traista plină in nişte bălării din grădină.

Gmd i-a venit rindul să plece la şcoală, s-a dus la traista-ncărcată de bunătăţi, şi-a descălţat ghetele cu şireturi, şi-a dezbrăcat hainele de dril şi le-a lăsat acestea-n bălării, in locul trăiştii, a luat apoi traista in spinare şi a plecat ia şcoală desculţ, în cămaşă, ţanţoş că nu-i ajungi cu prăjina la nas, ca orişice şcolar fără de cusur.

Iară cînii satului, mirosind bunătăţile din traistă, se ţineau haită din cc în ce mai mare in urma lui.

Mu insă totdeauna se potrivesc cu gindul omului fericirile din lumea aceasta.

Mergind spre şcoală, Dincă îşi tîrşea şi el picioarele ca si ceilalţi băieţi şi se bucura din toată inima cînd vedea norii dc colb ridicindu-se-n dosul lui. Nu mai puţin se bucura cînd bălăcea şi el prin băltoacele de pe la puţurile din drum.

îl nelinişte a insă haita ce se apropia şi tot mai mult se apropia de el, parcă gala să-i sară-n spinare, ca să-i ieie traista plină şi să fugă cu ea.

Nefiind apoi deprins să umble desculţ, peliţa de pe tălpile picioarelor ii era prea subţire şi pietricelele din drum şi mai ales cele de prin fundul băltoacelor îl tăiau de-i venea cîteodată să ţipe de durere şi de usturime.

Ajuns la şcoală, el nu mai era ca altădată, şi ochii tuturora, nasurile tuturora, minţile tuturora se îndreptau spre el, iară cl, dus cu gindul la cele ce vor urma, nu mai avea nici ochi, nici urechi pentru învăţător, încît acesta l-a scos in cele din urmă şi t-a pus eu traistă cu tot in genunchi.

Cu atît mai viuă şi mai deplină a fost bucuria Jui Dincă după ce a sunat de douăsprezece şi a putut să se scoale şi să meargă cu ceilalţi băieţi la şipotul de pe tăpşan, ca să şadă-n umbra teiului cu frunză lată, care acum mai era şi-ncărcat de flori cu miros îmbătător.

I-a fost dată şi aceasta şi ar fi avut parte şi de mai mult dacă nu s-ar fi întîmplat că lui Stănuţ al lui Bircă să-i vie gindul adimenitor că atît slănina şi costiţa, cit şi cîrnaţii şi muşchiuleţii numai după ce au trecut prin foc sunt mîncare in adevăr bună. Mai inainte de toate s-au pus deci cu toţii să adune vreascuri, ca să facă foc.

De unde să Ie ieie însă vreascurile? Nici păduret, nici crîng, nici tufăriş prin apropiere nu era. Au dat deci cu toţii năvală asupra gardului cu care era împrejmuită apropiata grădină a Iui Mihoc cel ursuz, care, vâzîndu-i, le-a tras o trlnteală, ca să le piară pofta de a mai rupe vreascuri din gardul vecinului.

N-a trecut bine aceasta, cînd Dincă[1] s-a pomenit cu alta şi mai urîtă.

Clnd a plecat să adune vreascuri, el şi-a lăsat traista sub tei. Acum, nu-i ca-n palmă. în vreme ce el şi tovarăşii lui luau parte Ia urmările silinţelor de a aduna vreascurile, cel mai îndrăzneţ dintre cînii adunaţi împrejurul lor, un dulău cu părul lins, cu coada lungă şi flocoasâ şi cu urechile ascuţite, a luat traista cu toate bunătăţile din ea şi a plecat cu ea pînă Ia depărtare de vreo cincizeci de paşi, unde-şi dedea acum silinţă să-şi scoată din ea partea cuvenită poftei sale de mîncare.

Ce faci, mă rog, cînd în asemenea împrejurări n-ai nici ciomag, nici bucăţi de piatră ca să iei la goană pe hoţul de cine?!

Au început cu toţii să strige-n gura mare şi să dea din mini şi din picioare, că doară se sperie cinele şi să-1 facă să fugă părăsind traista.

A şi-nceput cinele să fugă. Un cîne cumsecade nu scapă însă din gură traista plină de merinde grasă, ci fuge cu ea.

Băieţii-n goană mare după el, iar Dincă, jertfa nenorocită, după dînşii, peste- fărâmături de piatră, peste pietre colţuroase, peste spini de tot felul şi prin noroi, încît i s-au umplut picioarele de zgîrieturi şi de fel de fel de răni pline de sînge.

Nu i-a rămas în cele din urmă decit să se oprească, răpus de gîndul că nici traista, nici bunătăţile din ea ochii lui n-au să le mai vadă.

Abia acum şi-a dat seamă cît de multe şi de mari păcate şi-a îngrămădit pe suflet şi a început să plingă,

[1] **In text:** *Dinu.*

ca tot omul care se căieşte şi-şi face mustrări amarnice.

Mai era apoi ia mijloc şi foamea, stăpîna lumii vie-țuitoare, care imblinzeşte fiarele codrilor şi-1 face pe om mai rău decît aceste.

„Dar daca în vreme ce eu alerg după citii cineva mi-a furat hainele din bălării!?" zise el şi o luă-n grabă mare spre casă, dus nu numai de frică, ci şi de foame.

In grabă mare, pe cît mai poate să grăbească cel ce îşi are picioarele zdrobite, găurite şi ciopirțite, ca ale lui.

A răsuflat băiatul mai uşor cînd şi-a găsit hainele şi îmbrăcămintea unde le lăsase şi s-a întors ataşă mai rău decit plouat, uluit, cu nasul lung, cu ocliii-n pămînt, cu capul plecat, uluit afară din cale.

Deşi şi-a mărturisit însă vina, şi-a cerut iertare şi a făgăduit că asemenea pozna n-o să mai facă, mai-marii familiei, tată şi mamă, bunic şi bunică, s-au adunat şi au holărit să-i croiască o pedeapsă pe care să n-o mai uite şi să-şi bage mințile în cap.

Deoarece îi plăceau mult clătitele umplute cu dul-ceață de vişine, uscălelile Line rummite. gogoşile umplute cu marmeladă dc gutui şi pureeluşul fript la lavă ca şoricul să i se sfărâme în dinți, trei duminici de-a rîndul i s-a dat dimineața numai ceai cu pine prăjită, la prinz numai orez cu lapte, iar la cină, cind era mai flămînd, numai jumări, pe lingă care i se mai puneau pe masă şi farfurii încărcate cu clătite, cu usca-tele şi cu gogoşi, precum si o tavă cu purcel fript, tot bunătăți pe care putea să le miroase, dar din care n-avea voie să gusle.

Mirosea Dincă, înghițea in sec şi suspina zicîn-du-şi; .,Cine va mai face ca mine, ca mine s-o şi pată!"

HAI CC CAII LA PÂ^OF,

Era după rhindie, cînd ziua se învăluia in noapte şi peste zi fusese un zăduf înăbuşitor, iar acum adia un . vint răcoros, Încît era mare mulțumire să trăieşti în lumea lui Dumnezeu. Pe ulița cea largă a satului se întorceau de la păşune ici o vacă cu lapte, colo cîțiva porci flăminzi, iar rnai departe cîteva vițele, două-trei capre şi o turmă de viței.

Prin curțile de la dreapta şi dc la stînga hoarele-se duceau să se culce care unde-şi făcuse rost.

Dincă, obosit de alergături şi de joacă, se-ntocea şi el itidelete acasă.

La o cotitură ii iese în cale ispita grea, Puiu Ini Bircă al Morăriței, un băiat de vreo doisprezece ani care scotea caii la păşune, călare ca un căpitan pe roi-bul de care sunt legați ceilalți cai, unul murg si altul bălțat.

— Şi tu unde te duci? întreabă Dincă, tiilindu-se cu jind la el.

— Aş! răspunse Puiu țanțoş. Întrebi şi tu! Unde mă duc? Nu mă duc, ci duc caii aceştia la baltă, ca să pască iarba proaspătă.

— Pină cînd stai acolo? întreabă iar Dincă.

— Pînă cînd? răspunse iar Puiu. Pînă cind să stau? Toată noaptea. Cind răsare luceafărul boului, mă-ntorc acasă,

Dincă rămase într-un fel de extaz, scăpărind din picioare, ca şi cind ar fi ars pămintul sub el.

Auzi om fericit! Să ieşi călare la cimp, să stai toată noaptea la marginea bălții şi să te întorci tot călare cînd răsare luceafărul: acestea erau tot fericiri pentru cei ca dînsul neînchipuite.

— Sa mă iei, zise, si pe mine cu tine.

— Să te iau cu mine? grăi cellalt. Cum să te iau? N-ai decît să vii! încaleci fie pc murg, fie pe bâlțată şi tc duce unde merg eu. Teamă mi-e însă că bătaia te aşteaptă după ce te vei fi întors acasă.

Dincă clipi de cîteva ori, clătinind din cap.

Ştia prea bine că n-o să i se ierte fapta ce era ispitit să săvirşească. dar nu era in stare să-şi stăpînească firea cea năvalnică şi-nlrunta pedeapsa, care i se părea chiar mai aspră decit o bătaie bună.

„T<ie ce o li!'' îşi zise şi luă o hotârîre bărbătească, trase pe murgul lîngă un bolovan mare şi sări-n spi-narea lui.

Nu se prea ținea bine călare, dar stringea bine căpăstrul, apuca pe ici, pe colo cu amîndoua mîinile de coama calului şi... mai rar călăreț ca el.

Puiu Iui Eîrcă mergea cu nasul în vînt înainte, iar Dincă se ținea după el, culcat pe gitul calului, cu amîndouă mîinile în coama rea lungă.

Cînd ieşeau îa ctmp, soarele era-n asfințite şi-nspre apus se revărsa pe tăriile cerului senin zarea roşiatică a unui foc întins, eare-ncetul cu-ncetul se stinge, iar despre baltă răsunau clntecele broaştelor — „cua-cua-cua, crieri, pu-pu!' — şi printre aceste, cele din urmă strigăte ale presurilor.

Departe spre răsărit se iritindea însă o geană de nori întunecați, din care scăpară din cînd in cind cîte un fulger.

Pe cind cei de acasă alergau căutîndu-1 în toate părțile unde nu puteau să-1 găsească şi ştiricind pe la cei ce nu erau în stare să-i pună pe urma lui, Dincă, sosit Ia baltă, se râsfăța-n fericiri pentru dînsul nemaipomenite.

Oglindă de apa întinsă nu era la balta aceea decît spre mijloc, unde adîucimile erau mai mari şi nuferii pluteau pe deasupra. Mii spre țărmuri crescuse trestie inaltă, care fîşia mişcată de adierea vintului.

Pe lingă trestie crescuse stuf de papură, iar pe lingă aceste se aflau mari întinderi de pipirig şi de şovar, amestecat pe ici, pe colo cu iarbă fragedă şi deasă, pe care caii o păşteau ronțăind.

Alți băieți care sosiseră mai-nainte adunaseră stuf uscat şi trestii, îşi făcuseră foc şi şedeau împrejurul lui, spunindu-şi poveşti.

Era plăcut şi frumos, bine era să stai acolo lingă focul acela şi să asculți cele ce spuneau unul despre isprăvile lui Păcală, altul despre giumbuşlicurile lui Pipăruş Petru ori ale lui Prichindel, iar altul despre zîne şi d'spre Fât-Frumosul care se luptă cu zmeii, ajutat mei de sf. Vinere, mai de vreo altă babă ştirbo.

Pe eimpul senin al cerului străluceau stelele cu lumină seînteietoare, iar din dosul norilor de la răsărit se revărsa lumina Urnei, ajunsă acum spre scăzute.

în ciuda tuturor acestor frumuseți, Dincă stătea ca pe spini, căci ştia foarte bine că nu-i este copilului iertat să umble de capul lui şi să lipsească fără de voința părinților săi peste noapte de acasă. Nu-i era lui atît de pedeapsa ee-1 aştepta, dar se gîndea cît de mîhniți sunt părinții lui şi se caia de a fi făcut ceea ce a făcut, se simțea rău în pielea lui şi dulceața bucuriilor se amesteca cu amărăciunea mustrărilor.

într-un tîrziu luna a încpput să iasă pe ici, pe colo din dosul norilor şi să steie şi ea, ca stelele pe o clipă, cel puțin pe cimpul senin al cerului.

Nespus de frumos era cum se revărsa peste toate lumina ei şi cum razele i se răsfrîngeau ca o scară de argint peste luciul bălții.

Norii înaintau insă mai repede de cum se înălța luna, şi cind te aşteptai ca luna să rămîie în cimpul senin, ea se pierdea tot mai mult în dosul norilor din ce în ce mai intunecoşî.

înspre miezul nopții nu se mai vedeau nici luna, nici stelele, se făcuse o întunecime s-o tai cu cuțitul, vîntul a-ncetat a mai bate şi s-a făcut deodată o linişte sărbătorească şi o tăcere fioroasă, pe care numai din cind în cind o turburau rațele şi gîştele-sălbatice, care-şi căutau adăpost în desişul de trestii.

întunerec, linişte, tăcere, apoi un fulger, peste puțin un tunet îndelungat, pe ici, pe colo cîte un strop mare, un freamăt din ce în ce mai apropiat în desişul stufului, şi iurtuna năprasnică s-a pornit mai intii vărsînd ca din găleată, apoi cu ropot de grindină.

Caii stăteau nemişcați şi cu capul în pămînt, tot aşa şi băieții ceilalți, care mai pățiseră în viața lor aşa ceva. Dincă era insa strivit de simțămîntul că urgia lui Dumnezeu se descarcă aşa asupra lui drept pedeapsă şi eă zilele i s-au sfîrşit.

Vai de sufletul lui! Nu mai vedea, nu mai auzea, alt gînd iiu-i mai intra in minte şi stetea şi el cu capul plecat spre pămînt.

Nu i s-au sfîrşit, ce-i drept, zilele, dar s-a ales cu guturai, de care s-ar fi mîndrit şi cel mai îndîrjit tătar.

„Aulică, maică dragă! mare frumuseţe!" exclamă Dincă oprindu-se în fala cireşului înflorit. Nici că s-ar fi putut să nu rămiie uimit. Trunchiul drept ca luminarea şi-nfăşurat in scoarţa lucioasă şi roşiatică, poleită parcă de cel mai măiestru tîmplar. Coroana rotundă, cam ascuţită spre virf, frunziş bogat, dar încă mai bogată înflorire, încît verdele frunzelor numai pe ici, pe colo ieşea la iveală printre albul florilor. Roiuri de albini bîzîiau pe deasupra pomului şi printre ele zbura şi cîte un fluture cu coada în furcă.

Mare podoabă în grădina lui Lică al Omului, o grădină lungă şi lată, plină de fel de fel de pomi, ici pruni, colo peri, meri, caişi, vişini, nuci şi tocmai pe lingă gard cîţiva cireşi, tot unul şi unul. tncă mai mare era podoaba cîtva timp in urmă, cînd cireşele au început să se coacă. Nişte cireşe din cele pietroase, roşii, mari ca nişte corcoduşi, frumoase de-ţi venea să le mănînci cu ochii.

Dincă trecea pe acolo împreună cu Tina Smarandei, o fetiţă cam de seama Iui, cu cîteva luni fie mai mieă, fie mai mare decit dînsul, la fete virsta nu se poate şti lămurit.

— Ah! frumoase cireşe, strigă Tina, poftitoare.

—Şi mult trebuie să fie dulci! adăugă Dincă, lacom ca numai puţini.

Din păcate însă cireşul cel frumos era dincolo de gard, la depărtare de cîţiva paşi.

Mare ispită!

Ce ar fi fost adecă dacă Dincă cel sprinten şi indeminatic şi-ar fi luat inima-n dinţi, ar fi trecut ca o pisică gardul, s-ar Ci urcat în cireş şi i-ar fi aruncat Tinii mai mulţi pumni de cireşe?

— De! — zise Tina cea gureşă — de ce nu?! parcă nu Dumnezeu a dat pentru toată lumea cireşele?

Dincă stete puţin pe gînduri.

— Da! Dumnezeu le-a dat, dar a pus cireşul în grădina lui Lică al Cirnului.

— Ei şi!? răspunse Tina. Nu vezi tu că sunt cîteva crăci trecute peste gard încoace spre noi? Cireşele de pe aceste crăci sunt ale trecătorilor, căci nu mai sunt in grădina lui Lică.

Dincă iar scapără neastîmpărat, parcă i-ar fi ara pămîntul sub picioare.

Dac-ar fi fost vorba numai de firea cea poftitoare a Tinei şi de lăcomia lui Dincă, lucrurile s-ar fi împăcat uşor, căci Lică îi era fin tatălui lui Dincă şi ar fi fost foarte mulţumit dacă acesta s-ar fi dus la el să ceară cireşe. I-ar fi ales pe cele mai mari, mai dulci şi mai frumoase.

Dincă ţinea însă să arate că el e destul dc inimos pentru ca să treacă gardul şi să se urce în cireş. Asta era plăcerea la care rivnea.

(.'na e să ceri şi alta să iei.

Se gindea el, cc-i drept, ce o să zică tatăl său şi mumă-sa şi ce ar zice lumea dac-ar afla că el a furat cireşe.

Ceru] era senin şi numai pe ici, pe colo se ivea răzleţ, cîte un nour mai mult ori mai puţin alb. Ceva mai la deal cinta un cuc. într-un tufiş de la dreapta cînta im stîcîete. Mai la vale, chiar in grădina lui Lică, ciuta o privighetoare. O căldură plăcută era în aer şi din cind. în cind o adiere răcoroasă punea în mişcare frunzele pomătului.

Prea era mare păcatul să furi cireşe în mijlocul unei lumi atît de îneîntătoore.

Dincă fu, cu toate aceste, răpus în cele din urmă de îndemnul păcătuîrii, se îmbărbăta, sări gardul şi-1 trecu, apoi se urcă în cireş şi începu să-i arunce Tinei cireşe, alegindu-le tot una şi una.

Se zice insă că nu e faptă fără răsplată şi că lăcomia strică omenia. Cearta dumnezeiască veni de unde lui nici prin gind nu i-ar fi trecut.

Simţind că cineva, un strein, a trecut hoţeşte gardul, Vulpe, căţeluşa lui Lică, a pornit lătrînd din ce în ce mai indîrjită spre cireşul cel frumos împodobit. Nn-i vorbă, cîne mai de seamă nu era Vulpe, o loază jigărită, dar avea dinţi ascuţiţi şi era grozav de indîrjită, incit Tina, fricoasă ca toate fetele, o luă Ia fugă şi se duse de nici înapoi nu se mai uită, iară Dincă,

părăsit ca vai de el, se urcă cu citeva crăci mai sus. Vulpe nu era, fără îndoială, în stare să se urce la Dincă, iară Dincă ar fi fost în stare să se coboare la Vulpe, dar nu îndrăznea. Rămînea ea Vulpe să plece în cele din urma înapoi pentru ca să se poată coborî.

Afurisitul de cine nu pleca însă, ci lătra înainte, de-ți răzbea pe sfîşiate prin creieri, şi Dincă se mai aştepta în fiecare clipă să pată şi marea ruşine, că Lică, auzind lătratul cineîui, vine la deal şi-1 găseşte în cireş.

Urmat-au şi altele.

A trecut un ceas şi cinele n-a plecat. A sosit timpul mesei, şi Dincă nu era în stare să se întoarcă acasă. L-a răzbit foamea, cu toate că şedea-n cireş, căci cireşele cele frumoase i se păreau acre, costelive şi amare.

N-a scăpat apoi Dincă de ce s-a temut. Intr-un tîrziu s-a pomenit cu Lică jos la trunchiul cireşului încărcat cu rod frumos.

— Bine, domnişorule, dar d-ta cum te-ai pomenit acolo sus!? — grăi Lică în bătaie de joc — nu cumva te-a luat vîntul şi te-a aruncat acolo!?

Ce ar fi putut Dincă cel inimos să răspundă?!

— Dă-te jos, stărui Lică. De ce nu te dai jos?

— Mă tem ca nu cumva să mă muşte cîinele, răspunse Dincă pe miorlăite.

— Aha! zise Lică, rîzînd din toată inima. Te-ai urcat, se vede, în cireş pentru ca să nu te muşte clinele. Haide, dă-te jos, că te apăr eu.

S-a dat Dincă cu chiu, cu vai jos. l-a rugat pe Lică să-1 ierte şi să nu-1 spună părinților săi.

— Asta nul a răspuns Lică foarte hotărît. Tocmai dînşii sunt aceia care trebuie neapărat să afle că băietul lor trece gardurile în grădinile oamenilor şi se urcă în pomi ca să fure ceea ce n-ar fi avut decit să ceară pentru ca să i se dea din toată inima.

S-a întors apoi Dincă cel îndrăzneț acasă, mergînd cu capul în pămînt, cu ochii plecați şi busumflat înaintea lui Lică, stăpînu! cireşului, care venea trei paşi în urma lui.

PUII DE GRAUR

A văzut Dincă la moş Alin, pădurarul din capul satului, un graur pestriț, pasăre minunată, care cînta frumos ca mierla, făcea ca rațele, ca puii de găină şi ca curcile, ba rostea şi vorbe, d-ai fi jurat că ies din gură de om în toată firea.

Ce n-ar fi dat să poată avea şi el asemenea odor de pasăre! Zadarnice îi erau însă toate stăruințele, căci moş Alin era neapropiat. Pasărea el nici pentru im ear de oale n-ar fi dat-o.

„De! — îi zicea lui Dincă — să te duci şi tu colea in coada primăverii prin pădure, să scotoceşti -prin scorburile copacilor în care graurii îşi au cuiburile şi-şi cresc puii, să pui mîna pe un pui bun şi să ți-1 creşti după pofta inimii, ca să-ii cînte cum vei vrea."

Gîndul acesta i s-a înfipt lui Dincă in minte, încît visa mereu graurul ce avea de gînd să-şi crească, ba i se întîmpla adeseori că aiurea cu ochii deschişi şi nu-1 ierta firea să nu se laude mereu cum are să scotocească prin scorburile din pădure, ca să-şi aleagă pe cel mai măiestru dintre puii de graur.

„Nu-i aşa, băiete, îi zicea tatăl său. E mare păcat să iei puii de pasăre din cuib. Orişicît de deştept te-ai fi socotind, tot nu eşti în stare să porți deopotrivă cu mama lui grijă de el. Gîndeşte-te ce ar fi de capul tău dacă ar veni cineva şi te-ar lua de la părinții tăi, să te ducă cine ştie unde. N-ai fi oare nemîngîiat?! Tot aşa, ba chiar mai şi mai nenorocitul de pui pe care I-ai lua din cuibul lui. încă mai nemîngiiați ar fi părinții lui, bietele de păsărele, care cu atîta grijă i-au făcut cuibul, cu atîta ftatornieie au clocit ouăle şi cu atîta dragoste şi-au hrănit puişorii. Numai copiii fără de inimă sunt in stare să răpească puii de păsărele de prin cuiburi.

Dincă asculta, clipea din cind în cînd şi înghițea cîte un nod, dar vorbele cele frumoase ale tatălui său intrau pe o ureche şi ieşeau pe cealaltă.

Cînd a sosit dar sfîrşitul primăverii, el a început să cutreiere pădurea, ea să caute copacii scorburoşi şi

să tragă cu urechea unde se aude ,.cric-cric", cintecul puişorilor de graur.

Iar era iu mijlocul unei lumi incintătoare, stăpinit de rele îndemnuri. Trecînd spre pădure peste lunca de curînd înverzită, el a găsit înotînd pe apa limpede a rîulețului ici gîşte, colo rațe cu boboceii lor.

Mai departe păşteau oițe cu mieluşeii lor, vaci cu vițeii lor, iepe cu minjii care zburdau.

In toate părțile zburau fluturi care căutau adăpost pentru ouăle lor, bizîiau prin aer albini care căutau hrană pentru larvele lor de prin faguri.

Tot pentru larvele lor căutau hrană şi furnicile cele harnice de la picioarele lui.

Lanurile cele verzi dăduseră in spice care se clătina in bătaia vintului. Din cind în cînd răsuna din mijlocul lor bătaia prepeliței — „pit-palac" — şi a cirsteiumi „ctr-cir". Giocirlia se ridica chitind în văzduh!

Intrarea in ființă şi voioasa desfăşurare a trecerii prin viață umple inima omenească de veselie.

Dincă n-auzea şi nu vedea cele ce se petreceau împrejurul lui, căci gindul ii era dus la fapta ce voia să săvîrşească. Ii răsuna mereu în ureche vorbele tatălui său, dar el nu voia să le audă.

In pădure, în sfîrşit, a început să i se strîngă inima, şi el tremura în tot trupul. Graurii nu sunt la fel cu grangurii cei cu pene galbene, care işi fac cuiburile ca un fel de pungă atîrnată de un lung fir de păr din coada calului.

Grangurii işi petrec viața pereche-pereclic, cită vreme graurii se adună în stoluri mari, cîteodată mai multe mii, zboară de ici pînă colo, făclnd mari stricăciuni in cireşi şi toamna prin vii. Li sunt în acelaşi timp cei mai huni prieteni ai cirezilor de vite şi ai turmelor de porci, pe care le curăță de fel dc frl de gize.

Şi aici în pădure ci îşi făcuseră cuiburile la un loc şi umpleau aerul de strigătele „lor cri-ceau-cîr'\ N-avea Dincă decit să pună ochii pe o scorbură, să se urce la ea, să vire mîna şi să scoată puii, apoi să aleagă pe cel mai frumos dintre ei.

Nu-i vorba, puica s-o pată rău de tot, căci prin scorburile acelea se adăpostesc adeseori şi şerpi, şi mare spaimă I-ar fi cuprins dacă, vîrînd mina in scorbură, s-ar fi pomenit că prinde în ea un şarpe incolătacit.

Băiat îndrăzneț ca totdeauna, el a dat vitejeşte înainte, s-a urcat la una dintre scorburi, a viril mîna cu multă băgare de seamă şi a inceput să pipăie la dreapta şi Ia stingă, ca să găsească ce căuta. A găsit, însă, vai de capul lui, ceea ce nici prin gînd nu-i trecea.

In scorbura aceea se afla adecă, pe lîngă toate celelalte, şi un vespar. Văzîndu-se stingheriți în treburile lor, viespii s-an indirjit şi au dat năvală asupra lui. Unul l-a înțepat in urechea de la dreapta, altul şi-a lăsat acul în pleoapa ochiului de la stînga, iar altul l-a înțepat în nas, ba cel mai indirjit l-a înțepat in buza de sus. Gît numeri pînă la zece, urechea i s-a făcut ca o mînătarcă, nasul şi buza au crescut ca nişte castraveți, iar deasupra ochiului s-a făcut un nod cit pumnul.

Chinuit de dureri cum numai el Ie ştie, viteazul nostru a rupt-o la fugă spre casă, văietlndu-se de le era şi broaştelor de prin bălți milă dc el. I-a trecut acum pentru vecii vecilor pofta de a mai scociorî prin cuiburile păsări];r şi-şi fă;ea amarnice mustrări de a nu fi ținut seamă de sfaturile tatălui său.

HAI CU SĂNIUȚA

După toate prin cîte a trecut şi cile a pățit Dincă cel neastîmpărat, s-a căit, spăşii şi cumințit, s-a mai şi potolit şi umbla umilit, cu capul plecat şi covirşit de gindul că n-are să rnai iasă din vorba părinților săi, care numai binele puteau să i-1 voiască. Era insă in el şi ceva mai tare decît voința lui şi împrejurările-1 ispitesc la tot pasul pe cel slab dc înger.

S-a întîmplat adecă, lucru de altminteri obicinuit, că după toamna cea darnică a urmat iarna. A-nceput diminețile cu brumă, parcă toate de pretutindeni

erau presărate cu zahăr pisat, apoi copacii şi pomii s-au umplut cu promoroacâ şi in cele din urmă s-a cernut o ploaie măruntă, iar picăturile au îngheţat fiecare unde a căzut, incit toate de pretutindeni au fost învăluite în polei şi crâcile şi rămurelele arborilor erau parcă de cristal strălucitor. Din ploaie a trecut în cele din urmă-n lapoviţă şi a urmat apoi o ninsoare liniştită, care le-a acoperit toate de pretutindeni cu un gros strat de zăpadă albă cum numai zăpada e-n stare să fie.

Dincă le vedea cum urmează una după alta şi era din ce în ce mai incinta! de schimbările ce se petreceau în lumea lui Dumnezeu. Cînd a urmat poleiul, el îşi îndulcea viaţa dîndu-se pe gheaţă, iar după ce s-a îngroşat stratul de zăpadă, el se tăvălea pe covorul moale şi curat, deşi cam rece, plăceri nevinovate de care pot să-şi facă parte şi copiii cuminte.

Au urmat însă şi altele mai puţin nevinovate.

La capătul satului era un deal, pe coasta căruia băieţii şi flăcăii îşi făcuseră un sfîrliuş. Se duceau adecă fiecare cu săniuţa sa pînă sus, se aşezau in săniuţe, apoi îşi dedeau drumul. Pornită la vale, săniuţa luneca pe povîrniş din cc în ce mai repede, inrit era o plăcere, mare plăcere să vezi cum mai unul, mai altul zboară la vale, fericiţii de ei!

Se întîmpla, ce-i drept, ca săniuţa mai ici, mai colo dedea peste vreun bolovan ori peste vreo buturugă, se potignea şi se sălta de-i arunca cît colo pe cei din ea. Cei indemînatici ştiau insă să-şi cirmească cu picioarele săniuţa aşa ca să nu se răstoarne, şi cu cil mai multe şi mai mari erau săltaturile, cu atît mai viuă le era băieţilor plăcerea.

Cum ai putea să-I scoţi vinovat pe Dincă dacă ardea şi el de dorinţa de a pune mina pe o săniuţă, ca să-şi facă şi el parte de plăcerea de a zbura pe săltate-n sfîrliuş la vale?

Nici nu s-a astimpărat pină cc n-a ajuns să-şi împlinească dorinţa. A zburat şi el pe sfîrliuş la vale, s-a săltat de cîteva ori şi s-a răsturnat, încît ici şchiopăta, colo se plîngea că-1 doare fie un braţ, fie o coastă, fie

un umăr. Stirliuţul avea imâ pentru el cu atît mai mult farmec.

Deoarece însă s-ar fi putut întîmpla să-şi fringă vreun picior, vreun braţ, ba poate chiar şi gîtul, ceea ce n-ar fi fost o mare plăcere, tatăl său, mumă-sa, bunicul său şi bunică-sa au luat înţelegere să nu-1 mai lase să se dea cu sania la sfîrliuş.

Nefiind Dincă vrednic de încredere, el a fost dezbrăcat de hainele călduroase, descălţat şi încuiat în iatacui din fund, unde dormeau de obicei bătrinii.

Dincă, de! ce să facă? A stat, bietul de el, fit a stat închis acolo, dar in cele din urmă o-nceput să i se urască şi să-şi bată capul cum ar putea s-o sucească şi s-o-nvîrtească pentru ca să scape şi să se ducă iar la sfîrliuşul cei hăzos şi plin de lume.

Să deschidă fereastra, s-o ştează ieşind pe ea, lucru mare şi greu n-ar fi fost. Afară era însă ger de crăpau, precum se zice, lemnele şi îngheţa viţelul în vacă: cum **ar** fi putut să iasă desculţ, nembrâcat şi cu capul gol!?

Isteţ cum îl ştim, el a luat de sub pat tirlicii bunicului şi i-**a** legat cu-o sfoară la picioarele sale, a-mbrăcat scurteica cu blană de vulpe a bunichii, şi-a trîntit in cap fesul bunicului, apoi pe-aei i-a fost drumul.

Cum rămînea însă cu sania?

Găsea el acolo pe cineva care să-i împrumute o săniuţă.

La sfîrliuş era lume multă şi gălăgie mare-

Se adunaseră la dreapta şi la stînga sfirliuşului flăcăi şi fete, sumedenie de copii, oameni şi femei, pînă chiar şi moşi şi babe care se uitau. Unii rîdeau eu hohote, iar alţii ţipau cuprinşi de spaimă cind cite unul se răsturna cu săniuţa ori se sălta de era pe-aci, pe-aci să-şi fringă gitnl.

Era o frumoasă zi de iarnă, cer senin, soare cu dinţi, ger cumplit, aer plin de un fel de ace subţiri care fluturau prin văzduh şi sclipeau în bătaia soarelui.

Cînd Dincă se ivi-ncălţat cu tîrlici, îmbrăcat în scurteica şi cu fesul in cap, toată lumea, copii şi oameni in toată **firea**, tineri şi bătrini, bărbaţi şi femei izbucniră-n rîs cu hohote. Dincă nu era însă om pe care aşa

ceva ar fi putui să-1 zăpăcească şi să-1 secată din sărite. Pornii o dată de acasă, el nu mai ținea seamă că au să se supere părinții Iui: cum ar fi putut să ție seama de risetele lumii adunate ca la comedie împrejurul sfirliuşuluil? EI începu să umble de ici pînă colo milogindu-se: „Dă-mi şi mie!" şi mult n-a trecut pînă ce a pus mîna pe o săniuță şi a pornit cu ea la deal, ca să-şi deie de acolo de sus drumul la vale.

Marc fericire.

Nu e insă-n lumea aceasta faptă fără de răsplată, şi lucrurile nu urmează cum le potriveşti, ci cum se ncmereşte, iar fapta lui Dincă nu era cîtuşi de puțin vrednică de laudă, şi lucrurile nu şi le potrivise Dincă prea bine.

Lasă că gerul îi pişcă lui Dincă din ce în ce mai nemilos urechile, nasul, obrăjorii şi degetele de la mini şi de la picioare, dar nu-i mai zbura nici săniuța după plac.

Pentru ca să-ți meargă pe plac, săniuța vrea s-o cirmeşti din picioare, mai ales din tocurile încălțămintei, iară tîrlicii bunicului n-aveau tocuri. Săniuța luneca deci hîțl la dreapta şi hîț! la stingă şi mai ici, mai colo-1 răsturna pe Dincă, încîl scurteica bunichij se prăvălea cu om cu tot şi era mare frumuseță s-o vezi tăvălită pe sfîrliuş.

Aşa o dată, de două, chiar de nouă ori. Puțin ii păsa insă lui Dincă: voinic cum era, el se ridica, se urca iar în săniuță şi-şi urma drumul. Toate cîte se încep au însă şi un sfîrşit. In cele din urmă s-a-ntîmplat ceea ce trebuia să se-ntîmple şi Dincă n-a mai fost in stare să se ridice, încît cei de prin apropiere au trebuit să-1 ridice pe brinci si să-1 ducă pe sus, ca pe un schilod, acasă, unde toți îl ştiau bine adăpostit in iatacul bătrînilor.

Nu se mai gîndea acum nimeni să-1 pedepsească; pedepsit era el cu vîrf şi îndesat, căci piciorul drept era scrintit, iar nasul, urechile şi degetele toate ii ardeau, s-au învinețit si s-au umflat, parcă erau să se facă piftii.

,,Ca mine s-o pată — işi zicea el văicărindu-se — cine va mai face ca minei"

Ți-ar fi venit să zici că Dincă s-a făcut cel mai potolit dintre băieții din partea locului şi să dai rămăşag una la zece că n-o să mai facă nici o poznă. Mergea, ducindu-se la şcoală, prin mijlocul drumului, cu capul ridicat, călcînd cu paşi măsurați şi nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci mereu drept Înainte, ca tot omul ce-şi caută de drum.

Nu poate insă nimeni să ştie cînd, cum şi unde-1 nimereşte ceasul cel rău.

Şcoala se afla-n curtea bisericii şi tot cam pe acolo şedea şi părintele Florin care avea o casă frumoasă, cu pridvor larg şi cu cerdac aşezat pe stîlpi cioplîți cu multă măiestrie, cu curte largă şi-mprejmuită despre uliță cu un aşa-zîs grilaj de şipci trase la rindea şi vopsite-n verde.

Era peritru orişicare băiat in toată firea o mare plăcere ca, trecind pe lingă casa aceasta, să tragă cu un băț peste şipci şi să audă cum aceste fac „taca-taca-taca". Părintele Florin se supăra, ce-i drept, şi lua din cind în cînd la goană pe băieții ce rîvneau la asemenea plăceri, dar pe cind el ieşea din curte, păcătoşii erau departe şi fugeau de li se vedeau călcîiele.

Afară de părintele Florin, mai era insă-n curtea cea largă şi un cățelandru lățos pe care tăcăniturile-I scoteau din răbdare şi-1 făceau să alerge-ndirjit la gard, să latre şi să-şi arate pe rinjite colții cei ascuțiți. Încă mai mare plăcere era să-1 vezi cum se necăjeşte şi se zbate ca să-1 poată muşca pe obraznicul de tăcănitor, şi cu cît mai mult se Întețea cățelandrul, cu atît mai virtos îl zgîndărea trecătorul.

„Eu dincoace, iar tu dincolo de gard: ia să le văd ce poți să-mi faci!?"

Toate ca toate, dar prea afară din cale bleag s-ar fi socotit Dincă dacă, trecînd prin fața casei părintelui Florin, nu s-ar fi abâtuL pe o clipă din cale ca să se hârjonească cu rățelandrul cel lățos. Se ştiau bine unul pe altul el şi cățălandrul acela, care-1 simțea de la mari depărtări, ciulea din urechi, sărea-n picioare şi alerga la gard ca să-1 primească.

îi spuneau, nu-i vorba, azi părintele Florin, mîne fie unul, fie altul dintre vecini că nu e nici frumos, nici lucru cuminte să se hîrjonească cu (inii oamenilor pe ta garduri, ba a mers vorba pin-acasâ la părinții lui, care erau foarte mîhniți cind au mai aflat-o şi aceasta şi l-au oprit cu străşnicia cuvenită de a mai face şi aşa ceva. El insă stătea cuprins de nedumirire: nu-nțelegea de ce adecă să se lipsească de plăcerea de a-1 vedea pe cățălandru alergînd pe lingă gard, lătrînd şi arătindu-şi colții. Cine ce pierdea dacă dînsul avea plăcerea aceasta!?

Da! Lucru urît ar fi fost decă l-ar fi apucat de urechi, l-ar fi tras de coadă, î-ar fi bătui fie cu biciul, fie cu ciomagul, dacă, în orişice fel, l-ar fi făcut pe câțelandru să scheaune ori să chelalăiască. Lui însă aşa ceva nici prin gind nu-i trecea.

„Cinele — îşi zicea el — de orişice fel ar fi, e făcui, să alerge, să latre, să şi arate dinții, şi e nu numai pentru mine, ci şi pentru el o plăcere dacă-1 ajut să le facă aceste.'*

Bine gindit şi tot bine şi zis. Cățâlandrul era însă chiar din născare prea prost pentru ca s-o înțeleagă şi el aceasta şi era chiar din fire pornit să se folosească de dinții lui cei ascuțiți ca să muşte pe cei ce nu-1 lasă-n pace.

De aşa ceva insă Dincă nu se temea.

Lasă că el era băiet inimos, care nu se teme de nimic, dar mai era la mijloc şi gardul prin care căţelandrul nu era in stare să răzbească pentru ca să-şi satisfacă fireasca lui rea pornire.

Au şi trecut nu numai zile şi săptămini, ci chiar şi luni de zile fără ea Dincă să fi fost nevoit a recunoaşte că alții sunt mai cuminte decît dinsul.

Toate la rîndul lor.

într-una din zile, aşa, mai pc-nserate, părintele Florin adusese de pe coaste un car de fin, frumuseță de fin mirositor, şi poarta rămăsese deschisă. Dincă, intorcindu-se de la şcoală, îşi urma drumul mai țanțoş decît de obicei. Cind a văzut insă că e deschisă nu portița, ci chiar poarta cea maie. pe care intrase carul de fin, el s-a oprit ca băiat cuminte-n loc, nu doară ca să miroase finul, ci pentru ca nu cumva să pată vreo ruşine. Ii era de tot apropiat gindul că, văzînd poarta deschisă vraişte, cățelandrul nu se mai opreşte la grilagiul de şipci vopsite-n verde, ci iese-n drum, şi atunci n-are să fie de loc bine.

A stat dar Dincă acolo-n drum şi a aşteptat ca părintele Florin să Închidă poarta cum se cuvine, căci rostul porților c să fie închise, pentru ca cînii să nu iasă din curte. Se vede însă că popa mai avea şi altă treabă, căci timpul trecea şi soarele scăpata, fără ca poarta cea largă să fie-nchisă. Aşteptînd aşa, i s-ar fi urît chiar şi unui om mai răbdător decît Dincă.

„De! îşi zise el. Să mă răzgîndcsc, s-o iau pe alt drum şi să mă-ntore cu încungitir acasă: ar fi o ruşine de ar ride şi curcile de mine."

El îşi luă-n cele din urmă inima-n dinți şi plecă înainte, luind-o nu prin mijlocul drumului, ci tocmai prin cealaltă parte a uliței. Ar fi spus însă o mare minciună dac-ar fi zis că nu îi este frică: îi ticăia inima, îi tremurau picioarele, călca-n virful degetelor, răsufla numai pe-nfundate şi abia cu coada ochiului mai îndrăznea să se uite spre casa popii.

A nimerit-o bine, căci a trecut norocos de casa popii. Clnd s-a simțit apoi scăpat, a răsuflat o dată uşurat, şi-a ridicat o dată capul şi şi-a urmat drumul călcînd apăsat, pare-ar fi săvîrşit cea mai vitejească faptă.

Dacă popa ar fi fost cum nu era, el şi-ar fi lăsat poarta mereu deschisă şi ar fi scăpat de hirjonelile lui Dincă. Ziua următoare, însă, poarta era Închisă, şi Dincă, țiind să-şi răzbune pentru frica prin care trecuse, îl zgîndărea cu atît mai vîrtos pe câțelandru. Zgîndărit apoi şi azi, şi mîne, acesta se făcea din ce in ce mai diez.

S-a-ntîmplat, cu toate aceste, in mai multe rinduri că poarta era deschisă şi Dincă a trecut înainte fără ca să pată ruşine. Cînii nu se dau adecă decit la oameni ce trec mai prin apropierea casei păzite de ci. Era deci destul ca Dincă să se străcoare frumuşel prin partea cealaltă a uliței pentru ca cățelandrul să-1 lase-n pace. închipuindu-şi însă că nu cutează căţe-

landrul sa se depărteze din curte, Dincă s-a făcut din ce mai îndrăzneț şi a-nceput să treacă prin mijlocul drumului şi cind poarta era deschisă.

într-una din zile poarta nu era, ee-i drept, deschisă, dar cățelandrul ieşise pe portiță din curte şi se uita la dreapta şi la stingă, pentru ca să vadă cum trec oamenii, unii in jos, alții in sus.

Văzîndu-1, Dincă iar a fost apucat de pornirea de a se-ntoarce, ca să apuce alt drum, şi să se ducă mai cu încunjur acasă.

„Ei! Nu cumva o să-mi fie frică de o javră ca tine!?" şi-a zis insă şi a mers înainte foarte hotărît, deşi inima i se făcuse cît un purice şi iar călca-n virful degetelor, parc-ar fi trecut printre oauă.

Cățelandrul — „hrr-hrr! — îl ştia, îl cunoştea, il pîndea, se uita țintă la el şi, văzîndu-1 că-i e frică, s-a răpezit la el — „ham ! ham !"

S-a-ntimplat apoi lucrul la care de mult se vor si aşteptat alții. Dincă, viteaz, neviteaz, a-nceput să fugă şi să strige cît îl ținea gura, ceea ce nu i-a fost de nici un folos, căci, pînă să numeri una, doauă, trei, a si fost apucat de fundul pantalonilor, ba colții cățelandrului au răzbit şi mai adînc, înfigîndu-se-n partea despre care nu se poate scrie mai lămurit.

E de prisos să mai spui şi ce-a pățit după ce a sosit acasă.

BATE DE TOT RĂCORITOARE

Era cald, de tot cald, zăduf, de nu mai şliai ce să faci, şi te simțeai fericit cînd puteai să te răcoreşti aruneîndu-te în valurile rîului. Apa rîului era însă pe ici, pe colo, pe la cotituri adincă, ba pe alocurca se mai şi-nvîltorea, de te lua şi te trăgea la fund.

„Să nu te pună păcatele să te duci singur la rîu — îi zise dar lui Dincă tatăl său — una ca asta să nu faci, c-o păți rău de tot."

îl ducea'tatăl său, aşa, mai pe-nserate, ori îl trimetea cu cineva, dar nici singur, nici cu alți ştrengari nu-i dădea voie să se ducă. El însă, cu toate aceste,

ba poate că tocmai de aceea, ținea să scape şi să se ducă singur.

„Am să ies prin fundul grădinii — şi-a zis el — să trec prin cele mai dosnice ulițі pînă la marginea satului, rpoi mă duc departe pe rîu la vale pînă unde nu răzbate nici un sătean ca să poată spune că m-a văzut scăldîndu-mă în rîu."

Aşa şi-a pus de gînd şi aşa a şi făcut.

S-a-ntîmplat însă că la marginea satului se oprise o laie de țigani, vreo zece corturi, cu carele lor hodorogite şi cu caii spetiți, cu căței şi cu purcei, cu puradei în pielea goală, cu fete ce purtau floarea la ureche, eu babe ştirbe care dedeau cu bobii, cu toate cele nedespărțite de alaiul țigănesc. Copiii jucau halaripa, fete şi flăcăi se-ncinseseră-n horă, ici unii se certau ca la gura cortului, ,colo alții erau încăierați, incit nu mai puteai să-ți dai scârna caie pe care.

Dincă, în loc de a-şi căuta de diurn, ca tot călătorul cu minte, s-a oprit gură cascâ, ca să vadă ce nu-i mai văzuseră ochii. Atît le-a trebuit țiganilor: cît dai în palme, Dincă s-a văzut incungiurat din toate părțile. Unul se uita la pălăria din capul Iui, parc-ar fi fost gata să sară şi să i-o ia din cap. Altul era parcă gata să-i dezbrace hainele de pe trup. Iar altul rivnea la-ncălțămintca din picioarele lui. Dacă n-ar fi fost prea de tot apropiat satul, Dincă ar fi pătit-o rău de • tot.

Uitîndu-se-n ochii lor şi văzîndu-le mişcările, el a simțit aşa ceva şi-i era parcă tot cel mai cu minte lucru ar fi să-şi facă, precum se zice, calea-ntoarsă. Orişicît de bun ar fi fost insă gindul acesta, Dincă nu era omul care să-şi schimbe hotărîrea o dată luată, mai ales fiind vorba de lucruri pe care nu trebuia, la urma urmelor, să le facă. Mai cu îndărătnicie, mai cu frica-n sîn, el a mers înainte şi s-a depărtat de sat, ceea ce nu trebuia să facă. Se uita el, ce-i drept, din clnd în cînd înapoi, dar peste curînd a intrat în zăvoi — sălcii, plopi şi anini — şi n-ar mai fi putut să-i vadă pe țiganii ce s-au luat după el nici dac-ar fi avut ochi de copou. Nul Țiganii nu țineau să fie văzuți şi

de aceea mergeau numai tiptil, s-ar putea zice chiar hoţeşte, in urma luî.

Sosit, în sfîrşit, la locul pe care-1 socotea potrivit, el s-a dezbrăcat. Pentru ca nu cumva vreun hoţ să se apropie prin ascuns şi sâ-i fure hainele, el le-a atlrnat de cracile unei sălcii de pe ţărmul riului, ca să le poată vedea din depărtare. Acesta era lucru cuminte; păcat numai că tot din depărtare le vedeau şi cei ispitiţi de gindul de a îe fura, încît, nu mai aveau nevoie să-şi piardă timpul căutîndu-le.

S-a intimplat deci ceea ce Lrebuia să se-ntimple.

După ce el a intrat in apa răcoritoare şi s-a depărtat spre mijlocul riuiui, doi danci, mai mult flăcăi doctt bâieţani, au ieşit la iveală din desişul zăvoiului, s-au dus fără pic de frică ori de ruşine la hainele fluturate-n vînt, le-au luat una cîte una şi au plecat cu ele.

Ce faci acum, Dincă!?

El ii vedea cum le iau si pleacă cu ele, dar pe rînd ei se aflau pe uscat şi puteau să fugă şi să se piardă printre tufişurile dese, el stătca-n apă, unde numai pe gifăitc era în stare să se apropie de ţărmure.

Acum era acum!

Vin băiat ca dinsul nu uşor se descurcă in asemenea împrejurări.

Cel mai apropiat gînd i-ar fi fost să alerge după cei ce ii furaseră hainele. El era însă unul singur ca sine, iară dînşii erau doi măgădăi cărora nu îe era de loc greu să-i tragă o bătaie, ca să-i treacă pofta de a-şi mai cere hainele.

Viteaz dar. neviteaz, el a-nceput să plîngă, ca omul care nu mai ştie ee să facă si încotro s-o apuce.

Peste puţin a pornit apoi spre corturile băieţilor.

Om trăit la ţară, care vede cu ochii, aude cu urechile şi aflâ multe de toate, el ştia că fiecare laie de corturari îşi are voivodul, care taie şi spînzurâ, şi pe care-1 cunoşti după marii bumbi de argint pe eare-i poartă la peptar.

„Mă duc — îşi zise dar — la voivodul corturarilor şi-i cer să dea poruncă aspră, şi iar îmi capăt hainele.[1]"

Cind a sosit însă la corturi, ţigănimea s-a adunat impregiurul lui şi a-nceput să rîdă de el, cînii ţigăneşti il lătrau din toate părţile, iar cel cu marii bumbi dă argint l-a luat de sus in jos.

— Vor fi fost alţii cei ce ţi-au furat hainele, i-a zis. Noi, ţiganii, nu avem năravul de a fura. Trăim fiecare muncind pentru sine şi pentru ai săi, şi de aceea nu suferim să fim puşi în rînd cu hoţii şi cu furii, eu lotri cei proşti. Norocul tău că sunt eu om eu suflet milos, c-ai păţi-o rău de tot. Te sfătuiesc să-ţi cauţi cit mai curînd de drum, pentru ca nu cumva să ţi se ridice toată laia in cap şi să te facă miş-fărămis.

Auzind asemenea vorbe, Dincă a-nţeîes că acuma e chiar mai rău de cum a fost şi că nu-i rămîne decît iă o ştergă pe ici incolo, făcîndu-se nevăzut.

Da! Ar fi fost insă cu putinţă ca să treacă de-a lungul uliţelor aşa cum era, în pielea goală? Pînă chiar şi ţiganii rîseseră de el; sătenilor le-ar fi rămas de pomină, încît chiar şi nepoţii nepoţilor şi-ar fi povestit unii altora c-a fost odală-n sat un băiat prostănac, oarecare Dincă, pe care ţiganii l-au despuiat, de s-a ntors în pielea goală acasă.

De ruşinea aceasta nu putea să scape decit aşteptind înserarea, pentru ca să se-ntoarcă acasă pe intunerec, după ce oamenii din sat se vor fi culcat. Nu-i rămînea decit să se-ntoarcă iar în desiş şi să stea-ascuns acolo pînă ce se va fi întunecat.

Vai de sufletul lui. Lasă că o plăcere nu e să stai in pielea goaîă pe-nserate, cînd răcoarea e din ce în ce mai usturătoare, dar mai era la mijloc şi temerea ca nu cumva să iasă fie de iei. fie de colo vreun om proclet, ea să-i tragă o bătaie zdravănă. Avea acum timp destul să se gîndească şi să-şi deie scamă cîte poate să pată copilul care n-aseultă de părinţi şi de mai-marii lui şi-o apucă razna, băttnd cîmpii.

Umbla mereu ca vai de el, tîrîndu-se de ici oină colo şi uitîndu-se din cind în cînd spre sat, ca să vadă dacă s-au stins ori nu luminările, ca să se poată întoarce de unde n-ar fi trebuit, dacă e vorba, să plece aşa, de capul lui.

Era înspre miezul nopţii şi pe ici, pe colo începuse cîte un cocoş să cinte cînd el s-a-mbărbătat să intre-n

sat. Multe mai avea însă să pată mai-nainte de a fi sosit la fundul grădinii, pe unde se strecurase de acasă.

Era, ce-i drept, întunerec, de nu se mai temea c-o să-1 vadă cineva şi o să-i ducă vestea de băiat sălătrui, care umblă noaptea in pelea goală de-a lungul satului. Clnii însă văd nu numai cu ochii, ci şi mirosind din depărtare pe cei ce umblă pe unde n-au ce sa caute. Mai văzîndu-1 şi-n pielea goală, ceea ce rar li se-ntîmplă, cînii satului s-au stirnit şi au început să bată la el ca la o dihanie nemaipomenită.

'fremurind ca frunza de plop nu numai fiindcă îi era frig, ci şi pentru că-1 răzbise frica, el se tira pe sub garduri în patru picioare, jurînd mereu că n-o să mai facă ceea ce a făcut.

Era tîrziu după miezul nopții cind a sosit ca un curcan plouat acasă.

Ge-a pățit în urmă, aceasta nu se mai spune.

VECINĂTATE CU NEAJUNSURI

— Poveste de Crăciun —

Ținind să se simtă bine la ei acasă, d-l Alecu Huian tinărul advocat, şi cocoana Laura, frumoasa şi mai tinăra lui soție, încă-n timpul călătoriei lor de nuntă au început a chibzui cum au să facă împărțirea casei ce aveau de gînd să-şi zidească şi nu o dată se supăra cînd el, cînd ca pentru că gînd cu gînd nu li se potrivea, încă mai dese le erau supărările după ce s-au întors din călătorie.

El era, între altele, hotărit să caute şi să cumpere loc potrivii pentru casă şi numai după aceea să se pună in înțelegere cu un arhitect ca să-i aştearnă pe hîrtie planul casei. Ea se încăpățina-n gîndul că mai-nainte are să fie croit planul şi numai după aceea să se facă cumpărarea locului potrivit. El pornea din gindul că aceasta atirnă de la buna chibzuință a soțului, care e chivernisiiorul averii familiale. Ea îşi dedea silința să-1 convingă că, din contră, are să sc ție seamă de priceperea soției, care are sarcina purtării de grijă pentru bunul mers al gospodăriei casnice, ba inai scăpa pe ici, pe colo şi vorba că, la urma urmelor, din zestrea ei urmează să fie zidită casa.

Prin multe şi felurite supărări au trecui mai-nainte de a fi ajuns să aibă a(ît planul pentru o caeă frumoasă, încăpătoare şi bine împărțită, cit şi *un* minunat loc, ca să rămiie atît curte largă in față, cît şi grădină umbroasă în dosul ei.

Casă ca cea plănuită de dinții nu se durează însă cil dai din palme. Au trecut mai multe veri şi mai multe ierni pînă ce au ajuns să se mute in casa lor, şi acum aveau şi o fetiță de vreo patru ani, care alerga nu numai prin casele încăpătoare, ci şi prin curtea cea largă, precum şi prin grădina în care începuseră a se scutura frunzele.

Abia de acum a urmat supărarea cea mare.

Casa era adecă aşezată cu intrarea şi cu cele mai multe dintre ferestre spre miazăzi, iar vecinul despre miazăzi era thnplaruî Lae Bueâlan, care-şi avea atelierul în nişte case dărimate şi-şi întindea seîndurilc în curte, ca să Ic usuce soarele şi vîntul. Pe deasupra, Lae Bucălan mai avea şi cinci copii, care făceau o gălăgie înspăimîntâtoare. Mai ales doi dintre copiii aceia, Spirică, cel mai mare, trecut abia de opt anişori, şi Mielu, cel mijlociu, erau nişle draci împieliţaţi, iar cocoana Laura nu era făcută să poată suferi asemenea zarvă.

Culmea, însă, adevărata culme era cu totul alta.

Didina, fetița cocoanei, nu se mulțumea să Se plimbe prin curte şi prin grădină, ci alerga la împrejmuirea făcută din fel de fel de rămăşițe de şipci şi de scînduri, ca să intre-n vorbă cu Spirea, cu Mielu si cu surioarele lor.

— Mare nenorocire! i se tingui cocoana Laura soțului său. Să nu pot eu avea parte de mulțumirea de a sta liniştită în casa mea. Sunt o adevărată mueenită. Nu este destul că văd mereu dărăpănătura aceea in fața mea, că-mi hîriie mereu ferestraiele şi rindelele în urechi, că mă îneacă mirosul de scînduri verzi şi de clei şi mă asurzeşte gălăgia copiilor de/.mățați; trebuie să-mi mai văd şi fala, singurul meu copil, înjosindu-se ea să se joace cu nişte copii ce nu sunt de seama ei.

— Copiii toți sunt de o seamă — îi răspunse d. Huian — copii şi numai copii. N-ar alerga, mititica, la copiii vecinilor dacă ar avea un frățior ori o surioară ca să se joace aci acasă.

Cocoana Laura se vedea atinsă unde era mai simțitoare.

— Ştiu ce vrei să zici, grăi dinsa. Să mă ferească Maica Domnului! Mi-e destul un copil. N-o să mai trec prin ce am trecut. Şi dacă e vorba — adaogă cam Înțepată — aleargă fetița prin vecini nu pentru că e singură la părinți, ci pentru că trage la teapă.

D. Huian înghiți cîteva noduri; era atins şi el unde dînsa il ştia mai simțitor.

— Bine! întîmpină dinsul, stăpînindu-şi firea. O să te scap şi de aceasta. Am să trag la primăvară in partea aceea un zid de doi, fie chiar şi de trei metri.

Multe se mai puteau însă întîmpla pînă la primăvară.

A dat, mai înainte de toate, bunul Dumnezeu că după Sf. Nicolae copacii acum desfrunziți s-au umplut de promoroacă şi puțin In urmă s-a pornit o ninsoare, încît pămîntul a fost acoperit de un strat de zăpada în care picioarele numai cu chiu, cu vai puteau să răzbească de ici pînă colo.

Cei cinci copii ai tîmplarului, cu Spirică şi cu Mielu-n frunte, alergau Insă şi se tăvăleau lărmuind prin zăpada cea moale şi curată. Una dintre calfele tatălui lor le-a mai făcut şi o sanie, in care se îngrămădeau cîte trei, iar ceilalți doi îi trăgeau de ici plnă colo, răsturnîndu-i din cînd în cînd, de era mare frumusețe să-i vezi plini de zăpadă. Alai ales Mielu, care era şi de jos în sus si de sus in jos al treilea şi intra atit cu cei mai mari, cit şi cu cei mai mici decît dînsul in sanie, nu se mulțumea să fie răsturnat, ci se mai dădea şi peste cap.

Didina, gătită ca o păpuşa, stetea la fereastra odăii bine încălzite şi se uita cu jind în vecini, fericind pe cei cinci, iar mama ei se simțea foarte nenorocită, căci fiica ei, trăgind şi acurn la teapă, rivnea să fie şi ea răsturnată cu sania, ba ar fi fost in stare să se dea peste cap.

— Nu! — zicea mama nemîngîiată — fata aceasta nu e copilul meu!

Cocoana Laura era adică fată de brutar, pe cind d. Huian, soțul ei, era fecior de tabac, cea mai puturoasă din toate meseriile.

Vre.nuri cu desăvirşire triste au urinat în ajunul Crăciunului. Promoroaea se scuturase, dar zăpada era şi mai mare, insa tot moale şi nu scîrţia sub picioare, ba cădea cîte o picătură din straşină, unde atîrnau ţurţuri lungi şi groşi.

A cumpărat d. Huian cel mai frumos dintre brazii din piaţă, l-a aşezut în salonul cel mare şi l-au încărcat el şi cocoana Laura de cele mai frumoase podoabe şi de fel de fel de bunătăţi. Erau acolo păpuşă mare Îmbrăcată in mătăsuri şi-n catifele, cărucior pentru păpuşă, salon cu mese, cu scaune, cu dulapuri, iatac cu paturi, bucătărie cu maşină de gătit şi cu fel de fel de vase. Ge nu era acolo îngrămădit, pentru ca Didina să salte ineîntată de gindul că ale ei suni toate.

Ar fi şi săltat dacă n-ar fi fost la mijloc nenorocirea cu cei cinci din vecinătate.

Făcut-a ce-a făcut şi Nac Bueălan ca să se bucure şi copiii lui dc Crăciun. A primit fiecare clte două mere, cite cinci nuci, cîte o portocală şi pe deasupra cîte o bucată de turtă dulce, care urma să li se dea în seara de ajunul Crăciunului, iar calfele tatălui lor le-au înjghebat o frumoasă stea din cele ce pot să fie săltate şi i-au învăţat şi cintece de stea, incit era mare plăcere să-i auzi cintînd.

Nu se putea ca fie Mieluş, fie Spirică, fie amîndoi împreună să nu iasă mai-nainte de timpul cuvenit cu steaua lor în curte, şi, ieşiţi o dată, Didina trebuia neapărat să-i vadă şi să fie răpusă de dorinţa de a avea şi ea asemenea stea, despre care *Fraulein,* guvernanta ei, li spunea că s-a ivit la naşterea lui Cristos.

In seara ajunului de Crăciun dar. cînd au fost aprinse in salonul cel mare luminările pomului de Crăciun, Didina a răaiis, ce-i drept, uimită şi încintată, dar numai pe o clipă, căci în clipa următoare a stat dezamăgită: multe lucruri frumoase şi bune îi vedeau ochii, dar nu era între ele şi mult dorita stea, care s-a ivit pe cer cînd cu naşterea Mintuitorului.

Tristă seară de Ajun.

Goooana Laura încă dimineaţă se plinsese c-o doare capul, iar acum şedea posomorită Într-un colţ. D. Huian

şedea intr-alt colţ, posomorit şi el, fiindcă-şi vedea posomorită soţia. *Fraulein* era aţipită în alt colţ, iar Didina se invîrtea împrejurul pomului bogat împodobit şi căuta ceva ce poate să-i placă.

în timpul acesta, dincolo, în casele dărăpănate, era gălăgie mare, chiote, cîntări, rîsete, veselie fără de Mu, eum se cuvine de naşterea Domnului.

Deodată Didina se învioră.

Tocmai sus era pe pomul de Crăciun o stea, ce-i drept, nu ca aceea pe care o văzuse la Mielu şi la Spirică, dar o adevărată stea de ciocolată.

Ea luă unul din scaunele cu picioare bronzate şi se urcă pe el ca să ieie steaua. Plecîndu-se apoi prea tare spre pomul de Crăciun, **Bcaimul s-a** răsturnat şi ca a căzut intre lumini şi de acolo pe parchetul ceruit cu multă îngrijire.

Un ţipăt sfîşietor **al** ei, urmat de alt ţipăt, încă mai sfişietor, al cocoanei Laura, şi mamă, tată şi guvernantă săriră în aceeaşi clipă ca să ridice copila pe care o văzură răsturnindu-se printre luminile pomului de Crăciun şi rămînînd nemişcată pe parchetul lucios.

Spaima mumei fu atît de zguduitoare încît durerile de cap încetară ca prin farmec.

Nici nu era de mirat. Cite şi mai **cîte** puteau să fie urmările căderii. S-ar fi putut ca hainele fetiţei să ia foc, ca mititica să-şi frîngă un picior, un braţ, chiar gîtul, să-şi spargă capul, ori să rămîie cocoşată toată viaţa ei.

Se zice iasă că copiii au fiecare îngerul său păzitor; Didina a scăpat de toate aceste. S-a ales c-o zguduitură, în urma căreia zăcea ameţită sub pomul de Crăciun.

D. Huian alergă să-i aducă apă rece, iar guvernanta grăbi s-aducă eter şi apă de colonie, în vreme ce d-na Laura o ridică în braţe şi-o duse la cea mai apropiată canapea.

— Copila **mea!** se tingui dînsa. Singurul meu copiii Ce s-ar alege de mine dac-ar fi să se prăpădească! Mare nenorocire e să ai un singur copil!

Auzind vorba aceasta, d. Huian, care se întorcea cu paharul de apă, ar fi săltat de bucurie dacă n-ar fi fost cuprins şi el de spaimă.

Peste puțin Didina şi-a venit în fire. Temindu-se ca nu cumva să fie certată pentru nesocotința ei, ea a inceput să încredințeze pe părinții săi că n-o doare decît pe ici, pe colo cîte puțin, şi cel dintii gînd al ei a fost să întrebe daeă nu cumva s-a sfărlmat steaua. Din nenorocire, temerea ei era întemeiată: steaua cea frumoasă*era acum bucăți de ciocolată risipite pe jos.

Abia acum începu dînsa să plingă. îi era parcă se risipise tot Crăciunul fără de steaua despre care i se vorbise atît de mult.

D-nul şi d-na Huian,- fericiți că s-au ales numai cu atît, o mîngîiau, făgăduindu-i că au să-i cumpere cea mai frumoasă dintre stele, cind deodată în antreu răsună glasul copiilor, cîntind *Steaua luminoasă.*

Uşa cea mare a salonului se deschise, şi Mielu intră cu Spirică, care purta steaua cea luminoasă şi o sălta cu mult meşteşug, iar surorile lor veneau in coadă, cintînd şi ele cu glas pițigăiat.

Didina rămase pe o clipă într-un fel de extaz, apoi alergă la pom şi începu să rupă după el tot ceea ce era bun şi frumos şi să imparta daruri.

Deoarece copiii in adevăr sunt toți deopotrivă, copii şi numai copii, a urmat veselia în care copiii au să-şi petreacă seara ajunului de Crăciun.

S-au pornit cu toții pe o joacă şi pe o veselie zgomotoasă, săltau şi dănțuiau, mîncau curmale, bomboane şi ciocolată, pesmeți şi portocale, încît Mielu şi Spiridon, dimpreună cu surioarele lor, se simțeau ca înălțați in slava cerului.

' Iară Lae Bucăîan stătea rezemat pe ciomag in uşa salonului, bucurîndu-se de cele ce-i vedeau ochii.

D-na Huian, stăpîna casei, s-a dus la el, l-a poftit să şadă, ca să închine împreună un pahar de vin în sănătatea şi norocul copiilor.

Aşa au stat pină pe la miezul nopții, stăpiriiți de sentimentul că nu e in lumea aceasta nimic mai frumos decît o casă plină de copii buni şi cuminți.

ZILE DE PRIMAVARA

Costicâ Firicel, elev în şcoala comercială superioară, era băiat deştept, silitor şi cu purtări bune, încit tatăl său, odăiaş la Ministerul de Finanțe, prinse slăbiciunea de a se lăuda cu odrasla sa, dar, lăudindu-se el de obicei, se şi plîugea că e plăpînd Costică al lui, deşirat şi subțirel.

— Să rai-l dai în timpul verii mie, ca să-1 iau cu mine, îi zise Costache Ionescu, frizerul, care ii era naş şi-şi muta-n timpul lunilor de vară salonul în o gheretă de la Buşteni. Aerul de munte şi plimbările prin poieni au să-i premenească sîngele şi-au să-1 facă vinjos.

Aşa a ajuns Costică la Buşteni, unde in curind cunoştea toate potecile şi era ştiut de toți cei ce aveau slăbiciunea de a umbla prin munți. A rămas, ce-i drept, tot subțirel şi deşirat, dar nu-1 întrecea nimeni nici la suiş, nici la coborîş.

Intr-una din zile el plecase aşa singur şi de capul lui in Poiana Dinamului şi umbla fără de nici un rost de ici pină colo, ca omul care ține să-şi premenească sîngele şi să se facă vinjos.

Tot atunci plecase spre Dihamu d-1 .Aristid Calidi, dimpreună cu familia sa numeroasă şi cu cîțiva dintre prietenii săi doritori de petreceri plăcute.

Erau şase cai pentru cei doritori de a se lăuda că au urcat călare la munte şi două care pentru cei obosiți

de drum şi pentru merinde, lăzi, saci şi coşuri, belşug de multe feluri de bunătăţi, cum i se cuvine unui bancher ca d-l Calidi, care ţine să arate ce poate şi la ce se pricepe în asemenea împrejurări.

Sosifă la marginea poienii, boierimea excursionistă era încîntată atît de mirosul de fin cosit de curînd, cit şi de vederea ce se deschidea în sus spre culme, la vale spre Buşteni şi peste rîu spre Poiana Coştilei şi spre Garaimanul stîncoB.

Gînd era insă să-şi caute loc potrivit pentru întinderea mesei, s-a ivit o mare greutate: cocoana Aspasia ţinea cu orice preţ să aibă în apropiere izvor de apă limpede şi rece, şipot sub care să-şi pună sticlele pline de vinuri aleBe.

D-ra Florica şi coconaşul Mircea, cei mai mari dintre cei cinci copii ai d-lui şi d-nei Calidi, doreau şi ei ca dorinţa mumei lor cu orice preţ să se-mplineaBcă şi erau hotărîţi să nu descalece decit în faţa unui şipot din care apa limpede şi rece curge, mereu curge şi nu se mai isprăveşte. Erau însă patru ţărani de faţă, doi cu carele, alţi doi cu cei cinci cai, şi nici unul nu ştia prin partea locului şipot la care boierii ar putea să-şi întindă ţoalele pe iarbă verde. Apă era destulă, dar nu prin apropiere, nici mai ales şipot.

Era lucru nemaipomenit — să-ţi iai masa în virf de munte şi să n-ai şipot. Zadarnică era osteneala de a te fi urcat.

In marea ei deznădăjduire, cocoana Aspasia s-a uitat spre culme şi ochii ei s-au oprit asupra lui Costică, pe care curiozitatea-1 îmbrincea la vale.

întrebat dacă nu cumva ştie vreun şipot prin apropiere, tînârul cunoscător de poteci s-a-nviorat. „Cum să nu fieli* a răspuns e!. Aici, Ia marginea brădetului, mai spre pichet: cea mai bună apă; iese din stincă: tot s-o bei şi nu te mai saturi."

D-ra Florica era chiar mai încîntată decît mama ei. Tinărul deşirat şi subţirel era pentru dînsa, fetişcană de vreo patrusprezece ani, cel mai cumsecade dintre toţi oamenii cari cutreieră munţii, om care le ştie toate chiar mai bine decit ţăranii de la munte ei înşişi.

în faţa unui asemenea om a descălecat şi de aci înainte s-a ţinut, cum se zice, scai după dinsul.

Mircea, băiat de vreo doisprezece ani, era şi el de părerea surorii sale mai mari, iar ceilalţi copii, mai mici fiind, se luau după cei mari, aceasta cu atît mai vîrtos cu cit şi muma lor îl punea pe Costică oarecum moţ în frunte.

în vreme ce la şipot se făcea focul, ca să se frigă la frigare puii şi jigourile de berbec, tinărul Firicel o purta pe Florica pe poiană, ca să-i arate vederile, să-i culeagă afine şi flori şi să-i spună care munte şi care vale cum se cheamă, iar ceilalţi se ţineau coadă lungă după dînşii şi se uitau în gura tînărului lor conducător, miraţi că ştie atît de multe şi le cunoaşte toate. La Galaţi, de unde era dînşii, nu se găseau asemenea oameni. Mai era apoi şi că unde urcuşul era greu, Florica se ţinea de pulpana lui Costică, bunu ei prieten care urca voiniceşte, răzămat pe băţul lui cu cui de fer.

După ce masa cea îmbelşugată a fost întinsă pe iarba verde de la şipot, Costică a fost poftit şi el să-şi facă parte, iară Florica şi Mircea se lăudau în gura mare cu cele-nvăţate de la d-l Firicel.

Acesta *mi sa* lăuda şi el, dar greşala mare ar fi fo3t să itu-şi dea pe faţă gîndurile.

— Aţi apucat-o rău, grăi dînsul; trebuia să veniţi de-a lungul plaiului pe Clăbucet şi să vă-ntoarceţi pe Valea Cerbului, pe unde aii venit. Pe plai drumul e mai uşor şi mai plăcut cînd vii, iar pe Valea Cerbului e mai plăcut la-ntoarcere.

Toţi îi dedeau dreptate: în adevăr, lucru fără de rost era să vii şi să te duci pe acelaşi drum.

— Orişiunde te vei fi duc-înd, găseşti alt drum la întoarcere, ii încredinţa Costică şi le înşiră drumurile pe care poţi să te urci In culmea muntelui Omul, ori să te cobori de acolo.

Încîntată de spusele lui, cocoana Aspasia, şi data aceasta tot cocoana Aspasia, a fost cuprinsă de dorinţa de a se urca-n culmea Omului, iară Florica, fiindu-i fiică şi fetişcană abia, era chiar mai stăruitoare decît muma ei. Păcat ar fi fost, în adevăr, să se-ntoarcă

la Galați fără ca să se poată lăuda c-au văzut lumea din culmea Omului.

Iar d-l Calidi ținea să arate că e-n stare s-o facă şi aceasta.

Florica era, cu toate acestea, pe deplin încredințată că toate au fost puse la calc de către d-l Firicel numai şi numai de dragul ei, ceea ce cu desăvîrşire neadevărat nici nu era.

El, băiat de vreo nouăsprezece, ea, fetişcană de vreo patrusprezece ani, se potriveau şi la gînd, şi la tragerea de inimă, încît un om răutăcios ar fi zis că el s-a ars, iar unul ca mine l-ar fi încredințat că s-au ars amîndoi. Amîndorura le era parcă de copii mici împreună s-au pomenit şi tot împreună au trăit.

In ziua de plecare, atît el, cît şi ea s-au sculat cu noaptea in cap, au pornit la drum parcă ar fi numai ei amîndoi şi numai cine-a fost tînăr de nouăsprezece ani şi a prins slăbiciune de fetişcană ca Florica, numai cel ce-a pățit-o ca Costică poate să-şi facă închipuire despre fericirea lui, numai cine, fetişcană de patrusprezece ani, a prins slăbiciune de un tînăr ca Costică poate să-şi facă închipuire despre fericirea ei.

Au plecat după planul croit de Costică, pe Valea Cerbului la deal, toți călare, pentru ca să-şi ia prima gustare în Poiana Goştilei, apoi să-şi urmeze drumul spre aşa-zisul *Blockkaus* din culmea Omului, unde slugile plecate înainte ii aşteptau cu masa gata pentru prînz.

Pînă-n Poiana Coştilei au mers cu toții mai mult ori mai puțin grămadă, căci unul era drumul, din care nimeni nu putea să se abată. Poiana Coştilei e însă un adevărat rai pămîntesc, in care s-au risipit care-ncotro, unii prin pădurea de brad, alții peste poiana de curînd cosită, iar alții pe stîncile prăpăstioase ale Coştilei ori spre Valea aici sălbatică a Cerbului.

între aceştia erau Florica şi Costică, dar nu singuri, ci însoțiți de Mircea, care nu era-n stare să se despartă de dînşii, căci, iubindu-şi sora, îl iubea şi pe d-l Firicel.

Florica s-ar fi mulțumit acolo, în Poiana Coştilei, şi cu mai puțină iubire frățească, dar nu-i dedea mîna să-i zică: „Du-te!", căci se temea că fie muma sa, fie tatăl său li va zice: „Vino!" dacă va rămînea singură cu Costică.

— Ah! exclamă deodată Costică, arătînd asupra unei stînci de sub coasta de dincolo de rîu. Iată colo, sus, cîteva steluşoare, floarea-reginei, cum îi zicea Brîndză.

Fără ca să mai ție seamă de însoțitorii lui, el intră in riu aşa încălțat cum era, trecu prin apă pe cellalt țarmure şi urcă pe stîncă, unde văzuse floarea.

Florica şi fratele ei rămaseră pe țărmure ca cloşca cu bobocii de rață după ce aceştia au sărit In apă.

Nu mai încape a-ndoială că nu pentru sine, ci pentru scumpa lui însoțitoare adună Costică florile. Florica ardea însă de dorința de a le putea spune celor de la Galați c-a adunat chiar cu mîna ei floarea cea rară, dat tot nu îndrăznise să intre, cum intrase Costică, aşa singură-n apă. Era însă gata s-o facă aceasta dacă el o lua de mînă.

– Vreau şi eu să mă duc acolo, zise dar, suspinînd din greu.

Costică, tinăr îndatoritor, coborî, trecu iar rîul, dar nu-i dete fetei mîna, ci o luă-n brațe şi o trecu pe celalt țărmure, unde îi dete ajutor ca să urce şi ea.

Mircea rămase singur, ca cloşca cu bobocii de rață. Ar fi vrut, nu-i vorba, şi el s-o pată ca sora lui, dar nu-i dedea mina s-o spună aceasta.

Erau bune şi frumoase toate, dar ştie toată lumea că e mai uşor să urci decît să cobori o coastă piezişă. Cind era vorba să se dea jos cu cele cîteva fire de steluşoară, Florica era cuprinsă de simțămîntul că nu e-n stare să coboare şi-i venea să plîngă, căci bunul ei prieten nu putea s-o ia şi aici în brațe.

— Stăi, domnişoară, îi zise el. Am să cobor mainainte eu, dar d-ta te-ntorci cu fața spre stîncă şi calci mereu unde dai de mîna mea. Frică să nu-ți fie, căci dac-ar fi să luneci, cazi în brațele mele.

Nu i-a fost fetei frică şi n-a lunecat, dar el tot a iuat-o in brațe, şi acum, a doua oară, ea l-a cuprins cu amindouă brațele de gît şi l-a strîns, ca nu cumva

să cadă, iară el i-a sărutat mîna cea moale, mică şi albă.

— Vai de mine! îi şopti dlnsa. Nu cumva să te vadă Mircea.'

– Nu poate, căci suntem întorşi cu dosul spre el, Si răspunse îndrăzneţul tînăr!

Cînd a trecut-o dar din nou peste rîu, el i-a sărutat . gitul, în ceafă.

— Nu poate să vadă Mircea, a zis acum, căci suntem cu faţa spre el.

Aşa a fost începutul, şi se zice că greu e numai începutul.

Trăiau zilele de primăvară ale vieţii şi nu se mai întrebau ce are să urmeze mai departe.

Drumul pină-n culmea Omului trece şerpuind ici prin brădet, colo printre stînci şi prin strimtori şi iar mai departe peste poieni şi rarişti, pretutindeni nou într-un fel oarecare şi mereu incintător cbiar şi pentru cei bătrini, darmite pentru el şi ea.

încă mai îneîntătoare sunt lărgimile din culmea Omului şi vederile ce se deschid de acolo fie spre Ardeal, fie spre şesul de la Dunăre, pînă spre Bucureşti, fie spre Ţara Bîrsei şi peste Munţii Buzăului, fie pe Valea Prahovei şi mai ales spre peştera lalomiţei.

Nu i-a fost greu lui Costică să-i încredinţeze pe ceilalţi că cel mai potrivit drum de întoarcere nu e cel de pe Valea Iepii, unde sunt prăpăstii fioroase şi serpentina e primejdioasă, nici cel ce trece cu multe cotituri pe la stina regală, ci cel ce coboară la Schitul lalomiţei, unde sunt frumuseţile cele mari, urcă de acolo în Vîrful cu Dor şi coboară apoi la Sinaia.

Pentru el şi pentru ea drumul cel mai bun era nu cel mai scurt, ci cel mai lung.

„Păcat ar fi să nu le vezi toate, să nu treci prin toate, să nu te bucuri de toate dac-ai ajuns o dată pîn-aici I" zicea cocoana Aspasia, iar Florica era fiica ei.

Au fost trei zile pline de mulţumiri care nu se uită toată viaţa şi înseninaseră viaţa celor ce le-au avut de cîte ori îşi aduc aminte de ele.

Din culmea Omului pînă la Schit nu curgea, ce-i drept, nici un pîrîu, dar era pe ici, pe colo cîte o stîncă, în apropierea lalomiţei era brădet şi-n peştera lalomiţei se stingea cîteodată luminarea, încît Mircea, paznicul, nu putea să vadă cele ce se petrec împrejurul lui. Noaptea apoi Luna-i revărsa lumina asupra văilor mai mult decît răcoroase şi toţi şedeau bucuros împrejurul focului ce ardea-n faţa casei de adăpost încît abia după miezul nopţii a început lumea să se culce.

Intre cei dintîi n-au fost el şi ea, dar în zorile zilei următoare ei s-au sculat mai-nainte decît toţi ceilalţi.

Erau zorile celei din urmă zile pe care aveau s-o petreacă împreună, şi înduioşare adîncă îi cuprindea cînd se gîndeau că mîne, nu mai departe, se vor despărţi. El era mereu ispitit să spună că cel mai bun drum de întoarcere e cu înconjur pe la Tîrgovişte ori cel puţin pe la Moroieni, iară ea ar fi fost gata să plece cu el dacă lui i-ar fi dat mîna să-i zică: „Vino!"

Urcînd spre Vîrful cu Dor, frumuseţele naturii nu-i maiîneîntau, iar coborînd spre Sinaia, drumul le părea grozav de sterp şi de scurt şi durerea le era din ce în ce mai adîncă.

— Cînd ne mai vedem? întrebă dînsa în clipa despărţirii.

— Nu ştiu, răspunse el în loc de a zice: „Niciodată!" şi o lăcrăma i se ivi-n ochi.

' Trei zile trăise pentru o-ntreagă viaţă şi lăcrăma i se reivea în ochi de cîte ori îşi aducea aminte de acele trei zile.

DIN CAILE VIEȚII

I

Plecind de la Rîmnicul-Vîleii spre Călimăneşti, ți se ivesc in față, departe de Olt la deal, Munții Coziei. Orişicît de senin ar fi cerul şi orişicit de zîmbitoare ți s-ar părea valea din ce în ce mai strimtă, munții aceia sunt posomoriți, încît în fiecare clipă te aştepți să pornească din ei o furtună cotropitoare. Sus, de tot sus, deasupra mănăstirii Cozia, la marginea rariştei de brazi despre culmea munților, se află sebitul Stînişoara, iar din sus de schit se ridică nişte stinci înalte, în dosul cărora se-ntinde poiana luminoasă peste care se face trecerea spre Clocotici şi de acolo-n Valea Topologului.

E-ncîntătoare preajma schitului şi de stinci si mai ales din poiana cea largă ochiul străbate departe peste Valea Oltului şi spre munții de la dreapta, în creierii cărora se află schitul Frăsinet.

Ani şi iar ani de-a rlndul, parcă o lungă viață a petrecut Zamfir in mijlocul acelui rai pâmîntesc, unde zilele sunt de tot lungi pentru că de tot puține sunt întîmplările petrecute-n curgerea lor.

Nu împlinise încă vlrsta de doisprezece ani cînd, după moartea mumei sale, părintele ieromonah Avacum, fratele răposatei, îl luase la dînsul drept un fel de ucenic, şi de atunci nu s-a mai coborît din munte decît pînă la metocul care se află mai la vale, unde

schitul are o mică gospodărie, pomăt şi grădină de legume.

Nu putea, în gîndul lui, părintele Avacum să-i facă nepotului său mai mare bine decît să-1 deprindă a se feri de nevoile vieții şi de ispitirile ei petrecîndu-şi viața departe de lume şi mărginindu-se la cele ce-i sunt omului de neapărată trebuință pentru că s-o ducă cu bine de azi pe mîne.

Trai ferit de suferințe el numai acolo putea să-şi închipuiască.

Umbla Zamfir la început toată ziua de ici pînă colo în urma turmuliței de oi pe care călugării o țineau mai ales ca să-i tundă lina. Lapte şi brînză numai în zile de sărbători mari mănîncă cîte unul dintre frați, dară carne nici aceştia nu-şi băgau în gură.

Sus, în înălțimile văzduhului, dedeau vulturii tîrcoale, țipînd pe şuierate, iară jos, în poiana netedă, cînta mereu ciobănaşul, care, băiet sprinten şi plin de viață, se cățăra ca iedul de capră-neagră pe stîncile pleşuve, încît te aşteptai în toată clipa să-1 vezi dindu-se pe rostogolite-n. prăpastie. Nu o pățea însă aceasta, căci mai avea să treacă prin multe.

Serile de iarnă şi zilele ploioase părintele Avacum le petrecea citind cu nepotul său din *Viețile sfinților,* din *Cazanie,* din *Molitvelnic* ori din *Biblie,* cioplind amîndoi cruciulițe, jucărele pentru copii şi fel de fel de alte lucruri de lemn şi stînd de vorbă mai despre una, mai despre alta, ca să se dumirească amîndoi în acelaşi fel asupra trecerii prin ființă a lucrurilor.

L-a mai îndrumat apoi părintele Avacum pe nepotul său să facă treabă de paraclisier şi mai tîrziu treabă de psalt, să deie răspunsurile la *Ectenie,* să citească *Apo-'tolul* şi *Cazania* şi să cînte-n strană după tipic.

Viață ferită de griji, de mîhniri şi de suferințe, care se desfăşura-n linişte azi ca ieri şi mîne tot aşa, cum din şipotul de sub stîncă se varsă apa limpede şi totdeauna proaspătă.

Oarecare schimbări se petreceau numai după ce se topeau troienii de zăpadă şi se porneau lucrările din pomătul şi din grădina de la metoc, pe unde se abătea din cind în cînd, ca de pripas, cîte un om de la Jiblea,

ba chiar şi cile o femeie, căreia mai departe nu-i era iertat, dar nici ispitită nu era să meargă.

Zile grele au avut însă părintele Avacum şi nepotul său clnd a străbătut pină la schit vestea că-n lumea cea mare oamenii sunt din ce în ce mai porniți spre războire.

Zamfir era acum flăcău trecut de nouăsprezece ani, înalt, mlădios, plin de vinjoşie, cu obrajii curați şi rumeni, cu ochii ageri, pină-n cele mai mici amănunte tocmai bun să fie îmbrăcat în uniformă, şi mare păcat ar fi fost, căci la multe se pricepea şi din cele multe nu era nici una care ar fi putut să-i fie de vreun folos şi ca oştean.

Mai era apoi şi că după felul de a glndi al părintelui Avacum orişice războire era pusă la cale de Anticrist, care, prin duhurile necurate ce mişună nevăzute printre oameni, întărită şi ispitesc azi pe unii şi mine pe alții şi-i scoate în cele din urmă din minți, ca să se-ncaiere-n luptă.

„De — îşi zicea bătrînul — i se va fi perdut băietului urma la Alexandria, unde şi-a petrecut anii copilăriei, dar pot să prindă de veste cei de ani şi să-1 ieie pe sus tocmai acum, după ce atlt de bine l-am pregătit pentru viața cuvioasă."

Ar fi fost să intre-n rîndul fraților. Şi aşa l-ar fi luat insă, ca să poarte grijă de răniți şi de bolnavi. Şi gindul acesta ii era insă bâtrînului nesuferit. Timp îndelungat a stat dar Zamfir ascuns prin pădurile de prin pregiurul schitului, şi numai din cînd în cind venea nopțile pe furişate, ca să-şi ieie merinde.

Părintele Avacum s-a dat în cele din urmă Învins şi s-a împăcat cu gîndul ca nepotul său să intre-n rîndul fraților şi să plece, la nevoie, \inde avea să poarte grijă de răniți şi de bolnavi.

Zamfir tot mai stetea însă pe ginduri, căci pe cit de posomoriți păreau munții văzuți din depărtare, pe atît de senină era lumea bătută de soare pe care tînărul o vedea de pe stîncile de la marginea poienii. Nu era, ce-i drept, în stare să plece, dar stetea cu inima-ndoită şi nu era zorit să intre-n rîndul fraților.

Simțind-o aceasta, bătrînul nu-1 zorea nici el.

Stînd de vorbă unii dintre oameni umblă neastîmpărați de ici pină colo, alții stan în picioare, iar alții şed tigniți pe scaun: părintele Avacum de obicei era tolănit în patul lui, o rogojină intinsă pe scînduri de brad.

— Te cheamă şi te adimeneşte pe ispitite — îi zise el lui Zamlir, care stetea, ca de obicei, la picioarele lui.

— Nu! îi răspunse acesta. Nu mă cheamă: mă trage inirns.

Mi-ai spus de atîtea ori că aici e scăparea celor scirbiți de viața petrecută-n mijlocul lumii învălmăşite şi obosiți în luptă cu nevoile de tot felul. Eu nu sunt nici scîrbit, nici obosit, căci n-am ajuns încă să cunosc vălmăşagul lumii.

Bătrînul tăcu: îl înțelegea şi-i dedea dreptate.

— N-ai nevoie să-1 cunoşti, ii răspunse-ntr-un tirziu. Are să-ți fie destul ceea ce-ți spun eu. care-1 cunosc. Una din marile mulțumiri ale vieții e să respiri aer ca cel de aici. Orişicît vei fi stînd în el, nici nu te saturi, nici nu oboseşti. Oamenii îngrămădiți nu cunosc mulțumirea aceasta, căci fiecare dintre ei le spurcă celorlalți aerul.

— Vorbeşti în pilde, îi zise Zamfir, strîmbînd din nas.

— Şi da, şi nu! întîmpină părintele Avacum. Tot atlt de puțin simt ei mulțumirea care ne-ndulceşte nouă viața cind ne slîmpărărn setea bînd apa din izvorul de sub stincă. Trăind acolo unde se află, măruntaiele li s-au tăbăcit într-atîta, încît mult de tot ar trebui să steie aici pentru ca să li se dreagă, ca să poată iar avea prin ele mulțumirile de care noi, cei de aici, avem parte.

Vorbea omul îndîrjit de a fi căutat in lume ceea ce nu putea să găsească.

— Nu ştiu ei cit de dulce e coaja de pîne, orişicît de uscată ar fi ea, urmă el întețindu-se, nici dulceața somnului n-o cunosc. Pe ei nici răsărirea soarelui, nici asfințirea lui, nici adierea vîntului, nici curgerea apei limpezi din paria, nici cerul senin, nici umbra răcoroasă a pădurii, nici mirosul florilor, nici verdeața

pagiştei, nici veselia păsărilor şi zburdarea mieluşeilor, nimic din cele ce-i dau vieţii farmec nu-i incintă. Nemaiputind să simtă mulţumirile fireşti, urmă iar, viaţa lui se pare sarbedă, plină de neajunsuri, în cele din urmă nesuferită, şi căutind un fel de răsplată pentru ostăneala de a o trăi, aleargă după mulţumiri nefireşti, care li se par plăceri, şi se zginîăresc băgînd in ei cu mincări şi cu băuturi fel de fel de otrăvuri care îi timpesc şi-i fac din ce în ce mai nesăţioşi, înmiite dac-ar fi bogăţiile lumii, tot nu li-ar fi destule.

— Milă să ne fie de dînşii! grăi Zamfir cel deprins cu cele citite din *Vieţile sfinţilor* şi din celelalte cărţi bisericeşti.

— Nu poate să fie! strigă părintele Avacum. Cum să-ţi fie milă de oamenii care-şi fac viaţa nesuferită minţindu-se, inşellndu-se, despuindu-se-n fel de fel de chipuri, năpăstuindu-se, la mare nevoie chiar omorîndu-se intre dînşii!? Fugi de acolo! Inchide-ţi ochii şi astupă-ţi urechile, ca să nu-i vezi şi să nu auzi gemetele, nici răcnetele lor.

— Dar — stărui Zamfir din nou — eu aşa ştiu că e moartă credinţa fără de fapte: aici stau ascuns şi ca-ngropat, iar acolo as putea să-i fiu cuiva de vreun folos.

Bătrînul se ridică oarecum speriat in patul lui şi Be uită cu ochii mari la nepotul său.

Nu era parcă-n stare să-i deie răspuns.

— De folos să-şi fie orişicare sie însuşi prin bărbăţia cu care-nfruntâ ispita. Numai aşa poate să le fie şi altora folositor. Lor nu poţi să le fii de nici un folos. Ar fi sa te potriveşti eu dînşii ajuttndu-i să se-nfunde-n păcatele lor. Puindu-te-n protiva lor, ai să fii luat la goană de către dînşii. Fugi, îţi zic, băiete: astupă-ţi urechile; inchide-ţi ochii!

Mai auzise, nu o dată, Zamfir asemenea vorbe ieşite din gura unchiului său, dar cu cît mai des le auzea, cu atit mai puţin îl InspăimSntau, cu atlt mai doritor de a le vedea toate cu ochii săi îl făceau. Ceva mai adine nu-i pătrunsese-n suflet decit temerea ca nu cumva să fie băgat in oa3te.

II

Intr-o noaplp-ntunecoasă călugării din Munţii Copiei, deşteptaţi de nişte bubuituri din somn, au fost cuprinşi de o spaimă năprasnică. Le era învederat că duşmanii, trecuţi peste hotarele ţării, se apropie, şi cel mai apropiat glnd le era să adune fiecare ceea ce poate să ducă şi să fugă la vale, unde era lume-ngrămădită, căci în faţa primejdiei om la om caută scăpare.

— Staţi! le zise părintele Avacum. TJnde vreţi s-o porniţi!? Mişel între mişei e cel ce trece peste hotarele vecinului său, si cel ce e om cu virtute are să-i deie cu paru-n cap. Voi, însă, ce puteţi să-i faceţi? De ce aveţi să vă temeţi? ce are să ieie drept pradă dc la noi!? Staţi fiecare la locul lui, că nici în seamă n-au să vă bage.

Au slat moşnegii şi cei ce erau mai puţin decît moşnegi; Zamfir insă nu mai auzea vorbele bătrînului. El avea de ce să se teamă; de la el aveau duşmanii ce să ieie; pe el spaima îl lua cu zorul. Aceasta i se poate ierta unui om linăr ca dînsul.

El nu s-a mărginit însă numai la atît.

Nu-1 ierta firea să între-n rîndul fraţilor, dar acum a pus mina pe cele mai bune dintre hainele unchiului său şi le-a îmbrăcat, pentru ca oamenii să-1 ieie drept călugăr ori cel puţin frate. S-a împăcat adecă cu gindul ca să mintă pe toţi oamenii pe care-i intilneşle, să mintă la iot pasul ce face.

Cînd se albea de ziuă, el era trecut de metoc, înspre miazăzi, era pe la Jiblea, şi bubuiturile sunau de la depărtări mari, iar puţin în urmă a trecut Oltul şi-a înaintat spre Rîmnic.

Apucînd, ca să-şi scurteze drumul, pe poteca ce trecea printr-un colţ de pădure, a-ntîlnit în calea sa o femeie, o fetişcană de vreo treisprezece şi un băieţel de vreo zece ani, care duceau în spinare fiecare cîte o sarcină de uscături, mai mult vreascuri decit lemne.

Erau Ana lui Andrieş şi cei doi rnai mari dintre cei einei copii cu care o lăsase soţul ei plecat la război.

„Să iei in spinarea ta sarcina celui mai slab decît tine", îşi zise Zamfir, adueîndu-şi aminte cele citite împreună cu unchiul său.

A şi luat-o Zamfir, şi peste puţin, din vorbă-n vorbă, s-a dumirit că Andrieş e unul dintre puţinii oameni care se abăteau din cînd în cînd pe la schit, dascăl la biserica Sf. Nicolae, un cunoscut al său.

— Avem, nu-i vorbă, căscioara noastră, grăi dinsa, avem şi livadă, şi-o viişoară, şi cîteva pogoane-n ţarină, dar puţin folos am din ele, căci eu nu le pot munci.

Deşi avea cinci copii, dintre care cea mai mare dintre fetiţe era de treisprezece ani, Ana era femeie încă tineră, căci abia împlinise virata de şasesprezece ani cînd s-a măritat, dar muncă de bărbat cu copiii ei încă mici tot nu putea să săvîrşească.

Ţi-ar veni să crezi că i-a fost scoasă-n cale pentru ca să fie dovedit că poate şi el să-i fie cuiva de folos.

Deocamdată insă nici el, nici ea nu se gindeau la aşa ceva.

— Dar cuvioşia-ta, întrebă dînsa, cine eşti, de unde vii şi unde te duci?

El tresări ca hoţul prins asupra faptei.

— Eu cine sunt? întrebă în loc de a da răspuns.

Era pe3tc putinţă să-i spună adevărul.

Părintele Avacum era om mai scurt şi mai gros decît nepotul său, care crescuse înalt şi rămăsese mai subţirel şi mlădios. El era deci fulgerat de gindul că dînsa vede că nu i se potriveşte de loc rasa călugărească.

— Sunt — grăi dar peste citva timp — fratele Zenobie, vin de la Frăsinet şi mă duc la episcopie.

Trei minciuni dintr-o singură răsuflare.

Deocamdată a făcut un mic popas la casa Anei, care-şi avea bărbatul dus şi nu mai putea să ştie dacă mai trăieşte ori nu.

Nu-i prea dădea omului mina să iasă, căci la tot pasul putea să-ntîlnească vreun om care-şi zicea: „Cine o fi oare tînărul acesta, care a-mbrăcat hainele unui bătrin pentru ca să-nşele lumea!?" Stetea deci mai bucuros bine adăpostit in casa femeii, care se bucura de oaspele ce putea să-i fie folositor, căci era harnic, dulce la fire şi se pricepea la multe.

REVISTA COPIILOR ŞI A TINERIMEI

Hai cu caii la păşune.

• Kra după chindie, când ... nvâ- Im 1 in noaul-, şl (iesle ... un iX - din an va ,1

IrlUlti !n luuiea ini lliiujnciseu. I'e ii lila un largă a satului se 'utorcegu dela păşim* ni o vaca cu lapte, cu Io căpva porci Hiin.tnzi. iar mai dcparle câteva vilele, dual - Irei capre si o lunnâ. dc viWi.

I'rni curiile dela dreapta şidelaslânga h iii-le se duceau sa se culce care unde 'ii ficose rost.

Dinca. oiujsit di alergături şi dejoacă. M^'nt ireea si el Îndelete ai-a-iâ.

Puia lai Barca «I Mw;lnle'i.' un'oâiai de vre-o doi spre rece ani. car,- s otca

calare ca un căpitan pe roi nul,decare suni legaţi ceilai|i

•Şi Iu unde te duci ?. — întreabă Dincfi ... Ia el

'A>" răspunse l'um [anlo.s. întrebi si tu. I nil.- nul dur-' Nu mii duc ... duc, c iu aceştia la bifta, ca sa pasca iarb i proaspăta-.

l'ână când stai acolo?' întreabă i , , llim-ă.

•l'ână când > răspunse iar Cum l'anâ ... sa sliu' Toilâ m.api-a. Cind râ ... luei,ifar'ii boului mă ntorc acasă.. Il'i-a rAm.isr. ... Iei d - extaz apărând .lin urcare ea si când arii ... pun.l ... ib el.

A>m ... H!Si ieşi <-âi,e Ia câmp. • •> -ia. loat.l noaptea li marginea băl... îl le -ut jr.-i ... călare când ... lin-, .tarul ... erau M fericiri p.iiiŢi. ... ea din-il neînchipuite.

• .-â ma ici. risc, 31 pe mine cu

Cum sâ te iau? N'ai aWâi sâ ta I I caterilie pe mii'g, tie pe bâit-fâ şi te duce unde merg eo. T-ama mi-e lns£. câ bălaia le eţkapia după ce te v. i li

llima tl.pj de câb-va ori clâMi.ând diii cap

nu era In slare sa-sj stăpânea sen ... cea năvalnica ... i-Iiuni.» pedeapsa, ... i părea chiar mâi a-prft decdi o bălaie buna.

^Fi-' ce o fi!» Îşi zise si luă o h"târlre bărbătească, bvse ... murgul ... gâ un bolovan ... si sari ... semăna Im.

Nu se prea ... bine talare. ... -rstifin-.• •» bine câpţ .Irul. «pu-a pe m pero».i cu amândouă mai ile de ... olumi si-, "i. rar olani ca el.

I'uiu lui Hârca mergea cu nasul in vani înainte, i.r Urnea ţi..... d.ip,-. el lulcat p- giitul eatuim cu ama o.,u^ io«»i»'e l^coauM ce.^ lunga

tilruUy cerului .senin'z m a-r 31 1 tă^a

UU ... printre ave.- strigai- ale pri-unl .r ... r 1.

Departe spre Itâ-rirlt -.- *nlii,den t ,-â o g.-anâ di- nori Inimi.- a(i .Im cate . Dâra din cind lu când cate un fulger.

I'e când «1 dr-«-a«a abrgau caiilanda I in tiate nârlil.-, un.lt- 111 pul-au sil Igăsească, şi stiru-i id pe 1» .. 1 . r mi erau In stare sâ-i pună i-e urma Im Ionică, sosit ia baliâ. *e râ-fâ,. ri-iri p>-ntru dansul ne mm poepemte,

Ogliinl» .le ao* Inii .sâ nu era I» iiill aceea decâl spre mijloc, i.n'e adânc mile erau m.i mari si nuferii p 11 iau |

care fasia miscsUt adie-re» vântului

I'e lângt tre-lie crescuse stuf de pa- 'W%U pe lângt a. e.t- se «Sad m-n

Pagină din scrierea penlru copii *Din poznele lui Dincă,* **la prima apariţie in** *Revista copiilor \fi a tinvrimei* **(nr. 2 din 26 ian. 1922)**

Coperta *Almanachului ziarelor Adevărul şi Dimineaţa* pe *anul 1024,* in care se tipăreşte nuvela *Zile de primăvară*

ZILE ok PRIMĂVARA

de IOAN SLAVICI

I. SLAVICI

" - l'irîcel. elev In ţcoala HKrtlâii aupvrioara. «TI httlt oVjp tep;. nil tor |i cu puriin bune. în-cil Ulii aiu. <-Jiu> U min»»UT.,! <!• finante, prmMte •Ubitiun a| «Ir • mi- cu .ţa.dar. daWu-M ol cte obtcwiu, ţi p'âti-raa d « plipund Cottici «I fui. - •• %• 'urtrd

..Si «u-1 dan In impui *ern mie. iâ-1 iau cu m.ftr , I» n*e Cos te£Mt ionfvu. friwiul. «arc ara naţ ţt-fi muta'n I impui ite «ari .il.mul in ghereta ik U Buy Wni. .A^rrul .ir munte fi jiiirnhânle pria pon» mu «4-i prerraa-vi - i <in «jele (i-au m I faci rflatiot*'.

A>a • ajunt CottKi la Buttflfii. unde in cu'and cuBOftea loaw pol* te »i «ra i'.iui (te toţi

«UbK'iune* ite a umbla prin munţi A râma», ce-i drep lot |i «tejirat. dar inii meni nici la atu*, wc* U cobora) întruna din rde al plecau» Mugur ţi da capul Iui iu Poiana Di hanului ţi umbla făr* ite URI U> roii dc ri pană ooto. ca omul cat» |ifte aa-»i premeneaţci tângete fi ai v faci taniot.

Toi atunci plecjw iprc <M Ariilid Calidi. ibmpreuna cu f" milia «a numeroaiâ fi Oi ciţi*va dintre prietenii tai «foritiri Jr treceri plăcute.

Erau ţase cai pentru «•» tlnritori 'tir i w talan I' munte >i (tui- pentru c*i on-i*iţi Jc drum pentru mrrinoV 1-/ ateu ti . Wjug <lr mul .te Muri de bonităţi, cum i ae cu ,vinr unui bancher ca d-l Calid* .care ţine ti «rate ce poate ii U Ic* ie pricepe In ademenea Un|irrio rin.

U marginea poârnii. boi* cxcuraioniaia era iotinlai-i « Jc •. • v. fim cr.*it «V ca rând. cit ai ie rlfcay . ftiftea in tut cu lat Rueicm. |i I" -•iaaai Oi-i'tea fi apt* Caraim*-. il «ftav «*>*.

Cind era r-iuav loi p« ţrivi pentru mttCi mare ..-oama Aa-in

Începutul nuvelei *Zile de primăvară*

GÂNDIREA

ANUL III No. 11

DIN CĂILE VIEȚII

de

ION SLAVICI

Coperta revistei *Gîndirea* (nr. 11 din 5 febr. 1924) și începutul nuvelei *Din căile vieții*

Nu numai putea, ci şi voia din toată inima să-i fie folositor. Lasă că era om chiar din fire milos, dară chiar deopotrivă cu unchiul său dac-ar fi fost, tot ar fi trebuit să se-nduioşeze văzînd cîtă mucenicie e-n viața unei femei fără de bărbat care are cinci copii, dintre care doi băieți mai mici de zece şi două fete mai mici de cinci ani.

Erau cinci trupuri care cereau să fie îmbrăcate, cinci guri care cereau hrană, cinci ființe pornite-n fiecare clipă spre gîlceavă, care cereau să fie potolite, ba n-avea, biata de ea, nici nopțile parte de odihnă, căci azi unul, mine altul dintre dînşii se-mbolnăvea, încît era nevoită să-i vegheze la căpătîi, făcîndu-i îmblobogcli. Grea e afară din cale viața femeii rămasă singură-n mijlocul gospodăriei, cu copii mărunți pe capul ei, şi era destul ca el să-i țină pe aceştia adunați împregiurul lui, cioplindu-le jucăriile, fiecăruia după pofta inimii lui...

El făcea însă şi mai mult decît atît.

Bubuiturile sunau mai rar şi de la depărtări mai mari, şi tot mai mult se-nvedera că nu are bătrînul dreptate şi că bine e ca țara să aibă oaste care ține pept cu duşmanul şi la adăpostul căreia cei de acasă pot să-şi caute de treburi. Cine ştie cum ar fi venit lucrurile dacă n-ar fi fost şi aceasta la mijloc!? Acum îşi culegeau unii porumburile, alții viile, iar alții poamele de prin livezi, se făceau arături de toamnă şi se pregătea pentru nevoile iernii fiecare după putințele sale. Zamfir era bun pentru toate şi le şi făcea bucuros. Vorba era numai să steie la adăpost, pentru ca nu cumva să se pomenească pe neaşteptate-n fața vreunuia care dă cu socoteală că prea seamănă „fratele" Zenobie cu Zamfir pe care 1-a-ntîlnit in Munții Coziei.

Nu-1 ierta deci pe Zamfir, acum „fratele" 7enobie. firea să plece de la casa Anei, unde putea-n fiecare clipă să fie folositor. Chiar şi cînd n-avea altă treabă, el cioplea cruciulițe şi fel de fel de alte lucruri frumoase, pe care Aspasica, cea mai mare dintre fete, le ducea-n zilele de tîrg la Rîmnic, unde găsea totdeauna oameni care ii dedeau bani buni pe ele.

Deşi îmbrăcat apoi în rasă călugărească, Zamfir nu era nici măcar „frate" şi putea, la nevoie, să mănînce pînă chiar şi mercurea carne şi să beie un păhărel de ţuică şi doauă, trei pahare de vin. Bucuros tăia Ana cel mai frumos dintre cocoşii din curtea ei, ca să i-1 pună-n zi de sărbătoare pe masă, tăia şi boboci de glsca, şi purcei, îi dedea cel puţin cîte o tocană ori cîte o friptură de berbec, ba îi făcea din cînd în cînd şi sarmale ori vreo plăcintă, şi din toate mînca dînsul cu poftă, îneredinţîndu-se că sunt bune şi-i priiesc, că n-avea bătrînul dreptate cînd spunea că bagă-n ei fel de fel de otrăvuri cei ce se satură minclnd şi bînd. Nu! El se simţea din ce în ce mai în putere şi mai însetat de viaţă.

Mai era, în sfîrşit, la mijloc şi adevărul nendoios că nu e făcut omul să-şi petreacă viaţa stînd morocănos la o parte prin păduri umbroase, prin hîrtoape ori prin culmi de munte, ci e-mpins de firea Iui să se-nsoţească cu alţii.

Multe n-au trebuit să se petreacă pentru ca copiii, nu numai băieţii, ci şi fetele, să prindă slăbiciune pentru „fratele" Zenobie.

Iaca, eea mai mică, deci şi mai prostuţă dintre fetiţe, în curînd a ajuns, îndrăzneaţă cum era, să i se uree pe genunche. Deşi nu era nici măcar ..frate", Zamfir avea plete lungi, mai mult galbene decît negre şi mai mult creţe decit netede. Copilita avea siălvciunea de a şi le trece printre degetele subţiri. De la plete mînuşiţa-i scăpata apoi la barba cea mătăsoasă şi-i mînglia obrajii cei curaţi şi rumeni. Era cel mai firesc lucru ca el să-i ieie căpşorul între palme şi s-o sărute cum săruţi icoana sfîntă a Maicii Domnului.

Dana, sora mai mare, deşi trecută acum de patru ani, deci mai cuminte şi mai sfiicioasă, rîvnea şi ea: mult n-a trecut şi el avea pe un genunche o fetiţă, pe celalt alta, şi dragi puteau să-i fie şi-i şi erau amîndoauă, căci amindoauă li îndulceau viaţa.

Ana găsise că e foarte firească slăbiciunea, pe care o au fetiţele ei pentru tînărul plin de viaţă şi se bucura că ţine şi dînsul la ele; Aspasica însă, acum fetişcană

cuminte, găsea că surioarele ei sunt prea de tot îndrăzneţe şi se simţea intr-un fel de strîmtorare.

— Nu vi-e ruşine să fiţi atît de îndrăzneţe!? le mustra dinsa. Se poate să supăraţi in felul acesta pe cuvioşia-sa?

— Dar nu mă supără cituşi de puţin, o-ncredinţa dînsul. E pentru mine, din contra, o plăcere.

El spunea cel mai curat adevăr, căci mare plăcere e să simţi că te iubesc aceia care-ţi sunt dragi.

Ga s-o încredinţeze despre aceasta, el o cuprinse cu braţul şi o apropie de sine. Pe genunchi nu putea Insă s-o ieie şi pe dînsa, căci numai doi genunchi avea şi dînsa era şi de altminteri fata încă mai mare şi mai sfiicioasă. N-a trecut însă mult şi a făcut-o şi aceasta cînd se-ntîmpla ca ei să fie numai amîndoi.

Ea nu-i trecea degetele nici prin pletele lui creţe, nici prin barba lui mătăsoasă, dar închidea ochii cînd el îi netezea părul negru şi se supăra eînd el o săruta pe frunte, tot ca pe-o icoană sfîntă.

Şi multă e dulceaţa ce se revarsă în întreaga fiinţă prin sărutarea făcută-n toată nevinovăţia.

Ana, cu toate aceste, ba poate că tocmai de aceea ar fi stat pe gînduri dac-ar fi aflat-o şi aceasta.

Zilele erau adecă din ce în ce mai scurte, iar nopţile se lungeau de azi pe mîne. Cu toate aceste, copiii, atît băieţii, cît şi fetele, obosiţi de alergătura din timpul zilei, se culcau, cum se zice, deodată cu găinile. „Fratele" şi Ana rămineau deci singuri, numai ei amindoi, în timpul serilor lungi.

Ea se plingea de nevoile mari şi multe ale vieţii, iară el îşi dedea silinţa s-o-ncredinţeze că e foarte plăcută viaţa, şi el spunea ceea ce în adevăr sîmţea, căci afară din cale plăcută îi era viaţa la casa Anei, unde toţi copiii, ba chiar şi muma lor ii dedeau in fiecare zi dovezi neîndoioase că n-avea părintele Avacum dreptate cînd vorbea despre neajunsurile firii omeneşti. Cînd se-ntîmpla, însă, ca unul ca el să steie serile lungi cu o femeie care n-a împlinit încă vîrsta de treizeci de ani, cu toate că are cinci copii, se petrec şi lucruri pe care numai ei amîndoi le ştiu şi

despre care numai Intre patru ochi se vorbeşte, ba şi aşa numai pe şoptite.

Ştiind ceea ce numai dînsa mai ştia, Zamfir era cuprins de un fel de neastîmpăr lui nesuferit şi începea să tremure cind se gîndea că azi-mine ar putea să se sfîrşească războiul şi să se-ntoarcă Andrieş la copiii şi la nevasta lui. Un gînd păcătos i se furişa în suflet: că Andrieş să nu se mai întoarcă, să moară pentru patrie ori să cadă-n mînile duşmanilor, care-I duc departe, departe.

La fel se petreceau lucrurile şi-n sufletul Anei, care-1 socotea pe el vinovat, deşi în gindul lui vinovată era dinsa, care nu-1 lăsa-n pace, deşi, mai trâitâ-n lume, trebuia să fie şi mai cuminte.

III

După săptămîni de zile din ce în ce mai lungi, iar s-au pornit bubuiturile de tun, ba-n cele din urmă se auzeau de prin apropiere şi descărcaturi de puşti şi rîpăituri de mitraliere. Nu mai încăpea îndoială că paza hotarelor slăbeşte, şi Zamfir era mereu covîrşit de îndemnul de a pleca mai departe pentru ca nu cumva să cadă-n mînile duşmanilor.

— Aş, îi zicea Ana. De ce adecă ai fi avînd să te temi? Ce pot duşmanii să-ţi facă? Ai noştri, da, ar putea să te ieie cu dinşii ca să te bage şi pe tine-n foc; duşmanii însă, răzbiţi o dată pîn-aici, nu mai sunt duşmani, căci nu mai au cu cine să se bată. Unde vrei apoi să scapi de ei? Dac-au venit odată pîn-aici, o să-nainteze şi-o să le năpădească toate.

Nu prea avea Ana nevoie să le spună aceste, căci Zamfir mai bucuros rămînea decît pleca şi de aceea se pătrundea şi cl însuşi de gindul că duşmănie nu e decit între oştirile puse faţă-n faţă, şi tu, om care nu faci parte din oştire, n-ai decît sa li te supui învingătorilor pentru ca să-ţi cauţi nesupărat de treburi. Frică nu îi era lui Zamfir decît ca nu cumva să se întoarcă Andrieş şi să-1 întrebe: „Dar tu ce cauţi aici?"

Mult n-a ţinut însă nici frica aceasta, căci oastea înfrîntă s-a retras spre Valea Argeşului, şi Andrieş, dacă nici mort, nici căzut în mînile învingătorilor nu era, tot într-acolo trebuia să fie dus.

Zamfir, cu toate aceste, nu se mai simţea ca mainainte şi din ce în ce mai des era pornit spre gîndul că avea'unchiul lui dreptate cînd zicea că e mai bine acolo sus, la marginea poienii, decît aici jos, in valea plină de oameni.

Tot îi mai erau dragi cei cinci copii, ba dragă îi era şi mama lor şi de aceea se bucura că le este de folos, dar erau din ce în ce mai multe clipele în care-şi era el însuşi sie nesuferit şi se simţea oarecum rob al casei în care trăia. s

Zadarnice, cu desăvîrşire zadarnice ii erau silinţele de a se-ncredinţa că unchiul său n-ar avea dreptate dacă i-ar face mustrări aspre pentru faptele ce săvirşeşte trăind la casa Anei. Nu putea să scape de gindul ca e mare de tot nedreptatea pe care li-o face nu numai lui Andrieş, celor cinci copii şi mai ales Aspasiei, ci chiar şi Anei, care nu era decit jertfa celui mai neînduplecat şi mai nemilos dintre neajunsurile firii omeneşti.

„Nimicuri 1 îşi zise-n cele din urmă. Are bătrînul dreptate: se tăbăceşte firea omului. îmi fac eu inimă rea pentru că sunt venit din marginea poienii; pentru coi trăiţi aici toate sunt nimicuri, şi nimicuri au să fie mîne-poimîne şi pentru mine."

Nici că i-a rămas răgaz pentru aceste, căci în curînd a t'ost copleşit de altele.

Venind duşmanii, n-au tăiat, nici n-au spînzurat pe nimeni, dar l-au luat de scurt pe fiecare şi l-au întrebat: „Cine eşti? de unde vii? unde te duci? ce rost ai unde te afli?"

Nu i-a rămas decit să-i mintă şi pe ei, ba a mai adăugat şi că stă la casa Anei fiindcă aceasta îi este verişoară. Lucru mare nu era, dar i se-ntîmpla, cu toate aceste, că nopţile tresărea speriat din somn şi se-ntreba ce are sâ pată dacă duşmanii ajung pînă la Frăsinet şi află că acolo nu se ştie nimic despre un frate Zenobie.

Deocamdată au urmat altele.

Era iarnă geroasă şi, cit e ţara de lungă şi de lată, lumea se jăluia că n-are cu ce să-şi încălzească casele, într-o zi a picat la casa Anei o matahală de bulgar, Braciu Tomov, care-1 căuta pe Andrieş.

Luase bulgarul în tăiere o pădure din Munţii Coziei şi avea nevoie de un om care cunoaşte locurile şi-1 ajută să facă stîngenii, să-i coboare-n vale şi să-i încarce-n vagoane, ca să-i ducă celor ce se jăluiau. Un prieten îl îndrumase la Andrieş, pe care-1 ştia om priceput şi cinstit.

— Bine, zise Ana, Andrieş e dus unde-o fi, dar fratele Zenobie, care-i ţine locul in altele, poate să ieie asupra lui şi sarcina aceasta, căci degeaba n-o face şi-n vremuri ca cele de astăzi e bine să cîştige omul cîte ceva.

Nu i-a rămas lui Zamfir dectt să între Ia-nvoială cu bulgarul, care era şi el omul duşmanilor. Cum rămînea însă dacă, umbllndu-şi în treburi, întîlnea pe vrcunul dintre călugării de la Stînişoara ori dacă vreunul dintre cei ce tăiau lemne ori le coborau tîriş in vale îl cunoştea şi-i şi zicea: „Acesta e Zamfir, nepotul părintelui Avacum de la Stînişoara!"?

Nici atît nu-i era destul.

Era frig, şi lucru de batjocură ar fi fost dacă Ana şi copiii ei n-ar fi avut cu ce să-şi încălzească casa cind el încărca lemne pentru alţii.

— Trimite-mi cîteva braţe de lemne 1 i-a zis deci Ana, care era pătrunsă de gîndul că nu e păcat, ci faptă vrednică de laudă să-ţi faci parte din avutul duşmanului, mai ales cînd el pe nedrept caută să se-mbogăţească.

Nu-i dedea lui Zamfir mina să zică „nu!", şi fiindcă cu braţul nu putea să ducă lemnele, a-ncărrat cit au putut să ducă boii înjugaţi.

Ana nu era însă numai ea singură zgriburilă. Cînd cărăuşul descărca lemnele, bunătate de lemne, vecinele se uitau cu jind peste gard.

— Dă-mi şi mie! se ruga una.

– Fă-rai şi mie rost! stăruia alta.

— Şi mie! se milogea iar alta.

Ar fi fost oare cu putinţă ca Ana să nu le deie chiar cu preţ mai scăzut decit orişiunde, căci **n**-avea decit să tri raită iarăşi carul la pădure pentru ca să i se-ntoarcă plin.

Zamfir se cam strîmba.

— Adecă ce e? îi zicea dînsa. Nu din magazie, ci din pădure luăm lemnele, iar pădurea nu e a bulgarilor, ci a românilor, care tremură de frig.

—-Da, da! — întîmpină Zamfir — dar el a luat pădurea-n tăiere şi plăteşte eu ut Ingenui pe cei ce taie lemnele. N-are dec.lt să-şi facă socoteala cîţi slinjeni a plătit şi cîţi a descărcat din vagoane pentru ca să ştie dac-a primit ori nu tot ceea ce i ac cuvine.

— Dă-1 naibii, că destul cîştigă, răspundea Ana, şi nu e păcat, ci faptă vrednică de laudă să-ţi faci parte din ale duşmanului care te pradă.

— Nu! nul stăruia Zamfir, care nu se putea depărta de gindul că duşmani sunt numai cei ce-şi stau înarmaţi faţă-n faţă.

El tremura ca **piftiile** de cîte ori se gîndea că se sporesc şi **iar** se sporesc **Btîngenii** pe care-i vindea Ana ca să-şi înţolească copiii, să se-nzorzonească ea însăşi şi să-şi facă poftele din ce în ce mai multe şi mai mari.

Cît a ţinut iarna, Zamfir umbla prin pădure pe urma tăietorilor de lemne. Primăvara următoare, vara şi toamna cobora stinjenii in vale şi-**i** încărca. Numai duminicile şi zilele de sărbători îl mai vedea Ana, iar atunci, ca să-i mai Îndulcească viaţa, **ii** întindea masa, o-ncărca de fel de fel de bunătăţi şi-i turna-n pahar băutura ameţitoare.

Cind stau, apoi la masa-ncărcată şi deşartă pahare, chiar şi oamenii ca „fratele" Zenobie le dau toate uitării şi se-nveselesc deopotrivă cu ceilalţi.

„O dată eşti şi tu om in lumea aceasta! îşi zicea. Nu ştii ce poate s-aducă ziua de mîine!"

Nu erau insă totdeauna numai ei amîndoi, căci tot om era şi Braciu Tomov. Ţinea şi el să trăiască, şi dacă i se deşerta punga, nu îi era greu s-o umplă din nou.

După ce se dezmeticea insă, fratele Zenobie iar era pus pe gînduri.

Mai era adecă prin partea locului şi Aspasia, care din fetişcană se făcuse mai mult ori mai puţin fată mare şi rnercu îi ieşea fratele Zenobie-n cale.

Işi dedeau el şi Ana multă silinţă ca nu cumva Aspasia să simtă ceea ce nu trebuia să ştie.

E-nspăimîntătoare mînia de care sunt cuprinse două femei ce-au prins slăbiciune de acelaşi bărbat, dară urgia lui Dumnezeu e cînd una din amîndoauă e muma celeilalte. De urgia aceasta se temea dînsul, şi un fel de sfîrşeală-1 trecea cînd Ana îi zicea: „Ce!? nu cumva am să mă tem de fiica mea!?"

Nu se temea dînsa, dar se temea dînsul, căci, dacă nu azi, fie mine, (ie poimîne trebuia să urmeze ceea ce el atît de mult ţinea să nu se-ntîmple.

IV

Stind la casa Anei ori umblind prin pădure-n urma tăietorilor de lemne, Zamfir îl vedea mereu în faţa sa pe părintele Avacum. Erau în el doi oameni care se-ncăieraseră-n luptă îndîrjită, unul, cel crescut la schiLul de la marginea poienii, iară celălalt, el însuşi, cum s-a făcut după ce s-a coborît în vale.

„Uşor e să nu cazi în păcat cînd nimeni şi nimic nu te ispiteşte, zicea acesta. Cum ţii însă pept cu multele şi marile ispitiri ale lumii, în care om îi este omului duşman!? Căci, jertvă a neputinţelor tale şi scîrbit de tine însuţi, îţi tîreşti zilele ca vai de tinei"

Ştirile ce veneau despre miazăzi şi despre apus, ba chiar şi cele venite de la Siretiu nu erau de loc bune pentru Braicu Tomov.

„De! zicea dînsul. Te pomeneşti că-ntr-o bună dimineaţă nu îmi rămine decit să adun în pripă ceea ce pot lua cu mine şi să mă-ntorc acasă, lăsîndu-mi lemnele risipite prin pădure."

A oprit deci tăierea, dedea zor pentru încărcatul în vagoane şi umbla cu gîndul de a număra stîngenii

risipiţi pentru ca să vînză vreunui evreu ceea ce nu va fi ajuns să-ncarce.

Pe Zamfir îl treceau năduşelile, iar Ana-şi dedea mai virtos silinţa de a se pune bine eu bulgarul.

Treaba lui Zamfir era cum se descurcă. In seama lui erau daţi stîngenii şi n-ar fi avut decît să-i păstreze pentru ca să-i aibă.

Dar dacă s-ar fi întîmplat ca să-i alunece bulgarului piciorul şi să cadă în vreo prăpastie, încît să-şi frîngă gitul, toate rămîneau Îngropate si Zamfir nu mai avea nici o vină. îngropate rămîneau insă şi dacă dedea Dumnezeu ca oastea ţarii să răzbească în curind, încît bulgarul să fie nevoit a pleca mai-nainte de a fi ajuns să-şi numere toţi stîngenii. Rău nu era deci că Ana-1 făcea pe bulgar să-şi petreacă timpul cu ea, fie plimbîndu-se pe la Rîmnic, fie stind la masa-ncărcată, fie numai ei amîndoi ştiau unde şi cum.

Mai era însă prin apropiere şi Aspasia, care se făcuse femeie-n toată firea.

N-avea, ce-i drept, urîtul obicei de a sta la piiidă şi de a se uita prin gaura cheii, dar nici nu era nevoie de aşa ceva, căci vedea şi altfel destule pentru ca bulgarul să-i pară prea de tot obraznic, învingător îngîmfat, căruia toate i se cuvin, toate au să i se ierte. Ce-ar fi putut însă ea să facă!? ce ar fi putut să zică!?

Nu era-n lume decît un singur om a cărui bunăvoinţă n-o punea la-ndoială. Acestuia i s-a plîns.

— Mama, săraca, ce-ar putea dînsa să facă!? Dac-ar fi însă tata aici, omul acela n-ar mai ajunge şi ziua de mîne. A.h! De ce nu sunt eu băiet!

Lui Zamfir i ae opri răsuflarea şi i se curmară bătăile inimii. Nu numai ceea ce-i spusese dînsa, ci şi ceea ce ştia dînsul fără ca ea să bănuiască îl scoteau din fire, incit el nu mai era omul blajin şi dulce la fire cum îl ştia dînsa.

Cind îl văzu deci pleclnd spre iatacul Anei, ea se căia de a-i fi vorbit. Se simţea ca aşteptînd primul trăznet In ajunul furtunii.

— Te-am rugat in atîte rinduri, îi zise el Anei, să bagi de Seamă ca să nu te dai de gol. Nu crezi c-ai face bine să-I ţii pe bulgar mai departe de tine!?

Ea se uită lung la el.

Se simțea umilită.

„De unde şi pină unde ți-ai luat dreptul de a-roi vorbi aşa!? îi venea s&-i zică şi i-ar fi zis dacă nu şi-ar fi dat seamă că sunt multe cele ştiute numai de ei amîndoi, şi slngele-i îngheță-n vine cind văzu mînia oglindită în fața lui.

Avea de ce să se teamă, şi femeia, cînd se teme, găseşte mijloacele de a dezarma pe aceia de care se teme.

– O, Doamnei grăi dînsa. Nu cumva iți trece prin minte gîndul că mie şi prostănacul acela de bulgar îmi este om? Dă-1 încolo!

— Tu să-1 dail — grăi dînsul cam pe răstite. Vorba e ce va fi zicînd lumea cînd vede cele ce se petrec!?

– Care lume!? ce fel de lume!? strigă dînsa. Nu cumva iar ai de gînd să-mi ridici copiii-n cap!?

Zamfir era răpus. O dată cu capul n-ar fi vrut ca mlnia ei sâ se reverse asupra Aspasiei. El începu deci să vorbească mai încet, iară ea ii răspunse pe şoptite.

Aducîndu-şi aminte de cele citite împreună cu unchiul său prin cărțile bisericeşti, el o-ncredința că nu se poate sâ nu urăşti pe duşmanul țării tale, iar dînsa îşi dedea silința să-1 încredințeze că-i este şi ei urgisit bulgarul.

în vremea aceasta, Aspasia tremura ca frunza de mesteacăn atinsă de adierea vîntuîui. Il ştia pe „fratele" Zenobie atît de blind şi acum i(auz^a vorbind pe răstite. Stetea deci cu inima-ncleştată după ce nu-i mai auzea vorbind.

„Doamne sfinte! îşi zise. Dacă ar fi sâ se fi-nlimplat ceva, vinovată sunt eu, care l-am scos din răbdare.'

Ea puse mîna pe cleanțiî, ca să vadă dacă nu cumva e-ncuiată uşa.

Nefiind încuiată, uşa se deschise, şi dinsa rămase stană de piatră-n prag.

O ardeau ochii şi i se făcea negru-n fața celor ce vedea, iar Anei şi lui Zamfir li se surpau toate-n cap.

— Unde eşti, tatăl strigă fata, aiurită.

îi venea să-1 omoare pe el, s-o omoare pe mama sa, să-şi curme ea însăşi firul vieții.

Ana sări ca scoasă din minți în picioare.

— Afurisit a fost ceasul în care te-am născut! strigă dînsa şi se repezi spre fiica sa, gata s-o sfîşie-n bucăți.

Zamfir o cuprinse-n brațe şi-o opri.

Covîrşit de simțămîntul că toate s-au sfîrşit şi că viața nu-i mai poate să meargă Înainte, el era scîrbit de sine însuşi pentru că nu era-n stare să se strîngă pe sine de gît.

Aceste s-au petrecut într-o clipă, iar clipa următoare Aspasia a pleeat, ea singură nu ştia unde, şi-a luat lumea-n cap.

Ana şi [fratele] Zenobie nu mai puteau să se vadă-n ochi unul pe altul.

în gindul ei, vinovat de toate era dînsul, trimisul Necuratului. Dacă n-ar fi fost el, lucrurile s-ar fi desfăşurat cu totul altfel.

in gindul lui, trimisul Necuratului era bulgarul: dacă nu era la mijloc el, toate rămîneau bine-ndrumate.

înțelegea acum Zamfir ura neînfrînată care despărțea pe oameni în cete ce se pradă, se schilodesc şi se omoară intre ele.

„Da! o faptă bună e să-1 despoi, să-1 laşi în pielea goală — îşi zicea — şi să asmuți asupra lui cîni flărutnzi, ca să rumpă fîşii de carne de pe oasele Iui."

Şi-ar fi luat şi ei lumea-n cap, dar ea era legată cu patru lanțuri de fier, ceilalți patru copii, iară el îşi dedea seamă că, orişiunde s-ar duce de sub ochii pinditori ai duşmanilor nu poate să scape. Şi chiar dac-ar fi fost ca duşmanii să fie spulberați, mîne ori poimîne se putea întoarce Andrieş la ai săi.

„Aici n-ai ce să mai cauți!" Îşi zicea el, neştiind încotro sâ apuce.

Iară bulgarul mîne-poimîne a aflat că la Frăsinet nu ştie nimeni nimic despre un „frate" Zenobie şi că-i lipsesc din pădure mulți stingeni de lemne.

„N-are să-nfunde puşcăria — ii zicea el Anei — am să-1 leg de vreunul dintre copacii de la marginea pădurii şi au *8&* descarce puşca-n eh"

Mai-nainte însă de a fi făcut aceasta, el trebuia să-şi numere stlngenii trecînd pe la marginile prâpas-

tiilor, unde atlt de uşor putea să-i lunece piciorul, ca să i se piardă urma.

A scăpat Zamfir şi fără ca să-şi mai fi-ncărcat sufletul şi cu păcatul acesta, căci mai-nainte de cum s-ar fi aşteptat i-au venit bulgarului ştiri, In urma cărora a plecat în cea mai mare grabă spre Dunăre.

Zamfir a răsuflat acum mai uşor, dar uşurat tot nu-i era sufletul, căci, deşi nu mai avea nevoie să.săvirşeascâ fapta, ştia c-a avut gindul rău, şi dacă fost-a nevoie să plece unul, putea să se-ntoarcă celălalt.

Dai Avea părintele Avacum dreptate: cei răpuşi in luptă cu nevoile vieții numai acolo sos, la marginea poienii, prin căință şi spăşire mai pot să-şi găsească scăparea.

El însă nici acolo nu mai credea că şi-o va putea găsi. „Cer senin, îşi zicea, aer curat, adiere blinda, lumină revărsată peste toate din plin, apă limpede şi proaspătă, iarbă verde, umbră răcoroasă, miros îmbătător, viață petrecută-n linişte, gînd îndreptat spre cele sufleteşti; inimă împăcată cu sine însăşi, voi toate sunteți zadarnice, căci departe de voi împăcat cu sine Însuşi nu poate să fie decit cel deprins a se stăpîni, țiind bârbăteşte pept cu ispitirile vieții."

Stetea ca-nfipt în pămînt şi nu îndrăznea să înainteze urcînd spre culme, căci tremura din toate încheieturile cind se gîndea că va trebui să le deie răspuns celor ce-i vor pune întrebarea: „Unde-ai fost şi ce ai făcut pe unde-ai umblat?"

In acelaşi timp, cuprins de frică, se uita cînd la vale, cînd la dreapta ori la stingă, căci In fiecare clipă se putea ivi Andrieş, ca să-1 întrebe: „Dar in casa mea ce-ai căutat?"

S-a şi ivit Andrieş, dar nu l-a mai întrebat nimic, ci s-a mărginit să descarce-n el, pentru ca să nu mai poată spune cele ştiute de dînsul.

MINCIUNA

I

Smaranda, numai de curînd trecută de abia şaptesprezece ani, nu era, ce-i drept, decit fată în casă, dar avea mare trecere în lumea ei şi se bucura de iubirea şi de încrederea tuturor celor ce-o ştiau.

Gurățică, sprintenă, îndemînatică, pricepută la toate ale ei, cu inima deschisă şi mereu voioasă, era o adevărată mulțumire să ți-o ai im fel de mînă dreaptă ta casă. Mai era apoi şi totdeauna cu ochii-n patru, stia fiecărui lucru unde îi este locul şi fiecare treabă cînd şi cum era să fie făcută, încît nu mai aveai nevoie să-i porunceşti ori să-i dai îndrumări, căci le făcea pe toate din bunul ei îndemn.

Pe lingă toate aceste mai şi ținea mult la cocoana Aspasia, care de vreo doi ani şi mai bine acum îi era stăpînă. Avea însă, fireşte, şi cocoana Aspasia slăbiciune pentru Smaranda ei şi-i plăcea să li se laude prietenelor sale că slugă ca Smaranda numai rar de tot se nimereşte, ceea ce-1 supăra pe eoconul Iorgu, stăpînul casei.

Nici nu era Smaranda ferită de neajunsuri fireşti.

Era o de tot frumoasă zi de primăvară, sîmbătă, zi de sărbătoare împărătească, după care urma binecuvîntata duminecă. Coconul Iorgu, judecător la tribunal, bucurîndu-se că are două zile, s-a sculat cu noaptea in cap, şi-a făcut rost de merinde, şi-a adunat dichisurile şi a plecat la vînătoare, mai mult de dragul

plimbării decît cu nădejdea de a se-ntoarce cu traista plină.

Rămasă singură cu cei trei copii ai Băi, cocoana Aspasia a-mbucat acolo ceva de prlnz, apoi Emil, băiatul cel mare, acum „student" în prima clasă primară, a plecat cu cîțiva dintre „colegii" săi aă prindă fluturi. Ea însăşi a oprit o birjă, şi-a luat fetița şi băiatul, fratele mai mic al lui Emil, şi a ieşit să facă o plimbare la aer curat.

Rozalia, bucătăreasa, a plecat, se-nțelege, şi ea, să mai răsufle, şi era lucru de sine înțeles că atît casa, cît şi cele din ea şi de dimprejurul ei rămîn în paza şi-n purtarea dc grijă a Smarandei, toporul de oase şi nădejdea tuturora la vreme de nevoie.

Mai bine nici c-ar fi fost cu putință, căci Smaranda nu era dintre cele ce se culcă şi trag un pui de somn cînd vorba e să stea de pază, nici mai ales dintre cele ce se furişează-n cămară ca să se-ndulcească pişcînd mai de ici, mai de colo cîte ceva.

S-a aşezat, cum se cuvenea, pe scara de la intrare şi se bucura de viață uitindu-se la lumea luminată de soare, la cerni senin şi la păsărelele ce săltau ciripind din ramură-n ramură.

Fără de treabă nu putea însă nici dlnsa să steie. Ceva trebuia să facă. După un timp oarecare s-a ridicat dar şi a intrat in casă.

Uşa de intrare a lăsat-o deschisă. De ce s-o mai închidă, cînd afară era chiar mai cald decit în casă!? Cîni apoi şi mai ales pisici nu suferea coconul Iorgu la casă. Tot ar fi fost insă lucru mai cuminte să-nchidă uşa, căci ar fi putut să se furişeze pe ea vreunul dintre clnii ori vreuna dintre pisicile din vecini.

Intrată-n tinda casei, Smaranda s-a uitat la dreapta, unde se află sufrageria şi iatacurile, unul pentru boieri şi altul pentru copiii lor, şi la stînga, unde se afla biroul cu biblioteca şi aşa-zisul salon.

Fie din întîmplare, fie chiar dinadins, ea a luat-o ta dreapta. Intrată apoi In iatacul boierilor, ochii ei s-au oprit asupra mesei de toaletă, lingă care stetea oglinda cea mare, în care te vezi din călcii pină-n creştet.

Văzindu-se pe sine însăşi, Smaranda era încintată şi se sucea cind la dreapta, cînd Ia stingă, ceea ce i se putea ierta, la urma urmelor.

Ea însă nu s-a mulțumit cu atît numai.

Pe masă se afla cutia cu pudră, pufulețul şi celelalte dresuri ale cocoanei, ai ea era ispitită de dorința de a se vedea-n oglindă după ce-şi va fi dat pe față cu pudră, Îşi va fi făcut genele şi sprincenele şi-şi va fi pus roşu pe buze.

Acestea nu trebuia să ic facă. Dae-ar fi aflat că Ie-a făcut, cocoana Aspasia s-ar fi supărat, şi încă mai rău s-aj fi supărat coconul Iorgu, care era om de tot aspru la fire. Niciodată să nu faci ceea ce nu-ți dă mîna să mărturiseşti în fața orişicui.

Smaranda însă, păcătoasă, nu numai da cu pudră pe obraji şi pe gît, da cu negru pe gene şi pc sprîncene şi da cu roşu pe buze, ci mai şi luă maşina de spirt, ca să-i dea foc, pentru ca să-ncâlzească ferul spre a-şi încreți părul.

Pe cînd ea era perdută-n săvirşirea acestor fapte neiertate. Emil, răzbit de foame, s-a intore acasă.

Găsind uşa descîiisă, *ei* a intrat fără de zgomot', a luat-o la stingă şi a trecut in biurou.

Numaideclt la intrare, într-un colț, se afla casa de fier, în care coconul Iorgu păstra mai mult hîrtii decît hani, iar deasupra ei pusese cocoana Aspasia o figură dc teracotă vopsită, la care soțul ei ținea foarte mult. Era un spaniol care cînta din mandolină, figură nu numai de tot frumoasă, ci totodată şi caracteristică, si ii şedea bine nu numai casei de fier cu mandolinietiil deasupra ei, ci şi mandolinistului deasupra casei de fier.

Se-ntirnplase însă că de la un timp Încoace cocoana Aspasia, pentru ca să nu tot alerge in cămara care se afla tocmai dincolo de sufragerie, ascundea borcanul de dulceață începută in colț, la spatele mandolinistului.

Era lucru fără doar şi poate mai cuminte dacă făcea drumul pînă-n cămară, căci Emil, trâgind cu ochiul, aflase unde e ascuns borcanul şi acum se duse

drept la mandolinist, ca să-şi facă parte din dulceaţa ascunsă-n dosul lui.

Nu i-a fost insă dat să săvirşească fapta neiertelă pe care o plănuise intr-un ceas rău.

Deoarece casa de fer era înaltă, iar făcătorul de rele era scurt, încît nici ridicat în vîrful degetelor de la picioare n-ajungea să prindă bine borcanul, acesta s-a răsturnat şi a căzut peste mandol mistui care s-a răsturnat şi el si a rămas cu capul zburat cît colo.

Emil rămase-ncremenit şi cuprins de groază: îi vedea pe tatăl său stăpînit de mînie. I-a trecut acum pofta de dulceaţă şi cel mai apropiat gînd i-a fost s-o ştească cît se poate de iute, ca să i se piardă urma şi nici că s-a mai întors decît seara.

Primea mai bucuros să fie certat pentru că a hoinărit.

Smaranda, auzind zgomotul căderii borcanului şi a mandolinjstului, tresări şi se cutremură ca scuturată de friguri, apoi, ştergindu-şi pudra de pe obraji, roşul de pe buze şi negrul de pe gene şi de pe sprîncene, alergă să vadă ce s-a întîmplat.

Sîngele i-a îngheţat în vine, b&tăile inimii i s-au oprit şi roşeaţa i-a perit din obraji clnd a văzut mandolinistul răsturnat şi cu capul zburat cît colo.

„Ge s-a întîmplat aici? îşi zise ea. Păcătoasa de mine! Am lăsat uşa de la intrare deschisă şi a intrat vreuna dintre pisicile din vecini."

Altăceva nu putea să-şi închipuiască şi începu să caute prin toate colţurile, că doară va găsi pisica, pentru ca s-o facă terci nu altăceva.

Ea ştia prea bine ce-o aşteaptă după ce se va fi-ntors cocoana şi încă mai vîrtos după ce se va fi întors boierul acasă.

Nu era-n lumea aceasta decit un singur om de care se temea, coconul Iorgu, iar de acesta se temeau şi copiii, ba pînă chiar şi eocoana, căci pe dînsul nu putea nimeni să-1 amăgească, nici să-1 momească cu vorba, nici să-1 moaie cu rugăminte ori să-1 îmblinzească cu lacrămi.

— Bine, ii zise cocoana Aspasia, foarte supărată. Dar tu ce-ai făcut?

— Am şezut pe scara de la intrare, răspunse Smaranda, înghiţind trei noduri unul după altul.

Era, ce-i drept, adevărat c-a şezut pe scară. Vorba era numai că mai făcuse ea şi altele, şi n-ar fi greşit cel ce ar fi zis că a-nceput să mintă.

— Se vede însă c-ai lăsat uşa de la intrare deschisă şi afurisita de pisică s-a furişat în casă fără ca tu să fi prins de veste.

- Vina aceasta Smarandei nu-i dedea mîna s-o ieie asupra sa.

— Nu! grăi, dar mai înghiţi un nod.

— Era închisă uşa?

Aceasta era minciună curată. Cocoana Aspasia era însă-ncredinţată că Smaranda ei nu era in stare să mintă; a rămas dar că pisica intrase mai-nainte de a fi plecat ceilalţi.

— Da! — grăi Emil, răsuflînd mai uşor — parcă am văzut-o furisindu-se pe ici pe colo prin casă.

Adevărul era că nici n-a văznt-o, nici nu i s-a părut c-o vede, dar era-ncintat de gîndul că vina lui va cădea asupra unei pisici neştiute.

Rămînea însă să vadă ce va crede şi ce va zice judecătorul cel nenduplecat, şi toţi tremurau- de frică duminecă seara, cind s-a întors coconul Iorgu acasă.

II

Coconul Iorgu era nu numai supărat foc, ci[1] totodată şi cuprins de adîncă mîhnire. Era % jale adîncă să-şi vadă mandolinistul care in cădere-şi frînsese gîtul şi perduse o ureche. Aceasta însă treacă, duca-se: găsea el pe cineva să-i lipească capul la loc şi-ncetul cu încetul se deprindea cu cîrpeala. Lucru cu care nu putea să se împace era că nu numai Smaranda, ci şi Emil, ba pînă chiar şi cocoana Aspasia-şi dedea silinţa să-1 încredinţeze că vinovată e o pisică oarecare, pe

[1] **In text:** *şi.*

care Emil spunea că i se pare numai c-a văzut-o, iar ceilalţi n-o ştiau de loc.

Om cu simţimlnt de dreptate şi Mrşit într-ale judecătoriei, îi era destul să se uite-n faţa Smarandei si s-o vadă cum i ae-năbuşe glasul vorbind pentru ea să fie-ncredinţat că ea se simte vinovată şi nu se poate îmbărbăta să spună adevărul.

— Ce pisică 1? grăi dînsul. De unde şi pînă unde pisică?! ce caută pisica din vecini unde nu e nici cratiţa cu lapte, nici pept de curcan, nici şalău prăjit, ci un borcan cu dulceaţă? Pe mine n-aveţi să mă prostiţi. Aici nu poate să fie la mijloc decît. cineva care rîvneşte la dulceaţă.

Emil tremura din toate-neheieturile; ştia prea bine că asa este, dar nu era-n stare s-o mărturisească aceasta.

Dacă era adevărat că cocoana Aspasia a găsit mandolinistul răsturnat şi că Emil s-a Întors şi mai tîrziu acasă, vinovată nu putea să fie decît Smaranda, şi ea minţea cind spunea că tot timpul uşa de la intrare a stat închisă şi ea însăşi a şezut mereu pe scară.

— Pe mine'— ii zise dar fetei -- să nu te-mpingă Necuratul să mă minţi. Eu toate le iert ori le trec cu vederea, dar în faţa minciunii sunt nemilos, căci minciuna e obîrşia â toată fărădelegea şi făcătorul de rele işi petrece viaţa minţind acum intr-un fel, apoi într-altuJ, ca să te amăgească, să te-nşele, să te ducă-n ispită, să te fure, să te-mbrîncească la păcătuire, Ia nevoie chiar să te omoare. M-ai înţeles?! Mie adevărul să mi-1 mărturiseşti!

Smaranda tremura şi ea ca Emil, deşi spunea adevărul zicîndcă nu ştie cum s-a răsturnat mandolinistul.

— Nu minte numai cel ce spune ceea ce ştie că nu-i adevărat, urmă coconul Iorgu. Mincinos e şi cel ce ştie adevărul şi nu-1 mărturiseşte, şi cel ce lasă pe alţii să creadă ceea ce nu-i adevărat, şi cel mai urgisit dintre mincinoşi e cel ce năpăstuieşte pe cel nevinovat. Iară eu mincinoşi în preajma mea, ba chiar sub acoperişul casei mele nu sufăr! Să-ţi aduni trenţele şi să pleci fără de-ntlrziere 1

Emil se făcu verde-ngălbenit la faţă. Dacă conul Iorgu ar fi avut în mină un bici cu sfircul împletit, ca să-I bată pe mincinos, Incit să-i ţîşnească sîngele prin piele, băiatul şi-ar fi luat inima-n dinţi şi ar fi mărturisit fapta sa. Pentru atît însă, numai pentru atît nu lua el mînîa tatălui său asupra sa.

— Aş minţi, coconaşule! — grăi Smaranda — dac-aş spune că eu am răsturnat mandolinistul ori că bănuiesc cine l-a răsturnat.

– încăpăţinarea aceasta e revoltătoare! strigă eoconul Iorgu. Ieşi! Pleacă, să nu te mai văd în ochii mei! Faptă făr' de răsplată nu se poate!

Smaranda-şi plecă cu umilinţă capul; vedea şi ea că faptă fără de răsplată nu se poate.

„Mă năpăstuieşti, coconaşule!" îi venea să zică, dar ştiindu-se vinovată, vorbele i se opreau în gît.

Cocoana Aspasia o socotea şi dlnsa năpăstuită şi, ca s-o scape, era-n stare să spună că ea însăşi a răsturnat mandolinistul; ar fi minţit însă dac-ar fi spus-o aceasta şi de minciună se ferea ca de foc.

A rămas deci să fie cum vrea stăptnul casei, judecătorul cel drept şi nenduplecat: Smaranda şi-a adunat lucruşoarele şi a plecat, jurlnd in gîndul ei că niciodată n-o să se mai uite in oglinda stăpinei sale, nici n-o să-şi mai pună pudră pe obraji, roşu pe buze şi negru pe gene si pe sprîncene. Fiindu-i greu aă se despartă de stăpina ei cea bună, ea plingea şi dimpreună cu dînsa plingea şi cocoana Aspasia, ba plîngeau şi copiii, afară, se-nţelege, de Emil, care se cutremură cînd se uită la ea şi era-n stare să zică şi el: „Pleacă, să nu mi te mai văd în ochii"

Iar mai departe rămînea să fie parcă cele petrecute nici n-ar fi fost.

Ziua următoare coconul Iorgu a venit cu un meşter dibaci, care a lipit capul la locul lui şi l-a aşezat iar pe mandolinistul unde stătuse mai-nainte podoaba casei, ti lipsea, ce-i drept, o ureche, dar aceasta se vedea numai dintr-o parte şi numai dacă te uitai cu tot dinadinsul.

Tot atunci coconul Iorgu a adus in locul Smarandei pe una Lina, fată şi curăţică, şi deşteaptă, şi-ndemi-

natică, să-i cauți şi să nu-i poți găsi pereche. Cocoana Aspasia, cu toate aceste, nu putea s-o vadă in ochi. Nemingăiată că nu-şi mai are pe Smaranda, îi era urgisită biata de Lina, parcă dinsa ar fi fost de vină că Smaranda a trebuit să plece.

„Ei! îşi zicea însă coconul Iorgu. Aşa sunt femeile, tonatice: o să-i treacă si asta cum i-au mai trecut multe altele."

Mai era însă şi alta, pe care el n-o ştia şi care trecea mai cu anevoia.

Emil adecă nu era în stare să intre-n biroul tatălui său fără ca să se uite la mandolinist şi ceea ce vedea totdeauna era lipitura de la gît şi urechea care lipsea. Nu doară că mandolinistul i se părea mai puțin frumos aşa, cu gîtul lipit şi fără de ureche, dar ii era nrsuferit gindul c-a mințit tăcînd şi l-a făcut pe tatăl său să năpăstuiască pe Smaranda cea nevinovată.

El nu voia să se uite acolo, dar cu cît mai dinadins nu voia, cu atît mai virtos se uita, ba după cîtva timp nici nu mai avea nevoie să se uite, căci vedea şi pe-ntunerec ceea ce nu voia să vadă, ba îi era destul să treacă pragul uşii de intrare pentru ca să vadă lipitura de la gîtul nefericitului de mandolinist şi urechea pe care acesta n-o mai avea.

N-a trecut mult şi Lina a trebuit să plece. Prea îi era nesuferită stăpînei sale.

Coconul Iorgu a adus alta, pe care tot Smaranda o chema. S-a înşelat insă, căci ea-şi zicea Smaranda fără ca să fie Smaranda şi de aceea îi era stăpînei cu atît mai nesuferită.

De aici înainte Emil vedea lipitura de la gîtul mandolinistului şi cînd se afla-n sufragerie, ba chiar şi-n iatac, serile, după ce s-a culcat, încît nu putea să doarmă, iar după ce-l răpunea somnul, îl visa pe mandolinist singerind atît din lipitura de la gît, cît şi din urechea ce-i lipsea, iar Smaranda ii ştergea cu *o* cîrpă curată singele, se înțelege, nu Smaranda cea de acum, ci cea adevărată, cea bună, cuminte, cea nevinovată şi năpăstuită.

A ajuns Emil, bietul de el, de-l vedea In cele din urmă pe mandolinist pretutindeni prin întunerec, încit ar fi fost gata să-şi ieie lumea-n cap ca să scape de el, vorba e numai că orişiunde s-ar fi dus, îl vedea mai ici, mai colo ieşind la iveală.

„Nu e — zisese tatăl său — faptă făr' de răsplată", şi aceasta era răsplata faptei săvîrşite de dînsul cind l-a lăsat pe părintele său s-o năpăstuiască pe Smaranda.

In rînduială firească e Insă-n toate măsură dreaptă şi se vede că nu suferise incă băiatul destule pe urma păcatului său.

într-una din zile, întoreîndu-se de la şcoală, Emil a zărit in depărtare pe Smaranda cea adevărată, care venea, parcă, cn pas grăbit spre el.

El nu se-nşela.

Cu toate cele petrecute, Smaranda tot mai avea slăbiciunea pentru fosta ei stăpină, deci şi pentru copii, ba chiar şi pentru coconul Iorgu, bărbatul ei. Văzîndu-l deci pe Emil în depărtare, şi-a iuțit pasul, ca să-l ajungă şi să aibă mulțumirea de a-l vedea din apropiere, de a-i vorbi, de a-l întreba ce mai fac cei de acasă.

Văzind-o că se apropie, Emil şi-a iuțit şi el pasul. Pe cînd insă ea se apropia voioasa şi cu inima uşoară, el tremura-n tot trupul şi inima i se făcuse cît un purice. Se aştepta-n toată clipa ca ea să-l apuce de guler şi să-i zică: „Mişelule! M-ai nenorocit! De ce n-ai spus că tu ai răsturnat borcanul cu dulceață peste mandolinistul care s-a răsturnat apoi şi el!?"

Uluit, cu desăvirşire perdut a rămas dar băiatul cînd s-a văzut față-n față cu Smaranda.

— Da! ai toată dreptatea! grăi dar cu glasul înecat de emoțiune. Sunt un mişel, un adevărat mişel: eu am răsturnat mandolinistul, eu i-am frînt gîtul şi i-am strivit urechea.

Smaranda rămase ca şi cînd ar fi căzut din cer.

— Da! zise apoi ea, vorbind într-aiurea. Înțeleg acum. Nu ! Tot eu sunt de vină. Dacă n-aş fi lăsat uşa de la intrare deschisă şi n-aş fi umblat după ticăloşii, n-ai fi putut nici să intri, nici să ieşi fără ca eu să fi prins de veste şi cele-ntîmplate n-ar fi fost cu putință.

— Nul lnttmpină el. Dacă eu aş fi apus adevărul, nu ţi s-ar fi făcut ţie nedreptatea.

— Mie, întîmpină dinsa, nu mi s-a făcut nedreptate: pentru vina mea am luat răsplata.

El că ea şi ea că el greşeşte luind vina asupra sa. Aşa, certîndu-se mereu, au mers mai departe şi nu s-au oprit decit în faţa coconului Iorgu, care, aflind adevărul, nu numai i-a iertat pe amîndoi, dar s-a şi bucurat,

Ce-ar fi putut să le facă?

E curăţit de păcat cel ce mărturisindu-şi vina dă dovadă de căinţă, iar Smaranda şi Emil îşi mai şi ispăşiseră păcatul.

PRINȚESA

A apărat Iu Prințesa, *CAile morfilcr. Un democrat.* Nu/ele, Bucureşti-Editura librăriei „Universala Alealay & Co", [19281, p. 3 –178 {„BiQliuleca pentru toți", nr. 1.140-1.1431.

Povestirea a fost scrisă in februarie 1919 la hotel „Modern", unde scriitorul, implicat. în procesul ziariştilor, era ținut în stare de arest (I. Slavici, *închisorile inele,* Jîucureşli, 1921, p. 19B—199). T. Arghezi, implicat şi cl în proces, scrie că în timp ce ceilalți ziarişti protestau contra arestării lor, Slavici nici nu aducea vorba de închisoare şi pc o „masă dc un metru pătrat el scria zece ore pe zi" (V. Netea, *7 nopți de vorbă ca Tudor Arghezi* in *Vremea,* nr. 692 din 28 martie 1943).

Prințesa se încadrează între povestirile ample ale lui Slavici: *Vatra părăsită, La răscruci, Spiru Călin, Din valurile vieții.* Intîlnim şi aici, ca în .Spiru *Călin,* „antreprenori" care se asociază cu meşterii italieni şiconstruiesc case aşa cum le vine la socoteală. Problematica povestirii ne îndrumă spre romanul *Din două lumi,* publicat jn ziarul *Minerea* cu un deceniu mai înainte. Scriitorul înfățişează o familie de meseriaşi bucureşteni care se destramă dar acest proces este descris nu numai ca o consecință a concurenței capitaliste, ci şi a fugii, tn generația a doua, de muncă. Liceul, pensionul, universitatea sînt frecventate de fiii de meseriaşi din această categoric cu scopul de a „primi lustru", şi nu. pentru îmbogățirea de cunoştințe, prin care să se facă utili societății. Averea adunală prin muncă de înaintaşi permite, pe de altă parte, ca aceşti fii do meseriaşi să ducă o viața „princiară", „Aristocrația" formată în timp relativ scurt prin parvenire se întîlneşte în viața de petreceri cu aristocrația „de sînge" şi caută chiar să o concureze prin lux şi risipă.

Prinţesa se înscrie ca o continuare a romanului *Din două lumi,* îndeosebi sub raportul tratării temei. Căci Slavici îmbogăţeşte cu noi date tabloul vieţii meseriaşilor bucureşteni de la Începutul secolului nostru.

CĂILE MORŢILOR

A apărut In *Prinţoa. Citit* morţilor, t/n democrat. Nurele, Bucureşti Editura librăriei .Unlveraala-Alcalar & *Ca".* [1828]. *p.* lîâ-îâ» (.Biblioteci pentru toţi-, nr. 1.140—**1.143).**

Povestirea a fost scrisa, ca şi *Prinţesa,* In februarie 1919 la"Ţhotel „Modern", unde scriitorul era ţinut in stare de arest pentru a fi trimis in faţa Curţii Marţiale tn „procesul ziariştilor".

, Slavici înfăţişează, ca şi In *Prinţesa,* destrămarea unei familii de meseriaşi. Acţiunea este situată însă In alt cadru^social, şi eroii, dacă nu intră în aristocraţie, caută să ajungă in fruntea satului prin acapararea de pămînturi. Autoritatea lor este surpată de răscoala din 1907. Slavici nu crede, ca si al(i scriitori ai noştri, in „instigatori", care ar Fi pus la cale izbucnirea răscoalelor ţărăneşti ţi nu acceptă aici explicaţia că ele s-ar fi datorat numai sistemului de exploatare practicat de moşieri şi arendaşi. Altfel nu ar fi pus în rolul principal un personaj ceso ridica de jos, dar care apasă ţărănimea, întocmai ca moşierii şi arendaşii.

Slavici nu şi-a întrerupt munca literară nici chiar la hotel „Modern" şi are meritul nu numai de a fi scria cele două povestiri, ci şi da a fi dat o lecţie acelora care au căutat să-1 umilească. *„Atit Căile morţilor,* cit şi *Prinţesa* Bunt dovezi vii ~ scrie Slavici — că mă simţeam bine In iatacul acela strimt şi că proşti au fost afară din cale cei ce au crezut că mă umilesc şi-mi amărăsc viaţa băg|ndu-mă tn cea mai spurcată dintre casele din Bucureşti" (I. Slavici, ***închisorile mele,*** p. 199).

UN DEMOCRAT

A apirut in I. Slavici, *Prinţesa. CUI* morţilor. Un democrat.* Nuvele, Bucureşti, Editura librăriei „Unlveraals-AlcaliT & *Ca",* IiSî8], p. 284-ÎO» (.Biblioteci pentru toţi", nr. 1.140-1.14}).

Un democrat este cea da a treia povestire din volumul tipărit postum, care reuneşte lucrări scrise după 13 ianuarie 1919 In închisoare. Scriitorul nu o menţionează în ***Închisorile mele*** alături de *Prin** fesa şi *Căile morţii,* fapt care trebuie luat in considerare. Apare îndreptăţită presupunerea că Slavici şi-a scris povestirea la Văcăreşti, după condamnarea sa, in martie 1919.

Povestirea se Înrudeşte cu ***Prinţesa*** şi înfăţişează, în linii şi mai precise, procesul de aristocrati/are In lumea meseriaşilor. Conflictul capătă o rezolvare „pedagogică", aşa cum se înllmplă In multe din scrierile lui Slavici, dar privirea critică asupra procesului de aristocralîiare in lumea meseriaşilor este dintre cele mai pătrunzătoare. Căci Slavici creează in lencusor, fiul brutarului, devenit, după studii ia Paris, „musiu Jean", tipul unei întregi categorii sociale, ce vedea pînă şi în însuşirea unei culturi un mijloc prin care putea parveni.

O VARIETATE

A apărut In. *Tribuna,* I (1884), nr. 40 (3/15 iunie), p. 168—169, nr. 41 (5/17 iunie), p. 162—163, nr. 42 (6/18 iunie), p. 166, nr. 43 (7/(9 Iunie), P. 170, nr. 44 (8/20 iunie), p. 174.

Ooarietale face parte, alături *de Fapta omenească,* dintre lucrările literare ale lui Slavici, foarte puţine la număr, scrise după ce acesta ia conducerea Tribunei şi publicate în ziarul sibian. Ea a trecut neobservată st nici chiar I. Breatu mi O menţionează in studiul său *Literatura „Tribunei" (t8S4—ÎS95J. Partea I: Prota* (Bucureşti, 1936, p. 54—71) printre lucrările literare ale scriitorului.

Slavici se opreşte la o temă care cunoaşte o largă circulaţie în literatura europeană şi ea selnlllneşteşlln literatura noastră.V. Alecsandr) evocă In *Călătorie In Africa,* încă in 1855, „englezul", tovarăş de drum, ca N. Gane să înfăţişeze In *Petrea Dascălul,* tn 1880, „lorzi" la vînătoare tn munţii Moldovei. I. Gh tea face şi el in *Teodor Diamant,* în 1883, unele consideraţii cu privire la figura „englezului", pe care ti descrie, de astă dată, tn ţara sa. Slavici schiţează, la foarte mică distanţă de N. Oane şi I. Ghica, trăsături de caracter ale „irlandezului", varianta tipologică a „englezului" şi îmbogăţeşte cu aspecte inedite tratarea temei tn literatura noastră.

Procedeul schimbului de scrisori)a care apelează îl reîntîinim în scrisul său şi mai tirziu. Se cuvine menţionat tn acest sena, Îndeosebi romanul *Cel din urmă Armas.* Scriitorul dovedeşte Indemtnare în construirea unei acţiuni pe o succesiune de „varietăţi" fi umorul

cu care comentează intimplârile aminteşte de cele mai bune „novele" ale sale.

Slavici inaugureaiii prin această lucrare, in care satirizează presa burgheză, una din direcţiile dc dezvoltare aie prozei tribuniste.

PIATRA DIN PRAG

— Novelă —

A apărut in *Almanack literar ilustrat 18B7,* II, Bucureşti, [Ta.] p. 107-120.

Se republică In *Culegeri literare tssî.* Partea li. Ediţia III, Ilustrata, Bucureşti, Kdliura librSriei „Soeec & Co"., |f.a.], p. 107- 120.

Traduceri- *I)er* Steni *auf der* 7hurgcfiwcffe, *Norelle ron I.Slam,.i, deutsch BonC.d.T.,* in *RomănUi-he Revue,* V (1889), tir. 10 (octombrie), p. 571 – 571); ur. 11 Inoicmbne). p. 61S-653.

Almanachulliterar ilustrat estenna dintre cele mai frumoase tipărituri de acest fel scoase la noi in seeotui trecut şi el reuneşte lucrări alescriiloriîor de seamă ai vremii. *Almanachul literar ilustrat* pe 1883, în care apare nuvela lui Slavici, (ace loc în coloanele sale *Luceafărului* lui Eminescu, precum şi unor scrieri de 1. Văcărescu, C A . Rosetti, B.P. Hasdeu, V, Alecsandri, T. Maiorescu, I. Creangă, I. Negmzzi, A. Vlahuţă, Barbu Ştefăneseu-Delavrancea, D. Zamlirescu şi alţii. *Almanachul literar ilustrat* pe 1886 cuprinde, alături de lucrări ale scriitorilortiemaisus.şiscrierî del. Heliade-Rădulescu, Gr. M. Alexandrescu, C. Negruzzi, N. Gane, P. Ispirescu. Surprinde absenţa in amîndouă *A bnanachurile literare ilustrate* a lui Caragiale. Ele ofereau, exceplind această omisiune, o privire destul de cuprinzătoare asupra literaturii române.

Almanachul literar ilustrat se bucură de o bună primire şi se republică, cîţiva ani mai tirziu, sub titlul *Culegeri literare.* Serenuniă Ia partea calendaristică de la început, fiind înlocuită cu scrieri lii^. rare şi de altă natură.

Piatra din prag este o „novelă" şi descrie, ca şi *O viaţă pierdută. Moara cit noroc,* ca să nu le amintim decît pe acestea, procesul de destrămare a unei [amilii ţărăneşti. Scriitorul insistă mai puţin asupra unor intimplărî excepţionale şi este preocupat să descrie mişcarea sufletească a eroului principal. Petrea Surdului este om harnic, tăcut, demn. Se pune şi aici o problemă pe care o intîlnim *îaSudulea Taickii* şi în alte cîteva scrieri aie Iui Slavici. Se ilustrează anume că in privinţa structurii sufleteşti există o continuitate: părinţi-copii, indiferent de înfăţişarea exterioară şi condiţiile sociale în care sînt puşi să acţioneze. Petrea Surdului urzeşte, pe de altă parte, planuri de răzbunare împotriva aceluia care ii necinsteşte soţia. Sîntem îndrumaţi spre *Moara cu noroc.* Procesul de înstrăinare dintre soţi este dwscrls cu destulă pătrundere şi *Piatra din prag* trebuie situată alături de celelalte „novele tragice" ale scriitorului.

Î

Slavici era, in 1887, cînd apare nuvela, director al ziaruîui *Tribuna* din Sibiu, a cărui conducere o ia, cum ştim, încă în aprilie 1884. Este scrisă *Piatradin prag* înaceştiani? S-ar putea invoca subiectul „ardelenesc", cu luarea feciorilor, pe termen lung, în „cătănie", purtarea „domnilor" in sat şi alte amănunte. Dar date de asemenea" natură so înlilnpsc şi în alte nuvele ale scriitorului, despre care ştim sigur că au fost scrise in epoca anterioară *Tribunei* şi nu pot constitui, prin urmare, argumente suficient de convingătoare. Problematica,ca şi modalitatea de expunere, ne îndrumă spre epoca anterioară din creaţia scriitorului. Judecind după aceste aspecte, se poate susţine, cu oarecare temei, că *Piatra din prag* a fost sCTisâ înainte de 1881, în imediata vecinătate a nuvelelor *Budnlea Taichii* şi *Moara cu noroc.*

Mai râm ine ca cercetări viitoare să arate dc ce Slavici nu a inclus nuvela în volumele sale. Căci împrejurările în care se publică nu permit să vorbim de o scăpare a ei din vedere.

ANGHEL

A apărut in Co»'orbiri *IHtrare,* XL (1906), nr. 3 — 5 (martie-mai), p. 338-234.

Se republică fragmentar In *Tribuna, X* (1906), nr. 118 (îl iunle/4 iulie), *p.* 4-5,

Traduceri: *Anghel* In *Rumănischer Lloyd,* XXIV (1907), nr. 8.091 (12 octombrie,) *II.* \ — *Anghel* In *Rumânisrlie F.rzăhlungen",* 17, ins dentsrhc Ubertrageri van Cir! Teutsch, Bijkarester, Drticlt und Verlag des „RumSnisc!ien Lloyd", 1908, p. 3-6.

Povestirea se publică !n numărul jubiliar al *Convorbirilor literare,* întocmit cu prilejul împlinirii a patru decenii de apariţie a revistei, îşi dau concursul numeroşi „convorbirişti"din toate generaţiile. Literatura nu este totuşi prea bine reprezentată, si deşi întîlnim multe poezii, ele sînt semnate de O. Carp, Ana Conta-Kornbach, J.-B. Hetrat, Alice Călugăru. Proză semnează, alături de Slavici, D. Zamfir-sseu, 1, A. Bassarabescu, M. Sadoveanu ; T. Maiorescu publică studiul despre poezia lui Octavian Goga; I. Negruzzi, *Amintiri de la* ,,/unt-

mea"; P.P. Carp, nişte *Aforisme,* iar Th. Rosetti, o scrisoare.Studiile cu caracter ştiinţific domină şi ele sînt semnate de P.P. Negulescu, Teohari Antonescu, C. Radul eseu-Motru, Gr.M. Buiclhi, I. Bogdan, N. lorga, D. Voinov, Sexlil Puşcariu şi alţii. Ordinea in care sînt dispuse materialele nu trădează vreo preocupare anume, şi dacă numărul îl deschide I. Negruzzi, căruia li urmează ceilalţi întemeietori ai „Junimii": T. Maiorescu, P.P. Carp şi Th. Rosetti, mai încolo succesiunea lucrărilor pare să fie cea a intrării lor în redacţia. Slavici nimereşte, oricum, intre D.C. Ollânescu, care dă o traducere din Horaţiu, şi N. Volenti, autor de astă dată de proză.

Povestirea va fi fost scrisă ceva mai înainte de 19QG, poate îndată după 1900, cind Slavici deschide, cum ştim, lucrările la „stabilimentul balnear" de la Buşteni. Povestitorul fie şi prezintă în postura de antreprenor şi duce discuţii cu muncitorii care îi are in subordine. Alte informaţii nn avem, pina acum, să putem stabili cu mai multă pnvizie data compunerii povestirii.

Cind Slavici se hotărăşte să trimită pentru numărul jubiliar tocmai această povestire şi nu alta, o face, neîndoios, cu intenţia dea critica pe „boieri". El publică în aceşti ani numeroase articole In care denunţă pe toţi aceia care exploatau munca altora. Scrie in *Lihneala tradiţională* — articol publicat în *26 noiembrie/9 decembrie 1905 în *Tribuna* — că „numai munca nobilitează, numai ea dă drept la onoare şi la încrederea obştească" şi că nu li se cuvenea „inrîurire tu viaţa comună" celor care risipeau „roadele muncii săvirşite de alţii".

Povestirea aducB în discuţie idei asemănătoare, Anghel, eroul principal, muncitor harnic şi priceput, este pus să declare că muncea de dimineaţă pină în seară ca cel la care lucra să încaseze cinci lei, din care însă lui nu-i dădea decit unul. Sistemul de exploatarea muncitorilor esle denunţat în termeni categorici. Anghel ştie — şi declară — că datorită acestui sistem, deşi muncea din greu toată săptămînă, aveacemîncadoarduminica,pecltăvTemecelcaredispunea de munca lui se făcea „mai şi mai". Anghel îl şi numeşte „ciocoi".

Povestirea mai ridică o problemă importantă. Ea se republică Iu *Tribuna* la distanţa de numai o lună, şi partea in care se critică „ciocoii" (p. 231 pînă la 234, rîndul 10) este lăsată Ia o parte. Traducerea tn germană se face şi ea nu după textul din *Convorbiri literare,* ci tot după cel din *Tribuna.* S-a procedat la amputarea povestirii, Căci despre aceasta este vorba, cu învoirea lui Slavici? Nu putem şti. Noiluăm ca text de bază cel din *Convorbiri literare.* Căci despre acesta ştim sigur că reprezintă voinţa scriitorului.

O VÎNĂTOARE CU ROST

A apărut In Albina, XI (1907), nr. 1 (7 octombrie), n. 19—25.

Se reproduce in *Lupta,* I (1907), nr. 226 (19 octombrie/1 noiembrie), *p.* 2-3, nr. 227 (21 pctombrit/3 noiembrie), p. 2—3, nr. 228 [23 octombrie/S noiembrie), p. 2—4. Se face menţiune: („A(6ina") de unde a fost reprodusa.

Slavici colaborează la acest număr festiv, întocmit la împlinirea unui deceniu de apariţie a *Albinei,* ca vechi susţinător al revistei. Ii tntîlnim numele In paginile ei încă !n 1899—1903, cind semnează lucrări pedagogice. Işi oferă colaborarea la întocmirea numărului festiv G. Coşbuc — care făcea parte din comitetul de conducere al revistei — M. Sadoveanu, E. Gărleanu, Sofia Nădejde şi alţii.

Povestirea descrie o ..vînătoare cu gonaci" cu deplină cunoaştere şi călătoria lui Mancea la ţară cu treburi judecătoreşti este un pretext pentru a evoca obiceiuri şi întîmplâri vînătoreşti.

O einătoare cu rost aduce o temă nouă tn opera scriitorului.

PRECUPEŢUL

A apărut In *Tribuna,* XII (1908), nr. 94 (29 aprllie/12 mal), p. 1-4, nr. 95 (30 aprilie/13 mai), p. 2-4, nr. 96 (1/14 mai), p. 1-2, nr. 98(3/16 mai), p. 3-S.

Slavici descrie şi în această nuvelă căile pe care mergea mica burghezie bucureşteană in cucerirea unor poziţii economice. Barbu este, neîndoios, un personaj interesant, şi scenele mai caracteristice sînt tocmai acelea carearată imposibilitatea adaptării„precupeţului" la altă formă de existenţă decît aceea a colindării oraşului cu cobii iţa in spate. Barbu are, pe de altă parte, *o* idee înalta despre felul său de viaţă. Căci dincolo de cîşlig, nici el prea mare, „precupeţia" îi înlesnea învăţarea de lucruri noi din legătura permanentă cu lumea oraşului.

Precupefui cuprinde şi date importante cu privire la viaţa economică a Bucureştiului dc la începutul secolului nostru.

PRIETENUL MEU COSTEA

A apărut In Minereu, I (1909), nr. 79 (5 martie), p. 1.

Povestirea surprinde psihologia omului care trăieşte vreme îndelungata în afara vieţii de familie. Tema se tnttlneşte şi tn alte scrieri ale lui Slavici, putînd aminti nuvela *Spiru Călin,* publicată cu puţin

mai înainte. Spiru Călin cunoaşte, trăind în afara famiiiei, o stare de psihoză, pe cînd Costea devine ipohondru, şi boala sa morală duce şi ia manifestări de natură clinică.

Copiii joacă şi de astă dată rolul principal în salvarea eroului. Tema se întilneşte în scrisul lui Slavici şi sub acest aspect cu mult înainte. Am pomeni ca mai reprezentativă nuvela *Vecinii II (Paragchiv dulie),* publicată încă în 1892.

Scrierile lui Slavici din această categorie, indiferent de materialul faptic, pornesc de la credinţa că viaţa în afara familiei duce la degradarea personalităţii umane.

AMURG DE VIAŢĂ

A apărut In *Ramuri, XV* (1909), nr.)') (Io mai], p. 41.1-441.

Amurg de viaţă deschide acest număr şi marchează şi începutul colaborării lui Slavici la revista craioveană. Nuvela pare să (iecontemporauă ca dată a compunerii cu *Spiru Călin,* care apare cu un an mai înainte. Emil se teme şi el să întemeieze o familie şi fuge din faţa răspunderilor, atît materiale, cît şi morale. Se desprinde însă din nuvelă că eronl nu are nici în familia sa condiţii prielnice dezvoltării propriei personalităţi. De aici şi lipsa tăriei de caracter, temă tralată des in nuvelistica scriitorului.

OAIA RĂTĂCITĂ

— Povestire âe Crăciun —

A apirut in Minerea *Uh-rară ilustrată,* I (1909), nr. 7 (27 <kcerniirie), p. *2*—3.

Povestirea este o scriere ocazională şi deschide numărul de Crăciun al revistei. Colaborează la întocmirea lui: Z. Bârsan, P. Dulfu, I. Adam, D. Teleor şi alţii. Slavici are contribuţia cea mai mare, căci, alături de această povestire el mai publică *Nuţa,* continuare din numerele precedente, precum şi un articol, *Pomul de Crăciun. Istoricul unui obicei,* pe care îl semnează *Ion.*

Povestirea intereseează prin problematică. Se arată, în adevăr, că în societatea românească de la începutul veacului nostru se peregrina dintr-un loc în altul in speranţa găsirii unor condiţii mai uşoare de viaţă.

O LIPITOARE

A apirut In Mintra, n (1910), nr. i9B (7 mai), p. *i.*

Slavici conduce ziarul *Minerea,* cum ştim, din 190'J, de la înfiinţarea sa. Orientarea spre masele populare şi opoziţia indirjită pe care o face cînd se căuta să se introducă in coloanele *Mitiervei* ştiri privind viaţa mondenă duc la îndepărtarea sa de la conducerea ziarului. Nuvela aparţine acestei epoci şi este ultima lucrare pe care •o mai semnează în ziarul pe care l-a condus o jumătate de an.

Muflea, fiul cîrciumarnlui din „gura Oborului", întreprinzător :şi cu oarecare rutină în materie de afaceri, strînge avere prin exploatarea muncii altora. Scriitorul nu-şi simpatizează eroul, de unde şi ^ngroşarea liniilor in portretizarea Iui. Dar tot scriitorul caută să-I absolve prin dragostea pentru copii, venită la bătrîneţe. Oamenii *din* aceasta lume deveneau însă „altruişti" nu atît din sentimente umanitare, cît mai ales de teama dea nu rămîne fără sprijin la bătrîineţe.

Slavici reia in O *lipitoare* o temi pe care a tratat-o şi tn *Vecinii II tfParaschivCiulic)* cu aproape două decenii mai înainte şi dă şi conflictului o rezolvare asemănătoare,

ZILE POSOMORITE

A apărut I» *Calendarul* „ Winensei" pe *1912,* XIV, Bucureşti, [f.a.] ip. 193 -202.

Slavici se întîlneşte în paginile calendarului din acest an cu M.Sadoveanu, D. Anghel, St.O. losif, V.Eftimiu, l. Scurtu, Al. Caza!ban şi alţi scriitori ai vremii. Sa publică lucrări de „actualitate", :şi I, Scurtu descrie desfăşurarea manifestaţiilor „Astrei" de la Blaj, •din vara anului precedent, cînd a zburat şi A. Vlaicu cu „maşina" sa. Dar nici publicarea, nuvelei în acest calendar şi nici problematica nu ipermit să stabilim dat& compunerii; ei.

Zile posomorite este singura nuvelă a lui Slavici publicată în •*Calendarul „Minervei"* pc care scriitorul nu a incîua-o în sumarul celor 6 volume ale sale. Constatarea se cuvine reţinută ca atare şi ea nu permite să se facă aprecieri şi cu privire la opinia scriitorului în legătură cu această nuvelă. Tema se întîlneşte şi in alto scrieri ale sale, în care prezintă drame ce duc cele mai adesea la destrămarea familiei. Aici se descriu şi cîteva aspecte din viaţa de familie, la care scrii-

torul se opreşte mai rar iu scrisul său. Drama părintelui care rămîne singur în viaţă este agravată si de constatarea că nu găseşte nicăieri climatul prielnic unei Yieţi liniştite, cum ar merita la bătrîneţe.

COCONITA

A apărut în *Deşteptarea,* VIII (1912), nr. 1 (5/18 Ianuarie), p. 2-3, nr. 2 (12/25 ianuarie), p. 2—3.

Colaborarea lui Slavici Ia *Deşteptarea,* săptăminalul braşovean abia în 1912, deşi ziarul începe să iasă încă din 6/19 ianuarie 1905, cere unele explicaţii. Scriitorul caută să înfiinţeze In 1910, împreună cu E. Brote şi avind şi sprijinul lui V. Mangra, o agenţie de presă. V. Mangra, „vechi" tribuuist şi „deputat naţional" trece însă la „guvernamentali" şi „tinerii" tribunişti, in fruntea cărora stătea O. Goga, pornesc împotriva sa o violentă campanie de presă.

Asupra raporturilor lui Slavici cu V. Mangra am insistat in *Prefaţa* la voi. I, p. XLII.

Tribuna din Arad, organul „tinerilor" tribunişti, tl somează pe Slavici, conducătorul „vechilor" tribunişti, să răspundă la mai multe întrebări privind raporturile sale cu Mangra. Două dintre aceste întrebări cereau lămuriri cu privire la planurile Iui V. Mangra dea întemeia un organ de presă a cărui conducere să o ia Slavici *(Tribuna,* 1910, nr. 93 din 30 aprilie/13 maî). Zvonurile cu privire la întemeierea'unui organ de presă nu erau cu totul neîntemeiate. Situaţia politică a „vechilor" tribunişti în urma acţiunii Iui Mangra face cu neputinţă întemeierea noului ziar. Slavici şi Brote, înţeleşi şi cu Mangra, convin cu Arseniu Viaicu şi N. Sulică, redactori ai *Deşteptării,* şi cu I. Ciurcu, editorul ei, să facă din foaia braşoveană o nouă „tribună", în opoziţie cu cea din Arad, de care dispuneau „tinerii". Slavici este chemat la Braşov să semneze convenţia, dar nu poate merge. „Mi-e peste putinţă săplecdeaici — îiscrieelluiE. Brote în 6octombrie 1911 — şi cred că nici nu e nevoie, căci noi şi Părintele Mangra ne înţelegem şi ce veţi face D-voastre e bine făcut şi pentru mine" (Scrisoarea datată: *Bucureşti, 6 octombrie o. 1911,* Mss. Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, nr. 52.37*1). Convenţia se încheie în 22 decembrie 1911 şi este semnată de A. Viaicu, N. Sulică şi I. Ciurcu *IProces-verbal T/20 1916. Fondul Mangra 410,* Arhiva Bibliotecii Arhiepiscopiei ortodoxe române din Sibiu). *Deşteptarea* işi măreşte, incepîud cu numărul 1 din 5/18 ianuarie 1912, formatul; îşi schimbă subtitlul şi din „Ziar social şi economic" devine „Foaie naţională independentă". Arseniu Viaicu semnează articolul programatic in numele redacţiei, declarînd că ziarul apăra „principiul independenţei" şi că nu stătea în serviciul „nici unei persoane", ci numai al „cauzei naţionale româneşti". Cerea cititorilor să nu întrebe: „cine *scrie"* la foaie, ci aă urmărească: *„ce serie".* Susţinătorii ziarului se refugiau, astfel, tn anonimat, spreasepuue la adăpost şi E. Brote nu întirzie să declare „curate născociri"ştirile din presa română şi străină că aravea amestec in „întreprinderi politice sau gazetăreşti" *(Deşteptarea,* 1912, nr. 9 din 1/14 martie).

Slavici are o contribuţie importantă in susţinerea *Deşteptării,* care însă a fost ignorată de istoricii literari. El dă nuvela *Coconita,* cu care se deschide foiletonul ziarului. Trimite pentru numărul 3, cum rezultă dintr-o altă scrisoaro a sa, către E. Brote (Scrisoarea datată: *Bucureşti, ÎS ianuarie a. 1912,* Mss. Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, nr. 52.371) un articol „despre biserică". Articolul se intitulează Z>espre re (igie,sepublicăinfruntea numărului 4, din 26 ianuaric/8 februarie şi tratează despre religie, ca obiect de învăţămînt in şcoală. Slavici trimite apoi nuvela *Sac şi petec.*

Coconita apare, ca şi celelalte lucrări ala lui Slavici din *Deşteptarea,* fără semnătură şi *a* fost identificată de noi.

SAC *ŞI* PETEC

A apărut în *Deşteptarea,* VIII H912), nr. 9 (i/li martie), p. 2—3, nr. 10 18/?1 mărite), p. 2-3, nr. 12 (22 marLiLi* B.riUe). p. 2-3, nr. 14 {5/1B aprilie), P. -3, nr. 15 (12/25 aprilie), p. 2-3.

Nuve'a *Sac şi petec* apare fără semnătură şi a fost identificată de noi *(loan Slavici ţi lumea prin care a trecut.* Bucureşti, 1968, p. 444, 542), dar cea mai veche menţiune in legătură cu ea datează Încă din 1875. Blavki îl informează pe I. Negruzzi, într-o scrisoare din 2 martie 1875, că avea gata mai multe lucrări pe care i le putea trimite spre a fi publicate în *Convorbiri literare.* „Afară de aceasta — ţine să precizeze Slavici — cred că în săptămînă aceasta voi fi sfîrşit o nuvelă mai mare, din care am vreo 80 file: *„Sac şi petec"* (t.E. Torouţiu, *Studii şi documente literare,* II, Bucureşti, 1932, p.274). Sedesprindede aici că nuvelaface parte din primele lucrări ale luiSlavici, scrise după stabilirea sa, în decembrie 1874, la Bucureşti.

Există, tn adevăr, multe asemănări intre *Sac şi petec* şi celelalte nuvele dintre ani 1874—1878. Slavici compune o idilă, cum face şi

I

în *Scormon şi Ac şi afă. Sac şi petec* se apropie mai mult de *Ac şi a{ă* şi N. Gane, pentru care prozatorul transilvănean are o mare admiraţie, se impunesăfieneapăratpomenit. CăciSlavici compune înamîndouă nuvelele, asemeni lui N. Gane, idile ai căror protagonişti sini orăşeni.

Nuvela a fost trimisă ziarului *Deşteptarea,* cum multă dinlr-o scrisoarea lui Slavici către Brote, lasfirşitul lui februarie 1912. „Ieri ţi-am trimis un manuscript — scrie Slavici — împărţit în capitole cît se poate de mici. Dac-ar fi ca cu toate aceste să nu poată încape în strimtele coloane ale *Deşteptării* te rog să mi-] trimiţi înapoi, ca să-1 utilizez aiurea" (Scrisoarea datată: *Bucureşti 1.5/29 februarie 1912,* Mss. Bibliotecii Academiei Române, nr. 52-372). Redacţia nu numai că nu restituie manuscrisul, dar îi aduce lui Slavici, în timp ce-i publică nuvela, elogii şi pentru activitatea polii îcS. „D-l Ioan Slavici, omul poporului — scrie foaia braşovean» —, care patruzeci de ani în şir cu o adîncă pătrundere, cu o peana măiastră şi cu o nobilă însufleţire a ştiut să aprindă şi să hrănească flacăra sfintă a patriotismului naţional dînd totodată o formă precisă şi aleasă aspiraţiunilorpolitice ale românilor. In lungul interval dc patruzeri de ani, acest bărbat luminat n-a căutat niciodată şi în nici un mod mulţumirea intereselor sale particulare pe terenul politic şi comoara sa literară, ce rămîne drept moştenire nestemată poporului atît de mult iubit de dînsul, sunt ogaraniiepentru toii, că vederile şipărerife gale politice au rezultat din cel mai limpede şi curat izvor ai idealului naţional" *(Acum ia lucru,* in *Deşteptarea,* 1912, nr. 11 din 15/23 martie).

Sac şi petec ocupă in cuprinsul operei lui Slavici o situaţie asemănătoare cu cea a teatrului său. Căci cititorul ia cunoştinţă de nuvelă abia acum, la aproape un veac de la compunerea ei, şi la mai bine de o jumătate de veac de la publicarea ei fără semnătură şi intr-o foaie provincială.

STÎLP DE CAFENELE

A apărut In *Flacăra,* I (1912), nr, 23 (5 mai), p. *12f>*—227.

Slavici trecea, cînd publică nuvela, printr-o epocă de impopularitate. Trădarea lui V. Mangra din vara anului 1910 îi aduse şi scriitorului, cum ştirn, mari prejudicii. Orientarea revistei explică solicitudinea care i se arată, deşi era urgisit pentru conduita sa politică. Poeţii, filozofii, pictorii, oratorii, sculptorii şi muzicienii — se arată încă în primul număr, care iese în 22 octombrie *i* 911 — nu

trebuia să aibă altă ambiţie şi nici să cunoască altă invidie decit „patima nobilă a frumosului". *Flacăra* nu se mărgineşle să publice nuvela lui Slavici, ci încearcă şi o „reabilitare" a scriitorului. Se explică de ce revista publică in acelaşi număr şi un articol *Figuri contemporane. Ion Slavici.* „Ion Slavici a păcătuit — se notează ironic — împotriva vremei in care a trăit fiind în acelaşi timp şi modest şi cinstit. Iar viaţa moderna nu poate ierta unui singur om două păcate atît de rare."

Flacăra se bucură, încă din primele numere, de sprijinul celor mai de seamă scriitori ai vremii: R. Ştefănescu-Delavrancea, G. Coşbuc, St.O. Iosit,D. Anghel, M. Sadovcanu, I.A1. DrStescu-Voineşti, G. Galaction, O. Goga, L. Rebreanu, G. Bacovia, 1. Minulescu şi mulţi alţii. Slavici era, la acea dată, figura venerabilă a literelor româneşti şi aratîndu-i-se atenţia cuvenită, inlră în rindul colaboratorilor revistei.

Există o legătură între orientarea revistei şi nuvela pe care o oferă Slavici spre publicare? Separe că nu. Stă însă la baza ei o experienţă de viaţă comună celor mai mulţi colaboratori ai revistei, care frecventau cafeneaua, asemeni lui Slavici. Problematica nuveleicste rezumată într-o propoziţiune cart ;ir putea fi pusă ca motto in fruntea lucrării: „Un şir de mulţumiri e viaţa şi nesuferită ţi-o faci numai luînd, din păcate, parte la durerile altora". Iorgu Călan, eroul nuvelei, ilustrează această „morală". Căci minuilor de capital şi cupoane, el priveşte ca primejdioase sentimentele care l-ar sili la acte umanitare.

UN PIERDK-VARA

A apărut In *Flacăra,* I (1912), "r. 45 (25 august), p. 553-554.

Vn pierde-vară, cea de a doua nuvelă a lui Slăviri publicată in *Flacăra,* deschide numărul, ceea ce poate fi încă o dovadă a preţuirii pe care i-o arată revista. Scriitorul se întilnnşteaicişicu Rebreanu, care publică o nuvelă cu întâmplări de la llva-Mică.

Slavici prezintă un caz de inadaptabilitate, şi eroul nuvelei, scos din munca pe care o făcea, nu-şi mai găseşte un rost in viaţă şi apucă pe calea destrămării morale. Se pune şi acum problema tăriei de caracter. Slavici se sprijină însă în tratarea temei pe date pe care nu le întilnim şi în celelalte nuvele ale sale.

RĂZBUNAREA HANULUI

A aplrul In *Adez&rul literar şi artistic,* I (1920), nr. *i* (22 decembrie), p. 2.

Slavici işi începe cu această povestire colaborarea la *Adevărul literar şi artistic* la un an după ce ieşise din temniţă. Va fi considerat, lotuşi, că era mai nimerit să-şi înceapă colaborarea la revistă cu r> lucrare inspirată din trecutul Îndepărtat de luptă al poporului nostru.

Povestirea evocă întimplări dintr-o epocă zbuciumată din istoria ţării noastre. Ele au stat în atenţia altor scriitori ai noştri, cum sînt I. Neculce, M. Costin, Gh. Asachi, B.P. Haşdeu, N. Gane, M. Sadoveanu şi alţii. Slavici priveşte evenimentele, spre deosebire de ceilalţi scriitori români, din perspectiva istoriei întregului popor român şi nu a une' singure provincii. El se sprijină pe documentele din colecţia Hurmuzachi, de a cărei tipărire îngriji mai multe decenii.

Răzbunarea hanului este singura povestire istorică de mici proporţii scrisă de Slavici.

CUŢA

A apirut in *Revista capiilor fi a tinerimii,* IX (1921), nr. 26 (fi octombrie), p. 403 - 404, nr. 27 (13 Octombrie), p. 418-419, nr. 26(20 octombrie), p. 435-436, nr. 29 (27 octombrie), p. 456-457, nr. 30 (3 noiembrie), p. 472-473.

Povestirea este o mărturie a preocupărilor lui Slavici, mai evidente acum în ultimii ani ai vieţii sale, în vederea creării unei literaturi pentru copii. Scriitorul o concepe,spre deosebire de alţi creatori în acest domeniu, fără miraculos şi crede a fi mai important ca eroii să fie înfăţişaţi în societatea din vremea sa şi prin întimplări înttlniteînviata de toate zilele. Efectele artistice mai importante sînt obţinute prin descrierea „descoperirilor" pc care Ie fac copiii şi a aplicării lor imediate în viaţă. Acestea sînt şi direcţiile în care se manifestă spiritul lor inventiv.

Slavici prezintă intîmplârile din perspectiva moralistului, care nu numai ca atrage atenţia, la fiecare pas, asupra „păcatului", ci işi pedepseşte eroii nu o dată şi cu multă severitate. Vinovăţia copiilor, deveniţi eroi, constă în abaterea de la convenţiile sociale, recunoscute canormâ de conduită morală. Se impune atenţiei şi larga utilizare a zicerilor şi a proverbelor.

DIN POZNELE LUI DINCĂ

A apirut In Reoistocopiilor ji o tinerimii, IX (1921), nr. 31 (15 decembrie), *U.* 531 — 533 ; X (1922), nr. 2 (26 ianuarie), p. 19-20, nr. 3 (2 februarie), p. 35-38, nr. 4 (9 februarie), p. 51-52, nr. 7 (2 martie), p. 100-101, nr. 9 (16 martie), p. 131-132, nr. tl (30 martie), p. 163-165.

Slavici reuneşte, după cîte s-ar părea, povestirile cu un erou comun, Jntllnit şi ta *Cuţa,* spre a întocmi un ciclu, şi preocuparea sa merită să reţină atenţia. Judecind însă lucrurile deaproape.se poate constata că stăm de fapt în faţa unei povestiri ample, construită pe o succesiune de tablouri. Se cuvine observat, pe de alta parte, că tablourile se leagă între ele, spre deosebire de cele din *Cuţa,* numai prin prezenţa lui Dincă, eroul principal, care şi apare în fiecare dintre ele în primul plan, cum nu se întlmplă în povestirea precedentă.

Scriitorul înlătură şi de astă dată miraculosul, şi eroul suferă din cauza restricţiilor impuse decondiţia socială a familiei sale. Acţiunile acestuia apar ca tentative de a ieşi din cercul convenienţelor sociale ala familiei spre a petrece laolaltă cu copiii de vlrsta sa. Sînt mai elocvente In această privinţă scenele în care Dincă îşi pregăteşte traista şi cele în care îşi leapădă hainele sale orăşeneşti ca să intre tn rfnd cu ceilalţi copii.

Slavici tratează teme care stau înatenţiasa îndeosebi din 1894, cînd ia conducerea Institutului „Ioan Ottetelişanu" de la Măgurele. Se pot stabili, astfel, unele apropieri între Dincă şi Gogu din nuvela *Gogit şi Goguşor.* Avem în vedere tocmai înclinarea puternică manifestată de copii să petreacă laolaltă şi care duce la încălcarea restricţiilor impuse de părinţi. Acestea Bint explicate, la rîndul lor, prin condiţia socială a familiei în societatea vemit.

Slavici trece în seama lui Dincă şi întimplări din copilăria sa. *Hai cu caii la păşune* «uprinde date care se întîlnesc şi în *Fapta omenească,* intlia scriere memorialistică a prozatorului transilvanean.

VECINĂTATE CU NEAJUNSURI

— Pot e»te de Criclun —

Aaoarut in Rerisla copiilor fi a tinerimii, IX (1922), nr. 38, 39, 40 {S Ianuarie), p. 591-593.

Povestirea este o lucrare ocazională, scrisă pentru numărul de Crăciun al revistei. Se mai publică aici scrieri de C.G. Costa-Foru, N. Petra-Petrescu, G. Dem. Teodorescu, P. Dulfu, I.C. Vissarion.

Se cuvine reținui şi faptul că revista republică *Ursita,* romanul istoric al lui B.P. Hasrleu.

Slavici işi subintitulează povestirea: „Poveste de Crăciun",, dar nimic nu îndreptăţeşte încadrarea ei intre poveşti. Este izbitoare absența fabulosului şi situarea acțiunii într-un cadru descris cu date luate din viața societății bucureştene de la începutul secolului nostru. Scriitorul înfățişează critic aristocratizarea în lumea meseriaşilor şi unele aspecto j!« educației care se dădea jn familiile bogate.

Vecinătate cu neajunsuri reia teme intîlnite şi mai înainte în opera scriitorului şi ilustrează ideea că numai prin copii şi numai Intîmplător se făcea legătura între cele două lumi ale unei societăți în care nu munca, ci averea hotăra înălțarea in ierarhia socială.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

A aparul in *Almanachu l ziarelor „Adevărul" fi „Dimineața" pf amil lB2t* Bucureşti, [f.j.], p. 1 J7 — 133.

Slavici publica în acest almanah, cu un an mai înainte, povestirea *Baba Dana,* pe care o include in *Nuvele* (voi. IV). Apropieri între cefe două lucrări nu se pot face, deşi apar la un interval scurt şi în aceeaşi publicație. Scriitorul construieşte o acțiune care are în centrul său o idilă. Mai importantă este însă descrierea, foarte exactă, a unor ținuturi dinCarpați. Constatarea este, nici vorbi, importantă. Scriitorul publică doar cu cîteva luni mai înainte o suită de lucrări, *Vederi din Carpați (Adevărul literar $i artistic,* 1923, nr. 149 — 152 din 14 octombrie – 4 noiembrie], în care descrie frumusețile peisajuluialpin. Aceste preocupări stau şi la baza nuvelei.

DIN CĂILE VIEȚII

A aiiaruc In *Gindirea,* III (1924), nr. 11 (5 februarie), p. i4 8 -251).

Nuvela este singura lucrare în proză din acest niimfir al revistei, la întocmirea căruia colaborează T. Vianu, I. Pillat, L. Blaga, I. Minulescu şi alți cîțiva scriitori. Ea este scrisă, cum se desprinde din intimplărtle relatate, îndată după primul război mondial.

Slavici descrie intîmplări la care se opreşte în foarte puține din scrierile sale literare. Zamfir esleun laş, şi în Ioc sil plece pe front, cum cerea situația, şi să lupte contra invadalor'lor, caută să i se piardă urma, imbrăcind rasa monahală şi luindu-şi nume de împrumut. Se impune atenției şi descrierea peisajului carpatin.

Vin căile vieții sv încadrează între lucrările din literatura noastră, nu prea multe, in care se descrie viața celor rămaşi sub ocupație în primul război mondial.

MINCIUNA

A apărut In *Revista* copiilor ți *a tinerimii,* XIII (1925). nr. 1 — 4 (aprilie), p. 10 — 14.

Povestirea înfățişează în scena centrală, ispita irezistibilă a podoabelor, căreia nu-i poale rezista Smaranda, fata din casă, cum i se întimplâ şi eroinei lui Coşfcuc, fala de gospodari din poezia *La oglindă.* Mediul descris diferă, asemeni şi întîmplările. Se schițează şi un conflict, şi Emil, „făptaşul", este surprins în stări sufleteşti derivînd din conştiința lot ma i apăsătoare a vinovăției sale. Micul erou îşi recapătă liniştea sufletească numai după ce îşi mărturiseşte „minciuna".

Povestirea se încadrează între compunerile lui Slavici scrise pentru copii, scriilorul urmărind scopuri educative.

GLOSAR

A

acadele, s.f. pl.	zaharicale făcute din zahăr ars.
albine!, adj.	palid, alb la faţă; blond, bălan.
amarilor, adj.	supărător,
anţerţ, adv.	acum doi ani.
anuităţi, s.f. pl.	sumă pe care o plăteşte cineva în fiecare an pentru a stinge o datorie sau a forma un capital.
apelpinf, adj.	disperai, ieşit din fire.
aplicări, s.f. pl.	înclinări, tendinţe,
apriat, adv.	limpede, Jămurit, precis,
arnăut, s.m.	vizitiu îmbrăcat in haine de culori vii.
asentare, s.f.	recrutare in armată.
aJffâ, s.f.	haină croită pe corp şi lungă pînă ia genunchi.
aţepenită (privire adj.	• fixă, nemişcată.
ascinla, vb. reff.	a se usca, a se zbici.

B

bacceli, vb. refl.	a se ramoli, a îmbătrini.
barabulu, s.f.	cartof.
bareş, s.n.	ţesătură foarte rară de lină;

broboadă subțire din lînă, făcută din această țesătură şi cu care se leagă femeile în zile de sărbătoare.

basamac, s.n. — rachiu (coioratj de calitate inferioară ; holercă.

bălti, vb. re/l. — 1. (despre *o* apă) ă se întinde, formind un fel de baltă; a forma băltoace; 2. a se împestrița.

băncuță, s.f. — bancnotă; monedă.

bărăție, s.f. — biserică catolică.

bărbiereați, s.f. — soția frizerului.

barbiene, s.f. — frizerie.

heuță, s.f. — pietricică rolimdă care se găseşte în rîuri.

tei, prep. — fără, afară de.

Ama, s.f. — clădire mare.

blanchetă, s.f. — răvaş de drum, bilet de poştă; formular de telegramă etc.; imprimat.

boare, s.f. — adiere de vînt.

boccea, s.f. — legătură făcute din rufe, strînse şi legate la un loc.

bogătan, adj. şi s.m — bogat, avut; om înstărit.

bogoslov, s.m. — teolog.

bogoslovie, s.f. — teologie.

boitor, s.m. — ajutor de păslor la o turmă.

(oIrtâe;'«, s.f. — boală.

bosdrțe, s.f.pl. — boarfe, mărunțişuri, obiecte casnice mărunte.

boscoave, s.f.pl. — vrăji, farmece.

bosprcaie, s.f. — vrăjitoare.

bolfori, S.m.pl. — cizme cu turetci tari şi încrețite la glezne.

fiofi, vb. — a mototoli *(o* haină, o lilrtie etc).

io*, S.m. — varietate de soc cu flori albe şi fructe negre ce răspîndeşte un miros caracteristic foarte neplăcut; e des întrebuințat în medicina populară.

brtncă, s.f. minā.

brosbă, s.f. napi; sfeclă albă.

brunei, s.n. stofă de lînă de culoare închisă.

budan, S.n. butoi.

bufnit, adj. îmbufnat, bosumflat,

buiguială, s.f. buimăceală, aiureală, zăpăceală.

buiguit, adj. buimăcit, năucit, lăpăcit, ameţit.

buki-az-ba, s.n. litere din alfabetul chirilic,

bumb, S.m. nasture.

bumbărie, s.f. totalitatea nasturilor de la o haină.

buricică, s.f. diminutiv de la *bură* (ceață cu ploaie măruntă şi deasă).

C

cadra, s.f. - ramă, pervaz, cadran,

calfă, s.f. lucrător calificat care lucrează într-un atelier.

calin, s m. călău.

camătă, s.f. dobîndă obținută în urma unui împrumut de bani.

camisol, s.n. • haină femeiască de casă, scurtă şi cu iBîneci.

canlatrice, ffr.) s.f. - cintăreață

cantor, s.n. • birou, cancelarie.

caraule, s.f.pl. - gărzi care patrulează, patrule.

caretă, s.f. - trăsură elegantă de paradă, cu patru roți.

carmajin, s.n. - piele de culoare roşu-închis.

casină (cazinj, s.f. - cazino; local public, mai ales în stațiunile balneo-climaterice, cu săli de dans, jocuri de noroc etc.

cznă, S.f. • trudă, efort.

căina (a, pe cineva),* vb. a compătimi; a necăji.

călcare, s.f. devastare, spargere,

căni, vb. a vopsi (în negru).

căprărie, s.f. — grupă de soldați comandată de un căprar.
văprioreală, s.f. — totalitatea căpriorilor la acoperişul unei case.
cirămidărie, s.f. — fabrică de cărămidă.
cărlurăreasă, s.f. — femeie care dă in eiirți, prevestind viitorul.
cătrăni, vb. refl. — a se necăji,
cătrănit, adj. — necăjit rău.
căutătură, S.f. — privire.
ceair, s.n. ~ loc rău, paraginii şi nelucrat, situat în apropierea unei ape.
ceapță, s.f. — bonetă, scufiță.
rensor, s.m. — monitor, supravegh-lor de ordine.
cenuserniță, S.f. — scrumieră.
cergă, s.f. — pătură.
chezăşie, s,f. — garanție, asigurări'.
ckiotnare, s.f. — butonieră.
chişbirău, s.m. — ajutor de primar.
chivără, s.f. — chipiu, coif, cască militară.
cinzec, s.n. — măsură de capacitate pentru băuturi, de 50 de grame.
cioflingar, s.m. — zdrențăros, pantalon^; calic.
cioroboreală, s.f. — ceartă zgomotoasă, tirguială cu zgomot.
ciripă, s.f. — ț'glă.
ciucur, *s.n.* — împletitură de fire cu care se Împodobesc marginile unui obiect de îmbrăcăminte; canaf, ponipon.
ciucurat, adj. — cu ciucuri.
ciadit, adj. — înciudat, invidios.
ciurdă, S.f. — cireada de vite.
ciu(, adj. — şut, fără coarne.
eivilist, s.m. — civil.
civit, adj. — (despre postav) de i uloare albastru-inclus.
cîmpean, s.m. — locuitor de la cimpic (Cimpia Aradului].
circiumărie, s.f. — negoț de băuturi.

clrlan, s.m, cal tînăr.
cişti, s.n. sumă de bani plâtibild la datefixe şi repiezentînd o parte din arenda unii moşii,
clac, S.n. pălărie bărbătească înaltă, deforma cilindrică; *se* purta (la baluri şi in alte ocazii) cînd cineva era îmbrăcat în frac.
clătări, vb. • a limpezi rufele cu apă curată.
clici, S.n. • şold.
clondir, *s.n.* - sticlă cu gitul scurt şi strimt.
coardă, s.f. - şuviță de Tuior răsucit.
codorişte, s.f. - coadă la bici.
cofeturi, s.f.pi. - bomboane, zaharicale.
colbăi, vb. - a prăfui, a umple dc colb.
comă, s.f. - virgulă.
consistoriu, s.n. - organ administrativ şi dejudecată bisericească.
contoar, s.n. - birou, încăpere pentru administrație.
cornist, s.rn. - persoană care cîntă din corn.
cornurat, adj. - cu coarne.
coşcov, adj. - (despre un perete) cojit, umflat, coşcovit, scorojit.
cotilion, s.n. - dans cu figuri şi scene mimice.
cotrog, s.n. - culcuş, adăpost.
crăcos, adj. - crăcănat.
creițar, s.m. - monedă de aramă care circula in vechiul imperiu austro-ungar.
cresta (a ~. pe cineva) vb. - a lua in considerare, a ține seama de cineva.
cucurbătâ, s.f, - dovleac.
cumpărătoare, s.f. - cumpărare, achiziționare.
cupea, s.f. - cupeu, trăsură închisă.
cuprins, adj. - înstărit, bogat.
curăție, s.f. - curățenia.
curecki, S.pl. - varză.
cusătoreasâ, s.f. - croitoreasă.
cute, s.f. - gresie pentru ascuțit coasa.

D

danci, s.m.pl. — poreclă pentru copiii de ţigani.
dăbălat, adj. — (despre buze, urechi) pleoştite, lăsate în jos.
desfăcut, adj. — separat.
deşerta, vb. — a părăsi.
dezbumba, vb. refl. — a se deschoia la haină, de *bumbi* (nasturi).
dică, s.f. — pică, ciudă, supărare, mînie.
dicos, adj. — ţifnos, mtnios, duşmănos.
dilmâ, s.f. — ridicăi.ură de pămînt.
doboş, s.m. — cel care bale *doba* (loba).
docar, s.n. — trăsurică uşoară.
d>(£, s.n. — pinză groasă pentru corturi, bluze etc.
rfitftâ, s.f. — tobă.

E

emeritat, adj. — emerit.
epistat, S.m. — subcomisar, vătaf.
epitropie, S.f. — tutelă.
epltropisire, s.f. — luare sub tutelă.

*'

faloalle, s.pl. — odăjdii bisericeşti.
/nur, s.m. — fierar.
făcătură, s.f. — vrăjitorie, farmec.
/'•iiâri, vb. refl. — a se certa, a se confrunta; a se făţarnici.
făjuială, s.f. — şlefuire, finisaj.
/efi, vb. — (despre fete) a copilări împreună.
filoxera, vb. refl. — (despre vie) a fi atacată de 'iloxerâ.
fişpan, s.m. — prefect în vechia! imperiu austro-ungar.
foncieră, s.f. — impozit agricol.
funebrul, adj. — funebru.
fu/-, s.m. — hoţ.

galantar, s.n. — vitrină.
galanlonie, s.f. - politeţe, curtoazie; dărnicie,
galfăd, adj. — palid, gălbejit de boală,
găinar, s.m. — hoţ de găini.
găitănar, s,n, — persoană care confecţionează găitane.
galbenii, adj. - îngălbenit.
găman, s.m. — golan, derbedeu; mîncău, lacom, nesăţios.
gkieitură, s.f. - ghicitoare.
ghiobulel, *s.n.* - putină mică pentru brînză.
ghioci, s.f.pl. - coji de ouă,
glndac, s.m. • şarpe.
"glngăni, vb. - a bîlbii.
glavă, s.f. - cap de om.
golătate, s.f. - goliciune.
grădeală, s.f. - teren cu verdeaţă amenajat pentru o petrecere, serbare etc.
grijilor, s.m. • cel care poartă grijă de toate.
grinar, s.n. - magazie pentru grîu.
gropit *(loc. ^.), •>.&).* - săpat de apă şi devenit plin cu gropi.
gros, s.m. — trunchi gros de lemn, birnă, buştean.
gureş, adj. - vorbăreţ, guraliv.
guvernor, s.m. - guverna lor.

H

hanger, s.n. — pumnal încovoiat ce se purta odată la liriu ca armă.
harţă, s.f. — ceartă, încăierare,
kăţi, vb. — a smuci, a zgîlţîi.
hirb, s.n. — ciob; oală de pămînt spartă,
ktrjani, vb. refl. — a s? tăvăli prin iarbă,
hîrşit, adj. — (despre om) experimentat, umblat in lume; prăpădit, rebe-
hirţ *(o zi* de^ J, s.n. — zi de post, in care nu se mănîncă de dulce.

29*

htrţag, s.n. — gîlceavă; poftă de ceartă.
hiţlna, vb. refl. — a se clatină, a se mişca, a se bălăngăni.
Jtoare, s.f.pl. — păsări de curie.
•*hulă,* s.f. — batjocură, ocară, injurie, calomnie.
•*huli,* vb. — a batjocori, a defăima, a bîrfi.
huluit, adj. — sfărimat, dărăpănat, năruit.

•*iosmâ,* s.f. - stafie, nălucă, vedenie (denoapte).
•*ileu,* s.n. - nicovală.
•*inialâ,* s.f. - lut de lipit, amestecat *cu* paie,
«rnup, s.n. - izlaz, păşune.
ipen, adj. - nevătămat, teafăr.
ipistoi, s.m. - subcomisar in administraţia fostului imperiu austro-ungar;
•*irmos,* s.n. - strofă infr-o cinlare bisericească .

î

tmbărb&ţire, S.f. - maturizare.
imblăci, vb. - a treiera griul [cu caii).
îmbuiba, vb. - a se îngrămădi, a se îmbulzi.
•*închina (a ~* mi'iQ_j, Vb. - a întinde mina, a da mina.
inchiondorî, vb. - a se uita chiorîş, a se uita urît.
înciuda, vb. - a deveni ciudos, invidios.
înciumat, adj. - atins de ciumă.
încopcea, vb. - a împreuna.
încurcată, S.f. - încurcătură.
indemtn&tăeîe, fi.f. - îndemînare.
deplin, loc. adv. - pe deplin, intru totul.
înhăinit, adj. - crud, înrăit.
înlesni, vb. refl. - a-i fi cu putinţă, a avea posi bilitatea, a-i fi mai uşor.
învîrteji, vb, refl. — a se invirii ca un virlej.

jilav, adj. • umed.
jirebie, S.f. • mănunchi dc fire de tort, jurubiţă.

laiţâ, s.f. bancă de-a lungul peretelui, aşezată la poarta caselor ţărăneşti,
laptagiu, s.m. lăptar.
lacră, s.f. rnînăslirc mare.
lazaret, S.n. • dispensar, infirmerie,
lăpta, vb. a alăpta.
lăptari, s.f.pl. oi cu lapte,
lărmui, vb. a face larmă.
leasă, s.f. împletitură de nuiele care se aşază pe laturile carului pentru a transporta lucruri mărunte.
leaturi, s.n.pl. - stinghii lungi şi inguste cu care se fac îngrădituri etc.
legătoare (l a git), S.f. cravată, papion.
leicâ, s.f. • lele.
leutre, s.f.pl. părţile laterale ale carului,
lictar, s.n. magiun.
liferant, S.m. - furnizor; negustor de cai, geambaş.
lingav, adj. mofturos la mîncare.
lipscan, s.m. negustor de articole de manufactură.
lipscănie, S.f. • prăvălie de lipscan.
loază, S.f. • om de nimic, secătură, netrebnic, ticălos.
lumina morii), s.f. stăvilar, iaz, scoc.

M

mandolinist, s.m. cel care cintă la mandolină.
manegiu, s.n. tertip, viclenie.
mantelă, s.f. manta.

i/itisjla, s.f. - torță întrebuințată la luminatul slrăjilor, folosită de cărăuşi la drum etc; faclă.

maşter, adj. • vitreg,

măgădău, s.m. lungan, vlăjgan,

mărturie, s.f. martor,

măsăriță, s.f. față de masă.

melodramică (atitudine -^), (fr.), adj. melodramatică.

meremet, s.n. reparație, refacere,

metoc, s.n. locuință destinată călugărilor, situată în afara incintei mînăstirii.

Mi^Hină, s.f. hat; limită intre două ogoare; spațiul liber între două case.

miji, vb. a ploua mărunt,

mine, vb. a poposi peste noapte, a dormi,

mintui, vb. a termina, a isprăvi,

mofluz, adj. posomorît, bosumflat; falit,

moleotit, adj. domol it, potolit,

mo-min(e, s.n.pl. cimitir.

moşmoli, vb. a moşmoni, a mocăi, a face mişcări încete şi neprecise.

mofcoti, vb. a se mocăi-

motolog, adj. mototol.

mrsjă, s.f. plasă de prins peşte,

miico*miță,* s.f. ustensilă cu care se scurta fitilul unei luminări de snu.

muruială, s.f. lut sau alt material cu care se muruieşte, se netezeşte,

muruit, adj. netezit cu lut, fățuit.

Hiusîăeoasă, adj.f. cu mustăți, mustăcioasă,

muşina, vb. a adulmeca, a mirosi.

N

naică, s.f. lele, nană, dodă.

năimi, vb. a orbi cu bani, a închide gura cuiva mituindu-I.

nărăvi, vb. a suporta pe cineva , a-I accepta.

nărăvi, vb. refl. a se înțelege, a se împăca,

n&sădeală, s.f. beteală, fir țesut,

năstaşnic, adj. neastimpărat, zburdalnic

năoălnicie, s.f. pornire exuberantă, năvalnică.

neapropiot, adj, - nesuferit, antipatic

negoțători, vb. - a face negoț.

hyneş, s.m, - nobil de rang mai mic

Aemotenie, s.f. - rudenie.

nevolnic, adj. - nevoiaş, neajutorat, sărman,

notarăş, *s.m.* - notar.

notărăfie, s.f. - cancelaria noiariatului.

notărăkilu, s.f. - soția notarului.

nuntire, S.f. - înveselire.

nur, s.m. - un anumit farmec care face ca o femeie să placă.

0

oacheş, adj. brunet.

ohirfi, vb. a produee, a cauza.

oblojeli, s.f.pl. pansamente.

oblojit, adj. pansat.

oblu, adj, drept, neted.

obrinti, vb. refl. a se înflam;i.

odăiaț, *s.m.* slujitor Ia primărie, tribunal etc.

olat, S.n. • acaret; clădire; grajd.

omilie, s.f. • predică Ia biserică.

opreală, s.f. - interzicere, oprire,

orăci, vb. (despre broaşte) a orăeăi.

orbel, S.m. - cerşetor orb.

organ, s.n. - glas, voce.

orzar, s.m. • negustor care cumpără şi vinde orz.

ospțție, S.f. - petrecere.

oțărît, adj. - supărat, furios, morocănos.

paiantă (în s.f. - zid constind dintr-uo schelet de iemn, cu golurile umplute cu zidărie.

papistas, s.m. şi adj. - catolic.

parapon, s.n. supărare, mihnirc,necaz,ciudă .

patentă)morii), S.f. - impozit anual plătit de morar; actul prin care se confirmă plata acestui impozit şi drep-Iul de exercitare a morărituiui.

păcurar, *S.m.* cioban.

pădurărie, s.f. - casa pădurarului.

pădurit (lor -^),adj. • teren acoperit cu pădure.

păiămar, s.n., - otgon, fringhic groasă.

pănură, s.f. - stofă.

pățuş, s.n. - bilet dc vînzare-cumpărare a unei viLe.

pâtaşcă, S.f. cartuşieră.

palul, *s.n.* magazie pentru porumb.

pensionat, s.n. pension.

pernă cuvopseală, s.f. tuşieră.

pestilențial (loc ^) adj. viciat.

peşte verde, s.m. puste proaspăt.

petrecut, adj. consumat, vîndut.

p icn i, vb. a atinge, a înțepa pe cineva cn vorba *undei* doare.

picnit, adj, atins, ințepat (cu vorba}.

piroleală, s.f. starea in care se aflä cineva cind este gata să a|ipească; somnolență, moțăiala.

piscoi, s.n. - partea mai ascuțită (ca un fel de limbă) situată la capătul fluierului unui cimpoi,

prțârăi, s.m.pi. copii car" *THIM'I* cu colindul la Crăciun.

pizm&reț, adj. invidios,

pi:mătăreț, adj. invidios.

piclă, s.f. ceață.

pîndiş, adv. pe ascuns.

pîrgav, adj. care se coace dc timpuriu,

plastron, s.n. pieptar; bucată de piele căptuşită cu care se acopere pieptul la scrimă.

ptăvii, S.f.pl. - lemne şi crengi amestecate cu nămol, îngrămădite pe o apă curgătoare şi care plutesc pe suprafața ei.

pleală, S.f. împletitură la bici, făcută din fuior.

pleter, s.n. întăritură de lemne făcută în spărtura unui mal.

plointe, adv. timp ploios.

pociumb, s.n. țăruş.

podeală, s.f. duşumea.

podină, s.f. aşternut de lemn, crengi, paie, la o căpiță de fin.

podmol, s.n. nămol, mîl, aluviune,

podmoli, vb. refl. a se nămoli.

polei, vb. refl. a se şlefui, a se cizela,

podobie, s.f. model de *t* intare bisericească, după a cărei melodie se intonează şi alte cînl.ări.

pomăi, s.n. grădină cu pomi.

pomojnic, s.m. ajutor de subprefect, funcționar care conducea o plasă,

porşor, s.n. purcoi de fin, grămadă mică.

porumburi, S.pl. - ogoare cu porumb.

preparondist, S.m. - elev la o şcoală pedagogică„ eiev la preparandie, normalist.

prepuielnic, adj. bănuitor, neîncrezător, gelos,

prepus, s.n. presupunere, bănuială; neîncredere, rezervă,

prescurii, s.f. pîinişoară din care se împarte credincioşiloranafora la biserică.

prescurăreasă, s.f. femeie care face prescuri la biserică.

presură, s.f. } asârc cintătoare.

prețitor, S.m.	- perceptor comunal.
primăria, adj.	- care se coace devreme.
prin», adj.	- reținut pentru cercetări.
prior, adj.	- [despre un miel) născut foarte de timpuriu.
pripor, s.n.	- pantă, povîrniş.
privitor, s.m.	- spectator.
privai, s.n	- pervaz, ramă de tablou.
proclet, adj.	- viclean, afurisit.
prolosineel, s.m.	- grad supsrior in ierarhia călugărească.
psalt, s.m.	- cintărețde strană In biserică.
puchini, vb. refl.	- a se ghemui.
pucios (fum -.),* adj.	- cu miros de pucioasă.
puhoi, s.n.	- torent vijelios de apă; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă.
puia, vb.	- a se înmulți.
fa şedea adv.	• a sta pe vine.
purdel, s.m.	- copil de țigan.
purdelaş, s.m.	- diminutiv de la *purdel.*
pustă, s.f.	- cîmpie întinsă.

R

W J " ', s.n.	instrument pentru spart sloiurile de gheață.
ră&i/,«, s.n.	lemn însemnat |iricrestal} pentru măsurat laptele,
răcori (are ~),* s.f.pl.	temeri, fiori de groază, frica -
rămaşi, vb.	a face prinsoare, a pune rămăşag-
rămăşiță, s.f.	- rest.
rdfeie, s.f.pl.	huse la scaune,
reparaturi, H.n.pl.	reparații.
reverendă, s.f.	haină preoțească de purtat zilnic, lungă pină la glezne.
ridica (a ~. o nuntă), Vb.	• a organica şi suporta cheltuielile unei nunți.

ripide, s.f.pl.	obiecte bisericeşti,
rivăloasă, adj.	invidioasă, plină derivalilafe.
.rizic, s.n.	risc.
rlndaş, S.m.	om de serviciu, folosit la muncile de rînd, într-o gospodărie particulară.
,rlnd&şiță, s.f.	• femeie rîndaşe, de serviciu, a face curat in *grajd.*
rini, adv.	curățat,
.rlnit, adj.	roman,
romanț, s.n.	gură.
rost, s.n.	
rugă, s.f.	troiță, cruce mare.
.ruptul (cu , loc. adv.	cu toptanul, cu bucata.
rupturi, (a -«. cite o vorbă), vb.	a rosti cu greu, a scoate cite o vorbă întreruptă.
saltar, s.n.	• sertar.
sălăkuie, adj.	• liberă, de capul ei.
sălătrui (băiat •.),* adj./	- neastîmpărat, nebunatic.
săkiş, s.n.	tufiş de sălcii şi răchite.
săltaturi, s.n.	- salturi.
sămădău, s.m.	• socotitor, răspunzător pentru turma de porci; cel care ține socotelile şi supraveghează turma.
scârmăna, vh. refl.	- a se scărpina.
schimnic, adj.	- pustnic.
sciltial (păr ^,), adj	- zburlit.
seinei, vb.	- a scheuna, a schelălâi.
scociorî, vb.	- a scormoni, y scurma.
scrietor, s.m./	- funcționar la primărie.
.scrisuri, s.n.pl,/	- bilete CEC cu dohindă, obligații.
scule, s.f.pl.	- bijuterii, obiecte de preț, pietre scumpe.
seca, s.(.	termen Je politețe cu care te adresezi unei femei mai în virstă.

sesiune (~. de pă- mtnt), s.f.	- t«(indere mare de pămînt, lot.
sfădi, vb. refl.	- a se certa.
s/an fui, vb.	- a mitui. a lua mită.
sfănțuit, adj.	- miluit.
sfătoşi, vb. refl,	- a sta Ia sfat, a lua sfat.
siguritate, S.f.	siguranță.
sihastri, vb.	a trăi in sihăstrie.
silă, s.l.	- forțare, obligare, violență.
simțitoare, adj.	- sensibilă.
sirep (cal &&\.	- iute, greu destăpinit, sălbatic.
soarele, s.f.pl.	petreceri, serate,
sor. s.m.	frate.
slai, s.n.	stîlp care susține podul morii,
slujnicar, S.m.	tinăr care face curte slujnici-Jor.
smtntcnie. i.l.	a se găti frumos, a se dichisi.
spicuită (mustață'—j adj.	aranjată, ajustată în formă de spic de griu.
spilcuit, adj.	aranjat, dichisit.
spițer, s.m.	farmacist.
spițerie, s.f.	farmacie.
spoi, vb. refl.	a se jupui.
stihar, s.n.	veşmînl bisericesc.
stipendiu, S.n.	bursă şcolara.
st impara t, adj.	stins, potolit, donolit.
strigă, s.f.	strigoaică.
slujtf/i(, s.n.	elev la gimnaziu, la preparandie.
sulemeni, vb. refl.	a-şi spoi obrazul cu pudră etc.
sulemenită, adj.	gătită, aranjată, dreasâ cu şuii man.
şaiac, s.n.	un fel de postav, lucrat decălugărițe, din lină tigaie şi care serveşte mai ales pentru, haine monahale.

şan lan, s •».	local de petrecere in care cintăreți şi dansatori dau spectacole pe o scenă improvizată,
şerpar, s.n.	chimir, cingătoare lată, de piele.
şipşor, s.n.	sticlă, flacon, carafă,
şiş, s.n.	baston găurit pe dinăuntru, in care intră, ca într-o teacă, o varga de fier foarte ascuțită, prinsă de miner, şi care serveşte ca armă de apărare,
solomonar, s.m.	prevestitor, cititor in stele, vrăjitor.
şoselat, adj.	nivelat ca o şosea, pavat.
şotie, s.f.	- glumă, poznă, năzbifie, farsă.
şovar, s.n.	- papură, rogoz,.
ştirici, vb.	- a cerceta, a iscodi, a se informa.
şugui, vb.	a face glume.

T

tabac, s.m.	- tăbăcar.
tabelat, adj.	- în formă de tabel.
tain, s.n,	- porție de grăunțe (pentru cai).
las, s.n.	- taler cu care se umblă in biserică pentru a aduna contribuțiile benevole ale credincioşilor.
lăinicie, s.f.	- tăinuire; intimitate.
tăria cerului, s.f.	- bolta cerească.
teapă, s.f.	- rang social; soi, fel, fire.
testator, s.m.	- persoană care ,1 Întocmit un testament, care a testat.
testimoniu, s.n.	- certificai şcolar de absolvire, care cuprinde notele unui elev.
tinghilă, s.f.	- lama cuțitului.
tipic, s.n.	- carte ce cuprinde rlnduiala după care se săvîrşeşte serviciul religios.
tipicar, s.m.	- cîntăreț care se ține strict de tipicul bisericesc

titor, s.m. ctitor.
tllcui, vb. a interpreta, a tălmăci,
tlndălite, loc. adv. pe glumite.
ttndălitură, s.f. alergătură, pierdere de vreme,
lirlici, S.m.pl. papuci moi de casă, fără tocuri, confecționați din postav sau din lînâ.

tirț, s.m. tufiş, mărunt şi stufos,
tirzialic, adj. intimat.
(ocol, S.n. zgomotul produs de loviturile ciocanului la sfărîmarea pietrelor de pe şosea,
tonatic, adj. cu toane.
toplangiu, s.m. negustor caic vinde cu toptanul, cu ridicata, angrosist-
trimbă, S.f. val de pinză.
trochiță, s.f. albie, eopaiefolosităea leagăn.
Irora, s.n. ladă pentru obiecte casnice,
lureac, s.m. carîmb la cizmă,
turtelar, S.m. cel care face şi vinde turte.

/apt, S.m. pl. pari de lemn.
țiflici, s.m. pl. hoinari, gură-cască.
Jimbală, s.f. țambal.
țirculam, s.n. instrument de tîmplărie cu care se fac cercuri; compas; cerc luminos pictat pe cruci sau pe troițe in jurul capului sfinților.

țițini, s.f.pl. balamale.
țîngâlău, s.n. clopoțel.
iWt, vb. a ciripi.
;ui, s.n. păhărel de forma unei sticluțe cu gîtul (ung, cu care se bea țuică.

țurloi, s.n. țurțur de gheață, la streaşină,
țuțura, vb. a scutura, a clătina.

V

mm, s.n. uium fia moară).
uirna, vb. a simți prezența cuiva; a sta la pîndă.
ujog, s.n. pămătuf de şters cuptorul,
uscatele, s.f.pl. un fel de prăjituri în genul fursecurilor.
uşchior, s.n. tocul uşii sau al ferestrei,
utrenie, s.f. slujbă religioasă care se oficiază dimineața.

vagmistru, s.m. seigent-niajor in sarcina teu partea administrativă a unuiescadron de cavalerie sau a unei baterii de artilerie.

văcsuit, adj. lustruit cu cremă de ghete.
vărzărie, s.f. teren sădit cu varză.
vătaf, s.m. şef, conducător.
vâlăjel, S.m. curier.
vă tui, s.m. iepure.
vecernie, S.f. slujbă religioasă care se oficiază seara.
venetic, s.m. persoană venită dintr-allă localitate şipripăşită într-un Ioc; străin.

vergi, s.f.pl. - dungi, dîre.
visătorie, s.f. - visare, reverie.
vieiavei, s.m. - ordonanță, slugă.
oinjoşie, s.f. - robustețe.
vîntoasă, s.f. - vint de intensitate mai mare. cu vîrlejuri.
virtejie, S.f. - vint cu vîrtejuri.
vlşca, vb. a suci, a învîrti.
vrac, s.m. vrăjitor.
vramiță, S.f. - portiță de scînduri sau de nuiele împletite.
vrăjari, s.m.pl. - nuiele subțiri.
vrlstă, s.f. • dungă, dîră.

Z

xap, s.m.	- spetează, blană Ia gardul de sc înduri.
zaveră, s.f.	- răscoală, revoluție.
zavrze, s.f.	- scoarțe, țesături cu care se împodobesc pereții.
zavistie, S.f.	• ură, invidie, pizmă.
îâcaş, adj.	• invidios, pizmaş, răutăcios.
zăctas, om, adj.	• răutăcios, invidios, răzbunător.
zăcătoare (\. de prune), s.f.	cadă, butoi.
zăpsi, vb.	a surprinde, a prinde de veste, a prinde pe cineva asupra unui fapt sâvîrşit.
zburătorii (opil ^.), adj.	carea prius puteri, carea început să „zboare",
zburdatec, adj.	zburdalnic,
zeghe, s.f.	zadie, şorț.
sgriburi, vb.	a tremura de frig.
zoală, s.f.	osteneală, trudă,
	in bucăți, mărunt.
foc. adv.	
zorftoş, s.m.	persoană care prezice soarta cuiva, preziditor.
3o/i fa ... *rufe), vb.*	a muia rufe.
zolit, adj.	obosit.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

POSTUME

Prinţesa. ***Căile morţilor.*** *Un* ***democrat***

DIN PERIODICE

NOTE

Lector : CONSTANTIN MOHANU
Tehnoredactor : MINA CANTEMLR

Apărut 1971. fîlrtie tipar înalt de «3 *g/m'*. *Format* 540XS40/16. Coli ed. Coli tipar *29,5*. planje tipo 10. *A*. nr. 20 Mi/mp. C.Z, pentru bibliotecile mari *şi mici SS9—B*.

Tiparul executat sub comanda nr. 647 la Combinatul Poligrafie „Casa Scînteii". Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti. Republica Socialistă Homânia